

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

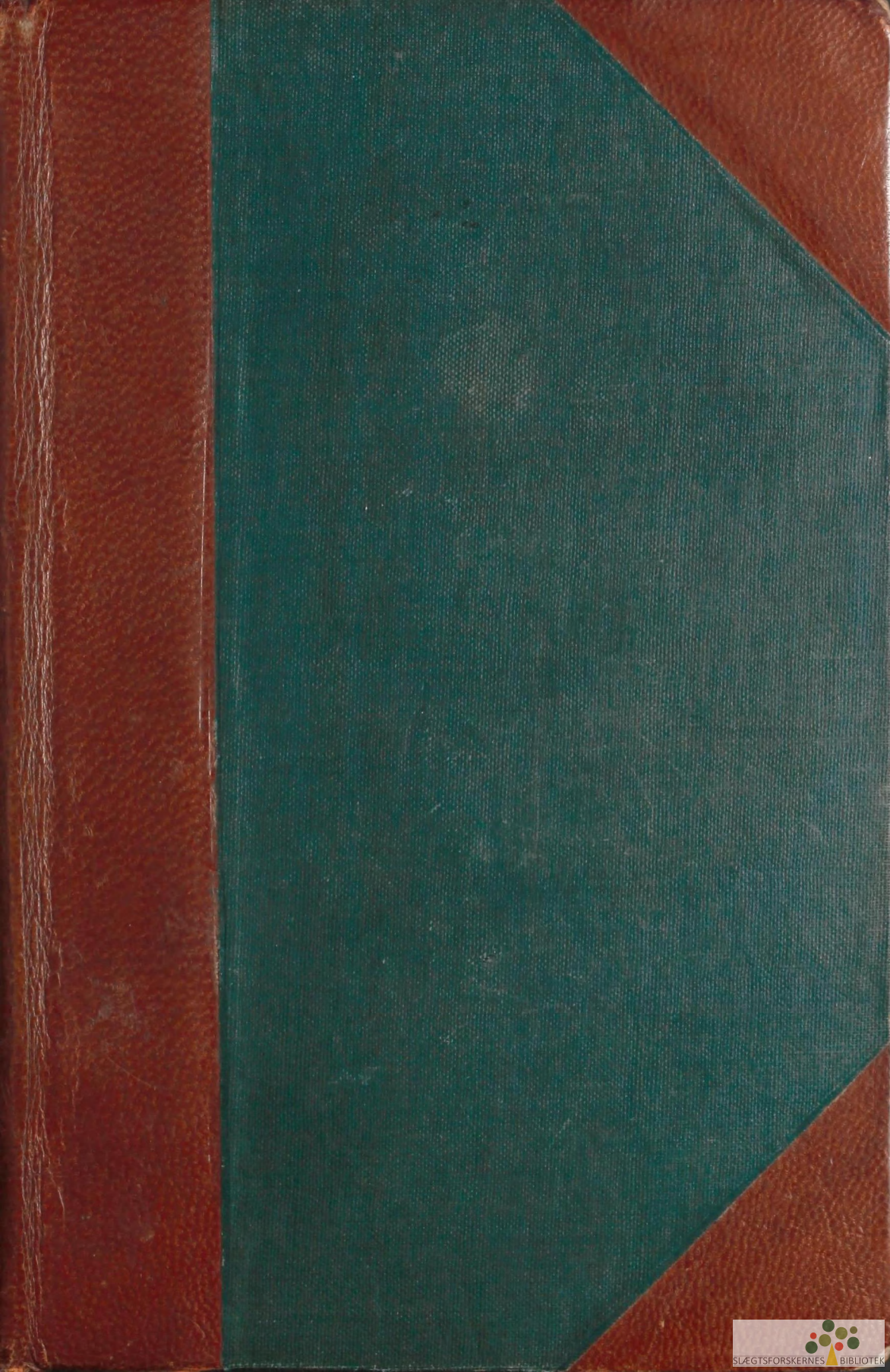
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

VALDEMAR ATTERDAG
OG
HANS KONGEGJERNING

AF

C. E. F. REINHARDT.

MED ET TILLÆG AF HIDTIL UTRYKTE DIPLOMER.

KJØBENHAVN.
FORLAGT AF G. E. C. GAD.
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE.

1880.

Forord.

Det var allerede i Slutningen af Danmarks Ulykkesaar 1864, at jeg fattede den Tanke engang at skrive en Fremstilling af Kong Valdemar Atterdags Historie, der paa den ene Side skulde være bygget paa et muligst dybtgaaende kritisk Kildestudium, paa den anden Side være holdt i en saadan Form, at den med Interesse og Udbytte lod sig læse af enhver dannet Mand eller Kvinde. Jeg gav mig strax i Færd med de herhen hørende Studier, og i Efteraaret 1873 var jeg naaet saa vidt, at jeg havde fuldendt et til de mindste Enkeltheder, ja lige indtil Indholdsangivelser o. desl., udarbejdet Manuskript til det paa-tænkte Værk, medens jeg samtidig for ikke at belemre dette med altfor vidtløftige Noter og Exkurser i „Historisk Tidsskrift“ under Fællestitelen „Til Belysning af nogle Punkter i Valdemar Atterdags Historie“ havde paabegyndt en Række mindre Afhandlinger, der i en mere stræng kritisk Form skulde klare nogle af de mest omtvistede Punkter indenfor det af mig behandlede Emne *). Da

*) Det lykkedes mig at faa fire af disse Afhandlinger fuldendte og trykte, nemlig: 1. Om Tiden for Kongens Rejser til Estland og Palæstina, 2. Om Slaget ved Gamborg (Hist. Tidsskr. 4de Række III. S. 191—221), 3. Om de i Anledning af Kongens Thronbestigelse indgaaede Forlig, og 4. Om Begivenhederne i Hansekrigen mod Danmark 1362 (smstds. IV. S. 159—216).

IV .

jeg imidlertid i Løbet af de Aar, jeg havde anvendt til Udarbejdelsen af det nævnte Manuskript, bestandig havde fortsat mine Kildestudier, vilde hint, forinden det offentliggjordes, være at undergive en Revision, der dog ikke var mere omfattende, end at jeg med fuld Føje turde vente at se Bogen trykt og udgiven inden det Tidspunkt, jeg altid i saa Henseende havde tænkt mig som det yderste Maal, Femhundredaarsdagen efter Kong Valdemars Død eller den 24de Oktober 1875.

Da blev jeg i Vinteren 1873—74 ramt af en ved aandelig Overanstængelse hidført Sygdom, der, medens den lod mine Aandsevner ganske uberørte, snart lammede mine Arme og Hænder og efterhaanden fuldstændig berøvede mig Synet. Under Trykket af denne Hjem søgelse henlaa mit Manuskript længe uænset, idet jeg kun nærrede et ubestemt Ønske om, at det maaske engang efter min Død ved en sagkyndig og velvillig Haands Bistand helt eller delvis maatte kunne se Lyset. For dog at gjøre et Skridt til Realisationen af dette Ønske søgte jeg i Efter-sommeren 1879 Lejlighed til Samtale med en Videnskabsmand, der vidste, hvad jeg i Aaringer havde syslet med, og oftere havde vist mit Arbejde virksom Velvilje og Sympathi. Idet han levende beklagede, at jeg havde ladet Manuskriptet henligge saa længe, og indstændig lagde mig paa Sinde at finde Udvej til dets Fuldendelse og Udgivelse, henledede han sluttelig min Opmærksomhed paa, at der nys i Tydskland var udkommet et Værk, der efter Titelen at dømme, spillede ind paa det af mig behandlede Omraade, og som jeg derfor strax burde lade mig forelæse. Idet jeg fulgte dette Raad, gjorde jeg saaledes Bekjendtskab med D. Schäfers Værk „Die Hansestädte und König Waldemar von Dänemark“ (Jena 1879). Allerede lige siden der paa Sekular-Festen i Stralsund 1870 var bleven udsat en Pris for en ny aktmæssig Fremstilling af Kontroverserne mellem Hansestæderne og Valdemar Atter-

dag, var den Tanke tidt falden mig ind, at der maaske samtidig med, at jeg i Kjøbenhavn var sysselsat med at skrive hin Konges Historie, nede i Tydskland var mere end een Pen i Bevægelse for at løse en beslægtet Opgave. Men denne Tanke kunde dog, efter hvad ovenfor er anført om det Tidspunkt, da jeg turde haabe at være færdig, ikke synderlig forurolige mig. Nu saa jeg, at, medens jeg havde ligget prisgiven til tvungen Uvirksomhed, havde en tydsk Videnskabsmand, lykkeligere end jeg, faaet udgivet et Værk, der i alt Fald tildels greb ind i Emnet for mit Arbejde. Mit Indtryk af Schäfers Bog var, at der her forelaa et paa omfattende Studier, ogsaa af rent danske eller nordiske Kilder, bygget Værk, der med en aandrig og fængslende Fremstilling forbandt en kjendelig Stræben efter at vise Hensyn og Billighed imod den Konge og det Folk, der havde været Modstander af de Stæder, til hvis Forherligelse Værket var skrevet — en Stræben, som der vel langt fra er sket Fyldest overalt, men som dog maatte gjøre et gunstigt Indtryk paa danske Læsere, hvem Forfatterens Landsmænd just ikke hidtil havde forvænned i saa Henseende. Derimod var det langt fra, at det nærmere Bekjendtskab med Bogen skulde kunne bringe mig paa den Tanke, at den havde overflødiggjort mit i Manuskript henliggende Værk. For det Tidsrums Vedkommende, der ligger imellem 1320 og 1360, er nemlig Fremstillingen af danske Forhold og Begivenheder hos S. af en temmelig kompendiøs Natur; efter Formaalet og Planen for sit Arbejde har han her kunnet indskrænke sig til at blive paa Overfladen, medens jeg derimod, der havde et ganske andet Formaal, i saa Henseende har maattet gaa mere ned i Dybden. Men selv hvad angaar Tiden fra 1361 til 1375, med Hensyn til hvilken vi begge væsentlig have traadt de samme Stier og øst af de samme Kilder, er der — bortset fra, at S. selvfølgelig har følt sig opfordret til her som overalt at fordybe sig langt mere

VI

i specifik-hanseatiske Anliggender, end jeg har kunnet finde Anledning til — i Mangt og Meget en stor Forskjel i Opfattelsen af Forhold og Begivenheder hos ham og hos mig, som ingenlunde altid lade sig forklare blot derved, at han har set med tydskø, jeg med danske Øjne. Begge Skrifter ville saaledes formentlig hævde deres Plads ligeoverfor og ved Siden af hinanden, og istedetfor at afskrække mig blev Ss Bog mig kun en Spore til at gjøre en alvorlig Anstrængelse for at se mit Værk fuldendt og udgivet, hvorved den Tanke heller ej var mig fremmed paa den Maade at vise, at vi Danske ikke kunde overlade ene til vore sydlige Naboer at skrive den Konges Historie, i hvem vi se vort Riges Gjenopretter, men at der alt for Aaringer siden fra dansk Side var gjort et alvorligt Forsøg i saa Henseende. Det gjaldt nu kun om at finde en Mand, der med Evne forbandt Vilje til ved den fornødne Revision, der nu paa Grund af det i Mellemtiden tilkomne Stof maatte blive ulige mere omfattende end for 5—6 Aar siden, at være mig baade Øje og Haand. En saadan lykkedes det mig ved Mellekomst af den ovenomtalte Videnskabsmand at finde i en af vore yngre Historieforskere Dr. phil. W. Møllerup, der efter at have gjenne læst mit Manuskript med stor Redebonhed erklærede sig villig til at overtage det omhandlede Hverv, og hvis udbredte Kjendskab til Ind- og Udlandets Kildeskrifter og historisk Litteratur overhovedet gjorde ham særlig skikket hertil. Vi begyndte strax paa vort Samarbejde, og Dr. Møllerup udførte sin Del heraf med en Dygtighed og Iver, en Udholdenhed og Taalmodighed, som jeg ikke noksom kan paaskjønne. Idet jeg derfor her aflægger min varme Tak til denne min trofaste Medarbejder, uden hvem min Bog endnu havde helliget i mine Gjemmer, føler jeg Trang til ogsaa at bringe en lignende til Direktionen for Carlsberg-Fondet, der med stor Liberalitet bevilgede mig en Understøttelse til Værkets Fuldendelse og Udgivelse.

Om mine Kilder kan jeg af Hensyn til de omstændelige Anmærkninger og Henvisninger, der ledsage Bogen, fatte mig i Korthed. Skriftet er, som disse ville vise, overvejende bygget paa, hvad man kan kalde Kilder i stræng Forstand, nemlig Diplomer, trykte som utrykte, og saavidt muligt samtidige Annaler eller Krøniker. I Anmærkningerne har jeg gennemgaaende fulgt den Regel overalt, hvor et Diplom, om end kun i Oversættelse eller Udtog, foreligger trykt, at henvise til samme, medens jeg selv, hvor Saadant overhovedet lod sig gjøre, har benyttet Diplomerne *in extenso* og i Originalsproget. Ihvorvel jeg selvfølgelig ikke har undladt at gjøre mig bekendt med den i Tidens Løb saavel i som udenfor Norden fremkomne rige Litteratur, der paa en eller anden Maade strejfer mit Emne, har jeg dog, hvor ikke særlige Grunde anbefalede at gjøre en Undtagelse, ikke villet indlade mig paa nogen Imødegaaelse eller Gjendrivelse af formentlige Fejltagelser og Misforstaaelser hos tidligere Forfattere, men foretrukken med Angivelse af mine Kilder at lade min Benyttelse af disse tale for sig selv. Væsentlig, om end i mindre Omfang, har jeg maattet følge den samme Regel ligeoverfor de tre nyeste Hovedværker, der spille ind paa det af mig behandlede Omraade, nemlig P. A. Munchs „Det norske Folks Historie“ anden Hovedafdeling, Schäfers tidt anførte Værk og andet Bind af O. S. Rydbergs „Sverges traktater med fremmande makter“, hvilket sidste kom hertil, da Revisionen af mit Skrift omtrent var fuldendt, og gjorde det nødvendigt tildels at gjenoptage Arbejdet. Hvad angaaer de Bogen ledsagende hidtil utrykte Diplomer, da ere disse med Undtagelse af Nr. 10 og 12, som Dr. Møllerup har afskrevet efter Originalerne i det schwerinske Arkiv, samtlige i sin Tid afskrevne af mig i Geheimearkivet, medens Dr. M. har konfereret Korrekturen med Originalerne sammesteds. Det havde oprindeligt været min Tanke ved Revisionen et eller andet Sted at

VIII

indflette et Kapitel, der mere indtrængende skulde have behandlet Danmarks indre, ogsaa rent kulturhistoriske Tilstande under Valdemar Atterdag, hvorved der efter min Overbevisning vilde være fremkommet et noget lysere Modstykke til det Maleri, som Schäfer (a. St. S. 173 ff.) i saa Henseende har malet Graat i Graat; men hertil have under de givne Forhold mine Kræfter ikke strakt til. Arbejdet ved Skriftets Revision har endda uden det tæret ikke saa ganske lidt paa det Fond af Livskraft, Sygdommen havde levnet mig. Men jeg vilde med Glæde have bragt dette Offer, hvis jeg turde nære det Haab, at den Bog, jeg nu sender ud i Verden, vilde bidrage til i mine Landsmænds Bevidsthed at rejse Kong Valdemar Atterdag det Æreminde, han hidtil har maattet savne i den udvortes synlige Verden.

Frederiksberg i Oktober 1880.

Fr. Reinhardt.

INDHOLD.

	Side
Indledning	1.
Første Bog (1320—1340)	5.
Første Kapitel. Danmarks indre Tilstand ved Kong Erik Menveds Død; Rigets Omfang og Sammenholdet mellem dets forskjellige Bestanddele; Sønderjylland og Nørrehalland næsten løste fra Riget; et Blik paa de daværende Forhold blandt Danmarks Naboer og deres Vexelvirkning med dette Rige: Norge og Sverig, Holsten og de øvrige nordtyske Fyrstendømmer, de vendiske Stæder	5.
Andet Kapitel. Hertug Kristoffer Eriksøns Valg til Danekonge mod Udstedelsen af en stræng Haandfæstning; Brud paa denne og tildels herved foranlediget Misfornøjelse blandt Rigets Stormænd, af hvilke nogle (Niels Olufsen og Knud Porse) endog, ihvorvel forgjæves, søge at løsrive Skaane fra Danmark; Strid med Grev Gert af Holsten om Formynder-skabet for den umyndige Hertug Valdemar af Sønderjylland og med Hertugen af Pommern-Wolgast om Rygen; Stormændene i aaben Rejsning mod Kongen og i Forbund med de holstenske Grever; Kristoffer maa flygte ud af Riget og søger forgjæves igjen at faa fast Fod deri; han afsættes, Hertug Valdemar af Sønderjylland opstilles som Modkonge og udskifter tildels Riget mellem sine Hjælpere, blandt dettes Stormænd	18.
Tredje Kapitel. Misfornøjelse i Danmark over den nye Tingenes Orden og Forsøg fra Kristoffers Side paa atter at bane sig Vej til Thronen; han gjør med væbnet Haand Indfald i Riget og gjenvinder ved uden- og indenlandsk Hjælp, men ved uhyre Ofre paa Rigets Bekostning Kongeværdigheden, medens Modkongen Valdemar nedlægger Kro-	

- nen; Riget for den overvejende Del i fremmede og indenlandske Panthaveres Vold; Interdikt; Kristoffer tager i en mellem Greverne Johan og Gert udbrudt Strid Parti for hin, men besejres af denne, hans ældste Søn Erik falder paa Flugten, han selv mister den sidste Rest af Riget og dør i Elendighed 37.
- Fjerde Kapitel. Danmark under Fremmedherredømmets Tryk; Skaane og Blekinge søge at frigjøre sig fra samme og give sig under Sveakongen Magnus Eriksøns Højhed, der faar sig Panteretten til førstnævnte Landskab overdragen af Grev Johan; Kristoffers anden Søn Junker Otto rejser sig mod Grev Gert, men besejres og falder i Fangenskab; samtidig frugtesløs Rejsning paa Øerne, Mageskifte mellem Greverne Gert og Johan 54
- Femte Kapitel. Grev Gert og hans Planer til at befæste sit Herredømme i Danmark; hans Forhold til Sønderjylland og sin Myndling Hertug Valdemar; Rivninger mellem denne og Greven og deres foreløbige Bilæggelse; ny Spænding mellem Gert og hans Søstersøn, der i Ledtog med de Misfornøjede i Kongeriget indleder Forbindelse med Kristoffers tredje Søn Junker Valdemar; Greven ruster sig, og der indgaaes mellem ham og Hertugen et Forlig om et Mageskifte af Nørre- og Sønderjylland; Nørrejyderne rejse sig mod Grev Gert, denne drager med en Hær ind i Provinzen, men fældes i Randers af Niels Ebbesøn af Nørreris.. 63.
- Anden Bog (1340—1349) 80.**
- Første Kapitel. Junker Valdemar, hans Tilnavn, hvad vi vide om hans Opvæxt og Ungdom; Grev Gerts Drab aabner ham Adgang til Danmarks Throne; i Spandau træffes foreløbig Aftale mellem Valdemar og Gerts Sønner Henrik og Klavs om Vilkaarene for den Førstnævntes Overtagelse af Kronen; mærkeligt Omslag i den politiske Stilling umiddelbart efter Indgaaelsen af Spandau-Forliget og de formodede Aarsager til dette Omslag; endelig Overenskomst i Lybek mellem samtlige i den danske Thronfølge interesserede Parter; Junker Valdemar ægter sin Navne den sønderjydske Hertugs Søster Helvig, hans Kaaring til Danekonge paa Viborg Thing og dette Kongevalgs Betydning; Hertugens Iver for sin kongelige Svogers Sag og deraf betinget yderligere Spænding mellem ham og de rendsborgske Grever.. 80.
- Andet Kapitel. Den nørrejydske Rejsning mod Holsterne fortsættes. Niels Ebbesøns senere Bedrifter og Fald; Valdemar Atterdags Stilling i hans første Regeringstid sær-

- lig ligeoverfor Kong Magnus Eriksøn, hvem han stadfæster i Besiddelsen af Skaane og Blekinge og afhænder Sønderhalland; Tvist, med Greverne Henrik og Klavs og senere paafølgende Forlig; Kongens Planer paa Erhvervelsen af Sjælland, han kommer i Besiddelse af Kjøbenhavn, men stræber forgjæves at faa Vordingborg indløst, med Magt søger han at fravriste Knud Porses Enke Hertuginde Ingeborg Kallundborg Slot, men Borgen undsættes af Grev Henrik; Striden endes for denne Gang med en Vaabenstilstand, men blusser Aaret efter op i et langt større Omfang, idet ikke alene de vendiske Stæder og samtlige holstenske Grever, men ogsaa Kong Magnus inddrages i den; Slag ved Blidebro foran Kjøbenhavn, hvori Holstenerne og Svenske besejres; nye Stilstands-Overenskomster og Forhandlinger om Fred 98.
- Tredje Kapitel. Krigens udbrydelse paany 1343, og Sjælland lider haardt derunder; endelig Fredslutning mellem Valdemar og Magnus i Varberg; yderligere Fortsættelse af Fejden paa Sjælland, Valdemar kommer i Besiddelse af Kallundborg Slot og indløser en Del af Kalløes Tilliggende; Klavs Limbek; Fredslutninger først med Grev Johan, senere ogsaa med Greverne Henrik og Klavs samt med Hertuginde Ingeborg, hvorved Søb rg erhverves; Valdemar tvinger de gjenstridige Nordfrisere til Underkastelse; Forsvarsforbund mellem Kongen og de rendsborgske Grever; disses Forhaabninger om Magtudvidelse paa Danmarks Bekostning formørkede; venskabeligt Forhold mellem Kongen og hans Svoger Hertugen af Sønderjylland 119.
- Fjerde Kapitel. Estland og dets Skæbne siden Valdemars Thronbestigelse, indre Uroligheder, i hvilke de tyske Ridders Orden inddrages; Stig Andersson til Bjørnholm udnævnes til Statholder; Valdemar begiver sig selv til Estland, som han ikke længe efter afhænder til fornævnte Ridderorden, i hvilken hans Broder Junker Otto samtidig optages som Medlem; det estlandske Ridderskab søger forgjæves at faa det Skete omgjort 138.
- Femte Kapitel. Fejden paa Sjælland blusser op igjen, og Lykken følger de danske Vaaben; Klavs Limbek hjem søger Holstenerne paa Lolland; Kongen indtager flere faste Pladser paa Sjælland og bereder sig til et Angreb paa Vordingborg Slot, som Grev Johan iler til Undsætning; Forlig mellem ham og Kongen, ifølge hvilket Vordingborg

	Side
og Lolland eller i alt Fald en Del deraf overdrages den sidstnævnte; Sjælland med Undtagelse af Hertugdømmet Holbek i Valdemars Besiddelse; Vordingborg Slot som hans Yndlingssæde	146.
Sjette Kapitel. Kong Valdemar gjør en Valfart til det hellige Land og er paa Grund af Forsømmelse med forinden at indhente pavelig Tilladelse hertil hjemfalden Bandsstraf, hvorfra han dog dispenseres; han blander sig i Striden mellem de holstenske Grever og deres opsætsige Vasaller og erhverver Borgen Stege ved Oldeslohe; Forlig paa Nebbegaard mellem ham og Greverne, hvorved han bl. A. mod Afstaaelse af Stege faar sig overdraget Nyborg Slot med den østlige Halvdel af Fyn; Kongen erhverver fremdeles den til Horsøns henlagte Fjerdepart af Nørrejylland, Halvdelen af den til Kolding henlagte Fjerdepart, Skanderborg samt Møn og Falster	153.
Syvende Kapitel. Et Blik paa Kong Valdemars Fremskridt i dette Tidsrum og paa den Del af hans Opgave, der endnu stod tilbage at løse; paa et Møde i Ringsted aflægger Kongen Regnskab for sin Virksomhed; Valdemars Finansforvaltning; Gjeninddragelse af Kronen fra-kommet Gods; Kongens Retspleje, hans Foranstaltninger i Landefredens Interesse m. v.	166.
Tredje Bog (1349—1360)	177.
Første Kapitel. Kong Valdemar indblander sig i det tyske Riges Anliggender ved at understøtte sin Svoger Markgrev Ludvig i at haandhæve Besiddelsen af Brandenburg mod den falske Valdemar, dennes Beskytter Kejser Karl IV og øvrige Hjælpere; hans Felttog i Meklenborg og Brandenburg; foreløbige Stilstands-Overenskomster ved Berlin og i Spremberg og endelig Udsoning mellem Ludvig og Karl i Bautzen under Valdemars Mægling; Kongen faar Anvisning paa Byskatten af Lybek; Fredslutning mellem Valdemar og Hertug Albert af Meklenborg i Lybek, hvorved bl. A. aftales en ægteskabelig Forbindelse mellem Hertugens Søn Henrik og Valdemars Datter Margrethe; efter hendes Død ny Aftale paa Taarnborg og i Kjøbenhavn, hvorved Forholdet mellem Kongen og Hertugen knyttes fastere; den sorte Død hjemsøger Danmark, dens Opstaaen, Udbredelse og Eftervirkninger	177.
Andet Kapitel. Nyt Fredsbrud med de holstenske Grever, der senere finde Støtte baade hos Misfornøjede blandt Kongens egne Undersaatter og hos Hertug Valdemar;	

- dennes daværende Magtstilling og de formodede Aarsager til hans Brud med Kongen; Fejden, for hvis Begyndelse Tiden er uvis, standses foreløbig ved et Forlig i Nyborg; dens Fortsættelse og Udvidelse, indtil der indledes Fredsforhandlinger i Landsbyen Vejle paa Fyn, hvor Mellemværendet mellem Kongen og de rendsborgske Grever henvises til Grev Johans Kjendelse, medens Forholdet mellem hin og de jyske Herrer lades uberørt; Felttog i Nordtyskland; Krigens endelige Afslutning med Freden ved Vindinge Aa mellem Kongen, Greverne og øvrige Deltagere i Striden; Kongen vinder Riberhus med Tilliggende samt Resten af Kallø og Koldinghus Len saa vel som Grev Johans Mødrenegods i Danmark; Tog mod Nordfriserne; Danehof i Nyborg (Forordning af 24de Juni 1354) 198.
- Tredje Kapitel. Felttog mod Hertug Valdemar, der dog kun for kort Tid afbryder Kongen i Udøvelsen af mere fredelige Idrætter; Sendelse fra Kongen til Pavehoffet, hans Forhold til den danske Kirke og Gejstlighed saa vel som hans Ønsker og Planer i Henseende til begge; Forhandlinger mellem Valdemar og Kongen af Frankrig bl. A. om et Angreb fra den Førstnævntes Side paa England; deslige Planer modarbejdede ved Kong Edvard III.s Forbindelse med de rendsborgske Grever; Valdemars Forhold til Sveakongen Magnus Eriksøn, Forhandlinger og Sammenkomster mellem begge Konger muligen angaaende de skaanske Landskaber; Forholdene antage en for den sidste stedse mere betænkelig Skikkelse, indtil han endelig nødes til at dele Sverigs Rige med sin Søn Erik 220.
- Fjerde Kapitel. Nye ydre og indre Uroligheder: de holstenske Grever i Ledtog med Hertug Valdemar og de misfornøjede jyske Stormænd angribe Kongens Slotte paa Halvøen, Holstenerne og Jyderne sætte over til Fyn, men besejres af Kongen i Slaget ved Brobjerg; Kong Erik Magnussøn og Hertug Albert slutte sig til Valdemars øvrige Fjender; heldigt Togt fra Kongens Side mod Hertug Valdemars og Grevernes Besiddelser, Langeland, Als og Femern indtages, Angel, Svansen m. v. hærjes; dansk Angreb paa Wismar; Sjælland trues med et fjendtligt Indfald fra Skaane, der dog udebliver, og i Stralsund kommer det til Forlig mellem Kongen og hans udenrigske Fjender; frugtesløse Forsøg paa Udsoning mellem Kongen og de oprørske Nørrejyder, deres Sendemænd dræbes paa Tilbagevejen i Middelfart 234.

Femte Kapitel. Fjendskabet mellem Kong Magnus og hans Søn Erik drager den Førstnævnte nærmere til Valdemar Atterdag; Sammenkomst mellem begge Konger i Kjøbenhavn, hvor Hakon Magnussøn troloves med Valdemars Datter Margrethe, og hvor Helsingborg Slot stilles Danekongen i Udsigt som Løn for Hjælp mod Magnus' indre Fjender; Valdemar falder ind i Skaane, som underlægges Magnus, men tilbageerobres af Erik; denne dør kort efter, Magnus tiltræder paany Regeringen over hele Sverig og trækker sig tilbage fra Valdemar; Sidstnævnte, der i Mellemtiden havde gjenoptaget Planen om et Tog til England, indvikles i fornyede Fjendtlighæder med de holstenske og meklenborgske Herrer, som erobre Femern; gjentagne frugtesløse Forsøg paa et Forlig med de jyske Herrer og Fortsættelse af Fejden mellem disse og Kongen; efterat der er gjort Ende paa Striden med Hertug Albert og de holstenske Grever, kommer det ogsaa til Udsoning med Jyderne og Hertug Valdemar; Danehof i Kallundborg og Kongens Haandfæstning	250.
Sjette Kapitel. Kong Valdemar bereder sig til at slaa det sidste Slag for Gjenerhvervelsen af de skaanske Landskaber og paabegynder en Belejring af Helsingborg Slot; Underhandlinger med Kong Magnus, under Deltagelse af Hertug Albert og hanseatiske Sendebud; efter Sveakongens Bortrejse fra Skaane indtræder et Omslag i den politiske Stilling, der fører til Indgaaelsen af et Forbund mod Sverig mellem Hertug Albert og Kong Valdemar; denne gjenoptager med stor Kraft Fjendtlighederne og nøder herved Magnus til omsider at afstaa Helsingborg Slot; han underkaster sig derefter det øvrige Skaane med Blekinge og Sønderhalland og kommer desuden i Besiddelse af Bornholm; svenske Domme om den danske Gjenerhvervelse af de skaanske Provinser	268.
Syvende Kapitel. Tilbageblik paa Udvidelsen af Kong Valdemars Besiddelser i det foreliggende Tidsrum; hans Indtægters Tilvæxt og disses Anbringelse; Erhvervelse af Krongods ad retlig Vej; Kongens Strængthed i Retfærdighedens Haandhævelse; Foranstaltninger af landøkonomisk Interesse m. v.; Kongens Magtfulde retlig temmelig ubegrænset; Fremmede og Indlændinge i Valdemars Tjeneste	280.
Fjerde Bog (1361—1367)	291.
Første Kapitel. I Planerne til yderligere Udvidelse af	

- sit Herredømme kommer Kong Valdemar i Sammenstød med Hansestædernes Interesser; Tilbageblik paa Udviklingen af det stedse voxende Sammenhold mellem de Stæder, der senere danne Hanseforbundet; Gulland, dets Natur og hidtidige Historie; Visby og dens Fortidsminder; Valdemar beslutter at bemægtige sig Gulland med Visby, indtager Øland og lander derefter paa førstnævnte Ø; sejrige Træfninger mod Øens Beboere, Visby erobres..... 291.
- Andet Kapitel. Indtrykket af Gullands Erobring dels i Hansestæderne dels i Sverig, hvor man allerede forinden har hævet Hakons og Margrethes Trolovelse og indledet en ægteskabelig Forbindelse mellem hin og de rendsborgske Grevers Søster Elisabeth; et Angrebsforbund mod Danmark indgaas i Greifswalde mellem Stæderne samt Kongerne Magnus og Hakon og tiltrædes senere af flere Fyrster; indre Uroligheder i Sverig; Krigens Udbrud: Stædernes Stridsmagt belejrer Helsingborg Slot, Kong Valdemar angriber og slaar deres Flaade og Hær; foreløbig Vaabenhvile, som dog ikke kommer til at omfatte Sverig, der bliver Gjenstand for et dansk Indfald; Underhandlinger om og Afslutningen af en Vaabenstilstand i Rostok; Stilstanden optages ikke lige godt af alle Parter 303.
- Tredje Kapitel. Elisabeth af Holsten vies til Kong Hakons Repræsentant og indskiber sig for at naa Sverig, men strander paa dansk Kyst, hvor hun tilbageholdes, medens Valdemar Atterdag faar maget det saaledes, at hans Datter Margrethe ægtevies til Hakon; Valdemars Søn Junker Kristoffers og Dronning Blankas Død; Indtrykket af Jomfru Elisabeths Fangenskab paa hendes Brødre, de rendsborgske Grever, saavel som i Sverig; de svenske Stormænd falde fra Kong Magnus og tilbyde Kronen til det meklenborgske Fyrstehus, af hvilket Hertug Alberts Søn af samme Navn udses til Konge; Meklenborgernes Togt til Sverig; Magnus og Hakon afsættes og Junker Albert kaares til Sveakonge 320.
- Fjerde Kapitel. Kong Valdemar begiver sig paa en længere Udenlandsrejse, de sandsynlige Grunde til og Formaal for denne; Tilbageblik paa, hvorledes Forholdene i Mellemtiden havde stillet sig til Hansestæderne: frugteløst Fredsmøde i Nykjøbing, Krigens Kostbarhed for Stæderne og deraf følgende Mangel paa Iver for dens Gjenoptagelse; Valdemar gjæster først Kejser Karl IV, indtræffer ved dennes Bryllupsfest i Krakow, drager derfra

- til Prag og videre over Køl'n til Flandern, hvorfra der paa-
tænkes et Besøg i England, som dog opgives; fra Flan-
dern drager Kongen til Pavehoffet i Avignon, hans Mod-
tagelse her og de hos Urban V opnaaede Gunstbevisnin-
ger; hans Tilbagerejse fra Avignon og Hjemkomst 332.
- Femte Kapitel. Rostok-Stilstandens Udløb bevirker ingen
Gjenoptagelse af Fjendtlighederne, og i Stralsund afsluttes
en ny Vaabenstilstand mellem Stæderne og Kongen; om
dennes Forhold til sin Svoger Hertug Valdemar af Sønder-
jylland, som dør 1364 og efterfølges af sin Søn Henrik,
til de rendsborgske Grever saa vel som til det meklen-
borgske Indfald i Sverig; dettes yderligere Fremgang;
Stilstand i Jønköping; Gjenoptagelse af Fjendtlighederne
og disses foreløbige Afslutning med Magnus' og Hakons
afgjørende Nederlag ved Gaata; Fredslutning i Kolding
mellem Valdemar Atterdag og Greverne Henrik og Klavs,
gjennem hvilken der banes Førstnævnte Vej til Erhver-
velse af Nørrehalland, ligesom han omtrent samtidig og
vistnok tildels ogsaa som Følge af hin Fred kommer i Be-
siddelse af den tilbageværende Halvdel af Fyn med
underliggende mindre Øer m. v. og snart ligeledes af
Langeland; yderligere Forhandlinger med Hansestæderne,
der føre til en endelig Fredslutning med disse i Vording-
borg og Nykjøbing 347.
- Sjette Kapitel. Kong Valdemar blander sig i Striden om
Sverigs Besiddelse og underkaster sig en betydelig Del af
dette Rige; paa Aalholm Slot indgaar Hertug Albert af
Meklenborg tildels i sin Søn Sveakongens Navn en Række
mærkelige Overenskomster med Valdemar; Redegjørelse
for begge Parters formentlige Hensigter med og Bevæg-
grunde til Indgaaelsen af de nævnte Overenskomster;
disse standse dog ikke Krigen, som derimod synes fore-
løbig afsluttet med en umiddelbart af Kong Albert ind-
ledet Vaabenstilstand; om der i Henhold til Aalholm-For-
liget har fundet noget Møde Sted mellem Kongerne af
Danmark og Sverig, samt om hvilke Følger dette Møde i
bekræftende Fald kan antages at have draget efter sig med
Hensyn til den videre Udvikling af Ufreden mellem Ri-
gerne 368.
- Syvende Kapitel. Kong Valdemar paa Højdepunktet af
Magt og Rigdom; denne sidstes Anvendelse bl. A. i Rigs-
forsvarets Interesse; Valdemars lange Fraværelse fra
Riget farlig for Kongemagten, idet den lægger Spiren til

	Side
den senere Organisation af Adelsvælden i Rigsraadet; Stormænd og Stormandsætter, Prælater og Præsteskab samt Kong Valdemars Forhold saavel til hine som til disse.	382.
Femte Bog (1367—1375)	396.
Første Kapitel. Kong Valdemars politiske Horisont formørkes; Bemærkninger om Aarsagerne til det nye Fredsbrud med Hansestæderne; Udvikling af, hvorledes Spændingen mellem disse og Danmark bestandig tiltager, ligefra de preussiske Stæder paa Hansedagen i December 1366 foreslaa et almindeligt Angrebsforbund mod hint Rige, og indtil dette formelig afsluttes paa det store Møde i Køl'n i November 1367; Indholdet af de her vedtagne Bestemmelser og Udstrækningen af det indgaaede Forbund; Hansestæderne ikke ene om fjendtlige Planer mod Kong Valdemar, deres Forbundsfæller i den forestaaende Kamp, og hvorledes disse finde hine og hverandre gjensidig	396.
Andet Kapitel. Forskjellige Tillægsbestemmelser til de i Køl'n truffne Aftaler; Afslutningen af de forskjellige Forbunds-Overenskomster mellem Hertugerne af Meklenborg, Kong Albert af Sverig, Greverne Henrik og Klavs, Hertugen af Sønderjylland og de misfornøjede nørrejydske Herremænd saa vel som mellem alle disse og Hansestæderne; de sidste frugtesløse Forhandlinger mellem Valdemars Sendebud og Stæderne; dissers Klager over Kongen til Pave, Kejser og mangfoldige andre Fyrster saavel som andre Skridt sigtende til at isolere Valdemar; Tvangsforanstaltninger imod gjenstridige eller uvillige Stæder: Valg af Førere for den hanseatiske Stridsmagt m. v.; Kong Valdemars Holdning ligeoverfor det endelige Fredsbrud, han indsætter Henning Podebusk til Rigsforstander og forlader Danmark	414.
Tredje Kapitel. Fejdens Udbrud: Hansestædernes Stridsmagt indtager Kjøbenhavns Stad og Slot med flere Punkter paa begge Sider af Øresund; Kong Albert i Skaane; hanseatisk-meklenborgsk Togt til Øerne syd for Sjælland; de rendsborgske Grevers, Hertug Henriks samt de oprørske Herremænds Krigsforetagender i Nørrejylland; Stemningen hos Stæderne med Hensyn til Krigens Fortsættelse; Aabningen af det andet hanseatisk-meklenborgske Felttog; Helsingborgs Belejring og Fald; Kjøbenhavns Slot sløjfes; om Kong Alberts og Holstenernes Deltagelse i Krigsbegivenhederne 1369; Spørgsmaal om en Gjenoptagelse af Fjendtlighederne fra Stædernes Side til næste Foraar..	430.

- Fjerde Kapitel. Valdemar Atterdags Virksomhed i de to første Aar af hans Landflygtighed: Bestræbelser for at drage de pommerske Hertuger, Markgreven af Brandenburg og især Hertug Magnus af Brunsvig ind i Fejden; Uro over disse Bestræbelser blandt Hansestæderne; Hertug Erik af Lauenborgs Død og dette Dødsfalds Indflydelse paa Kongens Planer særlig med Hensyn til Spørgsmaalet om en foreløbig eller endelig Nedlæggelse af Kronen; Markgrev Otto, Hertug Magnus og Hertug Erik den Yngre af Lauenborg angribe Hertugerne af Meklenborg og Greverne af Holsten, men uden Held; fra dansk Side gjøres Skridt til Udsoning med Stæderne, og det kommer i November 1369 til et foreløbigt Forlig; Valdemar, der imidlertid har søgt at vinde Kejser Karl for sig, formaar ikke at udvirke gunstigere Betingelser hos Stæderne, og den endelige Fred med disse i Stralsund afsluttes dertor i Maj 1370 paa samme Vilkaar som hint Forlig 447.
- Femte Kapitel. Valdemar forlænger sin frivillige Landflygtighed og søger i lang Tid at unddrage sig en Stadfæstelse af Stralsund-Freden, men Forholdene i Tydskland ere ham alt Andet end gunstige; tvetydige Skridt til hans Fordel fra Kejsernes Side; spændt Forhold til Markgreven af Brandenburg; Kongen forliger sig med de meklenborgske Hertuger og stadfæster endelig i Oktober 1371 Stralsund-Freden, hvorimod en Tilnærmelse til Greverne Henrik og Klavs ikke fører til det tilsigtede Øjemed; Kongens Hjemkomst, hans Forhold til Kong Albert, Fortsættelse af Fejden med de rendsborgske Grever og deres Hjælpere indtil Fredslutningen i Flensborg Januar 1373; Foranstaltninger til at bøde paa Krigens Ødelæggelser m. v. . . 464.
- Sjette Kapitel. Kong Valdemar tugter de gjenstridige Nordfrisere; han lægger Planen til en Gjeninddragelse under Kronen af Sønderjylland i Tilfælde af den hertugelige Æts Uddøen og forbereder Gjennemførelsen af en slig Plan ved at søge at komme i Besiddelse af en saa stor Del af Hertugdømmet som muligt; Kongen finder i den ommeldte Henseende Modstand hos de rendsborgske Grever, og, da Hertug Henrik dør, truer det derfor med en Kamp om Sønderjyllands Besiddelse; om det sandsynlige Udfald af en slig Kamp samt om Kongens daværende Forhold til sine Undersaatter, de meklenborgske Hertuger og Hansestæderne; Udsigten til Sønderjyllands Gjenforening med Riget forspildes ved Kongens kort efter Her-

	Side
tug Henriks Bortgang indtrædende Sygdom og Død; Valdemars sidste Hvilested	481.
Syvende Kapitel. Tildels uhjemlede Folkesagn om Kong Valdemar; Dronning Helvig og Forholdet mellem Kongen og hende; hvad vi vide om Valdemars rent personlige Tilbøjeligheder og Idrætter; Udkast til et Billede af ham som Konge og Statsmand; Samtids- og Eftertids Dom om ham	503.
Anmærkninger og Henvisninger	517.
Til første Bog	519.
— anden Bog	526.
— tredje Bog	540.
— fjerde Bog	560.
— femte Bog	577.
Tillæg af hidtil utrykte Diplomer	595.

Berigtigelse til S. 341 ff.

Efterat Trykningen af nærværende Skrift næsten var fuldendt, er jeg bleven opmærksom paa en Afhandling i Zeitschr. d. Vereins f. Gesch. Schlesiens XIV (1879) S. 521 ff., i hvilken Dr. Herquet ved Hjælp af Machauds samtidige Rimkrønike: la prise d'Alexandrie godtgjør, at Kong Peter af Cypern ikke kan være truffen sammen med Kejser Karl før i Avgust 1364, og at altsaa de af Gram benyttede Kilders Beretning om hans Nærværelse ved Brylluppet i Krakow 1363 samt om hans Rejse derfra over Prag og videre til Flandern bl. A. i Selskab med Kong Valdemar maa bero paa en Misforstaaelse. Have de to nævnte Konger virkelig havt et personligt Sammentræf — hvad der i og for sig ikke er Grund til at betvivle — maa dette følgelig henlægges til Sommeren 1364 og have fundet Sted i Tydskland, hvorhen Peter af Cypern if. hin Krønike maa være ankommen i Slutningen af Maj, og hvor han først opholdt sig et Par Maaneder i Køl'n for derfra over Thüringen og Franken at begive sig til Kejserhoffet i Prag.

VALDEMAR ATTERDAG

OG

HANS KONGEGJERNING.

INDLEDNING.

Danmark har mere end een Gang oplevet Tider, da Forsynets Haand hvilede tungt paa Land og Folk, og da det for menneskelige Øjne maatte se ud, som om Undergangen stod for Døren. Dog har det neppe nogensinde, hvor langt vi end lade Blikket glide tilbage over vort Fædrelands vextende Skæbner, staaet saa sørgelig til dermed som i den sidste halve Menneskealder, inden Kong Valdemar Atterdag modtog den danske Krone. End ikke dengang, da det uafhængige Danmark for lidt over 200 Aar siden var indskrænket til det Jordsmon, der laa indenfor Kjøbenhavns Volde, var Rigets Tilstand saa fortvivlet som i hint Tidsrum eller i alt Fald i dets sidste 12—14 Aar. Thi Undergangen stod ikke blot for Døren, Opløsningen var allerede indtraadt, Danmark var blevet indskrænket til at være et blot geografisk Begreb, og alt Haab om en Oprejsning syntes udslukt. Men Oprejsningen kom, og den kom netop ved Kong Valdemar Atterdag, hvem man derfor har kaldet Danmarks anden Stifter.

Det er denne Fyrstes Liv og Kongegjerning, som nærværende Skrift har til Ægts at skildre; men ingen af Delene vil tilfulde kunne forstaas uden ved et Tilbage-

blik paa den Tid, der gik forud for hans Thronbestigelse, og hvis Forvirring, Søndring og Fornedrelse det blev hans Opgave at søge hævet. Jo mere broget Forvirringen, jo fuldstændigere Søndringen og jo dybere Fornedrelsen var, desto nødvendigere er det ogsaa, at dette Tilbageblik ikke bliver for overfladisk, naar Opgavens Storhed og de Vanskeligheder, dens Løsning havde at kæmpe med, skulle staa Læseren klart. Det ligger overhovedet i Beskaffenheden af de ejendommelige Forhold, hvorunder Valdemar Atterdag optraadte, at hans Historie strækker sine Rødder langt dybere ned i Fortiden, end det i Reglen er Tilfældet med en Konges Historie, og naar ikke Fremstillingen hvert Øjeblik skal afbrydes af forklarende Indskud og oplysende Tilbageblik, er det til en vis Grad ligefrem ugjærligt at fortælle hans Historie uden tillige at medtage hans Faders og den Tids Historie, der ligger mellem Faderens Død og Valdemars egen Thronbestigelse. Nærværende Skrift tager derfor sit Udgangspunkt allerede fra det Aar, da Kristoffer II blev valgt til Danekonge, og dets første Bog skal give en Fremstilling af Tiden mellem 1320 og 1340, om end ikke efter en ligesaa udførlig Maalestok som den, der vil være at anlægge paa Tiden efter 1340, saa dog mere fuldstændig end en blot og bar Indledning. Den anden Bog skal omfatte Tiden fra 1340 til 1349, da Kong Valdemar nærmest arbejdede paa at skaffe sig Anerkjendelse og Fodfæste i Danmarks Rige, den tredje Tiden fra 1349 til 1360, da hans Magt maatte anses befæstet og han i det Væsentlige naaede at faa sine Fædres Rige gjenoprettet, den fjerde Tiden fra 1361 til 1367, da han stod paa Højdepunktet af sin Magt og Indflydelse og ikke alene fik lagt den sidste Haand paa Danmarks Gjenerhvervelse fra fremmede Magthavere, men ogsaa udvidede

dets Herredømme paa Naborigernes Bekostning, den femte og sidste endelig Tiden fra 1367 til 1375, da Ulykken fra alle Sider stormede ind over ham som for at tilintetgjøre det Værk, han møjsommeligt havde opført, men kun formaaede at standse ham i hans Livsgjerning, den han fortsatte lige ufortrøden, indtil Døden overraskede ham midt i den.

Hvor rigt et Stof der end i den sidste Menneskealder er fremkommet til Belysning af det Tidsrum i vort Fædrelands Historie, som nærværende Skrift efter det Anførte vil komme til at omfatte, tør der dog kun være Tale om Rigdom i Sammenligning med den overvættets store Armod, som i saa Henseende fandt Sted forinden. I og for sig er der nemlig endnu med Hensyn til mange Punkter en saadan Brist paa Kilder, at Forskerens Skarpsindighed og Evne til at finde Sammenhæng der, hvor Alt ved første Øjekast synes at falde fra hinanden i lutter spredte Brudstykker, stilles paa ulige strængere Prøver her, end Tilfældet er i saadanne Afsnit af Historien, hvor Kilderne flyde lettere og rigeligere, og trods al anvendt Umage bliver der altid Huller nok tilbage, som ikke lade sig udfylde, Gaader nok, som ikke lade sig løse. Om intet helt Tidsrum inden for vort Skriffs Omraade gjælder dog maaske det her Antydede i højere Grad end om de første otte til ni Aar af Kong Valdemars Regeringstid. Disse Aars Historie danner et saadant Uføre, at man kun med den yderste Møje formaar at trænge sig frem. Hvert Skridt, der gjøres, maa trædes med Varsomhed, og stundom er det, som om man skulde blive hængende uden at kunne vinde længer frem, idet selv Gisningernes skrøbelige Bro brister under Ens Fødder. Det faar derfor ikke undre Læseren, om han fornemmeligt i Fremstillingen af hine

Aars Historie, men desværre ogsaa paa mangt et andet Punkt i det Følgende kun altfor hyppig vil støde paa et »synes«, et »maaske« eller »sandsynligvis«, hvor der kunde ventes en bestemt og afgjørende Anførelse af Kjendsgjæringer. Og det maa være hans Trøst, at Intet skal berettes som afgjort eller utvivlsomt, der ikke har fuldt paalidelige Kilder at støtte sig til, og at der selv under det, som fremstilles i hin forsigtigere Form, kun skal medtages, hvad der virkelig er rimelig Grund til at antage for sikkert.

FØRSTE BOG

(1320—1340).

FØRSTE KAPITEL.

Danmarks indre Tilstand ved Kong Erik Menveds Død; Rigets Omfang og Sammenholdet mellem dets forskjellige Bestanddele, Sønderjylland og Nørrejylland næsten løste fra Riget; et Blik paa de daværende Forhold blandt Danmarks Naboer og deres Vexelvirkning med dette Rige: Norge og Sverig, Holsten og de øvrige nordtydske Fyrstendømmer, de vendiske Stæder.

I November 1319 døde den tapre, ridderlige og højsindede, men tillige forfængelige og lidet fremsynede Danekonge Erik Menved. Forgjæves havde han gennem en lang Række Krige søgt at mane Valdemar Sejrs glimrende Dage op af Fortidens Grav, forgjæves havde han søgt at hævde Kongemagtens Overlegenhed ligeoverfor de myndige gejstlige og verdslige Stormænd. I førstnævnte Henseende havde han kun opnaaet et Skin, Lensherredømmet over forskjellige nordtydske Fyrster, medens det virkelige Udbytte væsentlig kun var en betydelig Gjæld, som tærede paa Landets Kraft. Da det gamle Ledingsopbud efterhaanden var kommet i Forfald, og Krigskunstens Udvikling tildels gjorde det nødvendigt at have Soldater, der drev deres Dont som et Haandværk. havde han i

sine Krige nemlig hyppig maattet bruge fremmede Lejetropper og for at rejse Penge til Udredelsen af disses Sold ty til den mislige, da i Tydskland allerede almindelig benyttede Udvej at pantsætte Kronens Slotte, ja hele Landskaber. Hvad Kampen med Stormændene angaar, da havde, dengang han lukkede sine Øjne, Gejstligheden i det Væsentlige naaet det Maal, for hvilket den her som i Evropas andre Lande havde kæmpet, fuldstændig Uafhængighed af al verdslig Myndighed, medens Adelen, for hvis Sværd og Dolke hans Fader var falden, gjennem idelige Oprør havde søgt ligeoverfor Kongen at hævde sig den samme Uafhængighed og Mågt som hin. Og følte Gejstligheden sig kun som Led af den hellige almindelige Kirke og saaledes løst fra ethvert Hensyn til et jordisk Fædreland og en jordisk Konge, saa fandt forsaa-vidt noget Lignende Sted med Hensyn til Adelen, som den gjennem Riddervæsenet fik Præget af at være en halv religiøs Indretning, der ikke var bunden til de Grænser, den forskjellige Nationalitet opstillede. Saavel for denne som for hin bleve derfor Begreber som Fædrelandskjærlighed og undersaatlig Troskab efterhaanden fremmede, medens begge med skinsyg Iver udelukkende havde Blikket fæstet paa Standens Tarv og Fordele. Hvor megen Kraft der end boede i Erik Menveds Sjæl som i hans Arm, var det saaledes dog gaaet ned ad Bakke med Kongemagten i hans som i hans nærmeste Forgængeres Dage, og jævnsides med Kongemagtens Synken og hine to begunstigede Stænders Stigen sank ogsaa det menige Folks, Borgeres og Bønders, Indflydelse og Betydning.

De her meddelte faa Træk give en Antydning af Danmarks rent indre Tilstande paa det Tidspunkt, da

Erik Menved sank i Graven. Vi skulle nu se, hvorledes det stod sig til med Rigets Omfang og Sammenholdet mellem dets enkelte Bestanddele. Endnu havde Danmark den samme Udstrækning som ved vor Histories Begyndelse i Slutningen af det niende Aarhundrede. Det naaede endnu fra Ejderstrøm til Gøtaelv, fra Vesterhav til Kalmarsund, medens af Valdemar Sejrs Erobringer endnu det fjerne Estland helt ovre ved den søndre Bred af den finske Bugt laa umiddelbart under Danekongens Scepter med Titel af Hertugdømme. Men med Hensyn til to af de gamle danske Landskaber var der indtraadt en betænkelig Løsning fra Moderlandet. Det ene var Sønderjylland, vort Grænseland mod Syden. Neppe anende al den Kvide, der skulde fremspire af et saadant Skridt, havde Valdemar Sejr givet dette Landskab som »Hertugdømmet Jylland« i Len til sin Søn Abel, og den Lejlighed, der havde været til atter at inddrage Lenet under Kronen, da Abel købte denne med et Brodermord, blev ikke benyttet. En yngre Broder fulgte ham paa Thronen, medens Sønderjylland, om end ikke retlig, saa dog i Gjærningen blev et Arvelen i Abels Slægt, der efterhaanden knyttede nøje Forbindelse med Holstens Grever og laa i stadig Kamp med sine Lensherrer af den kongelige Linie. Først Erik Menved var det lykkedes, om end kun ved store Ofre, nogenlunde at tømme den hertugelige Æt i Sønderjylland, hvor ved hans Død Hertug Erik II sad rolig paa Gottorp Slot. Men inden det kom saa vidt, havde mange danske Mænd baade fra denne og fra hin Side af Kongeaaen maattet udgyde deres Blod som Ofre for Kong Valdemar Sejrs Fejlgreb. Iøvrigt omfattede »Hertugdømmet Jylland« ikke Alt, hvad der i vore Dage henføres under Benævnelserne »Slesvig«.

Paa det Tidspunkt, hvorom her er Tale, hørte ingen af Øerne i Østersøen dertil; men ikke destomindre tør det vistnok antages, at Als, som Erik Menved tidligere efter en heftig Kamp havde fravristet den daværende Hertug, inden Kongens Død atter godvillig maa være bleven overladt det hertugelige Hus, hvad der i Forbigaaende sagt ligeledes var Tilfældet med Langeland. Af det store Nordfrisland laa fremdeles de saakaldte »Udlande« eller hele Marsklandet paa Sønderjyllands Vestkyst — der dengang, inden de store Oversvømmelser endnu havde opslugt hele Herreder, var af langt større Udstrækning end nu — med de udenfor liggende Øer under Danekongens umiddelbare Herredømme, medens Hertugerne kun besade tre Herreder af det saakaldte Gestland. Endelig synes endnu noget af Landet mellem Sli og Ejder at have tilhørt den kongelige Linie som Fædrearv; men til Gjengjæld havde ogsaa det holstenske Grevehus gennem sine Forbindelser med den hertugelige Æt allerede tidlig faaet fast Fod i denne Del af Sønderjylland.

Det andet Landskab, hvortil der ovenfor sigtedes, er Nørrehalland. At dette var kommet i et løsere Forhold til Riget; skyldtes ogsaa Valdemar Sejrs altfor store Faderømhed, idet han havde givet det som arveligt Lensgrevskab til sin Sønesøn Niels. Dennes Søn Jakob, der var med i Sæmmensværgelsen mod Erik Glipping, solgte Landet til sin Beskytter, den norske Kong Hakon, som derefter fik det til Arvelen af Erik Menved, og denne Forlening gik fra Aaret 1310 over paa Hakons senere Svigersøn, den svenske Hertug Erik Magnussøn, efter hvis Død — der, som vi strax nedenfor skulle se, indtraf kort før Erik Menveds — Lenet til en Tid forblev

i hans Enkes Væрге. Bortset fra den her berørte betydelige Slappelse af Baandet mellem Riget og to vigtige Grænseprovinser, vare ved Kong Eriks Død desuden større og mindre Dele af Landet i alt Fald midlertidig unddragne Kronens Omraade ved den ovenfor antydede uheldige Pantsætning. Dette gjaldt saaledes særlig Skaane og Blekinge, der vare givne i Pant til en af Landets mægtigste Stormænd, Marsken Ludvig Albertsøn af den grevelige tyske Slægt Gleichen.

Kaste vi dernæst Blikket ud over Danmarks Grænser for at faa Rede paa, hvorledes det stod sig til med dets Naboer, da møder os først de to andre nordiske Riger Norge og Sverig. Med Norges Konger Erik og Hakon V, der beskyttede hans Faders Mordere, havde Erik Menved ført en lang og blodig Fejde, og i Sverig havde han gjort mere end eet fjendtligt Indfald for at hjælpe sin udelige Svoger, Kong Byrge eller Birger Magnussøn af Folkungernes Æt, mod hans Brødre Hertugerne Erik og Valdemar, af hvilke den første havde ægtet Kong Hakon V.s Datter Ingeborg. Men da de to Hertuger tilsidst vare døde af Sult i det Fangetaarn, hvori Kong Birger havde ladet dem indespærre, rejste hele Sverig sig imod ham, og da Erik endnu ikke denne Gang vilde dråge sin Haand fra sin brødefulde Svoger, trak hans Hær det korteste Straa, og Kong Birger maatte tilsidst ty til Danmark for at æde Naadsens Brød. Kort efter, i Vaaren 1319, døde den norske Kong Hakon og efterlod Riget til sin Datter Ingeborgs og den nævnte Hertug Eriks treaarige Søn Magnus, hvem der senere hen er blevet tillagt Øgenavnet Smek*), og da denne endnu i samme

*) Udtales med langt e og kommer af det svenske Ord »smeka«, der betyder klappe, kjærtegne, smigre.

Aar kaaredes til Konge af det svenske Folk, vare saaledes begge Naborigerne forenede. Foreløbig skulde hvert Rige styres af et Formynderskab paa Magnus Eriksøns Vegne, og det var selvfølgelig endnu uvist, hvorledes den unge Konge engang vilde nytte den Magt, som kom til at hvile i hans Haand; men det varslede ikke godt, at under sidste svensk-danske Fejde i Aaret 1318 en svensk Hær for første Gang havde funden Vej ind over Skaanes Grænse og i kort Tid hærjende havde kunnet underlægge sig det hele Landskab.

I Holsten, som især gennem den ovenantydede Forbindelse mellem dets Fyrster og de sønderjydske Hertuger var traadt i forskjelligartet Vexelvirkning med Danmark, og hvor der siden den Tid, da Valdemar Sejr for en længere Aarrække havde lagt Landet under dansk Aag, visselig ikke raadede de venligste Følelser mod vort Folk — var Magten ved Erik Menveds Død væsentlig delt mellem de to Grever, Johan III med Tilnavnet den Milde eller Gavmilde og Gerhard eller Gert III, senere kun altfor velbekjendt her til Lands under Benævnelsen den skaldede eller kullede Greve. Den første, der herskede over den østlige Del af det nuværende Hertugdømme Holsten, tilhørte den saakaldte plønske Linie af det holstenske Grevehus og var en Søn af Grev Gerhard den Blinde og Erik Glippings Enke Dronning Agnes, altsaa en Halvbroder til Erik Menved. Den anden, hvis Herredømme strakte sig over den mellemste Del af Holsten, medens han forgjæves søgte at udvide det ogsaa over den vestlige Del af Landet, det lave, sum-pige Ditmarsken, var af Greveslægtens rendsborgske Linie, Søn af Grev Henrik I og Svoger til den sønderjydske Hertug Erik II, der nemlig var gift med Gerts Søster

Adelheid¹. Begge vare de Mænd af Naturen udrustede med Evner til virksomt at gribe ind i deres Tids politiske Begivenheder. Ingen af dem gav den anden Noget efter i Ærgjerrighed og Lyst til at udvide sin Magt. Men medens Johan var mest oplagt til at søge Maalet naaet ad de diplomatiske Underhandlingers og Overenskomsters bugtede Veje og ved Hjælp af Penge, hvormed han var godt forsynet, og som han forstod at bruge i rette Tid, var Gert i hele sin Optræden voldsom, hensyns- og skaanselsløs, og ihvorvel han ingenlunde skyede Rænker, naar disse kunde befordre hans Øjemed, holdt han dog — Mester, som han var, i Feltherre-Haandværket — mest af at hugge sig frem med Sværdet. Begge havde de i sin Tid været Erik Menveds Forbunds-fæller og erkjendt ham som deres Overherre, hvem de skulde hjælpe af al Magt, mod at han til Gjengjæld skulde beskytte dem »som en Herre sin Tjener«. Som Vederlag for deres Tjeneste havde Kongen givet dem Fyn til Pant for nogle Aar, og de havde herved faaet en farlig Smag paa at fylde deres Skatkammer med danske Indtægter.

Næst op til de holstenske Grevers Besiddelser stødte i Syd Hertugdømmet Sachsen-Lauenborg og i Øst Grevskabet Schwerin nærmest omkring Staden af samme Navn. Medens det sidste ikke i noget betydeligt Omfang kom til at træde i Vexelvirkningsforhold til Danmark i det Tidsrum, hvorom her er Tale, havde der derimod i Erik Menveds Tid udviklet sig en nøje Forbindelse mellem de lauenborgske Hertuger og det danske Kongehus. I megen Berøring med Danmark stode ogsaa allerede tidlig de Fyrster, der beherskede den øvrige Del af det nuværende Meklenborg. Disse, der alle nedstammede

fra det gamle Venderfolk Obotriternes sidste Fyrste Niklot, vare delte i tvende Linier. Den ene, Herrerne af Werle, herskede over den sydostlige Del af det nuværende Storhertugdømme Meklenborg-Schwerin, i daglig Tale som oftest benævnet Fyrstendømmet Wenden. Gjennem et Giftermaal mellem Fyrst Niklot II og Erik Glippings Datter Regisse stod denne Linie i Forbindelse med det danske Kongehus og besad som Mødrenearv efter den nævnte Kongedatter forskjellige Godser i Danmark, medens den omvendt gjennem et Ægteskab mellem hendes Datter Sofie og Grev Gert af Holsten ogsaa var besvogret med denne. Den anden Linie førte efter en gammel, allerede i den Tid forfalden Borg mellem Stæderne Wismar og Schwerin Navnet Herrer af Meklenborg. Den herskede oprindelig over den nordvestlige Del af det nuværende Meklenborg-Schwerin og havde kort forinden den Tid, hvorom her er Tale, udvidet sin Magt ved Erhvervelsen af Herskabet Stargard, der omtrent svarede til det nuværende Meklenborg-Strelitz. Den da regerende Herre af Meklenborg, den tapre og kløgtige Henrik II med Tilnavnet Løve, havde desuden, fordi han ved forskjellige Lejligheder havde ydet Erik Menved Hærfølge, faaet arvelig Forlening paa Landskabet Rostok (den nordostlige Del af det nuværende Storhertugdømme), som Kongen havde tvunget Herrerne af Werle til at afstaa sig. Det meklenborgske Fyrstehus synes allerede tidlig at have tilegnet sig en Politik, der selv i det 14de Aarhundrede, hvis Særkjende overhovedet i hele Evropa er en mildest talt yderst letsindig Omgang med folkeretlige Løfter og Overenskomster, maatte betegnes som ualmindelig rænkefuld. Og ved Hjælp af denne, der støttedes ved Hærfølge af en stridsvant Adel,

der altid laa i indbyrdes Fejde og fra sine Borge gjorde Landevejene usikre ved idelige Plyndringstog, vidste Slægten efterhaanden at tilegne sig en mægtig Indflydelse paa Danmarks saavelsom paa Nabolandet Sverigs Anliggender.

Øst for de meklenborgske Besiddelser stode vi paa Fyrstendømmet Rygen, bestaaende af Øen af samme Navn og en Del af det ligeoverfor liggende Fastland. Det rygenske Fyrstehuses Lensforhold til den danske Krone var forblevet uforandret ligefra de første Valdemarers Tid, og Erik Menved havde endog ved Indgaaelsen af en Arveforening med den da regerende Fyrst Witzlaw III søgt at indlede Fyrstendømmets umiddelbare Tilknytning til det danske Rige. Desuden var særlig Øen Rygen i kirkelig Henseende paa det Nøjeste knyttet til Danmark, forsaavidt den nemlig hørte under Roskilde Stift og altsaa tillige under den danske Kirkes Primas Lunds Erkebisp. — Østen for Rygen laa igjen Pommern, hvis Fyrster, der førte Titel af Hertuger, og som ogsaa nu og da havde hyldet Danekongen, vare delte i to Linier. Hertugerne af Stettin herskede i den vestlige, Hertugerne af Wolgast i den østlige Del af Landet, der iøvrigt paa den her omhandlede Tid ikke omfattede hele den nuværende preussiske Provins Pommern. Den sidste af de to nævnte hertugelige Linier var faa Aar tilbage i Tiden traadt i Svogerskabs-Forbindelse med det danske Kongehus, idet Erik Glippings anden Søn Junker Kristoffer, Hertug af Sønderhalland og Samsø, havde ægtet den wolgastske Hertug Bugislaw IV.s Datter Evfemia.

Der er endnu en nordtydsk Magt, som har nok saa meget Krav som nogen af de allerede anførte paa at nævnes her, nemlig de Stæder langs Østersøens Sydkyst,

omkring hvilke efterhaanden det mægtige Forbund dannede sig, som senere fik en saa sørgelig Berømthed i Nordens Historie under Navn af den store tydske Hanse*). Allerede i Løbet af det 13de Aarhundrede havde der udviklet sig en paa fælles Handelsinteresser bygget og til gjensidig Beskyttelse mod Sø- og Landevejsrøvere sigtende nærmere Forbindelse først mellem de tre Nabo-stæder Lybek, Rostok og Wismar og senere endnu mellem dem og Stæderne Stralsund og Greifswalde, saaledes at disse fem snart gik under Fællesnavnet de venediske Stæder. Medens de andre fire Stæder bortset fra deres gjensidige Forbund hver især maatte erkjende den Fyrste, indenfor hvis Enemærker den laa, som sin Landsherre, stod Lybek som saakaldet »fri Rigsstad« alene i Forhold til hele Tydsklands Overhoved Kæjseren, og dette i Forbindelse med, at den var den største og rigeste blandt dem som i det Hele i de Tider Nordtydsklands første Stad, gav den en vis Overlegenhed over de andre, som bl. A. tidlig ytrede sig deri, at de alle antog lybsk Ret og havde en fælles Overdomstol i Lybek. Tilligemed alle omkringliggende Lande og Stæder var ogsaa Lybek af Valdemar Sejr blevet lagt under dansk Højhed, og Kongen havde for at vinde sine nye Undersaatters Hengivenhed indrømmet dem store Forrettigheder i Danmark. Disse Forrettigheder havde særlig Hensyn til Sildefangsten, hvis Udbytte i Middelalderen spillede en overordentlig fremtrædende Rolle i Verdenshandelen, og som i de to Aarhundreder fra Begyndelsen af det 13de til Begyndelsen af det 15de dreves i et utroligt stort Omfang i Øresund og særlig langs den skaanske Kyst. Kong Val-

*) Oprindelig betød »Hanse« ikke Andet end et Handelsselskab, et Interessentskab mellem flere Kjøbmænd.

demar gav nu Lybekkerne Ret til ikke alene at drive Sildefangst under Skaanes Kyst mod Erlæggelse af samme Told som Indfødte, men ogsaa til paa den smalle sandede Landtunge, der ved Falsterbo skyder ud i Østersøen fra Skaanes sydvestlige Hjørne, at have faste Liggepladser, saakaldte »Fed« (Vitten), hvortil de kunde formene enhver Uvedkommende Adgang, og hvor de imod en ringe Grundskat kunde opslaa deres Boder og tilberede og nedsalte deres Sild til Udførsel. De fik endvidere Ret til toldfrit at udlosse Varer til eget Forbrug og til mod sædvanlig Told at indføre og forhandle til Landets Indbyggere ikke alene i stort, men ogsaa i smaat Maal Alt, hvad der kunde maales med Alen eller vejes med Bismer. Ligesom de endelig selv fik Ret til at skifte og dele deres Afdødes Efterladenskaber, saaledes undtoges de ogsaa fra Landets almindelige Domsagt, forsaavidt de paa Liggepladserne kunde vælge sig en Foged blandt deres egne Landsmænd, som efter lybsk Ret paadømte alle deres gjensidige Retssager undtagen Drabssager og Sager om saadanne Hug og Slag, hvorefter der enten flød Blod eller blev blaa Mærker. De saaledes Lybekkerne meddelte Forrettigheder holdt sig, efterat Lybek forlængst var blevet det danske Herredømme kvit, og ligesom deres Handelsfriheder allerede tidlig udstrakte til at omfatte hele Danmark, saaledes meddeltes der efterhaanden flere og flere af de Stæder langs Øster- og Nordsøens Kyster og ved de deri udmundende Floder, der senere inddroges under Hanseforbundet, de samme Forrettigheder, saa at der ved Falsterbo snart laa Fed ved Fed, hvert især adskilt fra det næste ved en Gyde eller et lille Vandløb, medens Tusinder af Udlændinge flokkedes her i Fiske- og Markedstiden.

Stæderne med deres driftige og rige Kjøbmandsbe-
folkning havde altid fuldt op af Penge, og Kongerne
havde altid Træng til Penge. For at sikre sig hines Vel-
vilje og Bistand troede disse derfor ikke at burde spare
paa Begunstigelser uden at have Øje for, at de ved saa-
ledes at aabne Leddet for det ene Sæt Udlændinge efter
det andet — der alle kun søgte Vinding og alle maatte ved-
blive at være fremmede for Danmark og Alt, hvad dansk
var, da de ikke taalte, at nogen af deres Fæller giftede
sig med dansk Kvinde eller bosatte sig her i Landet for
bestandig — indpodede i Land og Folk en Kræftskade, der
maatte tære paa al hjemlig Driftighed og Foretagel-
sesaand og derved paa al hjemlig Velstand. Det var
ikke alene Handelen, men ogsaa Haandværket her i Lan-
det, som hine Fremmede ødelagde; thi de indførte om-
trent Alt, hvad Datidens Mennesker havde Brug for, For-
arbejdet som Uforarbejdet, ikke alene Varer som Tøm-
mer, Pelsværk, Vox, Honning, Salt og Krydderier, men
ogsaa alle Slags uldne og linnede Tøjer, Senge og andet
Bohave, Sko, Klædningsstykker o. s. v. Omvendt udførte
de paa deres Skibe herfra Heste, Kvæg, Huder, saltet
Kjød, Smør og andre Landbrugs-Frembringelser, men først
og sidst Danmarks daværende største Rigdom, Silden,
hvortil de senere hen ansaa sig i den Grad eneberettigede,
at selve Danmarks Konge i sit eget Farvand kun paa
visse Tider af Aaret fik Lov at lade indfange og nedsalte
saamange Sild, han behøvede til sin Hofholdning.

Det lader sig nu vel ikke miskjende, at den over-
mægtige Indflydelse, som de nordtydske og de med dem
efterhaanden forbundne Søstæder saaledes tilegnede sig i
Danmark, til en vis Grad var en naturlig Følge af de
givne historiske Forhold, et nødvendigt Medfør af en al-

meneuropæisk Kulturstrømning, som ingen Modforanstaltning helt vilde have kunnet dæmme for. Men fra et nationalt dansk Synspunkt bliver det ligefuldt beklægeligt, at hine Stæders Befolkning for en stor Del skulde forskaffe sig det Næringsstof, den behøvede for at udvikle sig til en dygtig og daadkraftig Borgerstand, ved en næsten fuldstændig Udtømmelse af vort Fædrelands materielle Hjælpekilder og netop derved væsentlig bidrage til at forhindre, at der til Held for Rige og Folk her kunde danne sig en lignende Borgerstand. Ved den Tid, hvorom her er Tale, da Erik Menved ikke alene havde tvunget Rostok og Wismar til at underkaste sig hans Højhed, men endog formaaet det mægtige Lybek til paa 10 Aar at antage sig som Skytsherre, holdt Stæderne sig dog iøvrigt endnu paa et nogenlunde beskedent Standpunkt og søgte de omtalte Begunstigelser som en Naade, uden ogsaa endnu i deres politiske Optræden at gaa ud over Grændserne for en Forsvars-Holdning. Men ligesom de alt gjentagne Gange vare optraadte som krigsførende Magt, saaledes var der allerede lige fra det Tidspunkt, da Sammenslutningen mellem de vendiske Stæder indtraadte, at mærke en kjendelig Stræben hos dem efter at søge vedligeholdt en vis Ligevægt mellem de forskellige nordiske og nordtydske Fyrsters Magtstilling, forat ikke en enkelts Overmagt skulde blive farlig for deres Handelsinteresser. Og den Tid kom — som vi længere hen i dette Skrift skulle se — da Forbundet mellem det bestandig voxende Antal Stæder optraadte som en Angrebsmagt af frygtelig Betydning og blev en sand Svøbe ikke alene for Danmarks, men for det hele Nordens Konger og Folk.

ANDET KAPITEL.

Hertug Kristoffer Eriksøns Valg til Danekonge mod Udstedelse af en stræng Haandfæstning; Brud paa denne og tildels herved foranlediget Misfornøjelse blandt Rigets Stormænd, af hvilke nogle (Niels Olufsen og Knud Porse) endog, ihvorvel forgjæves, søge at løsrive Skaane fra Danmark; Strid med Grev Gert af Holsten om Formynderskabet for den umyndige Hertug Valdemar af Sønderjylland og med Hertugen af Pommern-Wolgast om Rygen; Stormændene i aaben Rejsning mod Kongen og i Forbund med de holstenske Grever; Kristoffer maa flygte ud af Riget og søger forgjæves igjen at faa fast Fod deri: han afsættes, Hertug Valdemar af Sønderjylland opstilles som Modkonge og udskifter tildels Riget mellem sine Hjælpere blandt dettes Stormænd.

Efter at have sluttet vort Rundskue paa de Nabolande, der maatte kunne faa mere eller mindre Indflydelse paa Udviklingen af vore egne Forhold, vende vi tilbage til Danmark selv. Kong Erik døde barnløs, men efterlod sig en to Aar yngre Broder, den ovennævnte Hertug Kristoffer, der kun havde gjort ham liden Glæde. Holdningsløs, falsk og rænkefuld havde Kristoffer tilbragt en stor Del af sin Broders Regeringstid med Stempling og Forræderi imod ham, ja end ikke undset sig ved gjentagne Gange at føre Avindskjold mod sit eget Fædrenerige. Ligesom Erik Menved selv derfor paa sin Sotteseng skal have indstændig lagt sine Mænd paa Sinde ikke at vælge Kristoffer til Konge, da han sikkert vilde styrte Riget i Fordærvelse, saaledes var der efter hans Død ogsaa et Parti her i Landet, der alvorlig tænkte paa at sætte den sønderjydske Hertug Erik paa Thronen². Men denne Plan, der atter vilde have aabnet Vejen for Lenet Sønderjyllands Gjeninddragelse under Kronen, faldt ikke i de holstenske Grevers Smag. Grev Johan modsatte sig bestemt Hertug Eriks Valg, og Kristoffer slog om sig med Løfter til alle Sider for at vinde Thronen. Da Bud-

skabet om Broderens Død naaede ham, levede han som en hjemløs Flygtning i Pommern; men inden han endnu forlod Tydskland, søgte han at vinde de vendiske Stæder ved paa Forhaand at stadfæste Lybeks og Stralsunds Privilegier og sin Halvbroder Johan ved at stille ham Femern i Udsigt³. Ligesom han derfor blev støttet fra begge disse Sider, saaledes er det paa Grund af det Forhold, hvori han havde staaet til det da herskende Parti i Sverig, neppe heller tvivlsomt, at hans Valg ogsaa har fundet Understøttelse fra svensk Side⁴. Blandt de danske Stormænd var der kun altfor mange, som Kristoffer havde hjulpet med at gjøre sin Broder Livet saa surt som muligt, og paa de øvrige ødsledes der Løfter og gode Ord.

Under disse Omstændigheder var Kristoffers Valg snart sikkert. Men forinden søgte de Mægtige dog til egen Betyggelse og Fordel at binde hans Hænder med saa stærke Baand som muligt og lode ham derfor beedige en saakaldet Haandfæstning — den første, nogen dansk Konge inden sin Thronbestigelse har maattet gaa ind paa. Da ingen nok saa omhyggelig Udmaling giver et klarere Indtryk af Kongens og Stormændenes gjensidige Magtstilling end dette mærkelige Brevskab, og da paa en vis Maade Nøglen til alle de senere Begivenheder kan siges at være gjemt heri, maa dets vigtigste Bestemmelser finde en Plads her. Haandfæstningen forpligtede først Kristoffer til at haandhæve alle de store Sær- og Forrettigheder, som Gejstligheden i de henfarne Kongers Tid havde vidst at tilegne sig. Den skulde for sine Personer, Gods og Tjenere (Bønder) være fritagen for Stævning til verdslig Domstol. Bisper maatte kun fængsles, forvises eller straffes paa deres Formue efter Pavens Bud,

ringere Gejstlige kun efter de gejstlige Retters Kjendelse. Endelig skulde den være undtagen fra ethvertsomhelst Paalæg af Skat eller anden Byrde til Fordel for Staten eller Kongen. Dernæst bekræftes og udvides Adelens Rettigheder. Der hjemles den Tilladelse til at hæve Bøder af 3 og 9 Mark Sølv*) — og efter Datidens Lovgivning var det de allerfleste Forbrydelser, for hvilke der var sat slig Straf — af Bønderne paa dens Godser. Medens enhver adelig Forret oprindelig var betinget netop af Adelens Forpligtelse til paa egen Bekostning at yde Kongen Hærfølge inden- eller udenlands, skulde den herefter ikke være pligtig at drage i Leding udenfor Rigets Grænser, og naar en Adelsmand (Ridder eller Væbner) i Kongens Tjeneste, være sig i eller udenfor Riget, faldt i fjendtlig Fangenskab, skulde Kongen senest inden et Aar

*) Ved en Mark Sølv forstaas i Modsætning til en Mark Penge, der ikke blot i de forskjellige Lande, men endog i de forskjellige Provinser af samme Land kunde være af forskjellig Værdi. et halvt Pund lødigt Sølv kølnsk Vægt eller 233,858 Grammer ublandet Sølv. Spørges der om, hvorledes et vist Beløb, udtrykt i Mark Sølv, skal omsættes til Kroner, da maa det erindres, at Kronemønt er baseret paa Guldmøntfoden, og at Sølvmonterne kun ere Skillemønt. Heraf følger, at det i den omspurgte Henseende ikke kommer an paa, hvormange Kronestykker der i Virkeligheden udmøntes af en Mark Sølv, men paa hvormange Stykker, der efter det ved Kronemøntens Indførelse forudsatte gjensidige Værdi-Forhold imellem Guld og Sølv rettelig burde udmøntes deraf. hvis det enkelte Kronestykke ikke som sagt blot var en Skillemønt. Herefter vil en Mark Sølv svare til 37 (nøjagtig 37,014) Kroner, og spørges der om den blotte Metalværdi, vil en Multiplikation med 37 altsaa give Svaret paa, hvormange Kroner et vist Beløb udtrykt i Mark Sølv udgjør. Men da Sølvets Bytteværdi eller Kjøbeevne i Middelalderen var langt større end ved Kronemøntens Indførelse — for det Tidsrumms Vedkommende, som nærværende Værk omfatter, her i Norden vistnok mindst 8 Gange større — svarede en Mark Sølv dengang i Virkeligheden til c. 300 Kroner i vore Penge.

løskjøbe ham og give ham Skadeserstatning, i modsat Fald kunde han herefter angerløst nægte Kongen Hærfølge. Til Borgeres og Bønders særlige Bedste fastsattes ikke synderlig Andet, end at Kjøbmænd frit maatte drive Handel uden Paalæg af ny Told eller anden Afgift, og at Bønderne ikke maatte tynges med ulovlige Skatter og Byrder af Kongens Fogeder. Af Haandfæstningens øvrige Indhold, hvor forstandige og hensigtsmæssige Bestemmelser forefindes i broget Blanding med saadanne, der ensidig sigte til at fremme de begunstigede Stænders Tarv, fortjene især følgende at fremhæves. Kristoffer skulde betale al den bevislige Gjæld, hans Forgænger havde efterladt sig og maatte ikke lade det komme Nogen til Skade, at han med Troskab og Hengivenhed havde tjent den afdøde Konge — en Bestemmelse, hvorfra kun Erik Menveds Drost Niels Olufson undtages. Alle Kronens faste Slotte i Nørrejylland skulde nedbrydes undtagen Ribe, Kolding og Skanderborg, og Kongen maatte ikke begynde Krig mod Nogensomhelst uden Raad og Samtykke af Prælaterne og Rigets Mægtige. Ingen fremmed Klerk maatte anbringes i noget kirkeligt Embede i Danmark og ingen Tydsker forlenes med Rigets Ejendomme eller optages i Kongens Raad. Uden først at være lovlig indvarslet til Herreds- og Landsting maatte Ingen stævnes for Kongens Retterthing, hvorfra han kunde indanke Sagen for det almindelige Danehof (Rigsdag), der skulde holdes i Nyborg engang aarlig. Ingen maatte fængsles, henrettes eller berøves sit Gods uden lovlig Stævning, Rettergang og Dom, og Kongen maatte ikke hade eller forfølge Nogen, fordi han paastod Lands Lov og Ret mod ham. Alle Skatter, der vare paalagte siden Valdemar Sejrs Tid, skulde ophæves og

ingu Forandring gjøres i den bestaaende Lovgivning uden paa den almindelige Rigsdag »med hele Rigets Samtykke« og »efter Prælaternes og Rigets bedste Mænds Raad«⁵.

Paa et Danehof i Viborg den 25de Januar 1320 be-segledede Hertug Kristoffer denne Haandfæstning og blev derefter kaaret til Danmarks Konge som Kristoffer II Det ser ud, som om man paa begge Sider fra Først af har maattet være paa det Rene med, at en slig Haandfæstning ikke fuldstændig lod sig overholde, og som om man altsaa har drevet et uværdigt Spil med Eder, thi flere af dens Bestemmelser vare jo ligefrem indbyrdes uforenelige og forsaavidt umulige at opfylde. Hvorledes skulde Kristoffer f. Ex. fyldestgjøre den ham paahvilende Forpligtelse til at afbetale Kong Eriks Gjæld samtidig med at overholde det Bud, der bandt ham til at ophæve en stor Del af de bestaaende Skatter, og Forbudet mod Paalæg af nye, naar mange af Krongodserne allerede vare pantsatte, før han kom til Roret? Men Kristoffer var for sit Vedkommende vant til at tage sig det let med Eder og satte sig ogsaa allerede i sit første Rege-ringsaar ud over adskillige af Haandfæstningens Bestem-melser, ligesom der, efterat han først følte sig fast i Sadlen, heller ikke var Spørgsmaal om at indfri det Løfte, han havde givet sin Halvbroder paa Femern. Tvertimod lod han endnu i 1320 Befolkningen paa Femern afgive en skriftlig Forpligtelse til for evig Tid at blive ved Danmark og Aaret efter flere af Øens Beboere henrette, der vilde overgive den til Greven⁶. Der var altsaa strax Emne nok til Strid med de herskesyge og hensynsløse Stormænd, selv om der ikke allerede uden det havde været Tilbøjelighed hos dem til at rejse sig imod Kongen.

Vi have allerede nævnet tvende af disse Rigets Mægtige, den forhenværende Marsk Ludvig Albertsøn og den forhenværende Drost Niels Olufsen, der begge havde store Dele inde af Landet som Pant, og af hvilke den første havde støttet Kongens Valg, medens den sidste som udelukket fra Haandfæstningens Løfte om Forglemmelse af alle gamle Stridigheder fra Først af var stillet op som Fjende af Kongen. Hertil komme som Saadanne, der vil blive rig Anledning til at nævne i det Følgende, endnu den danske Kirkes Ypperste, Erkebiskoppen af Lund Esger Juel, med hvem allerede Erik Menved havde ligget i Strid bl. A. om Besiddelsen af Bornholm med dets faste Slot Hammershus, og som fra Pavesædet i Avignon nu udstedte Forbud til alle danske Bisper mod i hans Fraværelse at krone Kristoffer; endvidere dennes egen Drost Lavrids Jonsøn, der havde Ærø til Pant for Kronens Gjæld, og endelig Knud Porse, der synes at have været den mest urolige, herskesyge og samvittighedsløse af alle hin Tids danske Stormænd. Som Søn af Peder Porse, en af Deltagerne i Kongemordet i Finderup Lade, havde han fra Barnsben været fredløs og tilbragt en Række Aar i Sverig, hvor han med hele sin ustyrlige Aands Ihærdighed havde kastet sig ind i de politiske Forhold, og hvor han i høj Grad havde vidst at sætte sig fast i Kongemoderen Hertuginde Ingeborgs Yndest, efterat hun allerede i sit 18de Aar var bleven Enke.

Med Esger Juel forligede Kongen sig 1321 saaledes, at han overlod Erkestiftet Bornholm, imod at det skulde erstatte Ludvig Albertsøn, hvad denne i hans Formands Tid havde anvendt paa dets Indtagelse og Forsvar. Men fra andet Hold dreves der i Smug Forhandlinger, som

vare rettede ikke alene mod Kongen personlig, men ogsaa mod Danmark. Niels Olufsøn, der ikke fik sin Pantegjæld betalt og saa at sige var udstødt af sit Fædreland, og Knud Porse, der altid gik svanger med eventyrlige Planer, synes allerede tidlig at have lagt Raad op om at bemægtige sig Skaane og til Fordel for denne Plan at have bearbejdet, den første Henrik af Meklenborg og den sidste Hertuginde Ingeborg, ja gjennem disse endog at have udstrakt deres Bestræbelser ud over langt videre Kredse. Mellem det svensk-norske og det meklenborgske Hof var der i nogen Tid plejet Underhandlinger om en Trolovelse mellem den unge Kong Magnus Eriksons Søster Evfemia og Fyrst Henriks ældste Søn Albert, og ved den endelige Overenskomst herom, der blev indgaaet den 24de Juli 1321, blev der tillige afsluttet et Forsvarsforbund imod Danmark, der omfattede ikke alene Sverig-Norge og Meklenborg, men ogsaa de holstenske Grever, Greven af Schwerin og flere tyske Fyrster. Og ikke nok hermed, men samtidig blev der fremdeles opsat en, vistnok endog for de øvrige af hine Fyrster hemmelig Overenskomst mellem Fyrst Henrik og Fru Ingeborg med Knud Porse som Vidne, hvorved hin forpligtede sig til 3 Uger senere at sende Hertuginde en Hærstyrke, der kun skulde besoldes, saafremt Skaane erobredes ved dens Hjælp⁷.

Den store Bygning, Knud Porse saaledes havde opført, styrtede nu ganske vist for en Del sammen. Der kunde ikke som ventet skrives til Angreb paa Danmark i Løbet af 1321, og Aaret efter sammensvore de svenske Rigsraader sig for at tilintetgjøre Knud Porses og hans Beskytterindes Indflydelse i Sverig. Den nærmeste Følge heraf var, at man fra svensk Side den 22de Avgust 1322

udtrykkelig fornyede den bestaaende Fred med Danmark paa 10 Aar, eller indtil Kong Magnus havde naaet Myndighedsalderen⁸. Under de forandrede Forhold søgte efterhaanden ogsaa de andre forbundne Fyrster Forlig med Kristoffer — som paa sin Side i Mellemtiden havde funden en Støtte i de stettinske Hertuger samt Herrerne af Werle, ligesom ogsaa Fyrst Witzlaw af Rygen havde hyldet ham som Lensherre⁹ — og dette var særlig Tilfældet med Grev Gert, der lovede ham Bistand mod enhver Fjende undtagen Fyrst Henrik af Meklenborg og Grev Johan af Holsten¹⁰. Ikke destomindre vilde Knud Porse og Niels Olufson ikke opgive Udførelsen af deres Plan. I Holsten og andre nordtydske Lande rejste den Første Penge og lejede Tropper under Afbenyttelse af det norske Rigssegl, som Fru Ingeborg havde overladt ham¹¹, hvorefter begge sidst paa Aaret 1322 faldt ind først i Skaane og senere i Sjælland med deres hvervede Bander, der skjændte og brændte, hvorhen de kom¹². Det lykkedes imidlertid at faa de ubudne Gjæster besejrede og drevne ud af Landet, og nu gik det strængt ud over den Del af den skaanske Adel, som havde sluttet sig til dem; mange maatte bøde med Livet, andre fik deres Godser inddragne under Kronen o. s. fr.¹³. Under disse Omstændigheder fandt ogsaa Henrik af Meklenborg og Grev Johan det klogest at gaa paa Forlig med Danmark, og den første fik den 21de Maj 1323 Landskabet Rostok med Tilliggende til Arvelen af Kristoffer mod Forpligtelse til at hjælpe ham med væbnet Magt mod enhver Fjende¹⁴.

Saaledes havde nu alle tidligere Hjælpere slaaet Haanden af Knud Porse — Niels Olufsson, om hvem man efter denne Tid ikke mere hører tale, er sandsyn-

ligvis død kort efter — og faa Aar senere var hans Rolle og dermed ogsaa Hertuginde Ingeborgs, der havde knyttet sin Skæbne til hans, fuldstændig udspillet i Sverig. Ifølge et Forlig af 14de Februar 1326 mellem hende og det svenske Rigsraad, ved hvilket hun bl. A. maatte afstaa den nordlige Del af Nørrehalland til sin Søn, skulde Knud for bestandig forlade Sverig imod at faa Tilgivelse for Alt, hvad han hidtil havde forbrudt mod dette Rige, hvorimod det udtrykkelig erklæredes, at hvad han havde foretaget mod Kong Kristoffer og hans Rige, ikke hermed var sonet, ligesom han forpligtedes til ikke at volde Danmark eller dets Konge nogen Meen, saalænge han endnu befandt sig inden Sverigs Grænser¹⁵. Da man nu allerede nogen Tid forinden ogsaa i Norge havde berøvet Hertuginde Ingeborg den Indflydelse paa Styrelsen, som hun saa letsindig havde misbrugt til at fremme sin erklærede Yndlings Tarv, havde hun saa godt som intet Valg, og 1327 rakte hun derfor Hr. Knud sin Haand til stor Forargelse for alle sin Søns Undersaatter. At det saaledes fik en Ende med Knud Porses Optræden i Norge og Sverig, gav ham imidlertid kun friere Hænder til udelukkende at give sig af med Danmarks Anliggender, og det blev, som vi skulle se, ikke til Fædrelandets Baade.

Det er sandsynligt nok, at flere af Stormændene herhjemme ikke have været fremmede for hans og Niels Olufsons ovenomtalte mislykkede Angreb paa Skaane og Sjælland. Idet Kongen nu tilmed, efterat denne Fare lykkelig var fjernet, ikke tog i Betænkning at skaffe sig de Penge, han behøvede, ved at paalægge en Skat, hvorfra hverken Gejstlighed eller Adel undtoges, og, da Stormændene gjorde Indsigelse herimod, for fleres Vedkom-

mende gjorde Indgreb i deres Panterettigheder¹⁶, lagde han herved kun nyt Tønder til Opsætsighedsaanden. Kort efter kom Kristoffer paany i Uenighed med Erkebispem i Anledning af en Pengesum, han gjorde Krav paa hos denne, og for hvilken han fordrede Bornholm som Sikkerhed. Men Ludvig Albertsøn, der havde faaet sit Pant indskrænket til Blekinge, kom ham i Forkjøbet og værgede i lang Tid det stærke Hammershus mod Kongens Marsk Peder Vendelbo, indtil han endelig af Mangel paa Levnetsmidler maatte overgive Slottet den 26de August 1325, imod at Kongen forbandt sig til at betale ham en betydelig Sum¹⁷. Imidlertid var Erkebiskop Esger død og efterfulgt af Stiftets Domprovst Karl med Tilnavnet den Røde. Men Forholdet mellem Danmarks Throne og Erkesædet i Lund var derfor ikke blevet gunstigere, og ihvorvel Kristoffer endelig 1324 havde faaet kronet ikke alene sig selv, men ogsaa sin ældste Søn Erik, der allerede tidligere var udvalgt til Konge efter Faderen, sad Kronen dog, som vi snart skulle se, derfor i Virkeligheden ikke fastere paa hans Hoved end før. Tvertimod, al hidtidig Opsætsighed og Tvist havde kun været et Forspil til, hvad der skulde komme.

Den 12te Marts 1325 døde Hertug Erik af Sønderjylland og efterlod sig en 10aarig Søn Valdemar. Som Lensherre ansaa Kong Kristoffer sig nærmest berettiget til at være Væрге for sin umyndige Vasal, men som Morbroder gjorde ogsaa Grev Gert Krav paa Værgemaal og var uanset det Venskabsforbund, han tidligere havde indgaaet med Kongen, ikke til Sinds at vige for ham. Som den, der havde lettest ved at bemægtige sig den omtvistede Myndlings Person, maa Greven i Virkeligheden strax være optraadt som Valdemars Væрге. Thi

allerede Maanedsdagen efter Eriks Død ses han paa Valdemars Vegne i Kiel at have sluttet et mod Kongen rettet Forbund med Grev Johan, hvorved denne forpligtedes til at yde den unge Hertug et Laan af 4000 Mark Sølv mod Pant i Egernførde, Danskeskov og Alt, hvad denne ejede mellem Sli og Ejder, forsaavidt det ikke allerede var i Gerts Besiddelse, og desuden til at hjælpe ham med 100 Ryttere og, om fornødent, med hele sin Magt¹⁸. For at give sine Fordringer Vægt rykkede Kongen imidlertid ind i Sønderjylland efter med store Ofre at have faaet Hertug Erik af Sachsen-Lauenborg til at yde sig væbnet Bistand¹⁹. Han besatte Størstedelen af Landskabet og var i Juli Maaned i Færd med at belejre det faste Gottorp Slot ved Slesvig By, da begge de holstenske Grever ilede Borgen til Undsætning. Paa Hesterbjerg kom det til et blodigt Sammenstød. Striden var haard. Tvende Gange fandt Grev Gert det nødvendigt at løse det Billede af den hellige Jomfru, som han altid bar om sin Hals, og som et dansk Sværd i denne Kamp afhug den ene Haand, for med brændende Bønner om Sejr at trykke det til sine Læber, og tilsidst bragte en Krigslist Lykken til at hælde til holstensk Side²⁰. Kong Kristoffer led et stort Nederlag og maatte opgive Sønderjylland, der saaledes kom under tysk Formynderskab. Kort efter fik Kongen fra andet Hold en ny Fjende paa Halsen. Da hans Vasal Fyrst Witzlaw af Rygen døde barnløs i November Maaned s. A., vilde han inddrage Lenet som hjemfaldet under Kronen. Men hans Svoger, den pommerske Hertug Wartislaw, hvem Kristoffer allerede inden sin Thronbestigelse havde stillet Lenet i Udsigt, tog det nu til Kongens store Fortørnelse i Besiddelse og lod sig hylde af Indbyggerne²¹.

Efterat Forholdene udadtil saaledes vare blevne ret brogede, ansaa de danske Stormænd Øjeblikket for kommet til at give deres længe nærrede Misfornøjelse mod Kong Kristoffer Luft. I Spidsen gik Erkebiskop Karl, Ludvig Albertsøn, Lavrids Jonsøn og Knud Porse, der vistnok umiddelbart efter at være forvist fra Sverig har begivet sig til Danmark for at fiske i rørte Vande. For at fremme sine Hævnplaner undsaa man sig ikke ved at række Rigets erklærede Fjende Haand. Den 30te Marts 1326 sluttede Ludvig Albertsøn og Lavrids Jonsøn i Sønderborg en Overenskomst med Hertug Valdemar eller i Gjærningen altsaa med Grev Gert, hvorved de forpligtede sig til med væbnet Magt at hjælpe Hertugen mod deres Konge, saaledes at de Lande, der maatte blive fratagne denne, skulde tilhøre hin, imod at han til Gjengjæld skaffede dem Erstatning for de dem af Kongen tilføjede Forurettelser og til Sikkerhed for de Udgifter, de maatte sætte sig i, overdrog dem Slottene Haderslevhus og Trane-kjær paa Langeland²². Hermed var Leddet lukket op paa vidt Gab for de magtgridske holstenske Grever. De droge ind i Nørrejylland, satte derfra over til Fyn og erobrede det faste Nyborg Slot, medens deres væbnede Magt bestandig voxede i Styrke ved Tilløb af Kongens frafaldne Undersaatter. Kristoffer opholdt sig dengang paa Vordingborg Slot og sendte, da han erfor de onde Tidender fra Rigets vestlige Del, den unge Kong Erik afsted med en Hær af opbudt Mandskab fra Skaane og Sjælland i Forening med nogle tyske Lejetrøpper. Men Erik kom ikke længer end til Korsør. Jydere og Fynboere frafaldt øvede en smittende Indvirkning ogsaa paa Skaaninger og Sjellandsfarere. Hans egne Folk gjorde Mytteri imod ham, og med dem forenede sig en oprørsk

Hob, der under Anførsel af Knud Porse og Ludvig Albertsøn kom dragende gjennem Sjælland formodentlig for at forene sig med Grevernes Styrke paa den anden Side af Beltet. Med Resten af sine Folk kastede Erik sig ind i Taarnborg Slot, men maatte efter et Par Ugers Forsvar overgive sig til Belejrerne, der lagde ham i Lænker og førte ham som Fange til Haderslevhus²³.

Ved Budskabet herom følte Kristoffer sig ikke længer sikker paa Sjælland, men indskibede sig i Vordingborg med, hvad han havde af Skatte, med sin Hustru og sine to yngre Sønner Otto og Valdemar og søgte foreløbig en Tilflugt i Nykjøbing paa Falster²⁴. Allerede inden det kom saa vidt, havde Kongen plejet Underhandlinger med sin Vasal Henrik af Meklenborg og med Herterne af Werle — hvis Nabo Greven af Schwerin imidlertid havde sluttet sig til Holstenerne — om at komme ham til Hjælp i hans Nød²⁵. Men disse og især den snu Fyrst Henrik vidste at benytte sig af Kristoffers Forlegenhed til at skrue deres Fordringer op. Ved et Forbund, der kom til Afslutning under Kristoffers Ophold i Nykjøbing den 3dje Maj, forpligtede de sig baade til paa et halvt Aar at hjælpe ham med væbnet Magt mod Hertug Valdemar og de holstenske Grever og til paa hans Vegne at sætte Hertug Wartislaw ud af Besiddelsen af Rygen, men betingede sig for den første Tjeneste ikke mindre end 17,000 Mark Sølv, hvoraf 3,000 skulde betales strax, medens Lolland, Falster og Møn stilledes til Pant for Resten, og for den anden 10,000 Mark, hvoraf de 9,000 skulde betales strax²⁶. Iøvrigt synes Kristoffers Ophold i Nykjøbing kun at have været af kort Varighed, da det almindelige Frafald ogsaa udbredte sig til Falster, og han maatte derfor som Landflygtig ty til Rostok for

at afvente den lovede meklenborgske Hjælp, der skulde være tilrede i Warnemünde Maanedsdagen efter Forbundets Afslutning. For at vinde ogsaa Wartislaws Hjælp udsonede Kristoffer sig imidlertid kort efter med ham og forlenede ham den 22de Maj med Fyrstendømmet. Men Wartislaw svigtede skammelig sin kongelige Svogers Tilid, idet han knyttede hemmelige Underhandlinger med de nye Magthavere i Danmark om at tage Rygen til Len af dem og om en Ægteskabs-Forbindelse mellem sin Søn Bugislaw og Valdemars Søster Helvig. Wartislaw selv døde vel allerede den næstkommende 1ste Avgust, men opnaaede dog, at hans umyndige Sønner af Valdemar og Gert fik Forlening paa Rygen, medens Kristoffer faa Dage efter sin Svogers Død for sit Vedkommende forlenede samtlige meklenborgske Herrer dermed²⁷.

Hvor dyrt Kongen end i Nykjøbing havde købt disse Sidstes Løfte om væbnet Bistand, skruede de dog deres Fordringer endnu højere op, end Aftalen der hjemlede, inden han i Følge med dem og deres Stridsmagt kunde sejle ad Sjælland til. Ogsaa her spillede nu de holstenske Grever Mester, og Gert var allerede i nogen Tid optraadt som »Danmarks Riges Værge«. Det lykkedes Kristoffer at bemægtige sig Vordingborg Slot; men da hans Fjender nu satte al deres Kraft paa dettes Belejring og afskar al Tilførsel til den slet forsynede Borg, maatte Fyrst Henrik træde i Underhandling med Grev Gert og udvirke Tilladelse for sig og Kongen til frit at drage bort med deres Skibe og Folk. Et Forsøg paa at sætte sig fast paa Falster mislykkedes ligeledes, og Henrik maatte paany tinge om Forlov for dem til blot at slippe bort²⁸. Men samtidig med, at Henrik af Meklenborg tilsyneladende oprigtig hjalp sin Forbundsfølge ud af den

Klemme, hvori han var kommen, svigtede han i Virkeligheden fuldstændig Kong Kristoffers Sag. Under Forhandlingerne med Grev Gert, som bleve førte paa Bogø, sluttede han den 13de Juli selv en hemmelig Fred med Valdemar, hvorved den unge Konge lovede ham 3000 Mark Sølv for at unddrage Kristoffer sin Hjælp, desuden tilsikrede ham Forlening paa Rostok og endelig forpligtede sig til at indløse hans Andel af de pantsatte Øer Møn og Falster med 7000 Mark Sølv. Denne Fred skulde det staa Herrerne af Werle frit for at tiltræde, imod at Pantessummen for begge Parters Andele af hine to Øer i ~~sa~~ Fald forhøjedes til 14,000 Mark Sølv, altsaa netop den Sum, for hvilken Kristoffer for omtrent 2 Maaneder siden havde pantsat dem Møn og Falster tilligemed Lolland²⁹. Medens der saaledes fra Meklenborgsk Side vel synes at være givet Afkald paa Panteret til Lolland — de to andre Øer maa Panthaverne kort efter have skiftet saaledes imellem sig, at Fyrst Henrik fik Møn og Herrerne af Werle Falster — saa kaster den omtalte Overenskomst dog et ejendommelig skarpt Lys over Fyrst Henriks lidet samvittighedsfulde Politik og vidner under alle Omstændigheder om, hvilken upaalidelig Støtte den fordrevne Konge havde i denne sin Forbundsfælle og Vasal.

Med Skam og Skuffelse betraadte Kristoffer paany tysk Grund som landflygtig Mand og maatte nu for længere Tid æde Naadsens Brød snart i Meklenborg snart hos Markgrev Ludvig af Brandenburg, der 1324 havde ægtet hans Datter Margrethe. Vordingborg Slot havde han ved sit sidste Opbrud derfra overgivet i en tysk Ridders Varetægt for saaledes i Danmark at have et fast Udgangspunkt for mulige senere Forsøg paa at gjenvinde

Thronen. Men Grev Gert fristede Slotshøvdingen med Penge, og han var for svag til at modstaa Fristelsen. Han solgte Gert Borgen for 4000 Mark, saaledes at Greven for Halvdelen gav ham Segeberg Slot i Holsten til Pant. Forræderen fik dog snart Løn som forskyldt, og det af selve den, til hvem han havde solgt sin Herres Eje. Thi en Nat lod Greven sine Folk tage Segeberg ved Overrumpling, lod Panthaveren og hans Mænd svinebinde og kaste paa Porten og kom saaledes atter i Besiddelse af sit Slot³⁰.

Imidlertid havde de oprørske gejstlige og verdslige Stormænd opsagt Kong Kristoffer Huldskab og Troskab og forbudt den menige Befolkning at være ham følgagtig eller at svare ham Skat eller anden Ydelse — Noget, hvortil denne saa meget villigere laante Øren, som den havde følt sig i høj Grad trykket af den Plovskat, som Kristoffer for at skaffe Penge til Felittoget i Sønderjylland Aaret forud havde maattet paalægge. Efterat man saaledes havde skaffet sig af med sin hidtidige Konge, skulde man have en ny, og man modtog ham af den kullede Greves Haand. Paa et Danehof i Viborg den 7de Juni kaaredes paa Grevens Forslag hans 11aarigé Myndling Hertug Valdemar til Danmarks Konge, dog først efterat der var opsat en Haandfæstning, ved hvilken man til egen Fordel søgte at binde den tilkommende Hersker endnu yderligere end den, man havde forjaget. Gejstlighedens tidligere Forrettigheder og Friheder stadfæstedes, og for at stille den saa meget mere uafhængig af al verdslig Myndighed forbødes det, at dens Medlemmer maatte beklæde nogetsomhelst ikke kirkeligt Embede. Adelen fik foruden de Bøder, der vare hjemlede den ved Kristoffers Haandfæstning, endvidere Ret til at oppebære

Fredkjøbsbøder for Drab. Den skulde herefter ubetinget være fri for enhver Forpligtelse til paa egen Bekostning at yde Kongen Hærfølge eller opholde sig i hans Lejr. Ligesom man ved Kristoffers Thronbestigelse for at indskrænke Kongemagten havde lammet Forsvaret af Rigets vestlige Del ved at foreskrive de fleste befæstede Slotte i Nørrejylland nedrevne, saaledes foreskrevs nu det Samme med Hensyn til Rigets østlige Del, idet alle Kronens Borge i Skaane og Halland skulde tilintetgjøres undtagen Skanør, Helsingborg og Falkenberg. Derimod skulde det staa Adelen frit for at befæste sine Gaarde med Mure og Taarne og Borgerne deres Stæder. Lunde Stift skulde have Bornholm tilbage og Enhver, der var landflygtig for Delagtighed i Erik Glippings Mord, have sit Gods igjen, naar han ej var lovlig overbevist om at have været med i Gjerningen. De enkelte Landskabers Selvstændighed søgtes opretholdt ved saadanne Bestemmelser, som at Ingen i nogen Provins maatte faa Slot eller anden Forlening eller sidde med paa Kongens Retterthing uden at være indfødt der, ligesom Ingen maatte stævnes til Retterthing udenfor sin Provins. Saalænge en Konge levede, maatte der ikke vælges ham nogen Efterfølger eller gives noget Løfte om Thronfølgen. Nye Love maatte kun gives paa Danehof med hele Rigets Samtykke; dog stod det Kongen frit for i Samraad med Rigets Ypperste af gejstlig og verdslig Stand at forandre, forøge eller ophæve Haandfæstningens Bestemmelser³¹.

Efterat en tydsk Greve saaledes i Ledtog med oprørske danske Stormænd havde givet et umyndigt Barn Kongenavn og ladet ham hylde ogsaa i de andre danske Landskaber, brugte de ham til at sætte Seglet paa en Sønderlemmelse af det danske Rige til Fordel for sig selv.

Den bedste Del af Byttet tilfaldt den kullede Greve selv. Paa et almindeligt Danehof i Nyborg den 15de August overdrog Valdemar nemlig Greven hele Sønderjylland til Arvelen med alle kongelige Rettigheder, og den første holstenske Greve, der kom i Besiddelse af Sønderjylland, fik saaledes den udtrykkelige Aerkjendelse af Lenets Arvelighed, som ingen af Abels Ætlinge hidtil havde kunnet fravriste Danmarks Konger. Med modbydeligt Hykleri lod man i Lensbrevét Barnekongen erklære, at han »efter omhyggelig og moden Overvejelse, af egen Drift og uden dertil at være overtalt eller forledet« havde gjort dette Skridt »i Betragtning af de utallige Velgjerninger, som Grev Gerhard, vor kjære Morbroder, har vist imod os, vort Rige og vore Undersaatter, samt af de Anstrængelser, Omkostninger og Udgifter, han til forskjellige Tider har paataget sig og endnu den Dag idag ikke nægter at paatage sig for bemeldte vort Riges Ve og Vel som for dets Hæder«³². Grev Johan fik som Len foruden det længe attraaede Femern ogsaa Lolland og Falster — en Forlening, hvis Ikrafttræden for Falsters Vedkommende dog vel maa antages at skulle være betinget af, at den kun en Maaned forud pantsatte Ø forinden var indløst — og den forhenværende Drost Lavrids Jonsøn Langeland og Ærø, hvilken sidste Kristoffer havde frataget ham tre Aar forud. Ludvig Albertsøn havde allerede forinden modtaget sin Belønning, idet Valdemar i Begyndelsen af Juli havde forlenet ham med en stor Del af det sydlige Nørrejyland, nemlig Almind Syssel*) med Kolding By

*) Nørrejyland inddeltes i Middelalderen i følgende 11 Sysseleer, nemlig: Vend, Thy, Salling, Himmer, Ommer, Aabo, Løver, Jelling, Almind, Varde og Harsysseleer. De to førstnævntes Omfang behøver ikke nærmere at paapeges, da Navnene Vend

og Slot, Jelling Syssel, Ribe By samt Malt og Gjørding Herreder, foruden at den ham af Kristoffer fratagne Panteret til Størstedelen af Skaane gjengaves ham. Endelig fik vistnok endnu inden Aarets Udgang ogsaa Knud Porse sin Part af Byttet, nemlig arvelig Forlening, med Titel af Hertug, paa Sønderhalland, som det synes, med de to tilstødende Bjerger og Nørre Asbo Herreder i Skaane samt Grevskabet Kallundborg med Samsø³³.

Samtidig hermed søgte man tillige at sikre den nye Tingenes Orden Støtte hos Lybek og de andre nordtyske Søstæder ved med rund Haand at meddele Stadfæstelse paa deres tidligere Forrettigheder. Stralsund, med hvilken Gert og hans Myndling afsluttede et Forsvars- og Angrebsforbund paa 5 Aar, fik ved denne Lejlighed endog

Syssel og Thy endnu den Dag i Dag bruges som gængse Landskabs-Betegnelser. Salling Syssel omfattede den Halvø, der ligeoverfor Mors skyder sig ud i Limfjorden og endnu gaar under Navn af Salling, og desuden det sydost for samme liggende Fjends Herred. Himmer Syssel svarede til den Syd for Limfjorden liggende Del af det nuværende Aalborg Amt med Rinds Herred i Viborg Amt. Ommer Syssel omfattede Nørlyng, Sønderlyng og Middelsom Herreder i Viborg Amt samt Onsild, Støvring, Nørhald og Gjerlev Herreder i Randers Amt. Aabo Syssel omfattede Resten af Randers Amt og desuden Sabro, Vester Lisbjerg, Hasle, Ning og Framlev Herreder i Aarhus, Hovlbjerg i Viborg samt Hjelmlev og Gjern Herreder i Skanderborg Amt. Løver Syssel bestod af den tilbageblivende Del af Skanderborg Amt, Hids og Lysgaard Herreder i Viborg, Hads Herred i Aarhus samt Hatting og Bjerger Herreder i Vejle Amt. Jelling Syssel bestod af Nørvang og Tørrild Herreder i Vejle samt den nordlige Del af Slavs Herred i Ribe Amt. Almind Syssel omfattede Herrederne Jerlev, Brusk (der tillige indbefattede det nuværende Elbo H.) og Holmans i Vejle samt Andst og Resten af Slavs Herred i Ribe Amt. Varde Syssel bestod af Gjørding, Malt, Skads og Horns, de nuværende Vester og Øster Horne Herreder i Ribe, samt Nørre Horne Herred i Ringkjøbing Amt. Har Syssel endelig af hele den øvrige Del af sidstnævnte Amt.

indrømmet sin Foged paa Liggepladsen ved Falsterbo Retsudøvelse i de hidtil Kongen forbeholdte Sager, der angik »Hals og Haand«³⁴. For endelig at tilintetgjøre Betydningen af Kristoffers Bortforlening af Rygen til Herrerne af Meklenborg og Werle drog Valdemar ledsaget af Grev Gert i September 1326 derover med en Hærmagt, modtog som Lensherre Befolkningens Hylding og indsatte Greven til Hovedsmand ogsaa over Fyrstendømmet, som denne tog under sin særlige Beskyttelse. Da imidlertid de meklenborgske Fyrster ligesaa vel som Hertug Wartislaws Arvinger kunde paaberaabe sig Danekongens Forlening paa Rygen og ikke vare til Sinds godviljig at lade deres Krav falde, var en Strid uundgaaelig. Fyrstendømmets Stæder og Vasaller grebe i Forening med Greifswaldes Borgere og understøttede af Gert og Valdemar til Vaaben for de umyndige pommerske Hertugsønner og førte i to Aar en haardnakket Kamp med de meklenborgske Herrer, der tilsidst ved Freden i Brodersdorf den 27de Juni 1328 gave Afkald paa deres Fordringer paa Rygen mod en Affindelsessum af 31,000 Mark Sølv, der tildels sikredes ved Pant i noget af Fyrstendømmets Tilbehør paa Fastlandet, som skulde gaa over i deres Eje, hvis det ej i Løbet af 12 Aar indløstes³⁵.

TREDJE KAPITEL.

Misfornøjelse i Danmark over den nye Tingenes Orden og Forsøg fra Kristoffers Side paa atter at bane sig Vej til Thronen; han gjør med væbnet Haand Indfald i Riget og gjenvinder ved uden- og indenlandsk Hjælp, men ved uhyre Ofre paa Rigets Bekostning Kongeværdigheden, medens Modkongen Valdemar nedlægger Kronen; Riget for den overvejende Del i fremmede og indenlandske Pant-

haveres Vold; Interdikt; Kristoffer tager i en mellem Greverne Johan og Gert udbrudt Strid Parti for hin, men besejres af denne, hans ældste Søn Erik falder paa Flugten, han selv mister den sidste Rest af Riget og dør i Elendighed.

Barnekongen Valdemars Skinherredømme varede imidlertid ikke længe. Kristoffer II vilde ikke opgive Haabet om at gjenvinde sin Throne, Forbitrelsen over Magthavernes ublu Fremfærd rejste efterhaanden Befolkningen omkring i Riget, og Enigheden mellem hine varede heller ikke længe. Gjennem sin Svigersøn Markgrev Ludvig søgte Kristoffer at formaa dennes Fader, den tyske Kejser Ludvig af Bayern, til at tage sig af hans Sag, og Kejseren skal ogsaa have benyttet sin Overlenshøjhed over Grev Gert til at formaa ham til at lade Mellemværendet mellem ham og hans Myndling paa den ene og Kristoffer paa den anden Side paakjende af forskjellige nordtyske Fyrster, uden at der imidlertid kom Noget ud heraf³⁶. En bedre Vej til Maalet var det for den fordrevne Konge at sætte sig i Forbindelse med de Mægtige i Hjemmet og love Bod og Bedring. Dette gjorde da Kristoffer ogsaa, og selv mange af dem, der kraftigst havde bidraget til hans Fordrivelse, vare langt fra uvillige til at laane ham Øre. Ingen uden de fremmede Voldsmænd vare for Alvor fornøjede med den nye Tingenes Orden. Hvor rigelig de forskjellige Oprørshøvdinge end vare blevne aflagte, saa de dog skjævt til, at Tydskerne selv havde taget Løvens Part, og de Mange, hvem der ved Byttets Deling Intet var tilfaldet, harmedes over at se Andre lykkeligere end sig selv. Erkebiskoppen havde vel faaet det omtvistede Bornholm tilbage, men var dog ikke tilfreds og gik endog om med den Tanke med samt hele sit Stift at give sig ind under svensk Højhed³⁷. Der behøvedes overhovedet ikke stort Klarsyn for at komme

efter, at Kongens og Rigets overmægtige Værges i Althvad han foretog, ingenlunde saa paa sine Myndlingers, men kun paa sit eget Tarv. Hvad det menige Folk angaar, da fik det haardt at føle, at det i ham havde faaet en Herre, der ubetinget vilde adlydes. Paa Valdemars Vegne udskrev han en Skat af den sjellandske Almue; men Bønderne, der havde hjulpet Herremændene med at fordrive deres forrige Konge, væsentlig fordi de følte sig trykkede ved hans Plovskat, kunde ikke forstaa, at den tyske Greve, der havde »befriet« dem, ogsaa skulde kunne udskrive nye Skatter. De vilde derfor ikke betale og flokkede sig sammen i væbnede Hobe for at sætte deres Vægring igjennem. Men den 14de September 1328 faldt Greven ved Thorslunde mellem Kjøbenhavn og Roskilde over de slet udrustede Bønder. Mangfoldige af dem bleve nedskudte af hans Bueskytter, andre joges ud i den forbiløbende Aa, hvor de druknede, medens Resten spredtes til alle Verdens Hjørner³⁸.

Under disse Omstændigheder mente Kong Kristoffer at burde vove et alvorligt Forsøg paa igjen at faa Riget i Besiddelse. Men hertil behøvedes Penge, og for at faa sig forstrakt hermed synes han allerede tidlig paa Høsten 1328 at have nærmet sig sin rige Halvbroder Grev Johan. Denne Tilnærmelse førte til et Møde i Lybek, hvor Johan den 30te November s. A. forpligtede sig til at yde Kongen et Laan af 20,000 Mark Sølv, hvoraf Halvdelen skulde tilbagebetales i forskjellige Afdrag inden Mikkelsdag 1331, medens Lolland og Falster skulde hæfte som Pant for den anden Halvdel, og desuden til at hjælpe ham med 100 »Mand med Hjelme« *) og med flere, om behov

*) Ved en »Mand med Hjelme« forstodes efter Omstændighederne 4 til 6 Krigsfolk.

gjordes, imod at Kristoffer for sit Vedkommende forlenede ham og Arvinger med Femern³⁹. Samme Dag bekræftede og udvidede Kristoffer Lybeks Forrettigheder i Danmark, endog med Indrømmelse af Ret for deres skaanske Foged over Hals og Haand«, for saaledes at sikre sig et Rygstød i denne rige Stad, ligesom han allerede tidligere under sit Ophold i Rostok havde vist dennes Borgere samme Gunst⁴⁰. Da nu endvidere Herrerne af Werle, der havde al Grund til Misfornøjelse med de daværende Tilstande i Danmark, siden Knud Porse havde bemægtiget sig de Godser paa Sjælland, de havde efter deres Moder⁴¹, lovede Kristoffer Bistand, og Meklenborg, hvor Fyrst Henrik den 22de Januar 1329 var bleven efterfulgt af sine umyndige Sønner Albert og Johan, viste sig villige til at yde Hærfølge for Landskabet Rostoks Vedkommende, følte Kongen sig stærk nok til et Indfald i Danmark.

Ledsaget af sin Halvbroder drog Kristoffer, som det synes, i den anden Halvdel af Juli 1329 med en ikke ubetydelig væbnet Magt over til Lolland og derfra til Falster, hvor Nykjøbing Slot — der altsaa, uvist af hvem, maa være bleven fravristet Herrerne af Werle — blev belejret og indtaget. Fra Falster gik Toget derefter videre til Vordingborg. Den sjællandske Almue, der Aaret forud havde rejst sig i væbnet Opstand mod de nye Magthavere, var nu opbudt som Landeværn mod den fordrevne Konges Indfald, men har vel næppe heller kæmpet med synderlig Iver eller Udholdenhed. Den blev i alt Fald slaaet og adsploftet af Kristoffer og hans Hjælpere, medens Knud Porse med flere hundrede Riddere og Svende holdt sig paa Frastand som rolige Tilskuere ved Kampen, ventelig for at lade Udfaldet bestemme, hvad Parti de skulde tage. Da nu Sejren tilfaldt Kongen, indgik Hertug Knud

foreløbig en Stilstand med denne, hvorefter vistnok allerede strax en Del af Befolkningen har erklæret sig for ham ⁴². Kristoffer drog nu videre frem i Sjælland og gav Alle, der vilde slutte sig til ham, Løfte om at tilgive og glemme, hvad der var sket i de sidste tre Aar. Blandt dem, der drog Kongen imøde for at nyde godt af dette Løfte, var ogsaa en Ridder Ingvar Hjort, der af sin Broder Biskoppen i Roskilde var bleven forlenet med Kjøbenhavns By og Slot ⁴³, som tilhørte Bispestolen, og nu erklærede sig villig til at overgive sit Len i Kongens Hænder. Den snu Grev Johan, der ønskede at have endnu mere Sikkerhed for sine Penge, sendte imidlertid nogle af sine Folk i Forvejen for at tage Slottet i Besiddelse, som det hed, paa Kongens Vegne, og da Kristoffer naaede Kjøbenhavn, saa han sin Halvbroders Banner med det holstenske Neldeblad vaje fra Slottets Taarne og derfor saaledes til sin Ærgrelse, at han var bleven overlistet ⁴⁴. Efter et kortere Ophold i Kjøbenhavn, under hvilket han til Løn enten for ydet Hærfølge eller anden Haandsrækning den 28de September udfærdigede et Gavebrev paa Taasinge til Hertug Albert af Sachsen-Lauenborg ⁴⁵, skiltes han, som det synes, i Uvenskab fra sin Halvbroder og drog ud paa Høsten over til Nørrejylland.

Her havde to af Biskopperne, Svend af Aarhus og Jakob af Ribe, der tidligst af alle Landets Stormænd synes at have erklæret sig for Kristoffer og i hele den paafølgende Tid udviste en i hine Frafaldets og Forræderiets Dage sjelden Troskab og Hengivenhed mod Kongehuset, udfoldet en stor Iver. De samlede Mandskab, hvormed de faldt ind i Sønderjylland og belejrede Haderslevhus, som det lykkedes dem at indtage og opbrænde ⁴⁶. I Høsten drog derefter en Hær af Jyder ned

igjennem Sønderjylland og paabegyndte en Belejring af Gottorp Slot, uden at det imidlertid med Bestemthed kan afgjøres, om Kristoffer var med her, eller om ikke snarere Toget ligesom det forrige mod Haderslev har været foretaget paa egen Haand af hans jydsk Tilhængere, medens han selv endnu var paa Sjælland. Hvorledes nu end Sammenhængen er, Grev Gert kom sit Slot til Undsætning, slog Belejringshæren paa Flugt og tilkæmpede sig saaledes en ny Sejr paa samme Valplads som fire Aar forud⁴⁷. Dette Uheld har sandsynligvis stemt Kristoffer til igjen at nærme sig Grev Johan, der imens havde benyttet Tiden til at faa fast Fod i Skaane ved af Enken og Arvingerne efter Ludvig Albertsøn, der var død Aaret forud, at tilkjøbe sig en Del af disses Panterettigheder sammesteds og ved denne Lejlighed desuden skaffet sig en yderligere Klemme paa sin Halvbroder ved at faa sig overleveret den unge Kong Erik, der nu var i hine Arvingers Værge⁴⁸. Det maatte tillige være Kristoffer magtpaaliggende at komme til et endeligt Forlig med den urolige og uberegnelige Knud Porse, som han allerede foreløbig maa have stadfæstet i hans Erhvervelser siden 1326 — hvoriblandt nu ogsaa nævnes Søborg Slot i Nordsjælland med Tilliggende — imod at han skulde tilbagegive Herrerne af Werle det Gods, han havde berøvet dem⁴⁹.

Paa et Møde i Ringsted fik Kristoffer da endelig klaret sit Mellemværende med begge de nævnte mægtige Modstandere. Den 11te November sluttedes Forlig med Hertug Knud, ifølge hvilket der sloges en Streg over alt hidtidigt Mellemværende mellem ham og Kongen, imod at han fik arvelig Forlening paa Hertugdømmet Estland⁵⁰. Dagen efter kom det ligeledes med Grev Johan til et

endeligt Forlig, der stod Kongen ikke mindre dyrt og i en paafaldende Grad viser den saakaldte »gavmilde« Greve som en sand Mester i at aagre med sit Pund ligeoverfor sin hjælpeløse Halvbroder. Greven fik ikke alene Stadfæstelse paa den tidligere Forlening af Femern og paa Panteret i Lolland for de forstrakte 20,000 Mark Sølv, men for sine Krigsomkostninger desuden Pant i hele Skaane og Sjælland med Undtagelse af, hvad Knud Porse og de meklenborgske Herrer havde inde sammesteds, og endvidere i Hindsgavl Slot i Fyn*), saasnart Kongen fik det i sit Værge. Naar Søborg og Kallundborg maatte blive indløste fra Knud Porse, skulde Johans Panteret endelig ogsaa udvides dertil. og for end yderligere at sikre ham hans Penge skulde han have Ret til at oppebære en Sjettedel af de kongelige Skatter af Fyn og Nørrejylland. Greven skulde i disse to Landskaber hjælpe Kongen med 100 Mand og, om behov gjordes, med hele sin Magt, men Kongen omvendt gjøre ham samme Tjeneste i Sjælland og Skaane. Endelig skulde Kong Erik frigives efter at have lovet Glemsel af, hvad man havde forbrudt imod ham, ligesom Kristoffer ogsaa for sit Vedkommende erklærede alle sine hidtidige indenlandske Modstandere for medoptagne i den med Greven skete Udsoning, og som saadanne særlig nævnede baade Erke-

*) Det sandsynligvis fra den anden Halvdel af det 13de Aarhundrede hidrørende faste Slot Hindsgavl laa lidt over en Fjerdingvej vest for Middelfart paa en stejlt ned mod Lillebelt skraanende Banke, der endnu den Dag i Dag kaldes Slotsbanken, og hvorfra man har den herligste Udsigt udover Beltet med dets Smaaøer, langs ind ad Koldingfjord og over mod den jyske Kyst til begge Sider af denne. Det ødelagdes i Svenskekrigen 1658—1660, og af dets Rester opførtes ikke langt derfra senere den nuværende Hovgaard af samme Navn.

bispen, Lavrids Jonsøn og den afdøde Ludvig Albertsøns Arvinger ⁵¹.

Efter saaledes at have ofret det halve Rige paa sin graadige Halvbroder skulde Kristoffer endda endnu stille Grev Gert tilfreds for derved at formaa ham til at lade den Modkonge falde, han havde faaet stillet op mod hin. Det hedder, at Grev Johan allerede tidligere paa Aaret havde efter Aftale med Kristoffer søgt at overtale Gert til en Udsoning med denne, at Gert ogsaa havde været villig hertil, imod at der tilsikredes ham 80,000 Mark Sølv, og at Johan for en Del af denne uhyre Sum havde bl. A. overladt ham sin Panteret til Landet mellem Sli og Ejder, medens han for Resten af Beløbet skulde holde sig til de Dele af Danmark, han havde i Hænde ⁵². Under alle Omstændigheder maa der inden Aarets Udgang være indtraadt en Tilnærmelse mellem Kristoffer og Gert, siden denne allerede 1329 var Kongen behjælpelig med at tage til Fange den nys tiltraadte Biskop Tyge af Børglum, der synes at have været en af hans heftigste og bitreste Modstandere ⁵³. Den værste Anstødssten for et fuldstændigt Forlig har det vistnok været, ikke at den unge Valdemar skulde frasige sig sin Skyggekrone, men at hans Væрге skulde give Slip paa det Sønderjylland, han havde faaet saa godt et Tag i; men Grev Johan, der nu havde Interesse i Fred, synes at have anstrængt sig af al Magt for at bringe en saadan i Stand. I Begyndelsen af Februar 1330 kom Kong Kristoffer og hans Søn Erik til Ribe, hvor Valdemar dengang opholdt sig, og hvor Grev Gert ogsaa maa have givet Møde. Efterat Valdemar her havde nedlagt den lidet misundelsesværdige danske Kongekrone for i Fremtiden at nøjes med den mere ~~bede~~ Værdighed som

Hertug af Sønderjylland, kom det den 25de s. M. til Forlig mellem Gert og Kristoffer. For at opgive Forleningen paa Sønderjylland fik han hele Fyn, dog uden de dertil liggende Øer, som Arvelen mod sædvanlig Ledingspligt, saaledes at Hindsgavl Slot med Halvdelen af Provinsen skulde overleveres hin strax, den til Nyborg liggende Halvdel, naar Kongen fik indløst Helsingborg Slot, hvorhos Kristoffer oven i Kjøbet forpligtede sig til at overdrage ham Sønderjylland til Len, hvis Hertug Valdemar maatte dø uden Livsarvinger, i hvilket Fald dog Fyn skulde falde tilbage til Kronen⁵⁴. Saalænge indtil Greven fik dækket Omkostningerne ved sin Krig mod Kongen, som han nu anslog til 40,000 Mark Sølv, skulde han desuden have Panteret over Størstedelen af Nørrejylland, hvor han i Mellemtiden ved Kjøb fra Grev Johan havde erhvervet baade Riberhus Slot med Staden Ribe og det tilhørende Landdistrikt, som den sidstnævnte formodentlig maa være kommen i Besiddelse af i Valdemars sidste Regeringsaar, og en Deel af Varde Syssel, nemlig efter al Sandsynlighed Horns og Skads Herreder, som allerede Grev Johans Fader havde tilkjøbt sig⁵⁵.

For at give den nysnævnte Overenskomst Præg af at være en fuldstændig Udsoning, blev der desuden aftalt og kort efter virkelig ogsaa indgaaet et Ægteskab mellem den unge Kong Erik og Grev Gerts 30aarige Søster Elisabeth. Enke efter Hertug Johan den Blinde af Sachsen-Lauenborg, en kraftig og viljestærk Kvinde, der bragte den fattige unge Konge en Medgift af 10,000 Mark Sølv⁵⁶. Medens den kullede Greve allerede Aaret efter pantsatte den Del af Fyn, der ifølge Ribe-Forliget strax skulde overleveres ham, til en af sine Vasaller, en vis Ridder Henneke Hummersbüttel, hvis Navn vi ogsaa

senere i dette Skrift ville faa Anledning til at nævne⁵⁷, fandt han omtrent samtidig Lejlighed til yderligere at udvide sine danske Besiddelser paa en anden Kant. I sin Myndlings Navn synes han under de forandrede Forhold paa en eller anden Maade at have gjort den forhenværende Drost Lavrids Jonsøn Besiddelsen af Langeland stridig. Men den 3dje Marts 1331 indgik han paa egne og Valdemars Vegne et Forlig med ham, hvorved Tvisten om Langeland henvistes til Voldgiftsmænds Kjendelse, saaledes at Hr. Lavrids som Hertugens og Grevens Lensmand skulde beholde Øen, indtil der ved hin Kjendelse anvistes ham Vederlag, og i Mellemtiden være forpligtet til at hjælpe begge Fyrster af al Magt mod enhver Fjende undtagen Grev Johan, medens Ærø overgaves Grev Gert som Pant for 1000 Mark Sølv⁵⁸.

Den dybt ydmygede Kristoffer havde ved Forligene i Ringsted og Ribe paa en Maade naaet det Maal, han havde eftertragtet. Han kunde igjen ubestridt kalde sig Danmarks Konge, men stort Mere end Navnet havde han heller ikke vundet. Han selv og hans Søn havde af Riget øst for Storebelt Intet at herske over og vest for samme kun Stumper og Stykker, af Fyn kun Nyborg Len, der indtil videre var anvist Kong Erik til Underhold, og nogle af de omkringliggende Smaaøer, af Nørrejylland vistnok kun, hvad der laa under Skanderborg Slot, hvor Faderen selv havde taget Ophold og for at leve havde maattet ligge Klostrene i Omegnen til Byrde — Resten af Jylland, forsaavidt det ikke var pantsat den kullede Greve, synes nemlig Ludvig Albertsøns Arvinger at have havt inde — og endelig den kongelige Andel af Nordfrisland med tilliggende Øer i Vesterhavet, hvis frihedselskende Indbyggere endnu ikke vare blevne hjem-

søgte af de holstenske Grever⁵⁹. Hele det øvrige Rige, vistnok godt og vel de ni Tierdedele, var i Hænderne paa indenlandske og fremmede Vasaller og Panthavere, der gjorde sig det saa indbringende som muligt. En enkelt af disse endte netop ved denne Tid sin urolige Livsbane, den mægtige Knud Porse, der døde ved Pinsetid 1330⁶⁰. Vel synes dette Dødsfald at have gjort Bortforleningen af Estland til Intet; men hans øvrige Besiddelser hjemfaldt derfor ikke til Kronen, men forbleve hos hans Hustru og de to Sønner Hakon og Knud, som han havde med hende, og der blev endda Plageaander nok tilbage i Danmark. Hertil kom endnu al den Jammer og Nød, som en kirkelig Bandsættelse eller det saakaldte Interdikt i de Dage kunde bringe over Folk og Land. Hvor yderst grove end flere af de Forsyndelser vare, som Kong Kristoffer forekastede den fangne Biskop Tyge — f. Ex. at han forsømte at vie Præster til de ledige Kald, saa at Mange bortdøde uden at kunne blive berettede, at han for Penge solgte Tilladelser til Udøvelsen af Blodskam, at han frarøvede de Skibbrudne deres Gods, ja med egen Haand skar dem Pengepunge fra Beltet og Lommer fra Buxerne⁶¹ — kunde Land og Rige ikke undgaa hin frygtelige Straf, der var sat for Forgribelse paa en Biskops hellige Person. Enkelte af de Landsdele, der vare i Udlændinges Værge, fritoges allerede i den nærmeste Fremtid for hin Straf. Kong Magnus Eriksøn, der ved sin Stiffader Knud Porses Død maa have faaet Resten af Nørrehalland, opnaede 1331 en slig Fritagelse for dette Landskab netop under Paa-beraabelse af, at det ikke mere kunde anses for at høre under Danmark, og Grev Johan søgte og fik s. A. udvirket en lignende Begunstigelse for sine Pantelen væ-

sentlig ved hos Paven at fremstille sin Halvbroder som en ugudelig Forfølger af Kirken og dens Personer, som en Tyran, der ved Guds egen Dom havde været afsat og forjagen fra Land og Rige, og sig selv som hans erklærede Modstander⁶². Grev Gert kunde vanskelig vente Bøn-hørelse for et saadant Andragende, da han ikke alene selv havde deltaget i Bispens Tilfangetagelse, men tilmed nogen Tid i Forvejen i høj Grad forbitret det pavelige Hof ved med Vold at tilrane sig en stor Skat, der var indsamlet i Peterspenge og henlagt i Slesvig Domkirke⁶³, og paa hans Besiddelser og de Stumper af Landet, Kristoffer endnu havde inde, hvilede det kirkelige Interdikt i 7 lange Aar.

Hvor dybt og smerteligt Folkets bedre Del følte al den Ulykke, Sorg og Vanære, der i de sidste Aaringer var strømmet ind over det gamle Rige, som kun et Aarhundrede tilbage i Tiden ved Valdemar Sejrs glimrende Erobringer var hævet op til en af de første Magter i Europa, ses af en latinsk Klagesang af en ukjendt Forfatter, der er os opbevaret og synes at hidrøre fra 1329⁶⁴. Forat Læseren kan faa et Indtryk af dette mærkelige Digt, hvis gribende Begyndelsesord:

»Geme, plange moesto more,
Dolorosa Dacia!«

uvilkaarlig minde En om den ældgamle latinske Langfredags-Hymne: »Stabat mater dolorosa«, gjengives af Digtets 21 Vers her de otte, der, saavidt skjønnes, mest give dette dets ejendommelige Særpræg, og som derhos i deres Sammenstilling saa nogenlunde danne en Helhed. Ved at forsøge dem omplantede i Modersmaalet er det fundet rettest baade at bevare Originalens Versemaal og at holde sig saa nær til dens Udtryk og Vendinger, som

Sprogforskjellen og den metriske Form overhovedet have gjort det muligt.

Suk og vrid kun dine Hænder,
 Sorgbetyngte Fædreland!
 Du en trofast Værges savner,
 Og dit Mod er vejret hen.
 Før dit Folk dog fjernt og nær
 For sin Manddom stod i Ry,
 Mens paa Valen
 Djærvt det strakte
 Dine Fjender
 Overvundne
 Ned i Støvet for din Fod.

I

Før var, Danmark! du omstraalet
 Kun af Hæder og af Glans,
 Ejede Rigdom, Magt og Lykke,
 Fremfor Alt dog Kraft og Mod.
 Over mangt et Folk du har
 Svunget stolt dit Herskerspir,
 Sachser, Britter,
 Vender, Holster,
 Selv det fjerne
 Estlands Horder
 Maatte lystre dine Bud.

II

Men forlængst din Hæders Stjerne
 Slukket er, og i dens Sted
 Skammen i dit Spor nu følger
 Med mangfoldig Usselhed,
 Alt, hvad modsat Sejrens Glans
 Plette kan et Riges Skjold,
 Alt, hvad der er
 Hult og raadent,
 Stygt og smudsigt,
 Fejgt og troløst
 Breder sig og trives nu.

V

Nu dig times tusind Plager,
 Tusind Farer true dig,
 Som et jaget Dyr du hidses
 Snart paa Hav og snart paa Land,

VI

Ej ved Dag og ej ved Nat
 Undes dig en Times Rast,
 Daglig spørger
 Du kun dine
 Fjenders Fremgang,
 Dine egne
 Sønners Nederlag og Død.

Ak et Rige, som skal styres
 Af en Dreng, er kun til Spot,
 Splittes tilmed det af Tvedragt,
 Alt, hvad Ondt er, tager Væxt.
 Nu du er en Tumbleplads,
 Arme Fædreland! for gridsk
 Havesyge,
 Grumhed, Falskhed,
 Fule Rænker,
 Medens Loven
 Skamløst trædes under Fod.

xiv

Den, som fordem var din Terne,
 Er din Herskerinde nu,
 Og et Folk, du før saa ned paa,
 Oprev dine Sønners Hær,
 Mens et yngre Sideskud
 Af din Herskerstamme tør
 Trampe paa og
 Stille Mester
 hvad der
 dit Eje,
 Templer, Borge, Fæstninger,

xv

Skadefro og haanlig Latter
 Møder dig fra alle Hold,
 Og den Sandhed dog du glemmer,
 At kun Enighed gjør stærk,
 Dog mer værgeløs end før
 Skal dit Folk herefter staa,
 Thi din Formur
 Sønderjylland
 Gaves nys i
 Fremmed Vold og
 Kommer neppe nær i din.

xvi

Skal vi mægte at afryste
 Vore Fjenders tunge Aag,
 Skal vi fange Bod og Lindring
 For vor bitre Nød og Ve,
 Saa maa du, algode Gud!
 Se i Naade til os ned.
 Ja bevar os,
 Bryd vor Fjendes
 Overmod, og
 Skjænk os atter
 Lys og Lykke, Fryd og Fred!

Og dog var Ydmygelsesernes og Ulykkernes Maal endda ikke fuldt. Det var jo rimeligt nok, at Kristoffers hele Digten og Tragten gik ud paa at overskride den snevre Kreds, hvortil de overmægtige Grever havde indskrænket ham. Men Ulykken fulgte ham bestandig i Hælene. Endnu i Aaret 1330 var han bleven uens med sin Halvbroder, der paastod, at Kristoffer vilde unddrage sig de ved Forliget i Ringsted overtagne Forpligtelser, og derfor gjorde Mine til at hemsøge ham med en Hær i Jylland. Grev Gert optraadte imidlertid som Mægler og fik tilvejebragt et Forlig, hvorefter Johan i Ro skulde beholde af Danmark, hvad han havde inde, indtil han blev udløst⁶⁵. Aaret efter kom det til Strid mellem begge Grever, uvist af hvilken Aarsag. Kristoffer, der imidlertid havde søgt en Støtte ved at drage til sig den mægtige jyske Stormand, Hr. Stig Andersson til Bjørnholm — det nuværende Høgholm i Sønderherred paa Mols — Sønnesøn af Kongemorderen Marsk Stig⁶⁶, troede at kunne ophjælpe sine forfaldne Sager ved at blande sig i denne Tvist og fandt det denne Gang klogest at tage sin Halvbroders Parti. Da det saaledes var kommet til aabent Brud med Grev Gert, forskød den unge Kong Erik den Hustru, han Aaret forud vistnok kun nødtvungen havde

ægtet. Paa Brødrenes Side stod Hertug Erik af Sachsen-Lauenborg, den unge Fyrst Albert af Meklenborg og Her-
rerne af Werle, medens Gert paa sin Side foruden flere
nordtydske Fyrster selvfølgelig ogsaa havde sin Myndling
Hertug Valdemar og endvidere Lavrids Jonsøn samt
flere jydsk Stormænd, f. Ex. den ansete og mægtige Hr.
Niels Bugge til Gaarden Hald tæt søndenfor Viborg.

Gert vendte sig først mod Grev Johan, der stod med
en Hær ved Oldeslohe i Holsten, og som han forgjæves
tilbød et Slag. Men da han hørte, at Kristoffer og Erik
imidlertid med den Magt, de havde samlet, vare dragne
ned gennem Sønderjylland og allerede stode ved Slesvig,
ilede han hurtig nordpaa for at møde dem. Paa Lohede
tæt sønden for Dannevirke kom det den 30te November
1331 til en blodig og haardnakket Kamp. Slaget varede
fra Morgen til Aften. Greven var engang i stor Fare.
Kastet af Hesten laa han i den tunge Rustning paa Val-
pladsen og formaaede ikke ved egne Kræfter at rejse sig
igjen. Da kom en holstensk Bonde ham til Hjælp og
bragte ham paa Benene igjen med det Tilraab: »brug nu
dine gamle Kræfter!« Han brugte dem da ogsaa til Gavns,
og hans gamle Lykke stod ham ogsaa her bi. Thi da
den mørke Novemberdag var til Ende, var Sejren hans,
Kong Kristoffer paa Flugt mod Syd og med ham Erik,
medens den yngre Søn Junker Otto var som Fange i Gre-
vens Vold. Da Grev Johan, der var brudt op efter Gert,
kom til Kiel, fandt han — siger den gamle lybske Krø-
nike — »sin Broder, den ulykkelige Konge, bedrøvet og
elendig«. Han havde saameget mere Grund dertil, som
hans ældste Søn Kong Erik, der paa Flugten var styrtet
med sin Hest, laa lemlæstet og brudt af Faldet i samme
By, hvor han kort efter udaandede ⁶⁷.

Og det viste sig snart, at med det sidste afgjørende Slag var Alt tabt for Kong Kristoffer. Den 10de Januar 1332 kom det i Kiel til en Fredslutning, hvis Betingelser den kullede Greve fastsatte efter eget Tykke. Hele Nørrejylland og hele Fyn skulde nu tilfalde ham som Pant for 100,000 Mark Sølv og for at gjøre Indløsning saa godt som umulig bestemtes, at denne uhyre Sum skulde betales paa een Gang fuldt ud. Under Fyn indbefattedes alle omliggende Øer undtagen Taasinge, og under Nørrejylland Kongens Friser og alle i Vesterhavet liggende Øer, saaledes at Storebelt og Vesterhav udtrykkelig nævnes som Grænserne for Grev Gerts Besiddelser i Danmark. Det viste sig her, at den ene Ravn, som man siger, ikke hugger Øjet ud paa den anden; thi Grev Johan vidste at mage det saaledes, at han, skjøndt paa det tabende Parti, heller ikke gik tomhændet fra denne sidste Byttedeling. Han skulde nemlig med Hertug Valdemars Minde have Langeland mod at afstaa det til Gert eller dennes Myndling, naar hins Panter engang maatte blive indløste. Saalænge indtil Langeland virkelig var overleveret Johan, skulde han have Skanderborg Len og Ærø, som senere skulde tilfalde Gert. For at sikre sig Byttet forpligtede Greverne sig gjensidig til at understøtte hinanden i Danmark med Vaabenmagt, være sig mod Kristoffer eller Andre. Endelig bestemtes det, at alle Fanger skulde frigives, herunder indbefattet baade Junker Otto og Biskop Tyge, den sidste dog først efter at have afgivet en Forskrivning om ikke at ville gjøre noget Ansvar gjældende i Anledning af sin Fængsling enten mod Kongen eller Andre⁶⁸.

Efter denne Fredslutning havde Kong Kristoffer saa at sige ikke det, han kunde helde sit Hoved til. Forladt

af Alle — sin Hustru Evfemia havde han allerede mistet i Sommeren 1330 — tog han under sin Halvbroders Beskyttelse Bolig i Sæxkjøbing paa Lolland for her at vente paa sin Død. Men end ikke paa dette beskedne Tilflugtsted undtes der ham Ro. To Adelsmænd, Henneke Breide og Johan Ellemose, stak Ild paa Huset over hans Hoved og førte ham fangen til Aalholm Slot⁶⁹. Ihvorvel Grev Johan snart efter lod ham sætte i Frihed og anviste ham Bolig paa Nykjøbing Slot paa Falster, var den sidste Krænkelse dog saa stor, at han ikke overlevede den længe. Han døde den 2den Avgust 1332 i sit 58de Aar⁷⁰, og Intet turde vel bedre godtgjøre, hvor blottet for ethvert Spor af Indflydelse og Betydning han var i sin Dødsstund, end den Omstændighed, at selv de mest samtidige danske Krøniker ikke kjende den Dag eller det Aar, da han endte sin usle Tilværelse. Meget havde han forbrudt, og fornemmelig, inden han besteg sine Fædres Throne, havde han dynget den ene Niddingsdaad paa den anden. Men kan Ulykke sone Brøde, maatte vel allerede en Del af den Skyld, der tyngede paa ham, være udslettet, inden han omskiftede Tiden med Evigheden.

FJERDE KAPITEL.

Danmark under Fremmedherredømmets Tryk; Skaane og Blekinge søge at frigjøre sig fra samme og give sig under Sveakongen Magnus Eriksøns Højhed, der faar sig Panteretten til førstnævnte Landskab overdragen af Grev Johan; Kristoffers anden Søn Junker Otto rejser sig mod Grev Gert, men besejres og falder i Fangenskab; samtidig frugtesløs Rejsning paa Øerne, Mageskifte mellem Greverne Gert og Johan.

Fra Kristoffer II.s Død hengik der otte Aar, inden Nogen igjen bar Navn af de Danskes Konge. Paa Valget

af en ny Indehaver af dette Navn tænkte Ingen. Danmark var saa at sige opløst som Stat, udstykket mellem en Hob fremmede og indenlandske Panthavere, af hvilke flere ved igjen til Andre at pantsætte mindre Dele af deres Panter yderligere fremmede Udstykningen, og blandt hvilke de to holstenske Grever vare saa overmægtige, at det fuldt vel kunde siges, at nu var Tydsken Herre i Danmark. Tungt fik Folket det fremmede Aag at føle. Det udsugedes og plagedes paa allehaande Maader, dets Sprog haanedes, dets Love traadtes under Fødder og tilsidesattes for tydsk Ret.

I Skaane og Blekinge synes Befolkningens Uafhængighedsfølelse vanskeligst at have villet lade sig forsones med Fremmedherredømmets Tryk, og under alle Omstændigheder vare disse tvende de første danske Landskaber, som søgte at frigjøre sig derfor. Allerede inden Kong Kristoffers Død havde Skaaningerne rejst sig mod Panthaveren Grev Johans holstenske Lensmænd. Almuen væbnede sig og ihjelslog Tydskerne. End ikke Kirkens hellige Mure beskyttede de fremmede Voldsmænd mod den forbitrede Befolknings Hævn. I Lunds Domkirke bleve saaledes ikke mindre end 300 Holstenere, der herinde plejede Raad om Foranstaltninger mod Rejsningen, angrebne af Bønderne og nedsablede til sidste Mand. Derefter forsøgte den væbnede Almue ved en Belejring at komme i Besiddelse af Landets Hovedfæstning Helsingborg Slot, hvis holstenske Befalingsmand Eggert Brockdorf havde vidst at gjøre sig særlig forhadet hos den. Ligesom dette Forsøg imidlertid blev frugtesløst, saaledes maatte Skaaningerne overhovedet mistvivle om i Længden at kunne holde sig mod de overmægtige Tydskere. Da de nu ikke troede at se nogen Udsigt til

deres dødssyge Fædrelands Gjenopstandelse, besluttede de, vistnok væsentlig under Paavirkning af Erkebiskop Karl, hellere frivillig at give sig under deres Nabofyrste Kong Magnus Eriksøns Beskyttelse end atter at falde tilbage under tydsk Aag. Man knyttede da Underhandlinger med Magnus, som dengang nylig var bleven erklæret myndig, og tilbød ham Underkastelse, saafremt han vilde beskytte Landet mod Tydskerne. Uagtet den for 10 Aar siden med Kong Kristoffer indgaaede Overenskomst endnu ikke var udløben, var Magnus ikke uvillig til at inklade sig paa Tilbudet. Det kom til en Sammenkomst i Kalmar, hvor Erkebispnen indfandt sig med Medlemmer af Domkapitlet, Udsendinge fra Ridderkabet og Kjøbstadborgerne samt en Del af den menige Almue, og her enedes man den 19de Juni 1332 om, at Skaane med Øen Hven og Nabolandskabet Blekinge herefter skulde yde Kong Magnus Hylding, Tjeneste og sædvanlige Skatter imod at beholde deres gamle Love og Friheder⁷¹.

Fra den magtesløse Kong Kristoffer vides der ikke at være nedlagt nogen Indsigelse imod, hvad der saaledes var foregaaet i Kalmar. Han døde jo desuden en Maanedstid efter, og Magnus tog nu ikke i Betænkning at skrive sig »Skaanes Konge«⁷². Men Grev Johan, der ved Opstandens Udbrud forgjæves havde tilbudt Erkebiskop Karl Helsingborg Slot for 6000 Mark Sølv⁷³, vilde ikke finde sig i modstandsløs at lade sig berøve to Landskaber, hvis Besiddelse jo altid havde kostet ham en Del Penge. Han fandt i Henhold til Fredslutningen i Kiel af Januar s. A. Understøttelse hos Grev Gert, og dennes viljeløse Myndling Hertug Valdemar droges med ind i Forbundet. Greverne samlede en Hær paa Sjælland for

derfra at undsætte Eggert Brockdorf paa Helsingborg Slot. Magnus paa sin Side rustede sig ogsaa og sendte Skibe til Øresund for at hindre Fjendens Overgang til Skaane; en Del af hans Folk gjorde ogsaa Landgang paa Amager, men bleve slaæede og dræbte af Holstenerne⁷⁴. Det kom imidlertid allerede inden Aarets Udgang til Fred mellem de tvistende Parter. Ifølge et den 4de November afsluttet Forlig afstod Grev Johan til Kong Magnus og Arvinger Besiddelsen af Skaane, Blekinge og Hven dog med Undtagelse af førstnævnte Landskabs tvende nordligste Herreder, Bjerge og Nørre Asbo Herred, der tilhørte Knud Porses Børn, for en Sum af 34,000 Mark Sølv, saaledes at der forbeholdtes, hvem dertil maatte være berettiget, Adgang til Indløsning af det Afstaaede for samme Sum. Betalingsvilkårene vare temmelig byrdefulde for Kong Magnus, og foruden at en stor Del svenske og skaanske Adelsmænd og Borgere skulde gaa i personlig Borgen for de forskjellige Afdrags rigtige Erlæggelse, aabnedes der endog betingelsesvis Greven Adgang til at faa Panteret over de sjællandske Godser tilligemed Samsø, som Kongens Moder besad efter sin sidstafdøde Mand Knud Porse⁷⁵. Kongens svenske Undersaatter vare imidlertid ogsaa for deres Vedkommende saa tilfredse med hans Erhvervelse af en saa væsentlig Del af Danmarks Rige, at de beredvillig kom ham til Hjælp med Laan til Aftrædelsessummens Betaling, og allerede Sommeren efter maa Landskaberne formelig have været Magnus overleverede og han personlig have modtaget Befolkningens Hylding paa Lunde Thing⁷⁶.

For at faa saa meget bedre Hold paa Skaane og Blekinge, som Grev Johan selvfølgelig ikke havde kunnet afstaa ham med større eller bedre Ret, end han selv

havde besiddet dem, søgte Kong Magnus nogle Aar senere at formaa Pave Benedikt XII til for evige Tider at stadfæste hans Erhvervelse af de nye Lande, idet han paaberaabte sig, at deres Indbyggere frivillig havde hyl-det ham som deres Hersker, at han af Medlidenhed med deres elendige Tilstand og for at udfri dem af deres Ty-ranners Vold havde bekvemmet sig til at afkjøbe disse deres Krav for en stor Sum, og at Skaane desuden var at betragte som Nøglen til hans eget Rige — den, der ikke kunde tænkes i fremmede Hænder uden Fare for Krig og allehaande Ulykker for ham selv, hans Arvinger og Undersaatter. Ja han indskrænkede sig end ikke hertil, men idet han betragtede Danmark som et herre-løst Vrag, man kunde tilegne sig ved Bemægtigelse, be-gjærede han endvidere Pavens Tilladelse til Erhvervelsen af, hvad han ellers kunde overkomme af danske Lande ved at udrydde dem af deres »Plageaanders Hænder«. Paven vilde imidlertid ikke indlade sig paa nogen af Delene og mindede i et Brev af 23de Januar 1339 Kongen om, at Retfærdighed og tidligere Pavers Frem-gangsmaade ved lignende Lejligheder medførte, at Stad-fæstelse paa og Uddeling af deslige timelige Goder for-udsatte, at først alle de, hvem Sagen angik, vare stæv-nede til at afgive Vidnesbyrd, for at Sagens sande Sam-menhæng kunde udfindes ⁷⁷.

Hvor Meget der end lader sig anføre til Undskyld-ning for det Skridt, Skaaningerne saaledes havde gjort, ses det dog let, at deres Adfærd var yderst forkastelig. I Gjærningen var vel Danmarks Rige at betragte som op-løst, men hidtil var der dog ikke paatrykt denne Opløs-ning noget retligt Stempel, idet alle de store og smaa Magthavere, mellem hvilke det var delt, jo ikkun havde

deres Besiddelser enten som Pant eller som Len af Kronen, og hidtil var endnu ingen Del af Riget løsreven fra det øvrige eller inddragen under en fremmed Stats Højhed. Først nu havde en dansk Befolkning hyldet en fremmed Fyrste som egentlig Landsherre og saaledes skilt sin Sag fra det øvrige Folks, om end de paagjældende Landsdele ikke ligefrem vare indlemmede i noget af de Riger, hvorover denne Fyrste iøvrigt herskede. Men havde saaledes Folket i Danmarks østlige Landskaber for tidlig opgivet Haabet om Fædrelandets Gjenoprejsning, var dette derimod ikke endnu Tilfældet med den Kongesøn, der efter gammel Vedtægt stod den ledige Throne nærmest, Junker Otto, Hertug af Lolland og Estland, som han nu kaldte sig. Efter Faderens Død synes hele hans Digten og Tragten at have gaaet ud paa at vinde tilstrækkelig Magt til at tage det op med Rigets Undertrykkere. Men han synes paa den anden Side ogsaa at have manglet de fornødne Egenskaber til at løse Opgaven og særlig at have været for letsindig og fremfusende til virkelig at blive sit ulykkelige Fædrelands Befrier.

Til Opnaaelsen af sit Formaal henvendte Otto sig først i Sommeren 1333 til de frihedselskende Marskbønder i Nordfrisland, der ikke skjøttede om at være under den kullede Greves Jernaag og synes at have været Kongehuset hengivne, fordi Kristoffer, da han to Aar tilbage i Tiden havde pantsat Landet, udtrykkelig havde betinget sig Overholdelsen af deres gamle Ret til at være fri for Anlæggelsen af nogen befæstet Borg i deres Land. Otto blev vel modtagen af Friserne, og da han bad dem om at hjælpe sig i sin Nød og lovede dem Frihed for enhver Tyngde, hvis Danmarks Krone

blev hans, forpligtede Indbyggerne i tre af Herrederne sig den 18de Juni skriftlig til at være Junker Otto tro og huld og til hverken i Lyst eller Nød at skilles fra ham⁷⁸. Dette Marskbøndernes Løfte var dog ikke Otto nok at bygge paa. Hans Haab stod især til Svogeren Markgrev Ludvig af Brandenburg, og for at vinde dennes Hjælp udstedte han fra Saxkjøbing den 6te Oktober 1333 et Brev, hvorved han i sit og sin umyndige Broders Navn som Vederlag for den ikke betalte Medgift til sin Søster Markgrevinde Margrethe overdrog Ludvig hele Estland med Ret til at raade derover ved Salg eller paa hvilkensomhelst anden Maade, saa at det altsaa maatte betragtes som fuldstændig adskilt fra Danmark, samt med Løfte om at besejre Indbyggernes mulige Modstand mod Afstaaelsen saavel som om at stadfæste denne, naar han maatte komme i Besiddelse af Thronen⁷⁹. Dette maa imidlertid ikke have været tilstrækkeligt til at bevæge Markgreven til at opfylde Junker Ottos Ønsker. Thi ved et Forlig, der blev indgaaet i Prentzlow i Brandenburg den 17de December s. A., lovede Ludvig vel endelig at yde Otto og hans Broder væbnet Bistand fornemmelig mod Grev Gert, men kun imod, at Otto overtog en Forpligtelse, med hvis retlige Gyldighed det stod sig om muligt endnu betænkeligere end med hin Afstaaelse, nemlig til, naar han ved Ludvigs Hjælp blev Herre over Danmark, at lade denne med Hustru og Arvinger hylde sammesteds for det Tilfælde, at han selv og hans Broder døde uden at efterlade sig Afkom. Ligesom han maatte love at formaa sin Broder til, naar han blev myndig, at tiltræde hin Forpligtelse, saaledes forbandt han sig endelig til at hjælpe sin Svoger mod Alle og Enhver undtagen den tyske Kejser⁸⁰. I den paafølgende Som-

mer se vi Junker Otto at tage i sin Tjeneste en af sin Svogers Mænd Grev Johan af Henneberg, som forpligter sig til at stille et Antal Væbnede til hans Raadighed, og hvem han til Gjengjæld forlener med Øen Mors, hvorover han dog i Virkeligheden synes at have havt ligesaa liden Raadighed som over den øvrige Del af Riget⁸¹. Men Grev Gert maa da allerede længe have mærket Uraad og besluttet at knuse sin svage Modstander. Fra den 30te Juni 1334 — Dagen efter, at Otto havde taget hin tyske Greve i sin Tjeneste — har man nemlig et Brev af ham, hvori han beroliger Raadet i Lybek med Hensyn til det Søtogt, hvortil han rustede sig, idet det alene gjaldt hans vitterlige Fjende Junker Otto og dennes Hjælpere, imod hvis Indfald han maatte værges sig af al Magt⁸². Kort efter synes Greven af Henneberg imidlertid at have faaet mæglet et Forlig mellem Gert og Otto, hvis Vilkaar vistnok overvejende have været til den Førstnævntes Gunst, siden denne den 26de Juli gav ham et meget smigrende Skudsmaal for hans i denne Anledning udviste Virksomhed⁸³.

Freden varede dog ikke længe. Ud paa Høsten 1334 faldt Junker Otto med en Hob danske og tyske Krigere ind i Nørrejylland, hvor Befolkningen, der i ham saa Befrieren fra det fremmede Aag, flokkede sig om hans Faner. Paa Taphede sønden for Viborg stødte han den 7de Oktober sammen med den kullede Greves Hær, der efter en haardnakket Kamp bibragte ham et afgjørende Nederlag. Den unge Kongesøn selv faldt i Tydskernes Hænder, og Greven søgte at sikre sig mod ethvert nyt Forsøg fra hans Side ved at indespærre ham i et Fangehul paa Segeberg Slot, hvorfra han senere blev ført til Rendsborg⁸⁴. Forgjæves gjorde endog Grevens Overlens-

herre den tydske Kejsler i Forening med sin Søn Markgreven Forsøg paa at udfri Otto af hans Fangenskab. Aaret efter skikkede de begge Sendebud til Lybek for at formaa Raadet her til at lægge sin Indflydelse med i Vægtskaalen i saa Henseende. Det kom ogsaa til Underhandling desangaaende med begge de holstenske Grever; men — som den lybske Krønike siger — »de holdt sig haarde« og vilde ikke vide af nogen Indrømmelse at sige, og henved syv Aar maatte den ulykkelige Kongesøn tilbringe i en af Datidens gyselige Fangekjældere⁸⁵.

Samtidig med Ottos Indfald i Nørrejylland eller maaske endog tidligere var der, sandsynligvis paa Foranledning fra hans Side⁸⁶, ogsaa paa Øerne sket en Rejsning af Befolkningen, der havde kostet Grev Johan Besiddelsen af Lolland. Men efterat Grev Gert atter havde kuet Jyderne, blev ved hans mægtige Understøttelse ogsaa Øboernes Opstand kvalt i Blod og Grev Johan 1335 paany indsat i Besiddelsen i alt Fald af den vestlige Halvdel af Lolland, hvor han for at holde Befolkningen i Aye paa en Bakke i Birket Sogn skraas over for Fejø anlagde en ny Borg, det stærkt befæstede Ravnsborg⁸⁷. Den østlige Del af Øen maa Grev Gert derimod antages at have beholdt som Betaling for sin Ulejlighed med Opstandens Dæmpning, og først Aaret efter, den 6te Oktober 1336, lykkedes det Grev Johan at faa afsluttet et Forlig med sin mægtige Hjælper, hvorved han fik afstaaet Aalholm Slot med Resten af Lolland imod at overdrage hin sin Ret til Ærø og desuden for et Beløb af 1600 Mark Sølv at afhænde ham alle de danske Besiddelser, hans Fader i sin Tid havde tilkjøbt sig, nemlig en Del af Varde Syssel i Nørrejylland samt nogle Godser i Nordfrisland og Fyn⁸⁸.

FEMTE KAPITEL.

Grev Gert og hans Planer til at befæste sit Herredømme i Danmark; hans Forhold til Sønderjylland og sin Myndling Hertug Valdemar; Rivninger mellem denne og Greven og deres foreløbige Bilæggelse; ny Spænding mellem Gert og hans Søstersøn, der i Ledtog med de Misfornøjede i Kongeriget indleder Forbindelse med Kristoffers tredje Søn Junker Valdemar; Greven ruster sig, og der indgaas mellem ham og Hertugen Forlig om et Mageskifte af Nørre- og Sønderjylland; Nørrejderne rejse sig mod Grev Gert; denne drager med en Hær ind i Provinsen, men fældes i Randers af Niels Ebbesøn af Nørreris.

Efter de nysomtalte fejlslagne Befrielsesforsøg var det, som om alt Haab om Frelse for Danmark var ude. De Magthavere, under hvis Aag Land og Folk vaandede sig, lode sig nu mindre end nogensinde hæmme af noget-somhelst Hensyn. I den østlige Halvdel af Riget synes Grev Johan at have ladet sig det være mest magtpaaliggende at udpresse saa mange Penge som muligt og iøvrigt at have ladet Tingene skjøtte sig selv, hvor vildt end hans Lensmænd og de samvittighedsløse danske Stormænd, som holdt til med disse, huserede. Ingen var sikker paa Liv og Lemmer; Rov, Mord og Brand hørte til Dagens Orden. Naar selv Kirkens fredhellige Personer — som Bispen i Roskilde i et Brev af 9de September 1336 klager over⁸⁹ — bleve slæbte i Fangenskab, lemlæstede, pinte og myrdede, foruden at deres Ejendomme bleve dem berøvede, hvorledes maa det da ikke være gaaet den arme menige Befolkning? Og at Tilstanden ikke har været synderlig bedre i Grev Gerts Besiddelser, lader sig slutte deraf, at endog et paveligt Sendebud et Par Aar forud i Holsten blev overfalden og udplyndret af begge Grevers egne Folk, der ranede hans Heste, Penge, Sølv-skeer, Gang- og Sengklæder — kort Alt, hvad den høj-

ærværdige Mand førte med sig⁹⁰. Det er saaledes neppe altfor overdrevet, naar en af vore Krøniker, der maa antages at hidrøre endnu fra Slutningen af det 14de Aarhundrede, siger om de daværende Magthavere i Danmark, at »disse Grever og deres Tjenere borttog alle Gjenstande af Værdi, alle Klenodier og Alt, hvad der i Riget var skjønt at se til, og førte det til fremmede Lande«⁹¹.

Men Gerts Planer gik videre end til blot ved sine egne og sine Vasallers Udskrivninger og Plyndringer at gjøre sig sine Panter saa indbringende som muligt. Han betragtede aabenbart sit Herredømme over danske Lande som ikke blot midlertidigt, han vilde paa Ruinerne af Danmark bygge sig selv et Rige. Der kan maaske i saa Henseende ikke lægges saa megen Vægt paa den Omstændighed, at han i alt Fald i et enkelt Brevskab omtalte sine danske Besiddelser som »vort Kongerige« (regnum nostrum)⁹², men vistnok desto mere paa, at han 1338 stadfæstede alle de Forrettigheder, fremfarne Konger i Danmark havde skjænket Lybek, ikke alene »for de Landskabers Vedkommende, der nu ere undergivne vor Varetægt og Magt«, men »over samtlige Rigets Landskaber«⁹³. Det var aabenbart ogsaa i det angivne Øjemed, at han ved forskellige Begunstigelser søgte at drage de mægtigste blandt Jyllands Stormænd til sig — og der var nok, der ikke undsaae sig ved at tage Tjeneste hos deres Fædrelands ærgeste Fjende — saaledes allerede 1333 Stig Andersson til Bjørnholm, der blev hans Marsk og for sig selv og sine Bønder fik Frihed for Skat og anden Tynge⁹⁴. Af samme Grund søgte han ogsaa Forsoning med Biskop Tyge af Børglum, idet han kastede hele Skylden for dennes Fængsling over paa den

afdøde Kong Kristoffer, medens han paastod for sit eget Vedkommende kraftig at have taget sig af hans Frigivelse. Et Forlig kom da ogsaa i Stand i Horsens den 22de Februar 1337, saaledes at Biskoppen, medens han tilgav Greven, forbeholdt sig sin Tiltale til Kristoffers Arvinger og til de Mænd, han iøvrigt ansaa paa den ene eller anden Maade at have havt Del i Fængslingen, deriblandt Biskopperne af Aarhus og Ribe. Kort efter bleve endelig ogsaa Gerts Besiddelser løste af den langvarige Bandsættelse, idet Paven paa Grevens Ansøgning overlod den fornærmede Bisp Afgjørelsen⁹⁵. Betegnende i den omhandlede Henseende er endelig hele det Forhold, hvori Gert vedblivende vidste at sætte sig til sin Søstersøn Valdemar og hans Hertugdømme. Det røber aldeles utvivlsomt, at hvad der hidtil i det holstenske Grevehus havde været en dunkel eller kun halvbevidst Tanke, hos Gert var en fuldmoden Plan: ved sin Forbindelse med Abels Slægt at tilrane eller tilliste Holsten Herredømmet over det danske Len Sønderjylland.

Efterat Greven ved Ribe-Forliget havde maattet opgive den umiddelbare Besiddelse af Hertugdømmet, søgte han nemlig ad en Omvej dog middelbart at beholde fast Fod der. Da Slesvig Bispestol i Aaret 1331 var bleven ledig og den nye Biskop Hellembert foreløbig kun havde faaet pavelig Udnævnelse paa et Fjerdingaar, satte Gert og hans Broder Giselbert, der havde viet sig den gejstlige Stand og var bestemt til Biskop i et tydsk Stift, sig voldelig i Besiddelse af det slesvigske Bispesæde med dets underliggende Gaarde — en Handling, der fra Grevens Side aabenbart var møntet paa at tvinge Broderen ind i Stiftet og selv

at komme i Besiddelse af dets faste Ejendomme. Da Paven ikke vilde taale en saadan Voldsdaad indenfor sit Omraade, maatte Brødrene vistnok tilsidst give den virkelige Biskop, som imidlertid havde faaet sin endelige Udnævnelse, Adgang til hans Stift. Men ligesom dette kun skete derved, at han tilkjøbte sig Hertug Valdemars eller rettere hans Værges Beskyttelse med en betydelig Sum, saaledes maatte han senere, da han for at rejse Pengene gjorde sig skyldig i forskjellige Vilkaarligheder, hvorover hans Undergivne besværede sig, rede sig ud af Forlegenhederne ved paany at gaa paa Forlig med Gert og ligefrem overdrage Giselbert Bestyrelsen af Stiftet med alle dets Indtægter og Ejendomme imod selv at oppebære et bestemt aarligt Beløb⁹⁶. Medens Grev Gert saaledes vidste at sætte sig i Besiddelse af de gejstlige Ejendomme i Sønderjylland, vedblev han, selv efterat Hertug Valdemar havde naaet Mindreaarigheds-Alderen, at have Hertugdømmets verdslige Styrelse i sine Hænder og udøvede med sin Jernvilje en saadan Indflydelse over Søstersønnen, der synes at have været bygget af et langt blødere Stof, at han afnødte ham den ene Indrømmelse efter den anden. Paa en og samme Dag, den 2den August 1333, maatte Valdemar saaledes udstede tvende Brevskaber, af hvilke det ene indeholdt en Befaling til alle hans Vasaller om at hylde Greven og holde de faste Slotte »til hans Haand« for det Tilfælde, at Hertugen selv døde uden Livsarvinger, medens han ved det andet afstød Morbroderen de Øer og andre Besiddelser østen for Lillebelt, hvortil han var berettiget, undtagen Langeland⁹⁷. Selve disse Besiddelser nævnes ikke i Overdragelsesbrevet; men det turde neppe

være urimeligt at antage, at derunder bl. A. har været indbefattet Taasinge, som ifølge en os ubekjendt Overenskomst af Hertug Albert af Sachsen-Lauenborg kan være pantsat eller paa anden Maade overdraget til Valdemar, og som under alle Omstændigheder bestemt vides 1337 at have været i Gerts Værge. Først da Valdemar havde fyldt sit 21de Aar, fandt han, opfordret dertil af sine Vasaller, at det endelig var paa Tiden, at han fik sit Land overgivet til egen Styrelse af sin myndige Morbroder. Denne kunde da heller ikke vel undslaa sig ved at gaa ind herpaa, og den 4de Marts 1336 nedlagde han sit Formynderskab, imod at Valdemar, selvfølgelig med højtravende Smiger, gav ham Afkald for vel ført Værgemaal⁹⁸. Under det, hvorover Gert saaledes nedlagde Styrelsen i Valdemars Hænder, var ogsaa Langeland indbefattet; men der var forsaavidt kun Tale om et Krav, da Lavrids Jonsøn uanset det ovenomtalte Forlig af 3dje Marts 1331 endnu sad som Herre paa Tranekjær Slot.

Hertug Valdemar var saaledes af Navn bleven Hersker i Sønderjylland. Men det lader til, at Gert endnu bestandig har villet være det i Gjærningen, at Valdemar nu som myndig Mand ikke godvillig har villet gaa i hans hemmende Ledebaand, og at det derfor er kommet til forskjellige Rivninger mellem dem. Disse Rivninger fandt en foreløbig Bilæggelse ved et Forlig, der blev indgaaet i Slesvig den 2den Februar 1339. Gert forbandt sig herved til, naar Saadant forlangtes, med væbnet Magt at forhjælpe Valdemar til Erhvervelsen af Langeland, der vistnok iøvrigt først er kommet i Hertugens Hænder, efterat Lavrids Jonsøn den 6te April 1340 var afgaaet ved Døden. Derimod maatte Valdemar forpligte sig til at staa Gert bi mod alle hans Fjender, blandt hvilke

Kong Kristoffers Arvinger og Lavrids Jonsøn særlig udhæves, og ikke ensidig slutte nogen Fred med disse sidste, i det Hele være villig til at yde Greven enhver Tjeneste, han forlangte, imod at faa Dækning for Omkostningerne, og særlig at lade sit Land staa Gert og hans Folk aabent samt ikke lukke nogen af sine Fæstninger, naar de forlangte Gjennemtog⁹⁹. Det er saaledes ikke vanskeligt at skjønne, hvem der ved Forliget trak det korteste Straa, og at Hertug Valdemar var overlistet af sin ligesaa snu som mægtige Frænde. Det lader til, at Valdemar ogsaa snart har erkjendt dette. Forholdet mel'em de to Fyrster synes at have antaget et bestandig mere spændt Præg og Hertugen at have tænkt paa at søge sig et Rygstød paa andet Hold.

Hvor stor Grev Gerts Magt og hvor haard og trodsig hans Natur end var, synes han dog ikke at have følt sig saa aldeles fast i Sadlen, at han jo har næret en lønlig Frygt for et uvist Noget, der muligen kunde bringe ham i Fare. Og Tanken om, at dette Noget var at søge i det gamle danske Kongehus, turde ikke have ligget ham saa fjernt. Denne Antagelse kunde ved første Øjekast synes urimelig. Thi af de eneste to mandlige Medlemmer, der var tilbage af dette Kongehus, havde han jo selv saa at sige levende begravet det ene, medens det andet var en landflygtig og hjemløs Yngling, der først for nylig kunde have rystet Drengen af Ærmet. Men at det dog virkelig forholdt sig saa, derpaa peger baade hans Vægning ved at laane Øre til de forskjellige Henvendelser til ham om at faa Junker Otto frigiven og de gjentagne traktatmæssige Bestemmelser mod »Kristoffers Arvinger«. Grevens Følelse i saa Henseende var da heller ikke misvisende, om det end just ikke umiddelbart

var fra den Side, at Slaget endelig rammede ham, og baade den bedre Del af det danske Folk og Hertug Valdemar saa hen mod samme Kant.

Gjenstanden for denne Frygt paa den ene og dette Haab paa den anden Side var Junker Valdemar, Kristoffers yngste Søn, der fra Aaret 1338, da han formodentlig havde naaet Mindreaarigheds-Alderen, var traadt ud af den Dunkelhed, hvori hans Liv hidtil var hendirret, og nu opholdt sig i Nordtyskland, ventelig for at iagttage Begivenhederne i Fædrelandet paa nærmere Hold. Medens han gav sig selv den mere beskedne Titel af »Junker og ret Arving til Danmark samt Hertug af Estland«, hilsedes han allerede da af tyske Fyrster med Kongenavnet og gav den 9de Maj og 10de Juni s. A. paa Forhaand de pommerske Nabostæder Anklam og Greifswalde Stadfæstelse paa og Udvidelse af de Friheder i Danmark, hans Forfædre havde indrømmet dem¹⁰⁰. Som Vidne ved Udfærdigelsen af disse Fribreve optræder bl. A. den samme Biskop Svend af Aarhus, vi allerede kjende fra det Foregaaende. Saa tidlig havde altsaa denne ædle og trofaste Tilhænger af den gamle Kongeslægt opsøgt Junker Valdemar i hans Landflygtighed for at støtte ham med Raad og Daad, og efterhaanden have vistnok flere og flere ansete danske Mænd, der lode haant om at vinde Gunst og Gave hos Fædrelandets Undertrykkere, sat sig i Forbindelse med den unge Fyrste for at formaa ham til at søge Valg som de Danskes Konge. Hertug Valdemar synes nu at have indledet hemmelige Forhandlinger ikke alene med enkelte fremtrædende Mænd blandt de misfornøjede Danske, men ventelig gennem disse ogsaa med sin Navne og ligeoverfor denne bragt et gjensidigt Forbund paa Bane, som skulde støttes ved et

Ægteskab mellem ham og Hertugens Søster Helvig¹⁰¹. Disse Forhandlinger maa imidlertid Grev Gert være kommen under Vejr med, og paa at forekomme de Planer, der vare i Gjære, og tvinge sin Søstersøn tilbage til det gamle Afhængighedsforhold synes de store Rustninger at have været møntede, han havde for ved Nytaarstid 1340. Der gik Hververbud til forskjellige Egne i Tydskland, og da han netop Aaret forud havde udpresset store Summer af Fyn og Nørrejylland, havde han Penge nok til at kunne byde en i de Dage uhørt høj Sold: hver Ridder lovedes der 12, hver Væbner 10 Mark Sølv halvaarlig¹⁰². Under disse Omstændigheder strømmede der i kort Tid Mandskab nok til hans Faner. Af hvad Beskaffenhed disse Folk vare, lader sig allerede ane af det Øgenavn, man gav dem, »Gunzhøver«, der udledes af et gammelt tydsk Ord »künzen« eller »günzen«, der betyder at tigge¹⁰³. Og med hvilke Følelser Gert selv omfattede dem, kan ses af det Svar, han gav sine Venner paa deres Spørgsmaal om, hvorfra han i Længden vilde udrede den høje Sold, han havde lovet dem: »Siden fører jeg dem til Ditmarsken; sejre de der, fortjene de sig rigelig deres Sold, falde de, behøve de jo ingen«¹⁰⁴.

Omtrent ved samme Tid, til hvilken Greven havde sat sine hvervede Bander Stævne, samledes i Januar 1340 en Del nordtydske Fyrster i Lybek for at forhandle om en almindelig Landefred. Her indfandt der sig Sendebud fra Markgrev Ludvig af Brandenburg for at stemme dem til at hjælpe hans unge Syoger med at komme i Besiddelse af sit Fædrenerige. Sandsynligvis er dette Skridt sket efter Aftale med Hertug Valdemar; men Gert indfandt sig ogsaa i Lybek og bragte, da han her erfor, at hans lejede Skarer nærmede sig, den

hele Plan til for denne Sinde at strande¹⁰⁵. Uforberedt og overrumplét maatte Hertugen ubetinget underkaste sig de Vilkaar, som Greven med sin store Lejehær i Ryggen foreskrev ham, og det kom saaledes den 11te Februar i Lybek til et ejendommeligt Forlig mellem begge Parter. Det har ikke kunnet undgaa Greven, hvorledes Forbitrelsen over det fremmede Aag bestandig voxede hos den større Del af Befolkningen i Nørrejyland, og at det derfor i Længden turde falde ham vanskeligt at haandhæve dette Pant. Paa den anden Side maatte det ligge ham nær nok, at hans Besiddelser vilde blive langt bedre afrundede, saafremt han atter kunde faa Herredømme over Sønderjyland, der stødte umiddelbart op til Holsten og kun ved det smalle Lillebelt var adskilt fra hans Arvelen Fyn. I Kraft af disse Betragtninger nødte Greven Hertug Valdemar til at gaa ind paa et Mageskifte af Sønder- og Nørrejyland under Form af en gjensidig Pantsætning. Ifølge hint Forlig — der iøvrigt ogsaa har faaet en særegen Mærkelighed derved, at man her for første Gang støder paa den fra tysk Side nyopfundne Benævnelse »Slesvig« for det danske Hertugdømme »Jylland« — skulde Valdemar nemlig imod en Sum af 43,000 Mark Sølv have Nørrejyland med de samme Rettigheder, hvormed Greven havde faaet det til Pant af Kong Kristoffer, alene med Undtagelse af den Del af Varde Syssel, der, som det vil erindres, af Greven var erhvervet ved Kjøb, Halvdelen af Bruskherred ved Lillebelt, som han forbeholdt sig for at have fri Overfart til Fyn, og Skanderborg Slot med Tilliggende, der tilhørte Grev Johan. Af den nævnte Overdragelses-sum skulde 18,000 Mark udbetales ved forskjellige Afdrag i Løbet af Aaret, saaledes at der i Tilfælde af Overens-

komstens Misligholdelse i saa Henseende betingedes Greven Ret til atter at faa Ribe og Kallø Slotte*) med deres Tilliggende til Pant, medens Hertugen for de tilbageblivende 25,000 Mark skulde give Greven Panteret over næsten Alt, hvad han besad af Sønderjylland paa Fastlandet med de tre Slotte Gottorp, Tønder og Tørning. Valdemar maatte derhos udtrykkelig frasige sig al Forbindelse med Kong Kristoffers Arvinger særlig ogsaa det paatænkte Svogerskab, medens Greven for Ligelighedens Skyld forpligtede sig til ikke at løslade Junker Otto og ej heller at besvogre sig med ham. I Slutningen af de Breve, der udfærdigedes i Anledning af Forliget, forbeholdes der vel Hertugen Tid til at overveje, om han vilde gaa ind paa det omhandlede Mageskifte eller blive ved sit Land. Men da den hele Ordning efter det Anførte jo aabenbart aldeles overvejende var i Grevens Interesse, og en stor Stridsmagt stod rede til at give dennes Ønsker en uimodstaaelig Vægt, synes det unægtelig temmelig utvivlsomt, at Bestemmelsen om Hertugens Valgfrihed ligesaavel kun var medtagen for et Syns Skyld som Forbudet imod, at Greven maatte besvogre sig med Junker Otto¹⁰⁶.

*) Kallø Slot laa paa en ved Hjælp af en Stendæmning med Mols forbunden lille Ø inderst i Kallø Vig paa den Side af Øen, som vender ud imod Havet. Det var opført af Erik Menved efter den jydske Bondeopstand 1313, nedbrødes i Henhold til Kristoffer II.s Håndfæstning, men blev senere gjenopbygget, uvist af hvem. Det var som bekendt her, at Gustav Eriksøn Vasa to Aarhundreder efter sad i Forvaring som Kristjern II.s Gissel, og hvorfra han rømmede for at stille sig i Spidsen for sine Landsmænds Rejsning mod Unionskongen. Kristian V skjænkede Slottet til sin Halvbroder Ulrik Frederik Gyldenløve, som 1672 nedbrød det og af Stenene opførte et Palais paa Kongens Nytorv i Kjøbenhavn, det senere Charlottenborg. Der er nu kun uanselige Ruiner tilbage af den gamle Kongeborg.

Det saaledes Valdemar aftvungne Forlig kom imidlertid aldrig til Udførelse. Hvad enten det nu har været ham, der igjennem sine Forbindelser i Nørrejylland har faaet Befolkningen her til at rejse sig, eller den længe ulmende Forbitrelse af sig selv slog ud i Flammer — nok er det, formodentlig endnu mens man forhandlede i Lybek, greb Jyderne til Vaaben og begyndte at belejre Grev Gerts faste Slotte. Paa første Bud herom besluttede denne at kaste de vilde og rovlystne Bander, han havde samlet, over det Landskab, han just var i Færd med at tuske bort. Med mindst 10,000 Mand — en i de Tider usædvanlig stor Hærstyrke — brød han ind i Nørrejylland, og overalt, hvor hans Lejesvende droge frem, huserede de med Ild og Sværd. Medens han lod den større Del af Hæren under Anførsel af sine Sønner Henrik og Klavs eller Nikolaus sprede sig over den øvrige Del af Landet, kastede han sig selv med 4000 Mand ind i Randers. »Det var hannem for lang Tid spaaet, han skulde sit Liv der lade«, siger den gamle Kæmpevise, og det syntes først, som om denne Spaadom skulde opfyldes paa en hel naturlig Maade, idet han faldt i en heftig Sygdom og allerede med Døden for Øje havde taget Sakramentet, da han igjen kom sig. Det var ikke beskaaret den Mand, der saalænge havde været Danmarks Svøbe, at skulle dø paa Sotteseng. Da Nøden var størst, var ogsaa Hjælpen næst, og Redskabet i Forsynets Haand til Fædrelandets Frelse var den jydsk Herremand Niels Ebbesøn til Nørreris.

Det er omtrent Intet, vi vide om denne Mands Slægtskabs- eller andre Forhold, og med Hensyn til hans Hjemstavn kan der gættes paa to Steder i Jylland. Det ene er Bondegaarden Nørrisgaard mellem Lyngbak-

kerne i Roum Sogn tre Mile nordost for Viborg, det andet og vistnok rette Sted er Nørringris i Folby Sogn et Par Mile nordvest for Aarhus, hvor en gammel knudret Eg, der beskygger en Jordforhøjning, betegner Voldstedet for Niels Ebbesøns Borg. Om nu Hr. Niels, foruden at han i den kullede Greve maatte se sit Fædrelands bitreste og farligste Fjende, tillige, som nogle Beretninger ville, har været personlig forurettet af ham eller ej, faar staa uafgjort hen. Men at Greven under alle Omstændigheder forud havde undsagt Niels Ebbesøn, derfor haves der en samtidig Kildes udtrykkelige Vidnesbyrd, og, efter hvad der iøvrigt foreligger, synes det temmelig utvivlsomt, at Hr. Niels har gjengjældt Undsigelsen. Det er denne gjensidige Undsigelse, i Lys af hvilken det senere paafølgende blodige Oprin maa ses, og som i Kæmpevisen har fundet et Udtryk, der ikke alene digterisk taget er saa virkningsfuldt og ejendommeligt, men tillige i historisk Henseende saa sandsynligt, at de paagjældende Vers vel turde fortjene en Plads her. Efterat Greven imod givet Lejde har stævnet Niels Ebbesøn til Møde med sig ved Randers Strand, kommer det ifølge Visen til en Samtale, der i Begyndelsen føres med al Koldsindighed fra begge Sider. Greven udspørger Niels Ebbesøn om Stemningen blandt hans Frænder og Standsfæller, men ligesom hans Paasagn om, at Hr. Niels, der har indfunden sig ved Mødet med et Følge af 40 Svende, Dagen forud »holdt i Hr. Bugges Gaard med hundrede Mænd i Plade«, allerede røber nogen Mistænksomhed, saaledes er det ogsaa med en vis Varme, at Niels Ebbesøn fralægger sig dette Paasagn som usandfærdigt. Da Greven længere frem i den begyndte Ordvexel kommer til at omtale de jydsk Herremænd, som have forladt hans Tjeneste, klinger der

en ufordulgt Harmе mod disse gjennem hans Ytringer, medens Visen — som nu med egne Ord maa fortsætte Samtalen — endnu lader Niels Ebbesøn bevare sin Ro, idet han svarer:

»Det er saa Sæd i Dannemark,
Haver været af gamle Dage:
Naar en Svend ikke længer tjene vil,
Da maa han Orlov have«.

Det da svared hannem Greve Hr. Gert,
Hannem lysted det ej at høre:
»Ingen maa fra sin Herre fly,
Mens han lyster hannem at føre«.

»Der er Ingen sammen viet
Uden Munken og hans Kappe;
Hovmand rider og Hovmand bier,
Hvor han kan tjene til Takke«.

»Niels Ebbesøn, du taler mig altfor nær,
Og du snakker altfor længe;
Enten skalt du Danmark rømme,
Eller jeg skal lade Dig hænge«.

»Tyve maa I udi Galgen hænge
Baade for Ulv og Ørn;
Men jeg vil mig udi Dannemark bo
Alt hos min Hustru og Børn.

Men skal jeg ud af Landet rømme
Fra Hustru og Børn saa smaa,
Usæl skal I sige deraf,
At I mig nogen Tid saa«.

»Rid du bort, Niels Ebbesøn!
Jeg vil dig intet høre,
Eller jeg bryder min Lejde over dig,
Som jeg tør fuldt vel gjøre«.

»Aldrig saa I mig saa ræd,
 Jeg turde jo fuldt vel skjælve; *)
 Greve Hr. Gert! I ser vel til
 Og mandelig vogter Eder selve«.

»Niels Ebbesøn! du snakker mig fast imod,
 Saa haver du gjort vel tiere;
 Dog skalt du felig for mig være,
 Til Solen ganger til Hvile.

Nok da haver du brudt dertil
 At ligge for Ulv og Ørn;
 End vil jeg vide dig Syvnters Frist **)
 At tale med Hustru og Børn«.

»Syvnters Frist den er vel god
 Og kommer mig vel til Fromme;
 Men er jeg nogen Dannekvindes Søn,
 Da skal jeg førre komme«.

Heden da red Niels Ebbesøn,
 Slog op med højre Hænde:
 »I lader Eder mindes det, Greve Gert!
 Jeg kommer fuldt snart igjen«.

Efterat Mødet saaledes er endt med, at de to Modstandere skilles ad som Dødsfjender, er det sandsynligt, at Niels Ebbesøn har benyttet den givne Frist til ligefrem at stifte en S sammensværgelse med det Formaal at fælde Greven. De S sammensvornes Tal angives forskjellig, fra 47 til noget over 60, og i Spidsen for denne lille Skare var det, at Niels Ebbesøn vovede den dristige Daad at hjem-søge Greven i Randers midt iblandt hans 4000 Krigere. Det var Natten mellem Lørdag og Søndag den 1ste og 2den April 1340, at Planen kom til Udførelse.

*) Antages at hentyde til et nu ukjendt Ordsprog, der paa en spøgende Maade har betegnet den højeste Grad af Frygt som den, der end ikke tillader den Paagjældende at skjælve.

**) 3: Uges Frist.

At danne sig et klart Billede af, hvad der i denne mindeværdige Nat foregik i Randers, er ikke let. Men naar de samtidige danske og tyske Beretninger søges forenede, synes det at være gaaet saaledes til. Efter først at have sikret sig Tilbagetoget ved at løsne Fjællene paa Broen over Gudena, delte Niels Ebbesøn sine Folk i to Hold. Medens det ene af disse paa et andet Punkt af Byen stak Ild paa et Hus og rørte Trommerne for at vildlede Fjenden, gik Hr. Niels selv med det andet løs paa og besatte et Stenhus, der tjente som Vagtstue for Grevens Livvagt og formodentlig har ligget lige op til det Sted, som Gert selv havde valgt sig til Bolig, og som efter det i Randers gaaende Sagn skal have ligget paa Byens Storegade, hvor nu Huset Nr. 13 staar. Derefter er Niels Ebbesøn med Magt trængt ind til Greven, der maa være kommen paa Benene ved Sprængningen af Døren, have grebet sit Væрге og raabt om Hjælp. Men efter en kort Kamp fældedes Greven selv tilligemed sin Kapellan, tre Mand af sin Livvagt og en ved Kamplarmen tillilende westfalsk Ridder. Imidlertid vare Holstenerne komne paa Benene i Masse og søgte nu at afskære Hævnerskaren Tilbagetoget. Men efter en heftig Kamp, under hvilken de Sammensvorne, der vistnok vare vel kjendte med Byen, kun tabte een Mand, medens der paa Fjendens Side faldt tvende Riddere og flere Svende, naaede Niels Ebbesøn med sine Mænd Broen, hvis løse Fjælle de nu afkastede og undslap saaledes Fjendens Forfølgelse.

Om hvilke Begivenheder, der i Mellemtiden vare forefaldne i den øvrige Del af Nørrejyland, savne vi Efterretning. Vi vide kun, at Hertug Valdemar, der, saasnart hans Morbroder ved Jydernes Rejsning havde faaet nok at tage vare, maa have sagt sig løs fra det ham

aftvungne Forlig, gjorde et Angreb paa Ribe, som han hærjede med Plyndring og Brand, formodentlig for ved saaledes at forurolige Fjenden i hans Ryg at nøde ham til yderligere at sprede sine Kræfter. Efterat Gert var fældet, opløstes hans lejede Hær imidlertid af sig selv. Medens Grevens Sønner førte deres Faders Lig til Itzehø, drog den i mindre Hobe. hærjende og plyndrende ned gennem Jylland; men mangen Tydsker lagde sine Ben paa den jydskede Hede, fældet af de forbitrede Bønders Øxer og Køller. I Sønderjylland er muligen Kampen mellem Hertugen og Holstenerne bleven fortsat, og at Grevens Sønner uden videre forudsatte, at der bestod den nøjeste Forbindelse mellem ham og Nørrejylland, ses deraf, at de beskyldte ham for at have huset Grevens Drabsmænd, ja endog for at have været medvidende i selve Drabet — en Beskyldning, fra hvilken han senere ved Ed maatte rense sig¹⁰⁷.

Hvorledes det danske Folk dømte om den Daad, der udførtes i Randers hin Foraarsnat, skjønnes bedst af den vistnok samtidige Kæmpevises bekjendte Beretning om, hvorlunde Niels Ebbesøn paa Hjemfærden fra Randers gjæstede en fattig Kvinde, der i den trange Tid kun havde to Brød i sin Hytte, men dog glad skjænkede ham det ene, »for han vog den kullede Greve«. Lad dette i al sin Simpelhed saa skjønne Træk end mangle historisk Sandsynlighed, dets Tilblivelse vidner tilstrækkelig om, at Folket i Niels Ebbesøn saa sin Redningsmand og Befrier, og visselig ogsaa med fuld Føje. Thi Grev Gerts fremragende Personlighed var det netop, der holdt det hele danske Land som fangen under Indflydelsen af en ond Trolddom. Saasnart han ikke var mere, var Tryllekredsen brudt. Folket vaagnede som af et smerteligt

Mareridt, og Haabet om en Fremtid fødtes paany. Nu lysnede det efter den lange Nat, der havde ruget over Danmark. Nu kunde der med mere Frugt end nogensinde i de otte sidste tunge Aar tænkes paa en Gjenfødelse af det danske Kongenavn. Nu vendte sig Ales Blikke mod den unge landflygtige Kongesøn, der bar et Navn, hvortil Danmarks største og lyseste Minder knyttede sig, Junker Valdemar.

ANDEN BOG

(1340—1349).

FØRSTE KAPITEL.

Junker Valdemar, hans Tilnavn, hvad vi vide om hans Opvæxt og Ungdom; Grev Gerts Drab aabner ham Adgang til Danmarks Throne, i Spandau træffes foreløbig Aftale mellem Valdemar og Gerts Sønner Henrik og Klavs om Vilkaarene for den Førstnævntes Overtagelse af Kronen; mærkeligt Omslag i den politiske Stilling umiddelbart efter Indgaaelsen af Spandau-Forliget og de formodede Aarsager til dette Omslag; endelig Overenskomst i Lybek mellem samtlige i den danske Thronfølge interesserede Parter; Junker Valdemar ægter sin Navne den sønderjydske Hertugs Søster Helvig, hans Kaaring til Danekonge paa Viborg Thing og dette Kongevalgs Betydning; Hertugens Iver for sin kongelige Svogers Sag og heraf betinget yderligere Spænding mellem ham og de rendsborgske Grever.

Valdemar var som allerede forhen berørt Kristoffer II.s og Dronning Evfemias tredje Søn og vistnok ikke lidet yngre end begge sine Brødre¹. Ligesom hans Fødselsaar er uvist og kun ved en sandsynlig Gætning kan ansættes til 1320, saaledes er ogsaa det Tal, der tilkommer ham mellem de kongelige Valdemarer, omtvistet. Snart er han nemlig bleven kaldt den Tredje, snart den Fjerde, snart endelig den Femte, eftersom man i Kongerækken hverken medtager Valdemar Sejrs Søn af samme Navn, der vel

var udvalgt og kronet til sin Faders Efterfølger, men døde før ham, eller den i det Foregaaende omtalte sønderjydske Hertug Valdemar, der blev opstillet som Modkonge mod Kristoffer II, eller man kun medtager en af disse To eller endelig betragter dem begge som Konger. Da der imidlertid kan gjøres grundede Indvendinger mod at henregne nogen af de nysnævnte to Valdemarer blandt Danmarks virkelige Konger, vilde der — uanset at vor Valdemar allerede i flere danske Krøniker, der hidrøre fra Tiden nærmest efter hans Død, benævnes »den Fjerde«² — være størst Grund til at regne ham for den Tredje. Men hele Tvisten er iøvrigt temmelig ørkesløs, da han af det danske Folk i Aarhundreder er kjendt og nævnet med sit Tilnavn »Atterdag«, hvis Oprindelse iøvrigt heller ikke er ganske klar. En mere smuk end sandsynlig Gising gaar ud paa, at han skulde have faaet dette Navn, fordi han atter skabte Lys og Dag i vort Fædreland efter det Mulm, der havde ruget derover i den sidste halve Menneskealder før hans Thronbestigelse. Mere rimelig er den Forklaring, der hidleder det fra det i Kongens Mund hyppig tilbagevendende Udbrud: »Atter Dag!« Dette har da enten været et Mundheld som Udtryk for den Tanke, der afpræger sig i hele hans Liv, at ser det end nok saa sort ud idag, saa er der dog imorgen atter en Dag, der maaske bliver desto lysere, og at hvad der idag paa Grund af Omstændighedernes Ugunst maa opgives, det turde imorgen saa meget lettere lade sig føre igjennem. Eller ogsaa har det simpelthen været en Ed, »Ottardag«, der er enstydigt med Dommedag³, altsaa svarende til hans Farbroder Kong Eriks »Ved (hellige) Mænd.« I den nyeste Tid er der endelig bleven fremsat den Anskuelse, at Tilnavnet skulde hidrøre fra en Mis-

forstaaelse af det tydske »der Tage« (Flertallets Ejeform af der Tag), der af Kongen formentlig hyppig skulde være benyttet som et Forbavselsesudbrud, omtrent svarende til vort: »Hvad maa vi ikke opleve«, eller desl. — en Anskuelse, som vi, uagtet den finder nogen Bestyrkelse deri, at en samtidig Krønike et enkelt Sted kalder Kongen »Valdemarus des Daghes«, dog ikkun skulle lade henstaa som en Gisning ved Siden af den nysanførte⁴.

Det er i det Foregaaende fortalt, at Kristoffer II, da han 1326 nødtes til at forlade Danmark, medtog begge sine yngre Sønner, og under denne Landflygtighed forekommer Valdemars Navn første Gang i noget os opbevaret Brevskab, idet hans Fader i det Stadfæstelsesbrev, han 1328 meddelte Staden Rostok paa dens Friheder i Danmark, ogsaa paaberaaber sig denne Søns Samtykke. I samme Aar, hedder det, fik Kristoffer, der, hjemløs og fattig, som han da var, ikke kunde være i Stand til at give sin yngste Søn en sømmelig Opdragelse, ved sin Svigersøn Markgrev Ludvigs Indflydelse Valdemar anbragt hos den tydske Kejser Ludvig af Bayern⁵, og ved dennes forøvrigt saare urolige og omflakkende Hof, hvor Valdemar synes at være forbleven under alle Faderens senere omskiftelige Skæbner, er han da bleven opdragen i alle de legemlige og aandelige Færdigheder, som ansaas passende for en Kongesøn i hine Dage. Efter Broderen Junker Ottos ulykkelige jyske Felttog søgte Kejseren at bane sin Plejesøn Vejen til hans Fædres Throne ved den 5te Marts 1335 at befuldmægtige sin Søn Markgrev Ludvig til paa hans Vegne at søge truffet en Overenskomst med Grev Gert⁶, og de Sendebud, der, som ovenfor fortalt, samme Aar forgjæ-

ves kom til Lybek for hos Greven at udvirke Ottos Frigivelse, have sandsynligvis ogsaa havt Ærinde der til den yngre Broders Tarv. Da Valdemar tre Aar senere havde begivet sig til Nordtyskland og taget Ophold hos sin Svoger Markgreven, fik han, formodentlig for første Gang, Lejlighed til at prøve de forskjellige Sider af Krigslivet, idet han deltog i en Fejde, Svogeren havde med de pommerske Hertuger, og faldt i Krigsfangenskab hos en af disse, der dog kort efter (den 14de August 1338) frigav sin unge Modstander⁷. I Løbet af det nærmest paafølgende Aar synes Kejseren og Markgreven med større Iver end før at have søgt at skaffe Valdemar Adgang til den danske Throne, hvad der ganske vist tildels finder sin Forklaring deri, at Svogerens Erhvervelse af denne maatte forekomme Markgreven at være den eneste Udvej til endelig at faa udbetalt den længe savnede Medgift for hans Hustru. Junker Ottos Afstaaelsesbrev paa Estland var nemlig aldrig blevet opfyldt. Forholdene histovre vare fuldt saa forvirrede og brogede som her i Danmark, og Kejseren virkede derfor ganske vist til sin Søns Tarv under Skin af at varetage Junker Valdemars, da han den 9de Marts 1339 befalede Stormesteren for den tyske Ridderorden, der var Herre over Nabolandet Lifland, at tage Estland i Besiddelse »i den unge Konge af Danmark Valdemars Navn«, at bevare det for Danmark, for at det ikke skulde helt tabes for dette Rige, og paa Opfordring at overgive det til ham eller hans Befuldmægtigede — en Villighed, Valdemar næste Foraar gjengjældte ved den 19de Marts 1340 ligefrem at anvise Estland som Medgift til sin Søster Margrethe⁸. Netop fordi den tyske Kejsers og Markgrev Ludvigs Bestræbelser til Fordel for Valdemar saaledes

havde en stærk Bismag af personlige Hensyn, vare de saa meget mere kraftige, og det er allerede tidligere fortalt, hvorledes de mødtes med tilsvarende fra Jydernes og Hertug Valdemars Side, indtil endelig Niels Ebbesøns Daad ganske ryddede Grunden, hvorpaa der, om end i al Beskedenhed, kunde opføres en Throne for Junker Valdemar.

Under disse Omstændigheder kunde det ikke vare længe, inden det maatte komme til en Afgjørelse. Saa snart Budskabet om Grev Gerts Drab var naaet ned i Tydskland, maa Markgrev Ludvig have besluttet at smedde, mens Jernet var varmt, og trængt paa Grevens Sønner om at træde i Underhandling med Junker Valdemar. Og hines Forbitrelse mod Hertug Valdemar synes at have været saa stor, at de strax ere gaaede ind paa at nærme sig den, i hvem deres Fader utvivlsomt saa sin farligste Fjende, naar de kun herved kunde isolere Hertugen. I Spandau i Brandenburg, hvor Junker Valdemar allerede opholdt sig i Midten af Marts, kom det til en Sammenkomst. Forhandlingerne førtes paa Valdemars og hans Svogers Vegne af tvende af den Sidstnævntes betroede Raadgivere samt Biskop Svend af Aarhus, og paa Grevernes Vegne af deres Frænde Grev Johan den Milde, Hertug Albert af Lauenborg og en tredje nordtydsk Fyrste, Grev Johan af Hoya. Det Forlig, som disse Herrer mæglede, og som Valdemar for sit Vedkommende tiltraadte Lørdag den 22de April 1340, er bygget paa den Tankegang, at de virkelige Besiddelsesforhold, saaledes som de bestode ved Grev Gerts Død, skulde forblive uforandrede og gik i det Væsentlige ud paa Følgende. Gerts Sønner skulde frigive Junker Otto og paa Forlangende udlevere ham til Markgreven, Valdemar eller

deres Befuldmægtigede, imod at han i Forvejen frasagde sig ethvert Krav paa Danmarks Rige, hvorimod Valdemar, Gerts Sønner og Grev Johan gjensidig forbandt sig til at hindre, at han gjorde den Førstnævnte Besiddelsen af Danmarks Rige stridig. Valdemar skulde ægte Grevernes Søster, som disse vilde give en Medgift af 24,000 Mark Sølv, der skulde bringes til Afdrag i de 100,000 Mark, for hvilke deres Fæder i sin Tid havde faaet Nørrejyland og Fyn til Pant. Af den tilbageblivende Sum skulde Fyn med tilhørende Øer hæfte for de 41,000 og Nørrejyland for de 35,000 Mark dog med Undtagelse af Aalborghus med Tilliggende, nemlig Himmer Syssel, Vend Syssel, Thy Syssel og Han Herred, der strax skulde overdrages Valdemar kvit og frit. Resten af Nørrejyland, hvori Slotsbefalingsmændene strax skulde hylde Valdemar som deres rette Konge, skulde indløses efterhaanden ved Hjælp af de overordentlige Ydelser i Penge, de saakaldte »Bede«*), der hævedes i samme, efter Fradrag af hvad Biskop Svend af Aarhus, Markgrev Ludvig af Brandenburg, Hertug Albert af Lauenborg og

*) Ved »Bede« (precaria) forstaas saadanne overordentlige Skatteydelse, hvis Optrævelse i Modsætning til de ældre ved Lov og Vedtægt hævdede Byrder, Stød, Inne og Leding, hver Gang forudsatte en særlig fra Ydernes Side sket Vedtagelse, der i Regelen foregik paa Landstinget, stundom dog ogsaa paa Herredstingene, og for hvis Erlæggelse ordentligvis Privilegier paa Frihed for anden Tyngde ikke fritog. Ihvorvel saaledes den frivillige Vedtagelse var det oprindelig Ejendommelige ved Ydelsen, er der dog ikke nogen Tvivl om, at Navnet ogsaa anvendtes paa saadanne ekstraordinære Skatter, som Magthaverne i den retløse Tid ensidig paalagde Almuen, og hvorpaa netop de nærmest forudgaaende Aar frembyde Exempler, i hvilken Henseende det kan erindres, at der i Tydskland er Tale om »Tvangsbede« (precaria violenta eller exactatoria.)

Grev Johan af Holsten maatte finde at være et passende Bidrag til den tilkommende Konges Underhold. Hver Gang en Fjerdedel af Pantenummen paa denne Maade var afbetalt, skulde et af de følgende Slotte i den Orden, hvori de her nævnes, nemlig Kallø, Horsens, Kolding og Ribe med den til hvert liggende Fjerdepart af Landet frigjøres for Hæftelsen. Til Underhold for Valdemars tilkommende Hustru i hendes mulige Enkestand skulde Ribe med alt sit Tilliggende udlægges, hvad der selvfølgelig i Overensstemmelse med det senere Forlig i Lybek maa forstaas med den Indskrækning, at det forinden skulde være indløst. Besiddelsen af Ærø maatte endelig Valdemar udtrykkelig love ikke at gjøre Greverne stridig. Disse skulde tjene Kongen med 400 Mand med Hjelme, og, om behøvedes, med al Magt, medens han omvendt skulde yde dem samme Villighed. Biskop Svend og andre af Kongehusets Tilhængere, der havde forladt Danmark, skulde ikke lide nogen Meen derfor. Valdemar maatte ikke tage Grev Gerts Drabsmænd i sin Beskyttelse, men skulde anse disse og deres Tilhængere som sine egne Fjender. Heller ikke maatte han indgaa nogen særlig Overenskomst med Hertug Valdemar, men kun i Forening med Greverne⁹.

At komme til et Forlig med de holstenske Grever maa vistnok have forekommet baade Valdemar selv og hans Venner i den Grad en nødvendig Betingelse for hans Sags Fremme, at det saa at sige maatte kjøbes for enhver Pris. I denne Omstændighed ligger da en tilstrækkelig Forklaring af, at Valdemar kunde gaa ind paa Vilkaar saa mislige som flere af dem, der vare vedtagne i Spandau. Men i Løbet af de næste fire Uger maa der være indtraadt et betydeligt Omslag i Forholdene, der

bevirkede, at de Forandringer i Forliget, som dette selv forudsatte kunde blive Følgen af et personligt Møde mellem Parterne, kom til at gaa langt videre end vistnok fra Først af tænkt, og det i en for Valdemar ingenlunde ugunstig Retning. Aarsagerne til dette Omslag kunne ikke med Bestemthed paavises. Men det er neppe for dristigt at slutte, at Jydernes fortsatte og, som vi senere skulle se, netop paa dette Tidspunkt heldige Kamp mod de holstenske Magthavere har havt sin Andel med heri, ligesom det ogsaa synes, at de vendiske Stæder med det mægtige Lybek i Spidsen have lagt deres Indflydelse i Vægtskaalen til Fordel for Valdemar. Det tør endelig vistnok antages, at denne, der nu ved Forliget i Spandau var traadt ud af den aldeles svævende Stilling, hvori han hidtil havde befunden sig, har vidst med god Frugt at benytte sine personlige Forbindelser med de forskjellige nordtydske Fyrster til at øge det Tryk, hvorunder de rendsborgske Grever i Øjeblikket befandt sig som Følge af Jydernes Rejsning og Fejden med Hertug Valdemar, og herigjennem at berede sig selv en gunstigere Stilling.

Der mangler nu ikke ganske Fingerpeg i denne Retning. Ved et den 30te April i Møln indgaaet Forlig forpligtede Hertug Erik den Yngre af Sachsen-Lauenborg sig lige overfor Grev Gerts Sønner til at mægle i den Tvedragt, der bestod mellem disse og »Valdemar, Konge af Danmark,« idet det dog forbeholdtes ham, saafremt Valdemar afviste Mæglingen, under visse indskrænkende Betingelser, og uden at Landefreden mellem begge Parters Besiddelser derved iøvrigt skulde være brudt, at hjælpe Kongen med Vaabenmagt mod Greverne¹⁰. Dette Forlig tyder for det Første hen paa, at der mellem Jun-

ker Valdemar og hans Fætter paa mødrene Side, den nysnævnte Hertug Erik*), da allerede var lagt Grunden til det personlige Forhold, som senere i Aarenes Løb udviklede sig til et Venskab saa inderligt, som det er sjældent at træffe mellem to regerende Fyrster, og saa ubrødeligt, at kun Døden formaaede at løse det. Men — hvad der i denne Forbindelse er os vigtigere — det leder derhos naturligen Tanken hen i den Retning, at Greverne have havt Føje til at befrygte, at Valdemar var betænkt paa, om saa skulde være nødvendigt, med Sværdet at bane sig Vej til sine Fædres Throne, og det da vel nærmest ved at slutte sig til Jyderne og Hertug Valdemar, samt at han i saa Fald turde gjøre Regning paa bl. A. at finde en Støtte netop hos Hertug Erik. Til Fremme af Hensigter som de her antydede har det vistnok ogsaa sigtet, at Valdemar hos en anden af de sachsen-lauenborgske Fyrster, Hertug Albert, ses at have stiftet en Gjæld paa 1000 Mark Sølv, hvorfor han den paafølgende 19de Maj udstedte sin Forskrivning.«

Forholdene turde saaledes have været ikke lidet forandrede, da det i Midten af Maj kom til et Møde i Lybek, hvor ikke alene Valdemar selv med sin Syoger og et Følge af schwabiske og bayerske Riddere samt alle tre holstenske Grever Henrik, Klavs og Johan indfandt sig, men ogsaa Hertug Valdemar af Sønderjylland og desuden

*) Hans Fader, Hertug Erik I, var nemlig gift med Valdemars Moster, Elisabeth, Datter af Hertug Bugislaw IV af Pommern. — Til Oplysning om, hvorledes der til samme Tid kan forekomme flere Hertuger af Lauenborg, bemærkes iøvrigt, at det sachsen-lauenborgske Fyrstehus dengang var delt i de tvende Linier Møln-Bergedorf og Lauenborg-Ratzeborg, og at Albert tilhørte den første, Erik derimod den sidste Linie.

Hertug Albert af Lauenborg, Fyrst Albert af Meklenborg, Herrerne af Werle, Hertug Barnim af Stettin og flere nordtyske Fyrster. Der var saaledes Kræfter nok til at mægle mellem de forskjellige Parter, der vare interesserede i de forviklede danske Anliggender, og Frugten af denne Mægling var en endelig Ordning, der fandt sit Udtryk i tre Overenskomster, af hvilke de to, en mellem Junker Valdemar og hans sønderjydske Navne og en mellem hin og Gerts Sønner, begge besegledes i Lybek den 19de og 21de Maj, medens den tredje mellem Hertugen og Greverne først formelig udfærdigedes, uvist hvor, den 23de Juni s. A.¹².

Grundtrækkene i denne Ordning, som tildels havde sit Forbillede i det Forlig mellem Grev Gert og hans forhenværende Myndling Hertug Valdemar af Sønderjylland, der var blevet afsluttet den 11te Februar s. A., men ikke bragt til Udførelse, vare følgende. De 100,000 Mark Sølv, for hvilke der ved Freden i Kiel 1332 var givet Grev Gert Panteret over Nørrejylland og Fyn, skulde ligesom efter Spandau-Forliget fordeles saaledes, at 41,000 Mark faldt paa Fyn med tilliggende Øer, herunder ogsaa Ærø indbefattet, og 59,000 paa Nørrejylland. Men kun for de første skulde Junker-Valdemar være Grevernes Skyldner, idet han forpligtede sig til ikke at gjøre dem Besiddelsen af Fyn eller Ærø stridig, indtil hin Sum var betalt. Med Hensyn til Pantegjælden for Nørrejylland indtraadte Hertug Valdemar som Pantehaver i Grevernes Sted, saaledes at det nu blev ham, der forbandt sig til at give Junker Valdemar sin Søster Helvig til Ægte med en Medgift af 24,000 Mark Sølv, som skulde afgaa i Pantegjælden for Nørrejylland og udredes paa den Maade, at Aalborg Slot med dets oven-

nævnte Tilliggende strax overgaves Junker Valdemar frit og ubehæftet. Resten af Pantegjælden for Nørrejylland eller 35,000 Mark skulde godtgjøres Hertug Valdemar derved, at alle »Bede«, som udrededes af Provinsen, saavel i Penge som i Naturalier — med Undtagelse af forfaldne, men endnu ikke betalte Ydelser, der tilkom Greverne — skulde indrømmes ham, indtil han havde oppebaaret den nævnte Sum eller dens Værdi, og med Hensyn til Oppebørselen af disse Ydelser skulde der forholdes paa lignende Maade, som fastsat i Spandau-Forliget. Fra den saaledes givne Regel gjøres der udtrykkelig kun Undtagelse med Hensyn til de af Himmer Syssel faldende »Bede«, som Kongen helt skulde beholde til sit Underhold, men det tør vistnok antages, at Himmer Syssel forsaavidt er enstydigt med hele Aalborg Slots ovennævnte Tilliggende. Efterhaandensom Pantegjælden paa den anførte Maade indfriedes, skulde for hver Fjerdedels Vedkommende et af de ovenfor nævnte fire jyske Slotte og i den der anførte Orden hvert med sit Tilliggende frigjøres for Hæftelsen*). Saafremt Ribe med Tilliggende ikke

*) Da det for det Følgendes Skyld vil være af ikke ringe Interesse nogenlunde at være paa det Rene med den lokale Udstrækning af hver af de Fjerdeparter, hvori Resten af Nørrejylland var inddelt, skulle vi her antyde, hvad der efter den nøjeste Prøvelse skjønnes i saa Henseende at være det Sandsynligste. Til Kallø maa efter Beliggenheden antages at have været henlagt Ommer og Aabo Sysseler med Undtagelse af, hvad der af det sidstnævnte er fulgt med Skanderborg Slot, hvis Tilliggende nemlig maa formodes at have bestaaet af Hjemslev og Gjern Herreder i Aabo samt Vor Herred i Løver Syssel. Til Horsens har sikkert hele Løver Syssel været henlagt alene med Undtagelse af, hvad der som antydet heraf muligen har hørt under Skanderborg, samt Salling Syssel og Mors. Til Kolding laa utvivlsomt hele Jelling og Almind Sysseler med Undtagelse alene af den nærmest op til Lillebelt

maatte blive indløst i Valdemars Levetid, skulde i dets Sted Aalborghus med den ovenfor omtalte derunder hørende nordlige Del af Provinsen anvises Hertugens Søster til Underhold i hendes Enkestand. Junker Otto skulde, som allerede tidligere var bestemt, sættes i Frihed, men Valdemar og Markgreven indestaa Greverne for, at denne Handling ikke kom dem til Skade med Hensyn til deres Panterettigheder. Hertugen og Greverne i Forening skulde yde Valdemar Hjælp med 400 Mand med Hjelme og, om fornødent gjordes, med al Magt og Valdemar yde dem lignende Gjenhjælp. Deltagelse i Fortidens Begivenheder skulde ikke komme nogen til Skade, paa hvad Side han end havde staaet, og Enhver, der i Fyn eller Nørrejyland havde erhvervet Gods ved Kjøb eller Pantsætning, haandhæves i Besiddelsen.

Derimod var der i Lybek-Forliget ikke længere Tale om nogen Forpligtelse for Valdemar til at stille sig i fjendtligt Forhold til Grev Gerts Drabsmænd, og da Valdemars klare Blik snart maa have opdaget, at Niels Ebbesøn og Jyderne kæmpede for den samme Sag, han fra nu af maatte være kaldet til at vie sit Liv, er det sandsynligt nok, at det netop er hans Kløgt, denne Forbigaaelse i det endelige Forlig maa tilskrives. Vilde det maaske strax, inden han endnu havde noget Fodfæste, være for ubesindigt af ham at tænke paa umiddelbart at støtte dem, var han paa den anden Side dog ikke retlig

stødende Halvdel af Brusker Herred. Til Ribe Fjerdepart hørte det vidtudstrakte Har Syssel, medens af Varde Syssel kun de to sydlige eller Malt og Gjørding Herreder turde have været henregnede dertil, ligesom vistnok samtlige de Grev Gert 1332 overdragne Herreder i Frisland tilligemed Øerne List, Manø og Fanø have været henlagte under Riberhus.

tvungen til at skride ind mod tilkommende Undersaatte, der havde set sig nødsagede til at gribe til Fortvivlelsens Selvhjælp ligeoverfor dem, der trods alle Pantebreve og Forlig dog maatte anses som Fædrelandets farligste og bitreste Fjender. Men dette var ikke det eneste Gode ved den i Lybek truffne Ordning, sammenlignet med Forliget i Spandau. Han vandt desuden Fritagelse baade for det lidet indbydende holstenske Svogerskab, der altfor meget mindede om det, hans afdøde Broder for 10 Aar siden havde maattet gaa ind paa, og for den Ubehagelighed at have de overmodige Grever til Panthavere i Rigets største Landskab, medens han omvendt i sin nye Svoger vandt en Støtte, der var knyttet til ham ved de stærke Baand, fælles personligt Tarv skaber.

Hvad særlig Forholdet mellem Hertug Valdemar og Greverne angaar, fastsattes det i det herom oprettede Forlig, at Hertugen skulde som Vederlag for den ham overdragne Panteret til Nørrejylland tilsvare Greverne 42,000 Mark Sølv. Heraf skulde han betale dem 10,000 Mark paa Kallø Slot, hvilket vistnok maa opfattes saaledes, at saafremt han ønskede at komme i virkelig Besiddelse af dette Slot med dets Tilliggende, som Grev Gert maa antages at have pantsat til en sønderjydsk Ridder Klavs Limbek, hvem vi i det Følgende ville faa rig Lejlighed til nærmere at omtale, skulde han godtgjøre dem det Beløb, de endnu skyldte Hr. Klavs derpaa. For de tilbagestaaende 32,000 Mark skulde Hertugen give Greverne Panteret i sine tre Slotte Tørning, Tønder og Gottorp med alt Til- og Underliggende, hvortil endnu føjedes Egernførde Kjøbstad og Svabsted Slot, eller med andre Ord i omtrent samtlige sine Besiddelser paa Sønderjyllands Fastland, uden at der er Tale om, at

nogen Del af Indkomsterne skulde anvendes til Afdrag paa Gjælden. Da Greverne endvidere fra Overdragelsen af Panteretten til Nørrejylland undtog den Halvdel af Brusk Herred, der laa nærmest op til Lillebelt, for saaledes at sikre sig fri Overfart til Fyn, lykkedes det dem herved at opnaa en uhindret og fast Forbindelse mellem deres Besiddelser i Holsten, Sønderjylland og det øvrige Danmark. Vel overdroge de paa den anden Side Hertugen deres Ejendomsret til de dem tilhørende Horns og Skads Herreder i Varde Syssel, hvilke denne derfor i Forliget med Junker Valdemar forbeholdt sig. Men omvendt blev Hertugens Ret til Kolding Slot betinget af en yderligere Udbetaling af 7000 Mark lybske Penge (omtrent svarende til 2000 Mark Sølv), der formodentlig var den Sum, som Grev Gert skyldte paa det nævnte Slot til de daværende Panthavere af samme, nemlig to Brødre Godendorf og, som det synes, tillige to Brødre Breide, alle af holstensk Æt. Ogsaa Mors var saaledes pantsat paa anden Haand dels til en dansk Adelsmand Strange Ebbesøn dels til den holstenske Familie Rantzow, og, medens Greverne forpligtede sig til at udløse sidstnævnte, skulde det komme an paa nærmere Kjendelse af Hertug Albert af Lauenborg, om de ogsaa skulde udløse Hr. Strange eller dette være Hertug Valdemars egen Sag. Fra det denne sidste overdragne Pant var endelig endnu undtaget Skanderborg Slot og Len, som tilhørte Grev Johan og paa den Tid havde inde af en vis Markvard Rastorf, hvad enten nu som Panthaver eller blot som Grevens Slotshøvedsmand.

Af det her Anførte vil det fremgaa, at Panteretten til Nørrejylland stod Hertugen i en højere Sum end de 42,000 Mark, Forliget bestemte. Da imidlertid den Del

af Grevernes oprindelige Pantefordring paa 100,000 Mark, der faldt paa Nørrejylland, udgjorde 59,000 Mark, kunde det synes, at de gave Afkald paa en større Del af deres Tilgodehavende. Men medens det fremgaar af Forligene, at de ikke alene som anført havde pantsat Dele af Nørrejylland, men endog ved Salg afhændet Godser sammesteds, hvad Hertug Valdemar skulde lade staa ved Magt, forbandt denne sig til at overdrage Greverne de sønderjydske Slotte frie og ubehæftede. Indtægterne af Sønderjylland have sandsynligvis udgjort et saa stort Beløb, at det rigelig har opvejet, hvad de hidtil havde oppebaaret af Nørrejylland. Saaledes indskrænkede Grevernes Indrømmelse sig i Virkeligheden til et Afkald paa den Fordring, at hele Pantegjælden skulde udredes paa een Gang, medens de Ofre, der iøvrigt maatte gjøres for at bringe Valdemar Atterdag paa Thronen, faldt paa Hertugen af Sønderjylland, og disse vare ikke ganske ringe. Thi medens Greverne helt og ubeskaaret skulde nyde Indkomsterne af deres sønderjydske Pant, skulde samtlige »Bede« af Nørrejylland forlods afskrives paa Pantegjælden, saaledes at Hertugen som Rente af denne ikkun kom til at opbebære de ordentlige Skatter, Indkomsterne af Krongodset og de ellers Kongen tilfaldende Straffebøder. Bortset fra, hvad Hertug Valdemar ydede i Medgift for sin Søster, maatte han altsaa betragtes som at have stiftet en Gjæld til høj Rente paa mindst 32,000 Mark Sølv og at have forstrakt Junker Valdemar et Laan til betydelig lavere Rentefod paa 35,000 Mark.

Med de omtalte Overenskomster var iøvrigt endnu ikke Alt det klaret, der betingede Junker Valdemars Thronbestigelse. Hans Farbroder Grev Johan maatte ogsaa, inden Fyrstemødet i Lybek opløstes, tilfredsstilles

dels ved Fornyelse af hans Forlening med Femern, der fandt Sted den 21de Maj, dels med Løfte om, at Valdemar, naar han var bleven valgt til Konge, vilde stadfæste hans for otte Aar siden med Kong Magnus afsluttede Overenskomst om Overdragelsen af Skaane¹³. Den 21de Maj stadfæstede Valdemar fremdeles sin Faders tidligere omtalte Overdragelse af Taasinge til Hertug Albert af Sachsen-Lauenborg¹⁴. Endelig søgte han endnu under sit Ophold i Lybek at gjøre sig denne Stad og Staden Stralsund forbundne ved at stadfæste de dem af hans Forfædre meddelte Fribreve, den sidste endog med den allerede af Kristoffer II i Aaret 1328 bevilgede betydelige Udvidelse af Stadens tidligere Forrettigheder¹⁵.

Efterat man saaledes i Lybek var bleven enig om Vilkaarene for Valdemars Overtagelse af den danske Krone, drog han med Hertugen ind i Sønderjylland og betraadte saaledes for første Gang i 14 Aar atter dansk Grund. Paa Sønderborg Slot fejredes ved Pinsetid Brylluppet mellem ham og Jonfru Helvig, og derfra drog han ledsaget af sin nye Svoger til Nørrejylland, hvor han St. Hansdag paa Viborg Thing af det forsamlede Folk blev kaaret til Danekonge og højtidelig hyldet som saadan¹⁶. Danmark havde saaledes endelig engang igjen faaet en Konge, og saa dyb var Trangen til i en Konges Person at se et levende Sindbillede paa, at Fædrelandet endnu var retlig uafhængigt af fremmed Herrebud, at Ingen endog har tænkt paa at forhale eller vanskeliggjøre Valget ved at rejse Spørgsmaal om Udstedelsen af en saadan Haandfæstning som ved de to sidste Kongevalg, idet der, som en enkelt Krønike beretter¹⁷, i Viborg kun lovedes Forglemmelse af Fortidens Synder. Det Rige, over hvilket den nyvalgte Konge var kaldet til at herske,

var imidlertid ikke langt fra at være ligesaa opløst og udstykket, som det var, dengang hans Fader ussel og fattig otte Aar tilbage i Tiden lagde sig paa sin Sotteseng. Som virkelig og umiddelbar Besiddelse havde Valdemar Atterdag jo endnu kun de ovennævnte nordligste Sysseler i Nørrejyland, der kunde anslaaes til 125 Kvadratmile og altsaa udgjorde lidt over en Fjerdedel af dette Landskab. Alt Andet var endnu i fremmed Værge, og tilsyneladende var der saaledes ikke foregaaet nogen synderlig Omskiftelse i Rigets Tilstand ved Kong Valdemars Valg. Men i Virkeligheden vare Forholdene dog undergaaede en væsentlig Forandring. Døden var bleven Liv og Natten Morgen, netop fordi Valget var faldet paa Valdemar, thi Ingen var som han paa engang villig og egnet til at løfte Niels Ebbesøns Arv. Uagtet han ikke kunde være synderlig over en Snes Aar gammel, satte han sig det dog aabenbart strax i sit stille Sind som sit Livs Opgave at gjenoprejsse sit i Støvet nedtraadte Fædreland, af Stumper og Stykker at gjenskabe det Rige, hvorover hans Æt, Svend Estridsøns gamle Kongestamme, i tre Aarhundreder havde hersket. Og til Løsningen af denne Opgave var han af Naturen udrustet saaledes, at en Sammenligning mellem ham og Faderen visselig gjorde det gamle Ord om, at »Æblet falder ikke langt fra Stammen«, forunderlig til Skamme.

Danmark havde atter faaet en Konge, og skyldtes denne Vending i Tingene end nærmest Niels Ebbesøns hensynsløse og dristige Daad, der havde ryddet den Grund, hvorpaa der igjen kunde tænkes oprejst et af fremmed Vilkaarlighed uafhængigt Danmarks Rige, saa var der dog endnu en Mand, som havde havt en meget væsentlig

Andel i den Ordning, som førte Kong Valdemar til Thronen, nemlig Hertug Valdemar af Sønderjylland. Det er allerede ovenfor berørt, hvor store de Ofre i Virkeligheden vare, som Hertugen bragte til Opnaaelsen af det antydede Formaak. For Udenforstaaende, der vel kunde skjønne Offrenes Størrelse, men ikke sætte sig ind i den Tankegang, som havde affødt disse, maatte det unægtelig synes, at Hertugen ved Forhandlingerne i Lybek kun havde gjort en daarlig Handel, og det kan derfor ikke forundre, at man fra tydsk Side opfattede hans Færd i saa Henseende som en Daarskab¹⁸. Det ligger dog formentlig nok saa nær at søge Bevæggrunden til hans Handlemaade deri, at han har følt det holstenske Aag saa trykkende, at han ikke har taget i Betænkning selv for en meget høj Pris at købe sig den Støtte derimod, som han troede at skulle finde i den nye Dane-konge. Imidlertid turde det være afgjort, at Opfyldelsen af de Forpligtelser, Hertugen havde paataget sig, har oversteget hans Kræfter, saaledes at han hverken har set sig i Stand til at udrede de 10,000 Mark Sølv, for hvilke han skulde købe Pantebesiddelsen af Kallø Slot, eller de 7000 Mark lybsk, der vare Betingelsen for, at Koldinghus med Tilliggende kunde blive overleveret ham. Derimod synes Riberhus og maaske ogsaa Horsens med Tilliggende allerede 1340 at have været i hans Væрге; thi den 20de September udstedte han fra Aarhus en Forsikring om, at hans Befalingsmænd paa førstnævnte Slot inden næste Pinse skulde aflægge Troskabsed til hans Herre Kong Valdemar, idet i modsat Fald den Hylding, Kongens Vasaller i det Slottet tilliggende Landskab havde aflagt til Hertugen selv, skulde være død og magtesløs¹⁹. — Det var naturligt, at det velvillige Forhold,

hvori Hertug Valdemar saaledes havde stillet sig til sin nye Svoger, ikke bidrog til at formindske den Bitterhed som Greverne nærede imod ham paa Grund af den Holdning, han havde indtaget ligeoverfor deres Fader i hans sidste Levedage. Paa en uværdig Maade søgte de Hævn over ham. Ved Fastelavnstid 1341 sendte de ham en Indbydelse til at deltage i deres Jagtglæder paa Ærø. Valdemar imødekom godtroende Indbydelsen; men Greverne toge ham til Fange og indespærrede ham paa Nyborg Slot, indtil han bekvemmede sig til at byde en anselig Sum Penge for at gjenvinde sin Frihed. Det hedder endog, at Hertugens Fangenskab strakte sig over et Par Aar; men dette synes dog en Overdrivelse, og han var maaske allerede i Sommeren samme Aar igjen været paa fri Fod²⁰.

ANDET KAPITEL.

Den nørrejydske Rejsning mod Holstenerne fortsættes, Niels Ebbesøns senere Bedrifter og Fald; Valdemar Atterdags Stilling i hans første Regeringstid særlig ligeoverfor Kong Magnus Erikson, hvem han stadfæster i Besiddelsen af Skaane og Blekinge og afhænder Sønderhalland; Tvist med Greverne Henrik og Klavs og senere paafølgende Forlig; Kongens Planer paa Erhvervelsen af Sjælland, han kommer i Besiddelse af Kjøbenhavn, men stræber forgjæves at faa Vordingborg indløst, med Magt søger han at fravriste Knud Porses Enke Hertuginde Ingeborg Kallundborg Slot, men Borgen undsættes af Grev Henrik: Striden endes for denne Gang med en Vaabenstilstand, men blusser Aaret efter op i et langt større Omfang, idet ikke alene de vendiske Stæder og samtlige holstenske Grever, men ogsaa Kong Magnus inddrages i den; Slag ved Blidebro foran Kjøbenhavn, hvori Holstenerne og Svenske besejres; nye Stilstands-Overenskomster og Forhandlinger om Fred.

Efter Hyldingen i Viborg maa Kong Valdemar have gjæstet den nordlige Del af Jylland, der indtil videre

var det Eneste af Danmarks Rige, hvor han ikke blot af Navn var Konge, idet han nemlig ses i Midten af Juli fra Aalborg at have udstedt et Beskjærmelsesbrev for Vitskøl Kloster²¹. Hans Besøg heroppe har dog neppe været af lang Varighed; thi Forholdene i Nørrejylland vare af den Beskaffenhed, at det for Valdemar, hvis Krone jo endnu væsentlig kun var et Skin, maatte være det Klogeste rent at gaa af Vejen for dem. Uanset det nye Kongevalg og alle de Forhandlinger, der vare gaaede forud for dette, var nemlig den først paa Aaret 1340 paabegyndte Folkekamp mod Holstenerne i Nørrejylland gaaet sin Gang, som om Intet var forefaldet, og dette var ikke det mindst Ejendommelige ved de særegne Forhold, under hvilke Valdemar Atterdag kaldtes til Thronen. Niels Ebbeson var efter den kullede Greves Fald bleven Befolkningens selvskrevne Høvding og besejrede som saadan den 2den Maj Holstenerne i en Træfning i Nærheden af Lundenæs ved Skjernaas i Bølling Herred, hvor de søgte at skaffe sig et nyt befæstet Støttepunkt. Efter denne Tid har vistnok Hr. Niels været Herre over største Delen af Provinsen udenfor de faste Pladser, og det er maaske ikke uantageligt, at ogsaa han og hans Fæller have været tilstede paa Mødet i Viborg og hyldet den nye Danekonge. Som ovenfor bemærket, kunde denne efter sin hele ejendommelige Stilling ikke tænke paa aabent at gjøre fælles Sag med dem, og efter hans Bortgang fra Nørrejylland har derfor Niels Ebbeson paa egen Haand fortsat sin Fejde mod Tydskerne og søgt at fravriste dem de befæstede Borge, hvormed de sade inde. Hen paa Høsten gav han sig saaledes i Lag med at belejre det faste Skanderborg Slot, hvis Forsvar efter det tidligere Anførte maa formodes at have været betroet

Markvard Rastorf. - Belejringen trak i Langdrag, og Besætningen var tilsidst nær ved at maatte overgive sig af Mangel paa Leynetsmidler. Det lykkedes den imidlertid at faa sendt Bud til Grev Gerts Sønner paa Fyn og underrette dem om Borgens fortvivlede Stilling. Disse ilede til Hjælp med 600 Mand, og idet de Belejrede samtidig gjorde Udfald, kom det Allesjælesdag (den 2den November) 1340 paa en Bakke udenfor Skanderborg til en blodig og haardnakket Kamp. Tilsidst, hedder det, begyndte de jydskke Bønder at vige for de jernklædte tyske Ryttere, og som Følge heraf maatte ogsaa Herremændene ligge under for den nu langt overlegne Fjende. Jyderne lede saaledes et stort Nederlag, og Hr. Niels selv med tvende af sine Brødre fandt Helledøden i det almindelige Mandefald. Holstenerne skulle ifølge den gamle lybske Krønikes Beretning for at køle deres brændende Had til Niels Ebbesøn og hans Fæller have lagt deres Lig paa Stejle og Hjul. Om nu end saa var, have de visselig ikke herved kunnet berøve Niels Ebbesøn det mindste af den uvisnelige Hæder, der tilkommer ham som vort Fædrelands Befrier. Men det gjøres under alle Omstændigheder noget tvivlsomt derved, at Grev Gerts Sønner 11 Aar derefter skulle have udstedt Tilstaaelse for Modtagelsen af 500 Mark Sølv i Mandebod for deres Faders Drab²². Det synes iøvrigt, at end ikke Niels Ebbesøns Fald og Nederlaget ved Skanderborg ganske har kunnet nedslaa Jydernes Rejsning. Aaret efter, hedder det nemlig, droge de med stor Magt for Koldinghus og gjorde Forsøg paa at bemægtige sig det. Men Grev Henrik, som var den af Gerts Sønner, der havde arvet Mest af Faderens ustyrlige Kamplyst og Krigerdygtighed og derfor fik Navnet Jernhenrik, kom atter

her til Undsætning. Jyderne trak sig bort, og Greven, der hævnede sig ved at hærje Landskabet vidt og bredt, vendte tilbage til Fyn belæst med Bytte²³.

Ligesom Kong Valdemar havde maattet lukke Øjnene til for, hvad der gik for sig i Nørrejylland, saaledes kunde der, hvilke Planer han nu end gik om med i sit stille Sind, overhovedet i den første Tid ikke være Spørgsmaal for ham om Andet end at give sig Mine af at tage de bestaaende Forhold som Noget, der ikke kunde være anderledes, og indtil videre kun arbejde paa fra alle Sider at blive anerkjendt for Danmarks retmæssige Herre, selv om der foreløbig skulde bringes endnu flere Ofre herfor. I Lybek havde han saavidt muligt sikret sig ligeoverfor Tydskerne; men de forenede Riger Sverigs og Norges mægtige Konge Magnus Eriksøn stod endnu tilbage, og paa ham, der tilstrækkelig havde vist, at han betragtede det danske Statsskib som et Vrag, der kun duede til at hugges op og aldrig mere kunde komme til at pløje Soen, lod Valdemars Thronbestigelse til at have gjort et yderst ubehageligt Indtryk. Tvende af de betydeligste nordtydske Sostæder havde jo ved hos Valdemar at søge Stadiæstelse paa deres Friheder i Skaane vist, at de, saafremt han opnaaede Valg som Danekonge, anerkjendte ham som Skaanes lovlige Herre, og Valdemar selv havde ved at meddele slig Stadfæstelse tilstrækkelig robet, at han nærede samme Synsmaade. Strax ved Budskabet om Begivenhederne i Lybek fandt Kong Magnus det derfor nødvendigt at gjøre yderligere Skridt for at sikre sig Besiddelsen af de danske Landskaber paa den anden Side af Øresund, som han havde vidst at erherve sig. Den 28de Juni 1340 meddelte han i Helsingborg Skaanes Kirke og Præsteskab, Riddersmænd,

Væbnere, Kjøbstæder og Almue Stadfæstelse paa allerede gamle Friheder og Rettigheder, for de begunstigede Stænders Vedkommende væsentlig i Overensstemmelse med Indholdet af de ovenfor omtalte Haandfæstninger af 1320 og 1326. Til Gjengjæld herfor formaaede han Erkebispem af Lund, Peder Hanssøn Lykke, der 1336 var fulgt efter Karl, tilligemed en Del andre Medlemmer af den højere Gejstlighed samt af Adel og Borgerstand til skriftlig at forny den Hylding, Landskabet allerede tidligere havde ydet ham. For yderligere at sikre sig Erkebispem gav han ham Dagen efter særligt Brev paa at ville staa ham og Erkestiftet inde for alle de Følger, der kunde flyde af denne Hylding²⁴. Muligen har det ogsaa staaet i Forbindelse med disse Svenskekongens Foranstaltninger til at betrygge sig Besiddelsen af de skaanske Provinser, at han omtrent samtidig søgte at knytte den unge Fyrst Albert af Meklenborg, der 1336 havde ægtet hans Søster Evfemia, yderligere til sig ved forskellige Begunstigelser²⁵. For nu at berolige Kong Magnus og sikre sig mod en ligefrem fjendtlig Holdning fra hans Side synes Valdemar Atterdag endnu i Løbet af 1340 at have udstedt et formeligt Stadfæstelsesbrev paa Grev Johans Overdragelse til ham af Skaane²⁶, og dette var kun Indledningen til en yderligere Tilnærmelse.

Efter sit ovenfor omtalte Besøg i den nordlige Del af Jylland synes Kong Valdemar strax at have begivet sig til Sjælland for ogsaa her at modtage Befolkningens og de fremmede Slotshøvdinges Hylding. Medens han opholdt sig her, afsluttede han den 17de November 1340 i Nærheden af Vordingborg et Forsvarsforbund med den nysnævnte Fyrst Albert af Meklenborg²⁷, med hvem han rimeligvis allerede paa Mødet i Lybek er traadt i nærmere

Forbindelse, og som her gjorde det første Skridt til Indtagelsen af den ejendommelige Dobbeltstilling mellem begge Nordens Konger, som vi senere skulle se mangfoldige Prøver paa. I de sidste Dage af Aaret maa Valdemar derefter, formodentlig efter foregaaende Aftale, have begivet sig over til Skaane, hvor han i Helsingborg havde en personlig Sammenkomst med Kong Magnus, og hvor det mellem begge Konger kom til en foreløbig Afgjørelse af det kildne skaanske Spørgsmaal. Den 3dje Januar 1341 stadfæstede Valdemar formelig Magnus, hans Efterkommere og den svenske Krone i Besiddelsen af Skaane, Blekinge og Hven, saaledes at der forbeholdtes Lunds Erkebiskop de ham hidtil tilkommende Rettigheder over den danske Kirke. Samtidig hermed afhændede han Magnus al sin Ret til Sønderhalland med Bjerge og Nørre Asbo Herreder i Skaane for en Sum af 8000 Mark Sølv og løste som Følge heraf Knud Porses Sønner for den Lenspligt, de hidtil havde været ham skyldige, men uden iøvrigt ved denne Lejlighed at give noget af de i begge Anledninger udstedte Brevskaber fra sig i beseglet Stand²⁸.

Paa Mødet i Helsingborg, hvorhen Valdemar ledsagedes ej alene af sin trofaste Støtte Biskop Svend samt af Biskop Johan Nyborg af Roskilde, der tidlig synes at have sluttet sig til ham, men ogsaa af sin Farbroder Grev Johan, havde tillige de rendsborgske Grever indfundet sig, og med dem kom det nu her til ikke mindre vigtige Forhandlinger end med Kong Magnus. I den anden Halvdel af det foregaaende Aar var det tilsyneladende fredelige og venskabelige Forhold mellem Valdemar og Greverne, der var blevet oprettet i Lybek, allerede, uvist af hvilke Aarsager, blevet afløst af gjen-

sidig Klage og Spænding. Og om det end tør antages, at det ikke endnu var kommet til aabenbar Fejde, hvortil Kongen ligeoverfor saadanne Modstandere selvfølgelig endnu ikke kunde føle sig stærk nok, har Stillingen dog aabenbart været saa truende, at han nu har fundet det rettest at købe Freden med Indrømmelser²⁹. Den 8de Januar udstedte nemlig Valdemar i Helsingborg et Brev, hvorved han for det Tilfælde, at han døde uden Livsarvinger, gav Greverne Henrik og Klavs Ejendomsret over deres Pant Fyn med tilhørende Øer, hvorimod de i modsat Fald maatte finde sig i, at hans Arvinger indløste Pantet fra dem, om dette ikke lykkedes ham selv³⁰. Ved et andet samme Dag og Sted udstedt Brev forpligtede han sig derhos til, saafremt han skulde bryde de enten i Lybek eller nu her i Helsingborg overtagne Forpligtelser ligeoverfor Greverne, at overdrage disse Pante retten over Vordingborg og Korsør Slotte og tillige over Søborg, naar dette kom i hans Vold, imod at Greverne i Tilfælde af Brud paa deres Forpligtelser ligeoverfor ham lovede at stille ham de fynske Slotte Hindsgavl og Ørkel*) til Pant. Da Kongen imidlertid endnu ikke var i virkelig Besiddelse af de nævnte Slotte i Sjælland, kan Meningen, hvad der ogsaa stemmer med Brevets Ordlyd, ikke have været den, at de paagjældende Slottes Befalingsmænd i det forudsatte Tilfælde skulde holde disse til Grevernes Haand; men Kongen maatte dog tillige gjøre Greverne den pinlige Indrømmelse, at hvis noget af Slottene skulde blive ledigt, maatte Befalingen derover ikke overdrages

*) Ørkel Slot, der maa antages at være opført i Løbet af det 13de Aarh., laa paa en Banke i Tved Sogn, tæt øst for Svendborg, og ødelagdes i Grevefejden 1534. Af dets Levninger opførtes senere det nuværende Bjørnemosogaard.

andre end Tydske, som Greverne skulde udvælge dog med Kongens Raad og Samtykke³¹.

Det Løfte, der indeholdes i det første af disse Breve, var, som det let ses, af en saa farlig Beskaffenhed, at den kun lader sig forklare ved det ejendommelige Træk i Kong Valdemars Politik især i hans første Regeringsaar, der ligeledes indeholder Nøglen til de Afstaaelser, han paa samme Tid og Sted gjorde Sveakongen, hans Tilbøjelighed nemlig til ensidig at rette sit Blik og sine Kræfter paa, hvad der til en given Tid var hans nærmeste Formaal og for at lette sig Opnaaelsen af dette at gjøre Indrømmelser paa andre Punkter, hvor han for Øjeblikket ikke formaaede at beherske Forholdene, overladende det da til Fremtiden, hvorledes han atter skulde slippe bort fra hine Indrømmelser. For nærværende Tid maatte det være Valdemar i den Grad magtpaaliggende at sikre sig et fast Punkt i Sjælland, i hvilket han tidlig synes at have erkjendt Rigets Hovedland, at han af al Magt har søgt at betrygge sig mod Hindringer i saa Henseende fra svensk og holstensk Side. Var Sjælland først hans, kunde der altid derfra med større Tryghed forsøges, hvad der lod sig udrette mod Naboprovinserne til begge Sider. Sjælland blev i det Hele fra nu af den første og nærmeste Gjenstand for Valdemars Bestræbelser, og midt under Forhandlingerne i Helsingborg maa han have gjort en Skynderejse derover, idet han Helligtrekongersdag i Roskilde udstedte et kortfattet Forsikringsbrev, der kunde betragtes som et Slags Vederlag for den udeblevne Haandfæstning, og hvori han tilsagde sine Undersaatter Tilgivelse og Forglemmelse af Alt, hvad der var sket før hans Thronbestigelse, fornemmelig mod hans Fader og Brødre, og lovede at haandhæve Alle

fra den Højeste til den Laveste i deres velerhvervede Rettigheder³². Blandt Sjellænderne synes Kongen fra Først af at være bleven vel modtagen som den, i hvem de maatte se Befrieren fra de forhadte holstenske Pant-haveres Aag, og særlig synes han ved en klog Fremfærd at have vundet den sjellandske Gejstligheds Yndest³³. Dens Hoved, Biskop Johan Nyborg af Roskilde, der havde fulgt ham til Mødet i Helsingborg, formaaede han endog til den 16de Januar at overlade sig Kjøbenhavns Stad og Slot med Amager og de to nærmeste Herreder paa henved et Par Aar — til 6te December 1342 — saaledes at han endog skulde kunne hæve Skatter af Indbyggerne til Sjellands Indløsning, og dette vigtige Punkt, hvis udmærkede Beliggenhed og deraf følgende store Fremtids-Betydning neppe er undgaaet Kongens Blik, og hvis Beboere han derfor ogsaa strax søgte at vinde ved Stadfæstelse paa deres Friheder og Forrettigheder, blev saaledes den første faste Plads paa Sjælland, der kom i hans Værge³⁴. Naar der ikke des mindre baade før og senere nævnes Tydskere som Grev Johans Befalingsmænd i Kjøbenhavn³⁵, maa disses Myndighed have indskrænket sig til Søbefæstningen foran Havnen, et Stentaarn, der laa paa Refshalegrunden omtrent paa det Sted, hvor senere Prøvestens Batteri blev anlagt, og til en af disse Markvard Stove maa det have været, at Kongen kort efter pantsatte baade Byen og Slottet for 7000 Mark Sølv³⁶.

Denne Pantsætning har vistnok staaet i Forbindelse med Kongens Plan til snarest muligt at komme i Besiddelse af et Punkt, der havde endnu større Betydning end Kjøbenhavn, nemlig Vordingborg Slot, som dengang var Sjellands vigtigste Fæstning og at betragte som Nøglen til den hele Ø. Det gunstige Forhold til Gejstlig-

heden kom atter her Kongen til Gode. For at give ham Midler i Hænde til Indløsningen overlod nemlig Biskop Johan ham midlertidig sine Tiender og øvrige Indkomster af Øerne Møn og Rygen under Form af en Pantsætning for 1000 Mark, og desuden bevilgedes der ham i samme Øjemed en Guldkalk af Domkirken og en Sølvkalk af hver af Stiftets øvrige Kirker og Klostre³⁷. Vel maatte han benytte en Del af den saaledes frivillig ydede Skat til at klare en endnu nærmere liggende Forpligtelse, nemlig til at betale en Del fremmede Lejetropper, han havde hvervet, deres tilgodehavende Sold³⁸; men han indlod sig ikke desto mindre paa Forhandlinger med den holstenske Ridder, til hvem Grev Johan havde pantsat Vordingborg Slot, om dettes Indløsning. Greven fik mæglet et Forlig, hvorefter hans Vasal gik ind paa en Betaling af Pantegjælden i forskjellige Afdrag, men betingede sig, at hvad der allerede maatte være betalt, skulde fortabes, naar et senere Afdrag udeblev, og da Kongen vel erlagde det første, men udeblev med det næste Afdrag, mistede han saaledes sine Penge uden at faa Slottet i Besiddelse³⁹. Han vendte da sin Opmærksomhed mod et Par andre faste Punkter, hvert for sig paa en ganske anden Kant af Sjælland, og besluttede, da han havde havt saa lidet Held med at vinde Land for Penge, engang at forsøge, om det ikke lod sig gjøre bedre ved Sværdets Hjælp. Det er vel endog ikke usandsynligt, at det har været med denne Plan for Øje, han hvervede de Krigsfolk, hvis Lønning har gjort ham det umuligt at klare de Forpligtelser, han havde paataget sig med Hensyn til Indløsningen af Vordingborg.

Det var de Besiddelser, som Hertuginde Ingeborg, Knud Porses Enke og Kong Magnus Eriksøns Moder,

havde paa Sjælland, imod hvilke Kong Valdemar først agtede at prøve sin Lykke i Felten, idet han ventelig har bestridt Lovligheden af hendes Adkomst til samme. Paa Søborg — den gamle navnkundige Kongeborg, der laa en god Fjerdingvej syd for Sjellands Nordpynt Gilbert-Hoved paa en Odde i den nu udtørrede Søborg Sø — havde Fru-Ingeborg hensiddet i alle de stormfulde og urolige Aar, der vare forløbne, siden hun anden Gang blev Enke, medens hendes andet Slot Kallundborg paa denne Tid var i Hænderne paa en holstensk Adelsmand Heine Brockdorf, hvad enten denne end kun har været Hertuginde's Befalingsmand eller, hvad rimeligere er, havt Slottet i Pant.⁴⁰ Ved et Brev, hvis Udstedelsesdag ikke kan bestemmes nærmere, end at den maa ligge mellem Midten af Januar og Juni 1341, forpligtede Kong Valdemar sig til, saasnart Søborg, som nu var i hans Fjenders Vold, kom i hans Besiddelse, at overdrage Slottet med de underliggende fem Herreder — Holbo, Strø, Lynge, Hjørlunde og Skippinge — til Roskilde Biskop som Sikkerhed for Kjøbenhavn og hvad Andet, Bispen havde overladt ham, indtil han igjen havde indløst dette. Da der i dette Brev er Tale ikke alene om et Krav, som Biskop Svend skulde have paa Søborg, men ogsaa om, at Slottet allerede havde lidt stor Skade ved Anvendelse af Belejringsmaskiner og truedes med end større, ledes Tanken naturligen hen paa, at Biskop Svend, der vistnok har svunget Sværdet ligesaagodt som Krumstaven, af Kongen har faaet det Hverv at lede et Angreb paa Søborg og netop paa hint Brevs Udstedelsestid har været i Færd med Belejringen. Saafremt nu denne Gisning skulde holde Stik, er det dog i alt Fald afgjort, at Forsøget

mod det ved Natur og Kunst lige stærkt befæstede Slot denne Gang glippede⁴¹.

Selv drog Valdemar for Kallundborg, med hvis Belejring han ses at have været i Færd i Midten af Juli Maaned. I sit Forehavende mod denne faste Plads vidste han at skaffe sig Understøttelse fra flere forskjellige Sider. I sin Lejr her indgik han den 15de Juli et Forbund med de fem vendiske Stæder, der fik fornyet Stadfæstelse paa deres Fribreve mod at hjælpe ham med Krigsskibe til Udryddelse af de Voldsmænd, der gjorde Samkvemmet saavel paa Søen som paa Landevejene usikkert⁴². Stæderne følte sig netop paa denne Tid i høj Grad besværede ved det skamløse Sørøveri, der blev drevet i de danske Farvande fornemmelig af de holstenske Befalingsmænd omkring paa de pantsatte Slotte, og om hvis Omfang man kan danne sig en Forestilling derved, at en af de mindst betydelige af de 5 Stæder, Greifswalde, Aaret efter ansatte den Skade, som dens Borgere havde lidt ved Sørøveri fra de Slotte, der vare i de rendsborgske Grevers Værge, til 6000 Mark Sølv⁴³. Et Forehavende, der særlig var møntet paa Kallundborg, maatte Stæderne betragte med saa meget gunstigere Øjne, som netop dette særdeles faste Slot afgav det mest yndede Smuthul for Sørøverne. Til Køngens Hjælpere hørte desuden hans Farbroder Grev Johan, til hvem Valdemar i det Hele i sine første Regeringsaar synes at have staaet i et venskabeligt Forhold. Af et Forbund, Greven den 25de Juli indgik med de vendiske Stæder, og hvori han for sit Vedkommende lovede dem sin væbnede Bistand, hvis de fra anden Side skulde paadrage sig Fjendtligheder i Anledning af den Valdemar ydede Medhjælp, ses det endog, at denne væsentlig skyldtes netop Grev Johans

Bestræbelser⁴⁴. Endelig fik Valdemar mærkværdigt nok ogsaa sendt nogle Krigsskibe til Hjælp af Erkebiskop Peder af Lund, uanset at denne Aaret forud havde gjentaget sin Hylding af Kong Magnus, og det netop var dennes Moder, mod hvem Valdemars Forehavende var rettet⁴⁵, medens der derimod omvendt ikke er Tale om nogen Bistand fra den Sidstnævntes Forbundsfølge Fyrst Albert af Meklenborg. Trods den Understøttelse, der saaledes fra flere Sider ydedes, og ved hvilken det blev muligt at indeslutte Fæstningen baade fra Land- og Sø-siden, fik Belejringen dog et for Kongen uheldigt Udfald, og dette skyldtes ingen andre end de to rensborgske Grever.

Disse havde vel nogen Tid i Forvejen fundet sig foranledigede til i Medhold af de trufne Overenskomster endelig at løsgive Kong Valdemars Broder Otto, der fra Rensborg begav sig til Meklenborg, hvor han tog Bolig hos Fyrst Johan af Werle⁴⁶. Men de havde da rigtig nok heller ikke synderlig Grund til mere at frygte denne deres Faders fordums Modstander; thi under den syvaarige Indespærring havde den ulykkelige Kongesøn, som det hedder, taget Skade paa Forstanden, hvad der formentlig maa opfattes saaledes, at han var hensunken i et uvirksomt Tungsind. Og, bortset herfra, vidnede, om ikke allerede deres Fremfærd i Nørrejyland, saa i alt Fald deres svigagtige Overfald paa Kongens Svoger Hertugen tilstrækkelig om, at hvis det har været Valdemars Hensigt at vinde dem ved sin store Indrømmelse i Helsingborg, saa var denne Hensigt forfejlet. Nu fik han under alle Omstændigheder det mest slaaende Bevis herpaa. Uden foregaaende Krigserklæring viste Grev Henrik sig pludselig i Kallundborg Fjord med en Del

Krigsskibe, faldt over Kongens Fartøjer, der formodentlig ikke have været beredte paa dette pludselige Angreb, erobrede nogle og adspredte de øvrige, ligesom han ogsaa overmandede et af de Krigsskibe, Lybek havde stillet til Kongens Raadighed. Da Besætningen i Borgen samtidig gjorde Udfald, saa Kongen sig nødt til at ophæve Belejrningen og blev, som det hedder, imod sin Vilje af sine Mænd tvungen til at indlade sig paa Underhandlinger⁴⁷. Under alle Omstændigheder blev der den 1ste September 1341 i Kallundborg indgaaet Overenskomst om en Stilstand mellem Kongen og hans Forbundsfæller, blandt hvilke her udtrykkelig ogsaa nævnes Hertug Valdemar, paa den ene Side og de holstenske Grever samt Hertuginde Ingeborg med Hjælpere paa den anden. Det vedtoges, at der fra hver Side skulde vælges fire Mænd, der skulde træde sammen i Roskilde 14 Dage før Mikkelsdag til Afgjørelse af Striden mellem Kongen og Hertuginde og, hvis de ej der kunde blive enige, holde et nyt Møde i Helsingør 8 Dage før den nævnte Festdag med Erkebiskop Peder som Opmand. Det samme Antal Underhandlere skulde der vælges til Bilæggelse af Tvisten mellem Kongen og Greverne, og Afgjørelsen, hvis de ej kunde enes, henvises til Kong Magnus og Hertug Albert af Sachsen-Lauenborg eller en af dem. Kom der ingen endelig Fredslutning i Stand, skulde Stilstanden dog vedvare 14 Dage efter Mikkelsdag og de mellem Kongen og Greverne i Lybek og Helsingborg afsluttede Overenskomster under alle Omstændigheder blive staaende ved Magt⁴⁸. Hvorledes det gik med de saaledes vedtagne nærmere Forhandlinger, eller om der overhovedet blev indledet saadanne, er ubekjendt. Det vides kun, at Grev Johan, hvem det nærmest skyldtes, at den sidste Over-

enskomst var bleven bragt i Stand, i Forening med Hertug Albert af Lauenborg, der nys havde ægtet hans Datter, ud paa Vinteren fik mæglet en Forlængelse af Vaabenstilstanden mellem alle de stridende Parter indtil førstkommende Pinse⁴⁹.

I Foraaret 1342 gjenfinde vi Kong Valdemar i Nørrejylland. Ligesom han allerede Aaret forud ved et i Lejren for Kallundborg udstedt Brev havde taget sin Slægts tro Mand Biskop Jakob af Ribe og hele Bispestolens Tilliggende — der i Brevet udtrykkelig erklæres for undtaget fra Pantsætningen af den øvrige Del af Provinsen — under sin Beskjærmelse og stadfæstet alle sammes hidtidige Friheder og Forrettigheder⁵⁰, saaledes turde han vistnok i det Hele nu under sit Ophold i Jylland ved lignende Gunstbevisninger have søgt at skabe den samme Stemning for sig hos Gejstligheden her, som han allerede havde vidst at erhverve sig hos dens sjællandske Embedsbrødre. I alt Fald ses han den 24de Maj i Viborg at have udfærdiget et Brev, ved hvilket han tog Provsten og Kannikerne sammesteds under sin særlige Varetægt⁵¹. Om Varigheden af Kongens jyske Besøg, der — som vi i det Følgende skulle faa Lejlighed til at se — vistnok ogsaa er blevet anvendt til Besørgelse af mere-verdslige Sager, savne vi iøvrigt nærmere Kundskab. Men da Vaabenstilstanden udløb til Pinse, som indtraf den 19de Maj, maa han antages kort efter at have afsluttet sine fredelige Idrætter i Jylland og at være vendt tilbage til Sjælland, hvor hans Nærværelse var mere nødvendig, og hvor Kampen snart blussede op paany. Der var alle Udsigter til, at Urolighederne i dette Aar vilde antage et langt videre Omfang end i det foregaaende. De vendiske Stæder og særlig deres Hoved

Lybek havde ikke alene at opgjøre Regningen med Grev Henrik for hans Fremfærd mod det ved Kallundborg tagne lybske Skib, hvis Mandskab efter Overgivelsen havde været Gjenstand for mangehaande Mishandlinger og for en Del blev nedhugget, men Forholdet til ham og Broderen var blevet endnu mere spændt ved forskellige Voldsgjerninger, som nogle af disses Folk senere paa Aaret 1341 havde øvet mod Kjøbmænd fra Lybek og Hamborg⁵². Dette havde foranlediget Afslutningen af et særligt Forbund mellem begge disse Stæder mod de rendsborgske Grever, og Grev Johan, der endnu i 1340 havde styrket Lybeks Stilling ved at overlade Staden Segeberg Slot, sluttede allerede længe før Stilstandens Udløb den 17de Februar 1342 et nyt Forbund med Lybek »imod Alle dem, der have fortrædiget Kongen af Danmark og endnu ville fortrædige og forurette ham«⁵³. Endelig havde Lybekkerne saavel ligeoverfor deres særlige Skytsherre Markgrev Ludvig af Brandenburg som overfor dennes Fader Kejseren beklaget sig over den Overlast fra holstensk Side, for hvilken de havde været Offer, og bedt om Hjælp imod Fornærmerne⁵⁴. Paa den anden Side havde Greverne Henrik og Klavs søgt at drage Kong Magnus ind i Striden, og deres Anmodninger i saa Henseende havde fundet saa meget villigere Øren, som Forholdet mellem Kongen og de vendiske Stæder allerede i nogen Tid havde været temmelig spændt og Misstemningen givet sig Luft i voldsomme Oprin mellem Tydskerne og Nordmændene i Bergen⁵⁵.

Fjendtlighederne begyndte paa tydsk Grund. Valdemar Atterdags Marsk, Ridder Frederik af Lochen, (et Slot i Tyrol) var gaaet til Tydskland for at hverve Tropper for Kongen. Den nævnte sydtydske Adelsmand,

der maaske allerede ved Kejserhoffet har været den unge Junker Valdemars Vaabenmester, havde senere taget Tjeneste hos Markgrev Ludvig og i dennes Følge 1339 gjort et Felttog med i Frankrig under Kong Edvard III af England, hvorefter han det følgende Aar ventelig havde ledsaget Valdemar til Fyrstemødet i Lybek og derfra ind i Danmark, hvor han allerede de første Dage af 1341 nævnes som Kongens Marsk. Med 200 hvervede schwabiske og bayerske Ryttere ankom han nu til Rostok før derfra at sætte over til Sjælland. Det synes imidlertid, at Lybekkerne fik ham formaaet til først at vende sig mod Holstenerne, der, da de fik Budskab om Marskens forandrede Bestemmelse, hurtig søgte at komme ham i Forkjøbet. De faldt ind paa de lybske Enemærker og hærjede dem med Plyndring og Brand. Men Marsken forenet med Lybekkerne gjorde i rigt Maal Gjengjæld og hjemsøgte Grevernes Besiddelser paa denne og hin Side af Ejderen med Ild og Sværd⁵⁶.

Imidlertid var det kommet til aabent Brud mellem Lybek og Kong Magnus, der overalt i sine Riger og Lande lod dens Borgere anholde og deres Gods beslaglægge, hvad der paa sine Steder ikke gik af uden Modstand fra deres Side og deraf følgende Blodsudgydelse, medens Lybek paa sin Side gjorde Gjengjæld⁵⁷. Da Ridder Frederik endelig forlod det hærjede Holsten, gjorde han paa Vejen til Sjælland et Indfald i den sydlige Del af Skaane, hvor man netop var i Færd med Sildefiskeriet, og tog en stor Del svenske, fynske og holstenske Fiskere til Fange, som han sendte til Lybek⁵⁸. Denne Stad og dens Forbundsfæller, der paa Grund af Krigsforholdet til Kong Magnus vare udelukkede fra deres sædvanlige Fiskepladser i Skaane, indbødes af Kong Valdemar til at

ombytte Falsterbo med Kjøbenhavn. Indbydelsen blev beredvillig efterkommet; men Lybekkerne fik ikke Ro til udelukkende at ofre deres Tid paa Fiskeriet, idet netop Kjøbenhavn eller dets umiddelbare Nabolag blev Skuepladsen for en af Aarets vigtigste Krigsbegivenheder. Som det vil erindres, maa Valdemar Atterdag Aaret forud have pantsat Kjøbenhavns Slot og Stad med Amager og underliggende Herreder paa Sjælland til Grev Johans Befalingsmand paa Søbefæstningen foran Staden Markvard Stove. Denne synes atter at have overdraget Halvdelen af den saaledes erhvervede Panteret til en anden nordtydsk Adelsmand Konrad Plessen, og begge turde derefter have afhændet Pantet til Kong Magnus Eriksøn, som ved denne Lejlighed tillige maa have faaet Panteret til hin Søbefæstning, Alt for et Beløb af 7000 Mark Sølv⁵⁹. Om nu den Kjendsgjerning, at det nysnævnte faste Punkt saaledes var kommet i Hænderne paa en Fjende af Kong Valdemar, har hængt sammen med, at Grev Johan allerede paa den Tid under Paavirkning af sin Frænde Grev Henriks Forestillinger har sagt sig løs fra sin Forbindelse med Danekongen og de vendiske Stæder — hvad der under alle Omstændigheder noget senere hen paa Aaret har været Tilfældet⁶⁰ — faar staa uafgjort hen. Nok er det, at Kong Valdemar i Forsommeren paabegyndte eller vel rettere lod paabegynde en Belejring af den oftnævnte Søbefæstning paa Refshalegrunden. Der kom imidlertid Undsætning til de Belejrede. Kong Magnus sendte dem fra Halland Skibe og Mandskab, og fra den anden Side ilede den holstenske Befalingsmand paa Vordingborg Slot Markvard Stove den Yngre dem til Hjælp. Men Marsken Ridder Frederik kastede sig nu, understøttet af de vendiske Stæders

Skibe, mod de forenede svenske og holstenske Hjælpere, og det kom den 26de Juni 1342 ved Blidebro udenfor Kjøbenhavn til et blodigt og haardnakket Slag. Medens det kan antages for sikkert, at Kongen ikke var tilstede og kunde deltage i Kampen, lader det sig derimod ikke med Bestemthed afgjøre, om dette leveredes til Søs eller til Lands. Men da alle de væsentligste Deltagere kom til Stedet søværts, og dette ogsaa kan have været Tilfældet med Hr. Markvard og hans Styrke, synes der at være mest Rimelighed for at antage det Første. Under denne Forudsætning tør Kampen vistnok formodes at være begyndt i Nærheden af Stentaarnet paa Refshalegrunden og derefter at have trukket sig ind ad den Havsnævring mellem Sjælland og Amager, der nu danner vor Hovedstads Havn, og her maatte man da søge Blidebro, som maaske endog kan have været selve den Bro, der dannede Forbindelsen mellem Slotsholmen og den paa Sjellands Grund liggende Del af Staden. Denne Kamp, der hos Samtiden gjorde saa stor Opsigt, at Ridder Frederiks Bedrifter udenfor Kjøbenhavn bleve besungne af den østerrigske Digter Peter Suchenwirt, blev den første fuldstændige Sejr, Kong Valdemars Stridsmagt tilkæmpede sig. Af Svenskekongens Tropper skulle alene 350 ansete Krigere være blevne paa Valpladsen, deriblandt, som det synes, flere af Høvdingerne, og baade blandt dem og Holstønerne, hvis Befalingsmand flygtede ad Vordingborg til, gjordes der en stor Mængde Fanger, som sendtes til Lybek, formodentlig fordi Kongen ikke i Sjælland havde noget Sted at holde dem i Forvaring paa⁶¹. Uagtet dette Fjendens fuldstændige Nederlag synes dog det saakaldte Stentaarn foran Kjøbenhavn at have været saa stærkt, at Kongens Stridsmagt ikke mæg-

tede at tage det, siden det endnu Aaret efter tør antages at have været i svensk Værge.

Maaske har det allerede været samtidig med de nysfortalte Begivenheder ved Kjøbenhavn, at Kong Valdemar havde paabegyndt en ny Belejring af det faste Kallundborg Slot. Fra sin Lejr foran dette udstedte han den 10de og 15de-Avgust Stadfæstelsesbreve paa Stralsunds og den nederlandske Stad Kampens Forrettigheder og Friheder i Danmark, af hvilke Breve det, der meddeltes den førstnævnte Stad, forsaavidt er mærkeligt, som der heri indeholdes Bestemmelser om Stadens Rettigheder ved Skanør, medens det andet gaar ud paa at tilstaa Kampens Borgere den samme Ret i Kjøbenhavn og Dragør, der forhen havde tilkommet dem i Skaane⁶². Vi vide iøvrigt intet Andet om denne nye Belejring end netop det, som disse Breve meddele os, at den fandt Sted. Men at den ikke førte til Borgens Indtagelse, er afgjort, og den tør maaske antages allerede at være hævet inden den sidste Uge af Avgust, siden Kongen den 27de s. M. var i Kjøbenhavn, hvorfra han udstedte et almindeligt Lejdebrev for Fiskere og Kjøbmænd, der paa Handels Vegne kom til hans Rige⁶³.

Medens disse Begivenheder vare forefaldne paa Sjælland, og medens de danske Vasaller i det fjerne Estland samtidig fejdede med de svenske Besætninger i det sydøstlige Finlands faste Slotte, havde Lybek efter først at have søgt at styrke sig ved et Forbund med Albert af Meklenborg, der beredvillig sluttede sig til sin Svogers Fjender, endelig faaet sendt de Hjælpetropper, hvorom de havde anholdt Kejseren og Markgreven af Brandenburg⁶⁴. Grev Henrik, der just nylig atter var gaaet angrebsvis til Værks, fandt sig herved foranlediget til at

gjøre et almindeligt Opbud af alt sit Mandskab imod de nye Fjender; der vare ankomne »for at ødelægge hele Holstens Land«⁶⁵. Men den Fjende, hvem der tillagdes saadanne Hensigter, var temmelig lunken og uvirksom og laa snarere den rige Handelsstad til Byrde end ydede den nogen væsentlig Hjælp. Denne Omstændighed gjorde en hurtigere Ende paa Krigen, end det hidtil havde set ud til. Den 13de Oktober kom der i Lybek en Vaabenstilstand i Stand mellem de fem vendiske Stæder tilligemed Hamborg og Kong Valdemar paa den ene og samtlige holstenske Grever paa den anden Side, hvorved Tvistepunkterne henvistes til Afgjørelse ved Voldgift af de kejserlige og markgrevelige Raader, der befandt sig i Lybek som Anførere for Hjælpehæren, og blandt hvilke Grev Günther af Schwartzborg var den fornemste. Voldgiftsmændene skulde træde sammen i Rostok i Bøgynnelsen af December og afsige deres Kjendelse inden Heligtrekongersdag 1343. Under den tilsigtede Voldgift inddroges ogsaa Striden mellem Kong Magnus og Stæderne, kun med den Bestemmelse, at Kjendelses Afsigelse i saa Henseende overlodes alene til Grev Günther og Albert af Meklenborg⁶⁶.

Derimod var der i Lybek ikke Tale om nogen Afgjørelse af Mellemværendet mellem begge de nordiske Konger indbyrdes; men dette synes at have været Gjenstand for en særlig Overenskomst mellem dem, hvorved der blev aftalt en Vaabenstilstand saavel for deres som for Hertuginde Ingeborgs Vedkommende indtil 13de December. Det bestemtes desuden, at saavel Kong Valdemars som Hertuginde Ingeborgs Mænd skulde have de Ejendomme paa Sjælland tilbage, de maatte have tabt, dog at de sidste ikke desmindre skulde deltage i Udredelsen af de

Skatter, det nævnte Landskab maatte bevilge Kongen til dets Indløsning, fremdeles at hvis Stilstanden paa ét Møde, der berammedes afholdt den 25de November i Vordingborg, blev forlænget med Magnus og Ingeborg indtil Pinse, skulde dette ogsaa gjælde deres Hjælpere, og endelig at Kong Magnus i Mellemtiden ikke skulde kunne fordre sig udleveret de Brevskaber fra Mødet i Helsingborg det foregaaende Aar, som Valdemar endnu ikke havde givet fra sig i beseglet Stand⁶⁷. Formodentlig maa det aftalte Møde i Vordingborg virkelig have fundet Sted, og ved denne Lejlighed turde det have været, at Danekongen bekvemmede sig til at afgive Løfte om inden Pinse næste Aar at udlevere Kong Magnus de omtalte Breve angaaende Skaane samt den nys afsluttede Stilstands-Overenskomst i beseglet Stand. Til Sikkerhed herfor lovede Valdemar, at Befalingsmændene, saavel de nuværende som fremtidige, paa Vordingborg og Korsør Slotte skulde forpligte sig til at holde disse til Sveakongens Haand, saafremt Udleveringen af Brevskaberne ikke fandt Sted til den aftalte Tid. Omvendt turde Kong Magnus ogsaa have stillet sin Nabo Sikkerhed for Betalingen af, hvad der endnu stod tilbage paa Kjøbesummen for Sønderhalland i de to skaanske Slotte Helsingborg og Lindholm⁶⁸. Saaledes endte det stormfulde og urolige Aar 1342 paa alle Punkter med et midlertidigt politisk Vindstille.

TREDJE KAPITEL.

Krigen udbræder paany 1343, og Sjælland lider haardt derunder; endelig Fredslutning mellem Valdemar og Magnus i Varberg; yderligere Fortsættelse af Fejden paa Sjælland, Valdemar kommer i Be-

siddelse af Kallundborg Slot og indløser en Del af Kalløs Tiliggende; Klavs Limbek; Fredslutninger først med Grev Johan, senere ogsaa med Greverne Henrik og Klavs samt med Hertuginde Ingeborg, hvorved Søborg erhverves; Valdemar tvinger de gjenstridige Nordfrisere til Underkastelse; Forsvarsforbund mellem Kongen og de rendsborgske Grever; disses Forhaabninger om Magtudvidelse paa Danmarks Bekostning formørkede; venskabeligt Forhold mellem Kongen og hans Svoger Hertugen af Sønderjylland.

Hvorledes det nu end er gaaet med den i det Foregaaende sidst omtalte Overenskomst mellem de to nordiske Konger, saa er det i alt Fald afgjort, at den Plan for Tilvejebringelsen af en endelig Fred, hvorom man var bleven enig i Lybek, ikke kom til Udførelse⁶⁹, og dette gik særlig ud over det ulykkelige Sjælland, der tør tælle Aaret 1343 blandt dem, der have hjemsøgt det haardest. De egenmægtige holstenske Befalingsmænd paa Slottene her gjenoptog — uanset den ogsaa af Grev Johan tiltraadte Vaabenstilstands - Overenskomst af 13de Oktober 1342 — Krigen med Mord, Rov og Brand, de Danske gjorde naturligvis Gjengjæld, og Kampen førtes saaledes med al den Vildhed og Grusomhed, som Nationalhad kan avle. Holstenerne havde imidlertid Fordelen paa deres Side som de, der havde de faste Pladser inde, hvortil de altid efter deres Rovtog kunde tage deres Tilflugt. Paa et af disse Tog, fortælles der, stak de Ild paa Helsingø Kirke, hvortil en Del Bønder havde taget deres Tilflugt, saaledes at disse dels omkom, dels bortslæbtes som Fanger. Denne Skjændselsdaad skal imidlertid være kommen Holstenerne dyrt at staa; thi følgende det af Skaaningerne 11 Aar i Forvejen givne Exempel faldt, hedder det, Sjellænderne nu over dem, hvor de kunde komme til, og nedsablede i een Nat over 300 af dem. Dette udæskede imidlertid kun Holstenerne til yderligere Voldsomheder, og Følgen var, at Kjøge gik op

i Flammer og andre Byer bleve mere eller mindre ødelagte ⁷⁰. Som et Vidnesbyrd om, hvor utryg den sjellandske Befolkning i det Hele maatte føle sig i 1343, kan endnu anføres, at Abbeden i Sorø paa Klosters Vegne gjorde betydelige Ofre for at faa Tilladelse til at sløjfe den nærliggende Pedersborg Kirke og Bakken, hvorpaa den stod, »fordi der fra samme maatte befrygtes at true ham og Klostret de største Farer og Forfølgelser, især hvis Kirken af Urostifere blev forvandlet til en Fæstning« ⁷¹.

Imedens Krigen rasede saaledes paa Sjælland mellem Tydske og Danske, var det ved Midsommertid kommet til nye Fredsunderhandlinger mellem Kong Magnus Eriksøn og de vendiske Stæder, hvorved Albert af Meklenborg synes at være optraadt som Mægler, og den 17de Juli kom det i Helsingborg til en endelig Fredslutning mellem begge de nævnte tvistende Parter ⁷². Under de forudgaaede Forhandlinger var ogsaa Tvisten mellem begge Kongerne bleven inddraget, og kort efter, den 2den Avgust, blev der sammesteds indgaaet et foreløbigt Forlig imellem dem. Hver af Kongerne skulde herefter for sit Vedkommende vælge 12 Mænd, der den 6te Oktober s. A. skulde træde sammen paa Varberg Slot i Halland for med Erkebiskop Peder af Lund som Opmand at træffe en endelig Afgjørelse af Striden med Magt til om fornødent at bekræfte eller nærmere forklare de Breve, hvorved de skaanske Provinser vare afstaaede til Kong Magnus. Kjøbenhavns By og Slot med Søfæstningen derudenfor samt Øen Amager og øvrige Tilliggende skulde strax overgives til Erkebispen, der skulde have det Altsammen i sit Værge, indtil de 24 Underhandlere bestemte, hvem af Kongerne det skulde tilhøre. De Slotte paa Sjælland, som Valdemar

endnu ikke havde faaet i sin Besiddelse, skulde Kong Magnus have Ret til at indløse og beholde, indtil Valdemar kunde indløse dem fra ham, dog at de Mænd, han satte til Befalingsmænd der, skulde være danske af Fødsel, og at saavel Magnus som disse stillede Sikkerhed for, at de ikke skulde tilføje Valdemar nogen Skade, og at Slottene uden nogen Forhaling skulde overgives i Danekongens Hænder, saasnart Løsningssummen var betalt. Ved et særligt Brev forbandt Valdemar sig til ubrødelig at holde Vilkaarene i den saaledes foreløbig afsluttede Fred og til ikke enten selv at angribe eller understøtte Andre, som maatte ville angribe Kong Magnus eller hans Riger, ligesom han endelig strax udnævnte de 12 Underhandlere fra dansk Side⁷³. En Maanedstid efter blev der endelig ogsaa sluttet Fred mellem Sverig og Kong Valdemars Vasaller i Estland, der allerede i Maj s. A. havde indgaaet en Vaabenhvile med de svenske Befalingsmænd i den østlige Del af Finland⁷⁴. Derimod kunde Valdemar med sine Underhandlere af Grunde, som senere ville blive os klare, ikke indfinde sig i Varberg til den aftalte Tid, hvorom han underrettede Magnus⁷⁵, og det endelige Fredsmøde kom derfor først i Stand ved Midten af November.

I Varberg indfandt nu Kong Valdemar sig, ledsaget af de 12 Mænd, han for sit Vedkommende havde betroet det vigtige Hverv at mægle den endelige Fred med sin overmægtige Nabo, og blandt hvilke vi af ældre Bekjendte gjenfinde Biskopperne Svend af Aarhus og Jakob af Ribe samt Ridderne den forhenværende Marsk Peder Vendelbo til Hammelsegaard, Stig Anderssøn til Bjørnholm og Niels Bugge til Hald, medens den svensk-norske Konge mødte med Erkebisperne af Lund og Up-

sala, en Del andre svenske Bisper og Abbeder samt de verdslige Medlemmer af sit Rigsraad. Det Offer, med hvilket Kong Valdemar skulde købe Freden, var allerede forud tilstrækkelig givet: de tidligere danske Landskaber hinsides Øresund og Kattegat. Det gjaldt kun Kong Magnus om at faa sin Modstander til at fraskrive sig dem paa en saa bindende Maade, at de fra nu af maatte anses uløselig knyttede til Sverigs Rige. Der var derfor ikke som tildels tidligere Tale om Stadfæstelse af en Panteret, der kunde hæves ved Erlæggelsen af en Løsesum, men om en formelig og endelig Afstaaelse. For Valdemar kunde der efter den hele gjensidige Magtstilling mellem ham og Sveakongen ikke være Tale om noget Valg, han maatte med sit »Atterdag« trøste sig ved Udsigten til andre og bedre Tider. Den 18de November 1343 udstedte han et Brev, hvorved han erkjendte for sig og sine Efterkommere at have solgt til Kong Magnus og Sverigs Krone Skaane, Halland, Lister*) og Blekinge med alt Tilbehør og alle kongelige Rettigheder for 49,000 Mark Sølv. Den Sum, for hvilken han samtidig gav Magnus Tilstaaelse, udkom derved, at denne i sin Tid havde betalt Grev Johan i Indløsning for Skaane og Blekinge 34,000 Mark og Valdemar selv 8000 for Sønderhalland m. v., medens han nu for de tilbageblivende 7000 Mark overgav Valdemar Kjøbenhavns Slot med Tilliggende, hvis Erhvervelse havde kostet ham selv lige saa Meget. Hvis Valdemar, der i Brevet erklærede hele Befolkningen i de afstaaede Landskaber for løst fra enhver

*) Lister eller Lyster, der var af betydelig mindre Udstrækning end det nuværende skaanske Lister Herred, betragtedes i Middelalderen som et eget, hverken til Skaane eller Blekinge hørende Landskab.

undersaatlig Forpligtelse imod ham, gjorde Sveakongen Besiddelsen af disse stridig, skulde tre Biskopper og tre verdslige Herrer fra hver Side træde sammen i Helsingborg og efter behørig Undersøgelse af Kjendsgjernerne dømme Valdemar til en Bøde af 30,000 Mark Sølv, og betalte han ikke denne, skulde Biskopperne lyse ham i Band. Til dette Brev, for hvis Opfyldelse ikke alene de tilstedeværende gejstlige og verdslige Herrer, men f. Ex. ogsaa Abbederne i de vigtigste sjællandske Klostre samt Borgere i Roskilde, Holbek, Slangerup og Aalborg skulde gaa i Borgen, sluttede sig et andet, hvorved Kong Magnus' tidligere Forpligtelse til at indrømme Indløsning af Skaane sattes ud af Kraft. Hertil kom endnu to Dage senere Udstedelsen af et formeligt Skjøde til Kong Magnus og Sverigs Krone paa samtlige de omhandlede Landskaber, hvori Valdemar maatte forpligte sig til at skaffe næste almindelige Danehofs Stadfæstelse paa Overdragelsen, og som desuden bevidnedes i et særligt Brev udstedt af Erkebiskop Peder med tiltagne Mænd. Alt dette maa dog endnu ikke have været den paa Besiddelsen af de dyrebare skaanske Provinser saare skinsyge Kong Magnus tilstrækkeligt; thi han lod endnu oven i Kjøbet begge Erkebisper og de øvrige tilstedeværende svenske Stormænd af gejstlig og verdslig Stand udtrykkelig forpligte sig til at haandhæve ham og Efterkommere i Besiddelsen af de nu erhvervede Landskaber, saaledes at Øresund i al Fremtid forblev Sverigs Grænse. — Alle disse Brevskaber om Skaane og tilgrænsende Provinser var imidlertid ikke den eneste Frugt af de dansk-svenske Forhandlinger i Varberg. Den 18de November udfærdigedes der endnu en mærkelig Overenskomst mellem begge Konger, hvis Indhold væsentlig gik ud paa Føl-

gende. Der skulde herefter herske en evig Fred mellem Kongerne, deres Undersaatter og Riger. Opstod der mellem de daværende eller tilkommende Konger nogen Tvist, der vedrørte deres eller Rigernes Ære eller Fordel, skulde den efter anstillet Undersøgelse afgjøres i Helsingborg af dertil bemyndigede Udsendinge, sex fra hvert Rige, der, saafremt de ej kunde blive enige, skulde vælge to Mænd af deres egen Midte, en dansk og en svensk, ved hvis Kjendelse det skulde have sit endelige Forblivende. I Sager af mindre Betydenhed, der ikke kunde afgjøres ved de sædvanlige Øvrigheder eller Domstole, skulde der følges en noget lignende, om end ikke saa omstændelig Fremgangsmaade. Ingen af Kongerne maatte tillade den andens Fjender at samle sig i hans Rige eller yde dem nogen Beskyttelse eller Bistand. Stimmænd og Sørøvere skulde fordrives fra begge Riger og deres Farvande, og hver af Kongerne beskytte Handelen, værne om Skibbrudnes Tarv og haandhæve de Undersaatter af det andet Rige, der maatte eje Gods i hans Lande, i deres Ejendomsret⁷⁶.

Kong Magnus, der ved Fredsforhandlingerne i Helsingborg og Varberg saa tappert havde varetaget sit eget Tarv, synes derimod ikke synderlig at have bekymret sig om sine Forbundsfællers, heri endog indbefattet sin egen Moders, og trods alle hine Forhandlinger var Fejden paa Sjælland derfor vedblivende gaaet sin Gang. Valdemar, der efter Stilstands-Overenskomsterne det foregaaende Efteraar ventelig har aftakket sine hvervede Tropper, synes tidligere paa Aaret nødtvungen at have maattet lade Holstenerne saa temmelig spille Mester i Sjælland, og selv ligesom det foregaaende Foraar at have opholdt sig nogen Tid i Nørrejylland⁷⁷. Ud paa Høsten

turde imidlertid Kongens Nærværelse i Sjælland have været medvirkende til, at der kom nyt Liv i Kampen mod Holstenerne, hvad enten han nu iøvrigt personlig har deltaget i denne eller ej. Den 26de September leveredes der saaledes en hidsig Træfning ved Flasse- eller Fladsaa-Mølle formodentlig i Mogenstrup Sogn en Milsvej sydost for Næstved. Af de Danske, der i denne Kamp synes at have trukket det korteste Straa, faldt flere som Fanger i Fjendens Hænder og deriblandt Ridderen Bo Falk til Gisselfeldt, som aabenbart har været en af Kongehusets varmeste Tilhængere og, ligesom han efter Kong Kristoffers Død havde været Junker Ottos tro Mand, ogsaa efter Valdemars Thronbestigelse bestandig forefindes blandt dennes nærmeste Omgivelser⁷⁸. Det var ventelig de saaledes fornyede Fjendtligheder paa Sjælland og maaske især Bestræbelser for snarest muligt at faa sin tro Mand Bo Falk frigjort fra det holstenske Fangenskab, der havde forhindret Kong Valdemar i at indfinde sig i Varberg til den oprindelig aftalte Tid, og da han endelig var færdig med Fredsunderhandlingerne der, gjenoptog han paany den afbrudte Fejde og synes uagtet den ugunstige Aarstid at have udfoldet en rastløs Virksomhed. Nu endelig kronedes et gjentaget Forsøg mod Kallundborg Slot, der saa længe havde trodset hans Bestræbelser, med Held, idet Slottet faldt i hans Hænder, som det hedder, ved Forræderi af en Holstener blandt Besætningen⁷⁹. Tredje Juledag slog Kongen Lejr ved Ringsted og brød Nytaarsaften op derfra til Slagelse for ved Overrumpling at tage Slottet Taarnborg ved Korsør. Men Forsøget mislykkedes, efter Sigende ved Forræderi eller Misgreb af en udsendt Spejder, og Kongen drog derfor tilbage til Ringsted, hvor han Dagen efter

Nytaarsdag lod Mandskabet gaa hjem, medens han selv tog Kvarter i Roskilde⁸⁰.

Trods den Skuffelse, som den sidste Dag i Aaret 1343 havde bragt Kong Valdemar, havde dette Aar med dets mange Omvexlinger og dets store Ofre dog ført Kongen adskillige Skridt frem mod Maalet for hans Stræben. Kjøbenhavn med Slot, Søfort og Underliggende var nu i hans Hænder og ligeledes Kallundborg, det ene af de tvende Slotte, for hvis Skyld Krigen fra hans Side nærmest var begyndt. Udenfor Sjælland var det efter den hidtil gængse Anskuelse desuden i Aarets Løb lykkedes Kongen at gjøre to vigtige Erhvervelser. Den ene af disse skulde bestaa af Nykjøbing Slot med den underliggende Ø Falster, som siges i April 1343 af Valdemar at være indløst fra Grev Johan. Det er imidlertid aabenbart, at denne Beretning simpelthen kun skyldes en nu henved 300 Aar gammel Misforstaaelse, og det tør anses for ligesaa utvivlsomt, at Grev Johan aldrig havde haft nogen Panteret over Falster, som at Herrerne af Werle — bortset fra en kortvarig Afbrydelse 1329 — nu iøvrigt paa 17de Aar havde hensiddet i uförstyrret Besiddelse af denne Ø. Som det vil erindres, havde disse i Forening med Fyrst Henrik af Meklenborg den 3dje Maj 1326 af Kong Kristoffer faaet Panteret over Lolland, Falster og Møn, hvilken Panteret ved Overenskomsten paa Baagø af 13de Juli s. A. synes at være bleven indskrænket til de to sidstnævnte Øer, og siden maa Pantet være blevet skiftet saaledes imellem dem, at det meklenborgske Fyrstehus fik Møn og Herrerne af Werle Falster. Først Aaret efter det Tidspunkt, hvorom her er Tale, enedes begge Parter den 20de Juli 1344 om et Mageskifte, hvorved Fyrsterne af Meklenborg bort-

byttede Møn for Halvdelen af Falster, medens de to Herrer af Werle beholdt den anden Halvdel af denne Ø, som de endnu ses at have besiddet i Aaret 1347, da de ved et Brev af 14de Juli gjensidig forpligtede sig til at undlade yderligere Deling af Pantet⁸¹. Med den anden af de oven antydede Erhvervelser, Kallø Slot og den derunder liggende Del af Nørrejylland, turde det derimod have sin Rigtighed. Det hedder i saa Henseende, at den oftere omtalte Ridder Stig Andersson til Bjørnholm den 15de April 1343 indløste Kallø Slot fra Klavs Limbek. Der kan nu vistnok ikke være mindste Tvivl om, at denne Indløsning er sket paa Kongens Vegne, og den nærmere Sammenhæng hermed maa da formodes at have været den, at Hertug Valdemar nu havde oppebaaret de 8,750 Mark Sølv, for hvilke Kallø med tiliggende Fjerdepart af Jylland hæftede, men ikke set sig i Stand til at udrede det Beløb af indtil 10,000 Mark Sølv, for hvilket Klavs Limbek havde Slottet og Lenet til Pant, og derfor overdraget Kongen sin Løsningsret til begge Dele. Kongen maa derefter antages med Stig Andersson som Mellemand at have indledet Underhandling med Hr. Klavs og have udvirket et Forlig, hvorved denne imod en Afbetaling paa hin Fordring har stillet den større Del af Lenet til Kongens fri Raadighed, medens han vedblivende beholdt Slottet selv med den tilbageblivende Del af dets Tilliggende som Sikkerhed for Restgjælden og derefter maa have aflagt Hylding til Kongen som sin nærmeste og umiddelbare Landsherre⁸².

De Forhandlinger, som saaledes maa være førte mellem Kong Valdemar og Ridder Klavs Limbek, have vistnok været Indledningen til, at Kongen er kommen i nærmere Forbindelse med hin Stormand, og da dette

atter førte til, at han kom til at spille en sær fremtrædende Rolle i Kongens og Rigets Anliggender, fortjener han en noget nærmere Omtale. Klavs Limbek tilhørte en Slægt, der sandsynligvis nedstammer fra Landsbyen Leimbek i Bunstorf Sogn tæt nord for Rendsborg. Spaltende sig i flere Linier erhvervede den sig snart store Besiddelser og tildels stor Indflydelse især paa de sønderjydske Anliggender, indtil den i Løbet af det 15de og 16de Aarhundrede efterhaanden forsvinder, og maaske var en gammel Mand, der kaldte sig Limbek og i Aarene omkring 1820 som Tigger strejfede omkring i Egnen af Ribe, den sidste Ætling af den engang saa stolte Adels-slægt⁸³. Klavs var den næstældste af otte Brødre, alle Sønner af Ridder Gotskalk Limbek fra Angel. Sin store Rigdom skal han have lagt Grunden til ved at ægte en Enke, Fru Ide, der sad inde som Panthaver med de sønderjydske Hertugers faste Slot Tørning i Gram Herred tæt vest for Haderslev. Som Sagnet overhovedet med særlig Forkjærlighed har sysselsat sig med Ridder Klavs, saa veed det ogsaa at berette om, hvorlunde han i den første Tid havde ondt ved at sætte sig i tilbørlig Agtelse hos Bønderne under sin rige Hustrus Gaard. Naar han drog om paa Gjæsteri hos dem, vilde de ikke unde ham Herberg, men gjennede ham fra Døren, fordi han, som de sagde, var en Tydsker. Da han imidlertid lod Fru Ide mærke sit onde Lune herover, svarede hun i den Tids halv forblommede Sprog: »Jeg er en Kvinde, min Dont er at duge Bordet og sætte Mad og Drikke frem derpaa; din Sag er det at skaffe Folk, der kunne gaa til Bords med dig og, naar de have spist, gjøre, hvad du byder dem«. Hr. Klavs forstod denne halvkvædne Vise og hvervede sig en stor Hob staalklædte

Svende, og naar han nu drog om hos Bønderne med dem i Hælene, vistes der ham ikke mere Døren⁸⁴. I Aaret 1337 var han af Grev Gert bleven sat til hans Høvedsmand i Nørrejyland og havde ogsaa senere tjent hans Sønner, indtil han nu fandt sig foranlediget til at vende dem Ryggen og gaa over til Kong Valdemar, som hvis betroede Mand han allerede forekommer blandt Forloverne for Overenskomsterne i Varberg. Da han synes at have været ligesaa dygtig i Sværdets Brug som snild Underhandler, satte Kongen megen Pris paa hans Tjeneste og gjorde ham allerede Aaret efter til sin Drost⁸⁵. Men med hans Troskab og Paalidelighed var det, som senere skal ses, kun slet bevendt, og neppe var der nogen Herremand i Danmark, paa hvis Vægtskaal Standsinteresser i den Grad vippede Hensyn til Konge og Fædreland op, som Klavs Limbek til Tørning.

Der blev snart Brug for Klavs Limbeks diplomatiske Snille og Evne til at behandle Holstenerne, blandt hvilke han saa længe havde tjent. Samme Dag, da Kong Valdemar gjorde sit fejlslagne Forsøg paa at overrumple Taarnborg, var det lykkedes Holstenerne paa Landevejen at opsnappe Biskop Svend af Aarhus og Domprovsten i Roskilde Jakob Povlsøn, som de førte i Lænker til Slottet Padeborg, det nuværende Sparresholm i Hammer Herred et Par Mil nordvest for Præstø⁸⁶. For denne Forgribelse paa to Prælaters hellige Personer var nu det uskyldige Sjælland hjemfaldet til Interdikt. Det maatte derfor være Kong Valdemar dobbelt magtpaaliggende at søge bragt en Ende paa de utaalelige Forhold paa Sjælland, og han vidste saa snildt at benytte den øjeblikkelige Stilling, at selv Tilfangetagelsen af hans tro Ven Biskop Svend og dennes Ledsager blev til hans Fordel. Ved Klavs Lim-

bek indledede han Underhandlinger med sin Farbroder Grev Johan, og den 29de Januar 1344 kom der en fuldstændig Fredslutning i Stand mellem denne og Kongen⁸⁷. Det vedtoges, at saafremt herefter nogen af de Herrer, der havde sjellandske Slotte inde, brød Freden, skulde paa Kongens Vegne Klavs Limbek og paa Grevens hans Høvedsmand Hartvig af Pløn holde dem i Ave. Tillige synes Greven mod en Pengesum at have givet Afkald paa enhver Ret, der i Henhold til Forliget af 12te November 1329 maatte tilkomme ham til Kallundborg og Søborg Slotte med Tilliggende. Endelig udvirkede Kongen den fangne Biskops og Domprovsts Frigivelse, og da den Førstnævnte formodentlig som en Godtgjørelse for de Løsepenge, Kongen maa have udredet for ham, synes at have frafaldet den ham tilkommende tidligere omtalte Fordring paa Søborg, og den Sidstnævnte vistnok væsentlig ved Kongens Understøttelse kort efter blev valgt til Biskop i Roskilde i Stedet for den netop paa denne Tid afdøde Johan Nyborg og derfor neppe har staaet paa Opfyldelsen af Kongens ovenomtalte Tilsagn om Afstaaelsen af hint Slot — blev Kongen saaledes, da Slottet samtidig eller maaske kort efter, som vi skulle se, virkelig var faldet i hans Hænder, senere i rolig Besiddelse deraf⁸⁸. Vi skulle i Forbindelse hermed allerede paa dette Sted bemærke, at det gunstige Forhold, hvori Valdemar saaledes vedblivende vidste at stille sig til Roskilde Bispestol, senere ogsaa kom ham yderligere til Gode med Hensyn til Kjøbenhavn, idet den følgende Biskop Henrik Gertsøn den 21de November 1350 under Paaberaabelse af de store Tjenester, Kongen havde bevist ham og hans Forgænger saavel som hele Stiftets Præsteskab og øvrige Befolkning,

gav ham Brev paa at beholde Kjøbenhavns Stad og Slot, saalænge Bispen levede⁸⁹.

Omtrent samtidig med, at det saaledes kom til Fred med Grev Johan, er der vistnok ogsaa blevet indledet Forhandlinger om en Udsoning med hans Forbundsfæller Greverne Henrik og Klavs. Under alle Omstændigheder blev der allerede den 5te Februar i Sønderborg sluttet en endelig Fred mellem Greverne og Kongens Forbundsfælle Hertug Valdemar, hvorefter alle Erobringer skulde tilbagegives og alle ældre Breve imellem dem blive ved Magt⁹⁰, og den paafølgende 3dje Maj enedes Kongen og Greverne om at lade Hertugen skille Tvisten mellem dem. De gjensidige Fordringer og Besværinger skulde gives Hertugen beskrevne inden førstkommende Kristi Legemsfest, og denne skulde inden Mortensdag fælde sin Kjendelse i Sagen. I Mellemtiden skulde alle ældre Breve mellem Parterne blive staaende ved Magt og alle Fjendtligheder standse. Paa Kongens Side stode 19 Riddere og Svende og paa Grevernes 15 som Forlovere for Forligets Overholdelse. Samme Dag udstedte Hertug Valdemar sit Brev, hvorved han paatog sig det ham tiltænkte Hverv som Voldgiftsmand; men ligesom desværre i de fleste lignende Tilfælde er det os ikke bekjendt, hvorpaa den endelige Kjendelse gik ud. At den imidlertid er afgiven, længe før den fastsatte Tidsfrist udløb, og Freden med Holsten saaledes fuldstændig gjenoprettet i Løbet af Forsommeren, tør slutes af det nedenfor omtalte Forbund mellem Kongen og Greverne, der blev indgaaet i Avgust Maaned⁹¹. Endelig kom det ogsaa til Forlig mellem Kongen og Hertuginde Ingeborg, saaledes at hun, formodentlig mod et Pengevederlag, opgav sine hidtil havde sjellandske Besiddelser, derunder indbefattet

Søborg Slot og dets Tilliggende, der nu saaledes endelig 1344 kom i Kongens Værge⁹². Det synes at have været hendes Søn Kong Magnus, der mæglede Forliget og overtog Sikkerheden for Valdemars Overholdelse af Freden med hende og hendes Forbundsfæller, hvoriblandt ogsaa Herrerne af Werle. I alt Fald haves der et Brev fra Kong Valdemar, -der synes at maatte henføres til denne Tid, og hvori han ligeoverfor Kong Magnus bl. A. forbinder sig til at holde Fred med hine Fyrster og lade dem beholde deres Panter i Danmark, indtil de indløses, medens det erklæres, at saafremt Danekongen ikke overholder de med Hertuginde Ingeborg og samtlige tre hollandske Grever indgaaede Forlig, skal Magnus ligesom forhen tage deres Parti⁹³.

Efter at den med kortere og længere Afbrydelser i henved tre Aar førte Fejde paa Sjælland saaledes foreløbig var bragt til Ende og Kongen nu Herre over den nordlige Halvdel af Øen, kunde han uden Fare vende sin Opmærksomhed andensteds hen. Kongen drog først til Nørrejylland, hvor han bl. A., som det Følgende vil vise, havde vigtige Sager at afgjøre med Hr. Stig Andersson, og begav sig derfra til Sønderjylland for at hævde Kronens Rettigheder i Nordfrisland. Det er tidligere berørt, at den kongelige Andel af dette afsides liggende Landskab var indbefattet med under den Grev Gert 1332 indrømmede Panteret. Det synes imidlertid, som om de ligesaa frihedselskende som pengekjære Marskbønder have vidst at unddrage sig Betalingen af de sædvanlige Skatter til Panthaveren, og som om den ellers saa ubøjelige Greve formodentlig i Ihukommelsen af det ringe Held, han havde haft i sine Forsøg mod Nordfrisernes Frænder og Naboer Ditmarskerne, har funden sig i at und-

være Pengene. I Overenskomsterne af 1340 var Landskabet ikke udtrykkelig nævnt, Friserne fandt sig heller ikke foranledigede til at yde Skat til den nyvalgte Danekonge, og i Aaret 1344 havde de, som det hedder, ikke i hele 14 Aar svaret nogen Afgift. Allerede Aaret forud maa Kong Valdemar have opfordret dem til atter at underkaste sig Kronen, siden Indbyggerne i de tre Herreder Pelvorm, Bøking og Horsbøl for sig selv og alle deres Landsmænd undtagen Bønderne i Biltring Herred lovede ham undersaatlig Hylding og Troskab og Edoms Herred desuden at svare samme Skat, som tidligere var ydet Danekongen. Valdemar skal imidlertid have gjort Krav paa Betalingen af de for de sidste 14 Aar udestaaende Skatter — et Krav, der saa meget sikrere tør antages at have mødt et Afslag, som et Skattetilbud overhovedet kun ses at være gjort af det nysnævnte ene Herred, og Biltring Herred jo end ikke havde tilbudt at hylde ham. Kongen maatte da skride til Vaabenmagts Anvendelse mod sine gjenstridige Undersaatte, og hans Svoger Hertugen ydede ham Hærfølge. Øjeblikket var forsaavidt heldig valgt, som Friserne netop dengang laa i Splid med deres Præsteskab. Hertugen opbød Mandskab imod dem fra Kjær Herred i Gestlandet, hvis Indbyggere nærede gammelt Nag mod deres overmodige og ufordragelige Naboer i Marsken, og i et Slag ved Langsundtoft — i Nybøl Sogn to Mile syd for Tønder — led Bønderne i det vigtigste af Marskherrederne, Bøking Herred, et afgjørende Nederlag. Der var nu ikke Andet for dem at gjøre end fuldstændig at underkaste sig Kongen, og den 8de Avgust 1344 maatte de skriftlig love at tjene ham og hans Arvinger med Huldskab og Troskab og ikke at erkjende nogen anden Herre i Verden, hvert Aar at

stille 500 Ryttere til hans Raadighed, som maatte bruges inden Rigets Grænser mod Alle og Enhver undtagen Friserne selv, og for Fremtiden at betale alle sædvanlige Skatter og desuden som Sonegjæld for deres Opsætsighed (6 Skilling Sterling af hvert Hus*). Hvem der ikke vilde underkaste sig dette Forlig, skulde Bønderne udlevere og afgive enten i Ribe eller Tønder og desuden stille Gisler til Sikkerhed for, at den kongelige Befalingsmand — den saakaldte Staller — ikke led nogen Overlast, men han iøvrigt overholde Landets gamle Love og Rets-sædvaner. Trods Bøking Herreds Nederlag synes de øvrige Friser endnu ikke at have villet underkaste sig. Men ud paa Høsten (den 20de Oktober) bleve ogsaa de besejrede og maatte sandsynligvis gaa ind paa de samme Vilkaar, som deres Landsmænd i hint Herred havde underkastet sig. Maaske for yderligere at sikre sig Fri-ernes Troskab synes Kongen at have pantsat Klavs Limbek Øerne ude i Vesterhavet og tilladt ham der at anlægge faste Slotte for i Nødsfald at holde Befolkningen i Ave. Under alle Omstændigheder findes der endnu paa Amrom, Sild og Før Borgruiner, som Folketroen henfører til hin mægtige Adelsmand⁹⁴.

At de rendsborgske Grever ikke have anset sig forulempede ved Kongens her omtalte Forehavende, fremgaar deraf, at de ikke alene saa til som uinteresserede Tilskuere, men endog, da Valdemar nogle Uger efter Kampen ved Langsundtoft maa have gjort et Besøg paa

*) Beløbet af denne Afgift i vore Penge lader sig paa Grund af det Uvisse i det daværende Forhold mellem Sterling og anden Mønt ikke med Bestemthed fastsætte. Det tør dog med nogenlunde Sikkerhed antages neppe at have udgjort over 12 Kroner.

Sønderborg Slot, den 26de Avgust her indgik et gjen-
 sidigt Forsvarsforbund med ham, som skulde gjælde mod
 Alle og Enhver med enkelte nærmere angivne Undtagel-
 ser, hvoriblandt paa Grevernes Side Johan den Milde og
 paa Valdemars Kong Magnus, og som derhos stadfæstede
 alle ældre Overenskomster mellem Parterne og henviste
 fremtidig Tvist mellem dem til Hertug Valdemars Vold-
 gift⁹⁵. Fra Kongens Side har dette Forbund vistnok
 mindre været beregnet paa at faa virksom Hjælp hos
 Greverne Henrik og Klavs end snarere blot paa ligeover-
 for dem at holde sig Ryggen fri, hvis det paany skulde
 komme til Fredsbrud med Grev Johan og hans egen-
 mægtige Lensmænd og Panthavere paa Sjælland. Et saa-
 dant lod under alle Omstændigheder ikke længe vente
 paa sig, og Kongen synes neppe hjemkommen fra det
 sidste frisiske Felttog, før Fejden paa Sjælland paany
 blussede op. Holstenerne her havde søgt yderligere at
 styrke sig ved at anlægge et nyt befæstet Punkt tæt syd
 for Nestved paa nogle Banker i Nærheden af Sortebrødre
 Kloster. Da dette laa udenfor de paagjældende Pante-
 breves Lydelse, forlangtes Fæstningen fra dansk Side
 enten overgivet eller sløjft, og da dette nægtedes, gjor-
 des der et Forsøg paa at tage den med Magt. Belejrin-
 gen mislykkedes imidlertid, og en Vaabenstilstand gjorde
 indtil videre Ende paa Fjendtlighederne⁹⁶.

Ogsaa Aaret 1344 endte saaledes med et fejlslaget
 Forsøg fra Kong Valdemars Side. Men medens hans
 Lykkes Sol dog var i stadig Stigen, saa det ud, som om
 den ene Bom efter den anden skulde lukkes for Opfyldel-
 sen af de dristige Planer om det holsten-rendsborgske
 Grevehuses Magtudvidelse paa Danmarks Riges Bekost-
 ning, som den kullede Greve i sin Tid havde udklækket

og forberedt, og som hans Sønner utvivlsomt havde taget i Arv efter ham. Ligesom den Omstændighed, at Hertug Valdemar ikke længere var sønneløs, maatte betage dem den erhvervede Udsigt til at blive Arvetagere efter Abels Hus i det danske Len Sønderjylland, saaledes kunde ogsaa Kong Valdemar med større Tryghed se tilbage paa den tilsyneladende saa farlige Indrømmelse, han i Helsingborg 1341 havde gjort Greverne med Hensyn til Fyn, efterat Dronning Helvig havde skjænket ham den første Søn, Junker Kristoffer, hvis Fødselsaar hidtil angives til 1344, men maaske med større Sandsynlighed turde ansættes allerede til 1341⁹⁷. Og ikke nok hermed. Deres Fætter Hertug Valdemar, der engang kun havde været en Bolt i deres mægtige Faders Haand, syntes bestandig at slutte sig fastere til sin begavede og viljestærke Svoger og Lensherre, og der kunde vanskeligere tænkes et fyldigere Udtryk for det nøje Forhold, der var indtraadt mellem dem, end det Brev, som Hertugen den 13de Marts 1345 i Vejle udstedte til Kongen. Hertugen lovede heri at ville være Kong Valdemar, hans Dronning og Sønner huld og tro som sig selv, i hvad der end maatte møde, og stillede for det Tilfælde, at han selv skulde dø før Kong Valdemar, sit Hus, sin Hustru, sine Børn, sit Land og alle dertil hørende Slotte og Stæder under dennes Beskyttelse, saalænge indtil hans Sønner havde naaet Myndighedsalderen⁹⁸. Dette Brev er i en dobbelt Henseende mærkeligt. For det Første indeholdt Kongens Modtagelse deraf forsaavidt en Indrømmelse til Hertugen og hans Slægt, som den middelbart medførte en Erkjendelse af Lenet Sønderjyllands Arvelighed, hvorom der ikke vides at være truffet nogen Bestemmelse ved Forhandlingerne 1340, men som vanske-

lig lod sig bestride fra Kongens Side, efter at Arveligheden ved Forleningen til Grev Gert i Aaret 1326 udtrykkelig var udtalt, og efter at Kong Kristoffer siden stiltiende havde erkjendt samme ved den Grev Gert 1330 givne Udsigt til paany at forlenes med Sønderjylland, saafremt Hertug Valdemar døde uden Arvinger. Men paa den anden Side indrømmede Hertugen her Kongen det betydningsfulde Værgemaal, for hvis Erhvervelse den sidstes Fader havde tilsat Krone og Rige, og var det Tilsigtede virkelig indtraadt, kunde det visselig siges at have været, som om Grev Gert aldrig havde levet. Det er derfor forklarligt nok, at man har kunnet henføre Grevernes oven omtalte Tilfangetagelse af Hertugen til dette Aar og lade den være Hævn for Udstedelsen af et sligt Brevskab. Er det nu end sandsynligt, at der ikke har været Tale om en fornyet Udøvelse af en slig Voldsgjerning fra Grevernes Side, saa er det dog i alt Fald sikkert nok, at Hertugen ikke i Længden har kunnet modstaa det holstenske Tryk, og at Brevet af 13de Marts senere er blevet ham et dødt og betydningsløst Ord.

FJERDE KAPITEL.

Estland og dets Skæbne siden Valdemars Thronbestigelse, indre Uroligheder, i hvilke de tyske Ridderes Orden inddrages; Stig Andersson til Bjørnholm udnævnes til Statholder; Valdemar begiver sig selv til Estland, som han ikke længe efter afhænder til fornævnte Ridderorden, i hvilken hans Broder Junker Otto samtidig optages som Medlem; det estlandske Ridderskab søger forgjæves at faa det Skete omgjort.

Vi skulle nu ledsage Kong Valdemar paa den første større Udflugt fra Hjemmet, han foretog efter sin Thronbestigelse. Rejsen gjaldt Estland, og for at forstaa

de Grunde, der maatte bevæge Kongen til at gjæste dette sin Krones fjerne Tilbehør, maa vi kaste Blikket noget tilbage i Tiden. Det er ovenfor fortalt, at Valdemar Atterdag, allerede inden han fik Kongenavn, under sit Ophold i Spandau i Foraaret 1340 overdrog sine Rettigheder til Estland til sin Svoger Markgreven som Vederlag for Søsterens udeblevne Medgift. Efter at han var bleven Konge og havde klaret, hvad der laa nærmest, bemyndigede han i Overensstemmelse hermed den 26de Januar 1341 den danske Høvedsmand i Estland til at overlevere Markgreven Landet med dets faste Slotte, uanset at hans Søster Markgrevinde Margrethe Aaret forud var død⁹⁹. Umiddelbart herefter synes der baade fra Ludvigs og Valdemars Side at være indledet Forhandlinger om en Afhændelse af Estland til den tyske Ridderorden¹⁰⁰, hvortil den Førstnævnte for sit Vedkommende allerede den 26de Marts 1340 havde erhvervet kejserlig Tilladelse. og begge Fyrster lode endog opsætte de i denne Anledning fornødne Overdragelsesbreve¹⁰¹. Denne Plan kom dog ikke længere end paa Papiret, uden at det tilfulde kan oplyses, hvad det var for Grunde, der dengang bragte det paatænkte Salg til at strande.

I den nærmest paafølgende Tid antog Forholdene i Estland en saadan Skikkelse, at den utaalmodige Markgrev Ludvig indtil videre maatte opgive ethvert Haab om at faa det ham overdragne Landskab gjort i Penge. Det var ikke nok med, at Hertugdømmet, som vi have omtalt, inddroges med i den mellem Valdemar Atterdag og Sveakongen udbrudte Fejde: langt værre vare de Plager, der oprandt over Landet af indre Grunde. Det var aabenbart Hemmeligheden ved den tilsyneladende saa vidunderlige Trofasthed, hvormed Estlands for største Delen

indvandrede tyske Ridderskab hængte ved Danmark, at Danekongen var langt borte, og at intet kraftigt Tilsyn saaledes hemmede det i dets Færd mod den fortrykte indfødte Bondebefolkning. Hvorledes denne Færd var, fremgaar tilstrækkelig af de Ord, hvormed en Forfatter fra Nabolandet Lifland karakteriserer dette og Estland i Forening. De to Lande vare, siger han, »Adelens Himmerig, Præsternes Paradis, Udlændingenes Guldgrube og de fortrykte Bønders Helvede.« Tilsidst forgik Taalmodigheden dog Bønderne. I April 1343 rejste de sig i væbnet Opstand og anrettede et forfærdeligt Blodbad paa deres Undertrykkere. De hævntørstende Bønder sparede ingen Alder og intet Kjøen, og selv Klostrenes fredhellige Beboere undgik ikke det almindelige Myrderi. En Bondehær paa 10,000 Mand lejrede sig nu udenfor Reval Stad og Slot, og herfra sendte Esterne Bud paa Bud om Hjælp til Svenskerne i Finland, med hvilke de danske Vasaller i Estland nys havde ligget i Fejde. Disse sidste anraabte paa deres Side Ordensmesteren i Lifland om Bistand og overgave ham den 16de Maj midlertidig Landets faste Slotte imod Forpligtelse til paa Opfordring atter at overgive dem og Landet til Danmarks Krone mod Erstatning for Vedligeholdelses-Omkostningerne. De oprørske Bønder tilbøde nu frivillig at underkaste sig, naar de kun aldrig herefter skulde erkjende nogen Tydsker for Øvrighed; gik man ikke ind paa dette Vilkaar, truede de med at dræbe enhver Tydsker »var han end kun en Alen lang«, og hellere end at underkaste sig vilde de alle til Hobe foretrække Døden. Ordensmesteren og hans tyske Riddere indlode sig imidlertid ikke paa nogen Underhandling. Kampen imod Esterne antog Præget af en ligefrem Udryddelseskrig, udenfor Reval bleve de

slagne og 10,000 af dem siges at være faldne for Riddernes Sværd. To Dage efter Nederlaget ankom vel de svenske Befalingsmænd fra Finland med en lille Flaade; men ved Efterretningen om, hvad der var gaaet for sig, sluttede de foreløbig en Stilstand med Ordenens Embedsmænd og sejlede atter hjem. Imod de mægtige Hjælpetropper, Adelen havde faaet, indkaldte Bønderne Russerne, der imidlertid 1344 sloges tilbage af Ridderne, som dernæst hjemsøgte Bønderne paa Øen Øsel og anrettede et nyt Blodbad. Men Kampen og Forvirringen var endda ikke hermed til Ende, idet de hedenske Litaver nu faldt ind paa Riddernes Enemærker, indtog Borge og slæbte Fanger afsted med sig til deres uvejsomme Skove ¹⁰².

Saa fortvivlede Forhold som disse kunde Kong Valdemar selvfølgelig ikke lade skjøtte sig selv. Allerede den 24de Juni 1344 skrev han fra Aalborg til Ridderordenen i Lifland, takkede den, fordi den havde taget Estland i Beskyttelse og anmodede den om efter Løfte at overlevere de af Kronens Slotte, den sad inde med, til Hr. Stig Andersson til Bjørnholm, som han havde udset til foreløbig at overtage Landets Styrelse. Ridder Stig udrustede han med uindskrænket Fuldmagt, idet han den paafølgende 1ste Avgust meddelte ham et kongeligt Segl med Løfte om senere selv at ville stadfæste enhver hensigts- og retmæssig Anordning, han maatte udfærdige under dette. Ordenen var imidlertid ikke villig til at give Slip paa Estland, medmindre den fik Erstatning for sine Udgifter, og den 24de Januar 1345 lod den sig til Sikkerhed for disse af de kongelige Vasaller sammesteds formelig overlevere Narva Slot som Pant ¹⁰³. Den Tanke har vistnok ikke ligget Valdemar fjernt, at

det maaske kunde falde hans Vasallers Hjælpere ind uden Vederlag at beholde, hvad de engang vare komne i Besiddelse af, og — saavidt det, efter hvad der foreligger, kan skjønnes — besluttede han derfor længere hen paa Aaret 1345 selv at drage over til Estland, idet den med Tydskerne paa Sjælland sidst indgaaede Vaabenstilstand formodentlig har været sluttet paa en saa rummelig Tidsfrist, at han har kunnet tro saa temmelig at have Ryggen fri fra den Side. Det er vanskeligt at afgjøre, naar Rejsen tiltraadtes; men det synes rimeligst, at han ~~han~~ har forladt Danmark henimod Midten af September 1345 og er forbleven i Estland indtil Slutningen af Januar eller Begyndelsen af Februar næste Aar ¹⁰⁴.

Angaaende Kongens Virksomhed histovre er kun saare Lidet os bekjendt. Han stadfæstede forskellige af sin Høvedsmand Hr. Stig i Løbet af det sidste Aar trufne Foranstaltninger, meddelte Kirker og Præsteskab forskellige Begunstigelser og maa ogsaa have vidst at skaffe Midler til at udløse de tydske Riddere af Narva Slot ¹⁰⁵. Men ved personlig at gjøre sig bekjendt med de estlandske Forhold maa den Tanke snart være modnet hos Kongen, at Besiddelsen af dette fjerne Land især under de daværende forviklede og mislige Forhold, da det hele lettelig kunde gaa tabt, var Danmark af liden virkelig Værdi, og at han derfor hellere maatte se at blive af med det, naar det kun skete paa en saadan Maade, at Gjennemførelsen af hans Planer til det øvrige Riges Gjenforening derved kunde fremmes. Han gjenoptog derfor den tidligere Tanke om Landets Afhændelse til den tydske Orden og har vistnok allerede under sit personlige Ophold i Estland truffet de foreløbige hertil sigtende Aftaler med Ordenens Embedsmænd i Lifland.

Haand i Haand med disse Aftaler gik Forhandlinger om Udførelsen af en anden Plan, der stod i en vis Forbindelse med hin. Inden Valdemar tiltraadte sin Rejse til Estland, tør han vistnok antages at have havt en Sammenkomst i Nordtydskland med sin Broder Junker Otto, der siden sin Løsgivelse af det langvarige holstenske Fangenskab synes at have ført et stille og ubemærket Liv, og at have formaaet denne til at gjøre sig Følgeskab til hint Land. Om det nu er den snilde Valdemar, der har undfanget Tanken og faaet sin Broder til at gaa ind paa den, eller den af sig selv er opstaaet i den sidstes Sind, der efter den Modgang, han havde døjet, naturligen har kunnet tage en tungsindig og verdensflyende Retning — nok er det, der blev Tale om, at Otto skulde lade sig optage som Medlem af den tyske Ridderorden og saaledes vie sit fremtidige Liv til en enlig Stand og Kamp mod de Vantro. Denne Tanke maatte visselig i høj Grad tiltale Kong Valdemar. Thi Danmarks hidtidige Historie frembød kun altfor mange Exempler paa, hvilke for Rigets Enhed og Sammenhold farlige Krav der kunde opstilles af Kongernes Brødre, selv om de vare yngre end Thronens Besidder, end sige da, naar den Paagjældende som her var ældre. Men hertil kom den Omstændighed, at Estland, som det synes, af Kongehusets egne Medlemmer ansaas for at staa i et saadant særligt Forhold til den første Erhverver Kong Valdemar Sejrs Æt, at det gik i Arv i denne efter de almindelige Arveregler¹⁰⁶, medens Danmark iøvrigt var et Valgrige, og at Junker Otto som den ældre Broder følgelig var nærmere berettiget til samme end Valdemar. Efter denne Betragtningmaade vilde altsaa Planen til Estlands Salg ikke alene fremmes ved, men saa godt som være

betinget af, at Junker Otto paa den antydede Maade sagde Farvel til Verden ved at lade sig indlemme i en mer end halv munkeagtig Ridderorden.

Medens Otto vistnok er forbleven i Estland og de umiddelbare Forhandlinger her fortsatte ved Stig Andersson, søgte Kongen efter sin Hjemkomst først paa Aaret 1346 at borttrydde de Hindringer, der endnu maatte stille sig i Vejen for den paatænkte Plan. Om en af disse giver det ene af de to Breve, som Kongen den 15de Avgust udstedte fra Kjøbenhavn, os den fornødne Oplysning, idet Valdemar heri erklærer, at han har fyldstgjort Knud Porses Sønner for det Krav, de i Henhold til Kong Kristoffers Løfte til deres Fader af 11te November 1329 maatte have paa Estland, med Hertugdømmet Holbek, saa at hverken de eller deres Halvbroder Kong Magnus paa deres Vegne skulde kunne gjøre nogen Fordring gjældende paa hint Land. Det andet Brev var rettet til alle Kongens Vasaller i Estland og meddelte dem, at da Junker Otto, »hvem Landet efter ret Arv tilhørte«, med Kongens og hans Raadgiveres Samtykke ønskede at indtræde i de tyske Ridderses Rækker, havde Kongen efter Samraad med sine tro Mænd og i Forening med sin Broder overladt det nævnte Land til Ordenen, hvorfor han nu til Fordel for denne løste dem fra deres Troskabsed til ham. Umiddelbart efter Udstedelsen af disse Breve maa Kongen have begivet sig til Ordenens Hovedsæde Marienborg i Vestpreussen, hvor han den 29de Avgust 1346 udfærdigede det formelige Brev paa Estlands Overdragelse til Stormesteren Henrik Tusmer og samtlige tyske Riddere for en Sum af 19,000 Mark Sølv. Ifølge en særlig Overenskomst af 21de September s. A. betalte Ordenen desuden Markgreve Ludvig af Bran-

denborg en Affindelsessum af 6000 Mark for hans Rettigheder til Landskabet. I den paafølgende November Maaned overleverede paa Kongens Vegne Stig Andersson og paa Markgrevens Frederik af Lochen, der forlængst atter var traadt i brandenborgsk Tjeneste, Estland til Ordensmesteren i Lifland, der modtog Indbyggernes Hylding og foreløbig stadfæstede deres Friheder og Forrettigheder. Allerede tidligere synes Junker Otto at være indtraadt i Ordenen, som hvis Foged han fik Befalingen over Slottet Karkus i Lifland. Da hans Navn aldrig mere nævnes, turde det ikke være usandsynligt, at han er falden i en af de nærmest paafølgende Aaringers blodige Kampe mellem Ridderne og de hedenske Litaver¹⁰⁷.

Saaledes var da det Land, hvor Heltekongen Valdemar Sejr i Volmarslaget havde vunden sine skønneste Lavrbær, og hvortil Sagnet om Dannebrog's Himmelfald knyttede sig, endelig skilt fra Danmark, og saaledes berøede fra nu af Haabet om vor gamle nationale Kongestammes Vedligeholdelse alene paa Kong Valdemar og hans umyndige Sønner. St. Hansdag Aaret efter skrev Kongen til Pave Klemens VI, at han, efterat hans Broder, hvem Estland tilhørte som ret Arv, havde lovet at indtræde i den tyske Ridderorden, med hans Samtykke havde overdraget Ordenen det hele Landskab, men dog af visse ham og Riget vedrørende Aarsager havde givet det Udseende af et Salg og derfor modtaget 19,000 Mark Sølv; hvad Hertugdømmet var eller kunde blive mere værd, maatte betragtes som rent ud skjænket Ordenen. Den 8de Februar 1348 meddelte Paven derefter Ridderne Stadfæstelse paa. Kjøbet af Estland, hvad den tyske Kejser allerede den 20de September to Aar forud for sit Vedkommende havde gjort¹⁰⁸. Det estlandske Ridderskab

satte imidlertid saa stor Pris paa Forbindelsen med Danmark, at det end ikke efter Alt dette vilde undlade et Forsøg paa at faa det Skete omgjort. I Vaaren 1348 skikkede det Sendebud til Kong Magnus Eriksøn for at sikre sig hans Vidnesbyrd om Ægtheden af det skriftlige Løfte om Estlands evige Forbliven ved Danmark, som Kristoffer II havde givet den 21de September 1329, og fra Magnus begave Sendebudene sig til Kong Valdemar for med disse Brevskaber i Hænde at paatale den skete Afhændelse¹⁰⁹. Gjort Gjerning stod imidlertid ikke til at ændre, og Estland var og blev skilt fra Danmark. Men mærkeligt nok tabte Erindringen om, at Ejendomsretten til Hertugdømmet fra dansk Side formelig var afhændet til Ordenen, sig i Tidens Løb saa ganske herhjemme, at senere danske Konger lige fra Erik af Pommern og indtil Frederik II haardnakket gjorde Paastand paa Udøvelsen af Højhedsret til Estland. Omvendt vedligeholdt Mindet om det danske Herredømme over dette Land sig her gennem lange Tider i Kjøbstads-Gilder, der vare indviede til nordiske Helgene, og hvis Skraaer vare dannede efter dansk Mønster, i Benævnelsen paa de mindre revalske Mønter, i danske Personnavne o. desl.¹¹⁰

FEMTE KAPITEL.

Fejden paa Sjælland blusser op igjen, og Lykken følger de danske Vaaben; Klavs Limbek hjemsøger Holstenerne paa Lolland; Kongen indtager flere faste Pladser paa Sjælland og bereder sig til et Angreb paa Vordingborg Slot, som Grev Johan iler til Undsætning; Forlig mellem ham og Kongen, ifølge hvilket Vordingborg og Lolland eller i alt Fald en Del deraf overdrages den sidstnævnte; Sjel-

land med Undtagelse af Hertugdømmet Holbek i Valdemars Besiddelse; Vordingborg Slot som hans Yndlingssæde.

For ikke senere at komme tilbage til det estlandske Anliggende have vi, efterat vi engang vare komne til at berøre det, forfulgt dets Udvikling, indtil det fandt sin endelige Afslutning. Vi maa nu atter gjøre et Skridt tilbage i Tiden for at se, hvorledes Forholdene, imens Forhandlingerne om hint Anliggende stode paa, havde stillet sig herhjemme. Ligesom Afhændelsen af Estland ikkun var Valdemar et Middel til saa meget kraftigere at virke for Gjenerhvervelsen af det øvrige Rige, saaledes havde han, médens han var sysselsat med hin Sag, ingenlunde forsømt at gjøre, hvad der kunde gjøres for Opnaaelsen af det antydede Formaal. Vi have hørt, at Striden med Holstenerne paa Sjælland paany var blusset op i Slutningen af 1344, men at der efter det fejlslagne Forsøg mod den nye Fæstning ved Nestved foreløbig var indtraadt en Vaabenhvile. Efter dennes Udløb gjenoptoges Kampen 1345 og førtes fra Holstenernes Side paa samme Vis som tidligere med Strejftog fra deres faste Borge ind paa Kongens Enemærker, under hvilke det gik løs paa Rov og Brand. Paa denne Maade gik flere sjellandske Landsbyer op i Luer, og Ringsted Kjøbstad blev udplyndret. I dette Aar, da i Kongens Fraværelse Ledelsen af Krigsforetagenderne formodentlig har været betroet Klavs Limbek, tilsmilede Lykken dog afgjort de danske Vaaben. Et nyt Forsøg mod Fæstningen ved Nestved førte til, at denne indtoges og jævnedes med Jorden. Samme Skæbne timedes det faste Slot Gunderslevholm i Øster Flakkebjerg Herred, hvis hele Besætning maatte springe over Klingen, og endelig faldt endnu Slottet Padeborg i de Danskes Hænder¹¹¹.

I Januar Maaned 1346 satte Klavs Limbek over til Lolland for at angribe de faste Pladser, Holstenerne der sade inde med. Formodentlig imens han endnu var i Færd med Belejringen af disse, maa Kongen være kommen tilbage fra Estland og synes strax at have kastet sig ind i Kampen med Holstenerne. Han fulgtes af det samme Held, der havde ledsaget hans Krigsmagts Foretagender, mens han selv var borte. Nu faldt endelig Korsør Slot (Taarnborg) for hans Angreb, og det samme var Tilfældet med Pedersborg Kirke, der nu var forvandlet til en Fæstning, og som det altsaa ikke var lykkedes Abbeden i Sorø at faa sløjft. Formodentlig for at standse Kongens Fremgang ved at gjøre et Angreb paa det vigtigste faste Punkt i hans Ryg, synes den holstenske Befalingsmand paa Vordingborg Slot, Markvard Stove den Yngre, at have gjort et Strejftog mod Kjøbenhavn, men blev i Nærheden af denne Stad slaaet i et Sammenstød med en Albert af Osten, der dengang maa have været Kong Valdemars Hovedsmand paa Kjøbenhavns Slot, og selv som Fange ført sammesteds hen, hvorfra han Aaret efter undveg¹¹².

Efter denne uafbrudte Fremgang for de danske Vaaben var der nu kun eet befæstet Hovedpunkt paa Sjælland i tydske Hænder, men det rigtignok det vigtigste af alle, Vordingborg Slot, og Kongen beredte sig nu ved et Angreb paa dette at slaa det sidste afgjørende Slag for Sjællands Befrielse fra tydsk Herredømme. Mærkelig nok synes Grev Johan en Tidlang at have ladet Tingene paa Sjælland skjøtte sig selv — et Særsyn, der end ikke fuldstændig lader sig forklare ved den Antagelse, at Befalingsmændene paa alle de hidtil af de Danske tagne Borge have været Holstenerne, til hvem Greven

igjen har pantsat disse. Før Lollands Vedkommende synes dette kun at have været Tilfældet med Ravnsborg Slot, medens Aalholm med Underliggende vistnok var i Johans umiddelbare Besiddelse, og om det nu har været derfor, eller hvad Grunden ellers kan have været: nok er det, først Angrebet paa Lolland synes at have kaldt ham til Krigsskuepladsen. Det hedder, at han med en stor Stridsmagt gik i Land paa Lolland¹¹³, uden at vi iøvrigt erfare Noget om et muligt Sammenstød der mellem ham og Klavs Limbek, og da nu Valdemar havde paabegyndt Belejringen af Vordingborg, var Greven i Færd med at indskibe sig for at ile Borgen til Undsætning, da Kong Magnus Eriksøn lagde sig imellem de stridende Parter og mæglede et Forlig, hvorefter Vordingborg Slot den 23de August 1346 blev overgivet i Valdemars Hænder imod Udbetalingen af 8000 Mark Sølv. Denne Mellekomst kan vel neppe udelukkende betragtes som et Venskabsstykke mod Valdemar, og under alle Omstændigheder turde Kong Magnus have forstaaet under Udførelsen af sit Mæglerhverv at benytte sig af sin Nabokonges ivrige Ønske om at komme i Besiddelse af Vordingborg til at udvirke Et og Andet i egen Interesse. Det er i alt Fald neppe urimeligt at antage, at det har været hans Indflydelse, der bevægede Kong Valdemar til ved det ovenomtalte Brev af 15de August s. A. at yde hans Halvbrødre et Vederlag for deres dog altid noget tvivlsomme Krav paa Estland. Ventelig har det iøvrigt ogsaa været ved de i Anledning af Vordingborgs Overgivelse førte Forhandlinger mellem begge Konger, at der aftaltes en Ægteskabs-Forbindelse mellem Valdemars Søsterdatter Beatrix, der efter sin Moders Mark-

grevinde Margrethes Død muligens har været opdragen ved det danske Hof, og Sveakongens ældste Søn Junker Erik¹¹⁴.

Iøvrigt synes det, at det med Grev Johan indgaaede Forlig ogsaa har omfattet Lolland, og at Slottet Aalholm med Hælvten eller maaske mere af Øen ifølge sammes Bestemmelser strax er tilfalden Kongen, medens Ravensborg Slot med Resten først Aaret efter ved særlig Indløsning fra en vis Johan Hvid kom i hans Hænder¹¹⁵. Men under alle Omstændigheder er det afgjort, at Kong Valdemar — der den paafølgende Allesjælesdag med stormende Haand indtog Slottet Skjoldenæs i Valsøllille Sogn halvanden Mil nord for Ringsted, hvis holstenske Besidder formodentlig ikke godvillig har villet lade sig udløse¹¹⁶ — inden Udgangen af 1346 endelig havde naaet det første Maal for sine Bestræbelser, idet Rigets Hovedland Sjælland nu efter sex Aars ufortrødne Anstrængelser var befriet fra fremmed Herskab og gjenvundet for Danmarks Krone. Rigtignok maatte Kongen samtidig igjen unddrage en Del af Øen fra sit umiddelbare Omraade ved nemlig at forlene Knud Porses to Sønner Hakon og Knud med det i det oftere omtalte Brev saakaldte »Hertugdømme Holbek«, der aabenbart er det samme, som deres Fader og senere deres Moder i sin Enkestand havde besiddet under Navn af Grevskabet Kallundborg, og som foruden Samsø maa antages at have omfattet de fleste af eller maaske alle de øvrige fem Herreder, der nu danne Holbek Amt. Men denne Bortforlening blev under alle Omstændigheder ikke af lang Varighed. Lenet er utvivlsomt faldet tilbage til Kronen, da begge de unge Porsere i Aaret 1350 bortreves af den sorte Død, og i alt Fald ses Samsø tre Aar senere at have været i Kongens umiddelbare Besiddelse¹¹⁷.

Det er aabenbart, at Kong Valdemar har sat særlig Pris paa at komme i Besiddelse af Vordingborg Slot. Og det turde vel være, at Grunden til den Tiltrækning, det udøvede over ham, ikke alene er at søge deri, at Borgen som antydet var saa fast, at den maatte betragtes som Nøglen til Sjælland, men ogsaa i dens ualmindelig skønne Beliggenhed og i de Minder, der knyttede sig dertil som det Sted, hvor hans store Forfædre, de to første Valdemarer, fortrinsvis havde dvælet. Vordingborg og den ud for samme liggende Masnedø havde jo været det sædvanlige Udgangspunkt for begges Sejrstog mod Vender og andre slaviske Folkefærd langs Østersøens Kyster, og indenfor det herværværende Slots Mure havde de begge endt deres virksomme og bevægede Liv, den sidste kort efterat han her havde udøvet den fredelige Stordaad, Udstedelsen af jydsk Lov. Efterat Valdemar Atterdag, der hidtil ikke havde haft et blot nogenlunde fast Stæde, nu endelig havde faaet Slottet i sit Eje, blev det ham det kjæreste Opholdssted; indtil det længere hen i Tiden fik en Medbejler i saa Henseende i Gurre. Han udvidede og styrkede dets Bygninger og Fæstningsværker og satte endelig Kronen paa Værket ved Opførelsen af det navnkundige Gaasetaarn; saa kaldet efter den gyldne Gaas, der drejede sig paa dets Fløjstang. Der er os vel ikke opbevaret nogen Beretning om Borgens Bestanddele, Indretning eller Udseende paa Valdemars Tid; men ved Hjælp af en Tegning af Slottet fra Aarene 1670¹¹⁸, da en stor Del af det endnu var bevaret, i Forbindelse med, hvad Voldstedet den Dag idag udviser, turde det dog være muligt at danne sig en løselig Forestilling i saa Henseende. Slottet laa syd for Kjøbstaden paa en Bakke, der skraaner ned mod den Vig, som gaar

ind mellem Fastlandet og Halvøen Oringe, og som danner Vordingborgs i Middelalderen ypperlige, nu grundede og tilsandede Havn. Voldstedet af Slottet har Form af en noget aflang Runddel og indtager et Fladerum af 6—8 Tønder Land. Hele denne Plads, der med sine mange spredtliggende Bygninger dannede ligesom en særlig lille By, var omgiven af Ringmure opførte af røde brændte Sten, og disse omgaves atter ud mod Landsiden af en Grav. I den nordlige Del af Ringmuren var Porten, i et med Spir forsynet Porttaarn, anbragt og i den sydlige eller med andre Ord ud mod Havnen tre Taarne, nemlig længst mod Vest Vandtaarnet, derefter Jomfrutaarnet, begge firkantede, det første forsynet med Spir, det andet uden saadant, men med kreneleret Rand, og endelig det runde eller maaske ottekantede Ormetaarn med spidst opløbende Tag. I nordostlig Retning for det sidste knejsede det mægtige runde med Spir forsynede Gaasetaarn. Fordelt i otte Stokværk, Kjælderer iberegnet, rager det 79 Fod op fra Grunden til Taget, har en Omkreds af omtrent 105 Fod og en Murtykkelse ved Jorden af 10 Fod. Indenfor Ringmuren paa Sydsiden laa den egentlige Vaaning, Vester- og Østersalen, der — begge med to Stokværk — forbandtes med hinanden ved en dog maaske fra en nyere Tid hidrørende Mellembygning, saaledes at denne, der laa i Flugt med den førstnævnte, dannede en stump Vinkel med Østersalen. Vestersalen støttedes ud mod Ringmuren af det store firkantede Valdemarstaarn, uden Spir, men med kreneleret Rand; to mindre ligeledes firkantede Taarne vare anbragte, det ene i Vinklens Toppunkt, det andet ved Enden af Østersalen. Den sidste vendte ud mod en rummelig Abildgaard, hvor man endnu i Slutningen af det 16de Aar-

hundrede paaviste en Kilde, hvori Kong Valdemar skal have taget Fodbade¹¹⁹. Vest for Vaaningen laa det saakaldte Kongens Kjøkken med Bryggers, nærmest øst for Abildgaarden Fruerhus, Borgestue og endnu et Kjøkken, umiddelbart nord for Gaasetaarnet Kirken med et firkantet Klokketaarn, der rimeligvis ogsaa har spillet en Rolle med blandt Fæstningsanlægene, og langs den vestlige og nordlige Ringmur endelig Lade- og Staldbygninger o. desl. Af hele den engang saa prægtige Borg er paa nogle Rester af Ringmuren nær Gaasetaarnet det Eneste, Tiden har levnet. Efter at det i over 400 Aar havde været berøvet sin oprindelige Prydelse Guldgaasen, som Erik af Pommern i sin Tid medtog, da han maatte gaa i Landflygtighed, har det i Aaret 1871 faaet den gjen-givet i forgyldt Kobber. Ved samme Lejlighed blev Taarnets øverste Stokværk fuldstændig ombygget og et nyt kobbertakt Tag anbragt indenfor Taarnets krenelerede Rand, saaledes at der mellem denne og Taget løber en 5 Fod bred Gang. Det nye Tag er 44 Fod og Spiret med Gaasen 8 Fod 8 Tommer højt, saaledes at Taarnets fulde Højde er næsten 132 Fod fra Grunden til det Øverste af Gaasen.

SJETTE KAPITEL.

Kong Valdemar gjør en Valfart til det hellige Land og er paa Grund af Forsømmelse med forinden at indhente pavelig Tilladelse hertil hjemfalden Bandstraf, hvorf~~or~~ han dog dispenseres; han blander sig i Striden mellem de holstenske Grever og deres opsætsige Vasaller og erhverver Borgen Stege ved Oldeslohe; Forlig paa Nebbegaard mellem ham og Greverne, hvorved han bl. A. mod Afstaaelse af Stege faar sig overdraget Nyborg Slot med den østlige Halvdel af Fyn; Kongen erhverver fremdeles den til Horsens hen-

lagte Fjerdepart af Nørrejylland, Halvdelen af den til Kolding henlagte Fjerdepart, Skanderborg, samt Møn og Falster.

Umiddelbart efterat Vordingborg Slot var kommet i Kong Valdemars Besiddelse, drog han fra Sjælland over til Preussen for som tidligere fortalt i Marienborg at faa Afhændelsen af Estland endelig berigtiget. Inden sin Tilbagerejse modtog han endnu her i Begyndelsen af September det første Afdrag paa Salgssummen, der i Løbet af samme Efteraar fulgtes af flere ¹²⁰. I December Maaned finde vi igjen Kongen i Nordtydskland ¹²¹, og denne nye Rejse har vistnok været foranlediget ved Ønsket om at faa fremskyndet Betalingen af hans Tilgodehavende hos den tydske Orden, hvoraf han formodentlig har regnet paa at kunne klare sit Mellemværende med Grev Johan i Anledning af Vordingborgs Overgivelse. Hans personlige Nærværelse synes heller ikke at have været uden Frugt, idet han kort efter hinanden oppebar to betydeligere Afdrag. For det sidste af disse udstedte han sin Tilstaaelse i Marienborg den 13de Februar 1347 ¹²², og umiddelbart herefter synes han at have tiltraadt en Valfart til det hellige Land.

Foruden af nogle danske Adelsmænd, som Kongen havde sat Stævne i Nordtydskland, ledsagedes han paa denne Rejse ogsaa af sin Fætter, Hertug Erik af Sachsen-Lauenborg. I Jerusalem blev han af denne sin Ledsager slaaet til Ridder af Kristi Grav med hele det højtidelige Ceremoniel, som gammel Skik og Brug hjemlede ved en slig Lejlighed, hvorefter han selv uddelte Ridderlaget til Hertugen og sine øvrige Ledsagere. Uagtet den undertiden fremsatte Anskuelse om, at Valdemar Atterdag noget nær var en ligefrem Gudsfor nægter, er lige saa uhjemlet som det Sagn, hvori denne Anskuelse

er bleven indklædt, at han nemlig paa sine gamle Dage skal have tilskrevet Paven et Brev, saalydende: »Naturen have vi af Gud, Riget af vore Undersaatter, vor Formue af vore Forfædre, Thronen af dine Forgængere; under du os den ikke, sende vi dig den herved tilbage«¹²³ — er det dog paa den anden Side efter Kongens hele Personlighed lidet troligt, at han ene af religiøse Bevæggrunde har ladet sig bestemme til denne Valfart. Den nærmeste Anledning til Rejsen, hedder det vel, maa søges i et Løfte, han havde aflagt, fordi han ikke, som han havde tænkt sig, ved sit Besøg i Estland var kommen til at deltage i Kampen mod de hedenske Litaver. Dette faar nu staa ved sit Værd; men foruden en oftere hos Kongen fremtrædende Lyst til at lære fremmede Lande og fremmede Forhold at kjende har der ganske vist ogsaa været en Smule Politik med i Spillet. En Pilgrimsfart til Kristi Grav vilde nemlig i de Dage visse- lig baade hos hans Undersaatter, især hos Præsteskabet — hvis gunstige Omdømme han, som tidligere bemærket, aabenbart lagde an paa at vinde — og hos Pavehoffet give ham et Skjær af kristelig Trosiver, der kunde komme ham til Gode som Modvægt mod Indtrykket af Foranstaltninger, han muligen senere kunde se sig nødt til at træffe i en for Gejstligheden ikke gunstig Retning. Iøvrigt maa Rejsen være bleven besluttet og iværksat med et vist Hastværk, saaledes at der ikke kunde blive Spørgsmaal om Iagttagelsen af en for et Besøg ved den hellige Grav i hin Tid nødvendig Betingelse, nemlig om først at indhente Pavens Tilladelse. For ikke at ifalde Bandstraf maatte Kongen derfor efter sin Hjemkomst gjøre Fejlen god igjen ved at anholde Hans Hellighed om Tilgivelse for det begaaede Brud paa Formen, idet han

paaberaabte sig, at Rejsen var gjort »ikke af Ringeagt for den hellige Moder Kirkens Nøgler, men af sand Guds frygt«. Naar den sædvanlige Kjendelse for Tilladelsens Meddelelse bagefter betaltes, var Absolution heller ikke vanskelig at erhverve, og den næst paafølgende 11te September overdrog Klemens VI Biskoppen af Roskilde formelig at løse Kongen af den Bandsættelse, han ved sin Overtrædelse havde forskyldt¹²⁴.

St. Hansdag 1347 gjenfinde vi Valdemar Atterdag i Kjøbenhavn, hvorfra han udfærdigede sin Meddelelse til Paven om Estlands Salg og formodentlig samtidig sin nysomtalte Ansøgning om Fritagelse for Følgerne af ikke at have indhentet pavelig Bevilling til sin overstandne Jorsalafart. Ikkun fire Dage senere var den rastløse Konge i Lybek for at hæve 6000 Mark af Kjøbesummen for Estland¹²⁵. Hvor betydelig dette Beløb end var, har det dog neppe været alene for at modtage og kvittere derfor, at Kongen saa kort efter sin Hjemkomst paany har begivet sig til Udlandet. Der maa have været vigtigere Hensyn, der nødvendiggjorde Kongens Nærværelse i Lybek, og det turde ikke være saa vanskeligt at efterspore disse. De holstenske Grever havde i hin Tid saare ondt ved at haandhæve Landefreden ligeoverfor deres egenmægtige og urolige Vasaller, som fra deres Borge i høj Grad forulempede vejfarende Kjøbmænd og andre Rejsende med deres Plyndringer. Medens Kong Valdemar var fraværende paa sin Valfart til det hellige Land, var det kommet til aaben Fejde mellem Greverne og to af disse deres Vasaller, Adelsmændene Hennike Hummersbüttel, som vi allerede engang tidligere have haft Lejlighed til at nævne, og Markvard Westensee, der understøttedes af en Del af deres Standsfæller. Det var lykkedes

Grev Henrik at indtage Rendsborg, der var pantsat til Hr. Markvard, og endnu et af Modstandernes faste Slotte. Men det mest frygtede af de opsætsige Adelsmænds Tilholdssteder, Borgen Stege eller Hohenstegen ved Oldeslohe, der var i Henneke Hummersbüttels Hænder, og som synes baade ved Natur og Kunst at have været mer end almindelig stærkt befæstet, havde hidtil trodset Landherrernes Anstrængelser. Hr. Henneke og hans Hjælpere, der dog maa have mistvivlet om i Længden at kunne holde Borgen mod Grev Henriks Belejringshær, synes umiddelbart efter Valdemar Atterdags Tilbagekomst fra Jerusalem, at have anmodet ham om Bistand og herved vakt den Tanke hos ham mulig selv at komme i Besiddelse af Borgen for fra dette faste Punkt at kunne udøve et gavnligt Tryk paa de holstenske Grever til Opnaelsen af andre mere nærliggende Øjemed.

Uagtet Lybek ellers i Reglen stod i et alt andet end venskabeligt Forhold til det Slags holstenske Adelsmænd, hvortil Slægterne Westensee og Hummersbüttel hørte, paa Grund af det Afbræk, disses Ufred tilføjede Hændelen, kan Staden dog i den omtalte Fejde ikke have staaet paa Grevernes Side. I alt Fald ses der faa Dage før Kong Valdemars Ankomst til Staden at være truffet en Overenskomst mellem denne og Grev Henrik, hvoraf det fremgaar, at begge Parter havde gjort Fanger blandt hinandens Mandskab. Forholdet mellem Kongen og den mægtige Hansestad synes derimod at have været meget venskabeligt, siden Betalingen af de ovennævnte 6000 Mark Sølv foregik paa Byens Raadhus og i Overværelse af dens Øvrighed. Under denne Sagernes Stilling har det neppe kostet Valdemar meget at formaa Lybek til ej alene ikke at lægge nogen Hindring i Vejen for et

Forsøg fra hans Side paa at undsætte Stege, men endog til at tilstede hans Tropper frit Gjennemtog gennem Staden og dens Enemærker. Allerede i den første Halvdel af Juli maa Kongen, paa hvis Side hans Fætter Hertug Erik deltog i Fejden, have aabnet et heftigt Angreb paa Holsten; thi i et Brev af 12te s. M., hvis korte Udtryksmaade synes at tyde paa, at Stillingen ikke tillader at anvende megen Tid paa skriftlig Meddelelse, retter Grev Henrik fra Segeberg af en bitter Beklagelse til Raadet i Lybek over, at Kongens Folk fra Stadens Enemærker hærje hans Land. Det lykkedes imidlertid Grev Henrik at formaa baade Grev Johan, hans Brodersøn Gerhard og Staden Hamborg til at gjøre fælles Sag med sig mod Stege. Et Forbund med disse blev til den Ende indgaaet i Hamborg den 24de August, og det har neppe varet længe, inden ogsaa Lybek har skiftet Parti og sluttet sig til dette Forbund. Herved turde Kongen være bleven forhindret i at forene sig med de Belejrede, men maa ikke desto mindre have vidst ved Underhandling at faa sig overdragen Retten til Stege med en Del derunder liggende Gods, medens Henneke Hummersbüttel dog indtil videre vedblev at holde Borgen besat, men, som det synes, nu paa Kong Valdemars Vegne, hvis Mand han var bleven ¹²⁶.

Den nysomtalte Erhvervelse baade af Borg og Gods har aabenbart sigtet til et og samme Maal. Med Aaret 1346 var Sjælland væsentlig udfriet af fremmed Vold, og Kongen, der ved Afhændelsen af Estland fik en ikke ubetydelig Sum rede Penge under Hænder, har nu kastet sit Blik ikke alene paa, hvad der af Øerne syd for Sjælland endnu ikke var i hans Værge, men ogsaa paa den fynske Øgruppe. Denne var jo netop i Greverne Hen-

riks og Klavs' Besiddelse, og var det end i Overenskomsterne af 1340 forudsat, at det skulde staa Kongen frit for, naar han vilde, at indløse det Pantsatte, saa var det hermed langtfra givet, at de egenmægtige og herskesyge rendsborgske Grever vilde indrømme en Indløsning. Anderledes stillede imidlertid Sagen sig, naar Kongen kunde stille Greverne i Udsigt Erhvervelsen af et Punkt, der nu engang var blevet samtlige holstenske Grever en saa skarp Torn i Øjet som Borgen Stege. Det lader desuden til, at om end Kongen ikke havde kunnet udføre sin oprindelige Hensigt ligefrem at undsætte de Belejrede indenfor hin Borgs Ringmure, saa har han under den udbrudte Fejde vidst at benytte Forholdene til paa anden Maade at bringe Greverne under et saadant Tryk, at de viste sig villige til at gjøre ham betydelige Indrømmelser.

Under disse Omstændigheder kom det den 22de Juli 1348 paa Nebbegaard i Holmans Herred mellem Vejle og Fredericia til Afslutningen af en mærkelig Overenskomst, der var beregnet paa at hidføre en fuldstændig Afgjørelse af Mellemværendet mellem Parterne¹²⁷. Ved dette Forlig nedsattes den Sum, for hvilken Fyn med Tilbehør var pantsat, fra 41,000 til 31,000 Mark Sølv, og Greverne forpligtede sig til Ugedagen efter at overdrage Kongen Nyborg Slot med Hælvten af Fyen, imod at han afdrog 10,000 Mark paa Gjælden, saaledes at han for Halvdelen af dette Beløb afstod dem oftnævnte Stege Slot i Holsten med tilliggende Gods samt forpligtede sig til at skaffe Henneke Hummersbüttel og hans Fæller derfra, medens den anden Halvdel skulde betales i rede Penge inden næstkommende 6te December. Den tilbageblivende Del af Fyn skulde altsaa hæfte for 21,000

Mark Sølv, og for dette Beløb udstedte Kongen tre Dage senere, den 25de Juli, i Vejle sit Pantebrev til Greverne. At disse saaledes overlode Valdemar Halvdelen af Fyn for 10,000 Mark, medens der vedblev at hvile en Gjæld af mere end det dobbelte Beløb paa Resten, maa vistnok forklares ved Hensynet ikke alene til, at Kongen paa sin Part kun fik det ene faste Slot Nyborg, medens de selv beholdt tvende saadanne, nemlig Hindsgavl og Ørkel, men ogsaa til, at samtlige til Fyn liggende Øer, derunder vistnok ogsaa indbefattet Ærø, faldt paa deres Del. Af Fyn selv skulde Vends og Baag Herreder henregnes til Hindsgavl, Sunds og Salling Herreder til Ørkel. Resten skulde udlægges Kongen kvit og frit, saaledes at Greverne skulde indløse, hvad Gods deri de igjen havde pantsat, og Kjøbstæderne deri deles i to lige Parter — Alt dog med Undtagelse af, hvad Greverne maatte have ligefrem Ejendomsret til i Kraft af Arv eller Kjøb.

Af de øvrige Bestemmelser i den omtalte mærkelige Overenskomst skulle vi for at vise, hvorledes Kongen søgte at sikre sig Udleveringen af den tilbageblivende Del af Fyn, anføre Følgende. Indtil næstkommende Fruedag skulde det staa i Grevernes Magt at vælge imellem, om de ville lade deres tyske Vasaller fraflytte de Godser, hvormed de sade inde i den grævelige Andel af Fyn, og indrømme Kongen disse Godser samt Ret til at hæve Skatterne af deres Andel svarende til, hvad der tilkom ham af hans egen, eller om de vilde lade Tydskerne blive boende paa deres Halvpart uden at betale Skatter til Kongen, men i saa-Fald finde sig i, at der aarlig afgik 1500 Mark paa Pantegjælden, indtil hele Fyn paa denne Maade var indløst. Valgte Greverne

det sidste Vilkaar, skulde Kongen sørge for, at holde deres Andel fri for Ydelser til det danske Præsteskab, indtil den var indløst, og Greverne stille Kongen Sikkerhed for, at de i deres Andel boende Tydskere ikke udpinte deres Bønder med altfor store Afgifter. Vilde Greverne afstaa hele den dem indtil videre forbeholdte Andel, vilde Kongen aarlig afbetale 3000 Mark paa Gjælden og indrømme Tydskerne i sin Del Tilladelse til at blive boende indtil næste Faste. Beholdt Greverne derimod deres Andel, skulde de ogsaa have Ret til lige saa frit som hidtil at raade over Kirker og Kirkelen, indtil de vare fuldt betalte. Fik Kongen nogen Skat eller Ydelse af Jylland, skulde denne komme Greverne til Gode og afskrives paa Gjælden. Saasnart denne var fuldt afbetalt, skulde de uden Ophold overgive Kongen deres Andel med de to ovennævnte Slotte, og alle deres Lensmænd og Fogder da være fri for Tiltale og Ansvar for, hvad de havde gjort i Fyn.

Medens Forliget paa Nebbegaard saaledes væsentlig og overvejende angik Indløsningen af Fyn, indeholdt det dog ogsaa Bestemmelser om enkelte Dele af det pantsatte Nørrejylland og kaster tillige noget Lys over Indløsningen af dette Landskab i det Hele. Greverne lovede nemlig paa Kongens Vegne umiddelbart efter Forligets Indgaaelse at indlede Forhandling dels med de tidligere omtalte Medlemmer af Slægterne Breide og Godendorf, der som Panthavere sade inde med Kolding Slot og Len, om dettes Indløsning og Overdragelse til Kongen, dels med Klavs Limbek om Indløsningen af Kallø. Som det vil erindres, fastsatte Overenskomsterne i Lybek af 1340 nøjagtig den Orden, i hvilken de nørrejydske Slotte med Tilliggende, efterhaanden som Pantegjælden afdroges,

skulde overgives til Kongens frie Raadighed, nemlig først Kallø, saa Horsens, derefter Kolding og tilsidst Ribe. Da der nu i Forliget paa Nebbegaard som anført er Tale om i den nærmestliggende Fremtid at indlede Skridt til Indløsningen af Kolding fra dettes holstenske Indhavere, synes det heraf med temmelig stor Bestemthed at kunne sluttes, ikke alene at Horsens Slot med sin tilliggende Fjerdepart af Landet da allerede i nogen Tid har været frigjort for Hæftelsen, men tillige at Hertug Valdemar for sit Vedkommende var fyldestgjort ogsaa for den tredje Fjerdepart af Pantegjælden paa Jylland, saaledes at der forsaavidt endnu kun stod tilbage at klare det Krav, som Brødrene Breide og Godendorf havde paa Kolding Slot og Ler. Da nu disse hidledede deres Ret til begge Dele fra Grev Gert og hidtil ikke havde staaet i noget umiddelbart Forhold til Kongen, er det naturligt nok, at Greverne i Forliget forpligtede sig til at vise Panthaverne af Koldinghus til Kong Valdemar som den, Indløsningsretten tilkommer, og holde Afregning med dem, som om de selv personlig skulde udrede Pengene for Indløsningen. Men mærkeligt nok bruges de samme Udtryk om den tilkommende Forhandling med Klavs Limbek for Kalløs Vedkommende, og dette leder naturligen Tanken hen paa, at det i Tiden forud for Indgaaelsen af Forliget paa Nebbegaard ikke alene var kommet til et Brud mellem Kongen og hin mægtige Adelsmand, men at denne endog ligefrem paany har stillet sig til Grevernes Raadighed.

Om hvad der har foranlediget dette Brud, veed Sagnet god Besked, men Historien ikke. Det hedder saaledes, at Hr. Klavs, efter at han var traadt i Kongens Tjeneste, ikke havde aflagt nogen Hyldingsed, og at han, da Kongen tilsidst engang trængte ind paa ham om at

afhjælpe denne Mangel, undskyldte sig med, at han tidligere havde aflagt Ed til de holstenske Grever. Da nu Kongen ikke vilde tage dette for gode Varer og fordrede Hyldingseden aflagt, erklærede han, at skulde han endelig aflægge nogen Ed til Kong Valdemar, maatte den gaa ud paa, at han aldrig vilde være ham tro, hvorefter de da skiltes ad i Vrede. Det hedder endvidere, at Kongen engang efter denne Begivenhed indbød Klavs Limbek til at gjæste sig paa Vordingborg Slot med sikkert Lejde, men at en af Kongens Smaadrenge, hvem Hr. Klavs havde plejet at give gode Drikkepenge, i Slotsgaarden advarede ham imod at træde Kongen under Øjne ved i Forbigaaende at ytre: »Vandet er hedt, kommer Galten tilstede.« Klavs Limbek, der opfattede dette, som om Kongen agtede at lade ham kaste i en Kjedel kogende Vand, gik derfor tilbage til sit Skib, og da Kongen sendte Bud efter ham, greb han sin Livsvend i Brystet og slog ham i Ansigtet med det Udbrud: »Hvi har din Hund ej medbragt Kongens Lejdebrev? Jeg vilde have givet Kongen det tilbage, da hans Ord er mig nok; men som Sagerne nu staa, vover jeg ej at træde for hans Aasyn« — hvorefter han satte Kursen ad Hjemmet til ¹²⁸. Hvor liden Vægt der kan lægges paa disse Sagn, fremgaar alene deraf, at selve Forliget paa Nebbegaard henviser til den tidligere af Klavs Limbek til Kongen aflagte Hyldingsed. Til Forklaring af det indtraadte Brud mellem Valdemar Atterdag og hans tidligere Drost vilde det derimod maaske ikke være urimeligt at gætte paa, at Kongen har været utilfreds med den Maade, hvorpaa Klavs Limbek har røgtet et eller andet ham betroet Hverv — f. Ex. Toget til Lolland 1346, hvortil Kongen vel kunde synes at have havt Anledning — at

han ligeoverfor Drostens har ytret denne Utilfredshed og det ene Ord da taget det andet, saa Hr. Klavs, der neppe har ladet sig Meget byde, tilsidst har opsagt Kongen sin Tjeneste og paany nærmet sig sine tidligere Herrer, de holstenske Grever. Under alle Omstændigheder male jo to haarde Stene ikke godt sammen, og en oprindelig kun ringe Uenighed mellem to saa bestemte og lidet eftergivende Naturer som Kongen og Drostens kunde lettelig antage Præget af et afgjort Fjendskab.

Vigtigere for os end Spørgsmaalet om Anledningen til hint Fjendskab er imidlertid det Spørgsmaal, om virkelig Grevernes Forhandling saavel med Klavs Limbek som med Panthaverne af Koldinghus have ført til det tilsigtede Maal. Dette Spørgsmaal maa efter de Oplysninger, der nu foreligge, besvares benægtende, hvad nu end Grunden kan have været til, at Indløsningen ikke har funden Sted. Af de Overenskomster mellem Kongen og de holstenske Grever, der den 26de Juli 1353 afsluttedes ved Vindinge Aa i Fyn, ses det nemlig med Bestemthed, at det dengang endnu ikke var lykkedes Kongen at faa Kallø indløst fra Klavs Limbek, ligesom det deraf ogsaa synes at fremgaa, at Slægten Godendorf endnu sad inde med Kolding eller i alt Fald med den Halvdel af Lenet, den besad, da Forliget paa Nebbegaard blev indgaaet¹²⁹. Da Brødrene Breide derimod aldeles ikke omtales i de nysnævnte Overenskomster, turde der være overvejende Sandsynlighed for, at de Forhandlinger, der i Overensstemmelse med Forliget paa Nebbegaard skulde indledes med disse, maa have ført til et for Kongen heldigt Udslag, saaledes at han kort efter er kommen i Besiddelse af den Halvdel af Koldinghus Len, hvormed de hidtil havde siddet inde¹³⁰.

Medens det saaledes endnu havde lange Udsigter med at Kong Valdemar skulde komme i Besiddelse af Kallø og Koldinghus med disse Slottes fuldstændige Tiliggende, synes det derimod afgjort, at det omtrent ved den Tid, hvorom her er Tale, var lykkedes ham fra Grev Johan eller Markvard Rastorf at erhverve Besiddelsen af Skanderborg Slot med underliggende Herreder. Dette turde sluttes deraf, at et Brev af 3dje August 1348, hvorved Kongen tilstaar Kjøbenhavns Borgere forskellige Begunstigelser paa Dragør Marked, er udstedt fra nysnævnte Slot¹³¹. Med sine Bestræbelser for det adsplittede Riges Gjenforening havde Kong Valdemar imidlertid under alle Omstændigheder havt større Held paa Øerne end i Nørrejylland. Endnu i 1348 fik han indløst Nykjøbing Slot med Falster og Stege Slot med Møn¹³², af hvilke det første, som vi have set, besades i Fællig af de meklenborgske Fyrster og af Herterne til Werle, medens Møn udelukkende var i de sidstnævntes Værge, af hvilke den ene netop paa den Tid ses at have været tilstede her i Riget, idet han nævnes med blandt Forloverne for Overenskomsten paa Nebbegaard. Den sydlige Del af førstnævnte Ø, det saakaldte Gjedserland, gav Valdemar Aaret efter i Forlening til sin trofaste Ven Hertug Erik af Lauenborg¹³³, der i den følgende Tid til Løn for de Kongen viste Tjenester fik udstrakte Forleninger i Danmark, hvis nærmere Bestanddele vi iøvrigt ikke med Bestemthed kunne angive. Endelig hedder det, at Kongen endnu i dette for hans Planers Fremme forholdsvis heldige Aar kom i Besiddelse af nogle Slotte paa Sjælland¹³⁴, hvad enten nu disse have været pantsatte paa anden Haand af Grev Johan uden forinden det sidste Forlig med ham at være

blevne erobrede, eller de maaske snarere have hørt til de Godser, som Herrerne af Werle besade her i Riget efter deres Stammemoder Regisse.

SYVENDE KAPITEL.

Et Blik paa Kong Valdemars Fremskridt i dette Tidsrum og paa den Del af hans Opgave, der endnu stod tilbage at løse; paa et Møde i Ringsted aflægger Kongen Regnskab for sin Virksomhed; Valdemars Finansforvaltning; Gjeninddragelse af Kronen frakomet Gods; Kongens Retspleje, hans Foranstaltninger i Landfredens Interesse m. v.

Tung og tornefuld havde Kong Valdemars Vandring mod Maalet været i Løbet af de svundne 8 Aar. Den minder om hine Pilgrimme, der paa deres Valfarter for hver to Skridt fremad maatte gjøre eet tilbage. Men fremad var han dog kommen, langsomt men sikkert, og de Erhvervelser, Aaret 1348 havde bragt ham, turde vel siges væsentlig at have gjort ham til Herre i den Del af Danmark, der laa vest for Øresund. Efter utrættelige Anstrængelser, efter mangfoldige Skuffelser var Sjælland endelig hans, dertil Lolland, Falster og Møn, den østlige Halvdelen af Fyn, Vend Syssel, Thy, Himmerland og af den syd og vest for disse Landskaber liggende Del af Nørrejylland sandsynligvis Salling, Ommer og Løver Sysseler samt vistnok flere eller færre Herreder i Aabo, Jelling og Almind Sysseler, med andre Ord over 200 Kvadratomile af Nørrejyllands Fladeindhold eller omtrent Halvdelen af Provinsen, endelig Marsklandet paa Sønderjyllands Vestkyst med de derunder liggende Øer. Den Del af Danmark, hvorover han hidtil havde vidst at erhverve sig umiddelbar Raadighed, kunde herefter anslaaes at udgjøre 400 til 450 Kv. Mile. Af hvad der endnu stod

tilbage at gjenvinde for Kronen paa denne Side af Sundet, havde han i Forliget paa Nebbegaard i ~~alt~~ Fald en Udsigt til uden yderligere Ofre i en ikke fjernt liggende Fremtid at faa den anden Halvdel af Fyn med underliggende Øer, og Indløsningen af de Dele af Nørrejylland, der endnu ikke vare hans, skulde ligeledes synes under nogenlunde heldige Forhold snart at kunne opnaas.

Hvad derimod Landene øst for Øresund angaar, da stode de endnu kun som det fjerne, om end aldrig af Sigte tabte Maal, paa hvis Opnaaelse der maatte bies, indtil Tidernes Gunst aabnede en Udvej. Haabet paa, at der engang vilde kunne findes en saadan Udvej, var iøvrigt ikke grebet helt ud af Luften. Allerede samtidig med, at Kong Valdemar 1343 maatte give formeligt Afkald paa hine Provinser til Fordel for Kong Magnus og Sverigs Krone, var der forefaldet Noget, der maatte tænde Gnisten til et sligt Haab. I hint Aar lagdes nemlig Spiren til en Skilsmisse mellem de to andre nordiske Riger, hvis Kroner vare blevne forenede paa Kong Magnus Eriksøns Hoved. Denne enedes nemlig med de norske gejstlige og verdslige Herrer om, hvad der længe havde været de sidstnævntes ivrige Ønske, at hans yngre da kun treaarige Søn Junker Hakon udnævntes til Norges Konge, saaledes at Faderen dog vedblev Styrelsen af Rigets Anliggender, indtil Hakon havde naaet Myndighedsalderen. Dette Skridt ledsagedes af et tilsvarende fra svensk Side, idet Stormændene forpligtede sig til at vælge og Aaret efter virkelig ogsaa valgte Kongens ældre Søn Erik til Sverigs Konge, selvfølgelig dog med Ret for Faderen til at udøve kongelig Magt, saalænge han var i Live. Fra begge Sider forpligtede man sig til at over-

holde denne Ordning og til ikke at tilstede nogen af Brødrene at forsøge paa-at tilrive sig den andens Rige¹³⁵.

Allerede herved var der givet Kong Valdemar en Udsigt til, at den Overmagt, som hidtil havde hvilet i hans Nabokonges Hænder, med Tiden vilde blive splittet og opløst. Men dette var ikke det Eneste, der kunde give Valdemar Ret til at vente Noget for sig af Fremtiden. Det er neppe undgaaet hans skarpe Blik, at Kong Magnus med alle sine øvrige gode Egenskaber dog savnede den Viljekraft og overlegne Personlighed, der behøvedes til i Længden at holde de egenmægtige og ustyrlige svenske Stormænd i Tømme, og at det derfor tidlig eller sent turde komme til et Brud mellem begge Parter, under hvilket Sveakongen ikke umulig kunde ville søge Støtte netop hos sin kloge opfindsomme Nabo. Dette kunde synes saa meget mere sandsynligt, som Magnus vistnok tidlig har faaet et stærkt Indtryk af Valdemars mer end almindelige Snille og maaske netop derfor ved Freden i Varberg ikke kunde finde paa Baand nok til at binde ham, og som det personlige Bekjendtskabsforhold imellem dem, der allerede var grundlagt i Valdemars første Regeringsaar, senere, som vi skulle se, fik ny Næring. Vel havde Kong Magnus i Mellemtiden faaet føjet eet Baand endnu til dem, med hvilke han allerede tidligere havde søgt at knytte de forhenværende danske Landskaber paa den anden Side af Sundet for evig Tid til sig og sin Krone. Han havde nemlig i Aaret 1347 for Pave Klemens VI fremsat den samme Begjæring, som dennes Forgænger for otte Aar siden havde afslaaet ham, om at faa pavelig Stadfæstelse paa sin Besiddelse af hine Landskaber, og bilagde sit Andragende med Gjenparter af de forskjellige med Kong Valdemar

afsluttede Overenskomster. Paven tog denne Gang ogsaa forsaavidt Andragendet i Betragtning, som han gav sin Kansler Befaling til at udstede det ansøgte Stadfæstelsesbrev, forsaavidt Saadant kunde ske uden at have hørt den anden Part¹³⁶. Det er iøvrigt ubekjendt, om der i Henhold hertil virkelig er sket nogen pavelig Udfærdigelse i den omhandlede Anledning; men hvis i bekræftende Fald en saadan har været knyttet til den anførte Betingelse, saa lod den i Virkeligheden Forholdet uforandret, og selv i modsat Fald behøvede Kongen ikke at lade sine Forhaabninger nedslaa af en pavelig Stadfæstelse paa Landskabernes Forening med Sverig, da der var Exempler nok paa, at der lod sig udvirke Pavebreve, som ophævede tidligere.

Fra hvad der endnu kun stod som en fjern Fremtidsudsigt, vende vi tilbage til, hvad Kong Valdemar allerede havde naaet. Lykken havde just ikke hidtil særlig føjet ham. At han var kommen saavidt, som han var, havde han væsentlig kun sine egne ufortrødne Bestræbelser at takke for, og det var derfor naturligt, at han følte en Trang til at gjøre Regnskab for, hvorledes han hidtil havde røgtet det ansvarsfulde Hverv, han modtog ved at overtage den danske Krone. Paa et Møde i Ringsted, hvor han foruden Landskabets Adel skal have sat ogsaa Befuldmægtigede for Kjøbstadborgerne og Landalmuen Stævne, godtgjorde han St. Knuds Dag (den 7de Januar) 1349 for de Forsamlede, at han af de Skatter, de enkelte Provinser havde bevilget ham, indtil denne Dag havde anvendt 30,000 Mark Sølv til Indløsningen af pantsatte Slotte og Landsdele og desuden i samme Øjemed endnu 10,000 Mark af egne Midler, hvad der uden Tvivl vil sige det Samme som af den for Estlands

Afhændelse indkomne Sum¹³⁷. Da de Summer, der efterhaanden medgik til Nørrejyllands Indløsning fra Hertug Valdemar, i Henhold til Overenskomsterné i Lybek ikke gik igjennem Kongens egne Hænder, kan der ved hin Regnskabs-Aflæggelse ikkun være sigtet til, hvad der var medgaaet til Indløsningen, om ikke udelukkende af Sjælland selv, saa ialtfald af denne og andre omkringliggende Øer. Iøvrigt har den aabne Fremfærd, som Kongen udviste paa det antydede Møde, neppe været uden Del i, at Befolkningen saa meget villigere er gaaet ind paa Bevilgelsen af de nye Skatter, Kongen i Løbet af dette og det følgende Aar hævede hos Læg og Lærd, og som formodentlig ere vedtagne paa et Danehof, der den 3dje Maj aabnedes i Roskilde og synes at være fortsat i Nyborg, hvor Erkebispens af Lund og samtlige Rigets Biskopper skulle have været tilstede¹³⁸.

Der er desværre Intet opbevaret om saadanne Enkeltheder ved Valdemar Atterdags Regnskabs-Aflæggelse paa hint Møde i Ringsted, som knnde have givet os et nærmere Indblik i Kongens Finansforvaltning. Det er kun faa Antydninger i saa Henseende, som lade sig uddrage af, hvad der iøvrigt foreligger. Hin Tids Pant-sætninger af Slotte, Stæder og Provinser vare ikke alene forsaavidt et Misgreb, som de ofte gjorde Fremmede til Herrer og Mestre i Landsdele, for hvis Befolkning de ikke havde Hjerte, men de vare tillige i finansiel Henseende forkastelige, idet det var en yderst dyr Statsgjæld, der stiftedes paa denne Maade. Middelalderens Retsbevidsthed indrømmede ikke Tilladeligheden af at tage Renter af udlaante Penge; men da den ikke kjendte Underpant, men kun Pant til Brug, og Panthaveren altsaa fik Besiddelsen af Pantet og dermed Ret til at hæve

alle Pantsætteren tilkommende Indtægter af det, tillod den ad denne Omvej Fordringshaveren at oppebære en Rente af Udlaan, der vistnok meget ofte i Størrelse langt overgik vor Tids værste Aagerrenter, medens den samtidig berøvede Pantsætteren ethvert Udbytte af Pantet. Om Størrelsen af den Rente, der saaledes toges middelbart gennem Oppebørselen af Pantets Frugter, gives der et Fingerpeg derved, at det, naar der undtagelsesvis var betinget Erlæggelsen af egentlig Rente, synes at have været forudsat, at der ikke kunde blive Spørgsmaal om Frugtoppebørsel, forsaavidt hin oversteg 20 Procent aarlig, saavel som derved, at der senere hen i Tiden klages over, at Panthaverne af Kronens Gods ved at oppebære Indtægterne ofte 3—4 Gange havde faaet deres oprindelige Fordringer betalt¹³⁹. Panthavere som dem, der i den kongeløse Tid efter Kristoffer II.s Død sade inde med største Delen af den danske Krones Tilbehør, vidste tilmed endnu yderligere at forøge denne Rente ved egenmægtige Skattepaalæg, ligesom de ogsaa ofte udstykkede Pantet i mindre Dele, som de atter pantsatte til Andre, og herved vistnok i Almindelighed baade fik udbragt Pantet til et betydeligere Beløb end det, hvorfor det tjente dem selv til Sikkerhed, og desuden gjorde Indløsningen for Pantsætteren eller hans Arvinger saameget vanskeligere. Thi vel maatte det anses som at være forudsat, at Skyldnerens Retsstilling ikke turde forværres ved slig Pantsætning paa anden Haand¹⁴⁰; men ligesom der neppe er Tvivl om, at denne Forudsætning i Virkeligheden ofte tilsidesattes, saaledes at han i Tilfælde af Indløsning maatte se at affinde sig med dem, der til den Tid sade inde med Pantet, saaledes var det overhovedet paa Grund af den store Fordel, dette i Reg-

len ydede sin Besidder i den retløse Tid, ingenlunde altid let for Pantsætteren at hævde sin Indløsningsret ligeoverfor en overmægtig Panthaver.

Disse Bemærkninger om Datidens Pantevæsen ville gjøre os det indlysende, at det, efterat Valdemar Atterdag havde faaet Kongenavn, ikke alene af Hensyn til at befri Folk og Rige fra Fremmedherredømmets Tryk og Vanære, men ogsaa for at forskaffe sig de fornødne Midler til overhovedet at hævde sin Stilling som Konge maatte være ham magtpaaliggende, saa snart det lod sig gjøre, at faa de pantsatte Landskaber indløste og til den Ende at faa rejst saa mange rede Penge som muligt. Hertil sigtede for det Første de omtalte Afhændelser af Landsdele, hvis Besiddelse for Tiden enten slet ikke eller kun vanskelig lod sig hævde (Sønderhalland og Estland). En anden ligeledes i det Foregaaende antydet Indtægtskilde var de Skatter (Bede), som netop særlig til Rigets Indløsning frivillig ydedes ham af Befolkningen i de forskjellige Landskaber, og det ikke alene i saadanne, hvor han allerede havde fast Fod, men ogsaa i flere, der endnu helt og holdent vare i Fremmedes Værge¹⁴¹. Da Kirken og Præsteskabet fortrinsvis maatte antages at have Evne til saadanne frivillige Ydelser, er her aabenbart en af Grundene til Kongens synlige Stræben efter at sætte sig i et gunstigt Forhold til Gejstligheden, og vi have set, hvorledes denne Stræben bar saa god Frugt, at han endog imod Anvisninger paa Fremtiden vidste at formaa Gejstligheden til at overlade sig Jordegods for ved dettes foreløbige Pantsættelse at skaffe sig flere rede Penge til Indløsning af, hvad der maatte være ham magtpaaliggende først at faa i Hænde. Det tør fremdeles vistnok antages, at han i samme Øjemed endog har pant-

sat Et og Andet af den ringe Del af Danmark, han oprindelig besad kvit og frit, ikke alene til Indlændinge, hvorved det for at bruge et moderne Udtryk maaske tillige har været tilsigtet at konvertere en udenlandsk Statsgjæld til en indenlandsk, men endog til Fremmede ¹⁴². Senere, efterat hele Provinser vare indløste fra de store udenlandske Panthavere, ses det under alle Omstændigheder, at Kongen igjen har pantsat enkelte Slotte og Len i disse til fremmede især tydske Adelsmænd, og Øjemedet hermed kan utvivlsomt ikke have været noget andet end at faa afløst en byrdefuld Gjæld med en mindre trykkende, idet det tør antages, baade at Pantsætningen, naar den foregik stykkevis, har indbragt forholdsvis mere i Laan, og at Indløsningen ved Gjældens Fordeling paa flere og svagere Hænder er bleven lettere ¹⁴³.

En Foranstaltning, der forsaavidt ogsaa kan nævnes her, som den bidrog til at forøge Kongens Indkomster og derved tillige lette ham Udførelsen af hans Planer, gik ud paa at anstille Undersøgelse om de Adkomster, hvormed Gods, der i den foregaaende urolige Tid var frakommet Kronen, besades af de nuværende Ihænderhavere, og i Tilfælde af, at der fandtes nogen Mislighed, paany søge det erhvervet for Kronen ved Lov og Dom. I den lille Del af Riget, der laa under hans umiddelbare Herredømme, har Kongen allerede meget tidlig (i Aarene 1341—1345) paabegyndt Udførelsen af denne Foranstaltning, som han senere, da hans Magt udvidedes, fortsatte i et langt større Omfang. Og at han i saa Henseende ikke kjendte Persons Anseelse, derom vidner den Omstændighed, at endog en Tilhænger af ham og Kongehuset synes at have været blandt de Første, over hvem det paa den antydede Maade gik ud, idet nemlig

en Del Ejendomme i Vend Syssel, Thy og Himmerland i Aarene 1342 og 1343 fravandtes den mægtige Peder Vendelbo til Hammelsegaard, der havde været Kong Kristoffers Marsk og i de første Brevskaber, man har af Valdemar selv, bestandig optræder som hans Mand¹⁴⁴.

Den sidstantydede Bestræbelse har nu iøvrigt neppe alene havt sin Rod i Valdemars naturlige Ønske om at se Kronens Indkomster forøgede, men vistnok ogsaa været begrundet i hans Retfærdighedsfølelse overhovedet. Ligesom denne i det Hele turde have været en af hans mest fremtrædende Egenskaber, saaledes synes han tidlig at have følt sig særlig hendragen til Udøvelsen af Kongens Kald som Landets øverste Dommer, og midt under alle de Fejder og Uroligheder, der udfyldte hans første Regeringsaar, ses han at have siddet til Doms paa Retterthingene i den nordlige Del af Nørrejylland, hvor han ubestridt var Herre — en Del af Riget, der ogsaa tidligst saa Spor af hans lovgivende Virksomhed, idet han sandsynligvis allerede 1342 gav Aalborg By dens Stadsret¹⁴⁵. At han tillige i alt Fald efter Evne har søgt at hævde Sø- og Landefreden og sætte Grænse for den hensynsløse Krænkelser af samme, der saa længe havde kunnet hengaa ustraffet, derom vidner ikke alene hans Forbud af 22de Februar 1341 mod at gjøre gejstlige Personer Skade og Overlast særlig ved vilkaarlig Gjæsteri i Præsters og Kannikers Gaarde, men ogsaa Beretningen om, at han 1346 lod en bekjendt Sørøver ved Navn Rutze eller Rysse — formodentlig et Medlem af den holstenske Adelslæggt Rutze — som det var lykkedes ham at bemægtige sig, halshugge og hans Hoved til Skræk og Advarsel for Ligesindede opsætte paa en Stage paa Ørekrog ved Indsejlingen til Sundet¹⁴⁶. Men i den her omtalte

Henseende naaede hans Arm endnu ikke langt, og at den Voldsomhed og Egenraadighed i alle Former, der havde udviklet sig under Kong Kristoffers kraftsløse Styrelse og havde naaet sit Højdepunkt i den kongeløse Tid efter hans Død, endnu længe efter fortsattes, tør sluttet af mere end een Kjendsgjerning. Det er saaledes allerede oplysende nok, at det, da Biskoppen af Roskilde 1341 midlertidig overlod Kongen Kjøbenhavns By og Slot, ikke fandtes overflødigt udtrykkelig at betinge, at den Besætning, der lagdes i Slottet, ikke ved vilkaarlig Fængsling, ved Rov eller Plyndring maatte forulempe Byens Borgere. Endnu mere betegnende er i saa Henseende den Anordning, som Biskop Svend af Aarhus og Domkapitlet sammesteds udstedte den 1ste Oktober 1342. Det bestemmes heri, at al Gudstjeneste skal ophøre i det hele Stift, saafremt en Kannik eller anden fornem Gejstlig gjøres til Fange, og er det en Klerk af ringere Rang, da i alt Fald i det Sogn, hvor Gjerningen er forøvet, samt i dem, gennem hvilke den Fangne føres. Der sættes Bandstraf for dem, som forvandle Kirker og Kirke-taarne til Fæstninger ved at besætte dem med væbnede Mænd, eller som frarane gejstlige Personer deres Ejendele eller nøde dem til at udlevere saadanne ved at tage tvungent Herberge hos dem med Folk og Heste, saavel som for dem, der borttage, hvad der er indlagt i Kirkerne, voldelig bortføre den, der paa sligt helligt Sted har søgt Tilflugt eller ved at udsulte ham tvinge ham til selv at forlade sit Fristed¹⁴⁷. I samme Retning pege Forhandlingerne paa det almindelige Møde af de danske Prælater, der den 9de Maj 1345 afholdtes i Helsingborg under Erkebisen af Lunds Forsæde. Der klages her ligeledes over, at Verdslige tiltog sig Magt over Gejst-

lighedens Gods og Personer, bemægtigede sig dens Tiende og Indkomster, gjorde Præster, ja endog Bisper til Fanger, krænkede Kirkers og Kirkegaardes Fredhellighed ved der at fange, saare eller dræbe Folk, forvandlede Kirker og Kirketaarne til Borge og Fæstninger o. s. fr., og der vedtoges strænge Straffe for slige Overgreb mod den hellige Kirke og dens Tjenere ¹⁴⁸. Var der nu ganske vist for en stor Del ved hine Klager netop særlig sigtet til de fremmede Voldsmænd, der især under Urolighederne paa Sjælland fore frem paa den antydede Vis, saa lader det sig dog ikke betvivle, at jo ogsaa mangen Indlænding har fulgt Exemplet og ved Udpresninger, Rov, Plyndring og endnu værre Misgjerninger bidraget sin Del til at forøge det ulidelige Tryk, hvorunder den svagere Del af Befolkningen sukkede. Som et ret betegnende lille Træk i saa Henseende kan anføres, at da Kong Valdemar i Begyndelsen af Aaret 1347 sendte flere af sine hjemmeværende Mænd skriftlig Befaling til at støde til ham i Nordtydskland, hvor han beredte sig til sin Valfart til Jerusalem, fik nogle af dem det Indfald under Overfarten at gjøre Strandhug paa Bogø, der hørte med til det meklenborgske Fyrstehuses falsterske Pant, men bleve under Udøvelsen af denne Bedrift overmandede af Besætningen paa Nykjøbing Slot og førte derhen som Fanger ¹⁴⁹.

TREDJE BOG

(1349—1360).

FØRSTE KAPITEL.

Kong Valdemar indblander sig i det tyske Riges Anliggender ved at understøtte sin Svoger Markgrev Ludvig i at haandhæve Besiddelsen af Brandenburg mod den falske Valdemar, dennes Beskytter Kejser Karl IV og øvrige Hjælpere; hans Felttog i Meklenborg og Brandenburg; foreløbige Stilstands-Overenskomster ved Berlin og i Spremberg og endelig Udsoning mellem Ludvig og Karl i Bautzen under Valdemars Mægling; Kongen faar Anvisning paa Byskatten af Lybek; Fredslutning mellem Valdemar og Hertug Albert af Meklenborg i Lybek, hvorved bl. A. aftales en ægteskabelig Forbindelse mellem Hertugens Søn Henrik og Valdemars Datter Margrethe; efter hendes Død ny Aftale paa Taarnborg og i Kjøbenhavn, hvorved Forholdet mellem Kongen og Hertugen knyttes fastere; den sorte Død hjemsøger Danmark, dens Opstaaen, Udbredelse og Eftervirkninger.

Med Aaret 1348 havde Valdemar Atterdag foreløbig faaet noget Pusterum for den Gjerning i det Indre, der hidtil saa godt som udelukkende havde lagt Beslag paa hans Opmærksomhed og hans Anstrængelser. Han kunde nu kaste Blikket ud over Rigets Grænser og tilstræbe en Deltagelse i Nabolandenes Anliggender, der atter middelbart kunde komme Danmark til Gode. Det var Tydscklands Forhold, i hvilke Kong Valdemar saaledes først fik

Anledning til at indblande sig. Det gjaldt her om at komme hans Sv. ger Markgrev Ludvig af Brandenburg til Hjælp, hvis Fader, dengang Valdemar selv kun var et hjemløst og landflygtigt Barn, havde optaget ham ved sit Hof, og som selv saa kraftig havde banet ham Vej til Thronen. Ligger det saaledes end nær nok, at allerede Erkjendtlighed for beviste politiske Tjenester i høj Grad maatte opfordre Kongen til denne Indblanding, saa ville vi dog faa at se, at ogsaa Hævdelsen af egne Interesser og Haabet om at udvirke en eller anden Fordel for sig selv eller sit Rige, turde have været en medbestemmende Bevæggrund.

Kejser Ludvig af Bayern havde bestandig levet i det mest spændte Forhold til Pavestolen. Tilsidst ophidsede Klemens VI de tyske Fyrster til Frafald fra den bandsatte Kejser, og den 11te Juli 1346 valgtes ved pavelig Indflydelse Markgrev Karl af Mähren til Modkejser eller — som det, saalænge den Paagjældende endnu ikke havde gjort sit Romertog, officielt hed — til romersk Konge under Navn af Karl IV. Den 11te Oktober Aaret efter døde Ludvig, men Karl blev derfor ikke hele Tydsklands anerkjendte Overhoved; thi Huset Wittélsbach, som den afdøde Kejser tilhørte, og hvis Hoved nu var hans ældste Søn Markgreven af Brandenburg, satte Himmel og Jord i Bevægelse imod ham og anstrængte sig for at faa udvalgt en anden Kejser. Karl laa imidlertid heller ikke ledig og stræbte med stor Klogskab at skaffe sig bestandig flere Tilhængere. Det var et enkelt Led i disse Bestræbelser, at han faa Dage efter Ludvigs Død den 16de Oktober 1347 forfremmede Albert og Johan af Meklenborg til saakaldte rigsumiddelbare Fyrster, o: saadanne, som kun erkjendte Kejserens og det tyske Riges

Overhøjhed, og den 4de Juni Aaret efter gjorde samtlige pommerske Hertuger den samme Indrømmelse for deres Landes Vedkommende, derunder Rygen indbefattet, ikke at tale om, at han kort efter tildelte hine to Fyrster Hertugtiteln. Ved disse Indrømmelser vandt han ikke alene de nævnte nordtydske Herrers Hylding, men han tildelte tillige sin Modstander Markgrev Ludvig et føleligt Slag, idet baade Meklenborg og Pommern hidtil havde staaet i Vasalforhold til Brandenburg. Det blev imidlertid ikke herved. Som Spændingen imellem Karl og Ludvig var paa sit Højeste, opdukkede der pludselig en Bedrager, en vis Heinrich Rehboch, der udgav sig for Ludvigs Førgænger, den da for hened 30 Aar siden afdøde Markgrev Valdemar. Han vandt strax stort Tilhæng hos den lettroende Almue i Brandenburg, hos hvem hin forlængst afdøde Fyrste havde staaet i stor Yndest, og hans Fremkomst passede fortrinlig ind i Karls Planer. Det varede da heller ikke længe, inden denne erkjendte ham for den, han udgav sig for, og den 2den Oktober 1348 overdrog han den saaledes gjenoplivede Markgrev Valdemar, der bl. A. en Maaned forud havde søgt Støtte i et Forbünd med de meklenborgske Hertuger, Brandenburg med samme Rettigheder, »som da han i sin Tid forlod det«. Ludvig, der ikke godvillig vilde slippe sit Markgrevskab, trængtes håardt af Karl og de øvrige med ham forbundne Fyrster saavel som af den falske Valdemar og den Del af sine egne Undersaatter, der havde erklæret sig for denne. Han slap imidlertid lykkelig ud af den Kreds, man havde draget omkring ham, og ved Nytaars-tid 1349 lykkedes det ham og hans Parti at faa opstillet Grev Günther af Schwartzborg som Modkejser mod Karl, efter at Kong Edvard III af England, paa hvem Valget

tidligere var faldet, havde frabedt sig den ham tiltænkte Ære ¹.

I denne brogede Forvirring var det, Kong Valdemar bestemte sig til at gribe ind. Der kan neppe være nogen Tvivl om, at en umiddelbar Opfordring fra Svogeren om at række sig en hjælpsom Haand har været den nærmeste Anledning for Kongen til en Indblanding i den tyske Krig. Og en slig Opfordring mødte kun et saa meget villigere Øre, som Valdemar ikke kunde Andet end føle sine og Danmarks Rettigheder krænkede ved Karl IV's ovenantydede Indrømmelser til de nordtyske Fyrster, han havde vidst at drage over paa sit Parti. Den Rigsumiddelbarhed, han havde skjænket dem, indeholdt nemlig for de meklenborgske Herrers Vedkommende en Fornægtelse af Danmarks Lenshøjhed over Landskabet og Staden Rostok og for de pommerske Hertugers Vedkommende af den tilsvarende Højhed over Rygen. At Kong Valdemar ikke uden Modsigelse vilde finde sig i denne Tilsidesættelse af sine Rettigheder, havde han vist ved i et Brev af 23de November 1348 at paaminde Raadet i Rostok om ikke at adlyde Albert af Meklenborg eller nogen anden Fyrste, da Staden hørte til hans, Kongen af Danmarks, Arv — en Paamindelse, som Staden imidlertid erklærede ikke at kunne efterkomme, da den efter tidligere Anordning fra dansk Side havde lovet Albert Lydighed. Det er derhos sandsynligt, at han allerede tidligere havde nedlagt en tilsvarende Indsigelse for Rygens Vedkommende, og at denne havde baaret bedre Frugt, tør sluttet deraf, at Hertug Barnim af Stettin den 18de Oktober 1348 ikke alene igjen anerkjendte Danekongen som sin Lensherre, men endog indgik et gjensidigt Angrebs- og Forsvarsforbund med ham.

rettet imod Hertugerne af Meklenborg og alle deres Hjælpere². De nyskabte Hertuger af Meklenborg nærrede paa deres Side aabenbart Frygt for, at Kong Valdemar ikke vilde lade det blive ved Indsigelses- og Paamindelses-Skrivelser, siden de den 15de Marts 1349 søgte at sikre sig ved et Forbund med Grev Johan af Holsten, hvorved de gjensidig forpligtede sig til at hjælpe hinanden mod Valdemar saavel i tyske som danske Lande³. Deres Frygt i saa Henseende viste sig ikke ugrundet.

Efter at Valdemar, som det synes, først paa et Møde i Halland med Kong Magnus Eriksøn havde sikret sig, at denne ikke vilde betragte et Angreb paa hans meklenborgske Svoger som et fjendtligt Skridt imod sig selv, landede han i den anden Halvdel af Juli 1349 med en Hær i Meklenborg, hvor han offentlig erklærede sig for Fjende af den falske Valdemar og alle hans Tilhængere⁴. Med Ild og Sværd hærjede han Øen Poel foran Wismar og drog derefter paa samme Vis gennem Hertug Alberts Besiddelser paa Fastlandet ind i Landskabet Uckermark, hvor han indtog den stærke Fæstning Strasborg med stormende Haand. Allerede i Forvejen turde Kongen — bortset fra det tidligere berørte Forbund med Hertug Barnim — ogsaa have sikret sig Bistand ikke alene hos sin Fætter Hertug Erik af Sachsen-Lauenborg og dennes Broder Biskop Johan af Kamin, men ogsaa hos Hertugerne af Wolgast, der nu igjen erkjendte Lensforholdet til Danmark for Rygens Vedkommende. Valdemars Indfald i Meklenborg havde imidlertid nødt Hertug Albert til at trække sig bort fra den tidligere Krigsskueplads i Brandenburg og vende sig imod ham. Han søgte først at fravryste Kongen Besiddelsen af det vigtige faste Punkt, som denne havde erobret, og aabnede til den Ende en

Belejring af Fæstningen. Men da Markgrev Ludvis yngre Broder, der ligeledes hed Ludvig, med Tilnavnet den Romer, ilede til med en Hær for at forene sig med Danekongen, maatte Hertugen skyndsomst hæve Belejringen af Strasborg og kaste sig imod Ludvig. Denne led ved Odersberg et afgjørende Nederlag; men Valdemar trængte ikke desto mindre dristig ind i Brandenburg, fulgt af sine pommerske Forbundsfæller, hærjede vidt og bredt i den Del af Landet, der havde hyldet den falske Valdemar, erobrede flere Stæder paa sin Vej og gik nordfra lige løs paa Berlin, hvor Bedrageren opholdt sig. Her slog Kongen Lejr og indesluttede Staden; men Hertug Albert, der var fulgt i hans Spor, viste sig nu ogsaa for Berlin, og det tegnede til en afgjørende Kamp. Det lykkedes imidlertid at faa mæglet en Stilstand mellem de stridende Parter indtil næste Pinse, inden hvilken Tid Kong Magnus Erikson skulde dømme dem imellem, ligesom der senere sluttedes et særligt Forlig mellem Albert af Meklenborg og Valdemars Hjælpere Hertugerne af Wolgast, hvorefter disses indbyrdes Mellemværende henvistes til Danekongens Voldgift⁵.

Efter Afslutningen af Vaabenstilstanden med sine nærmeste Modstandere søgte Valdemar at faa sin Svoger forligt med Karl IV, hvem Døden allerede den sidstafvigte 14de Juni havde befriet for Modkejseren Günther af Schwartzborg, og tilskrev ham om at beramme en Dag til en Sammenkomst, hvor det i hans Nærværelse kunde komme til en Forhandling mellem begge Parter. Karl synes at have tøvet med Svaret; men endelig udstedte han dog et Lejdebrev for Kong Valdemar til Spremberg i Lausitz, hvorhen Kongen ankom med sit Følge den 1ste Februar 1350. I Spremberg traf man imidlertid ikke

Kejseren, men derimod vel de fleste af de tydske Fyrster, der iøvrigt havde gjort fælles Sag med den falske Valdemar, og mellem disse og Kejser Ludvigs Sønner kom det allerede Dagen efter Ankomsten til et Forlig, der ogsaa henviste disses Mellemværende til Sveakongens Voldgiftskjendelse. Karl blev aabenbart ubehagelig berørt ved, at man saaledes var bleven enig uden hans Mellemkomst og oven i Kjøbet havde lagt Afgjørelsen af et indre tydsk Anliggende i en udenlandsk Fyrstes Hænder. Han ilede derfor med at faa et nyt Møde bragt i Stand og indbød den 4de Februar Kong Valdemar og hans Ledsagere til at samles med sig i Bautzen, ligeledes i Lausitz⁶.

Her sammentraadte der nu to Dage senere en glimrende Forsamling. Med Kejseren mødte et stort Følge af tydske Fyrster og Herrer, med Danekongen hans Fætter Hertug Erik af Lauenborg, Markgreven af Brandenburg med begge hans Brødre Ludvig og Otto samt 30 Riddere og Svende, blandt hvilke vi foruden Niels Bugge og Bo Falk træffe paa følgende tre Mænd, hvis Navne oftere ville forekomme i det Følgende, nemlig Benedikt Alefeld, der allerede havde været blandt Kong Kristoffers Mænd og tilhørte en Slægt, der, oprindelig hjemmehørende i det nuværende Hannover, senere udbredte sig til Holsten og Danmark, Henning Putbus eller Podebusk, en Adelsmand fra Rygen, der formodentlig havde ledsaget Kong Valdemar her ind i Riget fra Tydskland, og Niels Eriksøn af Linde*), Herre til Hørningsholm (det senere Hørsholm), der i en lang Aarrække synes at have været Kongens betroede Mand og stadige Ledsager⁷. Det var ved denne Lejlighed første Gang, Karl IV og Valde-

*) Nu Store-Linde i Karise Sogn ved Faxe.

mar Atterdag mødtes, og dette Sammentræf turde vistnok have interesseret begge Parter, thi i mere end een Retning lignede disse Tvende hinanden. Man sammenholde blot i saa Henseende det Indtryk, nærværende Skrift giver af Valdemars Personlighed, med følgende Træk, hvori en tydsk Historieskriver udkaster et Billede af Kejser Karl. Ingen — siger han — elsker Krigen mindre end han uden just at frygte den. Han veed, at selv Sejren kræver flere Ofre, end den bringer Fordele. Derfor undgaar han saa meget som muligt den blodige Vaabenleg og kommer uden Blodsudgydelse ved kloge Underhandlinger endnu lykkeligere til Maalet, end hans Fader kom ved Sværdet, thi han er saare forslagen og kjender fremfor Nogen Menneskenes Svagheder og Staternes Forhold. Han forstørrer vel Riget, men han gjør Mere: han ordner, regerer det, dog Alt paa sin Vis. I Prag sidder han ofte den ene Dag efter den anden timevis foran sit Slot, hører Klager og skifter Ret. Han er paa den ene Side fattig, paa den anden Side rig nok, naar det gjælder det Nødvendige eller Nyttige. Han er from nok til at begave alle Rigets gejstlige Stiftelser, til at samle Relikvier og igjen at skjænke dem bort; han er ogsaa Paven lydige, kun lader han ikke sine Under-saatter fortrædiges selv af denne. Fuld af Forstand mangler han enhver romantisk Følelse. Han forlener Fyrster og Stæder med, hvad han ej kan afslaa dem, og opgiver, hvad han ej kan hævde. Han er ingen Middelalderens, han er den nyere Tids Mand, miskjendt i sin egen. Denne vilde Glans, Følelse, Fantasi; han bød den kun det Nyttige, Beregning, Forstand⁸.

Paa Enkelthederne af de Forhandlinger, der fandt Sted paa Mødet i Bautzen, er der ikke her Opfordring

til at gaa nærmere ind. Vi skulle kun anføre, at man vedtog at tilbagekalde det faa Dage forud i Spremberg afsluttede Forlig og enedes om en Række Beslutninger, hvorved der indledes en fuldstændig Udsoning mellem Kejseren og Markgrev Ludvig. Denne sidste hyldede Karl og udleverede Rigsklenodierne, hvormed han sad inde, imod at Kejseren til Gjengjæld erklærede den foregivne Markgrev Valdemar for en Bedrager og igjen forlenede Ludvig med Brandenburg. Alt dette kom vel først senere til Udførelse; men Sagen var dog heldigvis i det Væsentlige bragt i Orden, da Paven indblandede sig i Striden mellem sin forhadte Modstander Kejser Ludvigs Æt og den Mand, han selv havde udset til hins Efterfølger, ved i en Bulle af 14de Maj 1350 alvorlig at tilholde alle Markgrev Ludvigs Hjælpere, derunder Kong Valdemar indbefattet, at opgive hans Sag, og den Trusel om Band, hvormed Tilholdet ledsagedes, faldt saaledes magtesløs til Jorden⁹.

At den heldige Afgjørelse af den i det tyske Riges Velfærd saa dybt indgribende Strid væsentlig skyldtes Kong Valdemars Mægling, kan skjønnes deraf, at Kejseren endnu paa Mødet i Bautzen — efter først at have bevidnet Gjenoprettelsen af den gode Forstaaelse med ham — den 19de Februar udfærdigede et Brev, hvori han erklærede, at han havde skjænket sin særdeles kjære Ven Kong Valdemar paa Grund af de Tjenester, denne havde vist ham og Riget, en Sum af 16,000 Mark lødigt Sølv. For dette Beløb skulde Staden Lybeks aarlige Afgift til det tyske Rige 1200 Guldgylden (omtrent svarende til 200 Mark Sølv) tjene til Sikkerhed, saaledes at Valdemar og hans Arvinger uhindret skulde oppebære denne, indtil hint Beløb var betalt, og saaledes at alle

andre Brevskaber, der vare eller maatte blive givne stridende herimod, skulde være uden Kraft og Gyldighed. Da den næynte Afgift imidlertid af Kejser Ludvig allerede var skjænket hans Søn Markgreven af Brandenburg, der atter havde pantsat den til Hertug Erik af Lauenborg, blev der omtrent samtidig sørget for Udfærdigelsen af de øvrige Brevskaber, der saaledes vare fornødne for tilstrækkelig at hjemle Valdemar Pengene, og i Virkeligheden blev det saaledes Markgreven selv, der paa den anførte Maade maatte erstatte sin kongelige Svoger hans Krigsomkostninger. Fra Bautzen drog Kongen til Prag med Kejser Karl, som her den 2den Marts i et nyt Brev udtalte sin store Tilfredshed med den af Valdemar foretagne Mægling og tilstod ham fremfor alle Andre Magt og Myndighed til at udjævne og berigtige de mulige Tvistigheder, der nogensinde senere maatte opstaa mellem Kejseren og Markgreven. Samme Dag udstedte ogsaa Kejseren det fornødne Paalæg til Raadet i Lybek om at betale Kong Valdemar og hans Arvinger det aarlige Rigsstyr »uden Indsigelse, uden Nølen og uden al Hindring«. Men forunderlig nok fandt han sig kun faa Maaneder efter, den 19de Juli, opfordret til at tilstille Lybekkerne et nyt Brev om Pengenes Udbetaling, der var holdt i en hel anden Tone og ledsaget af et alvorligt Tilhold til dem om, at de, saafremt Kong Valdemar skulde finde paa at forlange Hylding, Løfter eller Eder af dem, ikke maatte laane Øren hertil og fra da af holde Pengene tilbage, indtil der indløb anden Besked fra Kejseren¹⁰. Modsætningen mellem begge Breve er saa paafaldende, at man næsten kunde fristes til at tro, at Kejseren i Mellemtiden er bleven bange for, at Kong Valdemar i den ham gjorte Indrømmelse skulde se en Hjemmel til

at tilegne sig et lignende Overherredømme over Lybek, som hans Farbroder Erik Menved senest havde udøvet. Under alle Omstændigheder er den sidste Skrivelse, der i Modsætning til det Brev, Kejseren havde udstedt til Valdemar selv, synes at forudsætte, at det stod i hans Magt vilkaarlig at tilbagekalde Indrømmelsen, det første af en hel Række Vidnesbyrd om, at Kejser Karl indtog en saa vaklende Holdning med Hensyn til Byskatten af Lybek, at man vanskelig kan frigjøre sig for Mistanke om, at der var nogen forsætlig Svig med i Spillet fra hans Side.

Under sin lange Fraværelse fra Hjemmet udstrakte Valdemar Atterdag sine Forbindelser saa vidt, at han endog fik indledet Forhandlinger med Kong Kasimir af Polen, idet der den 13de Maj 1350 i Lowitz (i det nuværende russiske Polen) blev beseglet et gjensidigt Forsvarsforbund mellem begge Konger¹¹. Allerede tidligere var han imidlertid vendt tilbage til Danmark, hvor vi den 19de April gjenfinde ham i Aarhus¹². Førelsen af de endelige Fredsunderhandlinger med de meklenborgske Hertuger havde han imidlertid betroet sin Ven Hertug Erik samt Bo Falk, Benedikt Alefeld og den tidligere holstenske Befalingsmand paa Nyborg Slot, Klavs von der Jure, som nu var traadt i Kongens Tjeneste. Underhandlingerne fik et gunstigt Udfald, og den 8de Maj blev der i Lybek sluttet en Overenskomst, hvorved Striden mellem begge Parter erklæredes endt samt bestemtes, at Kongen skulde give Hertug Alberts ældste Søn Henrik sin højst femaarige Datter Margrethe til Ægte med en Medgift af 6000 Mark Sølv. Brylluppet skulde fuldbyrdes, naar Margrethe var 10 Aar gammel, og i Mellemtiden skulde hun opdrages ved Hertugens, Junker

Henrik derimod ved Kongens Hof. Fremdeles skulde Hertugerne Albert og Johan, der allerede i Forliget selv benævne Kongen deres Herre, tage Staden og Landskabet Rostok til Len af ham og yde ham Hærfølge med 50 »Mænd med Hjelme«. Endelig lovede begge Parter iøvrigt i paakommende Tilfælde at hjælpe hinanden af al Magt og at mægle i hinandens Stridigheder med andre Fyrster¹³. Det sidste-Løfte fik Valdemar for sit Vedkommende allerede kort efter Lejlighed til at gjøre Fyldest ved den paafølgende 23de Juni at faa bragt en Fredslutning i Stand mellem Meklenborg og Brandenburg, hvorved det førstnævntes Landomraade forøgedes¹⁴. I Henhold til en tidligere mellem Albert af Meklenborg og Hertugerne af Wolgast indgaaet Overenskomst mæglede han ogsaa mellem disse, og efter foreløbig at have undersøgt begge Parters gjensidige Fordringer og Besværinger berammede han et Møde i Vordingborg til 25de Juli 1351, da Voldgiftskjendelsen skulde afsiges — et Møde, der imidlertid aldrig kom i Stand, fordi de sidstnævnte Fyrster formodentlig af Frygt for den i Mellemtiden indtraadte nøje Forbindelse imellem Valdemar og de meklenborgske Hertuger allerede forinden frivillig gave Afkald paa hans Voldgift¹⁵.

Den Datter, Kong Valdemar havde bortlovet til Hertug Alberts Søn, døde endnu i Løbet af 1350, sandsynligvis bortreven af den Landfarsot, vi strax nedenfor skulle komme til at omtale. Hvis det aftalte Svogerskab skulde opretholdes, maatte der altsaa træffes en ny Overenskomst, og Hertug Albert begav sig selv til Danmark for at forhandle derom med Kongen. Af, hvad der nu foregik mellem de to Fyrster, er det indlysende, at den snu Hertug maa have modtaget et saadant Indtryk af Valdemar

Atterdags overlegne Begavelse, at han i denne saa den opgaaende Sol i Norden, i sin Svoger Magnus Smek derimod den nedgaaende, og at han derfor har troet at kunne fremme sine egne Planer bedst ved paa det Nøjeste at slutte sig til Valdemar. I den nye Overenskomst, der blev indgaaet paa Taarnborg Slot ved Korsør den 23de Oktober 1350, indtog Bestemmelsen om, at Valdemars treaarige Datter Ingeborg skulde indtræde i sin afdøde Søsters Sted som Junker Henriks Brud, kun en forsvindende Plads. Albert forbandt sig og sine Arvinger i de stærkeste Udtryk til med Raad og Daad i enhver Henseende at staa Kongen og hans Arvinger bi, »som en trofast Broder understøtter den anden«. Særlig lovede han af al Magt og i egen Person at hjælpe til at »bringe Riget og alle de dertil hørende Lande, saaledes som de ædle Herrer Kong Erik og Kong Kristoffer havde havt dem i Værge, igjen i Kong Valdemars og Arvingers Hænder«. Hjælpen skulde ydes mod Alle uden Undtagelse — altsaa ogsaa mod Svogeren Kong Magnus — ja selv mod Hertugens Lensherre den tydske Kejser, kun ikke i Bøhmen og hinsides Thüringerwald. At Valdemar paa sin Side forbandt sig til i fornødent Fald ligeledes at hjælpe Hertugen af al Magt, er en Selvfølge¹⁶. Med Beseglingen af denne mærkelige Overenskomst vare imidlertid Forhandlingerne mellem de to Fyrster endnu ikke afsluttede. Hvad der var begyndt paa Taarnborg, fuldendtes i Kjøbenhavn, hvor Valdemar den 3dje November gav Hertug Albert Brev paa Udbetalingen af 10,000 Mark Sølv, der vilde være at erlægge til Junker Henrik, saafremt Hertugen hjalp Kongen til at faa Helsingborg Slot i sit Værge, saaledes at Lolland skulde tilfalde hin som Pant, hvis Beløbet ikke var udbetalt et halvt Aar, efter

at Slottet var kommen Kongen i Hænde¹⁷. Her var alt-
saa den Tanke, der vistnok har ligget paa Bunden af Kon-
gens Sjæl lige siden Fredslutningen i Varberg 1343, og
som i Forliget paa Taarnborg endnu kun læses mellem
Linierne, endelig udtrykkelig udtalt: Gjenforeningen med
Riget af de danske Landskaber østen for Øresund — og
i lange Tider anede Kong Magnus Eriksøn ikke, at det
var hans egen Svoger, Hertugen af Meklenborg, der til
sin Fordel havde faaet Tanken bragt paa Papiret.

Under al den travle Færd, i hvilken vi i Løbet af
de sidst omtalte Aar have fulgt den rastløse Kong Valde-
mar, under hans Felttog og Mæglinger i Tydskland og
under de hemmelige Forhandlinger med Hertug Albert
af Meklenborg, havde det set sørgelig ud her hjemme.
Dog var det denne Gang ikke fremmede Voldsmænd, fra
hvem Ulykken kom: det var Dødsengelen, der gik igjen-
nem Landet og forpestede Alt med sin giftige Aande.
Den sorte Død, den mest ødelæggende Smitsot, der
nogensinde vides at have hærjet Jorden, var endelig naaet
ogsaa til vort Fædreland. Allerede længe i Forvejen,
omtrent fra Aaret 1333, var hin forfærdelige Landeplage
bebudet ved uhyggelige og ødelæggende Naturbegiven-
heder over hele den bekjendte Verden og ved paafaldende
Uregelmæssigheder i Aarstidernes sædvanlige Forløb. Me-
dens det i nogle Egne uophørlig regnede, saa Floder og
Søer gik over deres Bredder og vidt og bredt satte Lan-
det under Vand, led andre af en uafbrudt Tørke, der af-
sved al Plantevæxt. Hele Lande lagdes øde af uhyre
Græshoppesværme, der formørkede Himlen, fortærede
hvert Græsstraa og tilsidst forpestede Luften ved Stanken af
deres døde Legemer, der bedækkede Jorden i tykke Lag.
Heftige Jordskjælv rystede Evropa fra den ene Ende til

den anden og begrove Menneskene under Ruinerne af de omstyrtende Byer. Misvæxt og Hungersnød hjemsøgte Landene, stundom flere Aar i Træk, i Følge med ond-
artede Sygdomme, og medens Tusinder sank i Graven som Ofre herfor, opfyldte usædvanlige Himmeltegn, Kometer, Ildkugler o. desl., de Efterlevende med en ubestemt Rædsel for noget endnu Forfærdeligere, der skulde komme.

Endelig kom det. I Aaret 1346 udbrød den sorte Død, som det hedder, i Kina, hvor den i dette og det følgende Aar skal have bortrevet 13 Millioner Mennesker, men maaske snarere i Bengalen, i de moradsige Egne ved Gangesflodens Bredder, som have været Vuggen for saa mangen Smitsot, der har hærjet Menneskeheden. Sygdommen var ledsaget af heftig Feber og ulidelig Tørst, stundom af voldsomme Hjernetilfælde, stundom af stærke Brystmerter med Blodhoste og stinkende Aande, men altid af Kjertelsvulster i Lyskerne, under Axelhulerne og paa Halsen, af Brandbylder og sorte, blaalige eller røde Pletter omkring paa Legemet. Dens Forløb var saa hurtigt, at den stundom medførte Døden i det samme Døgn, ja endog den samme Time, i hvilken den var begyndt, og aldrig varede over syv Dage, og dens Smitsomhed saa stor, at den overførtes paa Andre — som man sagde — blot ved at se paa den Angrebne, ja endog ved en hvilken som helst Gjenstand, der havde været i Berøring med en Syg. Den angreb gjerne først Børn, senere Mænd og Kvinder i den kraftigste Alder og tilsidst gamle og svage Personer. Iøvrigt hjemsøgte den ikke alene Menneskene, men skaanede heller ikke Kvæget, ja end ikke Katte, Hunde og Fjerkræ — kort Alt laa under for dens giftige Aande. Fra Kina vandrede den mod Vest gennem

Asien. Den naaede til Konstantinopel i Efteraaret 1347 og kort efter til de græske, italienske og spanske Øer, til Neapel, Genua og Marseille. Det følgende Aar fortsatte den sin dødbringende Vandring gennem Italien, den pyrenæiske Halvø og Frankrig, derfra om Efteraaret over Kanalen til England og udbredte sig Aaret efter over største Delen af Tydskland. Dels herfra dels over Nordsøen fra England angreb den det skandinaviske Norden, indtil den efter at have udbredt sig over Polens og Ruslands Sletter endelig standsede her 1353 efter paa ottende Aar uafbrudt at have fortsat sit Ødelæggelsesværk. Overalt, hvor den kom hen, bortrev den Menneskene i et saadant Antal, at som oftest kun $\frac{1}{3}$, stundom endog $\frac{1}{4}$ eller en endnu mindre Del af Befolkningen blev tilbage. I Florents døde der saaledes efter de laveste Angivelser 60,000, i Genua 40,000, i Venedig 100,000 Mennesker eller henholdsvis $\frac{3}{5}$, $\frac{6}{7}$ og $\frac{3}{4}$ af den sandsynlige Befolkning. I Paris opgives de Bortdødes Tal til 50,000, i London til 100,000, og i Lybek, hvorfra Angivelserne lyde forskjelligt, vides i alt Fald i et enkelt Døgn de Dødes Antal at være steget til 2500. Det er saaledes ingenlunde usandsynligt, at den Beregning rammer det rigtige Forhold, der antager, at den sorte Død har bortrevet mindst Halvdelen af hele den dalevende Menneskehed¹⁸.

Hvad Tid den sorte Død har hjemsøgt vort Fædreland, lader sig ikke med fuldkommen Bestemthed afgjøre. Den paalidelige Krønike, der afgiver en af de væsentligste Kilder til vor Historie i hint Tidsrum, siger i Slutningen af sin Beretning om Aaret 1348: »Smitsot hersker over Riget«, og i Beretningen om 1349: »Stor Dødelighed i Danmark«, medens den i saa Henseende tier

med Hensyn til Aaret 1350¹⁹. Ad andre Veje er det os tilstrækkelig bekjendt, at den sorte Død rasede her i Riget sidstnævnte Aar, og for en enkelt Kjøbstad (Ribe) kunne vi endog ansætte Varigheden af dens Optræden til Tiden fra først i Januar og indtil hen i December 1350²⁰. Da det nu paa Grund af den overvættets store Dødelighed, hvormed hin Pest overalt optraadte, ikke vel lader sig antage, at den skulde kunne have hærjet Danmark i mindst to samfulde Aar, uden at Landet saa at sige var blevet folketomt, er det sandsynligt, at Krøniken ved den under 1348 omtalte Smitsot ikke har sigtet til den egentlige sorte Død, men til en af de smitsomme Sygdomme, der paa mange Steder vare dens Forløbere. Derimod er der vist al Grund til at tro, at Pesten hen i den anden Halvdel af Aaret 1349 er bleven bragt hertil søværts over Nordsøen, medens vel en ny Strømning af Smitte i Løbet af 1350 er trængt herind landværts fra Nordtydskland, hvor Pesten som berørt netop f. Ex. i Lybek vides at være optraadt med frygtelig Vælde i Sommeren sidstnævnte Aar²¹. Tør man fæste Lid til Folkesagnet, skal den første Spire til Smitsoten være bragt til Danmark med et fra England kommende Skib, der, efter at hele Mandskabet undervejs var bortdød, indstrandede paa Kysten af Vend Syssel, hvis Beboere fra Vrøget bragte Smitten i Land²², og en slig Indstranding lod sig meget vel henføre til Høsten 1349, da Pesten alt længe havde hjemsøgt de brittiske Øer.

Hvorom Alting er, saa turde Smitsoten, efter at den først havde fundet Indgang i Danmark, have raset ligesaa forfærdelig her som andensteds. Det hedder, at $\frac{2}{3}$ af hele Rigets Befolkning skal være bortreven af Pesten, og for enkelte Landskabers Vedkommende skal Forholdet

have stillet sig endnu værre. I Sønderjylland siges saaledes kun hvert femte Menneske at være forblevet blandt de Levendes Tal, og paa Bornholm, melder Sagnet, var der, da den sorte Død endelig havde udraset, levnet saa faa Beboere, at de ikke vare i Stand til i Forening at fortære et Faar. Der var Kjøbstæder, hvor saa godt som hele Befolkningen skal være uddød, og udenfor Byerne stod i mange af Landets Egne milevidt hver Bolig tom, medens Kvæget, forsaavidt ikke ogsaa det bortdøde, strejfede herreløst omkring paa de uopdyrkede Marker²³. Er det nu end rimeligt nok, at der indeholdes ikke liden Oyperdrivelse i saadanne løse Antydninger om Dødeligheden som de her meddelte, saa har dog Folketabet efter enkelte betegnende Fingerpeg at dømme været stort nok endda. Det ses saaledes, at der i 1350 var død 18 Personer, for hvilke der holdtes saakaldet Aartid eller Sjælemesse af Ribe Domkirkes Kanniker. For de nærmest forudgaaende 50 Aar var Tallet paa Døde, for hvilke der holdtes Aartid i samme Kirke, tilsammen 58 og for de nærmest paafølgende 50 Aar 50 eller med andre Ord for 100 Aar kun lidt over et om Aaret. Følgelig svarer Tallet for hint ene Pestaar til Tallet for 16—17 sædvanlige Aar, og herefter maatte i alt Fald omtrent Halvdelen af Befolkningen være uddød. Sammenstiller man Tallet i de ti Aar nærmest før og nærmest efter 1350, synes Forholdet at stille sig endnu ugunstigere, idet Tallet for Aarene 1340—1349 er 15, men for 1351—1360 kun fem. For Lunds Vedkommende er det tilsvarende Tal for 1350 ti, for 1348 og 1349 tre, medens det for Aarrækken 1300—1359 kun er lidt over et i Gjennemsnit²⁴. Et talende Vidnesbyrd i den omhandlede Henseende er det ogsaa, at den nedenfor berørte paa Danehoffet i Nyborg 1354 ud-

talte Eftergivelse af Straffene for begaaede Lovovertrædelser bl. A. begrundes ved Hensynet til det overvættets store Tab af Mennesker, som Riget havde lidt.

At store Landstrækninger endnu flere Aar efter Pesten laa øde hen, kan skjønnes deraf, at Kong Valdemar i Aarene nærmest før 1357 lod nedbryde ikke mindre end 11 Landsbykirker og af Stenene opføre et Slot i eller ved Randers²⁵ — en Handling, der visselig selv for en Mand som ham vilde have hørt til Umulighederne, naar Sagen ikke havde stillet sig saaledes, at Kirkerne ikke tjente Nogen til Gode, fordi den Befolkning, som skulde have søgt dertil, var uddød. For Ribe Stifts Vedkommende vide vi med Bestemthed, at 12 Kirkesogne efter Pesten henlaa øde, hvorefter dog imidlertid to snart igjen bebyggedes²⁶. Men over en langt senere Fremtid strakte den Landplage, der var overgaaet Riget, sine Virkninger. En Fortegnelse over Roskilde Bispestols Besiddelser paa Sjælland med underliggende Øer, der optoges i Aaret 1370, opregner endnu ikke mindre end 98 Gaarde og Møller samt 71 Huse, som stode øde, medens det om mange Gaarde udtrykkelig bemærkes, at de vare opførte for nylig²⁷. For Aarhus Stifts Vedkommende er der os opbevaret en tilsvarende, som hidrører fra Begyndelsen af det følgende Aarhundrede og dog endnu nævner ikke faa øde Gaarde²⁸. Ja Hvitfeld vidner, at endnu i hans Tid, altsaa mere end 200 Aar, efter at den sorte Død havde hærjet Landet, laa mange Jorder, som kunde kjendes for dum at have været Ager og Ren, hen som Ødemarker²⁹. Det meget Gods, der saaledes blev besiddelsesløst, kom overvejende Kirken og Gejstligheden til Gode. Det laa jo ganske i Tidens Aand, at baade de, der endnu kun frygtede Smitten, og de, der allerede vare angrebne af

den, kappedes om at vinde Himmelens Beskyttelse eller Naade ved at skjænke deres jordiske Gods til gudeligt Brug³⁰. Men meget er visselig ogsaa enten paa den ene eller anden Maade kommet de Mægtige af verdslig Stand i Hænde og har saaledes tjent til at befæste disses Vælde og Indflydelse, ligesom den store Dødelighed endelig ogsaa — hvad vi paa et senere Sted skulle komme tilbage til — maa have lettet Kongen Opnaaelsen af hans Stræben efter at forøge Kronens Gods dels ved i høj Grad at trykke Prisen paa Jordejendomme dels ligefrem som Følge af Hjemfaldsretten.

Overensstemmende med Nationalkarakteren synes Befolkningens Holdning lige overfor den forfærdelige Landeplage saavel i Danmark som i det øvrige Norden at have været mere rolig og fattet end i største Delen af det øvrige Evropa, og, saavidt det lader sig spøre, synes endog Livets almindelige Sysler saa nogenlunde at have gaaet deres vanlige Gang. Under alle Omstændigheder gav det af Dødsfrygten ophidsede Sind sig her hverken Luft i saadanne blodige Ugjerninger, som der andensteds øvedes f. Ex. mod Jøderne, der fik Skyld for at have forgiftet Brøndene, og ikke heller i et saadant religiøst Sværmeri som det, der i Tydskland lagde sig for Dagen gennem de saakaldte Flagellanter, som i store Hobe drog Landet rundt piskende sig til Blods med Svøber og afsyngende Bodspsalmer for saaledes at afvende Himlens Vrede. Flagellanterne siges vel 1349 fra Nordtydskland at have faaet Indpas her i Danmark, men paa Kongens Befaling strax at være blevne udviste af Landet³¹; dog savner denne Beretning samtidig Hjemmel og er i sig selv neppe rimelig. Vi erfare vel, at der i Aaret 1350 af Bisperne forordnedes en almindelig Bods- og Bededag

og af Befolkningen selv aflagdes Løfte om særlige religiøse Optog o. desl., men mærkeligt nok i Anledning ikke af Smitsoten, men af den forfærdelige Tørke, der gik i dens Spor og lod baade Folk og Fæ vansmægte af Tørst. Der aflagdes saaledes Løfte om, at Dreng og Piger engang aarlig ledsagede af Præsten skulde gennemvandre Markerne med Relikvier og Kors og syngende anraabe Gud om for Fremtiden at fri Land og Folk for en slig Plage, saavel som om, at Enhver tre Gange aarlig skulde ofre saameget Smør til sin Præst, som Mælken af en Ko kunde give i en Uge, og et Brød for hvert Stykke Fæ, han ejede³². At Gejstligheden har havt sin Andel med i den roligere Holdning, hvormed man her bar den tunge Tid, er neppe usandsynligt, og at den under alle Omstændigheder ikke har svigtet sit Kald til at yde de Lidende, om ikke Hjælp, saa i alt Fald Trøst, turde vel kunne sluttet deraf, at der saa vel her som i det øvrige Norden særlig synes at være død mangfoldige af dens Medlemmer³³.

Med al Anerkjendelse af hin Holdning lader det sig iøvrigt ikke betvivle, at den sorte Død her ligesaavel som i andre Lande hos Mangen har bragt de onde Sider af Menneskenaturen til Aabenbarelse og løsnet de Baand, der ellers binde Menneskene sammen. Tøjlesløs Krænkelser havde jo vel allerede længe hørt til Dagens Orden herhjemme; men at Smitsoten i alt Fald gjorde Ondt værre, derpaa tyder f. Ex. den Kjendsgjerning, at samtlige fire nørrejydske Bisper netop i Aaret 1350 (den 12te Marts) maatte udstede en Bandbulle mod en Ridder Lave Rød, der havde gjort Røveri til Haandværk og drevet det i stor Maalestok. »Han havde« — hedder det i Bullen — »med sin Bande plyndret Ribe Domkirkes

Gods i Tarm i Egvad Sogn, i Give, Østrup, Stavning og andensteds samt en Gaard i Janderup Sogn, tilhørende et Alter i vor Frue Kirke i Ribe, saa og ranet og med Vold ladet bortføre Kvæg, Korn og Indbo, tilhørende de bortdøde Præster Hr. Lave i Oxholm, Hr. Peder i Stavning, Hr. Kjeld i Velling og mange Andre, Alt til Foragt for Landskabets Love og til Omstødelse af den kirkelige Frihed.« Den paafølgende 15de September fulgtes denne Bandbulle af en anden, udstedt af Riber Bisp alene imod en Væbner Esger Kristjernsøn, der havde frataget Domkapitlets Bønder i Stadil og He Sogne Korn, Kvæg og Penge. Voldsmændene lode sig dog ikke herved standse i deres Færd, og paa Danehoffet i Nyborg 1354 maatte derfor samtlige der forsamlede Bisper forny Bandsættelsen saavel imod Hr. Lave som imod Esger Kristjernsøn og hans Broder Bo, der drev samme Haandtering, saaledes at Bandsættelsen skulde forkyndes i alle Landets Kirker hver Søn- og Helligdag og al Gudstjeneste ophøre i de Sogne, hvor de opholdt sig, indtil de gav det Borttagne tilbage³⁴.

ANDET KAPITEL.

Nyt Fredsbrud med de holstenske Grever, der senere finde Støtte baade hos Misfornøjede blandt Kongens Undersaatte og hos Hertug Valdemar; dennes daværende Magtstilling og de formodede Aarsager til hans Brud med Kongen; Fejden, for hvis Paabegyndelse Tiden er uvis, standses foreløbig ved et Forlig i Nyborg; dens Fortsættelse og Udvidelse, indtil der indledes Fredsforhandlinger i Landsbyen Vejle paa Fyn, hvor Mellemværendet mellem Kongen og de rendsborgske Grever henvises til Grev Johans Kjendelse, medens Forholdet mellem hin og de jydskes Herrer lades uberrørt; Felttog i Nordtydskland; Krigens endelige Afslutning med Freden ved Vindinge Aa mellem Kongen, Greverne og øvrige Del-

tagere i Striden; Kongen vinder Riberhus med Tilliggende samt Resten af Kallø og Koldinghus Len saa vel som Grev Johans Mødrenegods i Danmark; Tog mod Nordfriserne; Danehof i Nyborg (Forordning af 24de Juni 1354).

Hvor forfærdelig den sorte Død end ryddede op, hvor dybt den end greb Menneskenes Sind, formaaede den dog ikke at sætte en Pind for nye Kampe og Uroligheder, og hvad der gav disse en særlig Grad af Farlighed, var den Omstændighed, at der rejste sig indre Fjender mod Kongen, som ikke forsmaaede at gjøre fælles Sag med de ydre for at sætte deres egne Fordringer igjennem uden Hensyn til, om Fyldestgjørelsen af disse saaledes kun kunde kjøbes ved det, der var til Fædrelandets Fordærv. Den Opløsning og Demoralisation, der havde betegnet Tiden umiddelbart førend Valdemars Thronbestigelse, kunde naturligvis ikke undgaa at strække sine Eftervirkninger ud over et længere Tidsrum, og for de Store, der i største Delen af Kristoffer II.s Regeringstid og endnu mere i den kongeløse Tid efter hans Død omtrent havde kunnet gjøre og lade, som de fandt for godt, faldt det haardt at indordne sig under en regelmæssig og kraftig Styrelse som den, Valdemar førte. Den Gjerning, han havde stillet sig som Livsopgave, gjorde tilmed efter sin Natur store Krav til hans Undersaatters Pengepung saavel som til deres personlige Anstrængelser, og han, den utrættelige Arbejder, der aldrig sparede sig selv, aldrig undte sig selv Hvile, og der tilmed ikke som Faderen følte sig bunden ved en Haandfæstning, som hverken tillod ham at fremme det Gode eller hindre det Onde, var visselig heller ikke skaansom i sine Fordringer til Andre. Men dette var for Meget for den sløve og egenkjærlige Slægt, og en af Valdemars Samtidige udbryder i Veklager over, at »i hans Dage var

al Ro forbi baade for Riddersmanden, Borgeren og Bonden, saaledes at der i det hele Rige ikke undtes Nogen Tid hverken til at spise, hvile eller sove, idet Alle tidlig og silde dreves til Arbejde af Kongens Fogder og Befalingsmænd under Straf af Tabet af Kongens Naade«³⁵. Og det var ikke alene Stormændene, der i Alt dette saa en Krænkelse af deres særlige Friheder: Misnøjen udbredte sig tildels ogsaa til Almuen, der i sin Blindhed ikke blev var, at den samme kraftige Arm, som drev den til Arbejde, ogsaa værnede den imod Stormændenes Overgreb og i det Hele strængt hævdede Retfærdigheden. Der fattes vel ikke Vidnesbyrd om, at hint Misnøje rørte sig hos Befolkningen ogsaa i andre Dele af Riget og særlig paa Sjælland. Men nu som senere var det dog kun i Nørrejylland, at slige Følelser gave sig Luft i ligefrem oprørske Bevægelser og Stemplinger med Rigets Fjender. Den Anskuelse om Herremandens personlige Selvbestemelsesret, som Kæmpevisen i de ovenanførte Vers lægger Niels Ebbesen i Munden under hans Ordvexel med Grev Gert, turde i Virkeligheden have været et Udtryk for den jyske Adels Opfattelse af sin Stilling ikke blot ligeoverfor den fremmede Panthaver, men desværre ogsaa ligeoverfor den nationale Konge. Ogsaa i Forholdet til ham synes den kun at have anset Lydigheds- og Troskabspligten for bindende, saalænge hans Regerings-Foranstaltninger ikke kom paa tvers af dens stærkt udviklede personlige Selvstændighedstrang, dens Standsinteresser eller dens provinsielle Særfølelse.

De ydre Fjender, hvem de indre rakte Haanden, vare først og fremmest som sædvanlig de rendsborgske Grever. Hvad der denne Gang har foranlediget Fredsbruddet, er som saa ofte ellers ikke fuldstændig bekjendt,

om det end synes afgjort, at det er en forskjellig Opfattelse og en mangelfuld Udførelse af Bestemmelserne i det paa Nebbegaard indgaaede Forlig, der har været et af Tvistemynerne. Men der turde vistnok have været endnu en medvirkende Grund til Splid mellem Kongen og Greverne. Det synes nemlig allerede fra Aaret 1347 af at have været et Træk i Valdemars Politik at søge at underminere Grevernes Magt ved at indblande sig i Stridighederne mellem dem og deres mægtige Vasaller og at drage flere og flere af disse over paa sin Side. Den Markvard Westensee, som i den i hint Aar udbrudte Fejde stod paa Slægten Hummersbüttels Side, ses to Aar efter ligefrem at være Kong Valdemars Mand³⁶, og af det Forlig, hvormed Fejden for denne Sinde endtes, fremgaar det, at det Samme var Tilfældet med mange andre holstenske Adelsmænd. Denne Kongens Stræben har aabenbart sat ondt Blod hos Greverne og bidraget Sit til, at de gjorde Gjengjæld ved at drage flere og flere af de misfornøjede jyske Herremænd over paa deres Side. Det er sandsynligt nok, at Klavs Limbek, med hvem Kongen efter Forliget paa Nebbegaard foreløbig maa have udsonet sig, dog uden, som det synes, paany at indsætte ham i hans tidligere Embede som Drost³⁷, er den, som efter at være bleven uens med Kong Valdemar har været Mellemand for Greverne og efterhaanden har forstaaet at puste den ulmende Misfornøjelse op til aaben Rejsning, og mange af Nørrejylland's mægtigste Mænd laante Øre til hans Opfordring. Paa holstensk Side finde vi saaledes i den paafølgende Fejde foruden Klavs Limbek selv og hans Brødre Johan og Lyder endvidere Niels Bugge til Hald og Vosborg, der paa den Tid turde have været den mest formaaende Mand i hele

Provinsen, og hans Broder Erik, Brødrene Erland, Jens og Anders Kalv, Ejler og Klavs Splid, Jens Povlsøn, Iver Lykke o. fl., ja endog en af Jyllands Bisper, Hr. Peder Thuresøn af Ribe, sluttede sig til Kongens og Rigets Fjender. Undtagelsesvis synes ogsaa enkelte fynske Adelsmænd at have stillet sig paa samme Side, idet der blandt Grevernes Mænd f. Ex. nævnes en Niels Eriksøn af Jerpstorp, hvad der vel maa være det. nuværende Jerstrup i Skam Herred.

Blandt de Fjender, som Kong Valdemar i den paafølgende nye Fejde havde at bekæmpe, ville vi til vor Overtaskelse endnu finde Hertug Valdemar af Sønderjylland, der hidtil bestandig havde staaet i det hjerteligste Forhold til sin kongelige Svoger. Forinden vi gjøre et Forsøg paa at efterspore, hvad Grunden kunde være til en saa beklagelig Vending i Forholdene, turde det være rettest ved et lille Tilbageblik at komme paa det Rene med Hertugens Magtstilling paa det Tidspunkt, hvorom her er Tale. Medens Hertug Valdemar aldrig, saa længe han levede, gjenvandt Raadigheden over Gøttrup Slot med dettes udstrakte Tilliggende, hvis Besiddelse de rendsborgske Grever tilmed yderligere søgte at sikre sig ved Opførelsen af Borgen Nyhus en halv Mils Vej fra Flensborg, maa det derimod, ventelig ved Hjælp af de af Nørrejylland oppebaarne Indtægter, være lykkedes ham temmelig snart efter 1340 at faa indløst Tørring, og, om ikke før, saa i Fald i Begyndelsen af 1344 ogsaa Tønder Slot med Tilliggende. Den Del af Hertugdømmet, han saaledes havde gjenerhvervet, beholdt han dog ikke ganske ubeskaaren, idet Pengeforlegenhed nødte ham til i Aarenes Løb atter at pantsætte større og mindre Stykker deraf. Saaledes maa han allerede tidlig have

givet Tørning som Pantelen til Klavs Limbek, om end ikke med et saa udstrakt Tilliggende som det, der havde fulgt Slottet ved Pantsættelsen til Greverne. I Foraaret 1344 gav han fremdeles Johan Limbek, en Broder til Hr. Klavs, hele Lundtoft Herred til Pant og 1348 endvidere Rømø, Visby Sogn i Lo Herred og Byen Sylsted i Abild Sogn ved Tønder. Endog af Als maatte han allerede inden det Tidspunkt, hvorom her er Tale, pantsætte enkelte Stykker, saaledes 1344 Elstrup i Igen Sogn til en vis Markvard Svannow³⁸.

Bortset fra de her antydede Pantsættelser har Hertugen altsaa omtrent ved 1350 været Herre over den større nordlige Halvdel af Sønderjylland og desuden over Als og Langeland. Han har derhos sikkert nok paa den Tid endnu som Panthaver siddet inde med den under Riberhus liggende sidste Fjerdepart af Nørrejylland. Vel kunde der hentes nogen Tvivl i saa Henseende fra den Bestemmelse i Forliget paa Nebbegaard, hvorefter de af Nørrejylland faldende Skatter betingelsesvis skulde anvendes til Indløsning af den vestlige Halvdel af Fyn, idet denne Bestemmelse, saalænge Jylland ikke var fuldstændig indløst, skulde synes at komme i Strid med Overenskomsterne i Lybek af 1340. Men da Hertugen vistnok selv har deltaget i de Forhandlinger, der gik forud for Indgaaelsen af hint Forlig, og under alle Omstændigheder var med iblandt Forloverne derfor, tør Indsættelsen af den antydede Bestemmelse i Forliget forklares ved en særlig Indrømmelse fra hans Side, og da han i de paafølgende Aar og endnu 1352 ses at have holdt Retterthing og saaledes at være optraadt som Landsherre i den nævnte Fjerdepart af Jylland³⁹, kan den paa hin Tid endnu ikke antages at være overgivet til Kongens

Raadighed. Ikke desto mindre maa der vistnok have været nogen Meningsulighed mellem Kongen og Hertugen om den Sidstes Berettigelse til fortsat Besiddelse netop af Riberhus Len. I alt Fald turde der haves et Fingerpeg i denne Retning deri, at der, efter at Kongen 1349 havde begyndt det tydske Felttog, den 5te Avgust af tre Bisper samt sex Riddere og Væbnere i Aarhus udfærdigedes en bekræftet Gjenpart af Hertugens tidligere omtalte Brev til Slotsbefalingsmændene i Riberhus Len af 20de September 1340⁴⁰. Har der nu som Følge af en slig Meningsulighed rejst sig nogen Misstemning hos Hertugen mod Kongen, saa gættes der neppe fejl, naar det antages, at en saadan forandret Stemning har været de rendsborgske Grever en velkommen Anledning til yderligere at paavirke den svage og vankelmødige Hertug i en mod hans kongelige Svoger fjendtlig Retning og stemme ham til ved given Lejlighed aabent at bryde med denne. At Bruddet under alle Omstændigheder kom fra Hertugens Side, vil det Følgende vise, og netop det Pludselige og Uventede i Maaden, hvorpaa det kom, turde hos Kongen have forøget den Følelse af Smerte og Krænkelser, som Bruddet i og for sig maatte medføre. Fuldstændig heles kunde dette sidste desværre aldrig mere, og afbrødes Fjendskabet end, som vi skulle se, af kortvarige, fredelige Tilstande, blussede det dog stedse op paany og vedvarede tilsidst uafbrudt lige indtil Hertugens Død.

Om Tiden for Fejdens Udbrud er det ikke lettere at komme til Vished end om dens Aarsag. Ifølge den paalideligste af vore samtidige Krøniker skal Kongen allerede i Slutningen af Aaret 1350 have gjort et Tog (expeditio) til Fyn og Jylland. Men i umiddelbar Sammen-

hæng hermed berettes der, at det var i 1351, at Greverne erklærede Kongen og Riget Krig, og at Valdemar i den Anledning traf Anstalter til at udbedre Værkerne om sine befæstede Slotte og forsyne dem med Proviant. Det første Afsnit af Fejden, i hvilken Grev Johan strax stillede sig paa sine Frænder de rendsborgske Grevers Side, har under alle Omstændigheder ikke været af lang Varighed. Allerede den 27de April 1351 blev der nemlig i Nyborg indgaaet Forlig mellem Kongen og samtlige holstenske Grever, hvorefter Fjendtlighederne skulde standse og Tvisten imellem dem henvises til Afgjørelse ved en Voldgiftskjendelse af Kongens Ven Hertug Erik af Lauenborg og en anden nordtydsk Herre Grev Gerhard af Hoya, der til den Ende skulde træde sammen i Nyborg Fireugersdagen efter, med den nærmere Bestemmelse, at hvis den sidste udeblev, skulde Hertug Erik alene kjende i Sagen. Hvis det nu virkelig er kommet til en saadan Voldgiftskjendelse, er den under alle Omstændigheder ikke bleven antagen af samtlige i Striden indviklede Parter, thi det varede ikke længe, inden Fejden blussede op paany. Kongen gjorde i Aarets Løb tvende Gange Rejser til Nordtydskland, som det synes, for at formaa Hertug Albert til at opfylde den ved Overenskomsten paa Taarnborg overtagne Forpligtelse til at yde ham væbnet Hjælp. Men disse Rejser bleve uden Frugt; thi, som allerede tidligere antydet, brast hans Forsøg paa at mægle Forlig mellem Albert og dennes pommerske Naboer, og kort efter gik det spændte Forhold mellem Nabofyrsterne over til aaben Fejde. Ogsaa i en anden Henseende beredes der Kongen en smertelig Skuffelse, al den Stund det Tidspunkt nu var der, da Hertug Valdemar lod det komme

til det antydede Brud med sin kongelige Svøger. Denne har aabenbart trods den Misstemning, der som berørt kan have været dem imellem, stolet paa, at Hertugen sin Lenspligt tro vilde stille sig paa hans Side, hvis Kampen mod Greverne skulde blive gjenoptagen, og, for at støtte ham mod et muligt Angreb fra holstensk Side, sendte han, da han tiltraadte den første af sine Rejser til Tydskland, en Del af sin Stridsmagt over til Sønderjylland. Men istedetfor at tage imod de ankomne Hjælpetropper erklærede Hertugen sig nu for deres Herres Fjende, hvorfor de med uforrettet Sag maatte vende hjem igjen. Omtrent samtidig hermed turde det have været, at Klavs Limbek og de øvrige misfornøjede jyske Herremænd lod Masken falde og tilkastede Kongen Fejdehandsken. En Sammenkomst, Valdemar efter sin Hjemkomst fra den sidste tyske Rejse og henimod Aarets Slutning havde med Niels Bugge og nogle andre Høvdinge for Rejsningen, førte ikke til noget Forlig, og da Jyderne efter dette frugtesløse Udfald af Forhandlingerne i Forening med Holstenerne gave sig til at belejre de kongelige Slotte i deres Provins, stod saaledes hele Halvøen fra Elben til Skagen i Vaaben mod Kong Valdemar⁴¹.

I Begyndelsen af Aaret 1352 samlede Kongen paa Sjælland en Hær og drog ad Beltet til for at sætte over til Fyn. Men da vedholdende Storm og maaske Isgang i Beltet forhindrede Overfarten og den rastløse Konge ikke vilde spille Tiden med blot at vente, betænkte han sig ikke paa midt i Vinteren i al Hast at gjøre en Rejse højt op i Sverig for at træffe sammen med Kong Magnus, med hvem han mødtes i Ørebro i Nerike. Hvad der her forhandlede mellem de to Konger, er os ubekjendt. Maaske har Forholdet til Sveakongen ikke været

ganske paa det Rene, hvad der turde være sandsynligt allerede af den Grund, at der i Slutningen af det foregaaende Aar havde været afholdt et Møde i Lund mellem tre danske og tre svenske Biskopper. Det ligger i den Henseende nær at gætte paa, at Magnus har villet gjøre Fordringer gjældende paa sine afdøde Halvbrøders Besiddelser i Danmark, og at Valdemar derfor nu har villet holde sig Ryggen fri fra svensk Side i de forestaaende Foretagender mod sine indre og ydre Fjender, ja maaske endog villet sikre sig sin Nabokonges Bistand eller i alt Fald Mægling i Tvisten med hine. Hvad der nu end foregik i Ørebro, snart var det bestilt og Kong Valdemar atter i Sjælland, hvor han paany samlede sin Stridsmagt for at sætte over til Fyn. Det synes imidlertid, at han efter at have indskibet sine Tropper først har gjort et Togt ned i Farvandet syd for Store Belt, paa hvilket Togt det maa være lykkedes ham, ventelig ved et heldigt Stormangreb paa Tranekjær Slot, at fravriste Hertug Valdemar Besiddelsen af Langeland, og desuden under Belejringen af en fast Plads ved Navn Arnsholm*), om hvis Indtagelse der dog Intet forlyder, at have gjort en Del Fanger. Da Kongen efter disse Bedrifter var gaaet i Land paa Fyn og havde naaet Odense, mødtes — hedder det — mange Fyrster og Herrer med ham, deriblandt ogsaa Hertug Albert af Meklenborg, som

*) Hvor Arnsholm laa, lader sig ikke afgjøre. At det skulde have været en befæstet Gaard af dette Navn, der vides at have ligget i Arrild Sogn i Hvidding Herred, er uantageligt, da Kongen i saa Fald fra sine Skibe maatte have gjort et 4—5 Miles Strejftog ind i Sønderjylland. Der synes snarere at kunne gættes paa, at det har ligget paa en af Øerne syd for Fyn og været et af Holstenerne anlagt eller befæstet Punkt, som nu forlængst er baade forsvundet og forglemt.

imidlertid var kommen til Danmark, og der aftaltes en Sammenkomst uden Tvivl i Landsbyen Vejle i Salling Herred et Par Mile fra Odense. Her kom det nu under Hertug Alberts Mægling mellem de tvistende Parter til en Række Forhandlinger og foreløbige Overenskomster, til Sikkerhed for hvis Opfyldelse der stilledes Borgen i Slotte og Fæstninger. Det har vistnok været ved denne Lejlighed, at Mellemværendet mellem Kongen og Grev Gerts Sønner mærkelig nok henvistes til Grev Johans Kjendelse, uanset at denne selv havde været Deltager i Fejden, saaledes at begge Parter inden en vis Tid skulde tilstille ham en skriftlig Fremstilling af deres gjensidige Besværinger. At Kongen gik ind paa at overgive sin Sag til en Dommer, der saa lidet turde gjøre Krav paa at anses som uvillig Mand, er vistnok kun sket for at vinde Tid. Under alle Omstændigheder ses det, at medens Greverne Henrik og Klavs i rette Tid sendte Johan deres Klageskrift, indløb der intet Indlæg fra Valdemar, og da hine haardnakket stod paa, at der alligevel skulde dømmes i Sagen, bestemte Grev Johan sig endelig til efter Raadførsel med Hertug Erik den Ældre af Sachsen-Lauenborg og »andre gode Mænd« at afgive sin Kjendelse. Den udfærdigedes fra Pløn den 16de December 1352, men gik kun ud paa, at Kongen ligeoverfor Greverne skulde overholde det Forlig, som de gjensidig havde indgaaet, da disse overgave ham Nyborg, og at de i saa Henseende havde at mane ham og hans Forlovare ⁴².

Fra Mødet i Fyn begave de forsamlede Fyrster og Herrer sig i Selskab med Kong Valdemar, der nu betragtede dem som sine Gjæster og bekostede deres Rejse gennem sine Lande, til Sjælland og derfra videre til

Helsingborg, hvor Kong Magnus formodentlig allerede i Forvejen har været tilstede. Forhandlingerne paa det her afholdte Fyrstemøde have neppe umiddelbart berørt de danske Anliggender, men kunne snarere antages at have drejet sig om Pengefordringer, som Grev Henrik havde paa Sveakongen, saavel som om dennes spændte Forhold til Lybek, og Valdemar har vistnok kun villet være tilstede for at paase, at der ikke knyttedes Forbindelser eller vedtoges Beslutninger, der kunde være ham til Skade. Desto mere Interesse for Danmark turde vistnok et senere Møde have havt, der afholdtes ikke længe efter i Lødøse i Vestergötland, hvor — som det hedder — begge Konger med Udelukkelse af Medbejlere kom til Forstaaelse med hinanden. Idet vi først paa et senere Sted kunne gjøre Rede for det sandsynlige Øjemed med hint Møde, skulle vi derimod her kaste Blikket paa, hvorledes Kongens Forhold til hans oprørske jyske Undersaatter i Mellemtiden havde stillet sig. Dette Forhold synes slet ikke at have været berørt paa Forligsmødet i Vejle og Kampen mellem Kongens Slotsbefalingsmænd og Modstandere at have gaaet sin Gang med afvejlende Held. Af de senere Fredsforhandlinger ses det i det Mindste, at begge Parter have gjort baade Bytte og Fanger hos hinanden, og da der træffes særlig Bestemmelse om Fanger, som Niels Bugge havde taget paa Langtind, turde der om denne Gaard, der ligger i Ginding Herred ved Bredden af Limfjorden, have staaet en betydeligere Kamp. Har Folkesagnet overhovedet Ret i, at Kongen nogensinde har ladet foretage en Belejring af Niels Bugges Borg Hald, i Nærheden af hvis Ruiner der endnu findes Levninger af en Skanse, som Almuen kalder »Kong Valdemars Skanse«, maa en slig Belejring sand-

synligvis ogsaa henføres til den her omhandlede Fejde. Efter Møderne i Helsingborg og Lødøse sendte Kongen — som det hedder — »nogle af sine Mænd« (quosdam ex suis) til Jylland, hvad enten nu herved er sigtet til Mandskab, der skulde undsætte hans Slotsbefalingsmænd, eller til Overbringere af Forligstilbud. De Udsendte, der synes at have været førte af den ovennævnte Niels Eriksøn af Linde, bleve imidlertid paa Mols overfaldne og tagne til Fange af Klavs Limbeks Mænd, og dette har maaske været en medvirkende Aarsag til, at en ny Forhandling med Jyderne, der fandt Sted i Vordingborg, og hvori foruden Biskopperne af Roskilde, Børglum, Aarhus og Ribe endvidere baade Niels Bugge og Klavs Limbek deltog, ligesaa lidt bar nogen Frugt som Mødet i Kalundborg Aaret forud⁴³.

Kongen lod sig imidlertid ikke synderlig anfægte af Jydernes Opsætsighed. Den afholdt ham i alt Fald ikke fra at forfølge andre Planer, hvis Sammenhæng det af Mangel paa tilstrækkelige Kilder ikke er muligt at faa fuldstændig Rede paa. Efter at have overdraget Sagernes Ledelse i Hjemmet til fem af sine Mænd, hvoriblandt Biskop Henrik af Roskilde, Stig Andersson og Bo Falk, begav han sig ud paa Høsten over til Nordtydskland — som det hedder — for at hjælpe Hertug Albert i hans Strid med de pommerske Hertuger, hvortil han unægtelig ifølge Overenskomsten paa Taarnborg var forpligtet, Vi have allerede tidligere gjentagne Gange berørt denne Strid; det turde af Hensyn til det Følgende her være Stedet at paavise, hvorom den drejede sig. Som ovenfor fortalt, havde Herrerne af Meklenborg og Werle ved Forliget i Brodersdorf 1328 givet Afkald paa Rygen mod Pant i en Del af Fyrstendømmets Tilbehør paa

Fastlandet — Slottene Tribsees, Grimme og Barth — der skulde gaa over i deres Eje, hvis det ikke inden 12 Aar indløstes. Da de 12 Aar forløb, uden at Pantesummen betaltes, betragtede Panthaverne sig som Ejere, men herimod nedlagde de pommerske Hertuger Indsigelse, og det kom til en Fejde, der første Gang bilagdes 1346, uden at imidlertid Tvisten endelig afgjordes. Senere havde som berørt Kong Valdemar søgt at udsone Parterne, men desuagtet var Krigen udbrudt paany i Aaret 1351. Hertug Albert af Meklenborg og Fyrsterne af Werle indgik et gjensidigt Forsvarsforbund, men Hertugerne af Wolgast fik Hjælp af Hertug Barnim af Stettin, der i Oktober 1351 fuldstændig slog den Stridsmagt, som Herrerne af Werle havde stillet i Marken. Da Kong Valdemar Aaret efter var kommen til Tydskland, lykkedes det ham at faa Parterne til at indgaa et nyt Forlig, uvist paa hvilke Vilkaar. Men derefter — hedder det — drog han, forbitret paa Herren af Wenden (dominus de Slavia), imod denne, hærjede hans Land, Slotte, Fæstninger, Stæder og Landsbyer med Plyndring og Brand, holdt end ikke sin Haand fra Klostres og Kirkers Gods og udbredte vidt og bredt Forfærdelse blandt Befolkningen. Paa Enkelte, som faldt i hans Hænder, lod han endog Næse og Øren afskære, hvorfor mange Adelige i hans Hær, der vare beslægtede med dem, over hvem det saa haardt gik ud, opsagde ham Huldskab og Troskab. Saaledes klinger Beretningen omtrent Ord til andet i en samtidig ellers troværdig Krønike, uden at der forlyder et Ord om Grunden til Fejden og den haarde Medfart, der siges at være bleven Fjenden til Del. Og hvor haardt et slikt Ord savnes, bliver indlysende, naar det erfares, at hin »Herre af Wenden« ikke godt kan have

været nogen Anden end en af Herrerne til Werle, der paa den Tid jævnlig anføres under den nævnte Titel, og sandsynligvis Fyrst Nikolaus af Werle-Güstrow. Men denne havde jo i den Fejde, som Kong Valdemar nys havde bilagt, staaet paa hans Forbundsfølle Hertug Alberts Side — hvorfor da umiddelbart efter Forliget angribe ham? Det er intet Under, at man har udtømt sig i Gisninger til Løsning af denne Gaade. Det er neppe rimeligt, at Kong Valdemar ved denne Lejlighed kun har raget Kastanierne ud af Ilden for en anden tysk Fyrste; han har aabenbart selv havt noget Udstaaende med Fyrst Nikolaus, og det Sandsynligste turde være, at Hertug Albert allerede i Forvejen har skilt sin Sag fra sine tidligere Forbundsføllers og alene været Lodtager i det af Valdemar mæglede Forlig med de pommerke Hertuger, og at Fyrst Nikolaus har staaet i en Forbindelse med de holstenske Grever, der ved denne Lejlighed skulde hævnnes. Under alle Omstændigheder ses han at have været medindbefattet under det Aaret efter med Greverne Henrik og Klavs indgaaede Forlig, og der kan saaledes ikke ret være Tvivl om, at han i alt Fald i det sidste Afsnit af Fejden mellem Kongen og disse har staaet paa holstensk Side. Den haarde Fremfærd, der efter Krønikens Udsagn vistest imod ham og hans Mænd, hørte desværre, forsaavidt der tales om Plyndring og Brand, kun til Dagens Orden i Datidens Fejder og var, hvad de øvrige Grusomheder angaar, i alt Fald ikke uhørt, og det er indlysende, at det ikke var danske Herrer i Kongens Hær, men tyske, som toge Forargelse deraf⁴⁴.

Fra sit gaadefulde tyske Felttog vendte Kong Valdemar tilbage inden Julen, som han tilbragte

med sine Mænd paa Vordingborg. Kort i Forvejen havde, som det vil erindres, Grev Johan fældet sin Kjendelse mellem ham og de rendsborgske Grever, og da denne kun henviste til den Overenskomst af 1348, hvis Forstaaelse turde have været det væsentligste Tvistemne mellem Parterne, er der neppe nogen Tvivl om, at Kampen er blusset op paany i Begyndelsen af Aaret 1353. Siden Fredsmødet i Vejle var der imidlertid forefaldet Begivenheder, der vistnok ikke have undladt at styrke Grevernes Stilling ligeoverfor Kongen. Det berettes, at nogle af dennes Mænd i det foregaaende Aar havde drevet Kaperi omkring i Farvandene, og da man paa disse Strejftog neppe har været synderlig nøjeseende med, om de Handelsfartøjer, der overhales, tilhørte Fjender eller Venner, er det ikke underligt, som der udtrykkelig tilføjes, at denne Maade at føre Krigen paa var til Forargelse for Lybekkerne⁴⁵. Det har formodentlig været i den Anledning, at der i Begyndelsen af Avgust 1352 vexledes Lejdebrevne mellem Kong Valdemar og Raadet i Lybek, uden at det er os bekjendt, om det kom til nærmere Forhandlinger, og hvad i saa Tilfælde Udfaldet er blevet. Men under alle Omstændigheder traf Lybekkerne Foranstaltninger til at sikre deres Handel, og disse vare ikke til Danmarks Baade. Den 29de Avgust 1352 sluttede Staden et Forbund paa 2 Aar med samtlige holstenske Grever og den paafølgende 29de September et lignende med Stæderne Wismar, Rostok, Stralsund og Stettin, som udtrykkelig var rettet mod Alle, der gjorde Havet usikkert⁴⁶.

I Erkjendelse af den forøgede Styrke, som hans Fjender saaledes havde vundet, synes Kongen tidlig paa Foraaret 1353 som et Modtræk at have gjort et Forsøg

paa at drage sin Farbroder Grev Johan, hvis Politik aabenbart bestandig havde været bestemt af et ensidigt eller dog overvejende Hensyn til Pengefordel, ud af Forbindelsen med hans hidtidige Kampfæller. Den 12te April s. A. udstedte Greven nemlig et Brev, ved hvilket han løste Henning Podebusk og en meklenborgsk Adelsmand Markvard Brusehaver, der var traadt i Kongens Tjeneste, fra det Løfte, de paa Valdemars Vegne havde gjort ham med Hensyn til Nykjøbing Slot og Falster, idet han iøvrigt forbeholdt sig de Krav, han mulig maatte ville gjøre gjældende i Anledning af, hvad der var sket under Fejden. Det ser herefter ud til, at Kongen i det antydede Øjemed gennem de to nævnte Adelsmænd har ladet Greven tilsige og senere udbetale en Affindelses-sum for den Forlening paa Falster, der var stillet ham i Udsigt ved Byttedelingen 1326, og herved opnaaet, om just ikke, at Greven gik ind paa Afslutning af nogen egentlig Særfred — thi dette modsiges af, hvad nedenfor skal meddeles — saa dog for Fremtiden lod Fejden skjøtte sig selv⁴⁷. Ikke desto mindre turde det Rygstød, som de rendsborgske Grever havde faaet ved de nordtyske Søstæders ovenantydede Holdning, ikke have været uden Indflydelse paa de Betingelser, under hvilke Freden endelig sluttedes. Efter forskjellige forudgaaende Forhandlinger blev der først den 16de Juni 1353 indgaaet en Stilstand mellem Kongen og Greverne, som skulde vare indtil den paafølgende Mikkelsdag. I Mellemtiden skulde Handel og Vandel fra begge Sider gaa deres uforstyrrede Gang, og fra Sjælland, Møn, Lolland, Falster, Langeland, Samsø eller omkringliggende Smaaøer maatte hverken Kongen eller hans Mænd tilføje Greverne nogen Skade paa Fyn, Ærø, Taasinge, Femern eller derved lig-

gende mindre Øer, ej heller i Lillebelt mellem Middelfart og Bogense, i Holsten eller Gottorp Len fra Søen af⁴⁸. Imidlertid fortsattes Fredsunderhandlingerne, og længe inden Stilstandens Udløb, den 26de Juli, kom det ved Vindinge Aa i Fyn til Afslutning af et fuldstændigt Forlig mellem Kongen og hans Hjælper, hvoriblandt Hertug Erik den Yngre, og samtlige holstenske Grever med deres Forbundsfæller, derunder indbefattet baade Hertug Valdemar, Klavs Limbek og de øvrige jydsk Oprørshøvdinge.

Forliget gik i det Væsentlige ud paa Følgende. Grev Henrik skulde søge at udsone Kongen saavel med Grev Johan som med Hertug Valdemar og i fornødent Fald afgjøre deres Mellemværende som Voldgiftsmand og fremdeles paa Kongens Vegne udvirke en Overenskomst med Slægten Godendorf om Overgivelsen af Kolding. Hvad angaar Kongens Forhold til Grev Henrik selv og hans Broder, skulde det forblive ved de tidligere mellem dem indgaaede Overenskomster med Undtagelse af den Bestemmelse i Forliget paa Nebbegaard, hvorefter der aarlig skulde afgaa 1500 Mark Sølv paa Pantegjælden for Fyn, idet Kongen i et kort i Forvejen udstedt særligt Brev havde givet Afkald herpaa. De jydsk Herremænd, der havde staaet i Vaaben mod Kongen, skulde have de Ejendomme tilbage, som vare frakomne dem i Fejden, imod ligeledes at gjengive Kongen eller hans Mænd deres Erobringer. De Holstenere, der havde staaet paa Kongens Side, skulde frit nyde deres i Holsten liggende Ejendomme, og det Samme gjælde dem af Kongens Undersaatter, der stode i Grevernes Tjeneste. Med Hensyn til de paa begge Sider tagne Fanger indeholdt allerede Hovedforliget selv forskjellige Bestemmelser, der

især ere af Interesse, forsaavidt de vise, med hvilken Forbitrelse der paa begge Sider var kæmpet, idet flere af Grevernes Svende, som vare faldne i Hænderne paa Kongens Mænd, vare blevne enten hængte eller hals-hugne. Men iøvrigt opsattes der paa samme Sted og Dag en særlig Overenskomst om Fangernes Løsning, som bl. A. giver os den allerede tidligere antydede Oplysning om, at Klavs Limbek dengang endnu ikke var udløst af Kallø⁴⁹.

Medens Kong Valdemar saaledes ved Fredslutningen 1353 ligeoverfor de rendsborgske Grever unægtelig maatte gjøre et Tilbageskridt, turde han ligeoverfor sine andre Modstandere ved de yderligere Forhandlinger, der vare stillede i Udsigt, have gjort ikke uvæsentlige Fremskridt. Om de Vilkaar, paa hvilke det lykkedes Grev Henrik at bringe en Udsoning i Stand mellem Kongen og Hertug Valdemar, er der vel ikke opbevaret nogen Beretning. Men da Hertugen senere igjen ses at have været i Besiddelse af Langeland, medens Kongen omvendt allerede den 16de Marts 1354 holdt Retterthing i Ribe, hvor Hertugen endnu i Juni 1352 maa have udøvet samme Myndighed, er det højst sandsynligt, at hin imod paany at afstaa denne Langeland helt eller tildels har faaet eftergivet den mulig tilbagestaaende Del af Indløsningssummen for Riberhus og den derunder liggende Fjerdepert af Nørrejylland og saaledes maaske allerede endnu i Løbet af Aaret 1353 være kommen i Besiddelse af begge Dele⁵⁰. Ikke længe efter Freden ved Vindinge Aa maa det fremdeles være kommet til en Overenskomst med Klavs Limbek om Indløsnings af Kallø, saaledes at Kong Valdemar i alt Fald inden Midten af April 1354 med Slottet selv vistnok er kommen i Besiddelse af hele

det store Aabo Syssel⁵¹. Det er vel neppe heller at betvivle, at det omtrent paa samme Tid ogsaa er lykkedes Kongen at faa de holstenske Panthavere udløste af Koldinghus og den Del af sammes Tilliggende, der ikke allerede tidligere maatte være kommen i hans Besiddelse⁵². Hvad endelig angaar Forholdet til Valdemars Farbroder Grev Johan, der ligesom Mellemværendet med den sønderjydske Hertug var blevet overladt til Grev Henriks Mægling, blev der truffet en fuldstændig Ordning ved et Forlig, der besegledes i Nykjøbing paa Falster den 4de September 1353. Betingelserne vare, at Kongen skulde formaa Hertug Erik af Lauenborg til at overdrage Johan Øen Billenwerder i Elben for 2000 Mark Sølv og, hvis det ikke lykkedes ham, give Greven Sikkerhed for samme Sum i Ejendomme i Fyn, der skulde indløses inden Julen 1357, medens Johan paa sin Side forpligtede sig til at afstaa alt sit Mødrenegods i Danmark undtagen noget fynsk Strøgods, han i sin Tid havde afhændet til Grev Gert. Denne Afstaaelse fuldbyrdede Greven den 22de November s. A. i Odense, og naar kun bortses fra Femern, hvis Forlening til Johan ifølge Nykjøbing-Forliget skulde staa ved Magt, var Danmark saaledes nu den ene af de holstenske Grever kvit, der ved Kong Kristoffers Død havde siddet inde med hele den østlige Halvdel af Riget⁵³.

Efterat Kong Valdemar saaledes havde faaet opgjort Mellemværendet med alle Deltagerne i det mægtige Forbund, han i Løbet af de sidste Aar havde havt at bekæmpe, stod det endnu tilbage at bringe Beboerne i et af hans Riges fjerneste Landskaber til Lydighed. Under den lange Fejde havde nemlig Nordfriserne, smittede af det af Jyderne givne Exempel, men vistnok iøvrigt uden

at staa i Ledtog med Kongens andre Fjender, paany rejst sig imod ham. I Aaret 1354 gjorde Valdemar et Tog imod dem, og det gik dem denne Gang ikke bedre end sidst. De bleve slaaeede, maatte underkaste sig de samme Vilkaar som for 10 Aar siden og, som det synes, endog en betydelig højere Husskat end den da fastsatte⁵⁴. Hermed var altsaa Freden i Riget helt gjenoprettet, og paa et almindeligt Danehof, der aabnedes St. Hansdag 1354 i Nyborg, og hvor blandt mange andre Stormænd fem af Rigets Bisper, Hertug Valdemar og Klavs Limbek, der nu atter optræder som Valdemar Atterdags Drost, havde indfundet sig, blev den fuldstændige Udsoning mellem Kongen og hans Undersaatter beseglet. Paa Mødets sidste Dag, den 1ste Juli, oplæste Biskop Peder af Ribe, der nys havde staaet paa de oprørske Jyders Side, for det forsamlede Folk en Forordning, som Kongen efter Forhandling med Rigets Mægtige havde samtykt, og som paa en Maade kunde betragtes som et Slags Vederlag for den for Valdemars Vedkommende hidtil udeblevne Haandfæstning. Dens væsentligste Indhold var følgende. Kong Valdemar Sejrs og andre fremfarne danske Kongers Love skulde fremdeles gjælde for hele Riget, ligesom alle gamle og gode Retssædvaner skulde holdes ved Hævd. For at hemme al Anledning til indre Splid vilde Kongen for sit Vedkommende eftergive enhver hidtil forøvet Lovovertrædelse, selv om Brøden var saa stor, at Gjerningsmanden havde forbrudt Liv eller Lemmer, imod at der ydedes den Forurettede Erstatning efter Lovene. Hvo der i den foregaaende urolige Tid havde bemægtiget sig Andenmands Heste, Kvæg eller andet Løsøre eller flyttet hans Husebygninger og opsat dem paa sin Grund eller overhovedet gjort sig skyldig i

Indgreb i Andres Ejendomsret, skulde rette for sig inden næstkommende Mortensdag og i manglende Fald gaa glip af den anførte af Kongen lovede Tilgivelse. Havde Nogen iøvrigt Noget at klage paa en Anden, da maatte han ikke tage sig selv Ret, men søge den ved de sædvanlige Domstole. Ingen maatte gjæste Klærk eller Lægmand mod hans Vilje; forbrød Nogen sig herimod, kunde den Forurettede angerløst behandle ham som Tyv og Røver og, ifald han ej, var stærk nok til selv at værge sig, kalde Naboerne og Kongens Foged til Hjælp. Heller ikke skulde Nogen ustraffet turde bemægtige sig afdøde Gejstliges Efterladenskaber til Skade for de lovlige Arvinger, men bøde herfor efter Loven som for andet Ejendomsindgreb. Hvert Aar skulde der efter gammel Sædvane St. Hansdag afholdes et Danehof i Nyborg, og med Straf som for Ubodemaal (Fredløshed uden Bod) skulde den belægges, som brød Danehoffets Fred eller i Tiden fra 14 Dage før St. Hansdag og indtil St. Jakobs Dag (25de Juli) angreb den, der rejste til eller fra det. Ingen Foged eller anden kongelig Ombudsmand maatte handle mod, hvad saaledes var fastsat; skete det, skulde ikke Kongen, men Gjærningsmanden selv staa til Ansvar herfor ⁵⁵.

Disse Bestemmelser skulde som sagt være en Indledning til fremtidig Fred og Forstaaelse mellem Kongen og hans Undersaatter. Det varslede imidlertid ikke godt for Fremtiden, at der, da Biskoppen havde endt sin Oplæsning af Forordningen, var en af de Misfornøjede, der gav sig Luft i et Udbrud om, at det Altsammen ikke vilde hjælpe, da det var tomme Ord, som ikke vilde blive overholdte. Og uagtet Kongen paa sin Side kort efter sin Tilbagekomst til Vordingborg gav et betydnings-

fuldt Vidnesbyrd om, at det var Alvor med Løftet om at ville glemme Fortidens Brøst og Brøde, idet han skjænkede de to Adelsmænd, der for 22 Aar siden havde taget hans Fader til Fange i Saxkjøbing, sin Tilgivelse, imod at de eller deres Arvinger aarlig skulde lade læse en Messe for den henfarne Konges Sjæl — vil det Følgende vise, at der desværre ikke hermed var slaaet en Bom for fremtidige Uroligheder og oprørske Bevægelser ⁵⁶.

TREDJE KAPITEL.

Felttog mod Hertug Valdemar, der dog kun for kort Tid afbryder Kongen i Udøvelsen af mere fredelige Idrætter; Sendelse fra Kongen til Pavehoffet, hans Forhold til den danske Kirke og Gejstlighed saa vel som hans Ønsker og Planer i Henseende til begge; Forhandlinger mellem Valdemar og Kongen af Frankrig bl. A. om et Angreb fra den Førstnævntes Side paa England; deslige Planer modarbejdede ved Kong Edvard III.s Forbindelse med de rendsborgske Grever; Valdemars Forhold til Sveakongen Magnus Eriksøn, Forhandlinger og Sammenkomster mellem begge Konger muligen angaaende de skaanske Landskaber; Forholdene antage en for den sidste stedse mere betænkelig Skikkelse, indtil han endelig nødes til at dele Sverigs Rige med sin Søn Erik.

Efter Indgaaelsen af Forliget ved Vindinge Aa hensad Kong Valdemar fire Aar i Fred — et i en saa urolig Tid forholdsvis langt Tidsrum. Ikkun een Gang, i Eftersommeren 1355, afbrødes Freden ved et kort Felttog mod Kongens Vasal Hertug Valdemar af Sønderjylland. Denne var kommen i Privatfejde med den mægtige Ridder Benedikt Alefeld, der, understøttet af sin Herre Kong Valdemar, hærjede Langeland og belejrede Tranekjær Slot. Da det imidlertid lykkedes Hertugen at overmande sin Modstander, drog Kongen selv Hr. Benedikt til Hjælp, besejrede al Modstand og bragte Hertugen i en saa for-

tvivlet Stilling, at han, som der fortælles, tilbød sin kongelige Svoger at give Afkald paa, hvad han besad af Sønderjylland. Kongen har imidlertid neppe endnu anset det daværende Øjeblik for belejligt til at tage imod et sligt Tilbud, og der blev — som det hedder i den samtidige Krønike, der er vor eneste Hjemmel med Hensyn til den hele Fejde -- sluttet »en falsk Fred og et løjet Forbund« (pax falsa et foedus fictum). Imidlertid er Hertugen dog neppe sluppen uden noget Offer; thi da Kongen to Aar senere ses at have været i Besiddelse af Tønder Slot, er det sandsynligt nok, at det er ved det Forlig, som endte den her omtalte Krig, at han har maattet overlade sin Svoger Slottet, formodentlig som Pant for Krigsomkostningerne ⁵⁷.

Heldigvis blandede ingen fremmed Fyrste sig i den her omtalte korte Fejde, og Kong Valdemar fik saaledes Ro til uforstyrret af ny Kamptummel at fortsætte den ivrige Sysselsættelse med forskjellige fredelige Idrætter, som han allerede forud havde paabegyndt. Medens vi paa et senere Sted ville faa Lejlighed til noget nærmere at dvæle ved denne Side af hans Virksomhed, skulle vi allerede her bemærke, at det efter den Udsoning med de oprørske jyske Herremænd, der havde funden sit endelige Udtryk paa Danehoffet i Nyborg, især synes at have været ham magtpaaliggende at bøde paa den Oplosning af alle Forhold i Nørrejylland, der havde været en Følge af Opstanden, og i den lange Tid af Aaret 1355, han opholdt sig i dette Landskab, søgte han ved Gjennemførelsen af en hurtig og kraftig Retspleje at sikre baade Kronens og Menigmands Tarv ligeoverfor de egenmægtige Stormænd. Den skaanselsløse Retfærdighed og Mangel paa Persons Anseelse, hvormed han i saa

Henseende gik frem, var imidlertid ikke egnet til at gjøre ham yndet hos den Adel, der nys havde staaet i Vaaben imod ham, og det var maaske i Følelsen heraf og af Hensyn til sin personlige Sikkerhed, at han ved Nytaarstid 1355 stævnedede væbnede og beredne Folk fra Sjælland til Møde i Ribe — en Foranstaltning, der gjentoges paa samme Tid Aaret efter. Den strænge Haandhæver af Retten turde have havt en Fornemmelse af, at Frøet til ny Misfornøjelse og Opsætsighed var i Spiren, og det var under disse Omstændigheder sikkert lidet heldigt for Kongen, at en jydsk Ridder Niels Eriksøn Rød, der havde søgt at lægge ham for Had ved hemmelige Bagvaskelser, og som han derfor befalede sine Mænd at anholde, blev dræbt af disse, da han satte sig til Modværg⁵⁸.

Ved Siden af de her berørte Sysler var Kong Valdemar i disse Aar stærkt optagen af diplomatiske Forhandlinger med forskjellige nærmere og fjernere Hoffer. Af disse Forhandlinger skulle vi først omtale dem, der førtes med Pavestolen i Aaret 1355, idet vi da tillige benytte Lejligheden til at hidsætte nogle mere almindelige Bemærkninger om Valdemar Atterdags Forhold til den danske Kirke. Det er tidligere berørt, at Kongen allerede ligefra sin Regerings Tiltrædelse lod til at gjøre Alt for at sikre sig Gejstlighedens Tilslutning, og vi have i det Foregaaende anført flere Exempler paa, at hans Bestræbelser i saa Henseende heller ikke bleve uden Frugt. Det gode Forhold, der saaledes var grundlagt mellem Kongen og Præsteskabet, viste sig ogsaa deri, at det i de fleste Tilfælde lykkedes ham at faa de efterhaanden ledigblivende Bispestole besatte med Mænd, der vare ham personlig hengivne. Dette maatte være ham særlig magtpaaliggende allerede af den Grund, at den

danske Kirkes Ypperste efter Skaanes Afstaaelse havde sit Sæde under en anden Statshøjhed. Men han synes tilmed overhovedet ikke at have været fremmed for den Tanke ved at binde den danske Kirkes Prælater til sig at løse den noget fra Pavehoffet og ved at styrke dens nationale Karakter at fjerne noget af Faren ved, at den iøvrigt stod som en Stat i Staten. En saadan Tanke var nu ikke helt haabløs. Paa den ene Side er det nemlig aabenbart, at Pavestolens Flytning fra Rom til Avignon noget havde svækket den tidligere saa urokkelige Følelse af den almindelige Kirkes Enhed. Paa den anden Side tyde ikke faa Vidnesbyrd hen paa, at Præsteskabet i stærk Modsætning til, hvad der havde været Tilfældet et halvt Aarhundrede forud, var 'den eneste Stand her i Landet, hos hvilken der i den Opløsningstid, da Kong Valdemar kom til Roret, raadede nogen bevidst Fædrelandskjærlighed og Nationalfølelse, og det var vistnok ikke uden Forbindelse hermed, at den trods Erkjendelsen af den almindelige Kirkes Enhed syntes strængt at holde Udlændinge borte fra den danske Kirkes overordnede Poster. Da saaledes nogle tyske Klærke vilde hævde sig Ret til Deltagelse i Bispevalget i Odense 1348, blev dette paa det Bestemtteste tilbagevist som et uberettiget Overgreb, og ihvorvel den udtrykkelig udtalte Grund til denne Tilbagevisning hentedes fra Hensynet til, at Valget kun tilkom Domkapitlet, saa ser det dog ud til, at Hensynet til hine Klærkes Nationalitet har været det egentlig Afgjørende⁵⁹.

Gik Kong Valdemars Stræben saaledes ud paa til Kongemagtens Bedste at give den danske Kirke en noget mere national Karakter og en noget større Selvstændighed ligeoverfor Pavestolen, var der i saa Henseende ikke saa

Lidt at bygge paa. Men han synes at have været dristig nok til at søge middelbart at gjøre sig Paven selv til Forbundsfælle i denne Stræben. Det er nemlig umiskjendeligt, at Kong Valdemar ligefrem lagde an paa at gjøre sig Kristenhedens Overhoved særlig bevaagen, og det ikke alene fordi Paven endnu i de Dage var en Magt af en saa betydelig rent politisk Indflydelse, at det havde sin store Interesse for Kongen altid at være vis paa i Avignon at finde et villigt Øre for sine Andragender og Besværinger i rent verdslige Anliggender, men ogsaa for at stemme det derværende Hof til Føjelighed mod hans Ønsker i kirkelige Sager. Det er ovenfor berørt, at Kong Valdemar allerede 1347 i sin Henvendelse til Pave Klemens VI var optraadt med en Ydmyghed og Underdanighed, der smagte stærkt af at være beregnet. Den samme ærefrygtsfulde Tone indsløges nu ligeoverfor hans Efterfølger Innocens VI, til hvem Valdemar i Sommeren 1355 skikkede Sendebud, og den forfejlede ikke sin Hensigt. Thi Paven skjænkede ikke alene Danekongens Mænd den mest smigrende Modtagelse, men meddelte ogsaa ved en Række Breve af 7de September Valdemar de forskjellige kirkelige Begunstigelser, hvorom han havde ansøgt. Og iblandt disse er det unægtelig meget betegnende baade for Kongens kirkelige og hans politiske Planer at træffe paa en Tilladelse for ham til uden Hensyn til vedkommende Domkapitlers Forrettigheder at besætte de to første ledige Kannikedømmer netop i Lund og Slesvig, imod at Biskoppen i Ribe prøvede de Mænds Duelighed, som Kongen maatte udse til hine to Poster. Det har neppe heller været uden Paavirkning fra Kongens Side, at en af hans Sendemænd til det pavelige Hof Hr. Peder Lavridssøn, der

indtil 1357 synes at have staaet i et nøje Forhold til Kongen, af Innocens VI fik Tilladelse til at gjenoprette et i sin Tid af hans Forfædre indstiftet Kannikedømme i Ribe, der var gaaet til Grunde i Mellemtiden, og vel at mærke med Ret til selv at gjøre Indstilling om Besættelsen. At Kongen iøvrigt ogsaa paa en virksommere Maade end blot ved den underdanige Stil, hvori hans Andragender vare holdte, søgte at vedligeholde et godt Forhold til Pavehoffet, ses deraf, at Innocens i Februar Aaret efter fandt sig opfordret til at tilstille Valdemar en særlig Taksigelses-Skrivelse for den gode Modtagelse, der i hans Lande var skjænket det pavelige Sendebud Johannes Ghilaberti, som i disse Aaringer drog omkring i Norden for at indsamle de saakaldte Pederspenge til Pavehoffet⁶⁰.

I det samme Aar, da der saaledes gik Bud mellem Danekongen og St. Peders Efterfølger, ankom der — fortæller en samtidig Krønike — Sendemænd fra Kong Johan den Gode af Frankrig til Valdemar Atterdag for at forhandle om en gjensidig ægteskabelig Forbindelse mellem begge Kongers Børn, og denne Sendelse blev besvaret med en lignende fra Danmark til Frankrig⁶¹. Disse Forhandlinger maa imidlertid have haft et langt videre Omfang, end hvad der efter det Anførte er kommet Almenheden for Øre, og vistnok staaet i Forbindelse med dristige og vidtgaaende politiske Planer hos Kongen, der først i den nyeste Tid ere dragne frem for Lyset. I hvor Meget Kong Valdemar end iøvrigt kan have lignet sin kejserlige Ven Karl den Fjerde, viste det sig dog her, at han ikke i samme Grad som denne havde formaet, om vi saa maa sige, at løfte sig ud af Middelalderen, og at han endnu var saa fangen under Indfly-

delsen af dens eventyrlige og romantiske Aand, at han kunde lade sin ellers saa klare Forstand blænde af et lokkende Drømmesyn. Og vilde det end være for meget sagt, at dette drog ham bort fra den Livsgjerning, han hidtil saa trofast og ædruelig havde røgtet, saa tør han dog ikke frikjendes for at have sat Kræfter ind paa dets Virkeliggjørelse, som kunde have været anvendte paa sundere og mere nærliggende Formaal, og han skabte sig vistnok herved Vanskeligheder og Farer, som ellers kunde have været undgaaede. De antydede Planer gik nemlig ud paa intet Mindre end paa en Maade at gjenoptage de danske Kongers gamle Fordringer paa England og i alt Fald endnu engang at hjem søge Englands Kyster med et Angreb fra det Land, hvis Herredømme det 300 Aar tilbage i Tiden havde maattet underkaste sig. Efter glimrende Sejrvindinger havde den engelske Konge Edvard III og hans Søn den sorte Prins hærjet Frankrigs skønneste Provinser og erobret Nøglen til Riget, Calais. Den sorte Død havde banet Vejen for en Vaabenstilstand, der flere Gange var fornyet, men nu stod dens Udløb for Døren. Under disse Omstændigheder havde Valdemar allerede 1353 formodentlig efter dertil fra fransk Side given Anledning tilbudt Kong Johan et Forbund, der skulde sikres ved en Ægteskabsforbindelse mellem førstnævntes Søn Junker Kristoffer og en af Kong Johans Døtre, og hvorefter der fra fransk Side skulde stilles en Sum af 600,000 Gylden til Kong Valdemars Raadighed, imod at han forpligtede sig til med en Hær paa 12,000 Mand at sætte over til England og enten erobre det eller i alt Fald hærje det saaledes, at Tanken om videre Planer mod Frankrig fra engelsk Side maatte opgives⁶².

Maaske har denne Plan bidraget Sit til at fremskynde Afgjørelsen af Kongens Mellemværende baade med de holstenske Grever og med de oprørske Jyder, og det var aabenbart i Anledning af den, -at de omtalte franske Sendebud 1355 kom her til Landet. Planen synes virkelig at have været sin Udførelse nær, da den for denne Sinde bragtes til at strande, og der er neppe Tvivl om, at dette for en stor Del skyldtes Kongens evige og uforsonlige Fjender, de rendsborgske Grever. Er det end kun et upaalideligt Sagn, at Grev Henrik allerede i det første Afsnit af den fransk-engelske Krig havde stillet sig paa brittisk Side, ja endog bidraget ikke lidet til de Franskes Nederlag ved Crecy 1346⁶³, saa er det derimod saa meget vissere, at der samtidig med hine Forhandlinger mellem Valdemar Atterdag og Johan den Gode indleddedes en tilsvarende Forbindelse mellem Greven og den engelske Konge. Allerede inden Fredslutningen ved Vindinge Aa havde Henrik tilbudt Edvard III sin Tjeneste, og den 12te November 1355 afsluttede han i Calais et formeligt Forbund med denne, hvorpå han forpligtede sig til at tjene ham »med 100 Hjelme og 100 Pansere« imod en aarlig Livrente af 200 Gylden. Da Greven nu tilmed i en senere Skrivelse fra Kong Edvard af 16de Juli 1356 opfordredes til jævnlig at sætte ham i Kundskab om den politiske Stilling i Holsten og Nabolandene — en Opfordring, som Henrik ogsaa ses at have efterkommet — er der neppe Tvivl om, at Edvard og Henrik ere komne under Vejr med, hvad Forhandlingerne mellem Kong Valdemar og Johan den Gode gik ud paa, og at det er fra holstensk Side, at der, som vi snart skulle se, inden kort Tid sørgedes for at skaffe Valdemar

saa Meget at gjøre i Hjemmet, at hans engelske Tog fik dele Skæbne med hellig Knuds⁶⁴.

Det er allerede i det Foregaaende antydet, at Kong Valdemars her berørte vidtgaaende Planer ikke kunne antages helt at have draget ham bort fra Varetagelsen af den Gjerning, han nærmest maa have sat sig som Livsopgave. Under alle Omstændigheder synes det afgjort, at han paa den Tid, hvorom her er Tale, ikke af Hensynet til hin fjernere Mulighed glemte mere nærliggende Formaal og særlig Gjenerhvervelsen af Skaane og dets Nabolandskaber. Vi have ovenfor set, at Kong Valdemar allerede 1350 med Tanken herom for Øje havde indgaaet en hemmelig Overenskomst med Hertug Albert af Meklenborg, og siden den Tid var der næsten ikke forløbet et Aar, uden at der jo havde fundet Forhandlinger og Sammenkomster Sted mellem ham og Kong Magnus. Der er desværre ikke opbevaret os nogensomhelst samtidig Efterretning om Gjenstanden herfor; men Forestillingen om, at de skaanske Provinser kunne have været Forhandlingsemnet, ligger unægtelig saa nær, at senere Krøniker under Paavirkning heraf have givet deres Indbildningskraft frit Løb og vidst at fortælle vidt og bredt om, hvad der foregik ved alle disse Møder. Det er nu vel saa, at flere af dem lade sig forklare af andre Hensyn. Dette gjælder saaledes om de to ovenfor omtalte Møder mellem Kongerne i Ørebro og i Helsingborg 1352. Men allerede med Hensyn til det paafølgende Møde i Lødøse, hvor Kongerne forhandlede under fire Øjne, stiller Sagen sig vanskeligere. Kong Magnus havde i Sommeren s. A. sluttet en Venskabspagt med Grev Henrik af Holsten⁶⁵, og det turde saaledes i og for sig være rimeligt nok, at allerede Ønsket om at

skabe en Modvægt mod den med Greven indgaaede Forbindelse har kunnet bevæge Valdemar til at søge en hemmelig og fortrolig Forhandling med Magnus. Men det er dog meget muligt, at ogsaa de skaanske Provinser paa en eller anden Maade have været med i Spillet, og at Kong Valdemar ligeoverfor Magnus, hvem de svenske Stormænd bestandig gjorde det mere broget, har ladet falde Løfter om Bistand, hvis det kom til aabent Brud med hine, og følt sig for, om der da kunde ventes nogen Gjenindrømmelse med Hensyn til Skaane.

Hvad der saaledes kan gættes paa angaaende Mødet i Lødøse, stiger til en høj Grad af Sandsynlighed med Hensyn til Forhandlinger, der fandt Sted i Aarene 1354 og 1355, efterat Kong Valdemar var kommen til Ro efter den holstenske Krig og den jydsk Opstand. Efter Danehoffet i Nyborg, hedder det, sendte Kongen tre af Rigets Biskopper til Helsingborg, som der skulde mødes med ligesaa mange svenske. Efter at han derpaa i Roskilde havde modtaget Sendebud fra Sveakongen, og flere Bud derefter vare gaaede frem og tilbage mellem begge Konger, havde de selv personlige Sammenkomster i Helsingborg først i Slutningen af September s. A. og dernæst ved St. Hansdagstider Aaret efter, da der »blev sluttet en Stilstand mellem Rigerne«⁶⁶. Der er nu ingen-somhelst Grund til at antage, at der har funden nogen virkelig Fejde Sted mellem Kongerne; men da det dog fandtes nødvendigt ved særlig Overenskomst at befæste Freden imellem dem, turde det være afgjort, at det indbyrdes Forhold havde antaget et noget spændt Præg, og et saadant er det ikke let at forklare undtagen netop af Hensyn til de skaanske Landskaber. Den nærmere Sammenhæng hermed lader sig ikke med Bestemthed oplyse,

men i alt Fald ane. Der synes samtidig med eller kort før de nysomtalte Forhandlinger at være indtraadt en Opløsning af det i Aaret 1350 mellem Kong Valdemar og Hertug Albert indgaaede fortrolige Forhold. I alt Fald peger det i denne Retning, at Valdemar efter sin Hjemkomst fra Mødet med Sveakongen i Efteraaret 1354 lod sin Datter Ingeborg hente hjem fra Meklenborg⁶⁷. Vi kjende ikke Grunden til den saaledes indtraadte Forandring i Forholdet; men det turde ikke være urimeligt at gætte paa; at den hidrørte fra, at Udfaldet af Fejden mellem Meklenborg og Pommern, der endtes ved et Forlig af 12te Februar 1354, trods Valdemars Mæglingsforsøg ikke blev til Alberts Fordel⁶⁸, ligesom det maaske var for at forsøge en ny Tilnærmelse, at Valdemar ønskede at bivaane et Fyrstemøde, der den 28de December s. A. afholdtes i Lybek, og kun afstod derfra, fordi Staden ikke vilde give ham Lejdebrev lydende paa et saa talrigt Følge, som han havde begjært⁶⁹. Er dette nu end kun Gisninger, saa er det i alt Fald sikkert nok, at Hertug Albert i Mellemtiden havde nærmet sig sin Svoger Kong Magnus, der ikke har havt Anelse om de Aftaler, hin paa Taarnborg og i Kjøbenhavn havde truffet med Kong Valdemar. Denne Tilnærmelse naaede sit Højdepunkt ved en Overenskomst, der afsluttedes mellem begge Svogrene paa Bahus Slot den 7de Avgust 1354, og hvorved Kong Magnus for sig og sine Arvinger antog Hertugen og hans Arvinger som sine Vasaller. imod for deres Tjeneste som saadanne at betale dem 200 Mark Sølv aarlig. Saavidt det kunde bestaa med deres Ære, skulde de i alle Ting vide at ramme Sveakongens Hæder og Fordel, saaledes som en tro Tjener skylder sin Herre det. Hertugens Søstæder skulde staa aabne for Tilførsel

af Varer og Lejetropper til Kongen, og hans Undersaatter skulde det staa frit for at tjene Kongen for Sold⁷⁰. Under en saa fortrolig Tilnærmelse er det jo muligt, at Hertugen for at fremme sine egne Interesser og uden at røbe sin Andel deri har givet Magnus Vink om Kong Valdemars Planer paa Skaane, og at der derover har rejst sig en Spænding mellem begge Kongerne, som den træske Hertug derefter maaske selv har bidraget til atter at udjævne.

Hvad enten nu iøvrigt de skaanske Landskaber have været Gjenstand for de antydede Forhandlinger og Sammenkomster mellem Kongerne Valdemar og Magnus eller ej, saa nærmede Udviklingen af Forholdene i Sverig sig et Punkt, der maatte give Valdemars Forhaabninger om Gjenerhvervelsen af hine Landskaber et mægtigt Opsving. I Norge var Hakon Magnussøn efter at have naaet sit 15de Aar i Avgust 1355 tiltraadt Regeringen⁷¹, og i Sverig syntes Tøjlerne snart efter med Vold at skulle vristes Kong Magnus af Hænderne. I Sønnen, den udvalgte Kong Erik, der maa have været af en ærgjerrig Natur, turde de opsætsige svenske Stormænd tidlig have set et bekvemt Værktøj til at komme Faderen til Livs og have forberedt ham til saadan Afbenyttelse ved at bibringe ham overdrevne Forestillinger om Betydningen af hans Valg til Konge. Sandsynligvis for at finde en saa meget kraftigere Støtte mod sit misfornøjede Ridderkab havde Kong Magnus omtrent paa samme Tid, som hans yngre Søn tiltraadte Norges Styrelse, ophøjet sin erklærede Yndling Bengt Algotsøn til Hertug af Finland samt af »begge Hallande« og kort efter ligeledes indsat ham til Befalingsmand over Skaane⁷². Men dette Skridt blev en Kilde til megen Kvide for Kong Magnus.

De øvrige svenske Stormænds Misundelse over Hr. Bengts Ophøjelse og den unge Kong Eriks Følelse af Tilsidesættelse ved samme Begivenhed bragte en endnu inderligere Forbindelse i Stand mellem begge Parter. Erik, der kort i Forvejen endelig havde haft Bryllup med Markgreven Ludvigs Datter Beatrix, begav sig paa Eftersommeren eller i Høsten 1356 over til sin unge Hustrus Morbroder Kong Valdemar, af hvem han blev yderst venlig og festlig modtagen⁷³, og som han sandsynligvis har anmodet om Bistand til sine forehavende Planer. Valdemar har vistnok ikke undladt at benytte den Lejlighed, der tilbød sig, til eget Tarv og i alt Fald neppe bidraget til, at Erik skulde føle den ham overgaaede Tilsidesættelse mindre bittert; men nogen Hjælp har han aabenbart ikke lovet sin Gjæst. En saadan maa Erik derimod have sikret sig hos sin Frænde Hertug Albert. Endnu i samme Efteraar tilkastede han Hertug Bengt og dermed sin egen Fader Fejdehandsken. Bengt havde været uforsigtig nok til at lægge sig ud med den nys udvalgte Erkebiskop af Lund Jakob Nielsson ved, imens denne 1355 var i Avignon for hos Paven at faa sin nye Værdighed stadfæstet, at beslaglægge hans Forgænger Erkebiskop Peders Efterladenskaber og havde ogsaa givet de vendiske Stæder Anledning til Kæremaal ved Paalæg af nye Afgifter paa deres Fiske- og Handelsbedrift i Skaane⁷⁴.

Erik kunde altsaa gjøre Regning paa strax at faa mægtige Forbundsfæller, naar han optraadte mod Hr. Bengt, og allerede i Oktober 1356 udstedte han fra Kalmar som »Sveriges og Gøthes Konge og Herre over Skaaneland« en Opfordring til alle Rigets Indbyggere om med ham at rejse sig mod hans og Kronens Fjende Bengt Algotsøn. Erik fik da ogsaa strax Tilløb af en stor Del

af de med hans Fader misfornøjede Stormænd og bemægtigede sig Slottet Varberg i Halland, medens Hertug Albert i Ledtog med Grev Adolf af Holsten gik i Land i Skaane med en Hær og oversvømmede det hele Landskab. Kong Magnus mægtede ikke at hjælpe sin bestrængte Yndling, der flygtede ud af Landet, og Erik var ubestridt Herre i Skaane og Halland. Med rund Haand betalte han den meklenborgske Hertug den ydede Hjælp, idet han paa 12 Aar afstod ham Besiddelsen af de to skaanske Slotte Skanør og Falsterbo og gav hans to Sønner arvelig Forlening paa Sønderhalland med de tilstødende Bjerge og Nørre Asbo Herreder i Skaane⁷⁵. Hvor hjælpeløs Kong Magnus følte sig ligeoverfor sin Søns Rejsning og det almindelige Frafald fra ham, hvortil denne havde været Løsenet, ses bedst deraf, at han kort efter Nytaar 1357 maatte tage sin troløse Svoger Hertug Albert og dennes Hjælper Grev Adolf til Voldgiftsmænd i Striden mellem ham og Sønnen⁷⁶. Paa Grundlag af den Kjendelse, disse fældede, blev der den 28de April s. A. i Jønkøping afsluttet et endeligt Forlig, hvorefter Kong Magnus maatte dele Sverigs Rige med de underliggende skaanske Landskaber med sin Søn, saaledes at disse sidste undtagen Nørrehalland faldt paa dennes Part, og underkaste sig det Vilkaar, at hverken Bengt Algotsøn selv eller nogen af hans Tilhængere maatte lade sig finde i hans Lande. Det bestemtes derhos, at alle af Kong Valdemar udstedte Breve paa hine Landskaber skulde gives fire Biskopper og fire af Rigets verdslige Stormænd »i Forvaring til hele Rigets Gavn og Nytte«. At Hertug Albert endelig lod sin Svoger betale rundelig for det udførte Mæglerhverv, behøver neppe at tilføjes: et Pantebrev paa 12,000 Mark

i svenske Penge var denne Gang Lønnen for hans Umage⁷⁷.

Medens Hertugen af Meklenborg saaledes havde gjort fælles Sag med sin unge Frænde Kong Erik, var dette derimod saa langt fra Tilfældet med Valdemar Atterdag, at der meget mere allerede kort efter, at Erik havde tilkastet sin Fader Fejdehandsken, indtraadte et spændt Forhold mellem dem. Da Valdemar skikkede sin tro Mand Bo Falk afsted i en Sendelse til Kong Magnus, blev han opsnappet af Erik og holdt fast som Fange⁷⁸. Naar Erik saaledes ligefrem betragtede Danekongen som sin Modstander, laa det nær nok, at hans Fader i denne vilde se en Hjælper. Kong Magnus, der en 10—12 Aar tilbage i Tiden havde troet at kunne foreskrive sin Nabo Valdemar, hvilke Betingelser det skulde være, havde i Virkeligheden ikke synderlig anden Udvej end at kaste sig i Armene paa denne samme Nabo; men netop herved turde Udsigterne for Valdemar til Skaanes Gjenerhvervelse blive en Mulighed, der laa nærmere end nogensinde.

FJERDE KAPITEL.

Nye ydre og indre Uroligheder: de holstenske Grever i Ledtog med Hertug Valdemar og de misfornøjede jydse Stormænd angribe Kongens Slotte paa Halvøen, Holstenerne og Jyderne sætte over til Fyn, men besejres af Kongen i Slaget ved Brobjerg; Kong Erik Magnussøn og Hertug Albert slutte sig til Valdemars øvrige Fjender; heldigt Togt fra Kongens Side mod Hertug Valdemars og Grevernes Besiddelser, Langeland, Als og Femern indtages, Angel, Svansen m. v. hærjes; dansk Angreb paa Wismar; Sjælland trues med fjendtligt Indfald fra Skaane, der dog udebliver, og i Stralsund kommer det til Forlig mellem Kongen og hans udenrigske Fjender;

frugtesløse Forsøg paa Udsoning mellem Kongen og de oprørske Nørrejyder, deres Sendemænd dræbes paa Tilbagevejen i Middelfart.

Medens Forholdene i Danmarks østlige Naboland udviklede sig saaledes, som vi nys have antydet, trak der et mægtigt Uvejr op over Kong Valdemar fra Syd og Vest. I Løbet af Aaret 1356 havde Forholdene i alt Fald paa Overfladen endnu et nogenlunde fredeligt Udseende, ihvorvel Rivninger allerede ikke ganske udebleve. Tidligere paa Aaret havde Kong Valdemar indfunden sig til et Fyrstemøde i Kiel, hvis egentlige Formaal vel er ukjendt, men hvorom vi dog vide saa meget, at Tankerne ikke alene vare optagne af Ridderspil og desl., idet saavel Hertug Albert af Meklenborg som de holstenske Grever fremførte Besværinger imod Kongen og skiltes fra ham i en uvenlig Stemning. Til den paafølgende 22de Maj var der berammet en Sammenkomst i Kolding mellem Kongen paa den ene Side og de holstenske Grever samt Medlemmer af den jyske Adel paa den anden, og der bestod saaledes allerede da en Forbindelse mellem begge de nysnævnte Parter⁷⁹. Senere maa dog alle Stridsemner foreløbig være udjævnede; thi i Avgust s. A. havde Kongen sat en stor Mængde nordtydske Herrer, hvoriblandt ikke alene de pommerske Hertuger, Markgreven af Brandenburg og Hertug Erik af Lauenborg, men ogsaa Greverne af Holsten, Stævne i Lybek. Samtlige tilstedeværende Fyrster forbandt sig her gjensidig til at udrydde Landevejsrøvere og sluttede en evig Fred med hverandre for derefter at hengive sig til Turnerings og Dansens Glæder⁸⁰. Det var ogsaa paa Mødet her, at en Strid, der, uvist af hvilken Grund, var opstaaet mellem Kongen og de nordtydske Handelsstæder, Hamborg, Stade og Bremen, og som paa en eller anden

Maade turde have hængt sammen med en Skanse, som Kongen havde anlagt paa Helgoland, den 29de Avgust blev bilagt ved Henvisning til Voldgiftskjendelse af Biskoppen og Raadet i Lybek ⁸¹.

Den »evige Sone«, der var indgaaet i nysnævnte Stad ved de fulde Bægere og under Fløjters og Gigers Klang, blev dog kun af stakket Varighed. Vi have tidligere antydnet, at det efter den nøje Forbindelse, der bestod mellem Grev Henrik af Holsten og Kong Edvard III af England, maatte være hin af Interesse at umuliggjøre Udførelsen af Valdemar Atterdags Planer til at komme den franske Konge til Hjælp, medens Trangen til saadan Hjælp aldrig havde været større end netop nu, efterat Kong Johan i September 1356 havde lidt et fuldstændigt Nederlag ligeoverfor Engelskmændene i Slaget ved Maupertuis og selv som Fange var falden i Sejrherrenes Hænder. Det er under disse Omstændigheder højst rimeligt, at de holstenske Grever for at skaffe Kong Valdemar fuldt op at gjøre i Hjemmet ved Hjælp af deres mange Forbindelser i Nørrejylland have pustet til den her allerede i nogen Tid ulmende Misfornøjelse og stillet Hjælp i Udsigt, naar det kom til aaben Kamp med Kongen ⁸². Endnu i Vinteren 1356—1357 kom mange Jyder over Beltet til Fyn for at forebringe deres Klager, og ved en Sammenkomst mellem Kongen og de Misfornøjedes Førere den 2den Februar i Nyborg blev man enig om at holde et Danehof i Kallundborg, der ogsaa kom i Stand den paafølgende 19de Marts, og hvor Kongen skal have lovet at overholde den 1354 givne Forordning nøjere end hidtil. For at være forberedt paa alle Muligheder havde Kongen dog allerede i Forvejen provianteret sine faste Slotte og forøget deres Besætninger.

Længer hen paa Aaret begav han sig selv over til Nørrejylland; men da han her efter Sædvane uden Persons Anseelse inddrev Skatterne, lagdes der nyt Tønder til Misfornøjelsen, og neppe havde han igjen vendt Provinssen Ryggen, førend de jydske Stormænd rejste Oprørsfanen samtidig med, at de rendsborgske Grever og Hertug Valdemar i Ledtog med hine sendte Kongen deres Fejdebreve. Uagtet Grev Johan endnu i Foraaret 1357 stod i venskabeligt Forhold til Kongen⁸³, maa dog ogsaa han, som Krigens senere Gang viser, have sluttet sig til dennes Fjender. Disse rettede først deres Angreb mod Tønder Slot, for hvis Skyld, siger Krøniken, Striden især skal være opstaaet. Slottet toges med Storm, medens Borgen ved Randers, som Kongen fornylig havde ladet opføre, samtidig faldt i Oprørernes Hænder. Tabet af det sidstnævnte Slot tog Kongen sig meget nær, og da han aabenbart nærrede Mistanke om, at der var Forræderi med i Spillet, lod han ikke alene den uheldige Slotsbefalingsmand Hr. Peder Lavridssøn tilligemed hans Broder Hans samt de to Brødre Jakob og Oluf Olufsen, der formodentlig alle have hørt til det faldne Slots Besætning, men endnu nogle flere Riddere, om hvis Troskab han nærrede Tvivl, belægge med Lænker, og medens de sidste efter at have stillet Borgen igjen toges til Naade, maatte Hr. Peder og hans Broder samt de tvende Olufsønner med Tabet af deres Godser og Len bøde for deres Nederlag⁸⁴.

Imidlertid vare Holstenerne i Forening med Oprørerne gaaede over Lillebelt til Fyn, hvor de fordrede den kongelige Besætning fra Odense, brandskattede denne By og derpaa gave sig til at belejre Brobjerg, en Borg eller Skanse, der sandsynligvis er at søge i Nærheden af

Landsbyen Bro, som nu hører under Brenderup Sogn i Vends Herred, men i Middelalderen utvivlsomt turde have ligget under Ovre Sogn i Skovby Herred. Men Kongen laa heller ikke ledig. Den 11te November 1357 satte han med det Mandskab, han havde kunnet samle, over til Fyn for at møde Holstenerne og deres Hjælpere. Han traf dem endnu for Brobjerg og beredte sig strax til Angreb. Forinden Løsenet gaves til Kampen, meddelte han først i Fjendernes Paasyn en Del Væbnere Ridderslaget for at opmuntre dem til i det forestaaende Sammenstød at vise sig de gyldne Sporer værdige. At dette ikke var uden Frugt, viste Udfaldet. Efter en blodig Kamp, under hvilken Holstenerne, der anførtes af Grev Klavs, haardt savnede deres Jernhenrik, blev Fjenden fuldstændig slaaet og drevet paa Flugt; men endnu blandt de Flygtende rasede Sejrherrernes Sværd, og Mange nedhuggedes, der havde søgt Tilflugt i Sumpe og Krat. Mandefaldet i de holstenske Rækker var derfor meget stort og ikke mindre Tallet paa dem, der som Fanger faldt i Kongens Hænder. Iblandt de sidste var mangan fornem holstensk Ridder og tvende Medlemmer af det holstenske Grevehus. Den ene af disse har sandsynligvis været Grev Gerts yngste Søn Adolf; den anden var ingen ringere Person end Grev Klavs selv, der imidlertid var saa heldig bagefter at undslippe. Efter i Kampen at have mistet sit ene Øje og være styrtet af Hesten maatte han give sig fangen til en dansk Krieger, hvem han uden at give sig til Kjende overleverede Skjold og Rustning. Kriegeren havde imidlertid mere Øje for sit prægtige Bytte end for sin Fange, om hvis høje Stilling han ikke havde Anelse. Han lod Greven gaa, efter — som det hedder — at have taget Løfte af ham om paa Forlan-

gende atter at indstille sig. Dette Løfte blev dog ikke holdt: ved en Landsmands Bistand slap Greven bort fra Fyn og var saa glad over saaledes at undgaa at falde i Kong Valdemars Hænder, at han siden til Tak herfor grundlagde et Kloster i Holsten til den hellige Jomfrus Ære. Da Byttet senere blev synet af Kongen, og Krigeren viste ham de Vaaben, han havde erobret, kjendte Valdemar strax Skjoldemærket og spurgte ivrig, hvor den Mand var, der havde baaret Rustningen. Til sin Skuffelse erfarede Kongen nu, at Greven var undsluppen; men med sin sædvanlige joviale Evne til strax at tage Sagerne, som de vare, udbrød han kun: Den Fugl skulde du have gjemt bedre paa! Gik Valdemar end saaledes glip af den Tilfredsstillelse at kunne hjembringe Grev Klavs som Fange, var hans Sejr dog lige fuldstændig, og Holstenernes Godser i Fyn fik haardt at føle, at Kongen nu var Herre i Landet. Han hærjede vidt og bredt i Grevernes Andel af Øen og vendte med rigt Bytte tilbage til Sjælland, hvor han i Kallundborg fejrede Julefesten, men dog ikke forsømte endnu inden Aarets Udgang at sende Forstærkning afsted baade til Fyn og Nørrejylland ⁸⁵.

Efter Sejren ved Brobjerg rejste der sig imidlertid nye Fjender mod Valdemar Atterdag. Det spændte Forhold, der allerede tidligere var opstaaet mellem ham og Erik Magnussøn, og som havde givet sig Vidnesbyrd i Ridder Bo Falks Tilfangetagelse, gik nu over til en ligefrem Fejdetilstand, og baade den unge Sveakonge og hans Frænde Hertugen af Meklenborg sluttede sig aabent til de holstenske Grever og deres Hjælpere ⁸⁶. For Hertug Alberts Vedkommende var denne Tilslutning vel mindre begrundet i det Forbindtligheds-Forhold, hvori han efter

det tidligere Anførte var kommen til Kong Erik, end i den daværende politiske Stilling i Nordtyskland: under alle Omstændigheder faldt hans egne Interesser og hans Forbundspligter mod hin her fuldstændig sammen. Hertugen havde længe med gridske Øjne set hen til Nabolandet Schwerin, med hvis Herre Grev Ottos Datter han havde faaet sin Søn Albert trolovet. Da Otto i Januar 1357 døde sønneløs, gjorde han strax i sin nysnævnte Søns Navn Krav paa Grevskabet, og da Ottos Broder Grev Nikolaus af Teklenborg modsatte sig dette og i den i samme Anledning udbrudte Fejde fandt Støtte hos Kong Valdemars Fætter og stadige Forbundsfølge Hertug Erik af Lauenborg, var det hermed givet, at Hertug Alberts Plads maatte være at søge ved Siden af de holstenske Grever og Danekongens øvrige Modstandere⁸⁷.

Den 9de Januar 1358 modtog Valdemar Atterdag Kong Eriks og Hertug Alberts Fejdebreve, og han udfoldede nu den mest rastløse Virksomhed for at holde sine talrige Fjender Stangen. Han opbød strax Mandskab og forstærkede Fæstningsværkerne om Slotte og Stæder i Sjælland, for at Alt kunde være rede til at møde et muligt svensk-meklenborgsk Indfald fra Skaane. Henimod den Tid, da Sejladsen atter kunne gjenoptages, stævnedes han hele det sjællandske Mandskab, Riddere saavel som Kjøbstadmænd og Bønder, til Møde i Slagelse, holdt der Mønstring over dem og befalede dem under Straf af at miste Liv og Gods at indfinde sig igjen ottende Dagen efter Paaske. Samtidig hermed lod han optage Fortegnelser over alle Beholdninger af Levnetsmidler, som derefter bleve førte til de faste Pladser og ombord paa Krigsskibene⁸⁸. Da det imidlertid viste sig, at der endnu ikke var Fare for noget Angreb fra

Skaane, ventelig fordi Hertug Albert dengang var sysselsat med Schwerins Belejring, bestemte han sig til at anvende de gjorte Rustninger mod sine gamle Fjender. Hertil maatte han føle sig saa meget mere opfordret, som Holstenerne efter Nederlaget ved Brobjerg havde søgt Oprejsning paa andre Punkter, der under de givne Omstændigheder laa udenfor hans Raaderum. Greverne Henrik og Adolf, Johan den Mildes Søn, havde nemlig i Vinteren 1357—1358, formodentlig understøttet af Hertug Valdemar, vendt deres Vaaben mod Nordfrisland. Indbyggerne i Edoms Herred maatte den 20de Januar skriftlig forpligte sig til ikke at hjælpe deres Landsmænd i Naboherrederne, som Greverne havde i Sinde at angribe, men tvertimod befordre disses Erobringsplaner⁸⁹, og sandsynligvis have Holstenerne derefter virkelig indtil videre underkastet sig de tilgrænsende Pelvorm, Biltring og Viriks Herreder.

Disse Tidender tillode ikke Kong Valdemar at dvæle længere paa Sjælland. Kort efter Paaske eller i den første Halvdel af April indskibedes det opbudne Mandskab, hvoraf en Del efterlodes som Besætning i Nyborg, medens den faste Garnison der medtoges, og nu gik det først løs mod Hertug Valdemars Besiddelser. Der gjordes Landgang paa Langeland, som med det faste Trane-kjær Slot erobredes i Løbet af 14 Dage⁹⁰. Derfra forsøgte der en Overrumpling af Slottet Hindsgavl ved Middelfart; men da flere af Kongens Skibe i Taagen vare slaaede ud af deres Kurs, glippede Forsøget, og han maatte indskrænke sig til at hærje de holstenske Godser i Fyn. Efter et kort Besøg i Sjælland for at stoppe de Huller i Mandskabets Rækker, de hidtidige Kampe havde gjort, tilse Rustningerne der og proviantere Skibene paany,

gik Kongen igjen under Sejl i Begyndelsen af Juni og satte nu Kurs til Als. Medens den ene Del af hans Hær i Løbet af tre Dage tvang Nordborg Slot til Overgivelse, lagde Kongen sig selv for Sønderborg Slot og ordnede Alt til en Storm, da Borgens Porte pludselig aabnedes for Hertug Valdemars Hustru Rikardis eller Regisse — en Søster til Kongens Ven den lauenborgske Hertug Erik — og hendes Døtre, der anraabte Kongen om Fred og Skaansel. Valdemar var ingenlunde ufølsom for sin smukke og elskværdige Svigerindes Veltalenhed, men vilde dog ikke tage imod hendes Indbydelse til et Gjæstebud paa Slottet og de Fredsforslag, der ledsagede Indbydelsen, før den Brandskat, han havde paalagt Øen, var betalt. Da dette var sket, gik han den 19de Juni ind paa et Forlig, hvorefter Hertugen skulde beholde hele Øen saavel som Sundeved, imod at Befolkningen forpligtede sig til, saalænge Krigen varede, hverken at yde Hertugen eller hans Forbundsfæller nogensomhelst Hjælp eller Bistand eller overhovedet med Raad eller Daad at foretage Noget, der kunde være til Kongens Skade. Hertugen maatte ikke gjæste Sønderborg Slot med mere end højst tyve Mand og ikke længere end to til tre Nætter ad Gangen, medens det stod Kongen frit for at opholde sig der saa tit og saa længe han vilde. Iøvrigt skulde det være Hertugens egen Sag at søge Forlig og Forsoning med Kongen, og i Henhold hertil søgte hin virkelig ogsaa kort Tid efter en personlig Sammenkomst med sin Lensherre. For sit Vedkommende skal Kongen heller ikke have været uvillig til at række Haanden til Fred; men desuagtet strandede Underhandlingerne, som det fortæles, paa en enkelt indflydelsesrig Stemme i Kongens

Raad, der tidligere havde gjort Sit til at forstyrre det gode Forhold mellem de to Svogre⁹¹.

Fra Als sejlede Kongen ind i Slien, hærjede Angel og Svansen, der endnu hørte til de rendsborgske Grevers Pantebesiddelser, og brandskattede Indbyggerne. Derfra satte han Kurs til Grev Johans Len Femern. Befolkningen her, der i Forvejen havde faaet Fejdebud fra Kongen, gjorde tapper Modstand. Alle sædvanlige Landingssteder havde de befæstet ved udlagte Fartøjer og Vognborge i Land, og da Kongen gik udenom disse, strømmede Bønderne sammen rede til strax at tage imod ham. Uagtet alle deres Anstrængelser og uagtet Kongen selv i Kampen nær havde faaet sin Bane, idet en af Bønderne rettede et Lansestød imod ham, tiltvang de Danske sig imidlertid Landgang, og efter et stort Mandefald spredtes Resterne af Bondehæren til alle Sider. Men en ny Hob afløste snart den slagne for at lide samme Skæbne. De Flygtende toge defes Tilflugt til Kirkerne, men bleve her nedsablede, da de anfaldt Kongens Sendebud, som opfordrede dem til Overgivelse. Da et tredje Forsøg paa Modstand i aaben Mark havde samme uheldige Udfald for Bønderne som de to andre, saa de sig endelig den følgende Dag nødte til at underkaste sig Kongen og i Brandskat yde ham tyve Mark lybske Penge. Efterat Valdemar derpaa havde lagt Besætning i det faste Slot Glambek, hvis holstenske Befalingsmænd reddede sig ved Flugten, vendte han tilbage til Sjælland efter endnu paa Hjemvejen yderligere at have hærjet paa Kysterne af den Del af Sønderjylland, der var i de holstenske Grevers Vold. Slottet Borenborg, der vistnok har ligget ved Slien i Boren eller Borne Sogn en Milsvej sydvest

for Arnæs, blev angrebet og formodentlig ødelagt, og Flensborg synes ligeledes at være gaaet op i Flamme⁹².

Medens Kong Valdemar saaledes hjem søgte de holstenske Grevers og deres sønderjydske Forbundsfælles Besiddelser med alle de Plager og al den Ødelæggelse, Datidens Krigsbrug hjemlede, synes flere af hans Lensmænd at have havt det Hverv at krydse omkring i Østersøen for at opbringe Handelsfartøjer fra de Stæder, der erkjendte meklenborgsk Overhøjhed. Formodentlig have de dog ligesaa lidt denne Gang som tidligere taget sig det saa nøje med at undersøge, hvor de Skibe, som de overhalede, vare hjemmehørende, siden det ses, at danske Kapergaster ogsaa havde taget flere lybske Skibe — en Fejltagelse, for hvilken Kong Valdemar dog saa meget villigere gav fuld Erstatning, som Lybek i det forudgaaende Efteraar havde vist ham den Tjeneste at yde et betydeligt Forskud paa Byskatten for 1358⁹³. Nogle af de omtalte Krydsere vare paa et af deres Strejftog den 2den Juli gaaede i Land paa den meklenborgske Kyst i Nærheden af Wismar for at øve Strandhug. Da de havde bragt deres Bytte ombord, sprang Vinden imidlertid om, saa de ikke kunde gaa til Søs igjen, og dette gav Borgerne i Wismar Mod til at angribe de danske Fartøjer. Der udspandt sig nu en langvarig og haardnakket Kamp. Tydskerne havde den Fordel, at de bestandig, naar deres Mandskab var udmattet af Kampen, kunde afløse det med nyt, men bleve ikke desto mindre den ene Gang efter den anden slaaede tilbage. De fandt da paa at fylde en Del Baade med brændbare Sager, som de stak Ild paa, og lod dem drive ind paa de danske Skibe, medens de samtidig overdængede disses Besætninger med deres Kastevaaben. Saaledes nødtes tilsidst de Til-

bageværende af den kjække Skare til Overgivelse og førtes, 160 Mand stærke, til Wismar som Fanger. Anføreren selv lagdes i tunge Lænker, men vidste imidlertid Aaret efter ved List at undkomme af sit Fangenskab. Han drak en Nat Vogterne fulde, listede Nøglerne til Bojerne og Fængselsdørene fra dem, tog en Medfange, der skulde anstille sig drukken, paa Ryggen og gik bandende over den ubehagelige Byrde, han havde at slæbe paa, gennem Wismars Gader ned til Havnen, hvor han løste en Baad, paa hvilken han over Østersøen igjen naaede Danmark. Den Mand, der paa en saa snild Maade frigjorde sig fra sine Fangelænker, giver den samtidige Krønike, som er den ældste Kilde til vor Kundskab om Kampen ved Wismar, Navnet Peder Dane. En langt yngre dansk Krønike, der iøvrigt i sin Beretning om Kampen gjenfortæller hin, kalder ham derimod Peder Skegge eller Jernskjæg og antyder derhos, at han stod i særlig Yndest hos Kong Valdemar. Da imidlertid den førstnævnte Kildes Meddelelser netop fra de Aar, hvorom her er Tale, kunne skjønnes at være nedskrevne efterhaanden under det friske Indtryk af selve de paagjældende Begivenheder, og dens Paalidelighed for samme Tids Vedkommende iøvrigt er hævet over enhver Tvivl, maa den aabenbart ogsaa med Hensyn til hin Mands Navn fortrinsvis staa til Troende, og dens Peder Dane falder da vistnok sammen med en Væbner Peder Dene, hvis Tilværelse paa den Tid ad andre Veje er os bekjendt⁹⁴.

Da Kong Valdemar i Avgust 1358 var naaet tilbage til Sjælland, tegnede det til at blive Alvor med, at Fjenden vilde hjemsøge ham paa hans egne Enemærker. Hertug Albert af Meklenborg havde i April paabegyndt

en Belejring af Schwerin; men da denne trak i Langdrag, havde han, som det synes, paa de holstenske Grevers Opfordring og i Følge med dem først gjort et frugtesløst Forsøg imod Femern og var dernæst med en Hær landet i Skaane for herfra at forsøge et Indfald i Sjælland. Men Kong Valdemar traf paa sin Side alle Anstalter til at tage imod ham og synes blandt Andet at have lagt sig med sin Flaade i Sundet mellem Helsingør og Helsingborg for at hindre Overfarten. Denne kraftige Optræden betog fuldstændig den meklenborgske Hertug og hans holstenske Forbundsfæller Lysten til at vove noget Forsøg mod Sjælland og bevægede ham endog til gjennem Hertug Barnim af Stettin, der havde fulgt ham til Skaane, at føle sig for, hvorvidt Valdemar var tilbøjelig til Forlig. Hertil var Kongen ikke uvillig, og efterat Hertug Barnim, som det synes, først havde mægtet en Vaabenstilstand i Helsingborg, enedes man om kort efter at afholde et almindeligt Fredsmøde i Stralsund. Den saaledes fra Hertug Alberts Side udviste fredelige Tilbøjelighed bliver saameget mere forklarlig, som Sagerne i Tydskland allerede da havde taget en for ham ugunstig Vending, der i den nærmeste Fremtid yderligere forværredes. I Slutningen af August havde Hertug Erik af Sachsen-Lauenborg i Forening med flere Fyrster indtaget Slottet og Staden Plau i den sydlige Del af det nuværende Meklenborg-Schwerin, der var pantsat til Hertug Albert af en af Herrerne til Werle. Fire Uger senere bleve Meklenborgerne, uvist hvor, slagte af Hertug Erik, medens hans Vasaller omtrent samtidig besejrede deres holstenske Naboer ved Siebenbäumen, sydost for Oldeslohe⁹⁵.

I Stralsund mødtes nu efter Aftale Kong Valdemar

med flere af de i Fejden interesserede Fyrster, hvoriblandt vistnok baade Hertug Albert og samtlige holstenske Grever, medens Hertug Valdemar af Sønderjylland derimod udtrykkelig havde afslaaet at deltage i Forhandlingerne. Den 30te Oktober 1358 udstedte Fredsmægleren Hertug Barnim fra Stralsund sit Brev om paa følgende Vilkaar at have forligt Kongen med Greven. Inden en Maaned skulde hver af Parterne frigive de tagne Krigsfanger og udlevere de erobrede Slotte og Stæder. Tvistemnerne skulde overgives til Hertug Barnims Voldgift, og de Slotte, der saavel af Kongen som af Greverne vare overlodte ham som Fredsmægler, skulde han beholde, indtil Vilkaarene fra begge Sider vare opfyldte. Mellem Kongen og Hertug Albert kom det samtidig til et Forlig, der udelukkende synes at have drejet sig om Løsgivelsen af de ved Angrebet paa Wismar tagne danske Krigsfanger⁹⁶. Senere lykkedes det Hertugen ved Valdemars Mægling at formaa dennes Fætter Hertug Erik til imod Vederlag at afstaa ham det erobrede Plau, og i December 1358 forligede han sig endelig ogsaa med Greven af Teklenborg, der overlod ham Grevskabet Schwerin for 20,000 Mark Sølv⁹⁷. Den ligesaa snilde som heldige meklenborgske Hertug gik saaledes ud af Fejden ikke alene skadesløs, men endog med Vinding, og slap han ligeoverfor Danekongen med at give Afkald paa Løsepenge for nogle Fanger, kan dette ikke forundre, da Felttoget imod denne vel havde indbragt ham en Skuffelse, men, som det synes, ikke medført noget Nederlag for ham. Anderledes stiller Sagen sig med Hensyn til de holstenske Grever. Ligeoverfor dem havde Valdemars Krigsførelse været saa gennemgaaende heldig, at det ikke kan Andet end vække Forundring, at han for sit Ved-

kommende kunde ile med Afslutningen af en Fred, der bandt ham til at lade Forholdene forblive, som de vare før Fejdens Udbrud, og i alt Fald ikke ved denne Lejlighed fik udvirket Frihed for Pantebehæftelsen paa den tilbagestaaende Halvdel af Fyn. Vi skulle senere søge at gjøre Rede for de sandsynlige Grunde hertil og paa-vise, at den ellers saa kloge Konge ved denne Lejlighed for at jage efter en forførende Skygge turde have ladet Lejligheden gaa ubenyttet forbi til at vinde virkelige, om end mere beskedne Fordele.

Blandt de i Stralsund forsamlede Fyrster var det blevet afgjort, at Fredslutningen skulde ledsages af en Udsoning mellem Kong Valdemar og hans oprørske jyske Undersatter, og aftalt, at Underhandlinger i saa Henseende skulde aabnes i Nyborg. Kongen, der fra Tydskland havde begivet sig til Sjælland, skikkede sin Søn Kristoffer med nogle af sine nærmeste Raadgivere derhen, men havde ikke givet dem Fuldmagt til at slutte noget Forlig. Man enedes derfor om, at nogle af Jydernes fornemste Førere, efter at der var tilstaaet dem sikkert Lejde, skulde opsøge Kongen paa Sjælland. De tre Herrer, der udsaaes til det omtalte Hverv, vare Niels Bugge til Hald, Ove Stigsøn til Eskebjerg*), Søn af den mægtige Stig Anderssøn, og Peder Anderssøn til Marggaard**), uden Tvivl en Broder til nysnævnte Hr. Stig. Ledsagede af Biskopperne i Ribe og Odense droge de da til Slagelse, hvor de ventede at træffe sammen med Kongen. Denne, der synes at have været sysselsat med Tilberedelser til et Møde med Kong Magnus Eriksøn og

*) Nu Schelenborg i Bjerge Herred paa Fyn.

**) I Skovby Herred paa Fyn.

hans Dronning Blanka, som han havde indbudt til at tilbringe Julen hos sig, og maaske ogsaa fandt det under sin Værdighed at haste med at indfinde sig til en Forhandling med oprørske Undersaatter, lod dem vente her til to Dage før Jul. Han forelagde dem da Betingelser, som de syntes saa lidet om, at de forbitrede forlode Mødet efter kun at have indrømmet en Standsning af Fjendtlighederne i otte Dage, medens Valdemar tog til Roskilde for at møde sine Gjæster, som dog denne Gang udebleve. De tre Sendemænd naaede imidlertid aldrig tilbage til Jylland, idet de paa Hjemreisen bleve ihjel-slagne i Middelfart af nogle Fiskere. Gjærningsstedet, en Løkke tæt ved Lillebelts Strand, paavistes i Aarhundreder derefter, og det var almindelig Folketro, at de røde Skræpper, som groede der, og som havde drukket de tre Riddersmænds udgydte Blod, aldrig kunde udryd-des. Byen skal der til evige Tider være paalagt en Mandebod til Sone for Drabet, og lige indtil Aaret 1874 er der af tre Huse i Middelfart, hvor Drabsmændene i sin Tid skulle have boet, svaret en særlig Afgift under Navn af Hr. Bugges Penge. Det Overmod, der allerede i de Tider ofte betegnede Adelens Optræden ligeoverfor Menigmand, gjør det naturligt nok, om et Sammenstød mellem de tre Riddere og hine Fiskere, der just skulle have været i Lag med at opgrave Orme til Mading ved Hjælp af deres Møggreb, kunde udarte til et Klammeri, under hvilket de sidste benyttede det Væрге, de netop havde ved Haanden, og der behøves neppe anden Forklaring af Begivenheden. Men paa den anden Side synes Drabet for en overfladisk Betragtning i den Grad at være i Kong Valdemars Interesse, at det ikke er saa forunderligt, at der rejste sig en stærk Mistanke mod

Kongen som Anstifter — en Mistanke, der træder frem som en aldeles ufordulgt Beskyldning i den Kæmpevisse, som er os opbevaret om den blodige Begivenhed. Valdemar fandt sig derfor foranlediget til med sin Søn Kristoffer og en Del Riddere som Mededsmænd højtidelig at fralægge sig enhversomhelst Andel i Drabet, idet han lovede Gjerningsmændene evigt Had og Forfølgelse og Niels Bugges Søn Knud en Faders Kjærlighed. Junker Kristoffer indgik desuden et fortroligt Venskabsforhold med Knud Bugge, som til Gjengjæld lovede at arbejde paa at bringe en Udsoning i Stand mellem Kongen og sine Slægtninge i de Misfornøjedes Lejr. Hr. Oves Fader Stig Andersson til Bjørnholm vilde derimod ikke lade sig overbevise om Kongens Uskyld. Han gik over til Oprørerne og mistede derfor baade sine sjellandske og jyske Godser, som Kongen inddrog under Kronen⁹⁸. I det Hele synes Mistanken, efter at den engang havde sat sig fast i Sindene, at have været saa stærk, at der maatte hengaa nogen Tid, inden den kunde forsvinde. Den virkede selvfølgelig som ny Olie paa Ilden, og der var saaledes endnu lange Udsigter til, at Bevægelsen i Nørrejylland af sig selv skulde ophøre, medens Kongen paa den anden Side var altfor optagen af Andet til, at han endnu skulde kunne dæmpe den med Magt.

FEMTE KAPITEL.

Fjendskabet mellem Kong Magnus og hans Søn Erik drager den Førstnævnte nærmere til Valdemar Atterdag; Sammenkomst mellem begge Konger i Kjøbenhavn, hvor Hakon Magnussøn troloves med Valdemars Datter Margrethe, og hvor Helsingborg Slot stilles Danekongen i Udsigt som Løn for Hjælp mod Magnus' indre Fjender;

Valdemar falder ind i Skaane, som underlægges Magnus, men tilbageerobres af Erik; denne dør kort efter, Magnus tiltræder paany Regeringen over hele Sverig og trækker sig tilbage fra Valdemar; Sidstnævnte, der i Mellemtiden har gjenoptaget Planen om et Tog til England, indvikles i fornyede Fjendtligheder med de holstenske og meklenborgske Herrer, som erobre Femern; gjentagne frugtesløse Forsøg paa et Forlig med de jydskes Herrer og Fortsættelse af Fejden mellem disse og Kongen; efterat der er gjort Ende paa Striden med Hertug Albert og de holstenske Grever, kommer det ogsaa til Udsoning med Jyderne og Hertug Valdemar; Danehof i Kallundborg og Kongens Haandfæstning.

Det er i det Foregaaende antydet, at Kong Erik Magnussøn i Forening med Hertug Albert af Meklenborg i Efteraaret 1357 sluttede sig til Valdemar Atterdags Fjender. Efter de givne Forhold var det en naturlig Følge heraf, at der skete en Tilnærmelse mellem Valdemar og Magnus, der et halvt Aars Tid efter Forliget i Jønkøping havde maattet gjøre sin Søn endnu yderligere Indrømmelser og Afstaaelser. Formodentlig paa Grund af Pengeforlegenhed vides Kong Erik ikke at have udfoldet nogen videre Virksomhed i Fejden mod Valdemar, men synes derimod at have overladt hele Krigsførelsen til sin Forbundsfælle Hertugen, og hvorledes det nu end er gaaet til, ses hans Fader Kong Magnus allerede i Vaaren 1358 at have været Herre over Helsingborg Slot, der med hele Skaane jo efter Jønkøping-Forliget skulde tilhøre Erik. Denne synes overhovedet ikke i nogen Henseende at have været Forholdene voxen. Han kom i Strid med flere af sine tidligere Tilhængere, hvoriblandt Erkebiskop Jakob af Lund, paa hvem han endog personlig forgreb sig, idet han overrumplede ham paa Aarhus Slot i Skaane og tog ham selv med en stor Mængde af hans Folk til Fange⁹⁹. Disse Stridigheder trykkede ham i den Grad, at han i December 1358 ydmygede sig til en Sammenkomst med sin Fader for at

søge en Udsoning ikke alene med ham, men bl. A. ogsaa med Kong Valdemar. Magnus gik ind paa den skete Tilnærmelse og tilbød endog at tilbagegive Erik Helsingborg Slot, hvis denne vilde underkaste sig den Kjendelse, han maatte fælde¹⁰⁰.

Den saaledes foreløbig skete Udsoning mellem Fader og Søn blev dog ikke af lang Varighed, hvad enten hin nu ikke for Alvor har troet paa Tilnærmelsen, eller han af Nag imod Sønnen over de tidligere Begivenheder kun paa Skrømt er gaaet ind paa Forliget. Nok er det, at, efterat et Møde mellem Kongerne Magnus og Valdemar, der havde været aftalt at skulle finde Sted i Kjøbenhavn i Julen 1358, var blevet forhindret ved Forfald fra den Førstnævntes Side, begav han sig i Begyndelsen af Aaret 1359, ledsaget af sin Hustru Dronning Blanka og af sin yngre Søn Kong Hakon af Norge, over til Kjøbenhavn til en personlig Sammenkomst med Valdemar, og her forefaldt vigtige Ting. Det er troligt nok, at en ægte-skabelig Forbindelse mellem begge Kongehuse allerede tidligere har været paa Bane mellem Magnus og Valdemar, maaske f. Ex. paa hint fortrolige Møde i Lødøse, og at Planen herom fra begge Sider, om end paa forskjellig Vis, har hængt sammen med Tanken paa de skaanske Landskaber. Denne Gang blev det imidlertid til Alvor, idet der afsluttedes en Trolovelse mellem den 18aarige Kong Hakon og Valdemar Atterdags yngste Datter Margrethe, som dengang neppe havde fyldt sit 6te Aar. Dog dette var ikke det Eneste, der forefaldt ved hin mærkelige Sammenkomst i Kjøbenhavn. Efter Alt, hvad der var hændet i det sidste Par Aar, var det naturligt, at det svenske Kongepar maatte være i en bitter og nedtrykt Stemning, og at denne Stemning ved

Mødet med deres kjæreste Søns tilkommende Svigerfader har givet sig Luft i Klager og Ønsker om en Forandring til det Bedre. Forholdet var nu et ganske modsat af det, det engang havde været. Nu stod Kong Valdemar, om end trindt omkring omgiven af lurende Fjender og med et aabent Oprør i en af sine egne Provinser, dog som den mægtigste af de to Konger, som den, hos hvem Magnus maatte søge Hjælp, hvis han skulde haabe paa at gjenvinde sin tidligere Stilling. Han fremsatte ogsaa udtrykkelig Begjæring om slig Hjælp og lovede til Gjengjæld herfor at overlade Valdemar Nøglen til Skaane, Helsingborg Slot, med en større eller mindre Del af Landskabet¹⁰¹.

For en saadan Pris var Kong Valdemar strax villig og rede til at yde sin Bistand. Kort efter stod han med sin Krigsmagt i Skaane, som han for største Delen underkastede sig, og drog derfra ind i Blekinge, hvor han bl. A. indtog det faste Slot Sølvesborg. Paa Grund af det Hastværk, hvormed han paabegyndte Felttoget, havde han imidlertid ikke faaet Lejlighed til at sørge for sin Hærs Forsyning og maatte derfor efter at have underkastet Kong Magnus en saa stor Del af Sønnens Besiddelser af Mangel paa Proviant vende tilbage til Sjælland. Magnus derimod havde mindre Hast med at opfylde sit Løfte om Helsingborg, og dette har vel været Grunden til, at Valdemar ved sin Tilbagevenden til Sjælland medtog tvende af Magnus' Lensmænd som Fanger eller Gisler. Imidlertid havde Erik ved Budskabet om, hvad der var forefaldet i Skaane, i al Hast samlet en Hær, der formodentlig, fordi den for en Del var væbnet med det Første det Bedste, kaldtes »Knippelhæren« (Klubbehæren). Med den faldt han i Begyndelsen af

April ind i Skaane og underlagde sig paany det hele Landskab, medens Magnus, som det synes, ikke rørte en Finger derimod, men blev siddende paa Helsingborg Slot med sin Søn Hakon ligesaa uvirksom, som han havde siddet der under Valdemars Felttog. Det kom paany til et Slags Forlig mellem Fader og Søn, ved hvilket denne, som det hedder, nødte den Førstnævnte til at sige sig løs fra de i Kjøbenhavn ligeoverfor Danekongen indgangne Forpligtelser, og derefter for Erik med stor Strængthed frem mod Alle dem, der frivillig eller nødtvungen vare faldne fra ham, ja gik endog saa vidt, at han lod en Mængde Mennesker indebrænde i en Kirke, hvor de havde søgt et Fristed for hans Hævn¹⁰².

Denne sørgelige Bedrift overlevede Erik imidlertid ikke længe. Ved Midsommerstid døde paa engang eller i alt Fald kun med et kort Mellemrum først han selv, kun 20 Aar gammel, og derefter hans unge Hustru. Det gik nu i Sverig som et halvt Aar tilbage i Tiden i Danmark. Ligesom Folkesnakken her strax havde været rede til at udpege Kong Valdemar som Anstifter af Niels Bugges og hans Ledsageres Drab, saaledes troede man nu i Sverig, at Kong Erik var forgiven, og ligesom hos os Kæmpevisen ligefrem beskylder Valdemar for hin Daad, saaledes veed saavel et samtidigt aabenbart fra det svenske Stormandsvælde hidrørende Partiskrift som senere den svenske Rimkrønike at berette om, at det var Dronning Blanka, som med sin Mands Samtykke forgav baade sin Søn og sin Svigerdatter, og at Erik selv i sin Dødsstund angav hende som sin Morderske. Begge Dele ere imidlertid lige uhjemlede, og det unge Fyrstepar er sandsynligvis faldet som Offer for en pestagtig Sygdom, der vides at have grasseret i hine Aar og senere har faaet

en sørgelig Berømthed under Navn af Børnekopper. Eriks Død forandrede imidlertid hele den politiske Stilling og medførte en øjeblikkelig Lettelse i det Tryk, under hvilket Kong Magnus var stillet. Han sendte kort efter Breve omkring i Sverig om, at han havde tiltraadt Besiddelsen af alle de Landskaber, der havde været i Sønnens Værge, og senere i Søderköping søgte han Udsoning med Rigets Stormænd paa Vilkaar, at Bengt Algotsøns Forvisning skulde vedblive og Alt, hvad der var sket i Fejdetiden, være glemt og tilgivet. Det blev nu ikke derved, at han, som tidligere berørt, havde trukket sig tilbage fra al Forbindelse med Danekongen, men sandsynligvis under Paavirkning af det svenske Stormandsvælde sluttede han sig endog ligefrem til Valdemars Fjender. Allerede den 17de Avgust indgik han i Falsterbo et Forbund med Hertug Albert, hvorved han forpligtede sig til at anvende hele sin Stridsmagt mod Kong Valdemar, ikke at slutte særlig Fred med ham, at dele mulig gjorte Erobringer og tagne Fanger efter Størrelsen af den af hver af Parterne stillede Styrke og at komme Hertugens Lande til Undsætning, hvis de skulde blive angrebne af Danekongen¹⁰³.

Under Udviklingen af de nys omtalte svenske Begivenheder var Fejden mellem Kong Valdemar og de forenede holstenske og meklenborgske Herrer paany blusset op. Vi have ovenfor antydnet, at vidt flyvende politiske Planer turde have bevæget Kong Valdemar til hurtigst mulig at gjøre Ende paa den sidste Fejde med hine Fyrster, og at han derfor ikke havde benyttet sit Held i samme til ved Fredslutningen i Stralsund at opnaa gunstigere Betingelser. Disse Planer gik ud paa Gjenoptagelsen af den tidligere Tanke om et dansk Angreb paa

England. Medens Kong Edvard III, efter Slaget ved Maupertuis mægtigere end nogensinde, gjemte to fangne Konger indenfor sin Hovedstads Mure, David Bruce af Skotland og Johan den Gode af Frankrig, saa det yderst sørgelig ud i den sidstnævnte Fyrstes Rige. Det hovedløse Folk opløstes i indre Splid, og til al den Ulykke og Elendighed, som den langvarige Fejde med England havde bragt over Landet, kom nu alle en Borgerkrigs Rædsler. Stædernes Borgere søgte at hævde sig en mere indflydelsesrig Stilling i Riget end forhen, den fortrykte Landalmue rejste sig imod Adelen, og begge Parter overbøde hinanden i Blodsudgydelse og Grusomheder. Under alt dette arbejdede Dauphinen, den senere Kong Karl den vise, ivrig paa at faa sin Fader udløst af Fangenskabet og den indgaaede Vaabenstilstand med England afløst af en endelig Fred eller, hvis Forsøget herpaa skulde briste, paa at holde den frygtelige Modstander Stangen. I sin Nød har han vistnok allerede i Løbet af 1358 gjenoptaget Forhandlingerne med Valdemar Atterdag om, at denne ved et Indfald i England skulde skaffe Frankrig Pusterum og dets Konge Friheden. I Aaret 1359 ses man under alle Omstændigheder i Frankrig at have været sysselsat med Forsøg paa at rejse de fornødne Midler til Udredelsen af den Sum, Kong Valdemar efter den tidligere Aftale skulde have i Krigshjælp derfra. I den Fuldmagt, som meddeltes de kongelige Raader, hvem dette Hverv overdroges, hedder det efter en Oversigt over, hvorledes Planen til et dansk Angreb paa England var opstaaet, at denne virkelig havde været sin Udførelse nær, men at Englands Konge, saasnart han fik Nys derom, havde vidst ved Gaver og Løfter at formaa Kong Valdemars tyske Naboer til at paaføre ham Fejde. Nu,

tilføjes der, havde Valdemar, der skildres som foretagelseslysten og ligesaa mægtig som klog, imidlertid besejret sine Fjender, ja havde endog formaaet nogle af disse, Grever, Herrer og Riddere, ikke at tale om flere af sine egne Undersaatter, til at love sig Hærfølge til England, og han havde sin Flaade og 12,000 Mand rede til Planens Udførelse, hvorom Dauphinen ved en Sendelse til Danmark havde forvisset sig. Valdemar forment, at han havde gyldigt Krav paa Englands Krone, og higede desuden efter at hævne sig paa Kong Edvard for den Fortræd, som denne havde skaffet ham paa Halsen. Han havde tilmed sluttet Forbund baade med Skotterne og Walliserne og forpligtet sig til, saafremt noget Uheld skulde vederfares ham, at foretage et nyt Tog, selv om han af den Grund skulde maatte afhænde eller pantsætte sine Lande og stille sin Søn og andre Herrer til Gisler¹⁰⁴. Hvor megen Overdrivelse der nu end aabenbart indeholdes i dette mærkelige Brevskab, og vel ikke mindst med Hensyn til Angivelsen af den Stridsmagt, Kong Valdemar havde rede, saa tør det dog vistnok ved samme anses for godtgjort, at Valdemar Atterdag, ubekjendt med Kong Edwards Magt og Frankrigs udtømte og hjælpeløse Tilstand, paany har drømt om at kunne gjøre sin Slægts gamle Krav paa England gjældende og derfor ilet med at faa den Fejde, hvori han 1358 var indviklet, bilagt ved Freden i Stralsund. Hvo veed, om ikke maaske det Brev, han den 30te April 1359 paa Aalholm Slot fik de tre Hertuger af Wolgast til at udstede, og hvori de forbandt sig til med Liv og Gods af al Magt at være deres Herre Kong Valdemar til Tjeneste, ikke at forbinde sig med Nogen imod ham og tro at opfylde deres Lenspligt

for Rygens Vedkommende ¹⁰⁵, ogsaa særlig har sigtet til det paatænkte Englandstog?

Dette blev imidlertid ogsaa denne Gang kun en Drøm. Havde Dauphinen Ret i, at Kong Valdemar har søgt at formaa flere af sine Modstandere i den sidste Fejde til at gjøre Følgeskab med til England, er Planen neppe bleven en Hemmelighed for Edvard III.s tro Mand Grev Henrik, og det har været saa meget lettere at faa bragt et nyt Fredsbrud i Stand, der maatte fastholde Kongen i Hjemmet, som Forliget i Stralsund havde det tilfælles med saa mange af sine Forgængere, at der havde vist sig Vanskeligheder ved Udførelsen. Imod Tønder Slots Udlevering til Kongen synes de rendsborgske Grever strax at have nedlagt Indsigelse og selv gjort Paastand paa dets Besiddelse, og Hertug Barnim maatte, som det synes, allerede inden Udgangen af 1358 underrette Raadet i Lybek om, at Greverne overhovedet havde afslaaet at holde sig det af ham mæglede Forlig efterrettelig ¹⁰⁶. Det er saaledes rimeligt nok, at de heller ikke have været villige til at udlevere deres Erobringer i Nordfrisland, og -at den Brand, som det holstenske Indfald i Marsken havde tændt blandt dennes letbevægelige Befolkning, trods det gjorte Forsøg paa en Fredslutning ikke strax slukkedes. Det ses i alt Fald deraf, at Indbyggerne i Hørsbøl Herred endnu i Begyndelsen af 1359 med Sværdet maatte bringes til Underkastelse. Den daværende Staller, Ridder Valdemar Sappe — der tidligere synes at have været den sønderjydske Hertugs Mand, men allerede i Fejden 1351—1353 findes i Valdemar Atterdags Tjeneste — tvang dem til den 3dje Februar paany at give edeligt Løfte om at være Kongen og hans Hovedsmand tro og lydige og for Fremtiden afholde sig

fra enhver Opsætsighed eller Frafald¹⁰⁷. Da man fra holstensk Side efter det Anførte lod til at ville betragte Forliget i Stralsund som et dødt Bogstav, synes Kong Valdemar paa sin Side heller ikke at have ilet med Opfyldelsen af sammes Bestemmelser og særlig at have gjort Vanskeligheder med Hensyn til Udleveringen af Femern. Grev Johan og hans Søn beklagede sig ligeoverfor Hertugen af Meklenborg bitterlig over, at Kongen havde forholdt dem Besiddelsen af denne Ø, hvorved de vilde have lidt en Skade af over 2000 Mark lybsk, og hans Lensmænd oven i Kjøbet kapret, saavidt de vidste, 15 af deres Skibe i Søen — et Tab, de maatte anslaa til mere end 1000 Mark — ikke at tale om, at Hertug Albert af Lauenborg, der under Fejden maa have staaet i Kongens Tjeneste, havde brudt Forliget med Hensyn til Fangernes Udlevering¹⁰⁸.

Hertug Albert var strax rede til at hjælpe. En forenet holstensk-meklenborgsk Hær gjorde, som det synes, først i Juli 1359 Landgang paa Femern, som den underlagde sig, og Grev Johan, der døde i Høsten s. A. (den 27de September), fik dog saaledes den Glæde endnu engang i dette Liv at se sig som Herre over den Ø, hvorom hans Tanker i Løbet af de sidst forgangne 40 Aar væsentlig havde drejet sig. Derefter hærjede de forbundne nordtyske Fyrster paa de danske Kyster, medens den nye Deltager i Forbundet Kong Magnus neppe har taget nogen synderlig virksom Del i Fjendtlighederne. En kraftigere Bistand havde de i de oprørske Jyder, der vistnok strax efter det nye Fredsbrud have gjenoptaget deres Forbindelser med de nordtyske Fyrster. I Mellemtiden havde der været plejet Forhandlinger om en gjensidig Udsoning. Fra

Jydernes Side var der, hedder det, sket Tilbud om Ydelsen af Hærfølge og Skatter endog i videre Omfang end hidtil, medens de derimod bestemt fordrede Fritagelse for det strænge Arbejde i Kronens Tjeneste, som Sjellænderne vare undergivne, og erklærede, at de hellere vilde dø med Ære end underkaste sig slige Trællekaar. Hvor ugunstig Stillingen end var, lader det dog til, at Kong Valdemar endnu bestandig har vist Utilbøjelighed til overhovedet at underhandle med oprørske Under-saatter, der ikke havde undset sig ved for at fremtvinge deres Fordringer at gjøre Stempling med Rigets Fjender, og den samtidige Krønike synes at kaste Skylden herfor over paa en eller nogle Enkelte blandt Kongens Omgivelser, naar den siger, at »Kongens Fjender, som aldrig yndede Fred, som altid vendte Kongens Hjerte fra det Gode, satte sig imod Forlig.« Under alle Omstændigheder foretrak Valdemar at gjøre et Forsøg paa at tvinge de Opsætsige med Magt. I Begyndelsen af September 1359 sendte han en Del af sin Stridsmagt til Nørrejylland, der efter at have forstærket sig med en Del af Besætningerne i de Slotte, der endnu vare i Kongens Værge, paabegyndte en Belejring af Randers Slot, som Oprørerne to Aar forud havde bemægtiget sig; men Besætningen gjorde Udfald, brændte de kongelige Troppers Lejr og tvang dem til at ophæve Belejringen. Kong Valdemar kom derfor i Slutningen af Maaneden selv over til Nørrejylland med Forstærkning, indtog og opbrændte Borgene Kattebjerg, en Milsvej sydvest for Mariager og Essendrop (det nuværende Gammel Estrup), der ejedes af Anders Jenssøns Enke Johanne Brok, og erobrede ligeledes Klavsholm, der antages at have tilhørt Hr. Oluf Lunge. Saasnart andre Pligter havde kaldt Kongen

bort fra Krigsskuepladsen, gik det imidlertid igjen tilbage med hans Sag, og han maatte døje den Krænkelse, at Besætningen paa nogle af hans Skibe, der i Efteraarsstormene paa Tilbagevejen forliste paa den jydsk Kyst, bleve plyndrede og lagte i Lænker af Stig Anderssons Svende¹⁰⁹.

Hvor broget end Forholdene saaledes i Slutningen af Aaret 1359 tilsyneladende stillede sig for Kong Valdemar, saa var det dog saa langt fra, at de overmandede ham, at han tvertimod med stærke Skridt nærmede sig til at fejre en af sine største Triumfer. Kong Magnus Eriksøn havde som berørt brudt med ham; men netop i dette Brud synes Valdemar at have set en Vending i Tingene, der maatte bringe de Planer paa Gjenhvervelsen af Landskaberne østen for Øresund, han i saa mange Aar havde næret, til Modenhed. Det undgik ham neppe, at Magnus trods den gunstige Vending, Sønnen Eriks Død havde været for ham, dog endnu bestandig havde store Vanskeligheder at kæmpe med, der i høj Grad maatte svække hans Magt. De misfornøjede Stormænd, hvis Opsætsighed Kong Eriks pludselige Død øjeblikkelig syntes at have hemmet, rejste snart Hovederne igjen. Hertil kom en idelig Kamp med Pengeforlegenheder, der allerede i mange Aar havde været Sveakongens stadige Plage og nu tilsidst havde skaffet ham en pavelig Bandsættelse paa Halsen, idet han for at rejse Midler til en tidligere Krig mod Russerne havde maattet optage et Laan af de i Sverig indsamlede Pederspenge, som han siden trods alle pavelige Advarsler ikke havde faaet tilbagebetalt¹¹⁰. Alt dette maatte nu, da Magnus havde været uforsigtig nok til at hidføre et Brud, i høj Grad indeholde en Opfordring for Kong Valdemar

til at slaa et Slag for Gjenerhvervelsen af Skaane, til hvilket Landskab han nu helt eller delvis i de af Kong Magnus paa Mødet i Kjøbenhavn indgaaede Forpligtelser kunde paaberaabe sig en ligefrem traktatmæssig Ret.

Forinden maatte han imidlertid se at skaffe sig de Bryderier fra Halsen, som det holstensk-meklenborgske Forbund og den jyske Opstand beredede ham. For det førstes Vedkommende lod nu dette ikke til at være forbundet med uoverstigelige Vanskeligheder, da Fejdens Fornyelse væsentlig synes at have været fremkaldt ved Hensynet til Femern, og der, efterat Øen igjen var kommen i holstensk Besiddelse, ikke turde have været tænkt paa større Foretagender fra Fjendens Side. Vi vide ikke bestemt, naar der paany er bleven tilvejebragt en foreløbig Udsoning med Hertug Albert af Meklenborg, og endnu mindre paa hvilke Betingelser. Men det synes højst rimeligt, at Valdemar først, og vel endnu i Slutningen af 1359, har nærmet sig denne og mindet ham om den betydelige Sum, der for ni Aar siden i Kjøbenhavn var stillet ham i Udsigt under en Betingelse, hvis Opfyldelse syntes ulige lettere nu end dengang, og at Albert derefter har bragt en Tilnærmelse i Stand mellem Kongen og de holstenske Grever¹¹¹. Imellem Befuld-mægtigede for begge Parter, hvoriblandt vi paa Kongens Side gjenfinde bl. A. Knud Bugge og Erland Kalv, og paa holstensk Klavs Limbek, kom det paa et Møde i Ribe den 8de Februar 1360 til en Overenskomst, hvori det bestemtes, at Kong Valdemar paa den ene og Greverne Henrik, Klavs og Adolf, Johan den Mildes Søn og Efterfølger, paa den anden Side Sexugersdagen efter skulde samles med hverandre i Kolding til Bilæggelse af de gjensidige Klager og Forurettelser, som havde fundet

Sted siden Indgaaelsen af Forliget i Stralsund. Kunde Parterne da ikke selv enes om de Tvistepunkter, der vare dem imellem, skulde disse undersøges og paakjendes af Voldgiftsmænd, valgte fra hver Side, og den endelige Kjendelses Overholdelse sikres derved, at Forloverne paa begge Sider forpligtede sig til i Tilfælde af Misligholdelse at holde »Indlager«, de danske i Flensborg og de holstenske i Ribe¹¹². Paa Mødet i Ribe kom ogsaa Forholdet mellem Kongerne Valdemar og Magnus til Forhandling, og vi have endnu et samme Dag som Overenskomsten med de holstenske Grever dateret Brevskab, der ligeledes gaar ud paa, at begge Parter skulde udvælge Mænd til at afgive Kjendelse angaaende deres Mellemværende, som, saafremt hine Mænd ej kunde blive enige, skulde henvises til Afgjørelse ved Hertug Erik af Lauenborg og Grev Henrik eller i disses Forfald ved Junker Kristoffer og Grev Klavs¹¹³. Men hvem der nu end maatte have bragt dette Forhold paa Bane, saa Meget er under alle Omstændigheder afgjort, at hint Brevskab aldrig er blevet Andet end et Udkast til en Overenskomst, som Kong Valdemar, da et Forlig med Sveakongen nu ikke passede ind i hans Planer, har lagt til Side uafbenyttet. Om de Forhandlinger med Holstenerne, som i Medfør af den nys omtalte Overenskomst i Ribe senere skulde afholdes i Kolding, virkelig have fundet Sted, er os ubekjendt. Derimod er det sikkert nok, at det engang i Vaaren 1360 paa Øen Fænøkalv i Lillebelt udfor Middelfart er kommet til en Udsoning mellem Kongen og samtlige holstenske Grever. Paa hvilke Vilkaar Freden er kommen i Stand, derom savnes desværre enhver Underretning. Det vides kun, at den skete Udsoning yderligere stadfæstedes i Lejren foran Helsingborg i Avgust

s. A., hvor det fastsattes, at de paa Fænøkalv aftalte Bestemmelser, som endnu ikke vare opfyldte, skulde fuldbyrdes inden næstkommende Jul ¹¹⁴.

Efter at det allerede paa Mødet i Ribe var kommet til en foreløbig Ende paa Fejden med Holstenerne, stode Jyderne atter alene, i alt Fald kun støttede af Hertug Valdemar, og dette har vel ikke kunnet undgaa at lette Kongen en Udsoning med dem. Valdemar, i hvis Interesse det nu var udelt at kunne fæste sin Opmærksomhed paa de skaanske Anliggender, har formodentlig gjort det første Skridt. Oprørerne synes denne Gang at have overdraget Underhandlingerne til Klavs Limbek og Palle Jonsøn til Støvringgaard, som i Aarene 1354—1356 havde været Kong Valdemars Marsk, og det foreløbige Forlig mellem begge Parter turde være indgaaet paa Fænøkalv samtidig og i Forbindelse med Indgaaelsen af Overenskomsten med Greverne, og her er man da vistnok til Besegling af den endelige Udsoning blevet enig om Afholdelsen af et almindeligt Danehof til forestaaende Pinse ¹¹⁵. Da Kilderne fuldstændig tie om, naar det er kommet til en Fredslutning mellem Kongen og hans Svoger, Hertugen af Sønderjylland, medens en saadan dog nødvendigvis maa være gaaet forud for Afholdelsen af nysnævnte Danehof, er det vel neppe for dristigt at gætte paa, at Udsoningen med Hertugerne og Jyderne er sket samtidig og har været Frugten af fælles Forhandlinger.

Paa Danehoffet, der kom i Stand i Kallundborg den 24de Maj 1360, mødtes Kongen og hans Søn Kristoffer med Hertug Valdemar og dennes Søn Henrik, sex Biskopper og et stort Antal verdslige Herrer — hvoriblandt vi gjenfinde Stig Andersson, Klavs Limbek og hans Bro-

der Lyder, Henning Podebusk, Bo Falk, Niels Eriksøn af Linde, Valdemar Sappe, Knud Bugge, Erland Kalv, Benedikt Alefeld og hans Søn af samme Navn, Palle Jonsøn, Brødrene Peder og Hans Lavridssøn, Jakob Oluf-søn og Oluf Lunge — samt endelig en Mængde Kjøb-stadmænd og Landalmue. Efter flere Dages Forhandling enedes man her om Udstedelsen af en saakaldet Haand-fæstning, der imidlertid, som den følgende Oversigt over Indholdet vil vise, var ligesaa forskjellig fra den Kong Kristoffer havde beseglet, som Valdemar selv var fra sin Fader. Kong Valdemar og hans Søn lovede her-ved, at de i alle den danske Kronens Lande, de davæ-rende saavel som dem, der i Fremtiden med Guds Bistand maatte erhverves, vilde haandhæve Lov og Ret, saaledes som Kong Valdemar Sejr og deres andre kongelige For-fædre havde givet samme. Med Hensyn til Hertug Valdemar hedder det, at han og hans Søn Henrik saa-vel som deres Efterkommere uforstyrret skulde udøve deres nedarvede Lensrettigheder i Sønderjylland imod til Gjengjæld at yde deres Vasaller og Undergivne Ret og Skjel. Paa samme Maade tilsiges der fremdeles Rigets Bisper og øvrige Præsteskab, Kirker og Klostre, Riddere og Svende, Fruer og Jomfruer, Kjøbstadmænd og Bøn-der, Enker og Faderløse — kort Alle og Enhver, som det tilkommer Kongen at værne om, Haandhævelse af deres Rettigheder og Friheder. Enhver; der vilde nyde godt af de i Haandfæstningen vedtagne Bestemmelser, skulde ved at besegle samme forpligte sig til at være be-hjælpelig med at faa dens Overtrædere dragne til An-svar og tilbørlig afstraffede. Blandt saadanne Overtrædere fremhæves særlig dem, der inden Danmarks Rige øve Rov og Brand, dem, der tage deres Medundersaatte til

Fange eller Riget til Skade indkalde fremmede og udlændiske Herrer over Grænsen. Hvo der fandtes skyldig i slig Færd, skulde være fredløs og miste Liv og Gods. Hver Mands Pligt var det fremdeles at haandhæve Kongen, hans Søn og Danmarks Krone i alle deres Rettigheder og være Kongen behjælpelig med efter Lands Lov og Ret at faa afstraffet dem, der krænkede enten ham selv, hans Søn eller Kronen. I de næstkommende tre Aar skulde der holdes Danehof i Kallundborg, siden hver St. Hansdag i Nyborg, som forud vedtaget. Den, som vilde saggive Nogen der, skulde først lade ham lovligt stævne dertil. Om Retssikkerheden for dem, der vilde søge Danehoffet, gjentoges de paa Mødet i Nyborg 1354 vedtagne Bestemmelser, og det Samme gjælder om Forbudet mod ulovligt Gjæsteri. Ingen maatte fængsles, som ikke enten var greben paa fersk Gjerning eller behørig overbevist om et Lovbrud. Hvis Nogen, være sig af hvilken som helst Stand, hindredé Andenmand i at søge sin Ret ved Domstolene, skulde han have tabt den Sag, hvorom det drejede sig, og desuden bøde til Kongen, som om han i Virkeligheden havde tabt Sagen. Samme Straf skulde ogsaa overgaa den, der brød Rettens Fred med Skjældsord, Undsigelse eller Haandgribeligheder. Ingen maatte lægge Kongen for Had, fordi denne eller hans Ombudsmænd efter Lands Lov og Ret havde domfældt ham, men til Gjengjæld maatte heller ikke hine tilføje den nogen Overlast, der var gaaet Rettens Vej ligeoverfor dem ¹¹⁶.

Den saaledes vedtagne Haandfæstning, hvis Bestemmelser Kongen og de øvrige Udstedere lovede at fortolke til det Bedste for hverandre indbyrdes, er, især naar man ser hen til Forholdene ved dens Tilblivelse, maaske

et af de mærkeligste Vidnesbyrd om den Magt, Valdemar Atterdags overlegne Personlighed formaaede at udøve over dem, med hvem han traadte i personlig Forhandling, og den staar visselig ene i hele den lange Række Haandfæstninger, der ere indgaaede af Danmarks Konger. Uagtet den var Brevet paa en saa fuldstændig Udsoning mellem Kongen og Undersaatterne, at Medudstederne, hvoraf flere nys havde baaret Vaaben imod ham, endog takkede Gud, for hvad han havde skjænket dem i »vor naadige kjære Herre«, som de benævned ham, saa bortgav den dog ikke et Gran af den Kronens Værdighed, hvorpaa Kong Valdemar satte saa stor Pris. Der var nemlig her ikke som ved de to sidste Haandfæstninger Tale om en ensidig bindende Forpligtelse fra Kongens Side ligeoverfor en Hob begunstigede Stormænd, men om en gjensidig Overenskomst mellem Kongen paa den ene og det hele Folk paa den anden Side, der hjemlede begge Parter ligesaa fuldt Rettigheder som Forpligtelser, og det vilde vistnok falde vanskeligt gennem hele Middelalderen at paavise en sundere og heldigere Opgjørelse af Mellemværendet mellem Konge og Folk end den, som foreligger her. Ingen af Haandfæstningens Bestemmelser er dog maaske mere mærkelig og betegnende end den, der slog det fast som en statsretlig Dødssynd at indkalde Udlændinge i Riget for at søge Fyldestgjørelse for formentlig Krænkelser af Stands- eller andre Særrettigheder. Det maa have været med ejendommelige Følelser, at flere af de ved Danehoffet tilstedeværende Stormænd beseglede et Brevskab, der stemplede den Færd, de selv nylig havde øvet, som halsløs Gjerning.

SJETTE KAPITEL.

Kong Valdemar bereder sig til at slaa det sidste Slag for Gjenerhvervelsen af de skaanske Landskaber og paabegynder en Belejring af Helsingborg Slot; Underhandlinger med Kong Magnus under Deltagelse af Hertug Albert og hanseatiske Sendebud; efter Sveakongens Bortrejse fra Skaane indtræder et Omslag i den politiske Stilling, der fører til Indgaaelsen af et Forbund mod Sverig mellem Hertug Albert og Kong Valdemar; denne gjenoptager med stor Kraft Fjendtlighederne og nøder herved Magnus til omsider at afstaa Helsingborg Slot; han underkaster sig derefter det øvrige Skaane med Blekinge og Sønderhalland og kommer desuden i Besiddelse af Bornholm; svenske Domme om den danske Gjenerhvervelse af de skaanske Provinser.

Efterat Valdemar Atterdag havde udsonet sig med de opsætsige Jyder og saaledes sikret sig Ro og Fred i Riget, skred han til at lægge den sidste Haand paa Gjennemførelsen af sine Planer til Gjenerhvervelsen af Danmarks Riges Landskaber østen for Øresund og Kattegat. Som tidligere paavist havde disse Planer nu i en lang Aarrække sysselsat hans Tanker, de havde levet i hans stille Sind under Udførelsen af alle de andre Foretagender og Idrætter, vi have berørt i det Foregaaende, for deres Skyld havde han maaske givet Slip paa vundne Fordele i flere af de tidligere Fejder og nu sidst endelig rakt dem Haanden, der havde baaret Vaaben mod ham og Riget. Nu vedkjendte han sig aabent, hvad der i saa Henseende var hans Maal, og hine Ord i Haandfæstningen fra Mødet i Kallundborg: »de Lande, der i Fremtiden ved Guds Hjælp maatte erhverves«, vidne tilstrækkelig om, at han paa Danehoffet har indviet det forsamlede Folk i disse Planer og vundet dets Samstemning dertil. Han rustede sig af yderste Kraft, Kjøbstæderne og Klostrene maatte stille Skibe, og saasnart han var færdig med sine Forberedelser, satte han, ledsaget

bl. A. af sin Søn Hertug Kristoffer og sin Fætter Hertug Erik over til Skaane ¹¹⁷. Her landsatte han, som det synes i de sidste Dage af Juni eller de første af Juli Maaned, sin Hær, og den 9de Juli paabegyndte denne en Belejring af Landskabets stærkeste Fæstning, Helsingborg Slot ¹¹⁸.

Allerede en rum Tid forinden Felttogets Begyndelse maa Kongen have søgt at sikre sig de vendiske Stæder, hvis store Fiske- og Handelsrøre ved Falsterbo gjorde dem i høj Grad interesserede i, hvem der var Herre over hint Landskab, og opfordret dem til at skikke Sendebud til ham for at forhandle om Vilkaarene for de Frihedsbreve med Hensyn til deres skaanske Bedrift, de maatte attraa, saasnart han var Herre over Landet ¹¹⁹. Raadmænd fra Wismar, Rostok, Stralsund og Greifswalde ankom til Kjøbenhavn ved St. Hansdagstid, Sendebudene fra Lybek lidt senere, og vi se nu den rastløse Konge snart paa denne Side af Sundet for at forhandle med de nordtydske Udsendinge, snart paa hin Side for at fremskynde Belejringsforetagenderne ved Helsingborg og knytte Underhandlinger med Kong Magnus om Skaanes Afstaaelse. Ved Rygtet om Valdemars Rustninger og deres Formaal var denne nemlig fra Øvre-Sverig ilet derned med sin Søn Kong Hakon, der netop var hos ham, og med saa mange Stridskræfter, han kunde overkomme. Den 28de Juni vare Fader og Søn i Helsingborg, hvor de toge den holstenske Grev Adolf, Johan den Mildes Søn, i deres Tjeneste imod et Vederlag, der bl. A. sikredes ved en Anvisning paa en Del af Tolden i Falsterbo og Skanør ¹²⁰. Magnus har dog vistnok maattet indskrænke sig til at holde Helsingborg Slot besat, der som bemærket var at anse som Nøglen til Skaane, medens

Kong Hakon formodentlig har begivet sig nordpaa for at skaffe sin Fader Forstærkning.

Belejringen af Slottet var dog neppe begyndt, førend det allerede kom til Underhandlinger, og Sjælen i disse har ikke været nogen Anden end Hertug Albert. Det er ikke umuligt, at denne allerede tidligere paa Aaret har for at tjene den ham for dette Tilfælde udsatte Pris søgt at bearbejde sin Svoger for at faa ham til at opfylde Løftet til Valdemar om Helsingborg Slots Afstaaelse; i alt Fald maa han i Vaaren have havt et personligt Møde med Magnus, siden denne den 8de April udstedte ham et Lejdebrev¹²¹. Nu havde under alle Omstændigheder Kong Valdemar selv kaldt ham til Krigsskuepladsen og den 4de Juli fra Malmø givet ham Lejdebrev¹²², og han synes neppe at have sat Foden i Land, før han strax er begyndt at virke som Mellemand mellem Kongerne. I denne Mægling søgte Valdemar nu ogsaa at inddrage de vendiske Stæder. Der er os opbevaret en rostoksk Beretning om den omtalte Sendelse fra Stæderne til Kongen, der sætter os i Stand til i Løbet af et Par Uger af denne Tid omtrent Dag for Dag at følge Valdemar¹²³. Han traf først sammen med Sendebudene i Kjøbenhavn, hvor han kom over fra Skaane Tirsdagen den 7de Juli, men erklærede, at Forholdene ikke tillode ham at raadslaa med dem der, hvorimod han satte dem Stævne i Helsingborg, hvor de ogsaa lovede at indfinde sig. Torsdagen efter — altsaa samme Dag, som hans Hær paa-begyndte Belejringen af Helsingborg Slot — havde han dem til Bords hos sig paa Kjøbenhavns Slot, og det er betegnende, at den travle Konge ved Taffelet æskede sine handelskyndige Gjæsters Betænkning om, hvorledes han bedst skulde indrette sit Riges Møntvæsen til Hande-

lens Fremme, og dernæst foreløbig forhandlede med dem om Indholdet af de i Udsigt stillede Fribreve. Dagen efter opsatte de et skriftligt Svar til Kongen om begge de omhandlede Emner og bøde ham for Brevenes Udfærdigelse 1000 eller højst 1200 Mark lybsk. Den Dag kunde de imidlertid ikke træffe Kongen, der sendte dem Bud med den Besked, at han nu red paa Jagt, men haabede at være tilbage i Kjøbenhavn Lørdag Middag. Da det, hvormegen Tiltrækning end Jagten ellers kan have havt for Valdemar, dog neppe er rimeligt, at han i Dage som hine skulde have givet sig Tid til at øve denne Idræt, fristes man næsten til at antage, at Svenskerne have været det Vildt, han har agtet at jage, og at hin Besked ikkun har været en lunefuld Vending af Kongen. Raadmændene fik da ogsaa allerede samme Aften Anmodning om uden Ophold at begive sig til Helsingør, hvor Valdemar næste Tirsdag kom over fra Helsingborg i Følge med Hertug Albert og medbringende et Lejdebrev til dem fra Kong Magnus. Efter at have faaet dette i Hænde fulgte de Kongen over Sundet til Helsingborg, hvor han Dagen efter udtrykkelig opfordrede dem til at tage Del i Underhandlingerne og staa ham bi med deres Raad. Paa denne Opfordring gave de først et undvigende Svar. Da Stæderne havde Fred med Kong Magnus, var det — mente de — ikke passende, om de skulde overvære Forhandlinger, under hvilke han muligen turde blive ilde medhandlet. Valdemar beroligede dem imidlertid med den Forsikring, at, hvad der skulde ske, kun sigtede til Fredens Gjenoprettelse, og nu var der ikke længer Noget til Hinder fra deres Side. Han forelagde dem desuden et Hefte med Afskrifter af en Del Traktater o. desl., hvoriblandt ogsaa et tidligere

mellem ham og Stæderne afsluttet Forbund, der forpligtede begge Parter til ikke at understøtte hinandens Fjender, og idet han henlede deres særlige Opmærksomhed paa denne Overenskomst, lovede han at tage behørigt Hensyn til deres Andragender og Begjæringer. Om Torsdagen lod han dem igjen kalde og fortalte dem, at han ved sine Mæglere havde fremsat forskjellige Ankepunkter mod Kong Magnus, at denne først ikke havde villet indrømme disses Rigtighed, men at han senere, fornemmelig af Hertug Albert, var bleven overbevist, hvorefter han havde opsøgt ham, Valdemar, i hans Herberg i Byen og her indrømmet ham, at hans Fordringer vare begrundede. Da han imidlertid indsaa, at der, som han spøgende udtrykte sig, var mere Forslag i Kong Magnus' Brød end i hans eget — hvorved han formentlig sigtede til, at Sveakongen var i Besiddelse af Tvistens Gjenstand — vare de blevne enige om at overgive deres Mellemværende til Voldgiftskjendelse af fire dertil fra hver af Siderne udnævnte Mænd. Den paafølgende Søndag satte Kong Valdemar med Stædernes Sendebud over til Helsingør og afskedigede dem med den Besked, at han, naar han om faa Dage samledes med sit Raad, vilde foretage Sagen om Meddelelsen af et udførligt Frihedsbrev til Stæderne, hvortil hine vistnok ved Afskeden efterlode et Udkast, som imidlertid paa Grund af det senere indtraadte forandrede Forhold mellem Kongen og Stæderne aldrig kom til Udførelse, uagtet de sidste paa deres Side forhøjede den tilbudte Kjendelse til 4000 Mark ¹²⁴.

Med de nordtydske Sendebuds Bortrejse slipper selvfølgelig Beretningen om deres Sendelse, der hidtil satte os i Stand til Skridt for Skridt at følge Udviklingen af Begivenhederne ved Helsingborg, og det Følgende er ind-

hyllet i megen Dunkelhed. De udsete Voldgiftsmænd vare paa dansk Side Hertug Erik af Lauenborg, Biskop Magnus af Børglum, Stig Andersson og Bo Falk, paa svensk Side først og fremmest Hertug Albert, og der skulde saaledes synes at være nogenlunde god Udsigt til, at deres Kjendelse vilde falde ud til Valdemars Fordel. At Kongen under alle Omstændigheder i det første Øjeblik har set den indgaaede Overenskomst i et saadant Lys, som om Sagen dermed var afgjort og Skaanes Besiddelse ham vis, kan skjønnes af et aabent Brev, som han allerede den 17de Juli udstedte foran Helsingborg Slot. I dette Brev underrettede han nemlig Kjøbmændene i de nordtyske Søstæder om, at Gud nu havde hjulpet ham til hans Arveland Skaane, hvorfor han gav dem Fred til at handle der og Løfte om at yde dem sin Beskjærmelse, saafremt de ikke vilde skade ham eller hans¹²⁵. Om det nu overhovedet er kommet til Afsigelse af nogen Voldgiftskjendelse, eller om denne i bekræftende Fald er gaaet Kong Magnus imod, lader sig ikke afgjøre. Da denne imidlertid allerede den 7de Avgust befandt sig ved Bredden af Mälaren¹²⁶, maa han antages senest i Slutningen af Juli at have trukket sig bort fra Begivenhedernes Skueplads, hvad nu end Grunden hertil kan have været. Og at det i hans Fraværelse snart kom til et fuldstændigt Omslag i hele den politiske Stilling, turde være afgjort. Hertug Albert, der hidtil nærmest kun havde spillet en Mæglers Rolle, optræder ikke længe efter som Kong Valdemars Forbundsfælle, og det er neppe vanskeligt at gætte, hvorledes denne Forvandling er foregaaet. Kan man tro den gamle lybske Krønikes Beretning, havde Hertug Albert efter at have faaet Slottet og Staden Plau overgivet af Hertug Erik af Lauenborg

unddraget sig Ydelsen af det Vederlag, som i deres tidligere Forlig var fastsat herfor¹²⁷, og dette havde selvfølgelig paany sat ondt Blod mellem begge Fyrster. Men under deres Samværen i Helsingborg kom det nu, ventelig ved Valdemars Mægling, til en endelig Udsoning mellem dem. Den 10de Avgust besegledes der et Forlig, hvorefter Erik skulde give Alberts Søn Magnus sin Datter til Ægte og staa ham og hans Sønner bi mod deres Fjender; begge Parter skulde mægle i hinandens mulige Stridigheder, bl. A. ogsaa med Kong Valdemar, medens denne skulde være Voldgiftsmand, saafremt der kom dem selv Noget imellem¹²⁸. Da der saaledes ikke med et Ord var Tale om Ydelsen af hint Vederlag for Plau, synes Hertug Erik ved denne Lejlighed at have givet Afkald herpaa, og var Kong Valdemar Mægleren, var her allerede vist Hertug Albert en ikke ringe Tjeneste.

Men samme Dag og Sted blev der desuden indgaaet en Overenskomst mellem Kong Valdemar, hans Søn Kristoffer, Hertug Erik og flere af hans Venner og Vasaller paa den ene og Hertug Albert og hans tyske Forbunds-fæller paa den anden Side, hvis Opfyldelse sikredes ved 30 Forlovere paa hver Side, og ved hvilken den foreløbige Udsoning, der havde afsluttet Fejden 1358—1359, fandt sin endelige Stadfæstelse. Denne Overenskomst er af ulige større Betydning med Hensyn til det her behandlede Emne, idet dens vigtigste Bestemmelser vare, at Danekongen og hans Søn forpligtede sig til, hvis mildere Midler sloge fejl, af al Magt at understøtte Hertug Albert og hans Sønner i at søge den dem tilkommende Skadeserstatning — formodentlig hidrørende fra den forrige skaanske Krig — hos Kong Magnus og den svenske Krone, imod at hine til Gjengjæld skulde forhjælpe Val-

demar til at faa sit Krav paa Magnus og Sverigs Rige fyldestgjort samt give de Danske, der endnu sade fangne i Wismar fra Begivenhederne der i Aaret 1358, fri, og oven i Kjøbet betale de Løsepenge, han maatte have oppebaaret efter Freden i Stralsund¹²⁹. At der nu ved hint Krav er sigtet til Sveakongens tidligere Løfte om Helsingborg Slots Overgivelse til Valdemar, ligger nær nok, og Hertug Albert, der i Valdemars Løfte af 3dje November 1350 havde en stærk Opfordring til at søge sine nu overtagne Forpligtelser indfrie, synes ogsaa strax at have gjort Skridt i denne Retning. Formodentlig for i alt Fald at dække Halland havde Kong Magnus inden sin Bortrejse fra Skaane ladet sin Stridsmagt indtage en noget tilbagetrukken Stilling ved Rønnebro nord for Helsingborg, og det har vel neppe været Hovedsmændene for denne Stridsmagt helt uafvidende, at Bengt Algotsøn, der uforsigtigen igjen var kommen til Skaane og havde bosat sig paa Rønneholm Slot, som det synes, just paa denne Tid blev myrdet¹³⁰. Ikkun tre Dage efter Indgaaelsen af de omtalte Overenskomster ses der nu at være udfærdiget et Lejdebrev for Hertug Albert til at gjæste den svenske Lejr, og den Tanke lader sig vanskelig afvise, at hans Ærinde her paa en eller anden os ukjendt Maade har staaet i Forbindelse med Spørgsmaalet om en Overgivelse af Helsingborg Slot¹³¹.

Imidlertid havde Kong Valdemar, der hidtil paa Grund af Forhandlingerne tør antages at maatte have ladet sin Hær ligge ledig for Helsingborg, paabegyndt en kraftig Belejring af dette Slot, og at Fjendtlighederne nu ikke længere skulde indskrænkes alene til dette Punkt, fremgaar af et Brev, som han efter Alt, hvad der foreligger, maa antages at have udfærdiget henimod Slutningen af Avgust Maaned.

I dette Brev opfordrer Kongen nemlig Lybek og de øvrige nordtyske Søstæder til at lade deres Undersaatter — som jo netop paa denne Tid af Aaret vare sysselsatte med det livlige Fiske- og Handelsrøre ved Falsterbo — forlade Skaane, «som Sveakongen med Urette behersker», saafremt de ikke vilde tage Skade for Hjemgæld, hvis der ved Krigsforetagenderne tilføjedes dem nogen Fortrædigelse¹³². Den 31te Avgust indskibede Hertug Albert sig fra Skaane, ledsaget af Grev Albert og hans Holstenere, der synes at have ladet sig det være mere magtpaaliggende skrappt at inddrive deres Toldindtægter ved Falsterbo end at hjælpe deres Forbundsfælle Kong Magnus¹³³. Men allerede den 20de September gjenfinde vi Hertugen i Helsingborg, og da Kong Magnus fem Dage senere ses at have været tilstede i Varberg, altsaa ikke langt fra Krigsskuepladsen, synes det at have været omtrent paa denne Tid, at Spørgsmaalet om Helsingborg fandt sin Afslutning, og at Hertug Albert ved denne Lejlighed er optraadt som Mellemand mellem Kongerne¹³⁴. Den paa lideligste af vore samtidige Krøniker veed herom at berette, at Sveakongen endelig indfandt sig, og da han saa, at han ikke var stærk nok til at gjøre Valdemar Modstand, afstod han Slottet «paa mange Betingelser»¹³⁵. Om Beskaffenheden af disse Betingelser er det selvfølgelig umuligt at danne sig nogen Mening; men at Overenskomsten, som man har ment, skulde have været en egentlig og endelig Fredslutning, lader sig allerede af Hensyn til de umiddelbart paafølgende Begivenheder neppe antage¹³⁶.

Det stærke Helsingborg Slot, hvis Alder gaar op indtil Slutningen af det 10de Aarhundrede, og hvis Midtparti, det mægtige firkantede Taarn «Kärnan», endnu den Dag idag skuer ud over Sundet, var saaledes efter

mere end 30 Aars Forløb igjen i Danekongens Væрге. Med Underkastelsen af, hvad der endnu stod tilbage af Skaane saavel som af Blekinge synes det derefter at være gaaet rask fra Haanden, saa meget mere som Befolkningen nu, da Danmark atter havde en Konge, der var i Stand til at hævde Ret og Orden, som det lader til, let og gjerne knyttede Forbindelse med det gamle Moderland. Ridderskabet tilbød overalt frivillig Kong Valdemar Hylding, og kun Borgen Lindholm sydost for Malmø vandt han, hedder det, halv ved Trusler, halv ved Penge¹³⁷. Endnu i Løbet af Aaret 1360 tør Valdemar antages at have underlagt sig Sønderhalland¹³⁸, medens Nørrehalland endnu et Par Aar forblev under svensk Herskab. Da hint imidlertid, som ovenfor berettet, faa Aar i Forvejen fra svensk Side var givet i Forlening til det meklenborgske Fyrstehus, maa Valdemar formodentlig ved Forhandlingerne foran Helsingborg have formaaet Hertug Albert til udtrykkelig at give Afkald paa sine Krav derpaa. Magnus vedblev vel endnu i nogle Aar at kalde sig Skaanes Konge, men fra Hallandsaas til Østersøen, fra Kalmarsund til Helsingborg var og blev Kong Valdemar i Virkeligheden Herre. Han forlængede sit Ophold i de gjenvundne Landskaber indtil langt ind i det følgende Aar, rejste omkring for personlig at vise sig for Befolkningen og søgte ved Stadfæstelse af Kjøbstædernes Friheder og Handelsrettigheder saavel som ved andre kloge Foranstaltninger at knytte den til sig¹³⁹. At ogsaa Skaanes gamle Tilbehør Bornholm med dens faste Borg Hammershus omtrent paa denne Tid maa være kommet i Kong Valdemars Besiddelse, fremgaar tilstrækkelig deraf, at han 1362 betingelsesvis igjen afstod begge Dele til Erkebiskop Niels Jonsøn af Lund, der Aaret forud havde

fulgt Jakob Nielssøn i Erkestiftet¹⁴⁰. Men hvorledes han er bleven Herre over Ø og Slot, er os ubekjendt. At han med Magt skulde have sat Erkebiskop Jakob ud af Besiddelsen, er neppe rimeligt, da der er al Grund til at antage, at den sidstnævnte, der netop tilmed døde paa Hammershus Slot den 23de Januar 1361¹⁴¹, har set hans Bestræbelser for de skaanske Provinsers Gjenerhvervelse med gunstige Øjne. Der kan altsaa kun gættes paa, enten at Valdemar ved Underhandling har faaet Erkebiskop Jakob til ved sin Død at afstaa ham Bornholm, eller at han har vidst at benytte Forholdene, medens Erkesædet stod ledigt, til at faa Øen i Besiddelse.

At Kong Valdemar saaledes gjenvandt for Danmarks Krone de Landskaber østen for Øresund, som ved Tidernes Ugunst i omtrent en Menneskealder havde været skilte derfra, kunde man i Sverig allerede tidlig ikke ret tilgive ham, og det Misnøje, som ytrede sig og paavirkede Dømmen over Maaden, hvorpaa Gjenerhvervelsen var sket, og som maaske har fundet det stærkeste Udtryk i det tidligere berørte samtidige svenske Partiskrift, fandt mærkelig nok endog Gjenklang i danske Krøniker¹⁴². Istedetfor at kølnes med Tiden voxede kun Harmen, og yngre svenske Krønike- og Historieskrivere kappedes om i den Anledning at hudflette baade Valdemar og hans Modstander Magnus, hvem man beskyldte for at have spillet under Dække med Danekongen, og endnu i vore Dage kan der hos svenske Forfattere findes Spor af hine Følelser. Og hvo tør dog paastaa, at Kong Valdemar her gjorde Andet, end hvad hundrede Fyrster i lige saa mange Tilfælde have gjort, uden af Nogen derfor har brudt Staven over dem for Svig, Lumskhed og Underfundighed. At Kong Magnus Eriksøn havde søgt at komme

i Besiddelse af Skaane kun for at befri dets Befolkning fra det trykkende tyske Aag, var selvfølgelig kun en Talemaade. Han havde, benyttende sig af sit Naboriges Op-løsnings-Tilstand, søgt at øge sin Magt paa dets Bekostning og gjort det paa den Maade, som efter Omstændighederne forekom ham den hensigtsmæssigste og sikreste, og han har ganske vist siden øvet et stærkt Tryk paa Valdemar, da denne endnu var den Svage og Lille, for at faa ham til at sige Ja til, hvad han for Tiden ikke kunde ændre. Den Evighed, for hvilken han havde fraskrevet sig hine Lande, ses der ingen Grund til at skulle tillægge en større Udstrækning end den tilsvarende Betegnelse i saa mangfoldige andre Traktater. Den betyder desværre endnu ikke i vor Tid og betød i Middelalderen heller ikke Andet end: saalænge indtil Omstændighederne forandre sig. Og Andet end en traktatmæssig Ret havde Sverig ikke — en Ret, som dets Konge tilmed efter det Foregaaende maa antages endog gjentagne Gange at have givet Afkald paa. Her kunde ikke være Tale om nogen national Ret, selv om Middelalderen havde kjendt en saadan. Thi Skaaninger, Blekingboer og Hallandsfarer vare lige saa godt Danske som Fynboer, Sjellandsfarer og Jyder, og fra vor Histories Begyndelse havde de lydt under Danmarks Krone. Og har det endelig været en dunkel Fornemmelse af en nyere Tids Tanker om naturlige Grænser, der har været medvirkende til hine bitre Følelsers Tilblivelse, da maa det bestemt fastholdes, at Øresund var langt mere en saagodtsom altid farbar Bro end en Skillemur mellem Sjælland og Skaane, medens store Ødemarker og Moradser paa hin Tid dannede en uoverstigelig naturlig Grænse mellem Skaane og Sverig, saaledes at de to eneste Forbindelsesveje mellem disse

Lande dengang og endnu længe efter vare Strandvejene gennem Halland og Blekinge langs Kattegats og Østersøens Kyster ¹⁴³.

SYV ENDE KAPITEL.

Tilbageblik paa Udvidelsen af Kong Valdemars Besiddelser i det foreliggende Tidsrum; hans Indtægters Tilvæxt og disses Anbringelse; Erhvervelse af Krongods ad retlig Vej; Kongens Stræng-
hed i Retfærdighedens Haandhævelse; Foranstaltninger af land-
økonomisk Interesse m. v.; Kongens Magtfylde retlig temmelig ube-
grænset; Fremmede og Indlændinge i Valdemars Tjeneste.

Vi have fulgt Kong Valdemar gennem det brogede Kaos af Begivenheder i Løbet af de siden 1349 forgangne 11 Aar, indtil han endelig havde naaet det Maal, der i saa lang en Tid havde været det, der mest lagde Beslag paa hans Kræfter, de skaanske Provinsers Gjenerhvervelse. Hans politiske Magt og Indflydelse var i dette Tidsrum stegen i høj Grad. Han var nu Herre over hele Nørre-
jylland — væsentlig kun med Undtagelse af den Halvdel af Varde Syssel, der i Aaret 1340 var bleven overdragen Hertug Valdemar til Ejendom ¹⁴⁴, og den Del af Brusk Herred, de holstenske Grever i samme Aar havde forbeholdt sig — og af de danske Øer var det kun Halvdelen af Fyn med Taasinge, Ærø og omkringliggende Smaaøer samt Langeland, det endnu ikke var lykkedes ham at lægge under sit umiddelbare Herredømme. Gjenerhvervelsen af Landskaberne øst for Øresund havde paa engang forøget hans Riges Udstrækning med mindst 270 Kvadratomile, og de Lande, der lød under hans Scepter, kunde ved Udløbet af det Tidsrum, vi her omhandle, i

det Hele anslaaes at omfatte et Fladeindhold af 850 til 900 Kvadratmile.

Hans Rigdom var stegen i ikke ringere Maal end hans politiske Magt, og medens alle hans Naboer, Grev Henrik alene undtagen, stadig kæmpede under Trykket af Pengemangel, maa han have forstaaet at omgaas saaledes med sine Indtægter, at han bestandig fik større Midler at raade over. At hans Indkomster stege, efterhaanden som mere og mere af de pantsatte Landskaber indløstes, er en Selvfølge, da samtlige Skatter og Afgifter herefter indflød i hans istedetfor i Panthavernes Lommer. Men flere nye Paalæg, han fik udvirket, forøgede yderligere disse Indkomster. Paa Sjellands Landsting i Vrangstrup ved Ringsted vedtoges det saaledes Olaidag 1355 at fordoble de Kongen tilfaldende Bøder i Misgjerningssager, og paa samme Thing fik han den paafølgende 28de Oktober sat igjennem, at der ved Siden af Tienden endvidere af hvert Hoved skulde svares sex Grote*) i to aarlige Terminer under Straf af Bøder for urigtig Angivelse af Hovedernes Antal, og at der af hver Husstand skulde ydes Kongen 14 Dages Arbejde Sommer og Vinter paa Vedkommendes egen Kost ¹⁴⁵.

Spørges der, hvorledes Kongen anbragte de saaledes stedse voxende Indtægter, da er der for det Første Spor til, at han ikke har forsmaaet at sætte Penge i de rige lybske Kjøbmænds Handel ¹⁴⁶, men overvejende anbragte han dem dog i Jordegods dels ved Udlaan mod Pant

*) Kildens Ord lade det tvivlsomt, om der her er sigtet til en Afgift en Gang for alle eller til en vedvarende Ydelse. Da sex «Grote» imidlertid dengang udgjorde det forholdsvis betydelige Beløb af 1 Krone 50 Øre i vore Penge, turde der være overvejende Grund til at antage, at det Første har været Tilfældet.

dels især ved Kjøb, hvad der selvfølgelig ikke lidet har maattet lettes ham ved de trykkede Priser paa faste Ejendomme, som den sorte Død efter det tidligere Anførte naturligen maatte medføre. Naar man gennemgaar de Registraturer over vore gamle Slotsarkiver, der i den nyere Tid ere offentliggjorte¹⁴⁷, vil man bedst faa et Indtryk af Størrelsen af de Pengemidler, Kong Valdemar i dette Tidsrum kunde anbringe paa den nævnte Maade. For Aarene fra 1350—1357 finder man nemlig nævnt ikke mindre end 50 Adkomstbreve paa Gods, overvejende i Sjælland, men undtagelsesvis dog ogsaa paa Lolland, Falster og i Nørrejylland, som Kong Valdemar havde tilkjøbt sig, foruden en halv Snes Breve paa Gods, som enten var pantsat umiddelbart til Kongen, eller hvortil han havde tilforhandlet sig Indløsningsretten. Der foreligger endog i alt Fald et enkelt Exempel (fra Aaret 1356) paa, at Valdemar ligeledes har erhvervet Indløsningsret til Gods i den grevelige Andel af Fyn (Søfelde i Salling Herred), hvoraf det tør slutes, at han, allerede længe forinden han fik Greverne til at afstaa sig Besiddelsen af denne Landsdel, har søgt, om vi saa maa sige, ad mere privatretlig Vej at skaffe sig Fodfæste der¹⁴⁸. Medens det især er de to Fredsaar 1355 og 1356, der udmærke sig paafaldende ved Mængden af Kjøbebreve, er det paa den anden Side aabenbart, at den 1357 udbrudte Fejde i høj Grad har lagt Beslag paa Kongens Pengekræfter; thi fra det nysnævnte Aar og de nærmest paafølgende findes der næsten intet saadant Brev, og i Aaret 1360 ses Kongen selv at have maattet pantsætte Gods paa Lolland for at rejse Penge¹⁴⁹.

Kjøb var imidlertid ikke den eneste Vej, ad hvilken Kong Valdemar vidste at forøge Mængden af det konge-

lige Jordegods og derved atter Størrelsen af sine Indkomster. Den allerede i det forrige Tidsrum paabegyndte Inddragelse af Gods under Kronen ad retlig Vej fortsattes i langt større Omfang i dette, og det er naturligen ogsaa i saa Henseende Tiden mellem de tvende jyske Oprør, der er den mest frugtbare. Kongen forsmaaede ikke selv at møde paa Thinge som Klager for at varetage sit og Kronens Tarv. I Aaret 1355 bleve saaledes under en enkelt Sag ikke mindre end 11 Sogne i Galten og Hovlbjerg Herreder, der i over en Snes Aar havde været unddragne Kronen, atter tildømte samme fra de daværende Besiddere, hvoriblandt Kongens forhenværende Befalingsmand i Estland, den mægtige Hr. Stig Andersson til Bjørnholm, der 1335 havde faaet fem af de paagjældende Sogne overdragne af Grev Gert, og under en anden Sag i samme Aar gik det paa lige Vis med 12 Gaarde i Vend Syssel, der allerede i Erik Menveds Tid vare solgte til Kronen, men aldrig i Virkeligheden overdragne denne ¹⁵⁰.

At der nu ikke var Noget at sige paa disse Dømmes Retfærdighed, turde tilstrækkelig fremgaa deraf, at baade Klavs Limbek og Niels Bugge vare iblandt Dommerne, og hvor gods- og pengekjær Kong Valdemar end var, saa taler dog Alt for, at han var ikke mindre retfærdig, og at han har været ligesaa ivrig for at skaffe Retten sin Gænge, hvor det var til Andres Fordel, som hvor det var til hans egen. I det samme Aar, da han ved Dom fik tilkjendt Kronen det nys omtalte Gods — beretter den samtidige Krønike, vi alt saa ofte have anført, og hvis ukjendte Forfatter har været alt Andet end partisk for Kongen — straffede han paa de Retterthing, han afholdt under sit Ophold i Jylland, Manges Gjerrighed,

saaledes at Fattiges Arvegods, der ved Vold eller anden uretlig Adkomst var kommet i Hænderne paa de Rige, atter tilfaldt rette Arvinger¹⁵¹. Og ligesom han paa Dommersædet beskyttede de Svage mod de Mægtiges Gridskhed, saaledes taalte han heller ikke, at hans egne Ombudsmænd udpinte Almuen. Han saa dem nøje paa Fingrene. Naar han drog bort, gav han dem baade mundtlig og skriftlig sine Befalinger med Hensyn til deres Forhold under hans Fraværelse¹⁵², og da han ved Tilbagekomsten til Sjælland fra sit sejrrige fynske Felttog mod Holstenerne og de oprørske Jyder i November 1357 kom under Vejr med, at flere af hans Lensmænd og Fogeder under forskellige Paaskud havde udsuget Almuen, holdt han streng Justits over dem: nogle bleve straffede med Pengebøder, andre med Forbrydelse af Len og Bestilling¹⁵³. Men ligesaa stræng han saaledes var i at beskytte de Smaa mod de Stores Fortrykkelse, ligesaa strængt stod han paa, at saavel disse som hine opfyldte deres Pligter mod ham og Kronen. Skatterne inddrev han med ubønhørlig Strænghed, Arbejdsdagene maatte samvittighedsfuldt gjøres, og de, være sig af hans Lensmænd eller af Almuen, der udebleve, naar Kongen opbød dem, gik ikke Ram forbi. Paa sit korte Felttog mod Hertug Valdemar i 1355 havde han saaledes opbudt saavel Herremænd som Bønder paa Sjælland til at sætte over til Langeland efter ham med de Blider, der opbevarede ved Kirkerne, uden at de imidlertid indfandt sig, og uagtet de paaskøde Modvind som Undskyldningsgrund, slap de ikke for Bøder — som det udtrykkelig bemærkes — forat Andre i deslige Tilfælde skulde vise mere Iver¹⁵⁴.

Foruden ved Retfærdighedens Haandhævelse synes

Kongen i ethvert ledigt Øjeblik at have været sysselsat med andre Foranstaltninger til Rigets Bedste, og dette turde ogsaa især have været Tilfældet i de roligere Aaringer 1355 og 1356. I Begyndelsen af sidstnævnte Aar lod han 12 Prælater og Riddere træde sammen for under Roskilde Biskop Henrik Gertsøns Forsæde at gjøre Forslag til forskjellige Forbedringer og Foranstaltninger af landøkonomisk Interesse. Frugten heraf blev fornemmelig en Plan til Vandløbenes Regulering, idet han — som det hedder — »ikke vilde, at det rindende Vand skulde løbe i Stranden, uden at det forinden havde gjort Tjeneste til det almene Bedste«. Allerede i Forvejen havde han i dette Øjemed anlagt flere Vandmøller; nu blev der til disses Tarv paa mange Steder anlagt kostbare Sluser til Vandets Opstemning og gravet Damme, der indhegnedes med Diger for at undgaa Oversvømmelse i Tilfælde af Skylregn og Tøbrud. Disse Anlæg lagde i den Grad Beslag paa Kongens Interesse, at han endog midt under Fejden 1357 gav sig Tid til at sørge for deres Forøgelse og Udbedring¹⁵⁵. Har det, som troligt nok er, Noget paa sig, hvad yngre Forfattere have meddelt om, at Kong Valdemar skal have ladet anlægge stensatte Veje gennem Landet, af hvilke man endnu i nyere Tider har troet at kunne paavise Levninger ved Nærum i Søllerød Sogn et Par Mile nord for Kjøbenhavn og den Dag idag ved Vordingborg, da turde disse Vejanlæg vistnok ogsaa nærmest hidrøre fra Fredsaarene 1355 og 1356¹⁵⁶. Den samme Krønike, af hvilken vi have øst vor Kundskab til de ovenfor berørte indre Foranstaltninger, fortæller ogsaa om, at Kongen til Udryddelse af vilde Dyr paabød Forfærdigelsen af Ulvegarn, samt om forskellige Raadslagninger angaaende Mønt-

forholdene, der i 1356 førte til, at der blev slaaet Kobbermønt¹⁵⁷.

At Møntforholdene særlig maatte interessere en Konge, der havde et saa aabent Blik for Penges Betydning som Valdemar Atterdag, er naturligt og fremgaar ogsaa tilstrækkelig deraf, at han midt under Forberedelserne til Helsingborgs Belejring i Sommeren 1360 ikke undlod at afæske de da i Kjøbenhavn tilstedeværende Sendebud fra de vendiske Stæder deres Erklæring om, hvorledes han bedst skulde bære sig ad med Indførelsen af en fælles Mønt for hele hans Rige til Handelens Fremme — en Opfordring, som de, næst en beskeden Bemærkning om, at det ikke tilkom dem at udtale nogen afgjørende Mening i saa Henseende, besvarede med det fornuftige Raad, at der helst burde have en ensartet Mønt for hele Riget, som beholdt samme Værdi og ikke til de forskjellige Tider gjordes ringere eller bedre¹⁵⁸. Om det virkelig skulde være Tilfældet, som hin Krønike vil, at Kongen lod udmønte Skillemønt af Kobber, er vanskeligt at afgjøre, da der ikke er levnet os nogen fra Valdemar Atterdag hidrørende Kobbermønt. Men efter de Sølvmonter at dømme, der have af ham, tør han ikke frikjendes for at have fulgt den i Middelalderen gængse Uskik at slaa slet Mønt, om end ikke i samme Omfang, som Tilfældet tør antages at have været under hans nærmeste Forgængere. Medens nemlig Forholdet mellem dansk Mønt og lødigt Sølv i Aaret 1324 kun var som 1 til 10¹⁵⁹, kom man ved en i Aaret 1764 foretagen Undersøgelse af nogle af Valdemar Atterdags Monter, der maa have været Penninge (denarii), af hvilke der gik 240 paa Marken, til det Resultat, at de vare omtrent $3\frac{1}{3}$ lødige, og at der gik lidt over 1142 Stykker paa en

Mark fint Sølv¹⁶⁰. Hvert Stykke, der, naar en Mark Penge havde svaret til en Mark Sølv, skulde have havt en Sølvværdi af $15\frac{2}{5}$ Øre i vore Penge, indeholdt altsaa i Virkeligheden kun Sølv for lidt over $3\frac{1}{5}$ Øre, hvorefter Forholdet mellem dansk Mønt og lødigt Sølv paa Valdemar Atterdags Tid altsaa bliver omtrent som 1 til 5.

I den rastløse Virksomhed, Kong Valdemar saaledes udfoldede, kunde han forsaavidt bevæge sig med stor Frihed, som hans Magt væsentlig kun var indskrænket ved det i saa Henseende lidet betydende Indhold af de enkelte Landskabslove og de Retssætninger, der havde uddannet sig ad Sædvanens Vej, men ikke lammet ved nogen Haandfæstnings snærende Baand. De tvende Forordninger af 1354 og 1360 kunde nemlig, som vi have set, paa ingen Maade betragtes som Haandfæstninger i den Forstand, hvori dette Ord er brugt om de Kristoffer II og Valdemar Eriksøn forpligtende Brevskaber, idet den eneste egentlige Indskrænkning, de medførte i Kongens Magt, Bestemmelsen om Afholdelse af aarlige Danehof, allerede var sædvansmæssig hjemlet inden Udstedelsen af den Førstnævntes Haandfæstning af 1320, og der i alt Fald ikke var tillagt Danehoffet nogen Beføjelse udover, hvad allerede tidligere var anerkjendt, undtagen forsaavidt Forordningen af 1354 gav Ret til at indanke Domme, afsagte paa Kongens Retterthing, til Danehoffets Prøvelse. Heller ikke var der endnu Spørgsmaal om, at Kongens Raad, uagtet det gjerne nævnes ved alle vigtige Afgjørelser, skulde have nogen saadan Myndighed, at dets Samtykke var en nødvendig Forudsætning for en Regeringshandlings Lovlighed¹⁶¹, ligesom Adgangen til Sæde i samme endnu bestandig udelukkende beroede paa Kongens eget Forgødtbefindende, og der neppe engang

kan antages at have tilkommet Rigets Bisper noget Krav paa Optagelse deri. Der er endog al Rimelighed for, at Kong Valdemar har vidst at benytte den Frihed til at bevæge sig, der saaledes var forundt ham, til Gjennemførelsen af et Skridt, der gik paatværs af en af de Bestemmelser i Haandfæstningen af 1326, hvorpaa dennes Ophavsmænd vistnok have sat særlig Pris, nemlig Forbudet mod Valget af en Thronfølger i den regerende Konges Levetid. I Aaret 1359, da hans ældste Søn Kristoffer sandsynligvis havde naaet Myndighedsalderen, gav han ham ikke alene Lolland til Len med Titel af Hertug, men synes ogsaa samtidig i de Provinser, der da ubestridt laa under hans Herredømme, at have udvirket ham valgt til sin Efterfølger paa Thronen, hvilket Valg da formodentlig er blevet godkjendt for hele Rigets Vedkommende paa Danehoffet i Kallundborg 1360¹⁶².

Medens Kongens Magt saaledes formelt ikke var undergivet betydende Indskrænkninger, blev den det derimod i Gjærningen, forsaavidt der ved mangt et Skridt maatte tages et væsentligt Hensyn til de indflydelsesrige Stormænd især i Nørrejylland, der kun vare altfor rede til at plante Oprørsfanen, naar de troede deres Rettigheder eller vel endog kun deres Interesser krænkede. Det har maaske ikke ganske været uden Ønske om at skabe en Modvægt mod disse, at Kongen efterhaanden har draget flere fremmede Adelsmænd til sig, om der end, som tidligere antydet, hermed ogsaa stundom har været forbundet andre politiske Formaal. Af disse Fremmede tør flere antages først at være komne i Forbindelse med Kongen ved som Anførere for Lejetropper at have stillet deres Sværd til hans Raadighed, medens andre allerede tidligere vare bosatte her i Landet som de fremmede

Panthaveres Befalingsmænd paa de faste Slotte og ved disses Indløsning traadte over i Kongens Tjeneste. Til den første Klasse turde bl. A. henføres en meklenborgsk Adelsmand Markvard Brusehaver, der var Kongens Underhandler ved Fredslutningen i Juli 1353, og til hvis Voldgift hans Mellemværende med Fyrsten af Werle-Güstrow ved denne Lejlighed henvistes. Til den anden henhøre vistnok den Albert von Osten, vi alt have omtalt i forrige Afsnit, og der endnu optræder som Kongens Mand ved Afslutningen af Stilstanden med de holstenske Grever af Juni 1353, saavel som Klavs von der Jure, der ved Indløsningen af den østlige Halvdel af Fyn i Egenkab af Slotshovedsmand paa Nyborg gik over i Kongens Tjeneste og siden optræder som Opkræver af den 1349 vedtagne Skat og som Underhandler ved Freden med Hertug Albert af Meklenborg Aaret efter. Medens nogle af de omtalte fremmede Adelsmænd snart atter forsvinde af Valdemar Atterdags Historie og saaledes formodentlig igjen have vendt ham og Danmark Ryggen — hvad der saaledes med temmelig Vished tør sluttet med Hensyn til Markvard Brusehaver og Klavs von der Jure — forbleve andre her i Landet, hvor de fik Forleninger og erhvervede faste Ejendomme. Blandt de 64 Riddere og Væbnere, der medbeseglede den saakaldte Haandfæstning af 1360, træffe vi saaledes paa ni, hvis Navne tyde paa fremmed Herkomst, deriblandt foruden Henning Podesbusk samt den ældre og yngre Benedikt Alefeld allerede ikke mindre end tre Medlemmer af den meklenborgske Slægt Moltke, som vi i det følgende Tidsrum skulle se indtage en indflydelsesrig Stilling. Ligesom iøvrigt 9 af 64 ikke kan kaldes noget betydeligt Forholdstal, saaledes er der overhovedet ingen Grund til at antage,

at Valdemar Atterdag i og for sig begunstigede indvandrede fremmede Adelsmænd paa de indfødtes Bekostning, og ligesom vi i det foregaaende Tidsrum ved Siden af enkelte Udlændinge som Frederik af Lochen, Benedikt Alefeld og Henning Podebusk aldeles overvejende finde ham omgiven af indenlandske Adelsmænd*), saaledes nævnes ogsaa i Aarene 1349—1360 endnu bestandig Mænd som Bo Falk, Erik Nielssøn af Linde, Peder Lavridssøn, Jakob Olufson, Jakob Basse o. Fl. blandt hans mest betroede Raadgivere. De høje Rigs- og Hofembeder se vi ligeledes endnu i dette Tidsrum udelukkende beklædte af Indlændinge. Som Drost optræder trods al Misforstaaelse og Uenighed endnu bestandig Klavs Limbek. Marskens Embede beklædtes i alt Fald i Aarene 1354—1355 af Hr. Palle Jonsøn til Støvringgaard, der Aaret forud som Kongens Underhandler havde deltaget i Fredslutningen ved Vindinge Aa og senere, som ovenfor fortalt, mæglede mellem Valdemar og hans oprørske nørrejydske Undersaatter. Som en af de vistnok flere Ihæندهavere af Bestillingen som Kongens Kansler nævnes gjennem hele dette Tidsrum Væbneren Niels Jonsøn af Kjeldebek, og som Kammermester træffe vi i Aaret 1356 Hr. Ove Stigsøn, Søn af Stig Andersson til Bjørnholm ¹⁶³.

*) Blandt de 19 Adelsmænd, der vare Forlovere for Kongen ved Indgaaelsen af hans Overenskomst med de holstenske Grever af 3dje Maj 1344, findes der saaledes ikke een, hvis Navn tyder paa fremmed Nationalitet.

FJERDE BOG

(1361—1367).

FØRSTE KAPITEL.

I Planerne til yderligere Udvidelse af sit Herredømme kommer Kong Valdemar i Sammenstød med Hansestædernes Interesser; Tilbageblik paa Udviklingen af det stedse voxende Sammenhold mellem de Stæder, der senere danne Hanseforbundet; Gulland, dets Natur og hidtidige Historie, Visby og dens Fortidsminder; Valdemar beslutter at bemægtige sig Gulland med Visby, indtager Øland og lander derefter paa førstnævnte Ø, sejrige Træfninger med Øens Beboere, Visby erobres.

Med Gjenerhvervelsen af Skaane, Blekinge og Sønderhalland var vel ikke, som man i Almindelighed har paa-
staaet, det Maal fuldstændig naaet, som Valdemar Atterdag maa antages at have stillet sig ved sin Thronbestigelse, Gjenforeningen under hans Scepter af alle de til Danmarks Rige hørende Lande, som ved Tidernes Ugunst vare frakomne Kronen; thi ikke at tale om Nørrehalland, stod som tidligere antydet endnu i alt Fald den ene Halvdel af Fyn med tilliggende mindre Øer samt Lange-land tilbage. Men ved hin Begivenhed var der unægtelig gjort et mægtigere Skridt end nogensinde hidtil henimod Opnaelsen af dette Maal. Det er vel altid vanske-

ligt at ytre nogen Mening om, hvorledes de historiske Forhold vilde have stillet sig under Forudsætning af, at denne eller hin Handling var undladt, denne eller hin Begivenhed ikke indtruffen eller omvendt. Men det tør dog maaske nok siges, at det vilde have været heldigst baade for Kong Valdemar selv og for hans Rige, om han havde anvendt den Magtforøgelse, som Gjenerhvervelsen af de skaanske Landskaber gav ham, udelukkende til at lægge den sidste Haand paa Gjennemførelsen af hint Maal, især naar dette opfattes i en saa vid Forstand, at det ogsaa gik ud paa at søge Sønderjylland stillet i det oprindelige Forhold til Kronen. Dette blev imidlertid ikke Tilfældet. Naar en Plan, mod hvis Udførelse der stiller sig store og tilsyneladende uovervindelige Vanskeligheder, dog tilsidst lykkes ved Kløgt og Udholdenhed, ligger Fristelsen nær til at udkaste og forsøge Gjennemførelsen af endnu større Planer, og Magten føder kun altfor let Ønsket om endnu større Magt. Kong Valdemar kunde efter den Triumf, Aaret 1360 havde ladet ham fejre, ikke modstaa hin Fristelse. Da han først var Herre over de danske Landskaber øst for Øresund, turde der have dæmret Ønsker og Planer frem i hans Sjæl om at gjenvinde det Herredømme over Østersøen, som hans store Navne Valdemar Sejr engang havde udøvet, og det Tog, han i Sommeren 1361 gjorde mod Gulland, har aabenbart sigtet til disse Planers Fremme. Ved Forsøget paa Gjennemførelsen af en saadan Tanke vilde han imidlertid komme paatværs af en Modstander, der maaske ikke tilsyneladende, men ganske vist i Virkeligheden var mægtigere og farligere end nogen af dem, han hidtil havde havt at bekæmpe. Denne Modstander

var de Stæder, der da allerede vare godt paa Veje til at slutte sig sammen i det navnkundige Hanseforbund.

Det er paa sit Sted i det Foregaaende berørt, at der allerede tidlig mellem de fem saakaldte vendiske Stæder bestod en vis i Handelsforholdene begrundet Forbindelse, som i alt Fald udadtil lod dem fremtræde som et sluttet Hele. Ligesom det Baand, der sammenknyttede disse Stæder, i de forløbne 40 Aar var blevet strammet ved hyppige, om end endnu bestandig kun paa kort Aaremaal indgaaede Forbund til Handelens og Søfartens Beskyttelse, saaledes havde Fællesskab i Interesser bestandig draget flere og flere af Handelsstæderne ved Øster- og Nordsøens Kyster ligefra Estland til Flandern, ja endog mangfoldige Stæder langt inde i Tydskland, ved Nedre-rhin, i Westphalen, Sachsen, Brandenburg og Schlesien, ind med i denne Forbindelse, saaledes at der uden udtrykkelige, end sige nedskrevne Overenskomster og uden nogen egentlig Organisation dog bestod en Følelse af Solidaritet mellem samtlige Deltagere i Forbindelsen. Denne Følelse gav sig tidligst og stærkest til Kjende overalt i Udlandet, hvor Kjøbmænd især fra Søstæderne havde nedsat sig og dannet Handelsselskaber, i Brügge, London, Bergen, Visby og Novgorod, og det er ogsaa her, hvor Benævnelsen »Kjøbmænd af den tyske Hanse« tidligst forekommer. Men ligesom Benævnelsen »Stæder af den tyske Hanse« eller »Hansestæder« efterhaanden gik over paa Moderstæderne selv, saaledes udvikledes ogsaa efterhaanden mere og mere Erkjendelsen af det Fællesskab, for hvilket Navnet var Udtrykket, i Forholdet mellem Moderstæderne indbyrdes. Fra oven var det saa langt fra, at en slig Udvikling begunstigedes, at der endog i Kejser Karl IV.s saakaldte »gyldne Bulle«

af 1356 indeholdtes et udtrykkeligt Forbud mod alle gjensidige Forbund mellem de tyske Stæder. Men Forholdene gjorde denne Ugunst ganske magtesløs. Den Velstand, som den livlige Handelsomsætning skabte, i Forbindelse med den politiske Uafhængighed, som Borgerne nøde indenfor deres Ringmure, gav disse en Selvfølelse, der var stærk nok til at trodse den kejserlige Vilje, som ikke støttedes af tilstrækkelig materiel Magt til i den Henseende at skaffe sig Agtelse og Lydighed, og for Søstædernes Vedkommende var Kejseren tilmed saa langt borte, at de alene af den Grund maatte føle sig udenfor hans Rækkeevne.

Hvor lidet hint Forbud virkede, ses bedst deraf, at det var omtrent samtidig med dets Udstedelse, at der viste sig de første Spor til en Organisation af Forbindelsen mellem de paagjældende Stæder. Ligesom Benævnelsen »den tyske Hanse« var opstaaet blandt de tyske Kjøbmænd i Udlandet, saaledes var det ogsaa først blandt disse, at det blev Brug at inndele samtlige de Stæder, hvor de vare hjemmehørende, i saakaldte »Tertialer« eller »Dritteler«, af hvilke den første omfattede Lybek, de meklenborgske, pommerske og sachsiske Stæder, den anden de westphalske og preussiske og den tredje Visby samt Stæderne i Lifland, Kurland og Estland, og som hver aarlig valgte et bestemt Antal Oldermænd til Afgjørelse af samtlige Kjøbmænds fælles Anliggender. Denne Inndeling gik snart over paa Stæderne selv, og samtidig hermed blev det mere og mere almindeligt, at der foranstaltedes afholdt Fællesmøder af Udsendinge fra flere eller færre af de i Forbindelsen lodtagne Stæder eller saakaldte »Hansedage«, paa hvilke der toges Beslutning om Sager af almindelig Interesse. Et Vidnes-

byrd om Enhedsfølelsens voxende Styrke var det ogsaa, at det ikke længere taaltes, at nogen enkelt Stad fremmede sit særlige Tarv paa de øvriges Bekostning. Bremen, der havde vovet paa denne Maade at gaa paa egen Haand, blev til Straf udelukket fra Forbindelsen med de andre Stæder og de Fordele, denne bragte, og maatte i Aaret 1358 underkaste sig ydmygende og trykkende Vilkaar for igjen at blive tagen til Naade. Omtrent samtidig havde man i den flanderske Stad Brügge traadt de tyske Kjøbmænds Interesser for nær, og under Lybeks Førelse blev der ufortøvet truffet saa kraftige Foranstaltninger til at standse alt Handelssamkvem med Flandern, at Stæderne her og deres Landsherre i Aaret 1360 nødtes til at søge Forlig, der tilstodes mod fuldstændig Skadeserstatning og Gjengivelse af de de tyske Kjøbmænd tidligere tilkommende Forrettigheder. Ved begge disse Lejligheder var man optraadt under Benævnelsen »de til de Tydskes Hanse hørende Stæder«, og det havde tilstrækkelig vist sig, at der bag denne Benævnelse stod en Magt, der var i Stand til at lægge et tungt Lod i Vægtskaalen ¹.

Var det nu virkelig Kong Valdemars Plan at forsøge at gjøre sig til Herre over Østersøen, saa turde det paa den ene Side ikke være undgaaet hans Opmærksomhed, at han herved vilde gjøre sig Hansestæderne til Fjende, ligesom det paa den anden Side neppe alene har været personlig Magt- eller Herskesyge, der har affødt en saadan Plan. Denne har vistnok tvertimod med fuld Bevidsthed været rettet netop imod Stæderne og sigtet til at tvinge dem tilbage inden mere beskedne Grænser. Valdemar har nemlig neppe, saaledes som det maa antages at have været Tilfældet med hans Forgængere,

været blind for, med hvilken knugende Vægt, den overlegne og begunstigede Stilling, Hansestæderne indtog i de nordiske Farvande, tyngede paa hans eget Riges og hans eget Folks materielle Vel. Naar han og de hidtil i det Hele havde holdt gode Miner med hinanden og stundom endog understøttet hinanden som Forbundsfejer, da havde Saadant simpelthen været begrundet i, at de til en Tid havde Interesser tilfælles. Men nu, da Skaane atter var blevet dansk og netop derved Muligheden for et Sammenstød med dem kom til at ligge nær, synes Kongen at have troet sig stærk nok til et Forsøg paa at stække deres Magt. Og er det nu saa, at slige Tanker have ligget til Grund for Beslutningen om Toget til Gulland, da var Planen unægtelig snildt nok anlagt. Thi dette Slag var kun middelbart rettet mod de nordtydske Søstæder. Umiddelbart førtes det mod Kong Magnus, med hvem Valdemar jo var i Krig; men lykkedes det, vilde det rigelig forsyne Sejrherren med Midler til at tage det op med Stæderne, hvis de skulde føle sig ramte af Slaget. Forinden vi omtale Toget selv, der i sine Følger blev saa skæbnesvangert for Valdemar, turde dog et Par Ord om det Land og den Stad, hvorimod det var rettet, være paa sin Plads.

Gulland eller Gotland ligger omtrent midt i Østersøen, 12 Mile fra den svenske Kyst. Øen, der er 54 Kvadratmile stor eller med andre Ord af samme Fladeindhold som Fyn, danner en Højslette med brat Affald mod Havet. Jordbunden bestaar af et Sandstens-Underlag, overtrukken med Kalk, som atter de fleste Steder dækkes med Muld. Naturen er smuk og smilende, frugtbare Agre og friske Enge afvexle med Skovstrækninger, overvejende bestaaende af Naaletræer, men isprængte med

Eg, Birk, Hassel og Ask, og Klimaet er saa mildt, at Vinranken, Morbæf- og Valnødtræet næsten hvert Aar sætter moden Frugt. Øen havde saa langt tilbage i Tiden, man kjender dens Skæbne, ligget under Sverigs Krone, til hvilken den dog kun ydede en taalelig Afgift og en begrænset Ledingspligt. Paa Grund af sin Beliggenhed blev den tidlig en Mellestation for Handelsomsætningen mellem de driftige nordtydske samt nederlandske Søstæder og Rusland. Dettes Pelsværk, Læder og Vox oplagdes i Havnestaden Visby paa Øens vestlige Side. Ved Tilstrømningen af den Mængde fremmede Kjøbmænd, som her nedsatte sig, voxede Visby efterhaanden op til en af Nordevropas største og betydeligste Stæder. Da den stod paa sit Højdepunkt, talte den 12,000 Borgere foruden ringere Kræmmere og Haandværkere, Kvinder og Børn og har altsaa sandsynligvis haft en Befolkning paa henved 50,000 Mennesker. Af Borgerne udgjorde Tydskerne især fra de vendiske Stæder omtrent Halvparten og besatte derfor ogsaa det halve Antal Pladser i Stadens Raad. Det livlige Handelsrøre ophobede store Rigdomme i Visby, og Rigdommen skabte baade Glans og Selvfølelse. Stolte og prægtige Bygninger, hvoriblandt ikke mindre end 18 Kirker, rejste sig i Visbys Gader, og til Stadens Værn opførtes der omkring den en vældig Ringmur, flankeret af 48 stærke Taarne dels opførte fra Grunden dels som saakaldte »Sadeltaarne« ridende paa Muren. Om Stadens Selvfølelse ikke mindre end om dens Magt vidnede den Kjendsgjerning, at den i Aaret 1280 i Forening med Lybek paatog sig at beskytte Samfærselelsen til Søs fra Trawe og Øresund til Novgorod imod Alle, der vilde gjøre Havet usikkert. Og stod Visby end paa den Tid, hvorom her er Tale, ikke mere paa Højde-

punktet af Magt og Rigdom, siden den kraftige Sveakonge Magnus Ladelaas havde strammet de Baand, der bandt Gulland til Sverigs Rige, og siden Lybek med de andre vendiske Stæder selv havde fundet Vej til det fjerne Novgorod, saa var den dog endnu bestandig Lybeks rige og lykkelige Medbejlerske og delte som Hoved for den tredje af de ovennævnte »Tertialer« med denne Stad Herredømmet over Østersøen.

Nu til Dags er det engang saa stolte Visby vel for længst nedstyrtet fra sin Højde, nu er det kun en lille Kjøbstad med 6300 Indbyggere; men herlige og i Norden enestaaende Ruiner vidne om den fordums Pragt og Storhed. Stadens Fæstningsmure, der følge Klippegrundens Ujævnheder i en Halvkreds fra Strandbred til Strandbred, knejse den Dag idag i en Højde af som oftest 15 og en Tykkelse af $3\frac{1}{4}$ Alen, og af de 38 beholdne Taarne er endnu en Del under Tag i en Højde af 30 til 35 Alen. Den gamle knudrede Brolægning med Fortov af brede Stenfliser ligger tildels endnu i de snevre krogede Gader, og midt imellem Kaalhaver og Kartoffelagre træffer man endnu ikke faa høje Stenhuse fra Stadens Velmagtsdage med trappeformige Gavle ud til Gaden og hvælvede Underrum, hvor Kjøbmændene havde deres Pakboder. Det Bedste, der er tilbage fra hin Tid, er dog Levningerne af flere af Stadens aneligste Kirkebygninger, hvoriblandt fremhæves Trefoldighedskirken, St. Nikolai og fornemmelig den prægtige ottekantede Helligaandskirke, der omfatter tvende Kirker, den ene lige med Jorden, den anden hvilende paa dennes Hvælvinger, af hvilke hver for sig har havt sin egen Indgang og været indrettet til Gudstjeneste, og hvis fælles Ydermure have havt en Højde af omtrent 50 Alen².

Efter et paa Gulland i Aarhundreder derefter levende Sagn skal den første Tanke om et Angreb paa Øen være bibragt Kong Valdemar af en af Visbys egne Borgere, en vis Niels Guldsmed. Denne havde ved den sjeldne Kunstfærdighed, han lagde for Dagen i sit Haandværk, indlagt sig megen Anseelse og sanket sig store Rigdomme. Han havde en udmærket smuk Datter, og det var en Selvfølge, at der meldte sig mange Bejlere til den rige Mesters eneste Arving. Men hendes Hoffærdighed, der bl. A. ogsaa viste sig i et udpræget Hang til afstikkende Klædedragt, var ikke ringere end hendes Skjønhed, ingen Bejler var hende derfor god nok, og haanlig afviste hun dem alle. Dette satte ondt Blod, og af de Forsmaaede blev der gjort Nidviser over den knipske Skjønne og hendes Fader, som forbitret herover vendte Visby Ryggen og drog til Danmark. Her søgte han Hævn over sine hidtidige Medborgere ved at opflamme Kongen til at bemægtige sig deres Stad, hvor det efter hans Sigende bugnede i den Grad af ædle Metaller, at Kvinderne spandt paa Gulden og Svinene aade af Sølvtrug. For ved eget Øjesyn at komme efter, hvorledes et Angreb bedst lod sig iværksætte — fortæller Sagnet videre — drog Kong Valdemar derefter selv forklædt som Kjøbmand til Gulland og tog Ophold hos en mægtig og anselig Mand i et af Øens sydligste Sogne. Dennes unge og skønne Datter forelskede sig i den ridderlige Fremmede, der ved hendes Hjælp kom i Besiddelse af alle de Oplysninger, han ønskede. Til Gjengjæld blev hendes Hjem skaanet, da Øen senere blev hærjet; men den hvide Dug, der vajede fra Huset som det aftalte Beskyttelsestegn, havde vakt Mistanke hos Naboerne og gav siden, da Øen atter var fri, Anledning til en Undersøgelse.

Den unge Pige maatte tilstaa sit Forræderi og blev til Straf levende indmuret i et af Taarnene paa Visbys vestre Stadsmur, der endnu den Dag idag hedder Jomfrutaarnet³.

Saavidt Sagnet. Kong Valdemar turde imidlertid endog uden en saa glødende Skildring af Visbys Herlighed som den, dette tillægger Niels Guldsmed, have været paa det Rene med, at en Erobring af Staden rigelig vilde lønne sig, og Fristelsen for ham til at gjøre et Forsøg paa at bemægtige sig den maatte være saa meget stærkere, som Pengemangel og Stormændenes bestandig tiltagende Opsætsighed ganske synes at have lammet Sveakongens Modstandskraft. At denne imidlertid frygtede et Angreb og endog forudsaa, hvor Slaget vilde ramme, er aabenbart. Han ses nemlig at have ladet udgaa Ledingsbud og advarede tillige i et Brev af 1ste Maj Befolkningen paa Gulland om Nat og Dag at være paa sin Post, da nogle af hans Uvenner hemmelig lagde Raad op om at angribe Øen⁴. Disse Sveakongens Foranstaltninger kunde dog ikke afværge det truende Slag, saameget mindre som man i Visby, hvis der tør fæstes Lid til Sagnet, i selvtillidsfuld Overvurdering af Stadens Magt og dens Fæstningsværkers Styrke lod haant om Faren. Endnu henved tre Hundrede Aar efter legede man i Julestuerne paa Gulland de Pantelege og sang de Smædeviser til, hvori Borgerne i Visby ved deres Gjæstebud skulle have drevet Spot med Kong Valdemar og pukket paa, at han aldrig skulde komme indenfor deres Ringmure⁵. Faren var imidlertid større, end de anede.

I Begyndelsen af Juli 1361 stak Kong Valdemar, ledsaget af sin Søn Kristoffer og sin Fætter Hertug Erik

af Lauenborg, i Søen med en Flaade, blandt hvis Befalingsmænd vi finde Klavs Limbek, Henning Podebusk og Valdemar Sappe, og satte Kurs ind i Østersøen. Han landede paa Øland, slog den Landstorm, der opbødes imod ham, og hvoraf 500 Mand skulle være blevne paa Pladsen, indtog det faste Slot Borgholm, hvori han lagde Besætning, og underkastede sig hele Øen. Derefter stod han igjen til Søs og skal i Overensstemmelse med Niels Guldsmeds Beretning have forkyndt sine Folk, at det nu gik til et Land, hvor Svinene aade af Sølvtrug. Den 22de Juli landede Kongen ved Kronewall, et Fiskerleje i Ejsta Sogn omtrent $5\frac{1}{2}$ danske Mile sydvest for Visby. Gullænderne gjorde ham tapper Modstand, men formaade dog hverken at hindre hans Landgang eller standse hans videre Fremtrængen. Efter en mindre Træfning i Nærheden af Landingsstedet kom det til et større Sammenstød paa Fjålemyr, en Mose tæt syd for Mästerby omtrent halvvejs mellem Kronewall og Visby. Her skal der være kæmpet tvende Dage i Rad, formodentlig den 24de og 25de Juli; men efter et stort Mandefald maatte Gullænderne vige. Ved de to nærliggende Gaarde Grens og Gunilde, paa hvilken sidste Valdemar efter Sagnet skal have tilbragt Natten mellem de to Slagdage, staar der endnu Mindestene om den blodige Kamp. Nu stod Vejen Kongen aaben til Visby, hvis Borgere for at gjøre Fjenden Afbræk havde nedrevet Forstæderne. Umiddelbart under Stadens Mure stod Tirsdag den 27de Juli den haardeste Strid, der fuldstændig lammede Gullændernes Modstandsevne, og hvori 1800 af dem skulle være faldne for de danske Vaaben. Ogsaa paa denne sidste Valplads knejser endnu den Dag idag det Gravminde, Kong Valdemar lod rejse

over sine faldne Fjender. Det har sin Plads paa en lille Høj omtrent 460 Skridt fra Visbys vestre Stadsmur og bestaar af en henved 5 Alen høj flad skarpkantet Støtte af gullandsk Kalksten, hvis øverste Del danner et Kors omgivet af en Ring. Paa den Del af Korset, der falder indenfor Ringen, findes mod Vest et Billede af den korsfæstede Kristus; mod Øst derimod og paa begge Sider af Ringen er der i det latinske Sprog anbragt følgende Indskrift: »I Herrens Aar 1361 Tirsdag efter St. Jakobs Dag faldt Gullændingerne foran Visbys Porte for de Danskes Sværd. Her ligge de begravne. Beder for dem!«*).

Efter det store Nederlag den 27de Juli var der ikke Andet tilovers for det stolte Visby end at underkaste sig Danekongen og aabne ham Portene. Valdemar forsmaaede imidlertid at modtage Nøglerne til Staden. Han lod en Del af dens søndre Ringmur nedrive, og gjennem den herved tilvejebragte Aabning, der var saa stor, at 11 Mand kunde gaa jævnsides gjennem den, og som endnu kan kjendes i Muren, holdt han den 28de Juli sit Indtog i det faldne Visby. Ifølge et gullandsk Sagn skal Kongen have givet Borgerne Løfte om at stadfæste deres gamle Friheder og spare dem for Plyndring, saafremt de inden trende Solemærker fyldte tre store paa Torvet fremsatte Øltønder med Sølv. Efter dette Løfte kom de nedgravede Kostbarheder atter for Lyset, og Tønderne vare fyldte allerede den første Dags Aften. Medens Borgernes Huse

*) I Originalsproget lyder Indskriften saaledes: Anno: dni: m: ccc: lxj: feria: iij: post: jacobi (paa Ringen mod Vest) — Ante: portas: Wisby: i': ma': ib': danor: cecideru't: gut: (paa Ringen mod Øst) — enses: (højst paa Korsets Længdestykke) — h: sep'ti: or': p: e: (paa Tverstykket).

saaledes undgik Plyndring, bleve derimod, hedder det, Kirkerne og deres Helgenbilleder og Relikvieskrin berøvede deres Sølv, Guld og Ædelstene, deriblandt to Karfunkler, som sad i Mariekirkens Mur og ved Nattetid »skinnede som Solen«, ja selv Kirkeklokkerne vandrede ud paa de danske Skibe. Hvor meget nu end Sagnet kan overdrive, er det vist nok, at et uhyre Bytte af Guld, Sølv, Pelsværk og alskens andre kostbare Sager faldt i Kongens og hans Krigeres Hænder, hvoraf dog ikke Alt naaede Danmark, idet et af de rigest belastede Skibe paa Hjemvejen skal være gaaet tabt ved Skibbrud. Umiddelbart efter Visbys Erobring stadfæstede Valdemar den 29de Juli Stadens gamle Friheder og gav dens Borgere samme Handelsrettigheder over hele Danmark som dem, der tilkom hans øvrige Undersaatter. Naar Sagnet paa Gulland vil, at Kongen derefter hærjende og brandskattende drog hele Øen igjennem lige ned indtil Gaarden Vennäs paa Sydpynten, da er dette maaske ikke helt utroligt. Under alle Omstændigheder forblev han indtil 28de August paa Gulland, hvor han inden sin Afrejse indsatte danske Fogeder og oprettede Thing, som endnu Aarhundreder derefter kaldtes Valdemars Thing, og for at give et Vidnesbyrd om, at han i denne Ø saa en varigere Erobring, skrev han sig fra nu af »de Goters Konge« — en Titel, som vore Konger føre endnu den Dag idag, uagtet Gulland for mere end to Aarhundreder siden tabtes for Danmarks Krone⁶.

ANDET KAPITEL.

Indtrykket af Gullands Erobring dels i Hansestæderne dels i Sverig, hvor man allerede forinden har hævet Hakons og Margrethes

Trolovelse og indledet en ægteskabelig Forbindelse mellem hin og de rendsborgske Grevers Søster Elisabeth; et Angrebsforbund mod Danmark indgaas i Greifswalde mellem Stæderne samt Kongerne Magnus og Hakon og tiltrædes senere af flere Fyrster; indre Uroligheder i Sverig; Krigens Udbrud: Stædernes Stridsmagt belejrer Helsingborg Slot, Kong Valdemar angriber og slaar deres Flaade og Hær; foreløbig Vaabenhvile, som dog ikke kommer til at omfatte Sverig, der bliver Gjenstand for et dansk Indfald; Underhandlinger om og Afslutningen af en Vaabenstilstand i Rostok; Stilstanden optages ikke lige godt af alle Parter.

Valdemar Atterdags saa heldig førte Slag mod Gulland vakte den heftigste Forbitrelse hos Alle dem, der vare interesserede heri, og skabte et Forbund imod ham, der saa mere truende ud end noget af dem, han hidtil havde havt at væрге sig imod. Da Budskabet om Visbys Fald naaede Søstæderne paa Østersøens Sydkyst, var just en Hansedag samlet i Greifswalde, og her enedes man allerede den 1ste Avgust om foreløbig indtil Maanedens Udgang under Straf paa Liv og Gods at forbyde al Vareførsel fra Stæderne til Danmark. Til Skaane maatte der kun sendes Skibe, forsynede med den nødvendige Proviant for Besætningen, for at afhente det Gods, Stædernes Kjøbmænd havde oplagt der, men ikke for at indlade Handelsvarer. Ethvert til Danmark allerede befragtet Fartøj skulde ufortøvet udlosses og Skibe, der med Ladning vare bestemte til en anden Hansestad, stille Sikkerhed for, at de virkelig vilde losse i denne, og ved Hjemkomsten medbringe skriftligt Bevis herfor fra Øvrigheden paa Bestemmelsesstedet⁷. Hvad Sverig angaar, havde man der allerede inden Toget til Gulland, og vel altsaa nærmest som Følge af Harmen over Skaanes Tab, foretaget et Skridt, der aabenbart var beregnet paa at saare Kong Valdemar ret følelig. Stormændene i Rigsraadet havde fordret den to Aar forud indgaaede Trolovelse

mellem Kong Hakon og Valdemars Datter Margrethe ophævet og i dens Sted indledet en ægteskabelig Forbindelse mellem Hakon og Grev Gerts Datter Elisabeth. Kong Magnus maatte give sit Samtykke, medens Hakon, som det synes, holdtes ganske udenfor Sagen, indtil der den 29de Juni 1361 ved otte svenske Stormænd i hans Navn var bleven sluttet en formelig Overenskomst med Grev Henrik om Trolovelsen. Ved denne lovedes der ikke alene Greven og hans Broder Kalmar Slot og Len til Sikkerhed for deres Tilgodehavende hos Sveakongen, men der gaves dem endog Tilsagn om, at hvis Hakon ej ægtede deres Søster og de derved lede noget Tab, skulde begge Kongers Mænd saavel i Sverig som Norge med Slotte og Lande holde sig til Greverne, indtil de vare fyldestgjorte⁸. Efterat Budskabet om Udfaldet paa Valdemars Gullands-Tog derpaa havde givet Forbitrelsen imod ham ny Næring, blev man ikke staaende herved. Kong Magnus skaffede sig Penge til Udrustninger ved at formaa de svenske Bisper til at yde ham et Laan af pavelige Midler, de havde under Hænder, og ilede med at bilægge ethvert tidligere Tvistemaal med Lybek⁹, hvorefter 11 af Rigets Stormænd skikkedes afsted for paa begge Kongers Vegne at søge indgaaet et Forbund med Hansestæderne, der efter det Skete maatte antages at ville staa Last og Brast med dem.

I Greifswalde mødtes de svenske Sendebud med Udvalgte fra Stæderne Lybek, Wismar, Rostok, Stralsund, Greifswalde, Kolberg, Stettin, Anklam og Hamborg, og i Dagene fra den 7de til den 9de September enedes man her om Dannelsen af et Angrebsforbund mod Valdemar Atterdag mellem Kongerne Magnus og Hakon og de ovennævnte ni Stæder, til hvilke senere Bremen og Kiel

sluttede sig. Der opsattes allerede strax Udkast til de i saa Henseende fornødne Brevskaber, som imidlertid først kunne antages at være endelig udfærdigede et Par Maaneder senere. Kongerne forpligtede sig til at stille 2000 Riddere og Svende foruden et passende Antal Krigsskibe, Stæderne tilsammen 27 saakaldte »Kogger« og 25 »Snekker« eller »Skuder«, i Alt altsaa 52 større og mindre Fartøjer med fornødent Skibsmandskab samt 2740 Sværtbevæbnede og Skytter foruden 5 Blider og 3 saakaldte »drivende Værk« med Betjening*). Stæderne betingede sig for Krigsomkostningerne Pant foreløbig i Slottene Bahu og Marstrand; hvis Skaane med forenede Kræfter angrebes, skulde Varberghus træde i de nysnævnte Slottes Sted, og, hvis det erobredes, skulde desuden Helsingborg, Falsterbo og Skanør Slotte stilles dem til Sikkerhed. Skaane maatte ikke pantsættes, uden at Stæderne først vare hørte derover, og, hvis de vilde, skulde de selv være nærmest til at faa Panteret deri. Hvad der iøvrigt maatte vindes fra Kong Valdemar eller hans Rige, skulde deles mellem begge Parter i Forhold til den stillede

*) »Koggen« (liburnus) var det Fartøj, der i hine Tider dannede Flaadernes Hovedstyrke. Det kunde foruden Skibsmandskab, Krigsmaskiner og deres Betjening føre c. 100 Sværtbevæbnede og 20 Heste og tør saaledes anslaaes at have været et Par Hundrede Tons drægtigt eller med andre Ord af Størrelse som en Skonnert eller mindre Brig i vore Dage. Sandsynligvis har det for og agter været forsynet med skanselignende Forhøjninger, hvor Skytterne havde deres Plads, medens Krigsmaskinerne stode midtskibs. »Sniggen« eller »Schuten« vare mindre, letbyggede Fartøjer, indrettede paa at føres frem saavel ved Sejl som ved Aarer, af Størrelse omtrent som vore Jagter. Bliden var en Kastemaskine, der udsendte Stene eller andre tunge Masser i Bueskud, det saakaldte »drivende Werk« derimod i det Store, hvad Armbrøsten eller Flitsbuen var i det Smaa, idet det udskjød Bjælker eller Stænger i vandret Retning.

Krigsstyrke. Angreb Danekongen nogen af Stæderne, skulde Kongerne komme til Hjælp med al deres Magt. De maatte ingen særlig Fred indgaa og aldrig, saalænge de levede, blive Stædernes Fjende. Til Gjengjæld forpligtede disse sidste sig til tro og enig at holde sammen med Kongerne indtil Afslutningen af en almindelig Fred, til hvilket Tidspunkt de vilde tilbagelevere de omtalte Slotte til Kongerne eller Sverigs Rige; ligesom de ogsaa indbyrdes forbandt sig til trofast Sammenhold. Samtidig med Indgaaelsen af denne Overenskomst meddeltes der fra svensk-norsk Side Stadfæstelse paa og Udvidelse af Stædernes Handelsfriheder, medens disse gjentog det foreløbige Forbud mod alt Handelssamkvem med Danmark og til Dækning af Udrustnings-Omkostningerne lagde en Udførselstold (Pundtold) paa alle Varer, beregnet til fire engelske Penninge af hvert Pund Grot*), hvortil disse ansattes, hvad der omtrent svarer til $\frac{5}{12}$ Procent af Værdien ¹⁰.

Medens de preussiske Stæder vægrede sig ved umiddelbar Deltagelse i det saaledes mod Danmark rettede Angrebsforbund og for deres Vedkommende kun vilde gaa ind paa den vedtagne Udførselstold samt paa Forbudet mod Handelssamkvem med Danmark, lykkedes det derimod fra andet Hold at drage flere Deltagere med ind i Forbundet. De svenske Sendebud havde det Hverv at forhandle ikke alene med Stæderne, men ogsaa med Fyrster i Nordtydskland om en fjendtlig Optræden imod Danekongen, og uagtet det, som tidligere berørt, var kommet til en Fredslutning mellem denne og de holstenske

*) Det flanderske Pund Grot deltes i 20 Skilling og hver af disse i 12 Grote, af hvilke en svarede til 4 engelske Penninge.

Grever Henrik, Klavs og Adolf, kan det dog neppe have været hine vanskeligt at drage Greverne over paa svensk Side, og med dem gjorde da atter Hertug Valdemar af Sønderjylland som bestandig i den senere Tid fælles Sag¹¹. Derimod har Hertug Albert af Meklenborg aabenbart ikke denne Gang stillet sig blandt Kong Valdemars Fjender; thi vel ses der umiddelbart efter Visbys Fald at være bragt en Udsoning i Stand mellem ham og Lybek, men paa den anden Side vides han midt under Krigen i den paafølgende Sommer at have gjæstet Danmark i et helt fredeligt Øjemed. Anledningen til dette Besøg kan nemlig neppe have været nogen anden end hans Søn Hertug Henriks Bryllup med Valdemars Datter Ingeborg, som Kongen synes at have fejret i de første Dage af Juni 1362 paa Vordingborg Slot i en glimrende Kreds, der foruden samtlige Medlemmer af det meklenborgske Fyrstehus talte Hertug Kristoffer, Hertug Erik af Lauenborg, Biskop Magnus af Børglum, Klavs Limbek, Palne Jonsøn, Stig Anderssøn, Henning Podebusk, Benedikt Alefeld, Knud Bugge og mange andre danske og meklenborgske Adelsmænd. I alt Fald ses Hertug Albert og hans Sønner med samtlige nævnte Herrer som Vidner den 4de samme Maaned paa Vordingborg at have meddelt Valdemar Tilstaaelse for Modtagelse af 10,125 Mark lybsk af Datterens Medgift, af hvilken Sum 1000 Mark skulde betragtes som Løsepenge for de fire Aar forud i Wismar tagne danske Krigsfanger. Og hvad enten nu Hertugen har udstrakt sit Besøg i Danmark saa længe, eller, som rimeligere er, paany har gjort en Rejse herover, saa vides han den paafølgende 10de Avgust ligeledes at have været tilstede paa Vordingborg for at oppebære endnu 400 Mark Sølv af Medgiften, for hvilke han tre

Dage senere i Nykjøbing paa Falster udstedte en Tilstaaelse ¹². Hvad endelig angaar Hertug Erik af Sachsen Lauenborg, da frembød hans Stilling ejendommelige Vanskeligheder ved det dobbelte Hensyn, han havde at tage dels til Troskabspligten mod sin Ven og Frænde Danekongen, dels til Vigtigheden af at bevare Landfreden mellem hans Hertugdømme og dets mægtige Nabostad Lybek. Allerede i et i Marts 1361 med sidstnævnte Stad afsluttet Forlig havde han for det Tilfælde, at det skulde komme til Ufred mellem denne og Kong Valdemar, forbeholdt sig Ret til i Danmark at yde Kongen den Krigshjælp, han som hans Lensmand var ham skyldig. Nu kom det i Slutningen af Februar 1362 til en Overenskomst imellem Hertugens Vasaller paa den ene og Stæderne og deres Forbundsfæller paa den anden Side, hvori man enedes om paa tydsk Grund at afholde sig fra ethvert fjendtligt Foretagende mod hinanden indbyrdes, medens det derimod skulde staa Hertugen og hans Mænd frit for at tjene Kong Valdemar til Søs og overhovedet udenfor Tydskland, hvorhos han forpligtedes til at finde sig i, at Hjelpetropper til Kongen af Sverig droge gjennem hans Land ¹³.

Ihvorvel det saaledes ikke lykkedes at inddrage Hertugerne Albert og Erik i Forbundet mod Danmark, saa var dette dog i sig selv stærkt nok til at medføre alvorlig Fare for den, imod hvem det var rettet; men Faren var dog ikke saa nær, som det fra Først af tegnede til. Oprindelig havde man fra Fjendens Side tænkt sig, at Alt skulde være rede til at bryde løs ved Mortensdags Tider 1361; ved den endelige Udfærdigelse af de i Greifswalde aftalte Overenskomster blev Tiden dog udsat til Midfaste 1362, men ogsaa denne Frist blev paa Grund af

Omstændighederne oversiddet. De svenske Sendebud havde ved Indgaaelsen af Overenskomsten med Hansestæderne sat sig ud over deres Fuldmagt, der udtrykkelig forbød dem at pantsætte noget af Rigernes Tilbehør¹⁴. Bahu Slot blev derfor ej overgivet til Stædernes Udsendinge, og til den Misnøje, dette maa have vakt hos hine, kom endnu yderligere indre Uroligheder i Sverig. Den 11te November 1361 — altsaa netop samme Dag, da Magnus og Hakon efter den først truffne Bestemmelse skulde have været færdige med deres Rustninger — skal den Sidstnævnte efter Samraad med det svenske Rigsraad have ladet sin Fader tage til Fange. Den virkelige Sammenhæng hermed lader sig ikke oplyse. Maaske har han virkelig af Harme over at se sit Navn taget forfængeligt baade ved Trolovelses-Overenskomsten med de holstenske Grever og nu sidst ved Forbundet med Stæderne — hvor man, uagtet der ikke var een norsk Mand blandt Sendebudene, uden videre pantsatte de norske Slotte Bahu og Marstrand — og i den Tro, at dette væsentlig skyldtes Faderen, ladet sin første Opbrusning mod denne løbe af med sig. Eller ogsaa har den hele Tilfangetagelse kun været et Spilfægteri for at faa de med Magnus misfornøjede Stormænd til at gaa ind paa Hakons Valg til Sverigs Konge efter Faderen, der virkelig gik for sig den 15de Februar næste Aar¹⁵. Men at der i alt Fald har været Ufred mellem Faderens og Sønnens Tilhængere, ses af begges Brev af 27de April 1362, hvori de meddele, at der nu er indgaaet Forlig og Venskab mellem dem, og byde deres Mænd at ophøre med alle Fjendtligheder¹⁶, og saadanne Forhold skulde under alle Omstændigheder ikke bidrage til at fremskynde de to Kongers Rustninger. Hertil kom den sædvanlige Pengemangel,

der endog nødte dem til hos Lybekkerne at laane de fornødne Midler til Anskaffelsen og Udrustningen af fem Skibe, som de holstenske Grever skulde anvende i deres Tjeneste¹⁷.

De forbundne Søstæder, der vare blevne enige om endnu yderligere at forøge Flaadens kampdygtige Mandskab, saaledes at dette mindst maa have udgjort en Styrke paa 3000 Mand, vare iøvrigt ligesaa lidt som de to nordiske Konger færdige med deres Krigsberedskab til det senest fastsatte Tidspunkt, Midfaste 1362. Fra to store danske Krigsfartøjer, der vare henlagte paa Udkig under Møn, spejdede man endnu forgjæves den 11te April ud over Østersøen efter den forventede fjendtlige Flaade, og det turde vistnok have været endnu to til tre Uger efter denne Dag, inden den lybske Borgemester Johan Wittenborg, der var udset til Overanfører, er stukken i Søen med den af de østersøiske Stæder udrustede Hovedstyrke for ventelig i Øresund at forene sig med de fra Hamborg og Bremen kommende Skibe. Kjøbenhavn, hvis voxende Anseelse var Stæderne en slem Torn i Øjet, synes at have været udset til første Maal for den forenede hanseatiske Krigsmagts Angreb. Fra svensk Side var der imidlertid stillet Anmodning om, at der strax maatte skrides til et Angreb paa Helsingborg Slot, hvor Kongerne Magnus og Hakon da snarest muligt vilde indfinde sig med den lovede Troppstyrke for at understøtte Angrebet. Denne Anmodning fandt et villigt Øre. Efter undervejs at have hærjet Kysterne af Skaane, hvorved bl. A. Kjøbstaden Trelleborg ødelagdes, satte Flaaden Kurs til Helsingborg, hvor man gik i Land og aabnede en Belejring af Slottet. Dette var imidlertid for stærkt til at lade sig tage i en Haandevending: i henved 12 Uger

laa den hanseatiske Krigsmagt derudenfor, og den Stenregn, hvormed dens Krigsmaskiner Dag og Nat uden Ophør overdængede Slottets Mure, formaaede ikke at tvinge det til Overgivelse. Som det synes, laa Flaadens Hovedstyrke opankret i Sundet mellem Helsingborg og Helsingør; men da det neppe tør antages, at Førerne skulde have undladt det Fornødne for at værges samme mod Overraskelse ved et pludseligt Angreb, er det sandsynligt, at en Del af Flaadens mindre Skibe, der vel nærmest havde den Opgave i Forening med nogle fra Kampen og flere nederlandske Stæder hidsendte Fartøjer at skulle beskytte Handelsskibene paa deres Fart gjennem Øresund, dog tillige havde det Hverv at være Flaaden mod en Overrumpling fra dansk Side, og at de nævnte nederlandske Fartøjer som yderste Forposter have krydset i den sydligste Del af Farvandet lige ned til Falsterbo. Saasnart Kong Valdemar var færdig med sine Rustninger, turde han imidlertid have indledet Forhandling med Førerne af hine nederlandske Skibe og formaaet dem til at sejle hjem — en Tjeneste, for hvilken det aabenbart var Lønnen, at der den paafølgende 21de Avgust meddeltes Kampen fornyet Stadfæstelse paa dens Handelsfriheder i Danmark. Umiddelbart efter Nederlændernes Fjernelse er Kongen, som det synes, midt i den anden Halvdel af Juli løben ud fra Vordingborg og har overrumplet og taget Resten af de i Øresundet krydsende Fartøjer, hvorefter han pludselig angreb den ved Helsingborg liggende Flaade. Da Hanseäterne endnu bestandig forgjæves ventede den svensk-norske Hjælp, havde de set sig nødte til at svække Skibenes Besætning; men paa Grund af den ringe Afstand mellem Slottet og Strandbredden kan der ikke være Tvivl om, at det har været Belejringshæren

muligt ved sine Skytter og Kastemaskiner at deltage i Flaadens Forsvar. Kong Valdemar synes derfor ogsaa at have udskibet Tropper for at sysselsætte Fjenden i Land og Kampen `saaledes at have faaet Præget paa engang af et Sø- og et Feltslag. Hvorom Alting er, førte Angrebet til en fuldstændig Sejr for de danske Vaaben. Tolv Kogger eller med andre Ord omtrent Halvdelen af Fjendens egentlige Kampskibe faldt i Kongens Hænder, rigt ladede med Levnetsmidler, Vaaben og allehaande andre Krigsfornødenheder, og med dem en stor Mængde Fanger, for hvis rige Løsepenge han efter Sagnet skal have opført Gaasetaarnet paa Vordingborg Slot. Af de øvrige foran Helsingborg liggende Skibe bleve fremdeles flere under Kampen opbrændte, medens andre søgte Frelse i Flugten, hvad enten disse nu have været egentlige Kampskibe eller, hvad maaske rimeligere er, hørt til Transportflaaden. Hvor føleligt Stædernes Nederlag var, derfor borger bedst den Skildring, de selv gave deraf. Idet de senere bebrejdede deres svensk-norske Forbundsfæller, at de ej vare komne dem til Hjælp, tilføjede de, at da de ikke ene havde været stærke nok til at gjøre Kongen tilstrækkelig Modstand, «lede de det største, uerstatteligste og umaadeligste Nederlag og Forlis, idet deres Folk bleve nedsablede og fangne af deres Modstandere, og fristede umaadelige Tab ved Erobring og Ødelæggelse af Skibe, Varer og andre Ting saavel som ved Løskjøbelse af Fanger og paa mangehaande andre Maader»¹⁸.

Æren for den vundne Sejr tilkommer selvfølgelig fortrinsvis Kong Valdemar selv, der ikke alene maa have sørget for i Tide at være vel rustet til at møde den truende Fare, men tillige vidste saa snildt at beregne det belejlige Øjeblik til at falde over Fjenden og, da Øjeblikket

var kommet, slog saa djærvt til, at Udfaldet for hin blev et fuldstændigt Nederlag. Men en Del af Æren maa dog visselig tilfalde den Mand, som Kongen havde sat til Høvding paa Helsingborg, og som saa tappert og udholdende trodsede den talrige Fjendes Bestræbelser for at tvinge Slottet til Overgivelse, og det ligger derfor nær at opkaste det Spørgsmaal, hvem denne Mand var. Svaret herpaa turde findes i et heldigvis opbevaret Brev, udstedt af Kong Valdemars Befalingsmand paa Helsingborg, Peder Nielssøn, den 8de Oktober 1361, idet der er al Sandsynlighed for, at den samme Mand endnu førte Befalingen paa Slottet syv Maaneder senere. Desværre er det Segl, der har hængt under Brevet, i Tidens Løb gaaet tabt og dermed den Vejledning, som dette rimeligvis vilde have frembudt til at faa Rede paa, hvilken Slægt Peder Nielssøn har tilhørt, og om vi ikke snarere her end i Kampen for Wismar 1351 skulde have en Jernskjæg for os. Er dette Sidste nu end kun en Gisning, saa turde det derimod være saa meget mindre Tvivl underkastet, at vi i det Mindste endnu een Gang i Valdemar Atterdags Historie vilde gjenfinde den samme Peder Nielssøn, idet det aabenbart er ham, som i den næste Hansekrig værgede Lindholm Slot ligesaa mandelig som Tilfældet havde været ved Helsingborg i Sommeren 1362. Kongen kjøbte iøvrigt Sejren dyrt, saafremt den Beretning staaer til Troende, at en under Kampen fra en hanseatisk Krigsmaskine udskudt Sten ramte hans Søn Hertug Kristoffer i Hovedet, og at dette Uheld senere fremkaldte en Hjernelidelse hos ham, der Aaret efter kostede ham Livet. Man har endog ment, at den Sten, der saaledes blev den unge Kongesøns Bane, skulde være udskudt af en Kanon, og det yngste mandlige Skud af Svend Estridsøns Kongestamme

vilde i saa Fald have været et af de første Ofre her i Norden for Krudtets Anvendelse i Krigen. Men medens der vel ikke turde være tilstrækkelig Grund til at betvivle Rigtigheden af, at Hertug Kristoffer overhovedet er bleven ramt paa den omtalte Maade, er der, efter hvad der foreligger os om Hanseaternes Rustninger, derimod ingen Sandsynlighed for, at de allerede ved denne Lejlighed skulde have gjort Brug af Ildvaaben, og det maa derfor have været et Blidekast, der var Skyld i Ulykken¹⁹.

Efter at have bragt sine Priser og Fanger i Sikkerhed lagde Kong Valdemar sig med sin Flaade i Sundet, hvor han i det smalle Farvand med Lethed kunde afskære den slagne Fjende saavel fra Tilbagetog som fra Forstærkning. Samtidig hermed synes han at have ladet Hertug Kristoffer, der altsaa ikke strax følte nogen Meen af det Slag, der havde rammet ham, med en Del af sin Stridsmagt gaa i Land nord for Helsingborg og indtage en Stilling ved Halmstad for at hindre de Svenske i at komme deres betrængte Forbundsfæller til Undsætning. Herved bragtes Belejringshæren for Helsingborg i en saadan Stilling, at enhver yderligere Modstand blev umulig, og at den, som det siden af Stæderne selv indrømmedes, mistvivlede om at komme derfra med Livet. Den maatte derfor aabne Underhandlinger om frit Tilbagetog og foreløbig Vaabenhvile, som Kongen, der — uvist af hvilken Grund — ikke vilde benytte sin Sejr til det Yderste, bevilgede, og Belejringen af Helsingborg blev saaledes hævet, som det synes, i den første Halvdel af August Maaned. Men den tyske Hanse gik strængt i Rette med uheldige Feltherrer, og Begivenhederne ved Helsingborg kostede Johan Wittenborg Frihed og Liv, idet han efter ved sin

Hjemkomst at være lagt i Lænker det følgende Aar blev halshugget paa Torvet i Lybek ²⁰.

Imidlertid havde Kongerne Magnus og Hakon endelig rørt sig. De brøde ind i Sønderhalland, hvor de ved Halmstad stødte paa den under Hertug Kristoffers Befaling staaende danske Krigsmagt. Her fik de imidlertid ved hanseatiske Sendebud Underretning om den ved Helsingborg indgaaede Vaabenhvile. Men den danske Kongesøn vilde ikke vide af, at denne ogsaa skulde omfatte Kongerne. Han tvang dem ikke alene til at forlade de danske Enemærker, men gjorde endog senere hen paa Aaret, enten alene eller i Forening med Faderen, et Indfald i Sverig, hvor han underkastede sig det saakaldte Finveden — den sydvestlige, nærmest op mod Halland stødende Del af Smaaland — og anlagde Forskansninger for at sikre sin Erobring ²¹. Medens de Danske saaledes førte Krigen over i Fjendens eget Land og herved tilføjede denne et Tab, som Magnus og Hakon senere anslog til 30,000 Mark Sølv, plejedes der mellem disse Sidste og Stæderne Forhandlinger til Bilæggelse af det gjensidige Misnøje, der havde rejst sig mellem dem, fra hines Side over den ensidig indgangne Vaabenhvile, fra disses over den sendrægtige Krigsførelse, og paa et Møde i Søderköping i Slutningen af September kom det til Udsoning paa Vilkaar, at Kongerne overdroge Stæderne Øland med Borgholm Slot istedetfor Bahus ²². Havde de Forbundne ikke udrettet Andet, var det dog saaledes i alt Fald lykkedes dem at fravryste Valdemar hans Erobring Øland, og det ligger nær at gætte paa, at denne Bedrift er udført af de holstenske Grever bl. A. ved Hjælp af de Skibe, som de to nordiske Konger gennem Stæderne havde stillet til deres Raadighed ²³. Hvad enten

nu Greverne have udstrakt deres formentlige Togt ogsaa til Gulland og overmandet den derværende danske Besætning, eller Øen paa anden Maade atter for en Tid er bleven bragt under svensk Højhed, saa bliver det i alt Fald under en modsat Forudsætning næsten utænkeligt, hvorledes Visby, saaledes som det ses at have været Tilfældet, skulde kunne have underkastet sig den i Greifswalde vedtagne Pundtold og indbetalt det i dens Havn opkrævede Beløb i den fælles hanseatiske Krigskasse²⁴.

Mødet i Søderköping førte iøvrigt ikke til nogen Gjenoptagelse af Fjendtlighederne. Hansestæderne synes efter de vundne Erfaringer at have opgivet ethvert Haab om en kraftig Krigsførelse fra de tvende Kongers Side og indskrænkede sig derfor til paa Hansedagen i Stralsund den 8de Oktober at tillade deres Borgere paa egen Fare at fejde paa Danmark imod Sikkerhedsstillelse for, at Tilladelsen ej misbrugtes til at forulempe Stædernes eller deres Forbundsfællers Søfart. Stemningen i Stæderne synes i det Hele at have været trykket, fordi Krigen hidtil ikke havde bragt dem nogen Fordel, som kunde veje op mod de overordentlig store Udgifter, den allerede havde paaført dem, og som langtfra vilde kunne ventes dækkede ved den i Greifswalde vedtagne Udførselstold, uagtet den paa nysnævnte Hansedag besluttedes hævet endnu et Aar efter den oprindelig fastsatte Tid. De kunde desuden ikke i Længden finde sig i en Standsning af deres Handel paa Danmark og deres store Sildeforretretning ved Falsterbo. Denne Standsning skabte ikke alene et trykkende Afsavn af en saa daglig Fornødenhed, som Silden dengang var, hvorpaa man søgte at raade Bod ved paa Hansedagen i Stralsund at tilstede enhver Dansk eller overhovedet i Danmark bosat Mand at ind-

føre saltet Sild i Stædernes Havne imod Afgivelse af edelig Forsikring om, at Ingen af »Hansen« havde Andel i Ladningen. Men den medførte tillige den ulige ubehageligere Følge, at en Del af Smaastæderne paa de meklenborgske og pommerske Kyster søgte at benytte Forholdene til paa deres mægtigere Søsterstæders Bekostning at vinde Indflydelse og Rigdom ved at trodse Forbudet mod Handelssamkvem med Danmark — en Førseelse, hvorfor de straffedes med Udstødelse af Hanseforbundet²⁵.

Under disse Omstændigheder var det ikke vanskeligt at faa den foreløbige Vaabenhvile afløst af en egentlig Stilstand. Formodentlig var der allerede ved Helsingborg aftalt nærmere Underhandlinger²⁶, og den 10de November indgik i Rostok de fire vendiske Stæder, Lybek, Wismar, Rostok og Stralsund paa egne og øvrige forbundne Hansestæders samt Kongerne Magnus' og Hakons Vegne med Kong Valdemars Sendebud, Befalingsmanden paa Vordingborg Slot Fikke eller Frederik Moltke samt Kongens Haandskriver Roder, en Vaabenstilstand, der skulde vare fra Mortensaften 1362 til Heligtrekongersdag 1364. Saalænge Stilstanden varede, skulde de tage Krigsfanger gives fri og Erlæggelse af Løsepenge udsættes, med mindre saadanne allerede vare betalte, Handel og Vandel i den angivne Tid gaa sin uforstyrrede Gang som før Krigen og et almindeligt Fredsmøde afholdes næste Majdag. For de øvrige Deltagere i Fejden blev der sat en vis Frist, inden hvilken de, hvis de ønskede det, kunde tiltræde Stilstanden, medens Kongen og Stæderne skulde udvexle deres gjensidige Stadfæstelsesbreve paa samme inden Jul²⁷.

Den af de fire Stæder saaledes afsluttede Vaaben-

stilstand blev ikke modtagen med udelt Bifald af alle Paagjældende. De preussiske Stæder, der dog ikke havde taget nogen umiddelbar Del i Krigen, beklagede sig i en skarp Tone over, at deres Interesser ikke vare tilbørlig varetagne. De havde erlagt deres Told for at se Farten gennem Øresund sikret og deres Varer beskyttede; men disse vare ikke desto mindre gjorde til Bytte af Danekongen og hans Hjælpere og uden Anstød indførte i de krigsførende Stæders Havne for der at blive gjort i Penge. Stilstand havde man sluttet uden deres Samtykke og end ikke i Tide underrettet dem herom. De vilde derfor ikke finde sig i den tagne Bestemmelse om Pundtoldens fortsatte Optrævning og skulde vide at træffe deres Forholdsregler, hvis der ikke desto mindre i Stædernes Havne hævedes Told af deres Fartøjer²⁸. Endog Visby, som havde en saa væsentlig Skyld i, at Krigen var bleven ført, lod i en Skrivelse til de forbundne Stæder skinne igjennem, at den betragtede sig som ladt i Stikken af disse, og anmodede om, at der ikke maatte blive truffen nogen Bestemmelse, som kunde blive Staden til Skade, da den ellers maatte sørge for sig selv²⁹. Havde nu end hverken de preussiske Stæder eller Visby noget Krav paa at blive hørte med Hensyn til Indgaaelsen af en Vaabenstilstand, saa kunde i alt Fald Kongerne Magnus og Hakon som virkelige Deltagere i Krigen med Grund gjøre Fordring herpaa. Men at man ikke i Forvejen havde spurgt om deres Mening, fremgaar klart nok deraf, at de den 7de November — altsaa i de samme Dage, da Stæderne og Kong Valdemars Underhandlere bleve enige om Stilstanden — afsendte en Skrivelse til hine, hvori de beklagede sig over ikke at have hørt et Ord fra dem siden Mødet i Søderköping og begjærte

Meddelelse om, hvorledes det stod sig med Krigsforetagenderne³⁰. Ikke desto mindre synes alle Kong Valdemars Modstandere efterhaanden at have sluttet sig til Stilstanden, Kong Magnus dog med Beklagelse over, at Danekongen havde benyttet Mellemtiden til at gjøre ham og hans Land stor Skade, og med Anmodning om, at Stæderne i Fremtiden vilde vise sig velvillige og oprigtige og ogsaa værne om hans og hans Riges Tarv³¹. Denne Anmodning tydede ikke paa noget meget inderligt Forhold mellem de hidtidige Forbundsfæller, og dette gjælder endnu mere en Udtalelse i samme Brev om, at Stæderne ikke havde tilladt Kongens Mænd at udføre de Levnetsmidler, han havde ladet opkjøbe i deres Havne. Der var saaledes Varsler tilstede, som pegede hen paa, at baade Kong Magnus og hans Søn, der i Alt, hvad der var foregaaet, tør antages langt mere at have givet efter for et Tryk fra Stormændenes Side end at have handlet af egen fri Tilskyndelse, længtes ud af deres Forhold til Stæderne. Vi skulle i det Følgende se, at Kong Valdemar ikke var sen til at benytte sig af denne forandrede Stemning.

TREDJE KAPITEL.

Elisabeth af Holsten vies til Kong Hakons Repræsentant og indskiber sig for at naa Sverig, men strander paa dansk Kyst, hvor hun tilbageholdes, medens Valdemar Atterdag faar maget det saaledes, at hans Datter Margrethe ægtevies til Hakon; Valdemars Søn Junker Kristoffers og Dronning Blankas Død; Indtrykket af Jomfru Elisabeths Fangenskab paa hendes Brødre, de rendsborgske Grever, saavel som i Sverig; de svenske Stormænd falde fra Kong Magnus og tilbyde Kronen til det mекlenborgske Fyrstehus, af hvilket Her-

tug Alberts Søn af samme Navn udses til Konge; Meklenborgernes Togt til Sverig; Magnus og Hakon afsættes og Junker Albert kaares til Sveakonge.

Det var som tidligere berørt det misfornøjede svenske Stormandsparti, der havde faaet Trolovelsen mellem Kong Hakon og Valdemars Datter Margrethe ophævet og i dens Sted bragt en lignende Forbindelse i Stand mellem den unge Konge og de rendsborgske Grevers Søster Elisabeth. De til hint Parti hørende Sendebud, som i Efteraaret 1361 paa Kongernes Vegne i Greifswalde havde afsluttet Forbundet med Søstæderne, og som endnu i Vaaren 1362 vare sysselsatte med ved disse sidstes Bistand at anskaffe Proviant og tilvejebringe Skibe til Krigens Førelse, synes at have benyttet deres Nærværelse paa hin Side Østersøen til at faa den omtalte Forbindelse, der var dem af saa megen Interesse, knyttet saa fast som muligt. Medens Kongerne forgjæves ventede deres Tilbagekomst til Sverig og bl. A. ogsaa herved forsinkedes i Opfyldelsen af deres Forbundspligter mod Stæderne, fik hine maget det saaledes, at Jomfru Elisabeth i Slutningen af Juli 1362 paa Pløn Slot højtidelig blev viet til Kong Hakon, hvis Person forestilledes af et af Sendebudene, Ridder Herman von Vitzen, medens Bruden bortgaves af sin Broder Grev Henrik. Saalænge Krigstilstanden endnu vedvarede og Kong Valdemar var Herre i Farvandet, havde man ikke villet lade Bruden tiltræde Rejsen til Sverig; men efterat der nu var bleven afsluttet en Vaabenstilstand, indskibede Elisabeth sig endelig den 17de December i Travemünde, ledsaget af den Ridder, der havde forestillet Brudgommen, og et glimrende Følge af begge Kjøn. Det var en ublid Aars-tid at gaa til Søs paa i vore Farvande, og den kongelige

Brud havde da ogsaa det Uheld, at Stormen drev hendes Fartøj ind paa det lundske Erkestifts Enemærker³². Stedet, hvor Skibet drev paa Land, angives ikke nærmere; men det er neppe urimeligt at antage, at det har været paa Kysten af Bornholm, som Kongen netop et Par Uger i Forvejen paany havde overladt Erkestiftet, om end paa Vilkaar, at det bestandig skulde staa ham og hans Hus aabent og paa Opfordring atter være at udlevere ham³³. Formodentlig under Paaskud af, at Elisabeth ikke i den ublide Aarstid kunde fortsætte sin saa uheldig paabegyndte Rejse, holdt Erkebiskop Niels Jonsøn hende og hendes Følge fast paa et af sine Slotte, der, hvis vor Gisning med Hensyn til Stedet, hvor Strandingen skete, er rigtig, neppe har været noget andet end Hammershus. Fra dansk Side anførtes der senere for denne Færd den i og for sig uforkastelige Grund, at Erkebispen, der selv som Vidne og Forlover havde overværet den højtidelige Trolovelse mellem Hakon og Margrethe i Aaret 1359, paa Embedsvegne var forpligtet til at hindre det Brud paa Guds og Kirkens Love, der vilde være blevet begaaet, hvis Hakon og Elisabeth havde ægtet hinanden³⁴, idet der ved hins Trolovelse med Margrethe allerede var indtraadt et saadant Svogerskabsforhold mellem ham og Elisabeth, som maatte danne en Hindring for Ægteskab imellem dem*). Det har imidlertid vel neppe været for Guds Skyld alene, at Erkebispen

*) Elisabeths Fader Grev Gert var nemlig en Broder til Margrethes Mormoder Hertuginde Adelheid af Sønderjylland og Elisabeth og Margrethe altsaa efter kanonisk Regnemaade beslægtede i andet og tredje Led. De vare desuden beslægtede i tredje (og fjerde) Led, eftersom Elisabeths Moder Sofie af Werle var en ~~Søn~~datter af Margrethes Oldefader Erik Glipping.

Datter

holdt den uheldige Kongebrud fast. Hensynet til at gjøre Kongen en Gjentjeneste for Afstaaelsen af Bornholm og dets faste Slot Hammershus har vistnok været en medbestemmende Aarsag, og han turde under alle Omstændigheder strax have sat Kongen, der paa den Tid var i Skaane³⁵, i Kundskab om det Forefaldne.

Valdemar indsaa hurtig, hvad der kunde faas ud af den indtrufne Hændelse. Der frembød sig heri en Udvej for ham til at skaffe sig fuldstændig Oprejsning for den Krænkelse, som var tilføjet ham ved de gjentagne Tilløb til en ægteskabelig Forbindelse mellem Kong Hakon og Grev Gerts Datter, og han maatte finde saa meget mindre Betænkelighed ved, at Jomfru Elisabeth vedblivende holdtes fast, som hendes Brødre endnu ikke vare medoptagne under Vaabenstilstanden³⁶. Han kunde ikke være ubekjendt med de svenske Stormænds bestandig mere anmassende Færd ligeoverfor Kong Magnus og med den bitre Stemning, denne maatte føle herover. Det er neppe heller undgaaet ham, at Hansestæderne i Behandlingen af Kong Magnus troligen fulgte det af Stormændene givne Exempel, saa at de ligeoverfor ham havde sat sig ud over de Hensyn, der ellers efter international Vedtægt skyldtes en Forbundsfælle, og at der maatte tillægges det mildest talt kølige Forhold, der var indtraadt mellem hine og Kongen, saa meget større Betydning, som Nordmændene vare i høj Grad indtagne mod Hansestæderne og saa Kongernes Forbindelse med dem med helt ugunstige Øjne³⁷. Endelig har det maattet være ham klart, at Kong Hakon personlig ikke har været gunstig stemt for den holstenske Forbindelse — bl. A. vel ogsaa af den Grund, at Elisabeth maa have været ikke lidet ældre end han — men at Alt, hvad

der hidtil i den Anledning var sket, forsaavidt det overhovedet var sket med hans Vilje og Vidende, maatte forklares ved, at Andre havde benyttet hans Ungdom og Mangel paa Fasthed til at fremme deres egne Planer. Der var altsaa nok, som kunde bibringe Valdemar den Overbevisning, at Magnus og Hakon hellere end gjerne kastede sig i hans Arme, naar han gav Tegn til at ønske en Tilnærmelse. Muligen har han allerede kort efter Nytaar 1363 foreløbig havt et Møde med dem — sidst i December og først i Januar ses han at have opholdt sig i Skaane og kunde herfra med Lethed selv møde Kongerne, der skulde erklære sig med Hensyn til deres Tiltrædelse af Vaabenstilstanden mellem Halmstad og Lahlholm — men under alle Omstændigheder kom det tidlig paa Vaaren til en personlig Sammenkomst med dem paa dansk Grund. Efter Indbydelse indfandt nemlig Magnus og Hakon, ledsagede af Dronning Blanka, sig hos Kong Valdemar paa Sjælland, og her skete det tilsyneladende Ubegribelige. Det lykkedes den snilde Valdemar, vistnok trolig understøttet af Dronning Blanka, at faa begge sine kongelige Gjæster overtalte til at opgive den Brud, der allerede var halvvejs til Sverig, og igjen at gaa ind paa Tanken om Hakons og Margrethes Forening, og vant til at smedde, mens Jernet var varmt, vilde han ikke se dem rejse, før Sagen var uigjenkaldelig afgjort. Første Søndag efter Paaske den 9de April 1363 blev da i Overværelse af Erkebisper af Lund, mange Bisper, Klærker og Lægfolk, Sverigs og Norges Konge Hakon i Kjøbenhavn ægteviet til den 10aarige Margrethe Valdemarsdatter³⁸ og Grundvolden saaledes lagt til de trende nordiske Rigers senere Forening. Formodentlig drog Margrethe efter Vielsen med sine Svigerforældre til Sverig

eller Norge, for at hendes Opdragelse der kunde fuldendes. I alt Fald vides hun, indtil hun som Voxen tiltraadte Samlivet med sin kongelige Husband¹, at have havt en svensk Frue til Hovmesterinde, nemlig den helige Brigittas Datter Merete, anden Gang gift med Bengt Algotsøns Broder Knud, og det fortælles, at den unge Dronning mangel Gang maatte smage det samme Ris, som Fru Merete havde bunden til sin egen Datter³⁹.

Uagtet Kong Magnus endnu indtil i Løbet af det følgende Aar skrev sig »Konge af Skaane«, er det dog næsten umuligt Andet, end at der ved denne Lejlighed er blevet rejst Spørgsmaal om en endelig Afstaaelse af de skaanske Landskaber, som Valdemar nu paa tredje Aar havde i sit Værge, medens denne da formodentlig til Gjengjæld har tilbudt at give Afkald paa Besiddelsen af det Aaret forud erobrede Landskab Finveden. Vel turde der ikke endnu ved Mødet selv være udfærdiget noget formeligt Brev paa Afstaaelsen, men der er fra Kong Magnus' Side vistnok i alt Fald meddelt Løfte om Udstedelsen af et saadant. Yngre Beretninger ville, at der ved Mødet mellem Kongerne skal være givet Sagen det Udseende, at hine Landskaber skulde betragtes som en Morgengave til Margrethe, saaledes at Meningen har været, at de efter Valdemars Død skulde tilfalde hende. Men bortset dels fra en saadan Morgengaves altfor store Udstrækning dels fra det Usandsynlige i, at Valdemar skulde være gaaet ind paa en Ordning, der aabnede Mulighed for Landskabernes fornyede Løsrivelse fra Danmark, saa vides Margrethe under alle Omstændigheder senere hen i Tiden som Morgengave at have besiddet Bahus Slot med Tilliggende. Medens der saaledes neppe kan fæstes Lid til hine Beretninger, synes Magnus til

Sikkerhed for Opfyldelsen af det ovenantydede Løfte at have stillet Bahus til Valdemars Fætter Hertug Eriks Raadighed, og det tilmed saaledes, at det ikke igjen skulde udleveres Magnus, medmindre denne stillede Varberg i Stedet. I alt Fald ses det førstnævnte Slot, der Aaret forud endnu var i norsk Værge, allerede i Sommeren 1363 at have været bestyret af den holstenske eller lauenborgske Ridder Gotskalk Skarpenberg paa Hertug Eriks Vegne. Men siden Hr. Gotskalk endnu mindst to Aar efter sad som Befalingsmand paa Bahus, er det rimeligt nok, at Aftrædelsesbrevet, som Valdemar formentlig har fordret beseglet ogsaa af det svenske Rigsraad, aldrig senere er blevet udfærdiget, fordi det har været Magnus umuligt at opfylde denne Fordring. Om der derimod maatte være Føje til at skjænke den gamle Beretning nogen Tiltro, hvorefter Kong Magnus skal have overleveret Valdemar de Skjøder og andre Brevskaber, han havde i Hænde paa hine Landskaber, og Valdemar strax have kastet disse ubehagelige Papirer paa Ilden, skulle vi lade staa hen; men i bekræftende Fald maa denne Beretning utvivlsomt henføres til dette Møde i Kjøbenhavn og ikke til det, der afholdtes 1359⁴⁰.

Saameget turde efter alt det Anførte dog være sandsynligt, at man i Kjøbenhavn er bleven enig om, at Herredømmet over de skaanske Provinser skulde forblive, hvor det da var. Den kongelige Brudgom og hans Fader turde det vel have været saa meget mindre vanskeligt at faa til at gaa ind herpaa, som de dog maatte kunne sige sig selv, at Kong Valdemar allerede havde saa godt et Tag i hine Provinser, at det skulde falde dem svært atter at fravryste ham dem. Og hertil kom, at der, saaledes som Forholdene stillede sig, i Forbindelsen med

den unge danske Kongedatter aabnede sig en forførerisk Udsigt til eller dog Mulighed for en Forening af alle tre nordiske Kroner, om ikke allerede paa Hakons, saa i alt Fald paa hans Æts Hoved — en Udsigt, der i alt Fald ganske vist turde have været medbestemmende for dem til at nedslaa de Betænkeligheder, der ellers havde kunnet hentes mod Ægteskabet med Margrethe fra den Omstændighed, at det allerede var kommet saa vidt med den holstenske Grevedatter. Hertug Kristoffers Helbredstilstand synes nemlig allerede paa den Tid, hans Søsters Bryllup fejredes, at have været saa vaklende, at det Værste stod til at befrygte — hvad enten nu Aarsagen hertil maa søges i det Uheld, der skal være overgaaet ham i Slaget ved Helsingborg Aaret forud, eller ej — og kun to Maaneder efter Vielsen, den 11te Juni 1363, fristede Kong Valdemar den Sorg at miste denne sin førstefødte og nu eneste Søn, som efter, hvad der tidligere er anført om hans sandsynlige Fødselsaar, da tør antages at have været i en Alder af omtrent 22 Aar*). Af de fyrstelige Personer, der havde været med ved det betydningsfulde Møde i Kjøbenhavn, var den unge Hertug af Lolland iøvrigt ikke den eneste, der ikke levede Aaret ud. Han fulgtes snart efter i Graven af Dronning Blanka: ret som om hun kun havde levet saa længe for at deltage i at bringe det Ægteskab i Stand, hvoraf hun lige fra Begyndelsen synes at have været den ivrigste

*) Et i Alabast udhugget Billede af en ung Mand i hvilende Stilling og iført ridderlig Rustning; som fra gammel Tid i flere Stykker havde ligget forvaret i en Egekiste i Roskilde Domkirke, og som efter det, hvad der forelaa, maatte antages at forestille Hertug Kristoffer, er i Aaret 1879 ved offentlig Foranstaltning blevet sammensat, afpudset og henlagt paa en til den Ende oprejst Marmorsarkofag i Domkirkens Kor.

Tilhænger, døde hun ud paa Høsten samme Aar. Den Omstændighed, at begge disse Dødsfald fulgte saa kort efter Hakøns og Margrethes Bryllupshøjtid, er det formodentlig, der har skabt det Rygte, at de Paagjældende skulle være omkomne ved Gift — et Rygte, som en senere Tids ligesaa taabelige som ondskabsfulde Indbildningskraft har forbedret med den Tilsætning, at det skulde være Kong Valdemar, der for at skaffe sin Datter saa meget hurtigere Adgang til Sverigs Throne ved Bryllupsfesten havde givet baade Magnus, Blanka og en Del af deres Følge Gift, at Magnus var bleven reddet af sin Læge, men Blanka bleven et Offer for Giften tilligemed Valdemars egen Søn, der hændelsesvis var kommen til at faa sin Del med af den for Gjæsterne tillavede Drik. Men bortset fra den her antydede yngre Udsmykning er det tilstrækkelig godtgjort, at hint Rygte er ligesaa grundløst som det tilsvarende, der har beskyldt Kong Magnus og Dronning Blanka for at være deres ældste Søns Mordere⁴¹.

Mærkværdigt nok synes Jomfru Elisabeths ellers saa overmodige Brødre, de rendsborgske Grever, med en vis Koldsindighed at have funden sig i den deres Søster overgaaede Skæbne, og uagtet det Forefaldne var det saa langt fra, at de gjorde nogen Vanskelighed ved for deres Vedkommende at gaa ind paa den afsluttede Vaabenstilstand, at de tvertimod beklagede sig over, at Danekongen ikke hidtil havde optaget dem i den. Det var, som om de stiltiende indrømmede, at baade Erkebispens og Kongen vare i deres gode Ret, idet deres Bestræbelser kun gik ud paa atter at faa Søsteren sat i Frihed, og det uagtet Kongen havde benyttet den Omstændighed, at han endnu ikke havde stadfæstet Vaabenstilstanden ligeoverfor dem,

til at opsnappe et holstensk Sendebud, som skulde overbringe Kongerne Magnus og Hakon samt det svenske Rigsraad vigtige Brevskaber. Den 24de Januar 1363 underrettede de saaledes for anden Gang Hansestæderne om, at det endnu ikke var kommet til en endelig Afgjørelse med Hensyn til deres Optagelse under Vaabenstilstanden, fordi Kong Valdemar ikke vilde udstrække den til sin Svoger, den sønderjydske Hertug. De anmodede derfor Stæderne om at se at faa den antydede Vanskelighed bortryddet og ved samme Lejlighed at bringe deres Søster i Erindring. Hen i April, efterat Ægteskabet mellem Hakon og Margrethe allerede var indgaaet, vedtoges det efter fornyet Anmodning fra Greverne paa et Hansemøde at »formane« Kong Valdemar i Anledning af deres Søster; men uagtet Sagen igjen blev bragt paa Bane ved et senere Møde i Juli s. A., ses der ikke at have været Spørgsmaal om yderligere Foranstaltninger i det tilsigtede Øjemed end slige Formaninger⁴². Naar den stakkels skuffede Grevedatter atter har faaet sin Frihed, vides ikke; men at man fra dansk Side ikke har sluppet hende løs uden betydelige Løsepenge, tør maaske sluttes deraf, at hendes Broder Grev Henrik paa Hansedagen den 24de Juni 1366 gjorde et frugtesløst Forsøg paa at faa Stæderne til at tage Del i Omkostningerne ved hendes Befrielse⁴³. Da hendes Fangenskab endelig langt om længe var forbi, skal hun have taget det Parti at skjule Sorgen over sin Vanskæbne bag Nonnesløret⁴⁴.

I Sverig vakte Budskabet om, hvad der var forefaldet ved de tre nordiske Kongers Sammenkomst i Kjøbenhavn, selvfølgelig den største Harme hos de høje gejstlige og verdslige Herrer, der i saa lang Tid havde vist Trods og Opsætsighed mod Kong Magnus og nu saa

deres Værk, den holstenske Trolovelse, tilintetgjort, ja, hvad værre var, den Herre, som saa længe kun havde været en Bold i deres Haand, i den nøjeste Forbindelse med den mægtige Danekonge. I Tillid netop til denne Forbindelse synes Magnus paa sin Side ogsaa at have vist større Bestemthed i sin Optræden mod Stormændene end hidtil; men denne Bestemthed kom nu for sent. De misfornøjede Herrer havde allerede svoret hans Fald og indlode sig i al Hemmelighed paa forræderiske Underhandlinger om Kronens Overdragelse til en Anden. I Henhold til Trolovelses-Overenskomsten af 1361 skal der først være gjort den holstenske Grev Henrik Tilbud om dens Modtagelse. Da han imidlertid afslog Tilbudet, vendte man sig med bedre Frugt til Hertug Albert af Meklenborg, der vistnok allerede tidligere har staaet i Forbindelse med de misfornøjede svenske Herrer, og hvis hele hittidige Politik ligeoverfor hans kongelige Svoger med alle dens tilsyneladende saa uudgrundelige Svingninger uden Tvivl bestandig har havt det til Endemaal, som nu paafulgte. I Forhandlingerne om den svenske Krone inddrog Hertugen aabenbart baade de holstenske Grever og Hansestæderne. Medens han fik hine til at give Løfte om at ville oplade ham Kalmar Slot, der var dem pantsat⁴⁵, synes han at have stillet disse Hjælp i Udsigt i deres Fejde mod Kong Valdemar for at faa dem til at støtte Planen om den svenske Krones Overdragelse til det meklenborgske Hus. Paa et Hansemøde i Lybek St. Hansdag 1363 blev der i alt Fald i hemmelighedsfulde Udtryk drøftet en Plan til et Forbund indtil Helligtrekongersdag 1365 mellem Stæderne og de nysnævnte Fyrster, hvorefter man »i de Krige, der vare paatænkte«, skulde hjælpe hinanden med en nærmere angiven Styrke.

Stæderne vare imidlertid tilbøjelige til imod et Pengevederlag at betinge sig Ret til i Løbet af den Tid, for hvilken Forbundet skulde indgaas, at slutte særlig Fred med den paagjældende Fjende, medens Fejden fortsattes fra Fyrsternes Side, hvorimod disse dog gjorde Indsigelse. Da man nu ikke kunde blive enig i saa Henseende, udsattes Bestemmelse herom til et senere Møde⁴⁶. I Beretningen om dette findes den hele Sag imidlertid slet ikke berørt, og Forbundet er derfor i Virkeligheden neppe blevet indgaaet. Det er dog vistnok ikke at betvivle, at Hansestæderne ikke destomindre have været tagne paa Raad med om, hvilket Medlem af det meklenborgske Fyrstehus, der skulde udses til Sverigs Throne. I alt Fald synes deres Finger at spores med i det endelige Valg, idet dette, ventelig for at afvende den af de svenske Stormænd og af Hansestæderne lige meget frygtede Fare for en Forening af Sverigs og Danmarks Kroner paa eet Hoved, faldt paa Hertug Alberts yngre Søn af samme Navn med Forbigaaelse af den ældre Broder Henrik, der, som ovenfor antydet, ikke længe i Forvejen havde ægtet Valdemar Atterdags Datter Ingeborg.

Efter at man saaledes var bleven enig om, hvem der af Navn skulde opstilles som Modkonge mod Magnus og Hakon — thi at Hertug Albert selv i Gjerningen skulde være Sverigs tilkommende Hersker, var i alt Fald for hans eget Vedkommende afgjort — og efterat man havde rustet sig tilbørlig, gik baade Fader og Søn, ledsagede bl. A. af Grev Henrik, som det synes, i Begyndelsen af November 1363 under Sejl fra Warnemünde og stævnedes ad Sverig til med en velbemandet Flaade. De landede den 10de November i Kalmar og droge derfra til Stockholm, hvor den unge Albert den 30te November hylde-

des af Indbyggerne. Derefter blev der til næstkommende Februar Maaned indvarslet en almindelig Rigsdag i Upsala, for hvilken Kongerne Magnus og Hakon indstævnedes til Møde. Uagtet de udebleve, skredes der dog til formelig Rettergang imod dem, og Anklagen var et tro Udtryk af hele den vrang Opfattelse af deres Forhold til Kong Valdemar, som havde dannet sig hos deres Modstandere, og som har gjort sig gjældende hos alle svenske Historieskrivere, lige indtil den seneste Forskning har blottet dens Uholdbarhed. Den gik nemlig — foruden at omtale Kong Magnus formentlige slette Levnet og Ringeagt for pavelige Bandsættelser — bl. A. ud paa, at han forsætlig havde ladet de Riget tilhørende Landskaber (Øland og Gulland) hærje af dettes argeste Fjende, at han paa nedrig Vis havde afhændet Skaane og Halland, som vare saa dyrt kjøbte, og at han havde forbundet sig med bemeldte Rigets argeste Fjende og fulgt hans Raad og Indskydelser. Dommen lød paa Afsættelse fra Sverigs Throne, og umiddelbart derefter, den 15de Februar 1364, blev den unge Albert af Meklenborg kaaret til Svea-konge og hyldet paa Mora Sten⁴⁷.

FJERDE KAPITEL.

Kong Valdemar begiver sig paa en længere Udenlandsrejse, de sandsynlige Grunde til og Formaal for denne; Tilbageblik paa, hvorledes Forholdene i Mellemtiden havde stillet sig til Hansestæderne; frugtesløst Fredsmøde i Nykjøbing, Krigens Kostbarhed for Stæderne og deraf følgende Mangel paa Iver for dens Gjenoptagelse; Valdemar gjæster først Kejser Karl IV, indtræffer ved dennes Bryllupsfest i Krakow, drager derfra til Prag og videre over Køln til Flandern, hvorfra der paatænkes et Besøg i England, som dog opgives; fra

Flandern drager Kongen til Pavehoffet i Avignon, hans Modtagelse her og de hos Urban V opnaaede Gunstbevisninger; hans Tilbagerejse fra Avignon og Hjemkomst.

Det stod ikke i Kong Valdemars Magt at beskytte sine nye Forbundsfæller Kongerne Magnus og Hakon imod det nys omtalte Forsøg paa at fravryste dem Sverigs Krone, da han paa Grund af den Hemmelighedsfuldhed, hvormed Forberedelserne dertil bleve truffene, og Datidens fuldstændige Mangel paa et fast og stadigt Diplomati aabenbart har været uvidende om Planen, medens han paa den Tid, da man skred til dens Udførelse, havde begivet sig paa en længere Udenlandsrejse og allerede var fjernt fra Danmark og det øvrige Norden. Det ser endog ud til, at man med Forsæt ikke skred til Planens Udførelse førend nogen Tid, efterat Valdemar havde tiltraadt sin Rejse, og man saaledes kunde være sikker paa ikke at se det Hele forpurret ved hans Indskriden. Man har havt meget ondt ved at forklare sig Aarsagerne til, at Kongen paa dette Tidspunkt kunde begive sig paa den antydede Rejse, og der har end ikke manglet saa besynderlige Opfattelser, som at Grunden dertil skulde være at søge i Frygt og Rejsen saaledes at betragte som et Slags Flugt. Det turde imidlertid ikke være saa vanskeligt at opstille en langt sandsynligere Forklaringsgrund. Der er for det Første en Grund, der ligger saa nær, at man maaske alene derfor ikke er falden paa den, fordi man i den Grad har vænnet sig til i Valdemar Atterdag bestandig kun at se den kolde beregnende Statsmand, at man næsten har glemt, han dog ogsaa var Menneske. Som tidligere berørt, havde han jo i den umiddelbart foregaaende Sommer maattet følge sin Søn, den unge Hertug Kristoffer, til hans sidste Hvilested i Roskilde Dom-

kirke, og der kan ingen Tvivl være om, at det Tab, han saaledes havde lidt, har ramt hans Hjerte saa dybt og smertelig som intet Andet. Kristoffer var jo ikke alene hans førstefødte, men ogsaa hans eneste Søn; thi vel havde Dronning Helvig senere født ham flere Sønner, men disse maa være døde allerede i deres spæde Alder, og med den 22aarige Kristoffer var saaledes det sidste mandlige Skud af hans kongelige Stamme sunket i Graven. Og ligesom Valdemar aabenbart allerede tidlig har lagt an paa at opdrage sin Førstefødte til engang at fortsætte hans eget Værk, saaledes turde den unge Fyrste ogsaa have været i Besiddelse af Egenskaber, der varselede, at han engang vilde være Mand for at løfte sin Faders Arv. Der behøves jo i saa Henseende neppe andet Vidnesbyrd end det allerede omtalte, at Valdemar Aaret forud ikke havde taget i Betænkning at betro den da kun 21aarige Kongesøn Befalingen i den mod Sverig mest udsatte Grænseprovins, og at han herfra gjorde et Indfald ind paa Fjendens Enemærker, hvoraf Frugten var Indtagelsen af et helt Landskab — en Bedrift, som Faderen synes at have belønnet med at skjænke ham Titelen «Hertug af Halland»⁴⁸. Hvad Under da, om Kongen var saa nedtrykt over Tabet af denne Søn, at han kunde føle Trang til at give Sindet den forrige Spændkraft ved Hjælp af de nye Indtryk, en Rejse i fremmed Land kan skjænke? Har nu dette været en af Aarsagerne til Rejsen, saa har det paa den anden Side visselig ikke været den eneste. Det er i højeste Grad sandsynligt, at der til denne har været knyttet vigtige og betydningsfulde politiske Formaal. Dette turde alene fremgaa deraf, at Rejsen gjaldt Kejser og Pave, de to vigtigste Led i Dattidens politiske System, og det er i alt Fald en ingen-

lunde urimelig Gisning, man har opstillet, naar man har troet, at Kongens Ærinde hos den Førstnævnte især har været at bearbejde ham for Tanken om at søge det Forbund mellem de nordtydske Søstæder sprængt, der mere og mere truede al national Handel og Erhverv i Nord-evropa med fuldstændig Undergang⁴⁹. Skulle vi selv opstille endnu en Gisning om Hensigten med Besøget hos Kejseren, da ligger det nær nok at gætte paa, at det bl. A. ogsaa her gjaldt om at lægge et godt Ord ind for Kongens trofaste Ven Hertug Erik af Lauenborg, der af Hertug Rudolf af Sachsen-Wittenberg var anklaget for Kejseren som den, der gjorde ham Embedet som det romerske Riges Erkemarskalk stridig, og nu efter at have siddet to kejserslige Stævninger overhørig endelig den 15de Juli 1363 var bleven erklæret i Rigets Acht⁵⁰.

Hvad nu endelig det valgte Tidspunkt for Rejsens Tiltrædelse angaar, da var det — bortset fra den meklenborgske Plan paa Erhvervelsen af den svenske Throne, hvorom Valdemar som sagt maa have været uvidende — af den Beskaffenhed, at der ikke kunde være væsentlige Betænkeligheder for Kongen ved at forlade Riget. Af det mægtige to Aar forud dannede Forbund mod ham havde han allerede vidst at drage de svensk-norske Konger ud. Det Samme er vistnok allerede inden hans Afrejse lykkedes ham med Hensyn til den ene af de holstenske Grever, hans Fætter Adolf VII, Johan den Mildes Søn, ved at give ham den længe attraaede Stadfæstelse paa Forleningen af Femern og derved for Resten af sin Levetid at knytte ham til sig og Danmarks Rige. I alt Fald var det ikke længe efter Tiltrædelsen af Kong Valdemars Udenlandsrejse, den 29de Februar 1364, at Grev Adolf udstedte sit Gjenbrev i Anledning af Forlenin-

gens Fornylse, i hvilket han forpligtede sig til som Kongens Vasal at yde ham Hærfølge endog mod sine hidtidige Forbundsfæller Hansestæderne, at mægle mellem Kongen og de andre holstenske Grever og, saafremt de ikke vilde modtage hans Mægling, at sidde stille med sin Andel af Holsten og, hvis de vilde angribe Kongen eller Danmarks Rige, at væрге det som tro Mand⁵¹. Af de tilbageblivende Deltagere i Forbundet vare Hansestæderne ubetinget de farligste; men at Faren for nogen Gjenoptagelse af Fjendtlighederne fra deres Side ikke var overhængende, vil fremgaa af følgende Tilbageblik.

I Henhold til Vaabenstilstands-Overenskomsten af November 1362 havde der allerede i Vaaren 1363 været afholdt et frugtesløst Fredsmøde med dem i Nykjøbing paa Falster; hvor Befuldmægtigede fra de fem vendiske Stæder samt Stettin og Kiel samledes den 7de Maj. Kong Valdemar var der imidlertid ikke, men lod dem anmode om at begive sig til ham i Vordingborg, hvad de dog afslog. Fra Kjøbenhavn tilskrev Kongen dem fire Dage senere, at han havde bemyndiget Erkebiskop Niels Jonsøn, Befalingsmanden paa Kjøbenhavns Slot Fikke Moltke, Marsken Anders Frost og Hertug Kristoffers forhenværende Hovmester Kersten Kule til at underhandle med dem, idet han iøvrigt selv med det Første vilde indfinde sig. Den 19de Maj kom han, ledsaget af Hertug Erik og Klavs Limbek, og der begyndte nu en Række Forhandlinger, der omfattede Forholdet ikke alene mellem Danmark og Stæderne, men ogsaa mellem disse og deres tidligere Forbundsfæller Kongerne Magnus og Hakon saavel som mellem Kong Valdemar og de rendsborgske Grever fornemmelig i Henseende til den mod deres Søster udviste Fremfærd, men af hvis nærmere Indhold det paa

Grundlag af de foreliggende Kilder iøvrigt ikke er muligt at danne sig noget klart Billede. Fra dansk Side blev der fremsat en Del Klagepunkter imod Lybekkerne i Anledning af deres Forhold siden Vaabenstilstandens Afslutning, blandt hvilke vi, foruden Vægning ved Løsgivelsen af Fanger og slet Behandling af kongelige Sendebud, særlig skulle fremhæve Tilbageholdelsen af den aarlige Byskat, som Kejser Karl havde anvist Danekongen. Paa disse Anker turde der dog ikke have været lagt nogen afgjørende Vægt, siden Kongen den 21de lod Stædernes Udsendinge forelægge et Fredstilbud, hvorved han lovede dem Beskyttelse i deres Handelssamkvem med Danmark imod Erlæggelse af de befalede Toldafgifter, Fritagelse for Strandret, og for Inddragelse under Kronen af dem tilhørende indstrandet Gods, Haandhævelse af deres gamle Forrettigheder ved Skanør og Falsterbo og formel Stadfæstelse paa deres tidligere Fribreve — Alt under Forudsætning af, at de til Gjengjæld «handlede mod ham, som deres Forfædre havde handlet mod hans Forfædre»⁵². Stæderne, der tilmed endnu ikke havde opgivet Haabet om at faa Valdemar til at give Erstatning for den Skade, der fra dansk Side skulde være dem tilføjet i Tiden dels før Felttogets Paabegyndelse dels efter Stilstandens Indgaaelse, vare imidlertid ikke tilfredse med det gjorte Tilbud⁵³, for hvis Udvidelse de senere søgte at formaa Hertug Erik til at være Talsmand, og Mødet førte ikke til nogen Forlængelse af Vaabenstilstanden; end sige til en Fredslutning.

Paa den næste Hansedag, der afholdtes den 24de Juni, ses der endog allerede at have været forhandlet om Foranstaltninger, der maatte træffes, saafremt Fjendtlighederne skulde blive gjenoptagne, for hvilket Tilfælde de

liflandske Stæder samt den nederlandske Stad Kampen opfordredes til Deltagelse i Krigen, medens de preussiske ikke alene lovede at underkaste sig Pundtolden paa et Aar fra næste Faste af, men endog tilbøde at søge deres Landsherre, den tyske Ordens Stormester, formaaet til at stille Skibe og Mandskab til Forbundets Raadighed⁵⁴. Den fra de preussiske Stæders Side saaledes udviste Tilbøjelighed til at opgive den tilbagetrukne Holdning, de hidtil havde indtaget — et Omslag, som finder sin Forklaring deri, at Danekongen, som i deres Tiltrædelse af Bestemmelserne om Pundtolden ikke uden Føje havde set et imod sig rettet fjendtligt Skridt, behandlede deres Skibe derefter og desuden, om end forgjæves, havde beklaget sig hos Stormesteren over deres Færd⁵⁵ — kunde dog ikke skabe nogen væsentlig Forandring. I Begyndelsen af September blæste der i alt Fald igjen en fredelig Luftning. Der gjordes Tilbud om Mægling fra Hertugerne af Wolgast og Biskoppen af Kamin, og der var endog Tale om en ny Sammenkomst mellem Udsendinge fra Stæderne og Kongen, der ventedes til Stralsund⁵⁶. Om et saadant Møde dengang er blevet afholdt, turde være tvivlsomt; men Alt synes at pege hen paa, at der trods Forudsætningen om en mulig Fortsættelse af Krigen i Virkeligheden kun var saare liden Tilbøjelighed hos de hanseatiske Kjøbmænd til at gjenoptage en Fejde, der efterhaanden, som Tiden gik og Forholdene bedre lode sig overskue, viste sig at have kostet dem særdeles store Ofre.

Allerede i Begyndelsen af Aaret 1363 beregnede otte af de forbundne Steder deres Krigsomkostninger — endog bortset fra, hvad der var udgivet for Anskaffelsen af Skibe og Vaaben saavelsom i Løsepenge for Fanger —

til over 104,000 Mark lybsk. I Slutningen af Juli s. A. var Regningen paa lidet nær voxet til det Dobbelte, idet den ansloges til 202,400 Mark lybsk, hvorunder endda tildels ikke var indbefattet, hvad der var betalt i Løsepenge for tagne Krigsfanger⁵⁷. Ifølge Vaabenstilstanden i Rostok skulde jo vel de Fanger, der ikke allerede havde løskjøbt sig, foreløbig sættes paa fri Fod; men uagtet Stæderne allerede i Januar 1363 beklagede sig for Hr. Fikke Moltke i saa Henseende⁵⁸, synes dog ikke faa af de danske Herrer, der som Deltagere i Kampen foran Helsingborg havde gjort Fanger, at have fundet det rimeligt, at de rige Hanseater strax skulde betale for deres Frihed. Under alle Omstændigheder var Betalingen af Løsepenge jo ikkun udsat, tidlig eller sent skulde den engang ydes, hvis de Paagjældende ikke paany vilde indstille sig som Krigsfanger, og Pengene maatte altsaa tages med i Beregningen ved Spørgsmaalet om, hvad Krigen overhovedet havde kostet. Løsepengene vare iøvrigt yderst forskjellige efter Fangens Stilling og Betydning. Vi have Kvitteringer for saa maadeholdne Summer som 8¹/₂, 20, 30, 35 Mark Sølv; men da der ogsaa anføres Exempler paa, at der for en enkelt udenlandsk Hovedsmand, som havde stillet sin Bande til Stædernes Raadighed, maatte betales 160 (600 Mark Lybsk) og for nogle Raadmænd fra Rostok tilsammen 1000 Mark Sølv, er det ikke forunderligt, at der ved Nytaarstid 1364 kunde anslaaes at være udgivet i Løsepenge efter Fradrag af, hvad der var tilfaldet de enkelte paagjældende Stæder af Pundtolden, i Alt 166,234 Mark lybsk⁵⁹. Hvormeget Krigen i det Hele har kostet Stæderne, lader sig end ikke tilnærmelsesvis med Sikkerhed beregne; men det fortjener dog endnu i saa Henseende

at anføres, at alene de fire, men rigtignok mest betydende af de forbundne Stæder, nemlig Lybek, Rostok, Wismar og Stralsund senere hen i Tiden for deres Vedkommende ansloge Omkostningerne til over 234,000 Mark lybsk ⁶⁰. Regner man, at der dengang gik omtrent $3\frac{3}{4}$ Mark lybsk paa en Mark Sølv, bliver det nysnævnte Beløb 62,400 Mark Sølv eller i vore Penge 2,308,800 Kroner. Hvor lidet Pundtolden skulde bidrage til at dække saa store umiddelbare Udgifter, kan skjønnes deraf, at den i det første Aar kun indbragte noget over 7000 Mark lybsk ⁶¹, og hvor stort var ikke det Tab i Indtægt, der var lidt ved Standsningen af al Handel paa Danmark og af den store Bedrift ved Falsterbo? Disse Tab bar man ikke uden Klage, og den Misstemning, de vakte, er neppe bleven Kong Valdemar ubekjendt. Han skulde saaledes ikke nære stor Frygt for, at Stilstandens Udløb i Virkeligheden skulde blive. Løsenet til nye fjendtlige Foretagender fra Stædernes Side, og under alle Omstændigheder sørgede Kongen, før han forlod Riget, som det Følgende vil vise, for Tilstedeværelsen af tilstrækkelige Stridskræfter til for det værste Fald at holde dem i Tømme.

Allerede midt paa Sommeren maa Kong Valdemar have anmeldt sit Besøg hos Kejser Karl, der paa den Tid var i Færd med at faa afsluttet en Række langvarige Tvistigheder med Kongerigerne Polen og Ungarn ved et Giftermaal mellem sig selv og en Nærbeslægtet af begge disse Rigers Fyrstehuse, idet han nemlig efter Aaret forud for tredje Gang at være bleven Enkemand nu friede til den skønne Elisabeth, Datter af Kong Valdemars Fætter Hertug Bugislaf af Wolgast. Den 7de Avgust sendte Kejseren Valdemar det sædvanlige

Lejdebrev med en Skrivelse, hvoraf man ser, at Kongen havde erklæret det for Hensigten med sit Besøg at »forhandle adskillige alvorlige Anliggender« med ham, og hvori han indstændig anmodede Valdemar om snarest muligt at gjæste ham, hvor han end saa var, med Tilføjende, at Kongens Besøg vilde foraarsage ham den største Glæde⁶². Formodentlig tog Kongen hjemmefra sidst i Oktober og drog først til Pommern, hvor Hertugerne af Wolgast modtog deres Lensherre med store Æresbevisninger⁶³. Under hans Ophold her søgte Borgmestrene for de ni Hansestæder Lybek, Rostok, Wismar, Stralsund, Stettin, Neu Stargard, Kolberg, Kiel og Greifswalde, der den 1ste November vare traadte sammen til Afholdelse af en Hansedag i sidstnævnte By, efter Opfordring af de nævnte Hertuger samt Biskoppen af Kamin en Sammenkomst med ham i Wolgast, hvor der blev ført Forhandlinger, formodentlig om Vilkaarene for en Forlængelse af Vaabenstilstanden, men, som det udtrykkelig bemærkes, Intet afgjort. Ligeledes synes de preussiske Stæder at have benyttet Valdemars Nærværelse i deres Nabolag til gjennem deres Landsherre at gjøre et Forsøg paa at formaa ham til at udlevere det Gods, han under Krigen havde frataget deres Borgere, men faaet Afslag under Henvisning til, at de gjennem Pundtolden havde givet deres Bidrag med til Fejden imod ham⁶⁴.

Fra Pommern rejste Valdemar, ledsaget af Hertug Bugislaf, videre afsted til Polens daværende Hovedstad Krakow, hvor han i Forening med Kongerne Kasimir af Polen, Ludvig af Ungarn og Peter af Cypern bivaanede Kejsereus Bryllup med Elisabeth og de i den Anledning afholdte prægtige Turneringer og andre Festligheder⁶⁵. Under sit Ophold i Krakow benyttede Valdemar Lejlig-

heden til den 13de December at forny og udvide det allerede tidligere med Kong Kasimir afsluttede Forbund, saaledes at de tvende Fyrster forbandt sig til gjensidig Bistand mod alle Fjender undtagen Kejseren og Kongen af Ungarn⁶⁶. Fra Krakow drog Valdemar derefter, formodentlig i Selskab med det nygifte Kejserpar samt Kongerne Ludvig og Peter, til Prag. Her er da vistnok Forhandlinger ført om »de alvorlige Anliggender«, som Kongen havde forbeholdt sig at bringe paa Bane. Men saafremt disse Forhandlinger virkelig, som ovenfor antydet, tildels have tilsigtet at formaa Kejser Karl til at gaa ind paa Planen til for Alvor at komme Hansestæderne til Livs, have de utvivlsomt ikke baaret nogen Frugt. Derimod lykkedes det Valdemar at faa Kejseren til den 5te Januar 1364 højtidelig at stadfæste den ham tidligere tilstaaede Anvisning paa Staden Lybeks aarlige Skat til det tyske Rige⁶⁷. At denne Skat virkelig i en Række af Aar er kommen Kong Valdemar i Hænde, lader sig slutte deraf, at hans Tilstaaelse for Modtagelsen af det hele Beløb for 1357 og af en Del af Beløbet for 1358 endnu er tilstede i det lybske Arkiv⁶⁸; men senere synes Kejser Karl uden videre at have sat sig ud over sin højtidelige Forsikring i Pantebrevet af 1350. I Sommeren 1360 ses han nemlig at have overdraget Skatten for Aarene 1360—1363 til sin Yndling og tro Tilhænger Kurfyrst Rudolf af Sachsen-Wittenberg, og i Vaaren 1363 havde han fremdeles ligeledes anvist denne Skatten for 1364, som Rudolf virkelig ogsaa hævdede i Avgust sidstnævnte Aar, uanset at Kejseren, efter at have givet Kong Valdemar sit nysnævnte Stadfæstelsesbrev, den 17de Juli s. A. befalede Lybekkerne »alvorlig og højtidelig under Straf af Vor og Rigets Unaade« hvert Aar »ufor-

tøvet og uden al Modsigelse« at betale Skatten til hans »kjære Ven« Kong Valdemar eller hans visse Bud og ikke til nogen Anden⁶⁹.

Efter at have afsluttet sine Forhandlinger med Kejseren forlod Valdemar Prag for i Selskab med Kongen af Cypren, der, om end forgjæves, synes at have søgt at overtale ham til Deltagelse i et da paatænkt Korstog, at begive sig over Køl'n til Flandern⁷⁰. Herfra har det aabenbart været hans Hensigt at begive sig til England formodentlig for at besøge sin Forbundsfølge Kong Johan den Gode af Frankrig, der, da han ikke formaaede at opfylde de tunge Betingelser i den sidst afsluttede Fred med England, havde begivet sig derover for frivillig at indstille sig som Fange, og maaske tillige for ved sin Mægling hos Edvard III at opnaa billigere Fredsbetingelser for Kong Johan. Til Besøget i England havde Valdemar søgt og faaet et den 1ste Februar 1364 udstedt Lejdebrev, der lød paa ham og et Følge af 300 Personer og gjaldt indtil næstkommende Mikkelsdag⁷¹. Men dette blev, uvist af hvilken Grund, ikke benyttet, og da Kong Johan kort efter døde i sit Fangenskab, kom det saaledes aldrig til noget personligt Møde mellem ham og Danekongen.

Da Planen om at gjæste England var opgiven, tog Valdemar over Strasborg Vejen til det andet Hovedmaal for sin Rejse, det pavelige Hof. Ogsaa her havde Kongen forud ladet sig melde, og til Gjengjæld faaet det Svar fra Hans Hellighed, at han med Længsel vilde vente Kongen som sin meget kjære Søn, hvem det vilde være ham en Glæde at se⁷². Den 26de Februar 1364 ankom Valdemar til Avignon og viste ved sit personlige Møde med Pave Urban V denne den samme smigrende Hyl-

dest, som han i sine skriftlige Henvendelser havde ødslet paa hans Forgænger. Denne Adfærd forfejlede da heller ikke sin Hensigt, sjelden er en Fyrste bleven modtagen ved det pavelige Hof med en mere udsøgt Opmærksomhed, og den hellige Fader gav Kongen det ene Vidnesbyrd efter det andet om, at Ordene i det nysanførte Brev ikke vare et overdrevent Udtryk for de Følelser, der i Avignon næredes for ham. Da Kong Valdemar paa Midfaste Søndag den 3dje Marts traadte over Domkirkens Tærskel, skjænkede Paven ham som Tegn paa sin særlige Naade en viet gylden Rose — en Gave, der senere efterfulgtes af en Splint af Kristi Kors, en Lok af den hellige Jomfrus Hovedhaar, et Stykke af hendes Klædebon og en Mængde andre Relikvier til Kapellerne paa Vordingborg, Kallundborg, Søborg og Gurre Slotte, paa hvis Indstiftelse Kongen et Par Aar forud havde søgt og faaet pavelig Stadfæstelse med Tilsagn om Syndsforladelse for dem, der paa Højtidsdage med gudeligt Sind besøgte samme⁷³. Faa Dage efter meddelte Urban Kongen selv og hver den i hans Følge, der med skyldig Ærefrygt for det apostoliske Sæde bar de Agnus-Dei-Billeder*), Paven havde skjænket dem, Aflad paa 7 Aar og 7 Gange 40 Dage, uagtet Kongen kun havde søgt derom for 3 Aar og 3 Gange 40 Dage, og tilsagde desuden alle Danske, der af Hjertet bade Gud om Held og Naade for deres Konge, Forladelse for deres Synder, ligesom han fremdeles optog Kongen og hele hans Rige i sin og den hellige Peders særlige Beskyttelse og gjorde

*) Smaa Voxbilleder, forestillende Kristus som Lammet, der støbtes af Levningerne af Paaskekjærterne og hvert 7de Aar indviedes af Paverne paa tredje Paaskedag.

ham delagtig i alle de gode Gjæringer, som ved Guds Naade fremtidig udøvedes inden den hellige romerske Kirke ⁷⁴.

Udvirkelsen af disse og flere lignende Naadesbevisninger saavel for ham selv som for hans Datter Margrethe, hans Svigersøn Kong Hakon og en Mængde af hans øvrige Frænder og Venner vilde, hvor værdifulde de end efter Datidens Opfattelse maatte anses, dog neppe have kaldt Kong Valdemar personlig til Avignon. Men der var ogsaa Tale om Meddelelsen af Begunstigelser, der turde have været Kongen ulige mere velkomne end alle Relikvier og Afladsbreve. Ved Tilladelsen til efter eget Tykke at besætte to gejstlige Embeder ved enhver Stiftskirke samt til at lønne 10 af hans private Klærker og Kapellaner med kirkelige Ud- nævnelser tilsikredes der Kongen en endnu større Indflydelse paa Valget af den danske Kirkes Personer, end han allerede hidtil havde vidst at erhverve sig. Han søgte fremdeles pavelig Tilladelse for Erkebispemænd af Lund i Forening med Biskopperne af Roskilde og Odense til at undersøge og paakjende Spørgsmaal om, hvorvidt fromme henfarne Mænd her fra Riget, ved hvis Grave der skete Jærtegn, maatte kunne erklæres for Helgene, om, at det maatte indrømmes Mænd i hans Tjeneste, der havde aflagt Løfte om Valfarter til den hellige Grav eller til det apostoliske Sæde, hos deres Skriftefædre at kunne faa Tilladelse til at fyldestgjøre Løftet ved anden gudelig Gjærning, og om, at ingen af hans Undersaatter, Læg eller Lærd, for nogensomhelst kirkelig Forseelse maatte drages for udenlandsk Domstol. Foruden disse Begjæringer, der alle bevilgedes — den sidste dog kun paa otte Aar — og som aabenbart sigtede til at hævde den danske Kirke en mere selvstændig Stilling, fremkom han

ogsaa med et Andragende af ren politisk Betydning. Han anholdt nemlig Paven om Bemyndigelse for Erkebisp af Lund eller en anden af ham selv dertil udset dansk Prælat til uden Appel at belægge med kirkelige Straffe Alle og Enhver, der havde udvist en troløs eller men-svoren Adfærd imod ham eller Danmarks Rige eller tilføjet ham eller dette Uret eller Krænkelser, saavel som til igjen at løse de Paagjældende af Bandsættelsen, naar de gjorde Bod eller gave Erstatning. Denne Begjæring blev vel ikke opfyldt ganske, som den forelaa i Kongens Andragende, hvorimod der blev udfærdiget Pavebrev til Biskopperne i Kamin, Linkøping og Lybek — som dog vel at mærke alle tre synes at have staaet i et personligt Venskabsforhold til Valdemar — hvorved det overdroges dem paa Kongens Forlangende at tvinge Personer inden eller udenfor Danmark til at opfylde de Forpligtelser, de maatte skyldes ham, samt at meddele Enhver, der maatte have tilføjet ham Tab, Uret eller Krænkelser eller sveget sin Troskab imod ham, Absolution, saafremt han forinden rettede for sig⁷⁵. Alle disse Indrømmelser kunde selvfølgelig ikke Andet end fordoble Kong Valdemars Opmærksomhed og Hengivenhed for Urban V. Efter sin Hjemkomst sendte han ham kostbare Gaver, for hvilke Paven takkede med Forsikringen om altid at ville være rede til at opfylde Kongens Ønsker, og da Urban i Aaret 1370 var død, stillede Valdemar endog hos hans Efterfølger Gregor XI Forslag om hans Kanonisation⁷⁶.

I Avignon maa Kong Valdemar have givet sig god Tid, siden der i det pavelige Arkiv findes Andragender fra og Bevillinger for ham og hans Følge endnu af en saa sen Dato som 15de Maj⁷⁷. Da han endelig efter vel udført Ærinde havde forladt Pavehoffet, var det i god

Sammenhæng med hele den øvrige Udflugt, med Hensyn til hvilken Præget af en politisk eller diplomatisk Rejse efter Datidens Sædvane besynderlig er blandet med Præget af en Pilgrimsfart, at han endnu paa Hjemvejen gjæstede de hellige tre Kongers Grav i Köln⁷⁸. Naar han atter naaede Fædrelandet, kan ikke med Bestemthed angives. Det vides kun, at han endnu var borte ved St. Hansdags Tid, og at det da forudsattes, at Tiden for hans Hjemkomst da endnu var uvis, men at han derimod var tilstede paa Vordingborg Slot den paafølgende 29de Avgust. Hans Fraværelse synes altsaa under alle Omstændigheder at have udstrakt sig over et Tidsrum af 8—9 Maaneder, og hvor han kan have opholdt sig det sidste Par Maaneder, eller hvad der har sysselsat ham, er en Gaade, vi end ikke ved blotte Gisninger skulle søge at løse⁷⁹.

FEMTE KAPITEL.

Rostok-Stilstandens Udløb bevirker ingen Gjenoptagelse af Fjendtlighederne, og i Stralsund afsluttes en ny Vaabenstilstand mellem Stæderne og Kongen; om dennes Forhold til sin Svoger Hertug Valdemar af Sønderjylland, som dør 1364 og efterfølges af sin Søn Henrik, til de rendsborgske Grever saa vel som til det meklenborgske Indfald i Sverig; dets yderligere Fremgang; Stilstand i Jönköping; Gjenoptagelse af Fjendtlighederne og disses foreløbige Afslutning med Magnus' og Hakons afgjørende Nederlag ved Gaata; Fredslutning i Kolding mellem Valdemar Atterdag og Greverne Henrik og Klavs, gennem hvilken der banes Førstnævnte Vej til Erhvervelse af Nørrehalland, ligesom han omtrent samtidig og vistnok tildels ogsaa som Følge af hin Fred kommer i Besiddelse af den tilbageværende Halvdel af Fyn med underliggende mindre Øer m. v. og snart ligeledes af Langeland; yderligere Forhandlinger med Hansestæderne, der føre til en endelig Fredslutning med disse i Vordingborg og Nykjøbing.

Under Kong Valdemars Fraværelse i Udlandet var den i Rostok indgaaede Vaabenstilstand udløben. Allerede

forinden og kort efter den frugtesløse Sammenkomst med Kongen i Wolgast havde Hansestæderne ved Skrivelser til Kjøbmændene omkring i Udlandet advaret imod al Sejlads gennem Øresund efter Stilstandens Udløb, hvori- mod Forbindelsen mellem de vestlige Stæder og Søstæ- derne ved Østersøen vilde være at vedligeholde over Elben. Det var fremdeles bragt paa Bane, at Stæderne i Tilfælde af Fjendtlighedernes Fornyeelse skulde enes om Valget af to til tre fælles Hovedsmænd og forstærke sig ved at søge Forbund med deres forskjellige Landsherrer, ligesom det endvidere besluttedes at skikke Afsendinge til den tyske Ordens Stormester for i Henhold til, hvad der sidste St. Hansdag var stillet i Udsigt af de preussiske Stæder, at faa ham til at yde Understøttelse. Endelig var det ligesom i Efteraaret 1362 vedtaget at meddele Kaperbreve til Enhver, der paa egen Haand vilde fejde paa Danmark, imod saadan Sikkerhedsstillelse, som den- gang var fastsat⁸⁰. Der indløb imidlertid snart Efter- retning om, at man ikke maatte vente nogen virksom Bistand fra Preussen, der truedes med et Angreb af de hedenske Litaver, samt at Stæderne her vel vare rede til at underkaste sig Pundtolden, men ikke vilde udstede Kaperbreve mod Danmark, og for det Haab om Hjælp, som saaledes brast, kunde der neppe ventes Bod ved de Besvænings-Skrivelser, man samtidig vedtog at rette til Kongerne af Frankrig og England samt til Greven af Flandern⁸¹. De i Forbundet mod Danmark lodtagne Stæder kunde derhos for deres Vedkommende ikke ret komme til Enighed om en fælles Optræden. Raadet i Hamborg skrev i Slutningen af Februar 1364, at Staden, der var haardt trængt af de mægtige holstenske Adels- mænd, hvis Besiddelser stødte op til dens Enemærker;

ikke saa sig i Stand til at deltage i nogen Søkrig, men gjerne efter Evne skulde fejde paa de danske Landskaber, der laa den bekvemt, saafremt man blot i saa Henseende kunde komme til Enighed med dens Landsherrer de holstenske Grever⁸². Andre af Stæderne havde derimod Betæneligheder ved Forbund med Fyrsterne⁸³, af hvilke desuden flere snarere hældede til Valdemars end til Stædernes Parti.

Midt under Forhandlingerne om Krigens Fortsættelse klang der derfor fredelige Røster. Til Grev Adolf, der maa have tilbudt sig som Mægler, skrev man sidst i Marts, at Stæderne ligesaa lidt nu som før vare uvillige til at indgaa et retfærdigt og billigt Forlig med Danekongen; Greven saavel som enhver anden Fyrste, som kunde hjælpe dem dertil, vilde man vide Tak og henviste ham til at aftale det videre Fornødne i den omhandlede Henseende med Raadet i Lybek⁸⁴. Paa Handedagen den 14de April erklærede Rostok ligefrem, at den for sit Vedkommende var mere stemt for Fred end for Krig, og paa samme Møde meddelte Raadmændene fra Stralsund, at Hertugen af Wolgast og Biskoppen af Kamin agtede at skikke Sendebud til Kong Valdemar og hans Raader, og begjærede paa deres Vegne Lejdebrev til hine Sendebud for det Tilfælde, at deres Ærinde skulde føre dem til nogen af Stæderne⁸⁵. Hvad der i høj Grad bidrog til at forøge den fredelige Stemning, var den Omstændighed, at der ifølge Foranstaltning, som Kongen formodentlig allerede havde truffet inden sin Afrejse, i Begyndelsen af Maj 1364 laa en slagfærdig dansk Flaade i Grønsund, bemandet med 3000 Væbnede, om hvilken Rygtet gik, at den var bestemt til et Angreb paa Stralsund eller Rostok⁸⁶. Under disse Omstændigheder ansaas

det rettest at tage imod den tilbudte Mægling, og den 25de Maj bemyndigedes Stralsund og Greifswalde til at overdrage Mæglerhvervet til Hertug Barnim af Wolgast, idet man samtidig for det Tilfælde, at Fredshaabet brast, tilsagde enhver af Stæderne, der maatte blive Gjenstand for et dansk Angreb, Understøttelse fra samtlige de øvrige⁸⁷. Saa ivrig var man dog vedblivende for Opnaaelsen af en fredelig Overenskomst, at Lybek udtrykkelig opfordrede Stralsund til at drive paa en hurtig Afgjørelse af Hertug Barnims Mægling, forat man i det Tilfælde, at denne strandede, kunde benytte sig af Mæglingstilbud, der vare fremkomne dels fra Hertug Erik af Lauenborg dels fra Ridder Valdemar Sappe⁸⁸.

Der blev dog ikke Spørgsmaal om at benytte den sidst antydede Udvej. Ved Forhandling mellem Hertug Barnim og hans to Raader Wedege Bugenhagen og Engelke Manddievel samt de fem danske Riddere Fikke Moltke, Gjeldker eller Skatmester i Skaane*), Kersten Kule, Iver Nielssøn, Oluf Bjørnsøn og Benedikt Alefeld, der alle havde Fuldmagt til at handle paa Kongens Vegne, samt paa den anden Side Udsendinge fra samtlige forbundne Stæder undtagen Hamborg og Bremen kom det allerede den 21de Juni 1364 i Stralsund til Afslutning af en ny Vaabenstilstand, der skulde vare fra St. Hansdag s. A. til Kyndelmisse 1368. Betegnende for Forholdene var det, at medens den hele Fejde var foranlediget ved Valdemars Gullands-Tog, anerkjendte Hansestæderne dog allerede ved denne Lejlighed den nye Titel, Kongen

*) Gjeldker (af det oldnordiske »gjaldkeri«) var Benævnelsen paa Kongens Ombudsmand i Skaane, hvem det bl. A. paalaa at opkræve de kongelige Skatter og Afgifter samt at forvare Tyve og andre Misgjerningsmænd.

havde antaget som Udtryk for det heldige Udfald af hint Tog, idet de kaldte ham «de Goters Konge». Stilstands-Brevene skulde — fra dansk Side beseglet af Kongen, hans Biskopper og, som det mærkelig nok hedder, hans Rigsraad — udvexles inden 25de Juli eller i alt Fald inden 15de Avgust. Var Kongen til sidstnævnte Dag ikke vendt tilbage til Riget, skulde Biskopperne og Rigets Raad besegle det alene og Hertug Barnim give Stæderne Forsikring om senere at skaffe Kongens Segl hængt ved Brevet. Desuden indestod saavel Hertugen som Biskoppen af Kamin for Forligets Overholdelse fra begge Sider, og den Sidstnævntes Broder Hertug Erik af Lauenborg skulde formaas til det Samme. Blandt de Fyrster, der medoptoges under Stilstanden, skulle vi nævne Kongerne Magnus og Hakon, Hertugerne af Meklenborg, samtlige holstenske Grever og Hertug Valdemar af Sønderjylland, der alle skulde erklære sig med Hensyn til deres Tiltrædelse eller det Modsatte inden 15de Avgust. Det tilstodes Stæderne under Stilstanden at drive Handel overalt i Danmark samt at fiske og salte Sild fra deres Liggepladser ved Falsterbo. De beholdt Retsudøvelse ved egne Fogeder paa det skaanske Marked, dog kun for Sager, i hvilke det gjaldt om Bøder under 40 Mark. Betydeligere Sager tilfaldt de danske Fogeder, og Undtagelser herfra kunde kun tilstaaes de Stæder, som hjemlede deres Ret hertil med klare Fribreve. Om Tolden paa Varer og om Afgifter af Skibe, Fiskerbaade og Handelsboder fastsættes der en Række i det Enkelte gaaende Bestemmelser, idet dog Hertug Barnim lovede at gjøre sit Bedste for en Nedsættelse, ligesom han ogsaa gav Tilsagn om at søge udvirket fuldstændig Frihed for skibbrudet Gods⁸⁹. — Stæderne for deres Vedkommende ansaa det forsigtigst ikke

at tilstede Tilførsel til Danmark inden den Dag, der var fastsat for Stilstands-Brevenes Udvexling, og advarede derfor udtrykkelig Kjøbmændene mod inden samme Tid at sejle gennem Øresund, hvor Kongens Befalingsmænd laa med en stærkt bemandet Flaade, medens det derimod vel strax stod Danske frit for at komme til Stæderne, men saaledes, at der af Proviant med hvert dansk Fartøj kun tillodes udført en begrænset Mængde⁹⁰. At iøvrigt Kong Valdemar efter sin Hjemkomst stadfæstede den Vaabenstilstand, han havde givet sine Underhandlere Fuldmagt til at afslutte, er der ingen Grund til at betvivle, uagtet Tiden for Stadfæstelsen er ubekjendt. Det bestyrkes desuden derved, at flere til Hanseforbundet hørende Stæder, der ikke havde taget ligefrem Del i Fejden, men ikkun gennem Pundtolden ydet deres Bidrag til Krigsførelsen, i Løbet af 1364 og Vaaren 1365 tiltraadte Stilstanden for at nyde Godt af de Fordele, den indrømmede Stæderne⁹¹.

Medens de forhaandenværende Kilder have sat os i Stand til i det Foregaaende at gjøre nogenlunde Rede for, hvorledes Forholdet mellem Danmark og Hansestæderne stillede sig i Tidsrummet fra Afslutningen af Vaabenstilstanden i Rostok og indtil dens Fornyelse i Stralsund, er derimod vor Kundskab til den Stilling, Valdemar Atterdag havde indtaget til Stædernes Forbundsfæller Hertug Valdemar af Sønderjylland og de holstenske Grever, yderst mangelfuld, og det Samme er Tilfældet med Hensyn til det Forhold, hvori Kongen efter sin Hjemkomst stillede sig til de mærkelige Begivenheder, som under hans Fraværelse vare forefaldne i Sverig. Hvad Hertug Valdemar angaar, da have vi paa et tidligere Sted anført, at Kongen udtrykkelig havde vægret sig ved at udvide

Stilstanden i Rostok til ham, og sandsynligvis er det ikke senere lykkedes den svage Hertug at komme til Forlig med sin mægtige Lensherre. Han opregnes med blandt dem, der skulde kunne optages under den nye i Stralsund indgaaede Vaabenstilstand; men kort Tid efter maa han have endt sit daadløse Liv, thi allerede den 11te September 1364 nævnes hans Søn Henrik som regerende Hertug ⁹².

Af de holstenske Grever var det, som ligeledes tidligere anført, lykkedes Valdemar Atterdag at faa sin Fætter Adolf VII forvandlet fra en Modstander til en tro og lydlig Vasal, hvorimod hans rendsborgske Frænder, Greverne Henrik og Klavs, i Forholdet til Kongen synes at have delt Skæbne med Hertug Valdemar. I alt Fald ses det af Forhandlingerne paa Mødet i Nykjøbing i Maj 1363, at det da endnu ikke var lykkedes dem at faa noget Forligsmøde med Kongen, men at dennes Underhandlere vilde gjøre deres Bedste for at formaa ham dertil ⁹³. Grev Henrik fik for sit Vedkommende ikke længe efter nok at varetage ved sin Deltagelse med Hertug Albert af Meklenborg i det af denne paatænkte Forehavende mod Sverrig; men hans Broder og Medregent Grev Klavs synes imidlertid at have forsøgt sin Lykke hos de af Kong Valdemars Raadgivere, som denne havde sat til at varetage Rigets Tarv under sin Fraværelse i Udlandet, og at have indblandet Hansestæderne med i de Forhandlinger, han indledede med hine. I alt Fald afgik der fra de hanseatiske Udsendinge, der sammentraadte til Møde i Stralsund den 24de Marts 1364, en Skrivelse til Greven, hvori det hedder, at Raadet i Lybek havde meddelt dem hans Brev om de Forhandlinger, der havde fundet Sted mellem ham og Danekongens Riddere, men at den deri

omhandlede Stilstand ikke passede for dem; forsaavidt det derimod fra hine Ridderes Side var erklæret, at de gjerne vilde forsøge at udvirke et endeligt Forlig mellem deres Konge paa den ene samt Stæderne og Greven paa den anden Side, maatte denne aftale det nærmere Fornødne med det lybske Raad⁹⁴. Et desværre udateret, men vistnok ikke lidet yngre Brev, hvori en vis Arnold v. Kymen gjør Indberetning til Raadet i Lybek bl. A. om en Samtale, han i dettes Ærinde har havt i Flensborg med Grev Klavs, spreder yderligere Lys over Sagen. Under hin Samtale havde Greven nemlig erklæret, at han derved, at hans Frænde Grev Adolf havde sluttet sig til Danekongen, var bleven bragt under et saadant Tryk, at han havde staaet Fare for fuldstændigt Fordærv, hvis han ikke var kommen til en Udsoning med Kongen; havde han fra nogen Side kunnet øjne Udsigt til Hjælp eller Forbund, vilde han ikke have bekvemmet sig til et saadant Skridt; men da dette nu ikke var Tilfældet, havde han med Kongens Drost og øvrige Raadgivere indgaaet det Forlig, som Brevskriveren havde bragt ham fra Prag⁹⁵. Ligesom dette Sidste gjør det sandsynligt, at Grev Klavs har ladet den nævnte Arnold opsøge Kongen i Prag for at faa denne til at gaa ind paa hans Forligstilbud, saaledes peger den Omstændighed, at Stilstanden er bleven afsluttet med Kongens Raadgivere og ikke med ham selv, aabenbart hen paa, at den er kommen i Stand allerede inden hans Hjemkomst, og efter en Antydning i saa Henseende, der indeholdes i den senere endelige Freds-Overenskomst, tør det antages, at Vilkaarene for den foreløbige Udsoning ogsaa denne Gang ere blevne aftalte paa Øen Fænøkalv i Lillebelt⁹⁶.

Idet vi dernæst kortelig skulle gjøre Rede for den

yderligere Udvikling af Begivenhederne i Sverig under Valdemar Atterdags Fraværelse fra Hjemmet, frembyder sig af sig selv det Spørgsmaal, hvilken Stilling Valdemar turde ventes at ville indtage til, hvad der var foregaaet. Lige nær besvogret med begge Hoveder for de stridende Parter kunde han dog neppe antages at ville blive hendsiddende som en uinteresseret Tilskuer ved saa skæbnesvangre Begivenheder i Naboriget. Hvad Kongerne Magnus og Hakon angaar, da maatte de vel ved den Sidstes Ægteskab med Valdemars Datter synes uigjenkaldelig at have taget deres Parti, saaledes at den blotte Selvopholdelsesdrift for Fremtiden maatte henvise dem til en blind Tilslutning til Danekongen. Ikke desto mindre skulde denne efter de Erfaringer, han havde indvundet om Kong Magnus' Paalidelighed i Venskab, just ikke føle sig opfordret til at gjøre store Ofre for at bevare ham Krone og Rige, efterat han først var kommen til Kundskab om, at disse virkelig stode paa Spil. Men paa den anden Side kunde Valdemar dog efter de tilsvarende Erfaringer, han havde indhøstet med Hensyn til det meklenborgske Fyrstehus, neppe med Ligegyldighed være Vidne til, at dette vandt en saa betydelig Magtforøgelse, som tilmed berøvede hans yngste Datter Udsigten til at bestige den ene af de Throner, hun ved sit Ægteskab med Kong Hakon havde i Vente. Hertil kommer, at det venskabelige Forhold, der i den anden Halvdel af 1360 og de nærmest paafølgende Aar havde bestaaet imellem Valdemar og Hertug Albert, vistnok senere var undergaaet en Forandring. Det ser ud til, at der mellem begge Fyrster var en Meningsforskjel om, hvorvidt de 10,000 Mark Sølv, som fra dansk Side vare stillede i Udsigt for det Tilfælde, at Hertugen skaffede Kongen Besiddelsen af Helsingborg

Slot, virkelig kunde siges at være fortjente eller ej, at Hertugen har følt sig misstemt og skuffet over Pengenes Udeblivelse, ja at han endog i saa Henseende har besværet sig hos Kejser Karl for at formaa denne til at anvende sin Indflydelse hos Danekongen til hans Fordel⁹⁷.

Medens Forholdene saaledes nærmest syntes at maatte paabyde Kong Valdemar indtil videre at indtage en afventende Holdning, turde der dog neppe være Føje til, som man har gjort⁹⁸, at nære den Anskuelse, at han i Forvejen skulde have været vidende om de meklenborgske Planer, allerede inden de kom til Udførelse, og være rejst bort eller i alt Fald have forlænget sit Ophold i Udlandet for ikke at tage noget Parti, og det saameget mindre, som hine Planer under deres videre Udførelse kunde befrygtes at ville medføre og virkelig ogsaa viste sig at medføre fjendtlige Forehavender mod ham selv med. Maaske vare disse aftalte i Forvejen, maaske vare de først affødte af det store Held, der ledsagede Hertug Alberts og Grev Henriks Foretagender efter Kongevalget i Upsala i Februar 1364. I Begyndelsen af Marts brøde de op for at møde Kongerne Magnus' og Hakons Stridskræfter, og allerede den 14de s. M. kunde Grev Henrik i et Brev fra Ørebro til de i Rostok forsamlede Udsendinge fra Hansestæderne pralende fortælle, at de med Guds Bistand havde undertvunget næsten hele Sverigs Land, bemægtiget sig alle dets faste Slotte, ødelagt nogle, besat andre og taget over 150 Riddere til Fange, og at de nu vare i Færd med gennem de store Skove i Østergötland at trænge frem imod Svaneholm Slot i samme Landskab og derefter med Guds Hjælp agtede at gjæste Skaane, siden der nu ikke stod andre Fæstninger tilbage end Svaneholm og Varberg. I lignende Udtryk skrev Hertug Albert 6 Dage

senere hjem om sin Fremgang mod Kong Magnus og hans Søn Hakon, »der strejfede omkring som Flygtninge snart i snart udenfor Riget uden at vide, hvor de kunde eller vilde vende sig hen, siden de ikke havde andre faste Pladser, hvor de vovede at sætte deres Fødder, end alene Varberg Slot«⁹⁹. Naar man saaledes omgikkes med den Tanke efter at have knust Magnus og Hakon at gjøre et Forsøg paa at fravriste Danmark de nys gjenvundne skaanske Provinser, var det ikke saa underligt, at Grev Henrik i sit Brev indstændig begjærede Meddelelser om, hvorledes det stod sig med Danekongen og hans Broder Grev Klavs. Men ligesom hin dristige Tanke aldrig kom længere end paa Papiret, saaledes røbede overhovedet den nærmeste Fremtids Begivenheder, at de tvende Fyrster trods deres unægtelig store Fremgang dog havde forregnet sig noget, naar de allerede betragtede Sverigs Erobring som omtrent fuldbragt. Thi allerede sidst i April sluttede de en kortere Vaabenhvile med Magnus, og tre Maaneder senere enedes man om en længere Stilstand paa et Møde i Jønkøping, hvor Kong Magnus for sit Vedkommende, men uden at turde afgive nogen Erklæring paa Hakons Vegne, skal have erklæret sig rede til at gaa ind paa en endelig Fred og erkjende den unge Albert for Konge, naar han kun maatte beholde Vestergötland¹⁰⁰.

Saaledes var altsaa Stillingen paa det Tidspunkt, da Kong Valdemar kan antages at være vendt tilbage til sit Rige: Kong Albert havde Sverigs østlige Landskaber inde lige ned til Grænsen af Skaane og Blekinge, medens de vestlige endnu maa have erkjendt Magnus og Hakon som Herrer, og Fortsættelsen af den Kamp, der skulde afgjøre Rigets Skæbne, var udsat til næste Aar. Hertug

Albert og Grev Henrik begave sig hver især hjem, den sidste efter forinden til Løn for sin Tjeneste at have faaet Pantebrev paa Gulland for 4000 Mark Sølv¹⁰¹. At man ved denne Lejlighed raadede over Bjørnens Pels, inden Dyret selv var fældet, fremgaar tilstrækkelig af Pantebrevets egne Ord, hvorved Kong Albert forpligter sig til med det Gode eller med Magt at skaffe Greven Besiddelsen af Pantet. Men har Valdemar Atterdag, der næppe kunde antages endelig at have opgivet Besiddelsen af Gulland, faaet Nys om, hvorledes den unge Svea-konge lønnede sin Hjælper, saa var der unægtelig herved givet ham en Advarsel om at være paa sin Post, som ikke kunde Andet end tyngte Vægtskaalen ned til Fordel for Kong Hakon. Maaske har det Lejdebrev, Valdemar den 1ste Februar 1365 meddelte Hertug Albert til et Møde med sig i Nørrejylland¹⁰², været Indledningen til et Forsøg paa ved diplomatisk Mellekomst at tage sig af sin Svigersøn og dennes Fader i deres Nød; men hvis saa er, har Forsøget vistnok ikke ført til nogen Indrømmelse fra de magtgridske Meklenborgeres Side, der allerede havde saa godt et Tag i Sverig. Kort efter lykkedes det Magnus og Hakon at faa samlet en Hær, der ogsaa skal have omfattet Mandskab fra Danmark, og det kan være rimeligt nok, at Valdemar allerede paa dette Tidspunkt har rakt dem en hjælpsom Haand. De havde imidlertid ikke Held med sig i deres Forsøg paa ved Vaabenmagt at hævde Sverigs Besiddelse. Ved Gaata i Nærheden af Enköping paa Grænsen mellem Upland og Westmanland kom det den 3dje Marts 1365 til et Sammenstød med Alberts Tilhængere, og i Kampen trak Kongerne det korteste Straa. Hakon maatte flygte, medens hans Fader faldt i Fjendens Hænder og efter,

som det synes, nogen Tid at have været paa fri Fod mod Æresord blev indsat som Fange paa Stockholms Slot ¹⁰³.

Efter Nederlaget ved Gaata var Herredømmet over Sverig væsentlig afgjort, og der skulde under alle Omstændigheder Mere end en blot Haandsrækning til for at rejse Kongerne Magnus og Hakon af deres Fald og gjøre Meklenborgerne deres svenske Erobringer stridig. Til i dette Øjemed at lægge hele sin Magt i Vægtskaalen vare Tidsforholdene ikke Kong Valdemar gunstige. Endnu stod han jo i Krigsforhold baade til de rendsborgske Grever og til Hansestæderne, og var der end indgaaet en Stilstand med begge Parter, saa kunde dog en kraftigere Indblanding i de svenske Forhold lettelig skabe Forviklinger af en saadan Natur, at en blot og bar Stilstand ikke var at stole paa. En endelig Udsoning med Stæderne og Greverne vilde ikke alene i det Hele stille Kong Valdemar friere, men maaske ogsaa løsne den Forbindelse, hvori Grev Henrik hidtil havde staaet med Kong Albert og hans Fader, og som vistnok væsentlig har bidraget til at skaffe disse fast Fod i Sverig. Alt dette er neppe undgaaet Kong Hakon, der under de givne Forhold i sin Svigerfaders Understøttelse maatte se det eneste virksomme Middel til at holde sine Fjender Stangen. Efterat han selv i Forsommeren 1365 havde begivet sig ned til Danmark, hvor han synes at være forbleven i flere Maaneder ¹⁰⁴, har han derfor vistnok gjort alt Sit for at faa tilvejebragt en Fredslutning mellem Valdemar og Greverne, der da ogsaa kom i Stand i Kolding den 7de Juli. Ifølge dette Forlig, der fra dansk Side sikredes ved 48 og fra holstensk ved 46 Forlovere, Prælater, Riddere og Væbnere, skulde der her-

efter herske et fast og stadigt Venskab mellem begge Parter, af hvilke ingen maatte opsige den anden Freden. De gjensidige Besværinger, de maatte have til hinanden, skulde paakjendes af to fra hver Side udnævnte Mænd — fra dansk Side Drostens Klavs Limbek og Ridder Valdemar Sappe — der skulde samles i Odense den 29de September og, hvis de ej kunde blive enige, vælge Op-mænd, ved hvis Afgjørelse det skulde have sit Forblivende. Tvistigheder mellem Parternes Vasaller indbyrdes skulde afgjøres ved Rettergang, ej ved Fejde, og hverken Kongen eller Greverne vilde modsætte sig, at Modpartens Mænd tiltraadte de Godser, de maatte eje i de hver især underliggende Lande. Behøvede Kongen for at yde sine Forbundsfæller Bistand at drage gennem Grevernes Lande, skulde Saadant være ham tilladt, og den Skade, der herved maatte ske, ikke gjøre noget Brud paa Freden. Vilde Greverne udenfor Danmarks og Holstens Grænser hjælpe »Kongen af Sverig eller Norge« (deme Koning van Sweden edder van Norweghen), skulde det staa dem frit for og Freden heller ikke derved betragtes som brudt, og saafremt Varberg Slot maatte komme i deres Værge, forbandt de sig til paa Opfordring at overgive det til Kongen ¹⁰⁵.

Hvad der skal forstaaes ved det besynderlige Udtryk »Kongen af Sverig eller Norge«, er ikke let med Bestemthed at afgjøre. Da Kong Albert, om det end er rimeligt nok, at de holstenske Grever, af hvilke den ene saa kraftig havde banet ham Vejen til Sverigs Throne, for deres Vedkommende erkjendte ham som dette Riges Konge, dog under ingen Omstændigheder tillige kunde betegnes som Konge af Norge, kan der neppe være sigtet alene til ham. Paa den anden Side kan der ikke heller

godt alene være tænkt paa Kong Hakon, da han jo dog maatte anses som en Ven og Forbundsfælle af Valdemar Atterdag, og det altsaa vilde være besynderligt at fastsætte, at en ham ydet Hjælp ikke skulde betragtes som et Brud paa Freden med Danekongen. Det er derfor vel det sandsynligste, at hint Udtryk sigter til begge Fyrster, saaledes at Greverne forbeholdt sig frit Valg til at tage deres Parti under en mulig fortsat Kamp om Sverigs Besiddelse. Er dette Mening, ser det næsten ud til, at det ved Freden i Kolding virkelig er lykkedes at løse det Baand, der hidtil havde knyttet de holstenske Grever saa fast til det meklenborgske Fyrstehus; thi gik de end ikke strax ligefrem over til Modpartiet, saa stilledes dog en saadan Forandring i Forholdene hen som Noget, der laa indenfor Mulighedens Grænser, og hvo veed, om ikke det tvetydige Udtryk med Flid er valgt for at redde Anstanden? Men under alle Omstændigheder viser Forliget, at Kong Valdemar har forstaaet at benytte Forholdene til at skabe sig en Udsigt til Erhvervelsen af Varberg Slot med det underliggende Nørrehalland eller med andre Ord det Eneste af de gammeldanske Landskaber hinsides Øresund, der endnu stod tilbage at gjenvinde, netop ved Hjælp af dem, der i en lang Aarrække havde staaet ligeoverfor ham som Fjender.

At nu Valdemar i alt Fald Aaret efter virkelig har været Herre baade over det nævnte Slot og Landskab er utvivlsomt; men Spørgsmaalet om, hvorledes Overdragelsen til ham af begge Dele er gaaet til, lader sig ikke med Sikkerhed afgjøre. Ved den Tid, da Freden i Kolding afsluttedes, sad som Befalingsmand paa Varberg Slot Væbneren Thorkel Erngislesøn, som selv efter Sla-

get ved Gaata maa antages at have bevaret sin Troskab mod Kong Magnus, siden denne endnu i Vaaren 1365 kvitterede hans Lensregnskab for det foregaaende Aar, men som derimod ikke synes at have næret nogen synderlig undersaatlig Ærbødighed for Kong Hakon, der nogle Aar senere aabent vedgik, at han kun fik Adgang til Slottet, naar Thorkel var særdeles vel stemt, og at denne undertiden, naar det Modsatte var Tilfældet, viste ham og hans Mænd Døren. Da den nævnte Slotsbefalingsmand havde været med blandt de svenske Sendebud, der i Efteraaret 1361 skulde afslutte Forbund med de nordtyske Søstæder og Fyrster, og altsaa var personlig bekjendt med de holstenske Grever, er der jo iøvrigt en Mulighed for, at Grev Henrik under Felttoget i Sverig 1364 har vidst paa en eller anden Maade at indlede Forbindelse med ham og friste ham til at give et betinget Tilsagn om Overdragelse af Slottet til sig. Maaske rammer man nærmest det Rette ved at antage, at det er Grev Henrik og Hakon i Forening, der — den Sidste da vel i sin Faders Navn og mulig med hans udtrykkelige Fuldmagt — have formaaet Thorkel Erngislesøn til at overgive Slottet i Kong Valdemars Hænder. Da der i Aaret 1366 ses at have siddet en svensk eller norsk Mand som Høvidsmand paa Bahus, er det under alle Omstændigheder sandsynligt, at Hakon paa egne eller sin Faders Vegne har havt en Finger med i Spillet ved Overdragelsen af Varberg Slot til Valdemar, og at denne har givet Bahus i Bytte for hint. Er dette nu saa, turde den endelige Afslutning af Sagen have været indledet allerede umiddelbart efter Kolding-Forligets Indgaaelse, idet Kong Hakon ved et i Aalborg den 13de Juli 1365 udstedt Brev, der er medbeseglet ogsaa af

Thorkel Erngislesøn, i eget og Faderens Navn fritog Hertug Erik for alt Ansvar, han eller hans Mænd maatte have paadraget sig som midlertidige Besiddere af Bahus ¹⁰⁶.

Der er imidlertid et Punkt i Kolding-Forliget, der er fuldt saa mærkeligt som den nys berørte Bestemmelse. Fra Grevernes Side tales der nemlig endnu deri om «vort Pant i Fyn og de Øer, dertil ligge». Det fremgaar altsaa bestemt heraf, at det paa Grund af den langvarige Fejdetilstand med Holstenerne endnu i Juli 1365 ikke var lykkedes Kong Valdemar helt og fuldt at faa indløst Fyn med tilliggende Øer, om det end er og bliver en Gaade, hvorfor han under den sidste Krig, i hvilken han saa utvivlsomt havde Overmagten over sine mange Fjender, ikke — i alt Fald saa vidt man veed — har gjort noget Forsøg paa med væbnet Haand at tage Pantet tilbage. Under den næste store Fejde, der udbrød i Aaret 1368, ses Valdemar imidlertid at have været i Besiddelse af begge de Holstenerne ved Forliget paa Nebbegaard forbeholdte Hindsgavl og Ørkel Slotte og dermed altsaa af Resten af Fyn, og der kan neppe være Føje til at betvivle, at det netop er Kolding-Forliget, der har banet Kongen Vej til Erhvervelsen. Maaske have de i Henhold til Forliget sammentraadte Voldgiftsmænd kjendt Greverne pligtige til uden videre at udlevere Pantet; i andet Fald har Valdemar sikkert ilet med efter Kjendelsens Afsigelse at indløse Pantet fra dem. Om ikke før, saa maa det have været ved denne Lejlighed, at Greverne tillige gave Slip paa den Halvdel af Brusk Herred, som de 1340 havde forbeholdt sig, og det Samme tør vistnok antages at have været Tilfældet saavel med Hensyn til Ærø, der, siden Øen var kommen i Holstenernes Besiddelse, bestandig af disse var bleven betrag-

tet som et Tilbehør til Fyn, som med Hensyn til Taa-singe¹⁰⁸. Allerede flere Maaneder forud var det fremdeles lykkedes Kongen at faa lagt hele Øen Mors under Kronens umiddelbare Raadighed, idet Ridder Ebbe Strange-søn ved et Brev af 21de April 1365 afstod ham den Del af Øen, med hvilken hans Fader Strange Ebbesøn, som berørt i Overenskomsterne af 1340, dengang sad inde som Pant¹⁰⁹. Da det nu tilmed er sandsynligt, at det har været endnu inden Udgangen af 1365, at Kong Valdemar er kommen i Besiddelse af Nørrehalland, vilde dette Aar herefter være at nævne som det Tidspunkt, da det endelig var lykkedes ham efter 25 Aars ufortrødent Arbejde at have gjenerhvervet og paany lagt under Kronen hele Danmarks Rige alene med Undtagelse af de Landsdele, der vare forlenede Grev Adolf og den sønderjydske Hertug. At denne Sidste, om ikke før, saa i alt Fald omtrent samtidig med Forliget i Kolding har faaet sig udsonet med sin Lensherre, tør sluttet deraf, at han var Forlover med for den nedenfor omtalte Fred med Hansestæderne, der sluttedes i Efteraaret 1365. Efterat det fredelige Forhold mellem begge saaledes var gjenoprettet, er Hertug Henrik vistnok snart kommen i en Afhængighed af sin kongelige Frænde, der gik videre, end Lensforholdet i og for sig medførte; i alt Fald peger det stærkt i denne Retning, at han i Aaret 1367 overlod Kongen Besiddelsen af Langeland som Pant for 2700 Mark Sølv¹¹⁰.

For at Valdemar Atterdag med udelt Kraft kunde kaste sig over de svenske Forhold, stod det efter Forliget i Kolding kun tilbage at faa sluttet en endelig Fred med Hansestæderne. Allerede siden Vaaren var der ført Forhandlinger om Betingelserne for en saadan. Paa Hanse-

dagen i Lybek den 28de Maj gjorde Stæderne ligeoverfor Kongens to Sendebud Ridderne Fikke Moltke og Peder Munk Fordring paa følgende Indrømmelser fra dansk Side: at i Tilfælde af, at nogen til den tyske Hanse hørende Person døde paa dansk Grund, skulde hans Efterladenskaber overgives hans Arvinger eller vedkommende tyske Foged til videre Foranstaltning, uden at deraf fra dansk Side oppebares nogen Afgift; at Fritagelsen for Strandret skulde udvides til Gods, der inddrev paa Forstranden uden levende Folks Medfølge, saaledes at det i Aar og Dag opbevaredes ved de kongelige Fogeders Foranstaltning og udleveredes til den, der beviste sin Ejendomsret, mod Erstatning af Bjergeløn; at hanseatiske Boder paa den skaanske Markedsplads altid skulde tilfalde næste Arvinger; at Vægt og Maal skulde blive, som de fra gammel Tid af havde været, og at den skaanske Told først skulde betales hvert Aar Søndag før Mikkelsdag i den nye Mønt, i hvilken derefter alt Kjøb og Salg skulde afsluttes. Endelig forlangte Stæderne endnu en nærmere Fortolkning af, hvilke Lovovertrædelser der ifaldt 40 Marks Bøder. De danske Underhandlere tilbøde paa Kongens Vegne Stæderne Indrømmelse af enhver Ret i Danmark, de havde havt i Erik Menveds, Erik Glippings og ældre fremfarne Kongers Tid, saafremt de til Gjengjæld underkastede sig de Ydelser, de da havde svaret — et Tilbud, der altsaa indeholdt en Negtelse af fra dansk Side at gaa ind paa de yderligere Forrettigheder, som Stæderne havde vidst at faa sig indrømmet under den Opløsning og Forvirring, der havde hersket under Kristoffer den Anden og efter hans Død. Iøvrigt foresloge Kongens Sendebud vedtaget, at saafremt nogen af de Stæder, der hørte til Hanseforbundet, brød den Fred, der

maatte blive sluttet, maatte ingen af de øvrige paa nogen-
somhelst Maade yde den Hjælp, og at enhver Forseelse,
som nogen af Stædernes Indbyggere maatte begaa i Dan-
mark, skulde endelig paatales og afgjøres sammesteds,
imod at der blev forholdt paa tilsvarende Maade med
Hensyn til Forseelser begaaede af Danske i Stæderne.
Derimod kunde de ikke gaa ind paa at afgive noget bin-
dende Løfte med Hensyn til den første, anden og fjerde
af de af Stæderne nu opstillede Fordringer, ligesom de
heller ikke kunde staa inde for, at flere af de ved Stil-
standen i Stralsund gjorde Indrømmelser vilde blive gjen-
tagne ved en endelig Fred, men henviste iøvrigt i saa
Henseende til nærmere Forhandlinger, der skulde aabnes
ottende Dagen efter St. Hansdag paa Øen (nu Halvøen)
Agernæs paa Nordsiden af Fyn¹¹¹.

Om Forhandlingerne paa Agernæs er der ikke opbe-
varet os nogen Efterretning, og det turde vel endog være
tvivlsomt, om det overhovedet er kommet til saadanne.
Begge Parter vare dog for Tiden saa stærkt interesserede
i Afslutning af en endelig Fred, at det ikke kunde vare
længe, inden der indledes nye Underhandlinger, under
hvilke man ved gjensidig Eftergivenhed søgte at komme
hinanden i Møde. Enighed om Fredsvilkaarene opnaaedes
dog først den 3dje September 1365 i Vordingborg¹¹²,
og den 30te s. M. udstedte Stæderne en foreløbig Bekjendt-
gjørelse om, at der var afsluttet »en fuldstændig fast og
evig Sone med den ædle og ophøjede Fyrste Hr. Val-
demar, de Danskes, Venders og Goters Konge saavel som
hans Arvinger og Efterfølgere«¹¹³. Den paafølgende 22de
November mødtes Kong Valdemar og hans Raad i Ny-
kjøbing paa Falster med Udsendinge fra de fem vendiske
Stæder samt fra Stæderne Bremen, Hamborg, Kiel, An-

klam, Stettin, Neu Stargard og Kolberg for at besegle de Brevskaber, der indeholdt Fredsbetingelserne¹¹⁴. Disse gik i det Væsentlige ud paa Følgende. Der tilstodes de nysnævnte 12 Stæder og alle med dem forbundne Stæder af den tyske Hanse fuldstændig Fritagelse for Strandretten, saaledes som samme var begjært paa Hansedagen i Lybek, endvidere Retsudøvelse ved egne Fogeder paa deres »Fed« under det aarlige Marked ved Skanør og Falsterbo, dog med Undtagelse af Sager, der gjaldt Hals og Haand, eller for hvilke der kunde være Spørgsmaal om Idømmelse af 40 Marks Bøder eller derover, saa og saadanne, der angik Benbrud og Saar, fremdeles Tilladelse til paa hint Marked at sælge linnede og uldne Tøjer i hele Stykker og Stuver, men ikke i Alenvis, og Ret til toldfri Udførsel af de usolgte Varer, naar disse indladedes fra Bord til Bord. Af Pramme skulde der svares i Afgift 2 og af Letterfartøjer 1 Mark skaansk (7 Kr. 40 Øre); med Hensyn til Grundskat af Boder paa Liggepladserne skulde det forblive ved de fra gammel Tid nedarvede Regler, men iøvrigt bestemtes der intet Nærmere om Told og Afgifter, saa at de Regler, der i saa Henseende vare vedtagne ved Indgaaelsen af Stralsund-Forliget, vel stiltiende forudsattes fremdeles at skulle forblive gjældende. De ovennævnte 12 Stæder tilstodes der ved et særligt Brev paa sex Aar Ret til i deres Boder paa det skaanske Marked at udsælge Tøjer endog i Alenvis mod en Afgift af 3 Skilling Grot (8 Kr. 82 Øre) for hver Bod, til at optage Gjæster paa Liggepladserne fra andre Stæder i Hanseforbundet, som da skulde have samme Ret som Borgerne af den Stad, hvem Pladsen tilhørte, til paa hvert Fed frit at holde tre Skjænkestuer samt til at betjene sig af egne Fiskerskuder og Vogne

mod en Afgift af en halv Mark Sølv (18 Kr. 50 Øre) for hver Skude og 15 Grote (3 Kr. 67 Øre) for hver Vogn. Fritagelse for Strandret indrømmedes Aaret efter samtlige Stæder ogsaa af Erkebiskoppen af Lund og af den sønderjydske Hertug Henrik for deres Besiddelser¹¹⁵. Derimod var der i de i Anledning af Freden udstedte Brevskaber ikke Tale om Fyldestgjørelse af noget fra Hansestædernes Side tidligere opstillet Erstatningskrav, ej heller om afgiftsfri Raadighed over her i Riget afdøde Hanseaters Efterladenskaber, ligesom den Retsudøvelse, der indrømmedes Stædernes Fogeder paa Liggepladserne ved Falsterbo, holdtes inden de gamle eller oprindelige Grænser. Det var saaledes tydeligt nok, at Stæderne maatte tage og tog Freden saaledes, som Kongen vilde tilstaa dem den, men tillige, at disse, der ikke vare vante til at nedstemme deres Fordringer, neppe heller kunde føle en saadan Tilfredshed over Freden, som vilde have afgivet den ønskelige Betyggelse for dens Vedvaren.

SJETTE KAPITEL.

Kong Valdemar blander sig i Striden om Sverigs Besiddelse og underkaster sig en betydelig Del af dette Rige; paa Aalholm Slot indgaar Hertug Albert af Meklenborg tildels i sin Søn Sveakongens Navn en Række mærkelige Overenskomster med Valdemar; Redegjørelse for begge Parters formentlige Hensigter med og Bevæggrunde til Indgaaelsen af de nævnte Overenskomster; disse standse dog ikke Krigen, som derimod synes foreløbig afsluttet med en umiddelbart af Kong Albert indledet Vaabenstilstand; om der i Henhold til Aalholm-Forliget har fundet noget Møde Sted mellem Kongerne af Danmark og Sverig, samt om hvilke Følger dette Møde i bekræftende Fald kan antages at have draget efter sig med Hensyn til den videre Udvikling af Ufreden mellem Rigerne.

Efterat Valdemar Atterdag havde ryddet Grunden for sig ved de nys omtalte tvende Fredslutninger med

Holstenerne og Hansestæderne, var der forsaavidt ikke længere Noget til Hinder for at lytte til Kong Hakons Anmodninger til ham om at tage sig af de svenske Anliggender. Der maatte være saa meget større Opfordring for ham til om muligt at stække Meklenborgernes voxende Magt, som Kong Albert efter i Mellemtiden at have underkastet sig hele Finland havde Hænderne fri til at kaste sig over de Dele af Sverig, der endnu erkjendte Hakons Herredømme, og virkelig ogsaa, som det synes, med Held er trængt frem til henimod de danske Landskaber paa den anden Side af Øresund¹¹⁶. Det maa efter Udfaldet at dømme have været paa en særdeles kraftig Maade, at Valdemar nu blandede sig i Striden om Sverigs Besiddelse; men vi kjende desværre saa godt som Intet til Enkelthederne af Krigsbegivenhederne, og det vides end ikke, om Kongen selv personlig førte sin Hær. Saa meget er kun afgjort, at en dansk Hær i Slutningen af Maj 1366 faldt ind over den svenske Grænse, at Hertug Erik af Lauenborg var med blandt Befalingsmændene for denne, og at den efter en Række af Fægtninger i mindre end to Maaneder underkastede sig en betydelig Del af Landet syd for de store Søer, nemlig af Smaalands Landskaberne Finveden og Varend og af Vestergötlands Kinds og Marke Herreder med Bjergfæstningerne Oppensten og Øresten*). Samtidig med

*) Landskabet Varend laa nærmest omkring Staden Vexjø og var ved lave med uvejsomme Skove begroede Aaser adskilt fra det øvrige Smaaland, Finveden, som tidligere antydet, nærmest op imod Halland, overvejende bestaaende af Kær og Heder. Kinds og Marke Herreder dannede den sydlige Del af Vestergötland, det første mod Øst, det andet mod Vest. I hint laa Oppensten Slot paa en Klippe, der nu kaldes Husberget, c. 4 Mile syd for Ulrikahamn, i dette Øresten Slot ligeledes paa en Klippe ved Øresjön c. 3 Mile fra Hallands Grænse.

disse Erobringere paa Fastlandet maa ogsaa Gulland igjen være kommet i Kong Valdemars Besiddelse. Vi have allerede ovenfor antydnet, at Visby, efterat Øen havde løst sig fra det danske Herredømme, vel ikke ligefrem tog Del i Krigen mod Danmark, men dog ydede sit Bidrag til den ved at underkaste sig Pundtolden. Den 6te Januar 1364 var Byen igjen formelig bleven optagen i Hanseforbundet, og endnu St. Hansdag 1366 deltog Staden som Hoved for sin Tertial ved et Medlem af sit Raad i en Hansedag i Lybek ¹¹⁷. Men senere ses den ikke at have givet Møde i Stædernes Forsamlinger, og allerede i Løbet af den paafølgende Maaned maa den med det øvrige Gulland atter være bleven underlagt Danmarks Herredømme, under hvilket Øen derefter med enkelte Afbrydelser forblev i henved 300 Aar ¹¹⁸.

Den store Fremgang, Kong Valdemars Vaaben saaledes havde havt, maatte med Grund kunne bibringe Hertug Albert Frygt for, at hans Slægts Besiddelse af Sverigs Krone, der i saa mange Aar havde været Maalet for hans Bestræbelser, og som han nu endelig havde troet sikret, stod i Fare. Kunde det kun lykkes at standse denne Fremgang, vandtes der kun Tid, var maaske Alt vundet, og paa den Pris, hvorfor et saadant Maal skulde kjøbes, kom det jo ikke saa nøje an. Han besluttede at søge en personlig Sammenkomst med Kong Valdemar, og ved denne, der fandt Sted den 28de Juli 1366 paa Aalholm Slot paa Lolland kom det til højst mærkelige Forhandlinger mellem de tvende Fyrster, der utvivlsomt hørte til deres Tidsalders største Politikere. Udbyttet af disse Forhandlinger blev nedlagt i en Række af Brevskaber, alle daterede den 28de Juli, der endnu den Dag idag forefindes dels i vore dels i de meklen-

borgske Arkiver. Det vigtigste af disse, der er udfærdiget i Kong Alberts Navn og forsynet med hans Faders og tvende Brødre Henriks og Magnus' Segl, gik ud paa, at Albert med Samtykke af Sverigs Riges Raad afstod Kong Valdemar til arvelig Ejendom Gulland, Varend, Finveden, Kinds og Marke Herreder og derhos forpligtede sig til ligeledes at overlade Valdemar Slottet Elfsborg med Halvdelen af Øen Hisingen i Gøtaelven, hvorimod Lødøse skulde forblive ved Sverig. Idet Kong Albert endvidere udtrykkelig opgav ethvert Krav paa alle andre Landskaber og Slotte, der tidligere havde ligget under Sverigs Krone, men ved den daværende Fejdes Udbrud vare i Kong Valdemars Magt, og ganske særlig gav Afkald paa Halland med Varberg Slot, forpligtede baade han, hans Fader og Brødre sig for sig selv og Efterkommere til at værge Kong Valdemar i Besiddelsen baade af Danmarks Rige med alt Tilbehør og af de svenske Landskaber, der herefter skulde tilhøre Danekongen. Ligesom derimod Kong Albert skulde beholde Resten af Sverig og Valdemar, ifald hans Krigsmagt her gjorde yderligere Erobringer, være pligtig at nedbryde de tagne Slotte eller overgive dem i Alberts Hænder, saaledes skulde heller ikke Besiddelsen af de meklenborgske Lande gjøres dennes Fader og Brødre stridig, kun at ingen af dem herfra gjorde Kong Valdemar, hans Efterkommere eller Danmarks Rige Skade og Afbræk, og at de af Landskabet Rostok ydede Danekongen Lenspligt som hidtil. De antydede i Kong Alberts Navn indgaaede Forpligtelser paatog Hertugen sig at formaa sin Søn Kongen til at stadfæste til næste Kyndelmisse, da begge Konger skulde indfinde sig, Valdemar paa Slottet Brøms i Blekinge og Albert i Kalmar, for ved et personligt Møde

med Bistand af deres Raad og under Hertugens og hans andre Sønners Mægling at komme overens om en endelig Fred mellem Rigerne. Kong Magnus skulde ikke løslades af sit Fængsel, inden han havde givet Valdemar Stadfæstelse paa alle de skete Aftrædelser, og Kong Albert, hans Fader og Brødre vilde ikke i de første to til tre Aar forlige sig med Hakon, saafremt han ikke bekvemmede sig til det Samme. Skulde Hakon ikke ville meddele en saadan Stadfæstelse og Krigen mellem ham og Kong Albert af den Grund blive fortsat, vilde Valdemar understøtte den sidste af al Magt — en Forpligtelse, der dog ikke skulde kunne udstrækkes til at gjælde om Norge. Mellem Kongerne Valdemar og Albert samt deres Efterkommere skulde der derimod herske en stadig Fred og mulig indtrædende Tvistigheder afgjøres ved Kjendelse af gode Mænd fra begge Riger uden Fejde. Den trufne Overenskomst skulde sikres ved Forløfte ikke alene af de meklenborgske Hertuger, men ogsaa af alle Sverigs og Danmarks gejstlige og 50 af hvert Riges verdslige Stormænd saavel som af 10 af begge Rigers bedste Kjøbstæder, og skulde de svenske Forlovere udtrykkelig forpligte sig til at binde Kong Alberts Efterfølgere paa Thronen til ikke at gjøre Valdemar eller Danmarks Rige Besiddelsen af det Aftraadte stridig. I særlige Brevé bestemtes det derhos, at de Fanger paa begge Sider, der vare tagne siden Pinse, skulde løsgives, at Hertug Erik skulde holdes fri for alt Ansvar for, hvad han som Danekongens Befalingsmand havde gjort i Sverig, og — hvad der i Tidens Længde fik mest Betydning — at de 10,000 Mark Sølv, som Kong Valdemar i Henhold til sit Brev af 3dje November 1350 skyldte Hertug Albert eller rettere hans Søn Henrik i Anledning

af Helsingborgs Overgivelse, fuldstændig eftergaves, imod at Valdemar til Gjengjæld frafaldt sin Fordring paa en lige Sum, der af Grev Adolf VII ved Kjendelse var anslaaet som Erstatning for den Skade, de under meklenborgsk Landshøjhed liggende Stæder Rostok og Wismar i sidste Hansekrig havde været med at tilføje det nævnte Slot. Paa sin Side udstedte Valdemar de fornødne Gjenbreve, hvorved han fornemmelig forpligtede sig til at forsvare Kong Albert i Besiddelsen af den tilbageblivende Del af Sverig imod Hvemsomhelst og, saafremt Albert døde uden Arvinger, til med al Magt at forhjælpe hans Brødre eller deres Arvinger til Erhvervelsen af Sverigs Krone, dog med den betingede Stadfæstelse af de ham gjorde Aftrædelser ¹¹⁹.

De Overenskomster, hvis Indhold her er angivet, frembyde i flere Henseender en Gaade, der maaske aldrig fuldstændig vil kunne løses. Det kommer vistnok Sagens sande Sammenhæng nærmest, naar man antager, at de tvende Fyrster, der hver før sig havde lige stor Øvelse i at haandtere Brikkerne paa det politiske Skak-tavl, ved Mødet paa Aalholm gjensidig have søgt at gjøre hinanden mat, men at Spillet, netop fordi deres Kløgt holdt hinanden Stangen, er blevet uafgjort, og at Overenskomsten fra begge Sider kun er opsat paa Skrømt, idet hver især af Parterne har havt sine hemmelige Hensigter med at faa den anden til at opstille de deri indeholdte Betingelser. Hvad for det Første Hertug Albert angaar, da er det i og for sig ikke saa forunderligt, at han paa egen Haand paadrog sin kongelige Søn Forpligtelser af en saa indgribende og betænkelig Natur, da han, om det end var Sønnen, der bar Sverigs Krone, dog, som tidligere antydet, aabenbart betragtede sig som

og vistnok i Gjerningen ogsaa var baade Sønnens og Sverigs Herre. Men det er næsten umuligt, at han skulde kunne have troet, at enten Sønnen eller han skulde være i Stand til at formaa det hele svenske Stormandsvælde, der netop havde benyttet Tabet af de skaanske Landskaber og Valdemars Indtagelse af Gulland som en af de mægtigste Løfttestænger til at styrte Kong Magnus, til at gaa ind paa Fredsbetingelser som de her udkastede. Alene det blotte Forsøg herpaa maatte, hvor stærkt end Hadet mod Magnus iøvrigt kunde være, fornuftigvis antages at ville bringe hans og Sønnens endnu dog altid temmelig ubefæstede Herredømme over Sverig i den yderste Fare. Der kan saaledes neppe være nogen Tvivl om, at den hele Handel fra hans Side ikke har været alvorlig ment, men maa opfattes som et Forsøg dels paa at skille Kongerne Valdemar og Hakon fra hinanden dels paa som antydet at vinde Tid for, om der mulig imens skulde aabne sig Udveje til paa anden Maade at hemme de Fremskridt, Sønnens Modstandere gjorde i den udbrudte Fejde. Ikkun under een Forudsætning turde Hertug Albert maaske antages i fuldt Alvor paa sin Søns Vegne at have tilbudt saa store Ofre for at afvende de Farer, hvormed det danske Angreb truede den Sidstes nys erhvervede Kongekrone. Hvis nemlig den Tanke, der senere hen i Tiden blev en saa mægtig Drivfjeder i Hertugens Politik, allerede den Gang har dæmret frem i hans Sjæl, Tanken paa, at Kong Valdemar nu var sønneløs, og at der altsaa kunde være en ikke saa fjerntliggende Mulighed for, at Thronfølgen kunde gaa over til Kongens ældste Datter Ingeborgs Husbond, hans egen Søn Henrik, saa kunde det vel have forekommet den af dynastiske Hensyn helt optagne Fyrste temmelig ligegyldigt,

om Danmark udvidedes paa Sverigs Bekostning eller omvendt, naar dog begge Rigers Kroner smykkede hans Ætlinges Hoveder.

Men nu Valdemar Atterdag? Midt under den i Forbund med Svigersønnen førte Krig mod Kong Albert pludselig at lade hint Forbund falde, anerkjende Albert, love at støtte ham i Sverigs Besiddelse mod Kongerne Magnus og Hakon og i Forening med ham at tvinge disse til at gaa ind paa Aftrædelsen af de ovennævnte Landskaber — var Alt dette virkelig Alvor? Kan det antages, at Hertug Albert ved sit personlige Møde med Kong Valdemar skulde have været i Stand til at bibringe denne, der neppe kan have været fremmed for Forholdene i Naboriget, den Anskuelse, at et sligt Forlig virkelig lod sig udføre? Skulde de senere Aars Medbør i den Grad have tilintetgjort det stundom næsten overraskende Maadehold, hvormed han hidtil havde benyttet vundne Sejre, og omtaaget hans ellers saa klare Blik og sikre Dømmekraft, at han skulde kunne slaa sig til Taals med, at Hertug Albert havde givet ham og Danmarks Rige Brev paa til evig Tid at beholde sine svenske Erobringer og i Tillid hertil skifte Parti? Skulde Kong Valdemar, der vel havde Formaalet saa skarpt i Sigte, at han ikke var for nøjeregnende med Midlerne, men hvis Liv dog ikke hidtil var plettet ved nogen Færd som f. Ex. den, Hertug Albert havde udvist mod sin Svoger Kong Magnus, ved denne Lejlighed ligefrem have sveget sin yngste Datters Husbond? Alle disse Spørgsmaal ville som sagt neppe nogensinde fyldestgørende kunne klares. Men vi skulle dog forsøge at give nogle Antydninger til den Tankegang, der tør formodes at have drevet Kong Valde-

mar til at gaa ind paa Aalholm-Forliget, og derigjennem middelbart til en Besvarelse af de opstillede Spørgsmaal.

Netop i Kraft af det Indtryk af Valdemar Atterdags Evne til at bedømme Forhold og Personer — i alt Fald, naar de ikke vare paa altfor fjernt Hold — som man faar gjenne^m hele hans øvrige Historie, tør det betvivles, at han skulde have været lettroende nok til for Alvor at fæste Lid til, at det svenske Rigsraad, selv om Kong Albert saa vilde, kunde formaas til at stadfæste en slig Overenskomst. Men i Betragtning af den betrængte Stilling, hvori han ved sin store Fremgang maa antages at have bragt Kong Albert og hans Tilhængere, var der jo dog altid en Mulighed herfor, og naar det efter den Stemning, der hos de svenske Stormænd havde lagt sig for Dagen mod Kongerne Magnus og Hakon, overhovedet stillede sig tvivlsomt, om det vilde lykkes at faa hele Sverrig til paany at underkaste sig disses Herredømme, saa var der dog vundet det at faa det svensk-meklenborgske Fyrstehuses Magt indskrænket inden betydelig snevrere Grænser. I dette Tilfælde svigtedes visselig de Forhaabninger, Magnus og Hakon maa antages at have knyttet til Valdemars Deltagelse i Krigen; men det kan i alt Fald forstaas, om han fandt, at de ikke havde noget overvættets Krav paa, at han for deres Skyld skulde give Afkald paa, hvad han med Rette eller Urette ansaa for stemmende med sit Riges Tarv. Blev hin Mulighed derimod ikke til Virkelighed, saa havde han dog i hvert Fald saa fast Fod i de erobrede Landskaber, at der skulde en større Kraftanstrengelse fra svensk Side for atter at fravryste ham dem, end der under den ved Striden om Kronen hidførte Splittelse af Kræfterne for den nærmeste Fremtid var

nogen Udsigt til, og han havde dertil i den af Hertug Albert paa Sønnens Vegne beseglede Overenskomst et Dokument i Hænde, som, naar det fremlagdes i rette Tid, ikke usandsynligt turde sætte den af det meklenborgske Fyrstehus nys erhvervede Krone i Vove. I saa Fald var der overvejende Rimelighed for, at denne atter vilde tilfalde Kongerne Magnus og Hakon, og da vilde de for deres Vedkommende neppe gjøre ham Besiddelsen af hans Erobringer stridig. Skulde nu dette Forsøg paa at trænge ind i den Tankegang, der kan have ledet Kong Valdemar til at hænge sit Segl under de Brevskaber, der opsattes ved hint Møde paa Aalholm, virkelig ramme det Rette, saa skal det villig indrømmes, at hans Færd ved denne Lejlighed var alt Andet end uegennyttig eller højmodig mod det Fyrstehus, med hvilket han ved sin Datter Margrethes Ægteskab var bleven besvogret. Og er det end saa, at alle Tiders og ikke mindst vort eget Aarhundredes politiske Historie desværre kun frembyder altfor mange Sidestykker til, hvad her foregik, saa lader det sig dog ikke benægte, at der fra Mødet paa Aalholm falder en bred Slagskygge hen over Kong Valdemars Eftermæle.

At det nu under alle Omstændigheder har været Meningen, at de paa Aalholm gjorde Aftaler indtil videre skulde forblive en Hemmelighed ikke alene for Kong Hakon og Valdemars egne Befalingsmænd i Sverig, men ogsaa for Kong Albert, tør sluttet deraf, at Krigen endnu i nogen Tid derefter gik sin Gang, som om Intet var forefaldet. Kong Hakon, der i Slutningen af Juni havde været i Kjøbenhavn¹²⁰, havde i Forening med Hertug Erik paabegyndt en Belejring af Kalmar Slot, der imidlertid ikke førte til dettes Indtagelse, hvorimod det

lykkedes den Førstnævnte at faa Borgholm Slot paa Øland, der endnu var i Hansestædernes Besiddelse, og som Hertug Erik forgjæves havde opfordret til Overgivelse, i sin Magt¹²¹. Medens Kong Hakon og Hertugen af Lauenborg saaledes til Søs angreb Kong Alberts Besiddelser fra Østsiden, ere formodentlig de danske Stridskræfter, der stode i de allerede erobrede svenske Landskaber, trængte videre frem fra Vest. Ligeoverfor denne fornyede Fremtrængen søgte Kong Albert paa egen Haand at aabne Underhandlinger med Valdemar og Hakon. Den 26de September sendte han fra Linkøping to af sine mest betroede Mænd med Følge afsted til Slottet Humlaborg tæt østen for Jønkøping med det Hverv ikke alene at gjøre deres Muligste for Forsvaret af dette og Rigets Grænser overhovedet, men tillige at indlede Forhandlinger med hine to Konger eller dem af deres Befalingsmænd, der vare forsynede med særlig Fuldmagt i saa Henseende, idet han med de tilstedeværende Rigsraaders Samtykke gav dem Bemyndigelse til at indgaa Vaabenstilstand saavel som andre Overenskomster til hans og Rigets Bedste¹²². Der foreligger os vel ikke nogen Efterretning om de Følger, dette Skridt drog efter sig; men da der ikke erfares Noget om yderligere Krigsbegivenheder, er det højst sandsynligt, at der virkelig er bleven indgaaet en Vaabenstilstand, og det formodentlig paa Grundlag af de daværende Besiddelsesforhold.

Vi vide heller intet Sikkert, om der blev Noget af det Møde mellem Kongerne Valdemar og Albert, der paa Aalholm var aftalt at skulle finde Sted paa Grænsen af Blekinge og Smaaland ved Kyndelmisse 1367. At Hertug Albert imidlertid mere end en Maaned i Forvejen

havde begivet sig til Sverig, er afgjort, og ligeledes, at baade han og Sønnen med flere Medlemmer af det svenske Rigsraad i Dagene omkring Kyndelmisse vare i Kalmar, hvorhen de havde rejst den lange Vej fra Nyköping i Södermanland, og hvor de forbleve største Delen af Februar Maaned. Hvad Kong Valdemar angaar, da var han den 25de Januar i Stralsund, og netop den Omstændighed, at han her lod Hertug Vartislaf af Wolgast og Stadens Raad bekræfte en Gjenpart af det vigtigste af de af Hertug Albert paa Aalholm udstedte Brevskaber, taler i høj Grad for, at det har været hans Agt derfra at begive sig til det aftalte Mødested, som det selv ved Vintertid ikke vilde være vanskeligt for ham at naa til den 2den Februar¹²³. Der er saaledes ikke alene ikke Noget til Hinder for at antage, at Mødet virkelig er blevet afholdt, men endog Sandsynlighed herfor. Da imidlertid det paa Aalholm i Kong Alberts Navn udstedte Afstaaelsesbrev den Dag idag henligger i Gehejmearkivet i Kjøbenhavn uden hans Segl, er det i alt Fald sikkert, at den lovede Stadfæstelse af Brevet ikke formelt har fundet Sted. Ikke desto mindre er der ingen Grund til at tro Andet, end at Mødet er løbet helt fredelig og venskabelig af. Baade Hertugen og hans Søn have formentlig vist Kongen det bedste Ansigt for at faa ham til at gaa ind paa en Udsættelse af Tiden for Brevets Stadfæstelse, og, idet der er aftalt en Forlængelse af Vaabenstilstanden, underhaanden indrømmet ham at beholde sine gjorte Erobringer — Altsammen ganske vist med den Bagtanke, at Gjemt ikke skulde være glemt. Det er nu vel kun lutter Gisninger, vi her opstille, men disse Gisninger turde dog have ikke saa Lidet at støtte sig til. Det taler saaledes i ikke ringe Grad for den

Opfattelse, her er gjort gjældende, at ikke alene flere faste Pladser i de i Fejden 1366 erobrede svenske Landskaber, som f. Ex. Borgen Øresten i Marke Herred, ved Slutningen af den næste for Valdemar saa ulykkelige Krig var i dansk Værge, men at det Samme endog længe derefter var Tilfældet med Elfsborg, som i Henhold til Aalholm - Forliget skulde overgives Danekongen ¹²⁴. Hertil kommer endnu, at Valdemar i Vaaren 1367 ses at have dvælet i Nørrejylland og der at have været optagen af helt fredelige Sysler, medens der derimod i den omhandlede Henseende turde lægges mindre Vægt paa den Omstændighed, at han hen i Sommeren afskedigede noglê fremmede Krigsfolk, som han i Høsten Aaret forud havde taget i sin Tjeneste ¹²⁵.

Saafrømt nu den her opstillede Formodning om Mødet mellem Kongerne Valdemar og Albert og dettes Udfald skulde stemme med, hvad der i Virkeligheden er foregaaet, saa synes det dog, at den forlængede Stilstand ikke kan have varet udover Midten af Sommeren 1367, og at Fjendtlighederne igjen maa være optagne i den anden Halvdel af Aaret. Allerede i Vaaren traf de meklenborgske Magthavere og deres Tilhængere overordentlige Foranstaltninger til at værne om Sverigs Besiddelse. To af Førerne for det svenske Stormandsvælde, der havde været saa karrigt til at understøtte sin sidste Herre af det nationale Kongehus, lovede at bevilge Kong Albert og hans Fader Hælvten af deres Indkomster for et Aar samt forpligtede sig til at formaa alle Andre til at følge dette Exempel og at bekæmpe dem, som vilde vægre sig derved. I vidt Omfang synes da ogsaa baade Læg og Lærd at have maattet underkaste sig den trykkende Skattebyrde imod Løfte fra Modtagerne om, at Ydelsen ikke

skulde fordres gjentagen og Udbyttet ikkun anvendes til Rigets Forsvar og Befrielse¹²⁶. Fra Slutningen af Avgust til hen i November Maaned ses Albert og hans Fader at have været sysselsatte med en Belejring af Borgholm Slot, som de maaske tilsidst have tvunget til Overgivelse¹²⁷. At de samtidig ikke ganske have følt sig uden Frygt for et fornyet dansk Indfald, tør sluttes af tvende Breve, der i Efteraaret udstedtes af Hertug Henrik til Staden Lybek. Efterat han i det første af disse har tilstaaet at have modtaget et Laan til Udrustning af Mandskab, der skulde sendes til hans Fader, og forpligtet baade denne og sig selv til ikke at udsone sig med Danekongen inden næstkommende St. Nicolai Dag (6te Decem̄ber), gjentager han vel i det sidste Udfalelsen af denne Forpligtelse, men betinger sig dog en Udsættelse af Gjældens Betaling for det Tilfælde, at hans Fader i Sverig med Magt skulde blive tvungen til inden hin Dag at forsone sig med Kongen af Danmark¹²⁸. Da det af, hvad senere hen skal fortælles, vil blive indlysende, at Kong Valdemar ikke vel kan antages i Eftersommeren eller Høsten 1367 at have forladt Danmark, tør han formodes at have lagt Ledelsen af Krigsforetagenderne mod Sverig i andre paa-lidelige Hænder. Idet han saaledes tryk i Følelsen af sin Magt ikke synes at have frygtet nogen Fare fra den Kant, anede han neppe, at hans Fjender, og deriblandt ikke mindst de meklenborgske Herrer, allerede vare i Færd med at undergrave Jorden under hans Fødder, og at det Øjeblik ikke var langt borte, da den skulde aabne sig under ham.

SYVENDE KAPITEL.

Kong Valdemar paa Højdepunktet af Magt og Rigdom; denne sidstes Anvendelse bl. A. i Rigsforsvarets Interesse; Valdemars lange Fraværelse fra Riget farlig for Kongemagten, idet den lægger Spiren til den senere Organisation af Adelsvælden i Rigsraadet; Stormænd og Stormandsætter, Prælater og Præsteskabet samt Kong Valdemars Forhold saavel til hine som disse.

Aaret 1367 kan betegnes som det, da Valdemar Atterdag stod paa Højdepunktet af sin Magt og Indflydelse, idet han aabenbart var den mest formaaende Fyrste i Nordevropa. Medregne vi hans seneste svenske Erobringer, vare hans Besiddelser i dette Tidsrum forøgede med mindst 360 Kvadratmile, og de Lande, der nu lode under hans Scepter, kunne tilsammen anslaaes at udgjøre 1200—1300 Kvadratmile. Samtidig med, at han saaledes yderligere havde udvidet sit Riges Omraade, havde han utvivlsomt opdyndet store Rigdomme i sit Skatkammer, og Byttet fra Visbys Erobring samt Løsepengene for de i Slaget ved Helsingborg tagne hanseatiske Fanger maatte kunne opveje mange Aars ordentlige Indkomster. Ganske vist havde de svundne syv Aar med deres gjentagne Krige, udstrakte Udenlandsrejse og muligen ogsaa Indløsning af det fynske Pant fra Holstenerne stillet store Krav til hans finansielle Kræfter. Men at der til at bringe Ligevægt mellem Indtægter og Udgifter neppe har været nogen egentlig Nødvendighed for den overordentlige Skat, han i Aaret 1363 udvirkede bevilget, og som synes at have været svaret uden nogen Standsforskjel¹²⁹, turde fremgaa deraf, at han, som vi senere skulle se, ved sin Afrejse fra Riget i Aaret 1368 medtog en stor Sum i rede Penge. I samme Retning peger ogsaa den Omstændighed, at han ikke opgav sin Virk-

somhed for ved Kjøb at søge Kongsgodset forøget. Naaede denne Virksomhed end i dette Tidsrum ikke et saadant Omfang som i det foregaaende, saa var den dog ikke helt ubetydelig, al den Stund de tidligere anførte Arkivregistraturer opregne over 25 til Kongen udstedte Skjøder, der tilhøre Aarene fra 1361—1367, foruden henved en halv Snes Breve, hvorved der hjemledes ham Pant i eller Indløsningsret til Jordegods. Af særlig Interesse er det, at den Forøgelse af Kongsgodset, hvormom her er Tale, ikke alene falder paa Øerne og Nørrejylland, men ogsaa for en ikke ringe Del paa de nyerehvervede Landskaber øst for Øresund, og allerede fra Aaret 1362 træffe vi kongelige Adkomstbreve paa Jordegods i Skaane. Iøvrigt forøgedes ogsaa i dette Tidsrum Kronens Ejendomme paa anden Maade end just ved Kjøb. Maatte end Adgangen til at retlig Vej at søge Jord tilbage, som uden tilstrækkelig Hjemmel var frakommen Kronen eller dens Bærer, efterhaanden blive sjeldnere og tilsidst helt ophøre, saa forekommer der derimod Exempler paa, at Jordegods overdroges Kongen som Sone for Lovovertrædelser, og det vel nærmest af politisk Natur. Den 25de September 1363 afstod saaledes en Ridder Lyder Kale Odder Sogn i Hads Herred til Kongen. «for sin store Brødes og Forseelses Skyld, formedelst hvilken han havde mistet sin Fred i Nørrejylland»¹³⁰. Hvori denne Hr. Lyders Brøde har bestaaet, vide vi ikke. Men da der ved Vaabenstilstanden med Hansestæderne af November 1362 fra Bestemmelsen om Fangernes Frigivelse udtrykkelig undtages en «Hr. Johan Kalen og dertil Fem, som Kongen havde forvist», ligger det nær at gætte paa, at Hr. Lyder har været en af disse Fem og formodentlig Broder til Johan, og hvad han saa iøvrigt havde forbrudt, havde han altsaa forøget

sin Brøde ved med sine Fæller at føre Vaaben mod Kongen i Hansestædernes Tjeneste. Der er neppe heller Tvivl om, at det har været af tilsvarende Grunde, at en Esger Jenssøn eller Jonsøn i Maj 1367 paa Viborg Thing afstod Kongen alt sit Gods i Boddum og Ydby Sogne i Røfs Herred, siden det i Afstaaelsesbrevet udtrykkelig fremhæves, at han gjorde det «frivillig og løst fra Blok og Lænke»¹³¹.

Vi sagde ovenfor, at de gjentagne Krige stillede store Krav til Kong Valdemars finansielle Kræfter. Uagtet der nemlig ingen Tvivl er om, at Kongen strængt holdt Almuen til Opfyldelse af den samme paahvilende Værnepligt, det nedarvede Ledingsvæsen hjemlede, og derhos stod paa, at ikke alene Kjøbstæderne, men endog de gejstlige Stiftelser, naar fornødent gjordes, skulde tage deres Del med i Udrustningen og Bemandingen af Skibe til Krigsbrug¹³², saa maatte han dog jævnlig tillige tage sin Tilflugt til fremmede Lejetropper. Men ogsaa i Mellemtiden mellem de forskjellige Fejder maa han have anvendt betydelige Summer til Foranstaltninger i Rigsforsvarets Interesse. Ligesom det overhovedet er troligt nok, at han selv har ladet bygge Krigsskibe, saaledes hedder det — uvist med hvilken Hjemmel — at han til sin Flaades Bemanding skal have holdt en fast Stok af Baadsfolk, til hvilke han havde ladet opføre Boliger paa den fra Sjællands Sydkyst udskydende Halvø Knudshoved¹³³. Utvivlsomt er det derhos, at han ikke alene forøgede Antallet af faste Slotte rundt omkring i Riget, men ogsaa sørgede for at udvide og styrke de allerede tidligere bestaaende Borges Fæstningsværker. Hvor meget dette Formaal laa Kongen paa Hjerte, ses deraf, at han i Aaret 1361 endog søgte og fik pavelig Tilladelse til paa sin Be-

kostning at maatte flytte tre Klostre, et i Helsingborg, et i Kallundborg og et i Aalborg, der laa saa nær ved de befæstede Slotte i de nævnte Kjøbstæder, at de lagde Hindringer i Vejen for Forsvaret¹³⁴. Ved Slutningen af det Tidsrum, vi her omhandle, taltes der da ogsaa over 40 befæstede kongelige Slotte omkring i de Provinser, som Valdemar efterhaanden havde lagt under sit Herredømme, nemlig i Nørrejylland Ribe, Skodborg, Kolding, Nebbe, Hønborg ved Lillebelt ligeoverfor Middelfart, Lerbæksholm *), Skanderborg, Bygholm, Kallø, Randers, Aalborg, Ørum i Hassing og Aggersborg i Øster Han Herred, paa Samsø Visborg, paa Fyn Ørkel, Hindsgavl og Nyborg, paa Langeland Tranekjær, paa Lolland Aalholm og Ravnsborg, paa Falster Nykjøbing, paa Møn Stege, paa Sjælland Vordingborg, Korsør, Kallundborg, Holbek, Søborg, Gurre, Helsingør, Kjøbenhavn og Jungshoved ved Indløbet til Præstø Fjord, paa Bornholm Hammershus, i Skaane Skanør, Falsterbo, Malmø, Verpinge ved Lund, Helsingborg og Lindholm, i Blekinge Sølvesborg og Brøms, i Halland Laholm, Falkenberg og Varberg, i de nys erobrede svenske Provinser endelig Oppensten, Øresten og Elfsborg¹³⁵. Flere af disse Slotte, saasom Kallø, Vordingborg, Søborg og Helsingborg, vare dels ved deres Beliggenhed dels ved Kunst efter Datidens Forhold at betragte som Fæstninger af første Rang, og i deres Helhed bidroge de ikke uvæsentlig til, at Danmark i den næste store Fejde ikke helt udslottedes af Rigernes Tal.

Indadtil var Kong Valdemars Magt i dette Tidsrum aabenbart mindre hemmet eller begrænset end nogensinde,

*) Formentlig den nuværende Herregaard Lerbæk, Hover Sogn, Tørrild Herred.

og der er særlig ingensomhelst Grund til at antage, at der allerede nu mere end hidtil skulde have tilkommet Kongens Raad noget Krav paa egentlig Meddelagtighed i Rigets Styrelse. Imidlertid lader det sig ikke miskjende, at det netop var paa dette Tidspunkt, at Spiren lagdes til den Udvikling, der under Paavirkning af forskjellige tilstødende Omstændigheder og ved Exemplet fra begge Naborigerne førte til Dannelsen af et Rigsraad, hvis Indflydelse tilsidst overfløjede Kongens. Maa det end nemlig antages, at Kong Valdemar, inden han tiltraadte sin store Udenlandsrejse 1363, har givet sine hjemmeblivende Raadgivere udførlige Forholdsordrer med Hensyn til deres Færd under hans Fraværelse, blev denne dog af saa lang Varighed, at den ikke godt kunde Andet end give Raadet en Vane til og Smag for at optræde selvstændig handlende i Rigets Anliggender, der i sine Følger maatte blive betænkelig for Kongemagten. Det var som et Fingerpeg om Retningen, i hvilken den Udvikling bar hen, som under Kongens næste langvarige Fraværelse utvivlsomt gjorde betydelige Fremskridt, at Udtrykket »Rigets Raad«, der hidtil vel havde kunnet forekomme en enkelt Gang som Betegnelse for det, der oprindeligt kun hed, som det ogsaa var, Kongens Raad, netop paa denne Tid begyndte at blive temmelig gængs. I Stilstands-Overenskomsten med Hansestæderne af 1364, der var opsat i Kongens Fraværelse, hedder det saaledes, at samme skal medbesegles af »hans Riges Raad«, og ved Fredslutningen i Vordingborg og Nykjøbing 1365, hvor Kongen selv var nærværende, er der ligeledes Tale om »hele vort Riges Raad«. Det var maaske i et Slags Forudfølelse af Faren ved en Udvikling som den paapegede, at Kongen, som det synes, ikke gjerne har ladet Nogen ret længe være i Besiddelse af

de store Hof- og Rigsemployer eller af Posterne som Befalingsmænd paa de vigtigste faste Slotte, men jævnlig ladet disses Ihændehavere vexle. Som Marsk træffe vi saaledes i 1362 og 1363 Jyden Anders Frost, men i de to nærmest paafølgende Aar Skaaningen Tue Galen, som Gjeldker eller Statholder i Skaane 1362 Aage Ingvardsøn, 1364 en Fikke Moltke og 1365 Henning Podebusk, som Hovedsmand paa Skanderborg Slot i 1364—1365 Erland Kalv, men i den næste store Fejde Kresten Vendelbo, paa Vordingborg 1362 en Fikke Moltke, men allerede 1364 Pedet Nielsøn, paa Kallø 1364 Gunder Jakobsøn, men Aaret efter ogsaa her en Fikke Moltke o. s. fr.¹³⁶ — Alt, uagtet de tidligere Ihændehavere af de forskjellige her nævnte Embeder og Len endnu findes i Live, efterat de vare afløste af de senere. Fra hin Regel — hvis den overhovedet tør opstilles — danner Klavs Limbek en paafaldende Undtagelse, idet han ogsaa i dette Tidsrum uafbrudt beklædte Drostens Embede. Ham har Kongen aabenbart anset det klogest netop bestandig at have saa nær om sig som muligt, og der er neppe nogen Tvivl om, at Valdemar, hvor naturligt det end ellers havde været, at just Drostens i Kongens Fraværelse traadte i hans Sted og varetog hans Gjerning, dog har ladet Hr. Klavs ledsage sig paa sin Rejse til det kejserlige og pavelige Hof, medens han overdrog Rigets Styrelse til noget mindre fremtrædende, men netop derfor mindre farlige Mænd¹³⁷.

Af Mænd, vi tidligere have haft Lejlighed til at nævne som Kongens trofaste Tilhængere og stadige Raadgivere, vare efterhaanden flere traadte bort fra Skuepladsen. Bo Falk synes at være død omtrent ved Begyndelsen af dette Tidsrum, og naar der blandt de Adels-

mænd, der tiltraadte den nedenfor omtalte Fred med Hansestæderne af 1370 forekommer baade en Bo Falk til Vallø og Gisselfeld og en Eskil Falk til Vallø, da have vistnok begge været Sønner af hin, hvad der i alt Fald med Bestemthed vides at have været Tilfældet med den sidste¹³⁸. Ogsaa Niels Eriksøn af Linde turde være død i Løbet af de Aar, hvorom her er Tale. Han kan neppe med Bestemthed paavises at have taget Del i nogen senere Begivenhed end Afslutningen af Vaabenstilstanden med Hansestæderne af 1364, for hvilken han var Medforlover¹³⁹, og den Erik Nielssøn af Hørningsholm, der forekommer ved den nævnte Fredslutning af 1370, turde have været hans Søn. Den ældre Benedikt Alefeld omtales ikke efter 1360, og fra samme Tid forsvinder Brødrene Peder og Hans Lavridssøn, der inden det i hint Aar i Kallundborg afholdte Danehof atter maa have været tagne til Naade af Valdemar. Blandt dem, der havde afløst de her nævnte Mænd i Kongens nærmeste Omgivelser, træffe vi i dette ligesom i forrige Tidsrum adskillige Adelsmænd, der, om de end ikke vare tydsk fødte, saa i alt Fald af tydsk Byrd. Ligesom Tilfældet var med de tvende sønderjydske Riddere Valdemar Sappe og Kersten Kule, af hvilke den førstnævnte var Kongens Befalingsmand paa Riberhus, medens den sidstnævnte efter tidligere at have været Hovmester hos Junker Kristoffer fra Aaret 1364 optræder som Hovedsmand paa Aalholm Slot, saaledes synes ogsaa flere af hine at have vidst i særlig Grad at erhverve sig Valdemar Atterdags Gunst og derfor jævnlig at have været benyttede til Udførelsen af vigtige politiske Hverv. Dette gjælder saaledes om Mathias Ketelhut, der tilhørte en meklenborgsk Æt, hvoraf et Medlem allerede i Aaret 1348 findes at have

været i Kong Valdemars Tjeneste, om Rigman von der Lanken, der først var Notar eller Haandskriver hos Kongen og senere, uagtet han vides at have været af gejstlig Stand, mærkeligt nok gjenfindes som Befalingsmand paa Falsterbo Slot, om Heine Kabolt, der tilligemed Henning Kettelberg, en Ridder af brunsvigsk Æt, efter Indløsningen af den vestlige Halvdel af Fyn fik Befalingen paa Ørkel Slot, men om ingen i højere Grad end den, forhen ofte omtalte Henning Podebusk, der i Løbet af dette Tidsrum bestandig mere og mere turde have vundet Kongens Tillid og Hengivenhed, samt flere Medlemmer af Slægten Moltke. Evert Moltke, senere Herre til Torbenfeld (nu Frydendal) i Tudse Herred og gift med Stig Anderssons Søsterdatter, synes allerede fra Begyndelsen af Aarene 1350 at have hørt til Kongens Omgivelser og nævnes fra Aaret 1365 og lige indtil Kongens seneste Regeringsaar som hans Kammermester. I Aaret 1362 nævnes en Fikke Moltke som Befalingsmand paa Vordingborg og en anden i lige Egenskab paa Kjøbenhavns Slot. Den førstnævnte af disse Tvende, der formodentlig er den samme, som ved flere Lejligheder benævnes Fikke Moltke af Møn, maa det have været, der, som vi have set, to Aar senere var Statholder i Skaane. I begge de omtalte Embedsstillinger havde han det Hverv at forhandle med Hansestæderne om Afslutningen af Vaabenstilstande, først i Rostok og senere i Stralsund. Maaske er det atter ham, der ved Fredslutningen med Hansestæderne 1365 nævnes som Hovedsmand baade paa Kallø og Randers Slotte, medens det vistnok er endnu en Tredje af samme Navn og formodentlig en Søn af sidstnævnte, der under den store Fejde 1368—1370 var Befalingsmand paa Nebbe Slot. En Kort eller Konrad Moltke, Herre til Hørbygaard

i Tudse Hæred, var vistnok allerede i Slutningen af dette Tidsrum Befalingsmand paa Varberg Slot, i hvilken Egenskab han optræder i det følgende og da kom til at indtage en fremragende Stilling, medens vi endelig under den næste Fejde med Hansestæderne træffe en Henneke Moltke som Hovedsmand paa Nyborg¹⁴⁰. Om end Kong Valdemar saaledes i sin Tjeneste og ved sit Hof optog flere Adelsmænd, der enten selv vare fremmede eller i alt Fald af fremmed Æt, kunde der dog lige saa lidt nu som tidligere være Tale om, at Udlændinge skulde have spillet nogen sær overvejende Rolle i Modsætning til den nationale Adel. Blandt de 46 Forlovere af verdslig Stand, der fra Kongens Side stilledes ved Afslutningen af Freden med Holstenerne 1365, var der f. Ex. kun otte eller ni og blandt 20 Slotsbefalingsmænd, der medbeseglede Freden med Hansestæderne 1370, otte, hvis Navne tyde paa fremmed Byrd, og af hvilke endda adskillige sandsynligvis turde have været fødte her i Landet eller i alt Fald bosatte her, inden Valdemar kom til Roret. Ligesom det ogsaa i saa Henseende er ret betegnende, at hverken Drostens eller Marskens Embede hidtil havde været beklædt af Andre end Indlændinge, saaledes var dette fremdeles som i forrige saa ogsaa baade i dette og næste Tidsrum Tilfældet med Bestillingen som Kongens Kansler, blandt hvis Ihændehavere vi 1365—1367 finde Væbneren Esbern Nielssøn, og senere Gotskalk Henningsøn af Slægten Degn, der nævnes som Kansler i Aarene 1372—1374¹⁴¹.

Kaste vi fra Kongens nærmeste Omgivelser Blikket ud over Rigets verdslige Stormænd i det Hele taget, og spørge vi særlig om Forholdet mellem ham og den urolige nørrejydske Adel, da forlyder der i dette Tidsrum Intet om nogen aabenbar Opsætsighed fra dennes Side. Val-

demars Magt var i disse Aar for stærk til, at saadan uden Fare lod sig vove, og derhos har vistnok ogsaa Kongens heldige Krigsforetagender med den Adgang til Erhvervelse af Hæder og Bytte, som disse aabnede Herremændene, bidraget Sit til at holde dem i nogenlunde god Stemning og lade dem finde sig i Et og Andet, som under andre Omstændigheder vilde have ægget de urolige Hoveder til Rejsning. Men at Forholdet i Virkeligheden ikke har været mere end taaleligt, viste Fremtiden kun altfor tydelig. Hos hver af Parterne vare Formaal og Interesser altfor forskellige og hinanden modstridende til, at det kunde komme til en dybtgaaende og varig Udsoning. Af en enkelt af de mægtigste jyske Ætter, der tidligere ved enhver given Lejlighed havde staaet imod Kongen, Slægten Bugge, synes dog flere Medlemmer for Alvor at have sluttet sig til Valdemar. Vi have allerede tidligere omtalt, at dette var Tilfældet med den dræbte Hr. Niels Bugges Søn Knud, der ikke nævnes senere end 1362. Det Samme gjælder en Hr. Bent Bugge, der under den næste Fejde med Hansestæderne var Kongens Befalingsmand paa Holbek Slot, samt en af Niels Bugges Svigersønner, Kresten Vendelbo til Støvringgaard, gift med Datteren Ellen, der, som vi have set, var Slots-høvding paa Skanderborg og senere hørte til det kongelige Partis fasteste Støtter i Nørrejyland. En anden af Niels Bugges Svigersønner, den tidligere omtalte Got-skalk Skarpenberg, der med sin Hustru Elisabeth havde faaet Besiddelsen af Hald, ville vi derimod senere gjenfinde blandt de jyske Oprørshøvdinge. Hvad angaar Stig Andersson til Bjørnholm og hans Æt, da synes Forholdet mellem den og Kongen siden Aaret 1359 bestandig at have været køligt. Ihvorvel nemlig Hr. Stig,

der endnu inden Afholdelsen af Danehoffet 1360 maa have faaet sine inddragne Godser tilbagegivne, i Stilstands- og Freds-Overenskomster stadig indtager en af de fornemste Pladser i Rækken af de af Kongens Mænd, der optræde som Vidner eller Forlovere, nævnes han dog aldrig mere som Ihændehaber af noget af de store Rigsembeder eller som den, hvem iøvrigt noget særligt kongeligt Hverv var betroet. Hvad der turde have holdt ham fjernet fra Kongen, var neppe alene hans indgroede Mistanke om dennes Delagtighed i Drabet paa hans Broder og Søn ved Middelfart, men vistnok ogsaa Misstemning over, at hans dræbte Broder Hr. Peders Ejendom Marggaard i Skovby Herred paa Fyn, som det synes, var bleven fravunden Enken og Arvingerne af Kongen. Ved ægteskabelige Forbindelser med andre Stormandsætter sørgede han for at øge sin Slægts Magt og gjøre denne til en endnu farligere Modstander af Kongen, end den hidtil havde været. I Aaret 1362 indgik han nemlig en Overenskomst med Klavs Limbek og Ivar Nielssøn af Slægten Rosenkrans, ifølge hvilken denne skulde ægte hans dræbte Søn Oves Datter Tove og hins Datter Elisabeth Toves Broder Jens, og inden Hr. Stig 1369 gik til sine Fædre, kom den Dag, da han endnu ~~endnu~~ en Gang i Forening med sine nye Besvogrede Klavs Limbek og Ivar Nielssøn skulde løfte Sværd mod Kong Valdemar¹⁴².

Til Præsteskabet vedblev Valdemar i det Hele taget at staa i et venskabeligt Forhold, og de Prælater eller Klærke af lavere Rang, der viste ham personlig Hengivenhed eller politiske Tjenester, havde ikke Grund til at fortryde det, da de kunde være visse paa, at Kongen i mødende Tilfælde vilde anvende sin Indflydelse ved det pavelige Hof til deres Fordel. De tvende af Rigets

Biskopper, Jakob af Ribe og Svend af Aarhus, hvis Troskab mod Kongehuset allerede endnu, mens Kristoffer II levede, havde lagt sig saa kraftig for Dagen, vare forlængst gaaede bort, idet hin allerede døde 1345, denne, som det synes, 1353¹⁴³. Efter deres Tid synes ingen Prælat at have staaet i et inderligere og fortroligere Forhold til Valdemar end Magnus Jenssøn, som Kongen i Aaret 1354 ved sin Indflydelse havde faaet befordret fra Kannik i Roskilde og Aarhus til Børglum Bispestol¹⁴⁴. Der er ikke ret mange Brevskaber af politisk Betydning fra den følgende Tid, i hvilken hans Navn ikke forekommer, og han synes særlig at have spillet en indgribende Rolle ved de Forhandlinger, der gik forud for Helsingborg Slots Overgivelse 1360. Da Ribe Bispesæde i Aaret 1364 blev ledigt ved Peder Thuresøns Død, havde Kapitlet valgt en af sine Kanniker Johannes eller Jens Mikkelsøn til hans Efterfølger. Men Kong Valdemar, hvem det maatte være i høj Grad af Interesse at have en tro Tilhænger netop paa Ribe Bispestol, og som undte sin prøvede Ven Magnus Jenssøn dennes betydelige Indkomster, henvendte sig til Paven med Andragende om, at Valget maatte betragtes som uskêt, og fik i Efteraaret 1365 Sagen ordnet saaledes, at Hr. Jens udnævntes til Biskop i Børglum og Magnus i hans Sted i Ribe Stift¹⁴⁵. Et andet Exempel paa, hvorledes Kongen ved sin Indflydelse i Avignon vidste at faa lønnet sine gejstlige Venner, afgiver Domprovsten i Lund Niels Jakobsøn, for hvem han under udtrykkelig Paaberaabelse af den Flid og Bekostning, som hin havde anvendt i Rigets Tjeneste, efterhaanden fik udvirket paveligt Løfte om, at han med sit nævnte Embede maatte forene tvende Kanonikater i Roskilde¹⁴⁶. At Paven omvendt ogsaa var føjelig nok til

at erklære sig rede til at skaffe Kongen af med gejstlige Stormænd, der af en eller anden Grund vare ham imod, ses deraf, at han hos Urban V 1365 udvirkede et Løfte om, at denne ved første givne Lejlighed vilde forflytte Biskoppen i Odense Erik Jenssøn Krabbe til et kirkeligt Embede udenfor Danmark, fordi han »af visse gyldige Grunde var Kongen mistænkt« — et Løfte, som iøvrigt ikke blev opfyldt, hvad enten nu Paven ikke fandt nogen gunstig Lejlighed eller Kongens Mistanke senere fjernedes, idet Hr. Erik endnu 9 Aar derefter beklædte Odense Bispestol¹⁴⁷. Medens der iøvrigt vel ikke er Tegn til, at nogen af de andre samtidige Biskopper i den Grad har besiddet Kongens Yndest som Magnus Jenssøn, saa synes han dog ogsaa bestandig at have stået paa en særdeles god Fod med Henrik Gertsøn af Roskilde og med Svends Efterfølger paa Aarhus Bispestol Hr. Povel, og at det Samme i alt Fald i dette Tidsrum ogsaa var Tilfældet med Rigets øverste Kirkefyrste Erkebiskop Niels Jonsøn af Lund, derom vidner ikke alene dennes Forhold til de rendsborgske Grevers Søster saavel som den fremragende Del, han i det Hele tog i alle Kongens politiske Foretagender i de Aar, hvorom her er Tale, men særlig ogsaa Indholdet af flere af de Andragender, som Kongen, efter hvad før er fortalt, indgav til Paven under sit Ophold i Avignon. Desto større Forundring maa det vække, at der i en rigtignok alt Andet end gennemgaaende paalidelig Krønike, af hvilken det herhenhørende Afsnit, om det end ikke er forfattet af Erkebispens selv, dog maaske tildels er blevet til under hans Paavirkning, klages over, at alle nedarvede Vedtægter og hele den danske Kirkes Frihed i Kong Valdemars Tider blev afskaffet, ja endog fremsættes en saadan Anke

imod Kongen som den, at han voldelig skulde have bemægtiget sig Lunde Kapitels og Erkesædes Segl og dermed imod begges Vidende beseglet forskjellige Breve til Krænkelse af Kirkens Frihed¹⁴⁸. Kan der overhovedet fæstes nogen Tiltro til disse stærke og vistnok under alle Omstændigheder overdrevne Beskyldninger, saa maa den Misstemning imod Kongen, der giver sig Luft i samme, og som uden al Tvivl turde tilskrives den bestandig voxende Indflydelse paa den danske Kirkes Anliggender, som den kraftige Konge i Tillid til sit venkabelige Forhold til dens høje Foresatte i Avignon vidste at tilvende sig, i alt Fald ikke endnu have lagt sig aabent for Dagen i det Tidsrum, vi her omhandle.

FEMTE BOG

(1367—1375).

FØRSTE KAPITEL.

Kong Valdemars politiske Horisont formørkes; Bemærkninger om Aarsagerne til det nye Fredsbrud med Hansestæderne; Udvikling af, hvorledes Spændingen mellem disse og Danmark bestandig tiltager, ligefra de preussiske Stæder paa Hansedagen i December 1366 foreslaa et almindeligt Angrebsforbund mod hint Rige, og indtil dette formelig afsluttes paa det store Møde i Köln i November 1367; Indholdet af de her vedtagne Bestemmelser og Udstrækningen af det indgaaede Forbund; Hansestæderne ikke ene om fjendtlige Planer mod Kong Valdemar, deres Forbundsfæller i den forestaaende Kamp, og hvorledes disse finde hine og hverandre gjensidig.

Det er ovenfor ytret, at Aaret 1367 kan betegnes som det, da Kong Valdemar stod paa Højdepunktet af sin Magt og Lykke. Men Aaret 1367 var tillige det, da Skyerne paa den politiske Himmel begyndte at trække sig sammen for tilsidst at bryde ud i et saa forfærdeligt Uvejr mod Kongen, at det truede med aldeles at tilintetgøre, hvad han i mange Aar med saa stor Kløgt og Ihærdighed havde bygget op, ja fast med at udslette hans Fædrenerige af Staternes Tal. Vi skulle nu vise, hvorledes dette Uvejr rejste sig.

Kong Valdemar havde vel tvende Aar tilbage i

Tiden rakt Haanden til en Udsoning med Hansestæderne; men da Freden — bortset fra, at den ogsaa i andre Retninger ikke indeholdt nogen udtrykkelig Anerkjendelse af Friheder, hvorpaa Stæderne havde gjort Paastand — slet ikke havde rørt ved det kildne Punkt Toldafgifterne, bar den i sig en Spire til fremtidig Tvist, som, naar der ikke fra begge Sider var nogen særdeles god Vilje til Fredens Overholdelse, let kunde udvikle sig til alvorlige Rivninger. Og dette blev kun altfor snart Tilfældet. At faa et fuldstændigt klart Indblik i de Forhold, der hidførte det nye Fredsbrud, er saare vanskeligt, da de i saa Henseende foreliggende Oplysninger udelukkende hidrøre fra den ene Part Stæderne. Men det turde dog være afgjort, at der her som gjerne altid har været Skyld paa begge Sider. Hvad Hansestæderne angaar, da havde deres Kjøbmænds Færd i det Hele aldrig været saaledes, at de just skulde have gjort sig afholdte i Norden. Som et Vidnesbyrd om, hvad de troede at kunne byde Konger og Folk her, skulle vi eksempelvis anføre, at Kong Magnus Eriksøn i et Indlæg formodentlig fra Aaret 1352 bl. A. klager over, at de i hans Rigers Havne ofte slog, saarede og dræbte Folk uden at rette for sig, at de nedreve eller opbrændte Kronens Huse, at de i Sverig og Norge indførte fordærvet Øl, slet Mel og forfalsket Humle, og særlig med Hensyn til de dem i Skaane indrømmede Liggepladser, at de imod de vedtagne Bestemmelser holdt Kroer til Udskjækning af stærke Drikke og solgte Tøjer i Alenmaal, at de med blanke Vaaben anfaldt de danske Fiskere, der vilde deltage i Sildefangsten, uden at yde Fyldestgjørelse for saadan Voldsfærd, at deres Fogeder tilegnede sig Kongens Retsudøvelse i Sager om Hug og Saar, at de udvidede Grænserne for deres »Fed« og uhjemlet ind-

toge Gjæster i samme o. s. fr.¹. Kommer nu hertil, at Hansestædernes Udsendinge, der den 24de Juni 1366 vare forsamlede i Lybek, fandt sig foranledigede til i en Skrivelse til deres Oldermænd og Kjøbmænd i Bergen bl. A. at paaminde disse om at holde Fred med Nordmændene og ikke at betragte og behandle dem som »altfor enfoldige og ynkelige Skabninger«² — kan der unægtelig være nogen Formodning for, at der ogsaa fra dansk Side har været god Føje til Klage, og at flere af de formentlige Overgreb, hvorover Stæderne senere besværede sig, i Virkeligheden kun have været Repressalier, der toges paa Grund af Misligheder fra deres Borgeres Side. Adskillige af de Klæger, der foreligge, bære ogsaa i sig selv Vidne om en kræmmeragtig Smaalighed, der udregnede enhver mindre Uregelmæssighed i Skilling og Penninge, parret med et ved mere end et Aarhundredes Begunstigelse næret Overmod, der var tilbøjelig til at se et Retsbrud i enhver skrap Overholdelse af modstaaende Interesser. Heller ikke kan det lades ude af Betragtning, at mangan en Fordring, som Stæderne opstillede, og som set i Belysning af vor Tids Folkeret og udviklede internationale Samkvem kan forekomme helt billig og naturlig, maa have taget sig ganske anderledes ud i en Herskers Øjne for 500 Aar siden. Et ret betegnende Fingerpeg i saa Henseende turde f. Ex. have i Fordringen paa Fritagelse for Arvekøb eller Afgift af her afdøde Hanseaters Efterladenskaber, som Stæderne saa bestemt havde staaet paa ved Forhandlingerne om den sidste Fred, idet vi skulle minde om, at det først er i Løbet af de sidste 100 Aar, at de forskjellige evropæiske Stater ved en Række Traktater gjensidig have givet Afkald paa Udøvelsen af den saakaldte Afdragsret eller

Retten til at hæve en stundom endog meget betydelig Procentafgift af Midler, som tilfaldt udenrigske Arvinger. *)

Paa den anden Side er det umiskjendeligt nok, at man her i Riget ikke har været synderlig nøjeregnende ligeoverfor Hanse-Kjøbmændene og ikke mindst nu, da den nedarvede ugunstige Stemning imod dem har været yderligere ophidset ved den forudgaaende Fejde. Er det nu end saa, at af begrundede Ankeposter fra Stædernes Side hverken alle eller vel endog største Delen umiddelbart ere at tilregne Kongen, men derimod hans Lensmænd og Vasaller, hvis Egenmægtighed ogsaa i andre Henseender det tit faldt ham altfor tungt at tøjle, kan han selv, der med Aarene bestandig blev mere og mere pengekjær, dog under alle Omstændigheder neppe frikjendes for ligeoverfor de rige Hanse-Kjøbmænd at være gaaet til den yderste Grænse ved Beregningen af Told- og andre Afgifter. Den Tanke, at Stæderne herved muligen skulde kunne ægges til noget Fredsbrud, har vistnok ikke vakt synderlig Uro hos Kongen, al den Stund hans Planer, som tidligere antydet, netop turde være gaaet i Retning af fuldstændig at befri sit Rige fra det Aag, hvormed deres begunstigede Stilling tyngede derpaa, og den sidste Fredslutning fra hans Side snarere synes at have været begrundet i Hensynet til for Øje-

*) Formelt bestod det saakaldte Arvekjøb deri, at der afkjøbtes de danske Myndigheder Jord til en her afdød Udlændings Begravelse, saaledes at dette Kjøb synes at have været Betingelsen for, at hans Efterladenskaber kunde overgives vedkommende fremmed Foged til Skiftebehandling og videre Udførsel af Riget, og i sit Væsen svarede altsaa Fordringen paa Arvekjøb ligefrem til den senere saakaldte Afdragsret.

blikket, da andre Planer lagde Beslag paa hans Opmærksomhed, at faa Ro fra den Kant end i noget Ønske om en sand og endelig Udsoning med dem. Men har han saaledes i sit Forhold ligeoverfor dem taget et muligt Fredsbrud med i Beregning, da turde han visselig, hvor god en Regnemester han end iøvrigt var, have undervurderet deres Styrke og bygget for meget paa den ringe Fremgang, de i sidste Fejde imod ham havde gjort. I den siden Freden i Vordingborg forløbne Tid var der tilmed truffet forskjellige Foranstaltninger til yderligere at fremme Sammenholdet mellem de Søstæder, der vare de egentlig ledende i Hansens Anliggender, saavelsom til at bringe de rige hanseatiske Handelsselskaber i Udlandet i den størst mulige Afhængighed af Moderstæderne³. Og hvor store de materielle Kræfter vare, der, naar alle de Stæder, som medregnedes til Hansen, kunde enes om et fælles Foretagende, vilde staa til Raadighed til dettes Udførelse, derom vil man kunne faa en Forestilling ved at erfare, at der dels fra Staden Lybek dels fra Skaane for lybsk Regning i Tiden fra Fastelavn 1368 til Mikkelsdag 1369 kan anslaa søværts at være udført Varer til en Værdi af 883,152 Mark lybsk⁴. Da lybsk Mønt i Aaret 1367 var saa ringe, at der gik omtrent $4\frac{1}{4}$ Mark lybsk paa en Mark fint Sølv, udgjør hint Beløb under Forudsætning af, at Forholdet 1368—1369 var det samme, 196,036 Mark Sølv, eller med andre Ord: en enkelt, om end den mest blomstrende af alle Hansestæder havde i halvandet Krigsaar en Handelsomsætning søværts af lidt over $7\frac{1}{4}$ Millioner Kroner i vore Penge, hvorved endda intet Hensyn er taget til, at Pengene, som tidligere antydet, dengang havde en mangefold større Bytteværdi end nu til Dags.

Tanken om et nyt Fredsbrud udgik fra de preussiske Søstæder. De syntes ej at kunne tilgive Valdemar, at han i den sidste Krig, i hvilken de vel ikke umiddelbart deltog, men til hvis Førelse de gennem Pundtolden ydede deres Bidrag, af den Grund ikke havde villet erkjendé dem som staaende udenfor Fejden, men ladet deres Skibe og Varer opbringe lige saa fuldt som de krigsførende Stæders. Allerede den 16de December 1366 foresloge deres Udsendinge de i Rostok forsamlede Raadmænd fra de vendiske Stæder samt Hamborg og Stettin Afslutningen af et almindeligt Angrebsforbund ikke alene imod Kong Valdemar, men ogsaa imod hans Svigersøn Kong Hakon, hvis Befalingsmænd havde opbragt flere hanseatiske Skibe, og som selv havde givet Vidnesbyrd om ikke at ville finde sig i de Overgreb, hvori de tyske Kjøbmænd i Bergen jevnlig gjorde sig skyldige. De vendiske Stæders Befuldmægtigede fandt vel, at dette Forslag kom vel tidlig, og lod Forslagsstillerne høre, at de i forrige Fejde ikke havde villet være med til at væрге de fælles Interesser. Men ikke desto mindre bestemte de sig dog til at rette en Skrivelse til Erkebispén af Lund, Biskopperne af Ribe og Aarhus, Klavs Limbek, Stig Andersson, Henning Podebusk, Everd og Fikke Moltke, hvori de, næst at meddele dem, at der var blevet oppebaaret uhjemlede Afgifter af Gjæster paa Stædernes Liggepladser i Skaane og tilbageholdt strandet Gods, anmodede dem om som Forlovere for den sidste Fred at underrette Kongen herom og formaa ham til at godtgjøre de Forurettede deres Tab⁵. Af Forhandlingerne paa det næste Hansemøde den 30te Maj 1367 erfares, at Spændingen mellem de preussiske Stæder og Danmark var tiltagen. Kong Valdemar havde vel i Mellemtiden

erklæret sig villig til St. Hansdag i Stralsund at aabne Forhandlinger med dem om de formentlig begaaede Overgreb; men saadanne vare ikke desto mindre blevne fortsatte, idet der fra dansk Side var lagt Beslag baade paa Skibe og Gøds tilhørende Borgere af hine Stæder. Disse havde derfor ikke alene paany henvendt sig til de vendiske Stæder om Dannelsen af et Angrebsforbund mod Danmark, men vare ogsaa traadte i Underhandling herom med Kampen og de øvrige nederlandske Søstæder. De vendiske Stæder havde for deres Vedkommende dog endnu ikke villet gaa ind paa Forslaget. Lybek havde allerede den 7de April afsendt et undvigende Svar, og paa den nævnte Hansedag søgte de at forhale en Afgjørelse ved at opfordre Preusserne til under alle Omstændigheder at skikke Afsendinge til Mødet i Stralsund, for at der efter Udfaldet af Forhandlingerne her kunde træffes endelig Bestemmelse i Sagen⁶.

Denne Opfordring blev da ogsaa efterkommen, og paa det Møde, der aabnedes i Stralsund den 24de Juni, indfandt der sig Sendebud baade fra de preussiske Stæder og fra Danekongen. De sidste, hvoriblandt vi finde Biskop Magnus af Ribe, Fikke Moltke og Rigman von der Lanken, havde imidlertid kun det Hverv at andrage paa, at Stæderne vilde sende Befuldmægtigede til Danmark, for at man der kunde faa bragt det gjensidige Mellemværende paa det Rene. Denne Begjæring faldt vel ikke i god Jord; men Svaret var dog ikke ubetinget afvisende, idet det gik ud paa, at de tilstedeværende Udsendinge fra flere af Stæderne i saa Henseende maatte indhente Forholdsordrer hjemmefra, hvorefter der skulde indløbe nærmere Besked. Man anmodede dog allerede nu de danske Sendebud om at søge Kongen og hans Raadgivere for-

maaede til at tilbagegive eller erstatte de Varer, der nylig vare beslaglagte i Beltet, og til at tilbagebetale, hvad der ulovlig var oppebaaret paa de hanseatiske Liggepladser i Skaane, idet Retsforholdet i begge Henseender formentlig var saa klart, at der ikke behøvedes Underhandlinger herom. Idet forøvrigt et allerede paa forrige Møde udstedt Forbud mod at føre Vaaben, Staal og Bryggerkar til Danmark eller Norge gjentoges, uvidedes det derhos til endvidere at omfatte uforarbejdet Jern. Til at træffe nogen bindende Bestemmelse om Tilslutning til de preussisk-nederlandske Stæder kunde saaledes de vendiske og øvrige med dem nærmest forbundne Stæder endnu ikke formaas. Idet de dog, inden man skiltes, vedtog at afsende tre Mænd for at komme paa det Rene med, hvor vidt det egentlig var kommet med hines Krigsplaner, paalagde de tillige disse Mænd at virke for, at alle Stæder kunde enes om at mage det saa, at den sædvanlige Handels- og Fiskebedrift i Skaane endnu i Aaret 1367 ikke skulde lide noget Afbræk: man kunde da altid paa et Vintermøde tage Beslutning om, hvorledes det i saa Henseende skulde gaa næste Sommer⁷.

Havde de vendiske Stæder saaledes næret det Haab, at man, om det ogsaa tilsidst skulde komme til et Fredsbrud med Danmark, dog forinden kunde faa Lejlighed til at drage al den Fordel af dette Land, der lod sig opnaa, saa stillede Sagerne sig snart saaledes, at dette Haab ikke kunde ventes opfyldt i sit fulde Omfang. De preussiske Stæders Utaalmodighed tillod dem ikke at afvente hines Tiltrædelse. Allerede den 11te Juli indgik de i Elbing med Udsendinge fra Kampen og fem andre nederlandske Stæder en Overenskomst, hvorved begge Parter forpligtede sig til at staa Last og Brast med hinanden

imod Kongerne af Danmark og Norge og ikke at udsone sig med nogen af dem, forinden deres berettigede Krav vare fyldestgjorte og det tillodes dem i Fred at besejle hines Lande, fremdeles at afbryde al Handel og Samfærdsel med begge Riger og endelig at mødes med hinanden i Køl'n ved Mortensdags Tid for at træffe nærmere Aftale om Forbundets Udførelse og et kraftigt Angreb paa begge Konger, hvis en Udsoning ej til den Tid var opnaaet⁸. Dette Skridt tillod ikke de vendiske Stæder længere at holde sig tilbage. Vilde de end ikke helt slaa en Streg over det aftalte Forsøg paa ved en Sammenkomst i Danmark at komme til en Forstaaelse med Valdemar, saa var dog Stemningen paa den næste Hansedag, der ligeledes afholdtes i Stralsund den 29de Juli, helt forskjellig fra, hvad tidligere havde været Tilfældet, og man vedtog at tage Del med i det af Preusserne og Nederlænderne aftalte Møde i Køl'n. Da Biskop Henrik af Roskilde indfandt sig med et i Kjøbenhavn den 10de Juli udstedt Lejdebrev for de hanseatiske Afsendinge, der skulde forhandle med Kongen, fandt man Meget at udsætte paa dette: det lød kun paa fire af Stæderne, det var skrevet ikke paa Pergament, men paa Papir og med flere Rettelser, og der medfulgte ikke Riddere til Afsendingenes Ledsagelse. Saalænge indtil disse Mangler bleve afhjulpne, maatte Ingen besøge noget Sted i Danmark eller Norge, saa meget mere som Danekongen og hans Mænd igjen havde lagt Beslag paa hanseatiske Skibe og Varer, ligesom enhver Stad skulde hjemkalde de af deres Borgere, der allerede maatte befinde sig paa dansk Grund, inden 8de September. Med Danske, der gjæstede Stædernes Havne, tillodes det vel at handle indtil næstkommende Jul, men foruden de Gjenstande, hvis Udførsel

allerede tidligere var forbudt, maatte der ikke sælges dem Salt, Humle eller Sildetønder⁹. Under disse Omstændigheder har der i denne Sommer neppe været den sædvanlige Sammenstrømning til Fiskeriet og Markedet ved Falsterbo, og den Beretning, der indeholdes i en af vore Krøniker om, at der 1366 var tomt og øde paa det nævnte Sted, saa at kun to stettinske Boder holdtes aabne, maa utvivlsomt henføres til 1367¹⁰.

Den aftalte Sammenkomst mellem Kong Valdemar og Afsendinge fra Stæderne fandt endelig Sted ved Falsterbo noget over Midten af Avgust Maaned, og foruden de fem vendiske Stæder havde ogsaa Anklam ladet møde. Fra dansk Side deltog foruden Kongen selv Hertug Erik, Grev Adolf af Holsten, Erkebiskop Niels, Biskoppen af Ribe og flere Herrer, hvoriblandt Fikke Moltke, Kersten Kule og Rigman von der Lanken, i Forhandlingerne, der aabnedes den 22de Avgust. Stædernes Ordfører fremsatte de samme Klager, der allerede gjentagne Gange vare komne til Orde. Kong Valdemar indlod sig ikke synderlig paa disse Klager, men forekastede Lybekkerne Mangel paa Ordholdenhed ligeoverfor ham især i Henseende til den ham af Kejseren anviste Byskat. De lybske Afsendinge mente vel, at Lybekkerne bestandig havde opført sig som hæderlige Mænd; men Kongen holdt fast ved sin Anskuelse og antydede, at han var tilbøjelig til at henskyde Sagen under Kejserens Kjendelse. Han synes imidlertid snart at være bleven kjed af at mundhugges med de hanseatiske Kjøbmænd, han red til Malmø og overlod de videre Forhandlinger til sine Raadgivere. Efterat disse havde paahørt Stædernes Klager, fandt de det rettest, at der fastsattes en Dag, paa hvilken Kongen til Sagens Oplysning kunde

medbringe de Slotsbefalingsmænd og Fogeder, som Stæderne anklagede. Iøvrigt erklærede de, at ligesom man fra hanseatisk Side imod Kongen og hans Mænd fremførte Beskyldninger, som savnede al Grund, og som disse derfor med Rette kunde afvise, saaledes havde paa den anden Side Kongen i flere Punkter gyldig Grund til Anke mod Stæderne. Senere stillede de efter nærmere Raadførelse med Kongen udtrykkelig Forslag til at henvise Mellemværendet til Voldgiftskjendelse, fældet enten af Kejseren eller anden uvillig Mand. Dette kunde de tyske Udsendinge ikke gaa ind paa, men stillede et nyt Møde i Udsigt i Begyndelsen af Oktober. hvor endelig Erklæring herom kunde afgives. Hvis Stæderne gik ind paa dette nye Møde, skulde Kongen en Maaned forud have Underretning derom; men det synes aldrig at være blevet afholdt, og Tanken herom har fra Afsendingenes Side vistnok kun været ytræt paa Skrømt. Efterat Forhandlingerne saaledes vare afsluttede, begave de hanseatiske Befuldmægtigede sig tilbage til Stralsund, hvor de, forinden de skiltes, bl. A. enedes om hver i sin Stæd at udvirke et Forbud mod gennem Øresund at føre saltet Sild til Flandern eller andensteds hen og derhos opsatte et Brev, i hvilket de samlede alle de forskjellige Klagepunkter mod Kong Valdemar, store og smaa mellem hverandre. Hvor nøjeregnende Stæderne vare, ses bedst deraf, at der i dette Synderegister ved Siden af Besværinger over, at der omkring i Kongeriget var blevet underslaaet strandet Gods, at hanseatiske Ejendele vare borttagne i begge Belter, i Øresund og i Blekinge, samt at der paa det skaanske Marked var opkrævet forskjellige formentlig uhjemlede Afgifter, ogsaa føres Anke over, at der ved Omvexlingen af Mønt var tilføjet »nogle

Kjøbmænd« Tab, at Kongens Toldbetjente ikke vilde modtage Kobberpenge ved Toldklareringen og havde gjort sig skyldige i »mindre rigtig« Beregning af Toldafgifterne¹¹.

Efterat Udsendinge fra Søstæderne ved Østersøen med Undtagelse af de preussiske endnu først i Oktober havde været samlede i Rostok, hvor Stemningen var afgjort krigersk, aabnedes det store Møde i Köln den 11te November 1367. Her indfandt sig Befuldmægtigede fra de fem vendiske Stæder med Undtagelse af Greifswalde, fra de preussiske Stæder Kulm, Thorn og Elbing og fra de nederlandske Stæder Kampen, Harderwyk, Ellenborg, Amsterdam og Briel, og de saaledes mødte Udsendinge medbragte, som det synes, tillige Fuldmagter fra Stæder, der ikke havde ladet sig personlig repræsentere. Efter otte Dages Forhandling vedtoges det den 19de November i Forening at bekrige Kongerne Valdemar og Hakon, og Bestemmelse toges om den Styrke, der i dette Øjemed skulde stilles af Deltagerne i Forbundet. De vendiske Stæder skulde i Forening med de liflandske (o: Riga, Dorpal, Reval og Pernau) udruste 10 Kogger, hver bemandet med 100 Sværtbevæbnede, og desforuden for hver Kogge en Skude og en Snekke, de sex preussiske Stæder (nemlig foruden de tre ovennævnte Danzig, Königsberg og Braunsberg) tilsammen fem Kogger. Kampen skulde stille en Kogge samt to mindre Fartøjer med 150 Mand, de øvrige Stæder ved Zuydersøen i Forening med Amsterdam, Stavern, Harderwyk og Dordrecht tilsammen en Kogge med 100 Mand, Stæderne i Zeeland endelig to med 200 Mand. Af hver 100 Mand Sværtbevæbnede skulde de 20 være gode og vel udrustede Skytter. Flaadeafdelingen fra Stæderne ved Nordsøen skulde være sejlferdig til næste Palmesøndag og samles ved Marstrand for at afgaa

til Øresund, hvor den skulde forene sig med Flaaden fra Stæderne ved Østersøen, der ved Paasketid skulde mødes under Øen Hiddensee ved Rygen, og begge herefter danne een samlet Flaade, der efter det Anførte vilde bestaa af 19 Kogger og 22 mindre Skibe med mindst 1950 Mand Sværtbevæbnede ombord. Iøvrigt skulde ogsaa Mandskabet paa de hanseatiske Handelsfartøjer, der vilde gaa gjennem Sundet, forsynes med Vaaben. Den Stad af den tyske Hanse, der ikke føjede sig efter de saaledes vedtagne Beslutninger, skulde være udelukket fra alle Forbundets Havne og fra alt Samkvem med dets Medlemmer, og Straf af Fredløshed sattes for hver den Undersaat af Stæderne, der enten tog Tjeneste hos nogen af Kongerne eller tilførte dem Vaaben eller Levnetsmidler eller overhovedet drev Kjøbmandskab paa deres Lande. Til Bestridelse af Udrustnings-Omkostningerne skulde der ligesom i den sidste danske Fejde i hver til Hansen hørende Stad hæves en saakaldet Pundtold, der dog denne Gang skulde hvile ikke alene paa Ladningen, men ogsaa paa Skibet, og som i Gjennemsnit kan anslaaes at have udgjort imellem $\frac{1}{2}$ og $\frac{1}{3}$ Procent af hins og imellem $\frac{1}{4}$ og $\frac{1}{6}$ af dettes Værdi. Den skulde opkræves i et Aar fra næstkommende Fastelavn og tilfalde de Stæder, der stillede Krigsstyrken, efter Størrelsen af denne. Fanger og Bytte i Krigen skulde deles efter Mandtal og enhver især selv bære lidt Skade, hvorimod de Handelsrettigheder og andre Friheder, der maatte erhverves, skulde tilkomme alle. Iøvrigt betragtede de vendiske Stæder sig som dem, hvem Sagen nærmest angik, idet det erklæredes, at de preussiske og nederlandske Stæder ikke skulde yde noget Bidrag til de Fyrster, der maatte kunne vindes for Forbundet, men til Gjengjæld heller

ikke befatte sig med de Erobringer, disse muligen maatte gjøre, medens det skulde staa hine frit for ved Underhandling med Fyrsterne at erhverve, hvad de kunde overkomme. Alle Stæder forbandt sig gjensidig til trofast at holde sammen og ikke ensidig udsonne sig med nogen af de nordiske Konger, forinden disse havde fyldestgjort alle Krav, og hvis nogen af Kongerne, efterat en almindelig Udsoning var kommen i Stand, angreb en af Stæderne, skulde de andre ile den til Hjælp. Bortset herfra skulde Forbundet under alle Omstændigheder blive bestaaende i tre Aar efter Fredens Afslutning, og de haardeste Straffe sattes for den, der brød det¹².

Umiddelbart efter Indgaaelsen af dette mærkelige Forbund udfærdigede de forsamlede Afsendinge fra fornævnte Stæder til en unævnt Fyrste, der ikke vel kan have været nogen Anden end Hertug Erik af Lauenborg, en Skrivelse, hvoraf det fremgaar, at Valdemar Atterdag selv paa en Maade ogsaa har været repræsenteret ved Mødet i Köln. I denne Skrivelse erklære Udstederne sig nemlig rede til Afholdelsen af endnu en Sammenkomst med Valdemar angaaende det Anliggende, »som« — hedder det — »de hæderlige Mænd Eders Sendebud nylig i vor Forsamling paa Danekongens Vegne paa en saa forstandig og samvittighedsfuld Maade have bragt under Forhandling«, og bede Modtageren at søge Kongen bevæget til at tilbagegive deres Medborgere, hvad der var frataget dem¹³. Samtidig hermed skred man til at underrette de Stæder, der betragtedes som medhørende til Hansen, men ikke havde været repræsenterede paa Mødet, om de tagne Beslutninger og erhverve deres Tilslutning. Raadmændene fra de fire vendiske Stæder, der havde ladet møde, overdroges det at udføre dette Hverv med Hensyn

til Byerne Brunsvig, Hildesheim, Magdeborg, Hameln, Hannover, Lüneborg, Bremen, Stade, Hamborg, Kiel, Greifswalde, Anklam, Stettin, Ny Stargard, Kolberg, Riga, Dorpat, Reval, Pernau og omliggende mindre Stæder og forsynedes til den Ende med en af Raadet i Køl'n udstedt Fuldmagt. Afsendingene fra Kampen, Amsterdam og Briel fik samme Hverv med Hensyn til de nederlandske Stæder Utrecht, Deventer, Zwoll, Hasselt, Stavern, Ziricksee, Middelborg, Dordrecht m. fl. og Afsendingene fra Kulm, Thorn og Elbing med Hensyn til de westphalske Stæder Dortmund, Münster, Soest og Osnabrück¹⁴. Køl'n-Forbundet tiltraadtes da efterhaanden ogsaa af mindst noget over 60, ja maaske af endnu flere Stæder og omfattede ikke alene alle Søstæder fra Schelde-Floden til Elbens Udløb og fra Kieler-Fjorden til den finske Bugt, men ogsaa en stor Mængde Landstæder indtil langt ned i Tydskland, hvis Kræfter i alt Fald derved, at deres Udførselsvarer bare deres Andel med af Pundtolden, rettedes mod det ene fælles Maal at bøje Danmarks og Norges Konger i Støvet for den tydske Hanse¹⁵. Valdemar og Hakon havde saaledes den tvivlsomme Ære at bringe alle de Stæder, som da allerede i nogen Tid havde gaaet under hin fælles Benævnelse, til at slutte sig fast sammen om et bestemt fælles Formaal og derved aabenbare sig som en ny evropæisk Stormagt, der efter engang at have forsøgt sin Styrke kunde forudses saa meget villigere og lettere at ville udfolde den for Fremtiden.

Det vældige Hanseforbund blev imidlertid ikke ene om Fejden med Kong Valdemar. Alt, hvad der nogensinde havde været ham og hans Stræben fjendsk, Alt, hvad der frygtede ham og hans voxende Vælde, vidste i Løndom at finde hinanden og sammensvor sig med Hanse-

stæderne og med hinanden indbyrdes til hans Fordærv. Der var nu først Hertug Albert af Meklenborg, hvis Yndlingsplan — Sverigs Krone paa en Meklenborgers Hoved — Kong Valdemar nys havde taget paa med saa haarde Hænder, at den nær var bristet som en Sæbeboble, og som derfor vistnok brændte af Længsel efter at sige ham et alvorligt Tak for sidst. Der var hans Søn, den unge Kong Albert, som endnu bestandig kun var en Bold i sin kloge og herskesyge Faders Haand, og som paa egen Regning havde nok at opgjøre med Valdemar, ikke at tale om hans svenske Tilhængere, de mægtige Stormænd, der omfattede Danekongen med et vistnok ikke mindre glødende Had end det, de nærrede mod deres egen afsatte og fangne Konge. Der var Greverne Henrik og Klavs af Holsten, som vel nys havde sluttet en »evig« og »uopsigelig« Fred med Valdemar Atterdag, men som dog efter de givne Forhold mere end nogen Anden vare hans naturlige Fjender, idet deres nedarvede Politik gik lige paa tværs af det, han havde sat sig som Livsopgave, Befæstelsen af Danmarks Rige inden dets gamle, historisk givne Grænser. Var der muligen, som Frøden i Kolding af 1365 kunde synes at henpege paa, indtraadt nogen Kølighed i Forholdet mellem dem og det meklenborgske Hus, saa var ventelig enhver Misforstaaelse fuldstændig udjævnet, efter at Grev Henrik havde ægtet Hertug Alberts Datter Ingeborg, og deres gamle Forbitrelse mod Kong Valdemar havde vistnok faaet ny Næring ved det Herredømme, Kongen, som ovenfor antydet, allerede da turde have vidst at tilegne sig over den unge sønderjydske Hertug. Der var endelig de med indvandrede holstenske Adelsmænd stærkt blandede nørrejydske Stormandsætter, der vel nu i lang Tid ikke havde vovet at knurre mod

deres Herre, saalænge han stod i sin fulde Kraft, men som Kongen ved sit strængt gjennemførte Eftersyn af deres Adkomst til fordums Krongodser havde rørt paa deres ømmeste Sted, og som derfor kunde forudsættes, naar først Vognen hældede, hellere end gjerne at ville være med til at vælte den.

Hvem der har vidst at forene alle disse Kræfter til et og samme Maal, lader sig nu ikke fuldstændig oplyse; men at de gjensidige Forhandlinger ere begyndte temmelig tidlig i 1367, er utvivlsomt. Da det imidlertid fremfor Alt gjaldt om at overraske den virksomme og hurtige Konge, dreves Forhandlingerne fra alle Sider med den største Hemmelighedsfuldhed, der for Stædernes Vedkommende gik saa vidt, at det paa Hansemødet den 6te Oktober endog vedtoges, at det skulde være Enhver, Mand eller Kvinde, forbudt indtil næstkommende Paaske at rejse til Udlandet uden særlig Tilladelse fra vedkommende Stads Raad¹⁶. En særdeles virksom Andel i Dannelsen af det store Forbund tør der under alle Omstændigheder tilskrives Hertug Albert af Meklenborg og Grev Henrik af Holsten, og medens det efter Forholdenes Beskaffenhed er en Selvfølge, at det har været den Første, der drog Sverig til Stæderne, maa den Sidste paany have bearbejdet Jyderne og bragt dem i Forbindelse baade med Meklenborg, Sverig og Stæderne. Af Forhandlingerne paa det St. Hansdag afholdte Hansemøde ses det, at det paa-tænkte Forehavende allerede dengang havde været paa Bane mellem Hertug Albert og Grev Henrik paa den ene og enkelte af Stæderne paa den anden Side. Det paa-lagdes nemlig de Sendebud, der skikkedes til de preussiske Stæder, ved samme Lejlighed gennem Stormesteren for de tyske Riddere at skaffe sig Underretning om,

hvad hine Fyrster havde tilskrevet ham om deres Forhold til de under Ordenens Landshøjhed staaende Stæder, og paa den anden Side meddele ham de Antydninger, der fra begges Sider allerede vare faldne til flere af de vendiske Stæders Øvrighed om Sagen¹⁷. Sendelsens Udfald var vistnok ogsaa i denne Henseende efter Ønske; thi paa det næste Møde overdroges det Afsendingene fra Lybek, Rostok og Wismar at indlede særlig Forhandling med de nævnte to Fyrster om, hvad de vilde gjøre, hvis Kongen inden Jul angreb nogen af Stæderne. Og paa Oktober-Mødet i Rostok hed det ligeoverfor en rejst Tvivl om, hvorvidt de preussiske og nederlandske Stæder vilde have Noget at skaffe med Hertugen og Greven, at man allerede var altfor dybt igaaet med dem til med Anstand at kunne trække sig tilbage, og desuden ikke vilde kunne udrette noget Afgjørende uden deres Hjælp¹⁸. Paa Mødet i Köln omtaltes ogsaa ligefrem baade de nysnævnte Fyrster og Kong Albert som tilkommende Forbundsfæller af de vendiske Stæder — uagtet den sidste først den 16de November gav sin Fader og sin Broder udtrykkelig Fuldmagt til at underhandle med dem om et Forbund, som han forbandt sig til at stadfæste inden Midsommer næste Aar¹⁹ — hvorimod det er en Selvfølge, at Forbindelsen med Jyderne var af en saa slibrig Beskaffenhed, at den end ikke vel lod sig antyde i Hansemødernes Protokoller, førend Alt var at betragte som afgjort. Det varede imidlertid, som vi skulle faa at se, ikke længe, inden det kom til Enighed mellem alle Parter.

ANDET KAPITEL.

Forskjellige Tillægsbestemmelser til de i Köln truffne Aftaler; Afslutningen af de forskjellige Forbunds-Overenskomster mellem Hertugerne af Meklenborg, Kong Albert af Sverig, Greverne Henrik og Klavs, Hertugen af Sønderjylland og de misfornøjede nørrejydske Herremænd saa vel som mellem alle disse og Hansestæderne; de sidste frugtesløse Forhandlinger mellem Valdemars Sendebud og Stæderne; disses Klager over Kongen til Pave, Kejser og mangfoldige andre Fyrster saa vel som andre Skridt sigtende til at isolere Valdemar; Tvangsforanstaltninger imod gjenstridige eller uvillige Stæder; Valg af Førere for den hanseatiske Stridsmagt m. v.; Kong Valdemars Holdning ligeoverfor det endelige Fredsbrud, han indsætter Henning Podebusk til Rigsforstander og forlader Danmark.

Hvor nøjagtige Bestemmelser der end paa Mødet i Köln var truffet for det fælles Forehavende, var der dog fra Stædernes Side — endog bortset fra den paatænkte Forbindelse med Fyrsterne og de jydske Herrer — ikke Lidet, der endnu skulde aftales og bringes i Orden, inden Alt kunde siges at være rede til at bryde løs. Endnu strax efter Hjemkomsten fra Köln holdt de Befuldmægtigede fra de vendiske Stæder, der for Hansens Vedkommende vare Sjælen i Foretagendet, et Møde i Lybek. Man tog her bl. A. Beslutning om de fornødne Foranstaltninger til at sikre de hanseatiske Kjøbmænd, der befandt sig i Danmark og Norge, mod Følgerne af det forestående Fredsbrud. Tillige enedes man om, at alle de forbundne Stæders Føjdebrevne skulde være tilstede i Lybek til næstkommende 19de Marts for samlede at overleveres Kong Valdemar, over hvem man desuden vedtog at indgive et Klageskrift til den tyske Kejser²⁰. Forhandlingerne fortsattes i Rostok Nytaarsdag 1368. I Beretningen om dette Møde forekommer den første Hentydning til Jyderne: Fyrsterne skulde se til at lade dem forholde sig rolige indtil Paaske, da Alt skulde bryde løs, selv-

følgelig for at de ikke ved for tidlig at bringe deres Herre paa Benene skulde ødelægge Spillet for de øvrige Deltagere i Forbundet. Det vedtoges derhos at meddele Fyrsterne, at man fra Stædernes Side ønskede at holde den ved Mødet i Køl'n indgaaede Aftale om en ny Forhandling med Danekongen ved Kyndelmisse-Tid, idet han nemlig antoges ved denne Lejlighed at ville udbetale Erstatningen for den Skade, som Stæderne paastode at have lidt ved den paaklagede fra dansk Side udviste Fremfærd, og som de selv ansatte til ikke mindre end 150,000 Mark Sølv²¹. Det er vanskeligt at lade sig overbevise om, at de kloge Hanse-Kjøbmænd kunde være lettroende nok til for Alvor at indbilde sig, at Kongen virkelig skulde ville have krøbet til Korset og betalt en saa opskruet Regning. Men have de troet derpaa, er det betegnende for deres Færd, at det efter Alt, hvad der foreligger, næsten ser ud til, at de nok vilde tage imod denne Affindelsessum, men alligevel hjemsøge Kongen og hans Rige med den besluttede Fejde.

Inden den omtalte Sammenkomst fandt Sted, havde Forhandlingerne mellem de mod Danekongen fjendske Fyrster indbyrdes og mellem dem og de nørrejdske Herremænd fundet deres formelige Afslutning. Den 25de Januar 1368 blev der nemlig i Wismar mellem Hertugerne Albert og Henrik af Meklenborg, Greverne Henrik og Klavs af Holsten og 12 jyske Riddere og Væbnere indgaaet en Overenskomst, ved hvilken man i Anledning af al den Uret, man imod Tro og Love vilde have lidt af Kong Valdemar, gjensidig forbandt sig saavel imod ham som imod Kong Hakon »med Liv og Gods, af al Magt, med alle Venner og Krigsmænd, man kunde faa med«. Ingen af Deltagerne i Forbundet — som Kong

Albert af Sverig skulde tiltræde inden St. Hansdag s. A. — skulde ensidig indgaa nogen Fred eller Sone, men alle trolig holde ud med hverandre. Samme Dag og samme Sted blev der mellem de meklenborgske og holstenske Fyrster indgaaet endnu en Overenskomst, der ligefrem gik ud paa en Sønderlemmelse og Deling af Danmark mellem dets Naboer. Hvad man ventede at erobre i Skaane og øvrige under Kong Valdemar lydende, med Sverig landfaste Provinser skulde med Gulland tilfalde Kong Albert, i Sjælland, Møn, Falster*) og underliggende Øer hans meklenborgske Frænder, i Fyn, Langeland, Nørrejylland og dertil hørende Øer endelig de holstenske Grever Henrik og Klavs, der ligesom de øvrige Deltagere i Overenskomsten lovede at haandhæve baade Gejstlige og Verdslige i de erobrede Landskaber i deres Rettigheder og Friheder. Iøvrigt skulde man ogsaa broderlig enes om Fanger og andet Bytte, saaledes at naar en »Herre« faldt i de Forbundnes Hænder, skulde der sættes en Pris paa ham af fornævnte Fyrster og Vurderingssummen skiftes i tre lige Dele mellem dem, medens alle andre Fanger skulde deles efter Mandtal²². De tolv jyske Herremænd, som i Wismar forbandt sig med Danmarks Fjender for at styrte deres Konge, selv om dette Formaal skulde kjøbes med Fædrelandets Opløsning, vare Brødrene Klavs og Lyder Limbek, Stig Andersson, hans Sønnedatters Husbond Ivar Nielsson af Slægten Rosenkrans og hans to Sønesønner Anders og Lave Ovesøn, Niels Eriksøn af Slægten Gyldenstjerne, Søn af den forhenværende Marsk Erik Nielsson, i sin Tid Vend Syssels mægtigste Mand,

*) Lolland er vistnok kun ved en Uagtsomhed udeladt af Traktaten.

Benedikt Alefeld, Povel Jenssøn, Gotskalk Skarpenberg, Hartvig Pogwisch og Niels Glob. Blandt disse Tolv, af hvilke vistnok i alt Fald de Tvende Gotskalk Skarpenberg og Hartvig Pogwisch ikke vare Danskfødte, var det dog kun den ene, Klavs Limbek, hvis Segl blev hængt under Brevet paa Danmarks Deling.

Efterat Hertugerne af Meklenborg saaledes havde sluttet endelig Aftale med de rendsborgske Grever og de misfornøjede jyske Stormænd, kom det paa Hansedagen i Lybek den 2den Februar til Enighed mellem Stæderne og samtlige her nævnte Herrer om Forbundet mod Kongerne Valdemar og Hakon²³, og i den nærmeste Tid derefter besegledes de i saa Henseende fornødne Brevskaber. Den 12te s. M. afsluttede de meklenborgske Hertuger paa egne og Sveakongen Alberts Vegne med Stæderne Lybek, Wismar, Rostok og Stralsund en Overenskomst, der den paafølgende 5te Marts udvidedes til ogsaa at omfatte Greifswalde, og som ligeoverfor de nævnte fem Stæder skulde være forbindende i to Aar fra næstkommende Paaske, men for deres Forbundsfæller, de preussiske og nederlandske Stæder, kun i et Aar. De forpligtede sig til at stille 1000 Riddere og Svende, hvilket Antal dog, saafremt Kong Albert enten døde eller mistede Sverig, uden at det tilfaldt hans meklenborgske Frænder, skulde nedsættes til 400. Fik man Gulland i sit Væрге, skulde det under alle Omstændigheder blive ved Sverig. Hvad der derimod ved fælles Hjælp erobredes i Skaane, skulde deles halvt mellem Fyrsterne og Stæderne, dog at de sidste efter at have gjort sig betalte for deres Krigsomkostninger i Indkomsterne af deres Halvdel og derefter besiddet den i to Aar, skulde overlade den til hine, imod at de stadfæstede alle Stædernes gamle Friheder i den

omtalte Landsdel. Vilde Fyrsterne senere pantsætte Slotte eller Stæder i Skaane, skulde de først tilbyde Stæderne dem. Til Sikkerhed for Opfyldelsen af Bestemmelserne i dette Forbund, der den paafølgende 25de Juli formelt tiltraadtes af Kong Albert, skulde de meklenborgske Hertuger sætte Stæderne deres Slot Wittenberg samt Byen Ribbenitz til Pant²⁴. Den 20de Februar be-segledes Forbundet mellem de vendiske Stæder paa den ene og de holstenske Grever samt de jyske Herremænd paa den anden Side, idet begge Parter paa to Aar, fra Paaske 1368 at regne, gjensidig forpligtede sig til at staa hinanden bi i Kampen mod Kongerne Valdemar og Hakon²⁵. De jyske Oprørshøvdinge og de rendsborgske Grever have vistnok allerede langt tidligere afsluttet deres gjensidige Overenskomst og efter selv at være blevne enige i Fællesskab bearbejdet Hertug Henrik af Sønderjylland for deres Planer. Hvorledes denne Fyrste nu end ellers har været sindet, synes han ikke at have været udrustet med synderlig mere Modstandskraft end sin afdøde Fader, og stedt midt imellem Nørrejyderne og Holstenerne har han heller ikke havt synderlig frit Valg. Efterat han formodentlig allerede i Forvejen ligeoverfor Greverne har forbundet sig til at gjøre fælles Sag med dem mod sin Lensherre, afsluttede, som det synes, hine paa hans Vegne den 12te Marts den fornødne Overenskomst med Herremændene, idet man lovede disse Bistand til at haandhæve alle deres Friheder og Forrettigheder og ikke at slutte Fred uden deres Tiltrædelse, medens de til Gjengjæld forpligtede sig til paany at skaffe Hertugen Besiddelsen af Langeland²⁶.

Imidlertid havde den Sammenkomst mellem danske og hanseatiske Befuldmægtigede, der var berammet til

Kyndelmisse, og paa hvilken Stæderne ventede Erstatnings-Spørgsmaalet mellem dem og Kong Valdemar afgjort, funden Sted, idet Befalingsmanden paa Ravensborg Slot Hartvig Hummersbüttel og Rigman von der Lancken som Sendebud fra Danekongen havde indfundet sig paa Hansedagen i Lybek den 2den Februar. Stædernes Forhaabninger om, at disse Mænd skulde overbringe den paastaaede Godtgjørelse for de formentlig begaaede Overgreb og stille Sikkerhed for, at saadanne ikke gjentoges, bleve imidlertid fuldstændig skuffede. De kongelige Sendebuds Hverv indskrænkede sig aabenbart kun til at søge en Afgjørelse forhalet ved at forlange ansat en Dag til nye Forhandlinger mellem Parterne. Herpaa vilde Stæderne ikke gaa ind. Og da hine truede med, at deres Konge i saa Fald vilde klage hos Paven, Kejseren og andre Fyrster, til hvem han stod i venskabeligt Forhold, erklærede de, at de for deres Vedkommende ogsaa vare rede til at forklage ham for deres Venner. De tilføjede tillige, at Kongen, uagtet de havde sluttet Fred med ham, havde taget Skibe og Varer fra dem, og at den bedste Maade, hvorpaa de kunde værges sig herimod, var for Fremtiden at gjøre Gjengjæld. I Overensstemmelse hermed var den Svarskrivelse til Valdemar affattet, som den 5te Februar medgaves hans Sendebud ved deres Afrejse. Da Sammenkomsten med disse saaledes ikke havde ført til nogen Udjævning af Striden, underrettede de paa Mødet tilstedeværende hanseatiske Befuldmægtigede samme Dag Raadet i Köln om denne Sageres Stilling med Tilføjende, at Valdemar ikke havde budt dem Andet end »smukke Ord, som var og blev Hjerne-spind, der ingen Steds hørte hjemme«, og endda, efter at de sidst vare skiltes ad, havde beslaglagt en tre til

fire Skibe og daglig tilføjede dem og deres Landsmænd Skade. Desuden tilstillede Raadet i Lybek Kongerne af England og Polen samt ikke mindre end 27 tyske Fyrster og Biskopper en ligelydende Skrivelse, hvori det med stærke Farver skildrede, hvorlunde Danekongen havde hjemsøgt alle Hansens Kjøbmænd »med Anholdelse, Baand og Fængsel, med Udpresninger, Blodsudgydelse, Manddrab, Beslaglæggelse af Varer, Skibe og andre Ejendele«, og bad dem at staa Staden Lybek bi, men hverken med Raad eller Daad at hjælpe Kongen. Disse Klagebreve — af hvis Beskyldninger imod Valdemar i alt Fald Posterne »Blodsudgydelse« og »Manddrab« forsaavidt tør antages fuldstændig at være grebne ud af Luften, som der i de tidligere Forhandlinger mellem Stæderne og Kongen ikke havde været ymtet et Ord herom — bleve en Maanedstid senere (den 12te Marts) fulgte af lignende, stiledes dels til Kejser Karl dels til Paven²⁷.

Affattelsen især af de tvende sidstnævnte Breve afgiver iøvrigt et ikke uinteressant Vidnesbyrd om den diplomatiske Dygtighed, der raadede i Overledelsen af Hansens Anliggender, idet hvert især med vel beregnet Kløgt var holdt i en forskjellig Tone. I Brevet til Paven var det de fredelige Handelsmænd, der trykkede af en overmægtig Fyrste under Udøvelsen af deres beskedne Dont ty til Kristi Statholder for at paakalde hans mægtige Forbøn, medens man saa let som muligt gled hen over, at man i Spidsen for et vældigt Forbund stod rede til at tage sig selv til Rette. »Kjøbmændene fra Øst og Vest, fra Syd og Nord maa skrige lydt op imod en saa despotisk Konge«, der plager dem paa alle optænkelige Maader, og over hvem ogsaa Fyrster og Herrer, ja

hans egne Vasaller og Undersaatter have Grund til bittert at bekløge sig, og, følgende deres Forfædres Exempel, der altid havde vist sig som det apostoliske Sædes lydige og ydmyge Sønner, bede de derfor Hans Hellighed om ved sin mægtige Indflydelse at faa Valdemar til at ophøre med sine Forfølgelser. Ligeoverfor Kejseren derimod — hvis Opfordring til Lybekkerne om at deltage i hans forehavende Romertog et Par Uger i Forvejen havde mødt et i de ydmygste Taksigelser for den store Ære, Hans Majestæt havde vist deres Ringhed, indklædt Afslag ²⁸ — lod man det ikke blive ved den stærkt farvede Udmaling af Danekongens Overgreb. Man opstillede ligefrem den Paastand, at hans Stræben gik ud paa at liste det rige Lybek ud af Kejserens og Rigets Hænder og paa hele den tyske Kjøbmandsstands Fordærv. Kejseren vilde derfor naadigst undskylde, at Lybek i det afvigte Aar ikke havde betalt Kong Valdemar den skyldige Skat, og ikke heller tage det ilde op, at den og de andre vendiske samt de preussiske og nederlandske Stæder havde indgaaet Forbund med Fyrster og Herrer imod Valdemar og saaledes i Haab om Guds naadige Bistand gjorde Noget til Forsvar for deres gode Ret, al den Stund de boede saa langt fra Hans Majestæts Sæde, at han ikke selv med væbnet Haand kunde beskytte sin stakkels plagede Hjord. Det havde været Stadens Skyldighed at melde Kejseren dette ved dertil beskikkede Sendebud; men paa Grund af Landfarsot og stor Dødelighed maatte de indskrænke sig til en skriftlig Meddelelse, og haabede de ikke desto mindre, at Rigets Overhoved vilde formaa de meklenborgske og holstenske Fyrster til tro Bistand og Hertugerne af Lüneborg og Wolgast til at afholde sig fra alle fjendtlige Foretagender.

Idet det saaledes gik ud paa fuldstændig at isolere Kong Valdemar, søgte man i samme Øjemed at øve et Tryk saavel paa hans trofaste Tilhænger Hertug Erik af Lauenborg som paa Grev Adolf af Holsten. Allerede paa det omtalte Møde i Lybek enedes man om, at den Førstnævnte skulde nødes til at stille Sikkerhed for, at han i to Aar ikke vilde tilstede nogen enten af sine egne Mænd eller af Fremmede gennem hans Enemærker at drage til Danmark til Skade for Stæderne eller deres Forbundsfæller og ikke øve nogen Fjendtlighed fra sit Land imod nogen af disse, som paa deres Side vilde iagttage det Samme i Forhold til ham. Den paafølgende 25de Februar ses Hertugen da ogsaa at have indgaaet en hertil sigtende Overenskomst paa to Aar med Staden Lybek, ligesom han den 29de s. M. ligeledes for to Aar afsluttede tilsvarende Forlig dels med de meklenborgske Hertuger dels med de rendsborgske Grever. Efter hvad der foreligger, tør det uden Tvivl antages, at Stæderne have truffet en tilsvarende Aftale med Grev Adolf af Holsten, der tilmed synes at have gjort et sidste, om end frugtesløst Forsøg paa at mægle i Striden, siden der den 9de Marts af Lybek i Stadens eget og dens Forbundsfællers Navn ses at være udfærdiget et Lejdebrev for ham til en Rejse til Danmark²⁹. I samme Retning som de ovenfor nævnte Overenskomster gik ogsaa den omtrent samtidig vedtagne Bestemmelse, hvorefter det paa lagdes Stæderne Stralsund og Greifswalde imod Omkostningernes Dækning af den fælles Kasse at lade nogle Skibe krydse foran Munden af Penefloden eller Oderens vestlige Udløb for at afskære den Hjælp, der mulig ad denne Vej kunde befrygtes at ville tilflyde Danekongen³⁰.

Medens Hanseforbundets ledende Mænd saaledes med

Held satte Alt i Bevægelse for at skaffe Valdemar Atterdag saa mange Fjender paa Halsen som muligt og gjøre hans faa Venner uskadelige, havde de dog en ikke ringe Modstand mod deres Forehavende at overvinde hos de tre Stæder, Kiel, Hamborg og Bremen, der havde deltaget i den forrige Krig mod Danekongen. Formodentlig af Frygt for sin Landsherre Grev Adolf undlod den førstnævnte Stad ej blot at laane Øre til Opfordringen om at tiltræde Køln-Forbundet, men vedblev endog at fortsætte sin Handelsforbindelse med Danmark, saa at det af de øvrige Stæder mod dette Rige rettede Udførselsforbud en Tid lang udvidedes til ogsaa at gjælde Kiel. Hamborg og Bremen vilde vel nok underkaste sig Pundtolden og forbyde deres Borgere Samkvem med Danmark og Norge, men begge søgte at unddrage sig Deltagelse i Krigsførelsen, hin af Frygt for Foruroligelse af Skibsfarten paa Elben, denne paa Grund af de indre Uroligheder, den havde at kæmpe med. Der rejstes i den Anledning endog Spørgsmaal om Hamborgs Udstødelse af Hansen, og den toges først til Naade efter ud paa Høsten at have tilkjøbt sig Adgang til Forbundet ved Deltagelse i Udrustnings-Omkostningerne, medens man derimod viste sig saa langmodig mod Bremen, at man indtil Sommeren 1369 fritog den for umiddelbar Bidragydelse til Krigsførelsen ³¹.

Med Visbys Holdning var man ogsaa temmelig misfornøjet. Paa Mødet i Køln havde Staden ladet afgive den Forsikring, at den var rede til at yde sit Bidrag til Dækning af Omkostningerne ved Krigen, men først naar denne var forbi. Fra de andre Stæders Side synes man ikke at have følt sig tilfredsstillet herved og særlig at have været forarget over, at Visby ikke løssagde sig

fra det danske Herredømme. Paa et Hansemøde i Oktober 1368 vedtoges der derfor tilstillet Staden en Skrivelse, hvori den opfordredes til at skikke Befuldmægtigede til et Fællesmøde i Lybek næste Midfaste, for at man der i Forening kunde overlægge, hvorledes dens Tilbagevenden under Sverigs Krone bedst lod sig iværksætte. Medens man vilde søge Kong Albert og hans meklenborgske Frænder formaaede til at undlade noget Angreb paa Gulland, indtil Svar paa denne Skrivelse var indløbet, stilledes det paa den anden Side i Udsigt, at en Vægning ved at efterkomme den gjorte Opfordring ikke alene vilde medføre et fjendtligt Indfald med alle dets ubehagelige Følger, men ogsaa turde udsætte Staden for en Udstødelse af Hansen. Dette Brev har dog neppe opnaaet sin Hensigt. Visby synes ikke at have opsagt Danekongen Huldskab og Troskab, men heller ikke saa lidt som Gulland overhovedet at være bleven Gjenstand for noget svensk-meklenborgsk Angreb eller at være bleven udstødt af Hansen. At Stædernes Forhold til den dog længe vedblev at være spændt, kan skjønnes deraf, at der først hen i Aaret 1370 indrømmedes den Tilladelse til at hæve Pundtold i sin Havn og dens Skibe Fritagelse for at svare samme i de andre Stæders Havne, ligesom der senere fra de krigsførende Stæders Side gjordes Paastand paa, at Visby skulde erlægge 2000 Mark Sølv til Indfrielse af det i Köln gjorde Løfte³².

Om Fordelingen paa de enkelte Stæder af den i Köln vedtagne Krigsstyrke var der allerede tidligere taget Beslutning. Paa tvende Hansemøder i Februar og Marts blev der af de vendiske og de med dem nærmest forbundne Stæder endnu truffet forskjellige yderligere Bestemmelser med Hensyn til Udrustningerne. Det ved-

toges saaledes, at der for hver 100 Mand Sværtbevæbnede skulde stilles 20 Heste, at der skuldes medgives Østersø-Flaaden de fornødne Krigsmaskiner, hvoraf der efter den i saa Henseende tagne Beslutning af hine Stæder tør antages at have været stillet 9—10 Blider og tre »drivende Værk«, og at hver Stad foruden det Mandskab, som den sendte i Felten, og som der endog, skjøndt forgjæves, stilledes Forslag om at forøge med 15 Procent, skulde have halvt saa meget Mandskab under Vaaben hjemme til Forsvar mod et muligt fjendtligt Angreb. Bortset fra hint Forslag stillede Lybek iøvrigt en Tredjedel større Krigsstyrke, end Staden ifølge Aftalerne i Köln var forpligtet til, mens omvendt flere andre i Forbundet deltagende Stæder end ikke holdt sig hine Aftaler efterrettelig. Endelig enedes man om Valget af et Antal af de forskjellige Stæders Borgmestre og Raadmænd til Anførere for Flaaden, af hvilke de tvende Lybekkere Bruno Warendorp og Gerhard von Attendorn synes at have været de mest fremtrædende. For at formaa Hertug Albert af Meklenborg til at gjøre Felttoget i Forbindelse med Stæderne tilbødes der ham 10 Skibe og Proviant for 1000 Mark lybsk, hvortil endnu paa hans Begjæring kom en Forstrækning af 2000 Mark i rede Penge, ligesom der gaves Lybek Fuldmagt til at tilbyde de rendsborgske Grever og Klavs Limbek 500 Mark, hvis de vilde lade 80 til 100 Sværtbevæbnede følge Stædernes Flaade. Medens denne skulde ligge sejlklar under Hiddensee til 16de April, underrettede Hertug Albert det lybske Raad om, at han for sit Vedkommende vilde være rede til at stikke i Søen fra Warnemünde den 4de Maj for med første gunstige Vind at afgaaa til Øresund ³³.

Kong Valdemar har aabenbart, forledet af det Indtryk, han havde modtaget af Hansestædernes Holdning under den forrige Fejde, længe vedligeholdt den Tro, at der ikke var nogen Fare for, at deres Misfornøjelse virkelig skulde give sig Luft i et Fredsbrud, eller, om det ogsaa skulde komme til et saadant, for, at deres Angreb skulde være uimodstaaeligt. Han tabte derfor heller ikke Modet, da deres Fejdebrev overleveredes ham, og af saadanne skal han efter Sagnet have modtaget ikke mindre end 77. Kongen, der ligesom sin Tids øvrige Fyrster saa med Ringeagt ned paa hanseatiske »Kræmmere«, havde allerede tidligere, uden at det forøvrigt er ganske klart, hvori Sammenligningspunktet ligger, lignet Hansestæderne ved en Flok Gæs, og for at haane dem med denne Lignelse skal han, da han under forrige Krig for de hanseatiske Fangers Løsepenge havde opført det tidligere omtalte mægtige Taarn ved sit Yndlingsslot Vordingborg, der staar endnu den Dag idag, have sat en gylden Gaas til Vindfløj derpaa. Da han nu paa engang modtog hint exempelløst store Antal Krigserklæringer, fandt han dette saa latterligt, at han ikke kunde tøjle sit Lune, og Herolden, der bragte dem, fik — fortælles der — som Svar følgende plattyske Vers:

»Seven unde sewentig hensen
 Hefft seven unde seventig gensen;
 Wo mi de gensen nichten biten,
 Nah den hensen frage ick nich en schiten« —

det, vi baade paa Grund af dets uoversættelige Ordspil og dets efter Nutids Begreber altfor drøje Skjæmt ikke skulle søge at gjengive paa Modersmaalet³⁴. Kong Valdemar har dog aabenbart endnu dengang kun troet at have Hansestæderne ligeoverfor sig, altsaa ikke set

Faren i hele dens afskrækkende Storhed og vel mindre anet, at Fjenden havde sine bedste Forbundsfæller i hans egen Lejr. Men længe kunde Sagernes sande Sammenhæng ikke blive ham skjult, og ved Budskabet om, at ogsaa Jyderne havde sammensvøret sig imod ham, maa han have fundet Stillingen saa fortvivlet, at den i Øjeblikket ikke lod sig heherske, end ikke af en Mand med hans Snildhed og Evne til at finde paa Udveje, og han bestemte sig derfor til indtil videre at forlade Danmark.

Den Beslutning, Kong Valdemar saaledes tog, har givet Anledning til mangen haard Dom over ham. Vi skulle nu visselig indrømme, at det havde set smukkere ud, om han havde foretrukket med den Styrke, han muligen kunde have opbudt paa Øerne, at væрге sin Rede og, hvad der vistnok da var blevet Enden paa Sagen, at dø i den. Men det turde paa den anden Side være et Spørgsmaal, om en saadan Beslutning havde været rigtig og klog, og om han ikke derved havde sat Hensynet til sin personlige Ære højere end Hensynet til Danmarks Frelse. Menneskelig talt var det saa godt som umuligt, at Kampen kunde have ført til Andet end et Nederlag, og, saaledes som Forholdene stillede sig, var der en til Vished grænsende Sandsynlighed for, at hvis Kong Valdemar i dette Øjeblik havde funden sin Død paa Valpladsen i Kamp mod Overmagten eller som Fange var falden i sine Fjenders Hænder, vilde Følgen være bleven Danmarks Opløsning og Deling mellem Sejrherrenerne. De mægtigste Adelsætter i Rigets Hovedlandskab maa jo antages i forræderisk Selvforblindelse allerede at være gaaede ind paa en saadan Ordning af Forholdene. Blandt Stormændene i Skaane var der, som det Følgende vil vise, vistnok ikke faa, som vare rede til at

følge Exemplet. Og selv hos Adelen paa Øerne, der, om end ikke i samme Grad, som Tilfældet var i Nørrejyland, dog allerede var temmelig stærkt blandet med indvandrede Tydskere, var Paalideligheden neppe større, end at det med Føje lød sig betvivle, om den vilde vove ret Meget for at værne om Rigets Uafhængighed og Sammenhold, naar Thronen ved Kongens Fald var bleven ledig, uden at der var noget mandligt Skud tilbage af den gamle Kongeæt, som efter Sæd og Skik kunde anses at have noget Krav paa at komme i Besiddelse af den. Af Kong Valdemars Liv afgang saaledes i dette Øjeblik maaske Danmarks Frelse, og kunde han end herhjemme ikke stampe Ryttere og Lanseknægte frem af Jorden, saa var han dog i Besiddelse af det, der, naar han blot kom ud af den Tryllekreds, hvormed det mægtige Forbund havde ompændt ham, maatte synes at kunne skabe ham begge Dele, og som han hidtil bestandig havde vidst at bruge med saa megen Forstand — Penge. Desuden havde han, der efterhaanden havde sluttet Forbindelse med saa mange af Europas Fyrster, ogsaa al Grund til at vente, at han ved sin personlige Paavirkning skulde kunne formaa flere af disse til nu i Nødens Time at opfylde deres Forbundspligter, saa meget mere som han selv flere Gange havde haft Lejlighed til at vise, at han for sit Vedkommende ikke unddrog sig disse. Endelig maa man den Betragtning naturligen paatrænge sig ham, at det efter Alt, hvad der forelaa, saa ud, som om det nærmest var ham personlig, hvem det truende Uvejr søgte, og at der saaledes kunde være en Mulighed for at afvende det fra Land og Rige, naar han ikke længer var der.

Fra et Standpunkt, hvor man ikke lader sig blænde

af det blotte Skin, men sanddru og samvittighedsfuldt ser Forholdene saaledes, som de virkelig vare, turde det altsaa være saa langt fra, at der er nogen Grund til at bebrejde Kong Valdemar det Valg, han traf, at vi snarere kunne takke ham for at have truffet det rette og derved maaske været Aarsag i, at vort Fædreland ikke blev et Offer for de Tilintetgjørelsens Planer, man allerede havde bragt i bindende Overenskomsts Form. Naar der henses baade til den Raskhed, hvormed Kongen i tidligere Tilfælde, hvor der var Fare for fjendtligt Angreb, havde truffet Foranstaltning til at møde et saadant, og til det forholdsvis store Antal af Rigets faste Pladser, der i den paafølgende Fejde holdt sig, er det heller ikke at betvivle, at Valdemar i den korte Tid, der var ham levnet, har gjort sit Muligste for at forberede Forsvaret ved at proviantere Slottene, forstærke deres Fæstningsværker og forøge deres Besætninger. Til at røgte den vanskelige Opgave, i hans Fraværelse efter bedste Evne at møde det Kommende, udsaa han Ridder Henning Podebusk, hvem han til den Ende indsatte til Danmarks Riges Høvedsmand, og hvem han i Forening med de øvrige Stormænd, der hørte til hans staidige Raadgivere, turde have meddelt en saa vid og rummelig Fuldmagt, at den endog maa antages at have omfattet Bemyndigelse til at indlede Fredsunderhandlinger med Fjenden. Han indskibede sig derpaa fra Vordingborg Skærtorsdag den 6te April 1368 uden større Følge med en betydelig Sum Penge og andre Kostbarheder for at drage til Tydskland³⁵ og der søge Udveje til at hjælpe sit betrængte Rige.

TREDJE KAPITEL.

Fejdens Udbrud: Hansestædernes Stridsmagt indtager Kjøbenhavns Stad og Slot med flere Punkter paa begge Sider af Øresund; Kong Albert i Skaane; hanseatisk-meklenborgsk Togt til Øerne syd for Sjælland; de rendsborgske Grevers, Hertug Henriks samt de oprørske Herremænds Krigsforetagender i Nørrejylland; Stemningen hos Stæderne med Hensyn til Krigens Fortsættelse; Aabningen af det andet hanseatisk-meklenborgske Felttog; Helsingborgs Belejring og Fald; Kjøbenhavns Slot sløjfes; om Kong Alberts og Holstenernes Deltagelse i Krigsbegivenhederne 1369; Spørgsmaal om en Gjenoptagelse af Fjendtlighederne fra Stædernes Side til næste Foraar.

Kun faa Uger efter Kong Valdemars Afrejse slap Kriegen alle sine Furier løs over det ulykkelige Danmark. Medens de nederlandske Stæders ringe Søstyrke hærjede paa Kong Hakons Besiddelser, idet de efter først at have lagt femten Sogne øde i Agder østen for Lindesnæs angrebe og afbrændte Marstrand og derpaa efter at være løbne ind i Gøtaelven beredte Stæderne Konghelle og Lødøse samme Skæbne og forvandlede begge Elvens Bredder og Øerne i samme til Ødemarker³⁶ — hjemsøgte de danske Øer og Skaanes Kyster med Ild og Sværd af de vendiske, preussiske og liflandske Stæders Flaade. Kjøbenhavn synes at have været det første Maal for deres Angreb, og allerede den 2den Maj 1368 faldt Staden og Slottet i den hanseatiske Stridsmagts Hænder. Hin blev udplyndret og ødelagt, og man skal i den Henseende have gaaet saa grundig til Værks, at endog Kirkernes Klokker siges at være bragte som Bytte ombord paa Stædernes Skibe. For at ødelægge Byens opblomstrende Handel, der var en Dødssynd i de tyske Kræmmeres Øjne, spærredes Indløbet til Havnen med forsenkede Skibe, og, hvad Slottet angaar, toges den Bestemmelse, at det, saasnart man enten atter rømmede Sjælland eller vandt et andet

fast Punkt sammesteds, skulde jævnes med Jorden³⁷. Efter derpaa at have indtaget og hærjet Øerne Amager og Hveen og sandsynligviis allerede paa dette Tidspunkt forenet sig med de nederlandske Skibe, der, da de ingen Modstand havde fundet, snart turde være blevne færdige med deres Ødelæggelsesværk paa Norges og Vestergøtlands Kyster, synes man at have vendt sig først mod Helsingør Slot, som erobredes og nedbrødes, og derpaa mod den østre Bred af Øresund, hvor Malmø, Falsterbo og Skanør Slotte indtoges³⁸. Efterat man saaledes havde sikret sig Besiddelsen af de faste Punkter, der beherskede det Landstrøg, hvor det aarlige skaanske Marked holdtes, blev paa Hansedagen i Lybek den 24de Juni Farten paa Skaane frigiven fra næstkommende 1ste Avgust og Adgang til Deltagelse i det skaanske Fiskeri aabnet for de Danske, der indfandt sig ubevæbnede. Ligesom imidlertid Udførselsforbudet med Hensyn til det skaanske Marked vedligeholdtes for de tre Varesorter, Humle, Staal og Jern, saaledes bærer ogsaa det senere udstedte Forbud imod, at nogen af Stædernes Folk, der faldt i Fjendens Hænder, maatte tilkjøbe sig sin Frihed med Øl, Mel, Humle, Salt, Staal, Jern ell. desl., Vidne om, hvor ængstelig man søgte at forhindre, at der ad Omveje skulde tilflyde de Danske Proviant eller Krigsfornødenheder³⁹.

Paa den østlige Side af Sundet havde imidlertid Kong Albert aabnet Felittoget. Han var med en stor Hærfalden ind i Skaane, hvor han havde underkastet sig Lund, Ystad og Cimbrishavn med det omkringliggende aabne Land, og hvor ogsaa en Del af Adelen tør antages at være gaaet over til ham, siden endog Kong Valdemars forhenværende Marsk Tuve Galen findes blandt hans Omgivelser. Ligesom han derimod forgjæves angreb det faste

Helsingborg Slot, saaledes førte et Forsøg, han længere hen paa Sommeren synes at have gjort paa at bemægtige sig Varberghus, heller ikke til det forønskede Udfald. Og tør det end antages, at den Del af Smaaland, som de Danske to Aar forud havde underkastet sig, faldt i hans Hænder, saa vidste hine dog trods de yderst ugunstige Forhold vedblivende at hævde Besiddelsen af den op til Halland grænsende Del af Vestergötland med de der liggende faste Slotte. Uagtet sit ringe Held tog Kong Albert imidlertid ikke i Betænkning strax at anlægge Titelen »Herre til Skaane« og stadfæstede som saadan i en Række Breve, der udstedtes paa Falsterbo den 25de Juli, i videste Maal Hansestædernes Friheder og Forrettigheder i hint Landskab⁴⁰. Efterat den hanseatiske Stridsmagt var kommen til Skaane, har Kong Albert i Forening med sine meklenborgske Frænder vistnok en Tidlang forenet sine Vaaben med Stædernes, og det lykkedes saaledes Fjenden endnu bl. A. at bemægtige sig Borgen Verpinge (nu Trolleberg) i Nærheden af Lund. Derimod vidste Kong Valdemars Befalingsmænd endnu foruden Helsingborg at haandhæve Besiddelsen af Slottet Lindholm i Skaane samt Laholm, Falkenberg og Varberg i Halland, ligesom endelig ogsaa det erkebiskoppelige Slot Aarhus holdt sig ligetil Fredens Slutning⁴¹.

Fra Skaane enedes imidlertid Stædernes Høvdinge med Hertug Albert af Meklenborg om i Forening at gjøre et Togt imod Øerne syd for Sjælland. Paa dette Togt — under hvilket Hertug Albert maa være bleven saaret eller i alt Fald syg, siden der i Avgust var Spørgsmaal om hans Tilbagevenden til Hjemmet for at søge Lægehjælp og hans Afløsning i Felten af Sønnen Hertug Henrik — er formodentlig det første Angreb bleven rettet

mod Møn, hvor Stege Slot faldt i Fjendens Hænder. Derefter maa man have begyndt en Belejring af Nykjøbing Slot paa Falster, hvis Høvedsmand Henning Aldestorf den 15de Avgust overgav sig og sit Len paa følgende Vilkaar. Indtil næstkommende Mikkelsdag skulde Slottet holdes besat af en ligestor dansk og meklenborgsk Besætning under Befaling af Hr. Henning og Ridder Fikke Moltke af Denitze paa Hertug Alberts Vegne. Saa fremt det lykkedes Kong Valdemar inden hin Frist at faa drevet Hertugen og hans Hjælpere ud af Riget, skulde det tilstedes Hr. Fikke og hans Stridsmænd uanfægtede at drage tilbage til Tydskland. I modsat Fald skulde Slottet med hele Falster den nævnte Dag overgives i Hertug Alberts Hænder, og Henning Aldestorf med sin Besætning forlade samme⁴². Efter Falster hjem søgtes endelig Lolland, hvor Befalingsmændene paa de to faste Slotte Aalholm og Ravensborg, som vi senere skulle erfare, ved Underhandling fik sikret Øen en midlertidig neutral Stilling. Overalt, hvor Fjenden gjorde Landgang, foretoges der iøvrigt Strejftog højt op i Landet for at plyndre og brænde, medens paa aaben Sø som i Havn ethvert dansk Skib gjordes til Prise. Hjemmefra anbefaledes det bestandig de hanseatiske Høvedsmænd at tage saa mange danske Fartøjer, de kunde overkomme, og i hvilket Omfang denne Anbefaling er bleven efterkommen, lader sig slutte af en os opbevaret Fortegnelse over de Priser, der i Krigen gjordes af den ene Stad Rostok. Denne Fortegnelse omfatter nemlig ikke mindre end 61 Fartøjer, af hvilke de 25 bleve solgte for Spotpris, medens Resten paa Forbøn fra forskjellige indflydelsesrige Sider blev frigiven⁴³. Paa Tilbagevejen fra Øerne syd for Sjælland blev den fjendtlige Flaade adsplettet af Storm og opholdt

af Modvind, men samledes dog tilsidst igjen i Sundet, hvor man vistnok paany forgjæves har forsøgt sig imod Helsingborg⁴⁴. Maaske har det været paa dette Tidspunkt, maaske ogsaa først i det følgende Aar, at der af en Afdeling af Stædernes Stridsmagt skal være blevet gjort et Forsøg mod Vordingborg Slot, som imidlertid løb uheldig af. Efterat Tydskerne i nogen Tid -- fortælles der -- havde belejret Slottet og dettes Høvedsmand ved et Udfald gjort en Del Fanger, blev der sluttet en Overenskomst om, at Fangerne igjen skulde løsgives, imod at Belejringen ophævedes. Men da Fjenden strax efter fik Forstærkning, blev Belejringen alligevel fortsat, og den danske Slotshøvding, der maa have været den samme Hans Tyrbagh, der ved den senere Fredslutning førte Befalingen paa Vordingborg, svor at gjengjælde Svig med List. Han lod, som han vilde overgive Borgen, og forlangte, at Tydskerne skulde skikke nogle af deres Befalingsmænd ind for at afgjøre det Fornødne. Han overgav dem virkelig ogsaa Slottets Nøgler og erklærede, at han nu havde holdt sit Ord, hvad der var Mere, end man kunde sige om dem; men i det Samme lod han dem omringe og lægge i Lænker, og de hovedløse Tydskere hævede derefter Belejringen⁴⁵. Ligesom det ikke lykkedes Fjenden at bemægtige sig Vordingborg, saaledes holdt ogsaa de fem sjellandske Slotte Korsør, Holbæk, Søborg, Gurre og Jungshoved sig lige til Krigens Slutning, ihvorvel det efter Beliggenheden er antageligt, at i alt Fald de tre sidste ere blevne angrebne. Det Samme var ligeledes Tilfældet med Visborg Slot paa Samsø og tør vistnok ogsaa antages at gjælde om det vigtige Kallundborg Slot, som paa den Tid synes at have været forlenet Hertug Erik af Lauenborg.

De holstenske Grever Henrik og Klavs havde i Mellemtiden for deres Vedkommende heller ikke været ledige. Formodentlig i Følge med den sønderjydske Hertug rykkede de ind i Nørrejylland, hvor de sammensvorne Herremænd ere stødte til dem. Riberhus faldt snart i deres Hænder, medens af de andre Grænsefæstninger Skodborg endnu ikke var tagen midt i Juli, da Hertug Henrik laa lejret udenfor dens Mure, og Koldinghus, som det synes, endog holdt sig indtil langt hen paa Aaret 1369. I den anden Halvdel af Maj 1368 vare Holstenerne trængte frem til Viborg, og midt i September finde vi Grev Klavs i Færd med at belejre Aalborghus, der ogsaa ligesom Randers Slot tilsidst maa være faldet i Fjendens Hænder⁴⁶. Uagtet de kongelige Befalingsmænd paa ikke faa af Nørrejyllands faste Slotte haardnakket modstode de forenede Fyrsters og Oprøreres Anfald -- hvad der saaledes var Tilfældet med Fikke Moltke paa Nebbegaard, Kresten Vendelbo paa Skanderborg, Jens Andersson paa Bygholm og Niels Mus paa Kallø — betragtede Greverne sig dog som Her- rer i den af dem besatte Del af Riget. De skaltede og valtede med Kronens Len, inddroge deres Modstanderes Godser og uddelte dem til Mænd, der havde sluttet sig til deres Sag, meddelte de Kjøbstæder, som hyldede dem, Stadfæstelse paa deres Fribreve o. s. fr. Betegnende for deres Holdning er især et Brev, som de den 20de Maj 1368 udstedte i Viborg, og ved hvilket de bekræftede »deres kjære Borgere i Ribe« i deres hidtil havde Rettigheder og Friheder⁴⁷. I dette Brev indskrænkede de sig ikke til at føje Betegnelsen »Herrer af Jylland« til deres øvrige Titler, men udstrakte endog bemeldte »deres« Borgeres Friheder til at gjælde paa Skanør Marked og andensteds »i Vort Rige« (in regno nostro). Samtidig med,

at Holstenerne saaledes spillede Mestre i en stor Del af Nørrejylland, førte de oprørske Herremænd ogsaa Krigen paa egen Haand i saadanne Egne af Provinsen, hvor hine ikke vare trængte hen. Det har saaledes vistnok været allerede i dette Ufredens første Aar, at Ridder Niels Eriksøn indtog og afbrændte det kongelige Slot Agersborg i Øster Han Herred, ligesom Thyboerne under Anførsel af en Mogens Madssøn bemægtigede sig Ørum Slot i Hasing Herred⁴⁸. Omvendt synes den Del af den jyske Adel, der var bleven sin Konge tro, ikke overalt at have indskrænket sig til det blotte Forsvar, men ogsaa paa sin Side gjort Erobringer fra Modstanderne. I alt Fald fristes man til en slig Antagelse derved, at der, som den senere Freds-Overenskomst med Hansestæderne udviser, i Slutningen af 1369 sad en af Kongens Mænd, Peder Axelsøn, som Herre paa den da afdøde Stig Anderssons Fædreneborg Bjørnholm⁴⁹.

Ud paa Sommeren 1368 maa Grev Henrik have funden Holstenernes Stilling i Nørrejylland saa betrygget, at han kunde forlade Provinsen og overlade Sagernes Ledelse der til sin Broder for selv at hjemsoge andre Dele af Danmark i Forening med sine Forbundsfæller. Han har utvivlsomt taget Del med i det ovenfor omtalte Togt, som den hanseatiske Flaade i Ledtog med Hertug Albert gjorde mod Møn, Falster og Lolland, og i Begyndelsen af September finde vi ham under alle Omstændigheder lejret udenfor Aalholm Slot paa sidstnævnte Ø. Hr. Kersten Kule, der paa Kong Valdemars Vegne førte Befalingen her, traadte imidlertid i Underhandling med Fjenden og fik den 8de September afsluttet et Forlig, hvorved Grev Henrik paa egne, sin Broders og øvrige Forbundsfællers Vegne indrømmede Hr. Kersten og samtlige Beboere af

den under Aalholm liggende Halvdel af Lolland en Standsning af alle Fjendtligheder indtil 1ste Maj næste Aar, imod at han og de paa deres Side forpligtede sig til ligeledes at forholde sig rolige. I Mellemtiden skulde Lenets Beboere kunne besøge alle tydske Havne og Markeder og Kersten Kule saavel som hans Venner beholde deres Godser i eller udenfor Lolland uanfægtede. Skulde Kong Valdemar eller hans Mænd ville gjøre noget Angreb og dertil opbyde dem, skulde det staa dem frit for at drage ham til Hjælp, men mærkværdigt nok kun i Ugen mellem 11te og 18de Marts 1369. Naar Stilstanden var udløben, skulde de have Valget imellem, om de vilde hylde Grev Henrik eller ej; i første Fald skulde de beholde deres Godser og Ejendomme, i sidste opgive dem, men frit kunne forlade Lolland. Tre Dage senere (den 11te September) indgik Befalingsmanden paa Ravnsborg Slot Hartvig Hummersbüttel i Lejren for Aalholm for sit og sit Lens Vedkommende et ganske tilsvarende Forlig med Grev Henrik, og ved disse tvende Overenskomster tør det antages, at Lolland bevaredes for Kronen. Hvad enten nu Forligene ere blevne misligholdte fra Fjendens Side eller ej, er det nemlig i alt Fald afgjort, at Hr. Kersten og Hr. Hartvig næste Aar hverken overgave deres Slotte til Grev Henrik eller for deres Vedkommende hyldede ham. Den senere paafølgende Fredslutning med Hansestæderne medbeseglede den førstnævnte som Kong Valdemars Befalingsmand paa Aalholm Slot, og i September 1370 mødtes han og Hr. Hartvigs Brodersøn Johan Hummersbüttel forgjæves med Grev Henrik for Hertug Magnus af Brunsvig-Lüneborg, der skulde dømme dem imellem angaaende de tvende Slotte⁵⁰. Medens Lolland saaledes sparedes for yderligere fjendtlig Hjem søgelse, og medens

det tillige tør antages, at den vestlige Del af Sjælland samt Fyn i dette Aar gik fri i saa Henseende, have de islandske Aarbøger iøvrigt kun altfor meget Ret, naar de sige, at i Aaret 1368 »gik Tydskernes Herredømme over Jylland og hele Danevældet«⁵¹.

Danmarks Ulykkesfælle Norge havde allerede midt paa Sommeren 1368 søgt og faaet indrømmet en Vaabenhvile af Stæderne indtil næste Paaske⁵². For Danmarks Vedkommende var der derimod ikke Spørgsmaal om nogen Standsning af Fjendtlighederne, ihvorvel der ikke hos alle de forbundne Stæder i lige Grad var Stemning for at fortsætte Krigen. I Skaane kunde vel nu Sildefiskeriet og Handelsomsætningen igjen gaa sin uforstyrrede Gang; men de hanseatiske Kjøbmænd kunde dog med Føje finde det dyrt at føre Krig, thi Forbudet mod Samkvem med det øvrige Danmark tilstoppede en rig Velstandskilde for dem, og der kunde være Grund til at frygte for, at de driftige Flamlændere og Engelskmænd i Mellemtiden kunde tilsnige sig noget af den Fortjeneste, som ellers gik i hines Lommer. Man havde jo vistnok søgt at forebygge Saadant ved at skrive til Kongen af England og Greven af Flandern samt Stæderne der om at fraraade deres Kjøbmænd under Fejden at udruste Skibe til Fart paa Danmark og Norge: men de vare ikke tilbøjelige til at gaa i Fælden, og i alt Fald fra Greven af Flandern og Stæderne der indløb det Svar, at de paa Grund af den hos dem herskende Frihéd ikke saa sig i Stand til at forbyde deres Kjøbmænd at handle paa hine Lande⁵³. Under disse Omstændigheder erklærede de nederlandske Stæders Udsendinge paa Hansedagen den 6te Oktober, at de ikke vare bemyndigede til at deltage i nogen Beslutning om Krigen Fortsættelse, medens de

preussiske Stæder, der ligesom hine kun havde indgaaet Forbundet med Fyrsterne paa et Aar, dog forpligtede sig til Vinteren over at holde 200 Mand under Vaaben, der fra næste Foraar skulde forøges til 400. Hos de vendiske Stæder derimod var der intet Spor af Vaklen eller Ubestemthed. Vel enedes de om, at man, ifald nogen Fyrste tilbød Mægling mellem Stæderne og Kong Valdemar, ikke skulde afvise saadan, saafremt de meklenborgske og holstenske Herrer gæve deres Minde dertil, om man end ikke burde binde sig, forinden de preussiske og nederlandske Stæder vare hørte. Men iøvrigt stode de bestemt paa Krigens Fortsættelse, vedtog at forlænge Pundtolden paa halvandet Aar endnu indtil Paaske 1370, til næstkommende 22de Oktober at indkalde alt Mandskab, hvoraf en Del allerede havde faaet Orlov midt i Juni, og at skikke Sendebud til Hertug Albert for at træffe Aftale om næste Aars Felttog⁵⁴. Denne bestemte Holdning besejrede de nederlandske Stæders Vaklen, og paa et nyt almindeligt Hansemøde, der afholdtes i Lybek den 11te Marts 1369, erklærede de sig villige til at holde ud indtil Mikkelsdag s. A. Paa samme Møde vedtoges det, formodentlig af Hensyn til den mindre stærke Modstand, der i det kommende Felttog vilde kunne ventes fra dansk Side, at man vilde lade sig nøje med det af de preussiske Stæder tilbudte Mandskab og ligeledes gaa ind paa Nedsættelse i den af de liflandske Stæder stillede Styrke. Fra Hertug Albert, hvem man indrømmede et nyt Laan af 100 Mark, indløb der samtidig Besked om, at han vilde være rede til Opbrud med sin Stridsmagt inden 29de April og skulde formaa sin Søn Kongen af Sverig til ogsaa at møde i Marken i rette Tid. Til Hovedsmændene gæves der derhos fra Stædernes Side Befaling

om, at »de i Guds Navn« paany kunde paabegynde Belejringen af Helsingborg, saafremt de følte sig stærke nok; hvis ikke, kunde de benytte Tiden til at opbringe saa mange danske Skibe, som de kunde overkomme⁵⁵.

Medens Kong Hakon, efterat det i Vinterens Løb var kommet til fornyet fjendtlig Hjem søgelse af de norske Kyster, den 3dje Avgust 1369 ved sine Udsendinge fik afsluttet en formelig Stilstand med Stæderne til næste St. Hansdag⁵⁶, aabnedes altsaa det nye Felttog mod Danmark. Tidligere paa Aaret synes Erkebisp en af Lund i Forening med de øvrige danske Bisper at have plejet Raad dels imellem sig selv indbyrdes dels endog med udenlandske Gejstlige om, hvorvidt der til Baade for det betrængte Fædreland kunde være Føje til at udslynge det kirkelige Vaaben Bandstraalen imod den overmægtige Fjende. I denne Retning peger under alle Omstændigheder et os opbevaret Brev af 21de April, hvori Abbeden i Klostret Reinfeld i Holsten tilskriver Erkebisp en og øvrige danske Prælater, at Lybekkerne ikke vilde kunne sættes i Band uden ved en særlig apostolisk Bulle⁵⁷. Bandstraalen vilde vistnok ogsaa have vist sig ligesaa magtesløs til at læge al den Jammer og Nød, Krigen alt havde paaført Landet, som til at afværge den Fortsættelse heraf, der nu i rigt Maal forestod. Endnu imens den hanseatiske Flaade laa under Rygen, der atter i dette Aar turde have været den fælles Samlingsplads, synes man at have straffet den Del af den derværende Adel, som paa Grund af sine Forbindelser med Danmark var traadt fjendtlig op mod Stæderne og deres Forbunds-fæller, ved at hærje dens Besiddelser, og den gamle Boranthe Putbus, Faderen til Hr. Henning, Danmarks Riges Hovedsmand, lod man senere vide, at Stæderne

agtede at bemægtige sig Sønnens rygenske Godser⁵⁸. Derefter gik Toget ligesom det foregaaende Aar til Øresund.

Hansestæderne satte nu alle deres Kræfter paa Indtagelsen af Nøglen til Skaane Helsingborg Slot, og i Forening med dem tog Hertug Alberts Søn Henrik Del i Belejringen. Det nævnte Slot, hvor Ridder Fikke Moltke — formodentlig den Samme, vi tidligere have truffet som Høvedsmand paa Vordingborg og Statholder i Skaane — i Forening med Væbneren Hartvig Kale førte Befalingen, lod sig imidlertid ikke tage i en Haandevending. De to lybske Feltherrer Bruno Warendorp og Thomas Morckerken, der synes at have havt Overbefalingen over hele den hanseatiske Hær, toge tilsidst deres Tilflugt til den oftere benyttede Krigslist at tillyve sig en større Styrke, end de virkelig havde under Fanerne. De udsprede det Rygte, at deres Stridsmagt var 2200 Mand stærk, medens den i Virkeligheden kun var Halvdelen, hvad der dog nær havde skaffet dem Ubehageligheder hjemmefra. De nøjeregnende og mistænksomme Hansekjøbmænd, som vare bange for, at der skulde føres dem for megen Proviant paa Regning, affordrede nemlig strax, saasnart de fik Nys om dette Rygte, Høvedsmændene Oplysning om, hvorledes de kunde have saa mange Folk at bespise — et Forlangende, som hine fyldestgjørende efterkom, idet de dog i Svaret indflettede den Spydighed, at de haabede, »Ord ikke fortærede nogen Spise«⁵⁹. Da Hansestædernes Udsendinge den 13de Juli forsamledes i Lybek, maa det allerede have været den almindelige Mening, at Helsingborg ikke vilde kunne holde sig længe endnu; thi man enedes om, at saasnart Efterretningen om Slottets Fald naaede en af Stæderne, skulde denne øjeblikkelig ved Il-

bud underrette de andre derom, ligesom der samtidig blev truffet Foranstaltning til, at der da ufortøvet kunde sendes det fornødne Antal Stenhuggere med deres Redskaber til Kjøbenhavn for at sløjfe Slottet der⁶⁰. Det varede heller ikke mere end 8 Dage efter hint Møde, inden det Tidspunkt kom, da Helsingborgs Besætning opgav Fæstningens yderligere Forsvar. Under Paabe-
raabelse af, at der ikke kunde øjnes nogensomhelst Ud-
sigt til Undsætning, indgik Fikke Moltke og Hartvig Kale den 21de Juli 1369 en Overenskomst med Belej-
rerne, hvorved de forpligtede sig til næstkommende 8de
September at overgive Slottet, medmindre — som det
hedder — enten Kong Valdemar eller hans Hjælpere
i Mellemtiden skulde magte med væbnet Haand fuld-
stændig at drive Kong Albert af Sverig, Hertugerne Al-
bert, Henrik og Magnus af Meklenborg, Greverne Henrik
og Klavs af Holsten, Søstædernes Krigsmagt og alle
disses Hjælpere ud af Danmarks Rige, eller der inden
samme Tid hinsides Østersøen maatte blive indgaaet noget
Førlig med de meklenborgske Hertuger og Søstæderne,
hvorved de erklæredes løste fra deres Løfte. Hvis ingen
af Delene skete, skulde Slottet ufravigelig overgives, og
vare Hertugernes eller Stædernes Befalingsmænd til den
bestemte Tid forhindrede i at modtage det, skulde Fikke
Moltke og Hartvig Kale fra hin Dag holde det til deres
Haand⁶¹.

Uagtet Helsingborg Slot efter Belejringskunstens da-
værende Standpunkt vistnok maatte anses for uindtageligt
ved en Storm, og uagtet det unægtelig ser helt besynderligt
ud, at Fikke Moltke og Hartvig Kale den 29de September s. A.
tilstode at have modtaget 350 af 800 Mark Sølv, som
Lybek og de andre Søstæder skyldte dem⁶², ville vi dog

nødig kaste den Mistanke over paa de to Befalingsmænd, at de skulde have spillet Forrædere og solgt Fæstningen til Fjenden, thi hint Gjældsforhold lod sig dog muligen ogsaa forklare paa anden Maade. Men visselig maa Helsingborgs Fald overalt i Danmark have været følt som en stor Ulykke og bidraget Sit til at nedslaa Mod og Haab, og det er derfor intet Under, at endog Fjenden i det paafølgende Efteraar foruroligedes ved Rygter om, at der fra dansk Side tænktes paa at forsøge Slottet tilbageerobret⁶³. For Kjøbenhavns Slot blev hin Begivenhed efter det tidligere Vedtagne en Dødsdom, og det har formodentlig været endnu i Sommerens Løb, at det jævnedes med Jorden⁶⁴. Den paafølgende 14de Avgust drog Belejringshæren afsted for at berede Lindholm Slot samme Skæbne som den, der endelig var timedes Helsingborg⁶⁵. Her førte en Peder Nielssøn Befalingen — uden Tvivl den Samme, der i den foregaaende Fejde havde værget Helsingborg Slot mod Tydskernes Angreb — og her fandt den hanseatiske Hovedsmand Bruno Warendorp den 21de Avgust sin Død⁶⁶. Sandsynligvis faldt han under et forsøgt Stormangreb paa Slottet, men i saa Fald skaffede hans Død ikke Tydskerne Sejren; thi det er under alle Omstændigheder afgjort, at Peder Nielssøn endnu ved Krigens Slutning sad som Kong Valdemars Befalingsmand paa Lindholm.

Medens det meklenborgske Fyrstehus opfyldte sine Forbundspligter mod Hansestæderne ved som antydet at lade Hertug Henrik deltage med i disses Felttog i Skaane — Hertug Albert selv blev, som vi senere nærmere skulle paaavise, holdt tilbage i Hjemmet ved den for Meklenborg truende Udvikling af de politiske Forhold i Nabostaterne — vide vi Lidet eller Intet om de øvrige

med Stæderne forbundne Fyrsters Krigsførelse i Aaret 1369. Kong Albert var i Forsommeren i Stokholm⁶⁷, altsaa saa langt fra Krigsskuepladsen, som han omtrent kunde være, og synes overhovedet, tilfreds med den nye Titel »Herre til Skaaneland«, han kunde føje til sit Navn, ikke at have været i Stand til nogen yderligere Kraftanstrængelse. Hvad Greverne Herrik og Klavs angaar, da maa de i Forening med de jydsk Oprørshøvdinge endnu midt i Juli have været sysselsatte med en Belejring af det saa haardnakket forsvarede Koldinghus. Samtidig have de formodentlig forsøgt eller i alt Fald truet med et Angreb paa Hønborg og Hindsgavl Slotte og dette været Anledning til, at det kom til Forhandling mellem dem og Kong Valdemars Befalingsmand paa de nævnte Slotte Peder Iversøn. Frugten af denne Forhandling blev en noget lignende Overenskomst som den, de kongelige Hovedsmænd paa Aalholm og Ravnsborg Slotte Aaret forud havde indgaaet med Fjenden. Den 16de Juli udstedte nemlig Peder Iversøn i Lejren foran Koldinghus til begge de rendsborgske Grever samt de med dem forbundne jydsk Herremænd et Brev, hvori han forpligtede sig til for det Tilfælde, at Kong Valdemar enten skulde miste Riget, frivillig aftræde det eller afgaa ved Døden, at overgive til Greverne samtlige de tre ham af Kongen betroede Slotte Hindsgavl, Hønborg og Lerbeksholm med alt deres Underliggende, medens han, hvis Kongen atter kom til Riget og krævede Slotte og Len tilbage, vilde overgive ham dem⁶⁸. Sandsynligvis have Greverne mistvivlet om med Magt at udrette Noget i alt Fald mod det særdeles faste Hindsgavl, siden de lode sig nøje med et saa stærkt betinget Løfte. Og have de gjort yderligere Skridt til Fyns Erobring, førte

disse under alle Omstændigheder ikke til noget heldigt Udfald for dem; ja end ikke Langeland have de eller deres sønderjydske Forbundsfølle forsøgt eller i alt Fald formaaet at bemægtige sig, thi ved den senere Fredslutning sad der kongelige Befalingsmænd baade paa Hinds-gavl, Ørkel, Nyborg og Tranekjær. Hvad Hansestæderne selv angaar, som det i hele Krigen fremfor Alt var magtpaaliggende at sikre sig en uhindret Gjennemfart gennem Øresund og en uforstyrret Udøvelse af deres indbringende Bedrift i Skaane, synes de i dette Aar ikke at have udstrakt deres Krigsforetagender ud over denne Landsdel. Med Hensyn til Fiskerpladserne omkring Falsterbo blev der endog indgaaet et Slags gjensidig Vaabenhvile, idet det nemlig paa Hansedagen den 13de Juli blev vedtaget mellem Stæderne og den danske Ridder Jakob Olufsøn, der i den Anledning havde indfundet sig i Lybek, at Kjøbmænd, der kom til Skaane for at salte Sild, skulde være fredhellige fra dansk Side, imod at omvendt danske Borgere, Bønder og Fiskere, som indfandt sig der i samme Ærinde, skulde nyde lige Ret fra Stædernes og deres Forbundsfællers Side⁶⁹.

Da Efteraaret kom, og det Spørgsmaal forelaa, om Fejden ogsaa næste Aar skulde fortsættes, ytrede der sig imidlertid, i alt Fald hos de vendiske Stæder, en Tilbøjelighed til atter at give Krigsførelsen en videre Udstrækning for saaledes at besejre de Danskes Udholdenhed og tvinge dem til at søge Fred. Paa Hansedagen den 21de Oktober 1369 foresloges det, at der vel skulde indledes Forhandling om en Fornyelse af Forbundet med Fyrsterne, men at Stæderne i fornødent Fald ogsaa skulde handle uden dem og have deres Stridsmagt samlet i Øresund ved Paasketid for i det videst mulige Omfang

at hjem søge Danmark med Plyndring, Brand og Ødelæggelse af enhver Art, ligesom det for at gjøre denne Foranstaltning saa meget mere virksom bragtes paa Bane, om der ikke burde dannes og medtages et beredent Strejfkorps paa 200—300 Mand. Forbudet mod Handel og Samkvem med Danmark skulde gjentages i hele sin Strængthed, uagtet en Del af Stæderne gjerne saa, at den af Holstenerne besatte Del af Riget undtoges derfra, og Breve afsendes ikke alene til Flandern og England, men ogsaa til Skotland, Norge og Sverig for at advare Kjøbmændene der mod at besejle danske Havne. . Lagde de Paagjældende sig ikke denne Advarsel paa Sinde og des-aarsag lede Skade og Overlast, maatte de tilregne sig selv Saadant, og der skulde ikke tages Hensyn til Klager i den Henseende ⁷⁰. Om det nu virkelig vilde være lykkedes at formaa alle de forbundne Stæder til at gaa ind paa Udførelsen af samtlige antydede Forslag, faar at staa hen. Der blev dog under alle Omstændigheder ikke Spørgsmaal om at sætte dem i Værk. I Henhold til forskjellige forudgaaende Forhandlinger, for hvilke der paa et senere Sted skal gjøres Rede, kom det nemlig ikke fulde 6 Uger efter det nys omtalte Hansemøde til en foreløbig Freds-Overenskomst mellem Henning Podebusk og Danekongens øvrige Raadgivere paa den ene og Hansestæderne paa den anden Side. Forinden vi gaa nærmere ind paa denne Overenskomsts Tilblivelse og Indhold, vil det imidlertid være nødvendigt at kaste et Blik paa Kong Valdemars Færd, siden han halvandet Aar tilbage i Tiden havde forladt Fædrelandet.

FJERDE KAPITEL.

Valdemar Atterdags Virksomhed i de to første Aar af hans Landflygtighed: Bestræbelser for at drage de pommerske Hertuger, Markgreven af Brandenburg og især Hertug Magnus af Brunsvig ind i Fejden; Uro over disse Bestræbelser blandt Hansestæderne; Hertug Erik af Lauenborgs Død og dette Dødsfalds Indflydelse paa Kongens Planer særlig med Hensyn til Spørgsmaalet om en foreløbig eller endelig Nedlæggelse af Kronen; Markgrev Otto, Hertug Magnus og Hertug Erik den Yngre af Lauenborg angribe Hertugerne af Meklenborg og Greverne af Holsten, men uden Held; fra dansk Side gjøres Skridt til Udsoning med Stæderne, og det kommer i November 1369 til et foreløbigt Forlig; Valdemar, der imidlertid har søgt at vinde Kejser Karl for sig, formaar ikke at udvirke gunstigere Betingelser hos Stæderne, og den endelige Fred med disse i Stralsund afsluttes derfor i Maj 1370 paa samme Vilkaar som hint Forlig.

Valdemar Atterdag havde i sin frivillige Landflygtighed ingeniunde ligget paa den lade Side. Han havde først begivet sig til Pommern, og det er ikke usandsynligt, at han allerede her har havt Held med sig i sine Bestræbelser for at skaffe sine Fjender Noget at bestille paa deres egne Enemærker. I alt Fald vides Hertugerne af Wolgast, som det synes, i Ledtog med de unge Hertuger af Stettin hen paa Høsten at have gjort et fjendtligt Indfald i Meklenborg, hvor de imidlertid ved Damgarten lede et Nederlag, der fulgtes af en Fred, allerede i November 1368 med Hertugerne af Stettin og i Juli næste Aar med Hertugerne af Wolgast⁷¹. Fra Pommern drog Valdemar til Brandenburg, hvor Markgrev Otto, Broder til hans afdøde Svoger Ludvig, dengang regerede. Paa Grund af de Tjenester, Kongen tidligere havde havt Lejlighed til at vise dennes Slægt, kunde han vel have havt Føje til at vente her fremfor noget Sted i Tydskland at finde en hjælpsom Haand. Men den svage og

vankelmodige Otto kunde, uagtet Valdemar vistnok forstrakte ham med Penge af den Sum, han havde medtaget fra Hjemmet, i alt Fald ikke strax bestemme sig for, hvad Parti han skulde tage, og synes endog til en Tid nærmest at have været sindet at slutte sig til de i Fejden mod Danmark deltagende Stæder⁷².

Skuffelsen af de Forventninger, Kong Valdemar havde sat til Markgreven af Brandenburg, betog ham dog ikke Modet til at forsøge, hvad der muligen lod sig udrette hos andre tyske Fyrster. Som Mellemand ved disse Forhandlinger benyttede han først og fremmest sin trofaste Ven og Vasal Hertug Erik af Lauenborg og senere tillige Markgrev Frederik af Meissen, der var besvogret med Kejser Ludvigs Sønner og derigjennem atter med Kongen. Igjennem disse indledes der Underhandling med Hertug Magnus den Yngre, der søm Arving til Hertugdømmet Brunsvig i sin Faders sidste Leveaar allerede førte Regeringen her, og hvem hans Fætter Hertug Wilhelm af Lüneborg desuden havde udnævnt til sin Efterfølger og Medregent — en ung selvtilidsfuld Fyrste, der higede efter at spille en fremtrædende Rolle og nærede levende Uvilje over, at et Forbund af Kjøbmænd havde vovet at sætte sig op imod et kronet Hoved. Magnus fandtes villig til at forpligte sig til at tjene Danekongen, og til Vederlag stillede Kongen gjennem Hertug Erik 15,000 Mark Sølv til hans Raadighed, der skulde udbetales, saasnart han skred til Opfyldelsen af sin Tjenestepligt. Den 24de Avgust 1368 udstedte Magnus til Hertug Erik et Brev angaaende det mellem disse Tvende som Følge af det omhandlede Anliggende indtraadte gjensidige Retsforhold; men den mellem ham og Kongen allerede tidligere indgaaede Overenskomst, der

maa have indeholdt nærmere Bestemmelser om Maaden, hvorpaa Magnus skulde yde den tilsagte Hjælp, er os desværre ikke opbevaret. Der er dog ingen Tvivl om, at den er gaaet ud paa, at Magnus skulde foretage et Angreb dels mod Hertug Albert dels mod de holstenske Grever Henrik og Klavs. Til et saadant Foretagende udkrævedes der imidlertid ifra Hertug Magnus' Side ikke ringe Forberedelser, flere tydske Fyrsters Hjælp maatte vindes for Sagen, og foreløbig synes han derfor at have maattet indskrænke sig til, saavidt det stod til ham, at formene de til Hanseforbundet hørende Stæder, over hvilke han var Landsherre, enhver Deltagelse i fjendtlige Forholdsregler mod Danmark⁷³.

Den Virksomhed, Kongen saaledes udfoldede for at skaffe sig fremmed Bistand, kan ikke være bleven helt ubekjendt for Hansestæderne, og hans Nærværelse i Tydskland vakte i det Hele en vis Bevægelse blandt disse og blev stadig Gjenstand for Forhandling paa deres Møder. Allerede paa Hansedagen i Lybek den 24de Juni 1368 blev det saaledes vedtaget, at hver af Stædernes Raad skulde se at komme paa det Rene med, hvad der maatte være at foretage, hvis Kong Valdemar begyndte Fjendtlighed i Tydskland, og at man maatte være beredt paa overalt, hvor han slog sig ned, at lægge en stærk Besætning i nærmeste venskabelige Slot. Paa et af de følgende Møder, der afholdtes i Wismar den 10de Avgust, var der endnu mere Uro i samme Anledning. Det vedtoges at tilskrive en stor Mængde Stæder i det indre Tydskland, at, efter hvad man havde bragt i Erfaring, havde nogle Fyrster og Herrer besluttet at hjælpe Kong Valdemar, »vor og alle Kjøbmænds Fjende«, imod Stæderne, og at man derfor indstændig maatte anmode

dem om at søge at formaa deres Landsherrer, Nabofyrster o. s. fr., der muligen maatte have lignende Planer, til at afstaa fra disse og »for Guds, og Retfærdighedens Skyld« vedligeholde deres velvillige Forhold til Stæderne. Paa disse Breve indløb der velvillige Svar, som fremlagdes paa Hansemødet den 6te Oktober; men der var nu kommen yderligere Uro i Lejren, fordi man havde erfaret, at Kong Valdemar havde ladet sig tilstille en ny Pengebeholdning hjemmefra, som altsaa har været saa godt gjemt, at den var undgaaet Fjendens Efterstræbelser. Denne Nyhed, vedtog man, skulde offentliggjøres i hver Stad med Tilføjende, at hvo det saa end var, Ven eller Fjende, der kunde opsnappe den omtalte Skat eller en Del af den, frit maatte beholde den og finde Værn og Tilhold i hver af de forbundne Stæder ⁷⁴.

Den Opmærksomhed, hvormed Hansestæderne saaledes fulgte ethvert af Kongens Skridt i Tydskland, og den Iver, de udfoldede for strax at møde ethvert saadant med Modforanstaltninger, var visselig en Ulempe. En langt alvorligere Tilskikkelse for Kongen var det imidlertid, at Hertug Erik, der efter den foreløbige Afslutning paa Forhandlingerne med Hertug Magnus, i Kong Valdemars Tjeneste maa have begivet sig til Danmark, endnu inden Udgangen af 1368 — formodentlig sidst i November eller i Begyndelsen af December — døde paa Kallundborg Slot ⁷⁵. Dette Dødsfald berøvede ikke alene Kongen en gammel Ven, hvis Uegennyttighed og Trofasthed hidtil havde bestaaet enhver Prøve, men maa i Øjeblikket utvivlsomt ogsaa i høj Grad have gennemkrydset hans Fremtidsplaner. Allerede tidligere turde Kong Valdemar have udset Hertug Erik til i Tilfælde af sin egen dødelige Afgang at overtage Danmarks Styrelse

som Rigsforstander⁷⁶. Men efterhaanden som det er blevet ham klarere, hvor fortvivlet Forholdene i Virkeligheden stillede sig, og Følelsen af, at det mægtige Forbund nok saa meget var rettet mod ham personlig som mod hans Folk og Rige, er bleven mere levende, synes det, som om den Tanke er opstaaet hos ham om muligt at kunne skaffe disse sidste gunstigere Fredsbetingelser ved at bringe sin Krone som Offer. For dette Tilfælde har Hertug Erik aabenbart været den, han vilde virke hen til at faa valgt til sin Efterfølger eller i alt Fald foreløbig til Danmarks Riges Værge og Formynder, hvad enten det nu iøvrigt har været aftalt med Hertugen, at denne senere, naar Forholdene stillede sig lysere, atter skulde vige Pladsen for ham eller ej. Til det betydningsfulde Hverv, hvortil Kong Valdemar saaledes havde udsat sin Fætter, maatte denne unægtelig ogsaa forekomme ham særlig egnet, ikke alene fordi han som ingen Anden var indviet i Valdemars egne Planer, men ogsaa fordi han paa Grund af sine personlige Egenskaber synes at have været ligè afholdt af Venner og Fjender⁷⁷. Ved Hertugens Død skulde den antydede Tanke nu synes fuldstændig at maatte falde til Jorden; men efter nærmere Overvejelse maa Kongen ikke desto mindre have fastholdt den, om end Udførelsesmaaden nu maatte blive en anden. Hertug Erik havde efterladt sig en Søn af samme Navn, der ved Faderens Død kun var 14—15 Aar gammel. Idet Valdemar nu bestemte sig til for det Tilfælde, at han nedlagde Krønen, at søge denne overdragen til hin unge Fyrste, maatte der stilles ham en ældre paalidelig Mand ved Siden, og med denne Plan for Øje synes Kongen foreløbig at have valgt den Udvej at overdrage Formynderskabet for Danmarks Rige til

Hertug Erik den Yngre og Grev Adolf af Holsten i For-
ening. Paa sin Side turde imidlertid Hertug Magnus,
der allerede før Erik den Ældres Død havde ægtet en
Datter af denne, have attraaet at blive sin unge Svogers
og derigjennem maaske Danmarks Riges Værge, og
medens dette Ønske vel forøgede hans Iver efter at komme
Kong Valdemars Fjender til Livs, indblandede det paa
den anden Side aabenbart en stærk Bestanddel af per-
sonlig Ærgjerrighed og Egennytte i hans Planer.

Fra det her antydede Synspunkt maa aabenbart de
Overenskomster og Forhandlinger ses, der forefaldt i den
nærmeste Tid efter Hertug Eriks Død. Den 18de Februar
1369 forpligtede Hertug Magnus og hans Fætter Wilhelm
af Lüneborg sig til at yde den unge Hertug Erik al den
Bistand, som en Fader yder et kjært tro Barn, imod at
han til Gjengjæld for det Tilfælde, at han døde barnløs,
overdrog dem sit Hertugdømme som Pant for 70,000
Mark Sølv⁷⁸. Et Par Uger senere, den 3dje Marts,
enedes Hertug Erik og Grev Adolf om at »antage sig
Danmarks Rige som Formyndere«, til den Ende efter
Raadførelse med deres egne saavel som med Rigets Raad-
givere at dele i tvende lige Dele »Riget, dets Borge,
Lande, Mandskab, Guld, Sølv, Ejendele, kort Alt, hvad
der tilhørte Riget«, og i den nævnte deres Egenskab at
vedligeholde det bedst mulige Forhold til hinanden⁷⁹.
Allerede inden nogen af de her nævnte Overenskomster
blev indgaaet, havde Hertug Magnus ved en Skrivelse
af 27de Januar underrettet Raadet i Lybek om, at »Dan-
marks Riges Raad og Mænd« havde anmodet Hertug
Erik om i Overensstemmelse med den tidligere hans af-
døde Fader dertil givne Fuldmagt paa deres Vegne at
underhandle om Forlig med Rigets Fjender, og udtalt

den Forventning, at Stæderne og Herrerne ikke vilde afvise den af Hertugen i Henhold hertil overtagne Mægling⁸⁰. Denne Skrivelse maa antages at være fremlagt paa Hansemødet i Lybek den paafølgende 11te Marts, hvor der tillige fremlagdes Fuldmagt fra de meklenborgske og holstenske Fyrster for Stæderne til at give Sendebud fra Hertugerne Magnus og Erik Lejdebreve til at gjæste Danmark for derfra at medtage nogle Herrer, der skulde deltage i de paatænkte Underhandlinger, og hvor det fremdeles vedtoges, at man, saafremt de forbundne Fyrster ikke havde Noget derimod, den 8de April vilde mødes til en Forhandling med Kong Valdemar i Demmin i Pommern⁸¹. Hvad der her er foregaaet, vide vi ikke; det ses kun, at der er bleven berammet en Fortsættelse af Forhandlingerne til 13de Juli og senere til 19de August⁸². Men under alle Omstændigheder turde her være foregaaet Noget, som senere har bestemt Kongen til atter at opgive Planen om det omtalte Formynderskab, hvad enten nu de danske Herrer, der deltog i Underhandlingerne, muligen have erklæret sig imod samme, eller Kongen har modtaget det Indtryk af Forhandlingerne, at en midlertidig Overdragelse af Rigets Styrelse til Andre eller endog en endelig Nedlæggelse af Kronen fra hans Side ikke vilde skaffe Danmark bedre Fredsbetingelser.

Imidlertid arbejdede Hertug Magnus videre i Forudsætning om hin Plans Udførelse. Rundt omkring i Nordtyskland rustede de Fyrster og Riddere, han havde vundet for sit Forehavende, sig til Angreb paa Meklenborg og Holsten, og endog den vankelmødige og uselvstændige Otto af Brandenburg inddroges nu i den almindelige Bevægelse. Samme Dag, som var berammet til det om-

talte Fredsmøde i Demmin, indgik han i Osterborg et gjensidigt Forbund paa tre Aar med Hertug Magnus, hvorved der bl. A. ogsaa betingedes ham et særligt Vederlag fra Hertug Eriks Side, saafremt Kongeriget Danmark tilfaldt denne, eller han blev dets Formynder⁸³. Forberedelserne til Angrebet paa Valdemars Fjender gik imidlertid ikke saa rask fra Haanden, som Kongen ventede og ønskede, og Fejdens Udbrud forhaledes endnu yderligere derved, at Hertug Magnus, efterat hans Fader i Juni Maaned var død, maatte begive sig til Kejsershoffet for at modarbejde de Krav, Hertugerne af Sachsen-Wittenberg gjorde paa at forlenes med Hertugdømmet Brunsvig, og selv faa sin Ret dertil anerkjendt⁸⁴. Det var maaske for at støtte disse sin Forbundsfælles Bestræbelser og tillige for at forsøge, hvad der i hans egen Interesse lod sig udrette hos Kejser Karl IV, der snart maatte ventes tilbage fra sit italienske Felttog, at Kong Valdemar i Eftersommeren 1369 begav sig paa en Rejse til Sydtydskland. Efterat han i Løbet af August havde tilbragt nogen Tid hos Markgrev Frederik af Meissen, gjenfinde vi ham ud paa Efteraaret i Bayern, hvor det under hans nødtvungne Lediggang vistnok har været ham en velkommen Syssel-sættelse ved sin Mægling at faa tilendebragt en langvarig Tvist om Besiddelsen af Tyrol mellem Kejser Ludvigs to Sønner, Hertugerne Stephan og Albert af Bayern, paa den ene og Hertugerne af Østerrig paa den anden Side⁸⁵.

Medens Valdemar var i Sydtydskland, brød endelig den længe forberedte Fejde ud, og ligesom Angriberne, ventelig paa Grund af deres Forhold til det tyske Rige og dets Overhoved og vel ogsaa for ikke at skaffe sig Hansestæderne paa Halsen, gav det Udseende af, at Fejden ikke førtes i Kong Valdemars Interesse⁸⁶, saaledes

var det sandsynligvis bl. A. ogsaa for at vedligeholde dette Skin — der dog i alt Fald ikke bedrog Hertug Albert — at Valdemar sørgede for at være borte, da det brød løs. Desværre handlede imidlertid de Forbundne uden nogen fælles Plan og gik hver sine Veje. Markgrev Otto synes at have været den Første, der drog i Felten. Han faldt ind i Meklenborg og hærjede vidt og bredt i Hertugdømmet; men selv maa han dog ogsaa have lidt store Tab, siden han allerede den 21de Oktober under Lybeks Mægling gik ind paa en Vaabenstilstand⁸⁷. Imidlertid havde ogsaa Hertug Magnus med en Del af de med ham forbundne Fyrster og Herrer samt Hertug Erik sat sig i Bevægelse, og just paa den Tid, da Markgreven allerede nødtes til Stilstand, hjemsøgte de de holstenske og meklenborgske Enemærker med Ild og Sværd. Men det var, som om Lykken overalt skulde følge Hertug Albert og hans Sønner. Den 29de November bibragte de ved Roggendorf i Nærheden af Gadebusch den forenede brunsvi-gsk-lauenborgske Stridsmagt et afgjørende Nederlag, hvorefter de, formodentlig i Forening med de rensborgske Grever, førte Krigen over paa Hertug Eriks Enemærker, og omtrent et halvt Aar senere kom det til en otteaarig Fred mellem de krigsførende Parter, mellem Hertugerne Magnus og Albert med deres Hjælpere paa begge Sider den 19de Juni og mellem Hertug Erik og Greverne Henrik og Klavs med deres gjensidige Hjælpere den 22de Juni 1370⁸⁸.

Uagtet de Fejder, Kong Valdemar saaledes havde skaffet sine Fjender, de meklenborgske og holstenske Fyrster, paa Halsen, ikke fik det Udfald, han turde have ønsket og haabet, saa havde de visselig ikke været uden Betydning, idet de i høj Grad maa have hemmet og

standset hine Fyrsters Erobringsplaner mod Danmark og gjort Forbundet mellem dem og Hansestæderne langt mindre virksomt, end det vilde have været, hvis der havde været ladt de førstnævnte fuldstændig frie Hænder. Det er imidlertid i høj Grad sandsynligt, at allerede det mislykkede Udfald af Markgrev Ottos Angreb paa Meklenborg har været en medbestemmende Grund for Henning Podebusk og de øvrige Mænd, til hvem Kong Valdemar havde overdraget Sagernes Ledelse hjemme, til ved en Henvendelse til Stæderne selv at faa udvirket en Fred med disse, hvorved under alle Omstændigheder det mægtige Forbund, Danmark havde at værges sig imod, vilde blive sprængt. Bortset endog fra, at deres Fuldmagt til at handle i Kongens Fraværelse ogsaa har omfattet Bemyndigelsen til at slutte Fred i alt Fald med Stæderne⁸⁹, kunde det, de havde erfaret om Valdemars Thronfrasisigelses-Planer, ikke Andet end gjøre dem mindre betænkelige ved i saa Henseende at optræde paa egen Haand. Og ligesom de med Føje kunde formenè bedre end den fraværende Konge at være i Stand til at skjønne om Maalet af den Jammer og Nød, Krigen allerede havde bragt over Riget, og om Evnen til at yde fortsat Modstand, saaledes skulde det heller ikke — især med det af Norge givne Exempel for Øje — kunne siges, at de havde ilet med at søge Fred, al den Stund Danmark nu i halvandet Aar havde holdt ud under de ugunstigste Forhold og i alt Fald ved det haardnakkede Forsvar af ikke faa blandt Landets faste Slotte hævdet sin Vaabenære. Som tidligere antydet, havde flere af de Mænd, hvem Sagernes Ledelse i Danmark var betroet, deltaget i de den 8de April, 13de Juli og 19de Avgust med Stæderne førte Forhandlinger. Paa det sidste af disse Møder var der endog, uvist fra

hvilken Side, blevet fremlagt Udkast til et Forlig, og der medgaves de danske Herrer ved deres Afrejse en hanseatisk Raadmand, der skulde ledsage dem tilbage til et nyt Møde, der agtedes afholdt i Stralsund den 21de Oktober. Paa Grund af Modvind indtraf imidlertid ikke alle de danske Underhandlere til den berammede Tid⁹⁰. Men uagtet Stæderne, som forhen berørt, netop ved denne Lejlighed vare ivrig sysselsatte med Forhandlinger om en mulig Gjenoptagelse af Fejden til næste Foraar, maa dog de fredelige Bestræbelser snart have henvejret den krigerske Luftning. Allerede den 30te November kom det nemlig paa et nyt Møde i Stralsund mellem Danmarks Riges Hovedsmand Henning Podebusk samt 25 andre Ridere og Væbnere, hvoriblandt Befalingsmændene paa de endnu i dansk Værge værende kongelige Slotte, paa den ene og Stæderne paa den anden Side til en foreløbig Fredslutning, der dog for de sidstes Vedkommende ikke skulde have bindende Gyldighed, forinden de paa Mødet repræsenterede Stæder dertil havde indhentet Samtykke saavel fra de øvrige Stæder som fra deres fyrstelige Forbundsfæller⁹¹.

Som tidligere antydet, færdedes Kong Valdemar, da denne Overenskomst afsluttedes, fjernt fra Danmark nede i Sydtydskland, hvor han bl. A. maa antages at have villet træffe sammen med Kejser Karl IV. I Midten af Avgust tiltraadte denne sin Tilbagerejse fra Italien for over Østerrig at begive sig til Schlesien⁹². Det var ifølge skriftlig Opfordring fra ham, at Valdemar havde overtaget den ovenfor berørte Mægling i Tvisten om Tyrol; men det venskabelige Sindelag mod Danekongen, hvorpaa en slig kejserlig Opfordring tydede hen, synes efter Karls Tilbagekomst til Tydskland snart at have givet Plads for

en køligere Stemning. Aarsagerne til dette Omslag turde det ikke være vanskeligt at slutte sig til. Kejseren har aabenbart følt sig ilde berørt ved Valdemars Forbindelse dels med Hertug Magnus, hvis Medbejlere til Forleningen med Brunsvig og Lüneborg, Hertugerne af Sachsen-Wittenberg, i høj Grad nøde Kejserens Yndest og Beskyttelse, dels med Markgrev Otto, til hvem Karl, skjøndt hans Svigerfader, dog stod paa en spændt Fod, fordi han nærede grundet Mistanke om, at Otto agtede at sætte sig ud over et med Kejseren tidligere indgaaet Forlig om Arvefølgen i Brandenburg. Kejserens forandrede Stemning gav sig paa en paafaldende Maade Vidnesbyrd i et Brev, som han den 19de November 1369 udstedte i Bautzen angaaende den oftere omtalte Byskat af Lybek. Hertug Rudolf af Sachsen-Wittenberg synes strax efter Udbruddet af Hansestædernes Fejde med Danmark at have meldt sig i Lybek med Krav paa hin Skat, og Raadet lod ham vide, at det gjerne skulde efterkomme hans Ønske, naar kun Kejseren vilde tage sit Paalæg om Pengenes Udbetaling til Kong Valdemar tilbage⁹³. Karl røbede nu ikke nogen synderlig dyb Agtelse for et kejserligt Ords Hellighed, thi i hint Brev fra Bautzen anviste han for hele sin Levetid Hertug Rudolf den lybske Byskat, idet han tilføjede, at om saa var, at han af Forglemmelse, Letsind eller paa anden saadan Vis skulde have givet nogen Anden og særlig den ophøjede Fyrste Kong Valdemar af Danmark Brev paa samme Skat, saa tilintetgjorde han nu med fuldt Vidende og af kejserlig Magtfuldkommenhed saadanne Breve, saa at de ingen Magt skulde have⁹⁴. Under disse Omstændigheder har der hos Kejseren neppe været Noget at udrette for Kong Valdemar, som derfor begav sig tilbage til Nordtyskland.

I Begyndelsen af Aaret 1370 gjenfinde vi Valdemar i Preussen, hvor han fandt en saa udmærket Modtagelse hos Stormesterens Efterfølger, Winric v. Kniprode, at denne i Juli 1389 kunde rose sig deraf i et Brev til Dronning Margrethe ⁹⁵. Den 28de Januar var Kongen i Neuenborg i Vestpreussen og den 17de Februar i Thorn, hvor han, som det hedder, af Hensyn til Stormesteren overdrog de sex preussiske Stæder en Liggeplads ved Falsterbo med sædvanlige Friheder og stillede endnu yderligere Begunstigelser i Udsigt »ved det Forhandlingsmøde, der St. Valborgs Dag (1ste Maj) skulde afholdes mellem ham og hans Mænd paa den ene og de tydske Stæder paa den anden Side« ⁹⁶. Denne imødekommende Holdning ligeoverfor de preussiske Stæder har vistnok sigtet til at vinde dem for en Forandring til hans Gunst i de den 30te November Aaret forud opstillede Fredsvilkaar, i hvilket Øjemed han efter det Anførte ogsaa maa have stævnet nogle af sine hjemmeverende Raadgivere til Deltagelse i det omtalte Møde i Stralsund. Forhandlingerne her maa imidlertid ikke have ført til noget for Kongens Ønsker gunstigt Udfald. Stæderne vilde blive ved Freden, som den engang var aftalt, og for det Tilfælde, at Valdemar ej skulde vilde hænge sit Segl under Brevene, vilde man mødes i Stralsund den 29de September 1371 for at enes om, hvorvidt man skulde nøjes med dem uden det, eller hvad der i andet Fald var at gjøre ⁹⁷. Skuffet i sine Forventninger maa Kongen derefter igjen have forladt Nordtydskland for at søge andre Udveje, og ud paa Sommeren ville vi atter finde ham i det Fjerne. Henning Podebusk og de øvrige danske Stormænd, der havde indgaaet den foreløbige Fredsoverenskomst i Stralsund, besluttede for deres Vedkommende ogsaa at lade det blive ved denne, og paa et nyt Møde

i Stralsund Dagen efter Kristi Himmelfarts Dag den 24de Maj 1370 sluttedes den endelige Fred mellem Stæderne og Danmark, der fra dansk Side besegledes af Henning Podebusk med Erkebispem af Lund, Biskopperne af Roskilde og Odense, samt 27 Riddere og Væbnere, hvortil senere endnu kom 28 andre af Stæderne udpegede danske Adelsmænd⁹⁸.

Fredsvilkaarene, der i alt Væsentligt faldt sammen med dem, der allerede vare aftalte paa November-Mødet i Stralsund, vare, som man efter Forholdene kunde vente dem, snarere maaske lidt bedre end lidt værre. For det Første maatte der tilstaa 37 navngivne Hansestæder og desuden alle andre Stæder, der stode i Forbund med disse, enhver Frihed og Forrettighed med Hensyn til Udøvelsen af Fiskeri og Handel i Danmark, hvorom der nogensinde hidtil havde været Spørgsmaal, og endda en god Del Begunstigelser til, idet det Fribrev, som Stædernes Forbundsfaelle, Kong Albert to Aar forud havde givet dem, lagdes til Grund ved Affattelsen af det, de nu forlangte. Der indrømmedes dem saaledes Ret til mod Erlæggelse af sædvanlig Told at handle overalt i Riget med Tilladelse til ved Ind- og Udskibning af Varer at benytte egne Pramme og Letterfartøjer imod en Afgift af en halv Mark skaansk for hver af hine og en hel (4 Kr. 30 Øre) for hver af disse, saavel som Ret til at udøve Fiskeri med Afbenyttelse af egne Skuder og Vogne mod at svare 1 Skilling Grote (2 Kr. 58 Øre) for hver Skude og 8 Grote (1 Kr. 72 Øre) for hver Vogn; fremdeles Fritagelse for Udøvelsen af Kongens Strandret; egen Arvedeling af deres her afdøde Landsmænds Efterladenskaber; Retsudøvelse ved egne Fogeder, dog med Undtagelse af Sager, der gjaldt Hals og Haand eller Saar med skarpe

Vaaben, medmindre der godtgjordes særlig ældre Hjemmel til Retsudøvelse ogsaa i saadanne Sager o. s. fr. Stædernes Borgere, der søgte de skaanske Liggepladser, skulde overhovedet ikke kunne stævnes for nogen dansk Domstol, end ikke blot som Vidne; havde man noget paa dem at klage, maatte man henvende sig dermed til vedkommende tydske Foged og se Sagen paadømt efter den Sagsøgtes Hjemstavns Love, hvorhos det bestemtes, at Ingen skulde hæfte for en Andens Brøde og ingen tjennende Person kunne forbyrde sin Herres Gods. Fra Skib til Herberg og omvendt maatte enhver Tydsker bære Vaaben; blev han ellers i Land antruffen bevæbnet, bødede han 1 Mark skaansk. Paa det skaanske Marked stod det Stædernes Kjøbmænd frit for at sælge Tøjer ikke alene i hele Stuver og Stykker, men ogsaa i Alenvis mod en Afgift af 1 Skilling Grote af hver Bod og deres Haandværkere at drive deres Dont imod samme Afgift. Paa hver Liggeplads maatte der afgiftsfrit holdes sex Kroer til Udskjækning af Øl og Mjød, medens Vin kunde udskjæknes uden nogen Begrænsning. Kongens nye Mønt maatte ej udgives inden otte Dage før Mikkelsdag, men enhver Kjøbmand da ogsaa i sin Handel afbenytte samme under Straf af 5 Mark skaansk (21 Kr. 50 Øre). Mellem Skanør og Falsterbo maatte Kjøbmandsvarer føres afgiftsfrit; førtes de videre paa Vogn, skulde der svares 1 Ørtug (18 Øre) af Vognen. I Toldafgifterne — for hvilke der fastsattes en Tarif, paa hvis Enkeltheder der i øvrigt her ikke turde være Anledning til at gaa ind — indrømmedes der gennemgaaende en Nedsættelse, hvorhos Værdiforholdet mellem lybsk og skaansk Mønt med Hensyn til deres Erlæggelse sattes som 2:1. I Henseende til den vigtigste Udførselsgegenstand Silden bestemtes endog,

at naar den førtes »om Landet gennem Øresund«, skulde Ladningen være fri og kun Skibet svare en Afgift af 11 Skilling Grot mindre end 4 Grote (27 Kr. 52 Øre)⁹⁹.

Med alle disse Begunstigelser var Freden imidlertid endnu ikke betalt. Som Vederlag for den Skade, Hansestæderne havde lidt i de foregaaende Aar, skulde de i 15 Aar have Besiddelsen af de skaanske Slotte Helsingborg, Malmø, Skanør og Falsterbo med de underliggende Sønder Asbo, Luggude, Rønneberg, Onsjø, Harjagers, Frosta og Skytts Herreder. Af sammes Indkomster skulde de beholde de $\frac{2}{3}$, medens den tilbageblivende $\frac{1}{3}$ overlodes Kongen. Til Sikkerhed for, at de i det fastsatte Tidsrum upaataalt skulde beholde de nævnte Slotte og Herreder i deres Værge, skulde oven i Kjøbet Varberghus i lige saa mange Aar stilles til deres Raadighed, hvorom den kongelige Befalingsmand sammesteds Kort Moltke udstedte særligt Forsikringsbrev. Ligesom imidlertid Kirkegodset undtoges fra Stædernes Omraade, saaledes skulde de haandhæve samtlige de i deres fornævnte midlertidige Besiddelser boende Gejstlige, Riddere og Væbnere i deres Rettigheder og efter Udløbet af de 15 Aar igjen overdrage Slotte, Stæder og Lande til Kongen og Riget. De her anførte Fredsvilkaar skulde af Kong Valdemar inden Mikkelsdag 1371 stadfæstes under hans store Rigssegl, »saafremt han vilde forblive ved Riget og ikke overdrage nogen Anden det«, og fremdeles paa Danmarks Riges Vegne af de Bisper, Riddere og Væbnere, som Stæderne dertil maatte vælge. Stadfæstede Kongen ikke i rette Tid Fredsvilkaarene, skulde det staa Stæderne frit for at gaa fra Overenskomsten fra næstpaafølgende Paaske, og, hvis de ikke desto mindre vilde fastholde den, skulde Rigets Raad holde alle de fastsatte Vilkaar, selv om Kong

Valdemar ikke vilde besegle dem. »Dersom vor Herre og Konge Valdemar« — hedder det fremdeles — »i levende Live skulde ville overdrage sit Rige til en anden Herre, da skulle vi ikke tillade dette, medmindre det sker med Stædernes Samtykke, og han med de Bisper, Riddere og Væbnere, som Stæderne dertil maatte udse, vil stadfæste deres Friheder under det store Rigssegl«. Paa samme Maade skulde der forholdes, hvis Kongen døde, idet man fra dansk Side gik ind paa ikke at »modtage nogen ny Herre uden efter Stædernes Raad« og uden at han var villig til paa den angivne Maade at stadfæste deres Friheder. For deres Vedkommende lovede Stæderne Besegling paa Fredspagten, saasnart saadan var sket fra Kong Valdemars Side, ligesom de ogsaa lovede ham sikkert Lejde fra det Tidspunkt, da han maatte bekvemme sig hertil.

Om Forholdet til de med Stæderne forbundne Fyrster og Herrer var der i Fredspagten mærkeligt nok ikke næret et Ord, uagtet det med Hensyn til den Bestemmelse, der toges om Skaane, skulde synes uundgaaelig nødvendigt, at i alt Fald Forholdet til Kong Albert havde været berørt. De egenmægtige Hansekjøbmænd, der fuldt vel vidste, at de havde lagt det største Lod i Vægtskaalen, have vistnok udelukkende kun set paa deres eget Tarv og ikke taget synderligt Hensyn til deres Forbundsfællers. Ligesom man i Følelsen heraf allerede paa Hansedagen i Stralsund den 1ste Maj fandt det forsigtigst at advare Kjøbmændene mod at søge de danske Havne, der vare i holstensk eller meklenborgsk Magt, saaledes rejstes der senere i alt Fald fra Hertug Alberts Side bitre Klager mod Stæderne over, at de ved ensidig at forlige sig med Danmark havde svigtet deres Forbunds-

pligter, hvad der dog fra deres Side mødtes med den Bemærkning, at det var vedtaget, Enhver i den Henseende skulde friste sin egen Lykke, og at de havde meddelt Hertugen Underretning om Fredsforhandlingerne¹⁰⁰. Imidlertid synes dog i alt Fald Rostok for sit Vedkommende at have følt sig trykket ved det Forhold, hvori Staden stod til Hertug Albert som Landsherre, og den indgik derfor den 2den Juni en særlig Overenskomst med Henning Podebusk og de øvrige danske Fredsunderhandlere, hvorefter den nys sluttede almindelige Fred ikke for Stadens Vedkommende skulde anses brudt, om ogsaa Fejden mellem Danmark og Hertugen vedblev. Man gik endog saa vidt i den Henseende, at Hertugen skulde kunne fragte Skibe i Rostok til Overførelse af Mandskab eller Krigsfornødenheder til Danmark, men Danmark til Gjengæld angribe disse Skibe i selve Stadens Havn, Rostokkerne kunne hjælpe deres Landsherre med væbnet Haand til Forsvar mod et dansk Indfald i Meklenborg, men de Danske ogsaa gribe til hvilkensomhelst Foranstaltning herimod — Alt, uden at Freden skulde anses brudt. Vilde Staden endelig hjælpe Hertugen i et Angreb paa Danmark over Østersøen, skulde den fire Uger i Forvejen melde det paa Vordingborg Slot¹⁰¹.

FEMTE KAPITEL.

Valdemar forlænger sin frivillige Landflygtighed og søger i lang Tid at undrage sig en Stadfæstelse af Stralsund-Freden, men Forholdene i Tydskland ere ham alt Andet end gunstige; tvetydige Skridt til hans Fordel fra Kejserens Side; spændt Forhold til Markgreven af Brandenburg; Kongen forliger sig med de meklenborgske Hertuger og stadfæster endelig i Oktober 1371 Stralsund-Freden, hvorimod en Tilmærkelse til Greverne Henrik og Klavs ikke fører

til det tilsigtede Øjemed; Kongens Hjenkomst, hans Forhold til Kong Albert, Fortsættelse af Fejden med de rendsborgske Grever og deres Hjælpere indtil Fredslutningen i Flensborg Januar 1373; Foranstaltninger til at bøde paa Krigens Ødelæggelser m. v.

Hvor ydmygende det end var for Danmark, at Stralsund-Freden gav de overmodige Hansekjøbmænd Ret til at indblande sig i Valget af Rigets tilkommende Konge — en Ret, hvis Afbenyttelse sikredes ved den dem midlertidig indrømmede Besiddelse af $\frac{1}{3}$ af et af Rigets vigtigste Landskaber — hvor ødelæggende end de dem tilstaaede Begunstigelser vare for Landets egen Handel og Vindskibelighed, lader det sig dog, som allerede antydet, med Føje paastaa, at denne Afslutning paa Fejden endda ikke var saa ugunstig, som der efter samtlige foreliggende Forhold og især efter de Planer, der oprindeligt havde været næret fra Fjendens Side, maaske havde kunnet være Grund til at befrygte. For det Første tilintetgjordes ved den Udsigten til enhver Fornyelse af det mægtige fjendtlige Forbund, som nu tabte sin virksomste og farligste Deltager og den, som egentlig holdt sammen paa det Hele, og derved tillige Udsigten til en Gjennemførelse af hine Planer til en fuldstændig Sønderlemmelse af Danmark. Der var dernæst ikke Spørgsmaal om vedvarende Afstaaelse af nogen Del af Riget, idet Stæderne gave Afkald paa deres øvrige Erobringer, og ved Bestemmelsen om Delingen af Indkomsterne af den Del af Skaane, der midlertidigt gaves i deres Værge, knyttedes deres og Danmarks Interesser sammen ligeoverfor de svenske Erobringsplaner mod hint Landskab. Dette fik saa meget større Betydning, som det den 14de Avgust 1371 i Stockholm kom til en endelig Udsoning mellem Kongerne Magnus og Hakon paa den ene og Albert paa den anden

Side, hvorefter den førstnævnte løslodes af sit Fangenskab imod bl. A. at afstaa til Albert Sverigs Rige med al den Ret, han havde til Skaane¹⁰². Kunde Freden saaledes end siges efter Omstændighederne at være nogenlunde lempelig for Danmarks Rige, saa maatte det dog visselig falde Kong Valdemar personlig haardt nok at underkaste sig den. Vel er det en Misforstaaelse, naar man har læst Fredspagten saaledes, som om hans fortvarende Herredømme over Riget ligefrem var gjort afhængig af, at han godkjendte det Forlig, hans Mænd havde indgaaet, eftersom Sætningen: »hvis han vil forblive ved Riget«, selvfølgelig kun sigter til de Planer, han havde næret om at frasige sig Thronen¹⁰³. Men idet de gejstlige og verdslige Stormænd, der som Forlovere havde besejlet Freden, erklæredes berettigede og forpligtede til endog uden hans Vilje at sørge for dens Opfyldelse, var der i Kronens Raadgivere skudt en ny Magt ind mellem ham og hans Rige, som det maatte falde ham, den kraftige Hersker, der hidtil overvejende kun havde fulgt sin egen Vilje, tungt at anerkjende, og fra Freden i Stralsund kan man med Grund hidlede Spiren til Stormandsvældets endelige Overmagt over Kongedømmet og den formelige Dannelselse af det senere saa enevældige Rigsraad.

Maatte det saaledes falde Kong Valdemar tungt at tiltræde Stralsund-Freden, saa gav han sig ogsaa rundelig Tid med at foretage et slikt Skridt og forsøgte først alle Muligheder til at give Sagerne en for ham selv og Riget gunstigere Vending. Forholdene i Tydskland antog imidlertid efterhaanden et mere og mere forviklet Præg og frembøde forsaavidt efterhaanden mindre Haab for ham om at finde nogen virksom Hjælp. Efterat Hertug Wilhelm af Lüneborg i November 1369 var død, havde

Kejseren uden Hensyn til, at Wilhelm havde overdraget sin Fætter Magnus Arvefølgen, i Henhold til et tidligere Tilsagn givet Hertug Rudolph af Sæhsen-Wittenberg og hans to Brødre Wenzel og Albert Forlening paa Lüneborg. Da Magnus ikke godvillig vilde finde sig i at miste det Hertugdømme, hvoraf han allerede i et Par Aar havde havt Medbesiddelse, truede det saaledes med en Krig om Arvefølgen i Lüneborg, der maatte give ham Andet at tænke paa end at gjenoptage Fjendtlighederne mod Meklenborg og Holsten. Paa den anden Side antog Forholdet mellem Kejseren og Markgrev Otto en bestandig mere spændt Skikkelse, da den Sidste, som det syntes, i Samraad med Kongerne af Ungarn og Polen, nu aabent arbejdede paa at gjøre sin Broder Hertug Stefan af Bayern til sin Efterfølger og saaledes bryde det tidligere med Kejseren indgaaede Forlig, der gik ud paa, at dennes Sønner efter Ottos Død skulde arve Brandenburg¹⁰⁴.

Under disse Forhold havde Kong Valdemar en vanskelig Opgave, men søgte, som det synes, indtil videre at holde det gaaende med begge Partier. Under sine Forsøg paa at finde virksom Understøttelse turde han endog have henvendt sig til en saa fjern Forbundsfælle som Kong Kasimir af Polen; i alt Fald ses han i For sommeren 1370 at have opholdt sig i Kalisch i Polen, hvorfra han den 27de Juni i en Skrivelse til Raadet i Lybek forlangte et nyt Lejdebrev istedetfor det tidligere omtalte, der var betinget af, at han tiltraadte Freden¹⁰⁵. Kort efter har han vistnok i Prag været samlet med Kejser Karl, som den 27de Juli fra nysnævnte Stad udstedte tvende Breve om Kong Valdemars Anliggender, der tyde paa et fornyet Omslag i Stemningen til dennes Fordel, hvad der muligen turde hænge sammen med, at

Karl paa denne Tid søgte at drage Hertug Magnus bort fra Markgreven af Brandenburg og derfor viste ham og hans Venner et venligere Ansigt¹⁰⁶. Det ene af de omtalte Breve var et Slags almindeligt Lejdebrev, udstedt til Alle, der stode under Kejsereus og Rigets Højhed, med Paalæg om at vise Danekongen al den hans Stilling tilkommende Ærefrygt og Højagtelse, yde ham Befordring og Ledsagelse og paa enhver Maade beskytte ham og hans Gods¹⁰⁷. Det andet gik ud hverken paa mere eller mindre end at meddele Markgrev Frederik af Meissen, Hertug Bugislaw af Stettin og Grev Adolf af Holsten Fuldmagt til at stævne for sig Kongens inden- og udenlandske Modstandere, der vare bosatte i Danmark og havde hyldet Valdemar som deres rette Landsherre, forhøre dem og efter tysk Ret dømme dem i Rigets Acht¹⁰⁸. Hvorledes det hænger sammen med Anordningen af en sliq Foranstaltning, der, forsaavidt den var rettet mod Valdemars egne oprørske Undersaatter, var fuldstændig ulovlig og som saadan egnet til ikke alene at vække disses Spot og Ringeagt, men ogsaa til at krænke Kongens egen Værdighed og Selvfølelse som uafhængig og med Kejsereu jævnbyrdig og sidestillet Fyrste, lader sig ikke oplyse. At Kong Valdemar virkelig selv skulde have begjært et saadant Brev udstedt i den Tanke, at det paa Grund af den uklare middelalderlige Forestilling om Kejsereu som en paa en Maade alle andre Jordens Fyrster overordnet Magt, svarende paa det verdslige Omraade til, hvad Paven var paa det aandelige, dog altid vilde kunne udøve et Tryk paa de Paagjældende, er ikke meget sandsynligt. Rimeligere er det, at han har begjært en saadan Foranstaltning truffen mod de holstenske og meklenborgske Herrer, der retlig vare undergivne Kej-

serens Lenshøjhed, saavel som mod de Hansestæder, der hørte under det tydske Rige, og at Kejseren enten virkelig har misforstaaet Begjæringen eller til sin egen Forherligelse forsætlig taget den som en Anmodning om ogsaa at true Kongens egne Undersaatter med den kejserlige Unaade. Under alle Omstændigheder tør man gaa ud fra, at den hele tilsigtede Foranstaltning aldrig er bleven Andet end et Slag i Luften. Havde Kejser Karl ikke bekvemmet sig til at give Kong Valdemar Erstatning for den ham imod Tro og Love unddragne Byskat af Lybek ved den 24de November s. A. at anvise ham et tilsvarende aarligt Beløb af Tolden i Prag¹⁰⁹, saa havde visselig det, hvad Karl gjorde for »sin kjære Broder« Valdemar i hans Nød, været for Intet at regne*).

Det Uvejr, hvormed Tvistighederne om Arvefølgen i Lüneborg og Brandenburg længe havde truet, nærmede sig imidlertid sit Udbrud. Allerede i Oktober 1370 havde Kejser Karl erklæret Markgrev Otto Krig, og det tilsyneladende gunstige Omslag i hans Stemning mod Hertug Magnus havde kun været af kort Varighed. Forinden Stormen brød løs, maa Kong Valdemar have anset det tilraadeligst at gjøre endnu et Forsøg paa at stemme Hansestæderne til at indrømme Lempelser i Fredsvilkaarene. Paa Hansedagen i Stralsund den 25de Maj 1371 var han personlig tilstede tilligemed de gejstlige og verdslige Stormænd, der havde beseglet den Aaret forud indgaaede Fred¹¹⁰; men uagtet hans Bestræbelser ogsaa denne Gang vare frugtesløse, kunde han dog ikke endnu bekvemme sig til at tiltræde denne, men

*) Omtrent samtidig med Anvisningen paa Tolden i Prag skjænkede Kejseren iøvrigt ogsaa Valdemar ved Gavebrev af 22de November et Hus ved Slottet i hin Stad, forat Kongen »skulde have desto større Lyst til at opholde sig hos ham«.

foretrak for at se Tiden an endnu en Stund at forlænge sin Landflygtighed og synes fra Stralsund at have begivet sig til Brandenburg. Den Tilnærmelse mellem ham og Kejseren, der havde lagt sig for Dagen i dennes ovenomtalte Brev, turde imidlertid have indvirket uheldig paa Markgrev Ottos Stemning mod Kongen. Under alle Omstændigheder erfare vi, at Otto, uvist under hvilket Paaskud, fandt sig foranlediget til i Oderberg at lægge Beslag paa en Del Kongen tilhørende Penge og Gods. Men da Karl sidst i Juni 1371 faldt ind i Brandenburg, medens dette Land samtidig var i Fejde med Hertug Albert af Meklenborg og Hertugerne af Stettin, trængte Otto i høj Grad til sin kongelige Frændes prøvede Dygtighed som Mægler og forpligtede sig derfor den 4de Juli til at tilbagegive ham de beslaglagte Skatte, saafremt Markgreven af Meissen ved Kjendelse erklærede, at Kongen ej med Rette havde forbrudt disse ¹¹¹. Den 20de s. M. mægløde da i alt Fald ogsaa Valdemar i Forening med Hertug Frederik af Bayern i Rorik (nu Rørichen) i Pommern en Fred mellem Otto og Hertugerne af Stettin uden Landetab for den Førstnævnte ¹¹² og med Hertug Albert og hans Sønner turde det ligeledes være kommet til Underhandlinger, under hvilke der da har funden en Tilnærmelse Sted mellem disse og Danekongen.

Allerede Aaret forud var der fra meklenborgsk Side ytret fredelige Tilbøjeligheder. I et Brev, der tør antages at være udstedt den 8de Oktober 1370, og hvori Henning Podebusk, der allerede tidligere har haft et personligt Møde med Kong Hakon, nu anmoder denne om en fornyet Sammenkomst i Kjøbenhavn, meddeler han nemlig tillige, at Hertugen af Meklenborg ligeoverfor ham skriftlig havde erklæret sig villig til at gaa ind paa Fred

eller Stilstand med Danmark indtil næstkommende St. Hansdag ¹¹³. Den Haand, der saaledes var rakt Hr. Henning, og som denne formodentlig ikke har anset sig tilstrækkelig bemyndiget til at modtage, greb nu Kong Valdemar selv. Allerede faa Uger efter Indgaaelsen af Forliget i Rorik, blev der den 14de Avgust 1371, uvist hvor, sluttet en endelig Fred mellem Kongen og de meklenborgske Hertuger. Disse forpligtede sig til at tilbagegive deres Erobringer i Danmark imod Løfte om, at, saafremt Kong Valdemar skulde dø uden mandlige Livsarvinger, skulde Junker Albert, Søn af Hertug Henrik og Valdemars Datter Ingeborg, følge ham paa Thronen og Dronning Margrethe nøjes med, hvad der som Fædrearv kunde tilkomme hende ¹¹⁴. Sandsynligvis har det ogsaa været ved denne Lejlighed, at Kongen ligeoverfor Hertugen gav Afkald paa den i sig selv lidet betydende danske Lenshøjhed over Landskabet Rostok ¹¹⁵. Om Valdemars Bevæggrund til Meddelelsen af hint Løfte om Thronfølgen efter hans Død, hvorved man altsaa ganske satte sig ud over Bestemmelserne i Freden med Stæderne, skal søges i Hensynet til, at Hertuginde Ingeborgs Fortrin i Alder for hendes Søster Margrethe ogsaa billigvis maatte give hendes Søn en nærmere Adkomst til Faderens Krone, end der kunde tilkomme den Søn, Margrethe i December Aaret forud havde skjænket Kong Hakon, eller om Løftet maa forklares paa anden Maade, faar staar hen. Men under alle Omstændigheder maa Valdemar forsaavidt have fundet Freden billig kjøbt ved det givne Tilsagn, som Folkets Valg efter hans Død jo var frit. Hertug Albert, der nu i Aanden saa den anden af Nordens Kongekroner smykke en af sine Ætlinge, lod sig imidlertid ikke nøje med Kongens Løfte, idet han

nemlig i Aarene 1373 og 1374 dels hos Kejser Karl dels hos dennes Sønner, Kong Wenzel af Bøhmen, samt Markgreverne Johan og Sigismund af Brandenburg vidste at udvirke gjentagne skriftlige Tilsagn om, at de paa det bedst mulige ved Raad og Daad vilde forhjælpe Junker Albert til Opnaaelsen af den danske Kongekrone ¹¹⁶.

Imidlertid nærmede sig mere og mere Udløbet af den Frist, der var sat for Kongens Tiltrædelse af den stralsundske Fredslutning, og da der ikke viste sig mindste Udsigt til med Magt at omstøde den, bekvemmede Valdemar sig tilsidst til det tunge Skridt. Omtrent fire Uger efter Fristens Udløb mødte han med de danske Udstedere af Fredspagten paa Hansedagen i Stralsund, og efterat Stæderne her havde gjort ham den Indrømmelse at give Afkald paa Bestemmelsen om, at Varberghus skulde hæfte for deres uforstyrrede Besiddelse af de skaanske Slotte, meddelte han den 27de Oktober 1371 sin Stadfæstelse paa Fredslutningen med samtlige dens øvrige ovenfor angivne Betingelser. Beseglingen af de forskjellige under 24de Maj Aaret forud udfærdigede Brevskaber skete iøvrigt kun med Kongens private Signet under udtrykkelig Paaberaabelse af, at det store Rigssegl ikke var tilstede; men Kongen lovede Besegling under dette inden 25de Juli 1372, til hvilken Tid ogsaa Stædernes Stadfæstelsesbreve skulde være rede i Stralsund for at overgives til de danske Befuldmægtigede. Men allerede paa den her omtalte Hansedag i Stralsund udstedte Stæderne et Forsikringsbrev om, at de efter Forløbet af 15 Aar, regnet fra Kristi Himmelfarts Dag 1370, vilde tilbagegive de skaanske Slotte og Herreder til Kongen eller hans Arvinger og Danmarks Rige — hvilket ogsaa ganske rigtig skete i Aaret 1385 imod Kvit-

tering udstedt af Kong Oluf og hans Moder Dronning Margrethe den 11te Maj s. A. — ligesom det samtidig overdroges Henning Podebusk, foreløbig indtil 25de Juli 1373, paa Stædernes Vegne at forvalte de fire Slotte imod herfor at oppebære $\frac{1}{6}$ af Indkomsterne, saaledes at Stæderne kun fik $\frac{3}{6}$, medens de $\frac{2}{6}$ skulde tilsvares Kongen¹¹⁷.

Allerede inden Kong Valdemar saaledes endelig bekvemmede sig til at tiltræde Förliget med Hansestæderne, maa han have gjort et Forsøg paa om muligt ogsaa at hidføre en Udsoning med de rendsborgske Grever. Den 19de Oktober begav han sig nemlig fra Rostok afsted til den omtrent 5 Mile sydost derfor beliggende By Gnoien for der efter Aftale at træffe Greverne. Disse vare imidlertid endnu ikke ankomne til Mødestedet, og hvad enten de nu senere have indfundet sig eller ej, kom det i alt Fald ikke denne Gang til noget Forlig; thi allerede Ugedagen efter lod Grev Henrik en af Lybeks Borgmestre vide, at han ikke stod i nogensomhelst Forhandling med Danekongen¹¹⁸. At Forsøget paa en Tilnærmelse til Greverne saaledes mislykkedes, var maaske ikke uden Sammenhæng med, at disse allerede i Juli s. A. havde forenet sig med Hertugerne af Wittenberg mod Kongens Forbundsfælle Hertug Magnus¹¹⁹, og at Krigen imellem begge Parter nu var i fuld Gang. Valdemar havde i Begyndelsen af Oktober ydet Magnus en Forstrækning af 2100 Mark Sølv til Krigsførelsen mod Pant i Slottet Lüchow i det nuværende Hannover med alt dets Tilliggende, hvilken Forstrækning, som det synes, fulgtes af flere, og henved Midten af November finde vi Kongen i Lüneborg i Forening med Hertug Erik sysselsat med at mægle mellem Magnus og hans Modstandere¹²⁰. Denne Mæg-

ling, der formodentlig har indledet den i Begyndelsen af det følgende Aar indtraadte Vaabenhvile mellem de stridende Parter, er det Sidste vi kjende til Kong Valdemars Foretagender under hans lange Ophold i Tydskland ¹²¹.

Uagtet det ikke kan godtgjøres, at Valdemar atter har været paa dansk Grund før Slutningen af Juli 1372 ¹²², er der dog al Sandsynlighed for, at han allerede tidligere paa Aaret har begivet sig hjem, efterat hans Fraværelse nu havde strakt sig langt ind paa det fjerde Aar. Med hvilke Følelser han atter maa have betraadt sit Fædrenerige, er ikke vanskeligt at gætte. Kong Valdemar var ikke længere ung, og mere end de nogle og halvtredsindstyve Leveaars Tal maatte 32 Regeringsaars rastløse Anstrængelser tit under de mest fortvivlede Forhold have graanet hans Haar og furet hans Pande. Efterat han tilsidst havde gennemlevet en Tid som de nu forløbne fire Aar, havde det ikke været at undres over, om han nu kun havde været en Skygge af, hvad han engang var, om han mørk og fortvivlet havde trukken sig tilbage for i Ensomhed at vente paa sin Død. Men det var langt fra, at han traf et sligt Valg, og det er maaske noget af det Største, der kan siges til hans Ros, at han efter alle de Smerter og Skuffelser, som Udlændighedsaarene havde bragt ham, havde Sjælskraft nok til at gjenoptage sin Kongegjerning og anvende sine sidste Leveaar til med samme Kløgt, samme Omsigt og samme Udholdenhed som nogensinde at arbejde for det, han i sin Ungdom havde sat sig som Maal.

Ligesom vi ikke vide, naar Kong Valdemar efter sin Udlændighed gjensaa sit Rige, saaledes danner desværre hele Aaret 1372 et Hul i hans og Danmarks Historie, som ved Hjælp af enkelte spredte Efterretninger

kun nogenlunde lader sig udfylde ad Gisningens Vej. Uagtet de tvende allerede foregaaede Fredslutninger var der endnu Fjender nok at bekæmpe eller efter Omstændighederne at søge Udsoning med. Af disse kom det aldrig til noget Forlig med Kong Albert, og den Fejdetilstand mellem ham og Danmark, der saa at sige begyndte med hans Thronbestigelse, endtes først 1389, da Valdemars Datter Margrethe ved sin Feltherre Ivar Lykke førte det forenede Nordens Kræfter imod ham og hans Tydskere paa Sletterne ved Falkøping. Uagtet han endnu indtil hen i Avgust 1372 vedblev at skrive sig »Herre til Skaane«¹²³, kunde der, efterat denne Landsdels Forbindelse med Danmark var bleven Hansestæderne magtpaaliggende, ikke vel være noget Haab for ham om dens Gjenerhvervelse, og, saalænge Kong Valdemar levede, og endnu adskillige Aar derefter vedbleve de Danske at hævde Besiddelsen af den sydlige Del af Vestergötland med Elfsborg, Oppensten og Øresten Slotte¹²⁴.

Foruden Sverig stod imidlertid endnu baade de rendsborgske Grever, Hertugen af Sønderjylland og de nørrejydske Herrer tilbage som Fjender. Kong Valdemar synes ligeoverfor disse at have benyttet baade Vaabenmagt og Underhandlinger; men det er ligefrem umuligt at finde nogen Traad, der sammenknytter det Lidet, vi med Sikkerhed vide om Forholdenes Udvikling. Vi have ovenfor set, at Holstenerne ved deres Indfald i Nørrejylland 1368 bl. A. maa have bemægtiget sig Ribe, og i Juli Maaned s. A. finde vi Klavs Limbek og to af hans Sønner som Befalingsmænd paa Riberhus¹²⁵, der med sit rige Tilliggende saaledes formodentlig strax af Greverne er blevet tilstaaet de mægtige Limbekker til Løn for deres Forræderi mod Kongen. Hvorledes Lenet nu

senere er frakommet dem, lader sig ikke afgjøre; men vist er det, at Ridder Erland Kalv, der ligesom i Aarene 1351—1353 ogsaa denne Gang svigtede Kongen, og hvem Greverne allerede tidligere havde givet Aalborg Slot til Pant, i Januar 1372 forlenedes af dem med Ribe¹²⁶. Sandsynligvis er Klavs Limbek i Mellemtiden død og hans Pantelen Tørning derefter tilfalden Sønnen Henneke, som Kongen eller i alt Fald hans Tilhængere i Høsten s. A. gjorde et Forsøg paa at fravriste Slottet. De Danske — hedder det i en iøvrigt alt Andet end paalidelig Krønike — lagde sig i to Lejre udenfor dets Mure og afskare det al Tilførsel, saa at Henneke Limbek og hans Svende tilsidst truedes af Hungersnød. Det lykkedes imidlertid en Mand af Besætningen at snige sig gennem Belejrerne og give Grev Klavs Underretning om Nøden paa Slottet. Greven faldt da pludselig en Nat over de sorgløse Danske i den ene Lejr, der vækkes ved Kampraabet: »Holstenland! Frowe van Himmelen!« og i deres Forvirring søgte Frelse i Flugten. Mange Fanger og et rigt Bytte skal dog være faldet i Angribernes Hænder, og Tropperne i den anden Lejr saa nu ingen anden Udvej end ogsaa at trække sig tilbage og hæve Belejringen¹²⁷. Naar den samme Krønike, hvis Beretning om Angrebet paa Tørning vi her have gjenfortalt, endvidere vil, at Kong Valdemar engang forgjæves belejrede Benedikt Alefeld paa hans faste Borg Hagenskov — det nuværende Frederiksgave en Milsvej sydost for Assens — lader denne Begivenhed sig heller ikke vel henføre til noget andet Tidspunkt end Efteraaret 1372. Kongen lod, hedder det, Borgens Mure bestorme af Væbnere eller Svende, iførte deres Herrers Harnisker, og siden af Bønder, men begge Angreb sloges med stort

Tab tilbage. Da nu de blandt Kongens Omgivelser værende Herrer spurgte ham, hvorfor han ofrede saa mange Folk paa et haabløst Foretagende, skal han med skærende Spot over Spørgerne, der ikke havde røbet nogen Lyst til ved Deltagelse i Stormen at sætte deres kostbare Liv og Lemmer i Vove, have svaret: »Jeg ser jo, at I ikke ville gaa frem, og maa derfor hjælpe mig med dem, jeg kan faa til det; Væbnernes og Bøndernes Moder er endnu ikke død, og der er flere af dem, hvor de kom fra.»¹²⁸.

Uheldene ved Tørning og Hagenskov — hvis der nu overhovedet kan fæstes nogen Lid til Beretningen om dem — synes imidlertid at have været temmelig enestaaende og Krigen med de holstenske Grever og deres Hjælpere iøvrigt fra Kongens Side at have været ført ikke alene med stor Kraft, men ogsaa med afgjort Held. At Tørnings Naboslot Gram allerede tidligere maa være faldet i de Kongeliges Hænder, tør sluttes deraf, at en Borger i Ribe i Juni Maaned blev anklaget for derfra at have tilført Besætningen paa Gram forskjellige Fornødenheder, hvoriblandt ogsaa Krudt, og derfor blev dømt til Døden¹²⁹, og fra anden Side vide vi, at Kongen over Aabenraa trængte frem til Flensborg, som han, sandsynligvis kort før Aarskiftet, indtog med stormende Haand¹³⁰. Imidlertid vare de meklenborgske Hertuger optraadte som Fredsmæglere, og ligesom det vistnok endnu inden Udgangen af Aaret 1372 turde være lykkedes dem at faa bragt en Udsoning i Stand mellem Kongen og Hertug Henrik af Sønderjylland samt enkelte af de jyske Oprørshøvdinge, f. Ex. med Hr. Benedikt Alefeld, saaledes turde der ogsaa paa et Møde i Svendborg mellem Valdemar og Greverne være bleven truffet

Aftale om en foreløbig Standsning af Fjendtlighederne, der dog ikke synes at være bleven overholdt ¹³¹. Imidlertid lykkedes det dog tilsidst de meklenborgske Hertuger at faa mæglet en virkelig Fred mellem Kongen paa den ene og Greverne Henrik og Klavs samt de nørrejdske Herremænd paa den anden Side, og den 24de Januar 1373 udstedte de i Flensborg et Brev om de aftalte Vilkaar for Udsoningen ¹³².

Disse Vilkaar pege tydelig nok hen paa, at det var Kongen, som i det Felttog, han efter sin Hjemkomst havde gjort mod Resten af sine Fjender, var bleven den sejrende. Efterat det nemlig er fastsat, at der herefter skal herske en fuldstændig og bestandig Fred mellem Kongen og Greverne samt deres Hjælpere paa begge Sider, saaledes at det sidst afsluttede Forlig mellem dem i det Hele fornyes, hvortil dog troskyldig nok føjes, at, saafremt der kan udfindes noget passende Middel til at undgaa, at de nævnte Herrer herefter blive hinandens Fjender, da skal det medoptages i Sonebrevet — bestemmes det, at Greverne skulle afstaa til Kongen Alt, hvad de i sidste Fejde have bemægtiget sig, opgive ethvert Krav, de under samme maatte have vundet ved særlig Forhandling med Kongens Vasaller fornemlig med Hensyn til Slottene Aalholm og Ravnsborg, og vise alle danske Undersaatter, der havde ydet dem Hylding, til Kongen. I Henseende til Forholdet mellem denne Sidste og Hertug Henrik er Fredsbrevet meget lidet oplysende, idet det kun hedder: Sønderjyderne, der høre under Hertugen af Slesvig, skulle yde Hertugen, hvad de ere pligtige til, og ere de Kongen Noget pligtige, da yde de ham det. Hvad endelig angaar de nørrejdske Stormænd, da skulle de afstaa Kongen alt Krongods, der i

Fejdetiden var kommet i deres Værge, og med Hensyn til det gjensidige Forhold iøvrigt skulle de tidligere af Kongen paa Fænøkalv og i Kallundborg udstedte Forsikringsbreve være Rettesnoren. Freden mellem Fyrsterne skulde ogsaa ende de gjensidige Stridigheder mellem Vassallerne paa begge Sider, og Tvistemaal, der ikke i Mindelighed kunde bilægges, henvises til Afgjørelse ved Fredsmæglernes Kjendelse.

Allerede et Par Uger efter gjenfinde vi Kong Valdemar i Nørrejylland, hvor han tilbragte en stor Del af Aaret 1373 for ved sin personlige Nærværelse at faa fremskyndet Udførelsen af Bestemmelserne i den nys sluttede Fred og saa vidt muligt tilintetgjøre Sporene af den langvarige og ødelæggende Fejdetid. I denne Henseende var det ham især magtpaaliggende at faa de nedbrudte og forstyrrede kongelige Slotte igjen bragte paa Fode, og de Adelsmænd, som havde taget Del i deres Ødelæggelse, maatte ved formelig Forskrivning love dem gjenopførte og forsynede med alt Fornødent¹³³. Medens Valdemar saaledes først paa Aaret 1373 opholdt sig i Nørrejylland, maa det formodentlig have været, at Erland Kalv, der i Henhold til Fredslutningen jo var pligtig til at aabne begge de ham af Holstenerne forlenede faste Slotte Aalborg- og Riberhus for Kongen, mødtes med denne for paany at aflægge Hyldingsed, og at Kongen da modtog den Mand, der nu tvende Gange havde svigtet sin Troskabspligt mod ham, med det bekjendte spydige Udbrud til sine Omgivelser: »Atterdag! Kalv er en god Ko; han gik bort som en Kalv, nu er han som en Ko kommen igjen med to«¹³⁴. Det var iøvrigt ikke alene paa Halvøen men ogsaa i de andre Landskaber, at der var nok at gjøre for Kongen, og saavel i dette som

i de to nærmest paafølgende Aar finde vi ham derfor stadig paa Rejser rundt omkring i Riget. Paa disse Rejser synes han ligesom tidligere med særlig Forkjærlighed at have sysselsat sig med Retsplejens Udøvelse, men glemte heller ikke at benytte enhver Lejlighed, der tilbød sig, til ved Kjøb og Mageskifte saavel som ved at lade sig overdrage Pante- eller Indløsningsret at erhverve Gods for Kronen. De i det Foregaaende oftere paaberaabte gamle Arkivregistraturer opregne for de fire Aar 1372—1375 ikke mindre end 27 Breve, hvorved Kong Valdemar paa denne Maade vidste at forøge det kongelige Jordegods omkring i alle Rigets Landskaber. Efter flere af Udstedernes Navne at dømme kunde man fristes til at tro, at Kongen herved ogsaa særlig har havt for Øje at komme i Besiddelse af Jord, der var i holstensk eller overhovedet tysk Eje, og blandt mere betydende Erhvervelser, om hvilke netop dette gjælder, skulle vi nævne Niels Bugges Borg Hald, som Kongen købte af hans Svigersøn Gotskalk Skarpenberg¹³⁵.

Hvor ivrig end iøvrigt Kong Valdemar i disse sine sidste Leveaar var for ved Selvsyn at komme efter Brøst og Mangler omkring i de forskjellige Provinser og for, som det tør antages, at gjøre Sit for at bøde derpaa, er det dog en Selvfølge, at Tilstanden i Riget efter den lange Ufred og alle de Ødelæggelser, denne havde ført med sig, i det Hele taget var sørgelig, og de Saar, der vare slaaede Land og Folk, for dybe til, at de i Løbet af nogle faa Aar ganske skulde kunne læges. Det fortjener i saa Henseende at anføres, at det i de Vidneforklaringer, der under Erik af Pommern afgaves til Begrundelse af Danmarks Ret til Sønderjylland, bl. A. udsagdes, at der endnu den Dag idag i Jylland laa 100 Kirkesogne øde

som Følge af den Maade, hvorpaa Grev Gert og hans Sønner havde hærjet Riget under de idelige Fejder, de havde paaført samme ¹³⁶, og det er neppe tvivlsomt, at en god Del af denne Ødelæggelse er udført netop under den sidste sørgelige Krig. Et ret ejendommeligt Vidnesbyrd i samme Retning afgiver et Brev, som den kongelige Befalingsmand paa Hald og Skive Slotte med tolv andre i Salling bosatte Riddere og Væbnere den 2den Februar 1375 udstedte i Lyby Kirke, og hvori de under Paaberaabelse af, at »det arme Danmarks Rige og Indbyggere havde lidt forfærdelig Skade ved Rov og Brand, ved Misvæxt, ved Fjendernes Grumhed, ved Braddød og Guds ødelæggende Vrede, ved Fædød og Fiskens Formindskelse«, og for at afvende Herrens yderligere Hjem-søgelse, »fordi Guds Kirke og Kirkens Personer foragtes og skilles ved deres Friheder« — edelig og højtidelig forpligtede sig til at værgе Kirken og dens Personer i Nydelsen af de dem tilkommende Friheder og Rettigheder og søge at oprette, hvad der i saa Henseende var forbrudt ¹³⁷. Sært nok er det iøvrigt blandt dette bødferdige Brevs Udstedere at finde Hr. Gotskalk Skarpenberg, der ved at gjøre Stempling med Rigets Fjender havde sin rige Andel med i de Ulykker, hvorover der klages.

SJETTE KAPITEL.

Kong Valdemar tugter de gjenstridige Nordfrisere; han lægger Planen til en Gjeninddragelse under Kronen af Sønderjylland i Tilfælde af den hertugelige Æts Uddøen og forbereder Gjennemførelsen af en slig Plan ved at søge at komme i Besiddelse af en saa stor Del af Hertugdømmet som muligt; Kongen finder i den ommeldte Henseende Modstand hos de rendsborgske Grever, og, da Hertug

Henrik dør, truer det derfor med en Kamp om Sønderjyllands Besiddelse; om det sandsynlige Udfald af en slig Kamp samt om Kongens daværende Forhold til sine Undersaatte, de meklenborgske Hertuger og Hansestæderne; Udsigten til Sønderjyllands Gjenforening med Riget forspildes ved Kongens kort efter Hertug Henriks Bortgang indtrædende Sygdom og Død; Valdemars sidste Hvilested.

Fredslutningen i Flensborg havde endelig fuldstændig rensset Danmarks Rige for Fjender og bragt de urolige jydse Stormænd, der nu tre Gange havde plantet Oprørsfanen mod Valdemar Atterdag og for at fremme deres eget Tarv rakt fremmede Voldsmænd Haanden, til paany at underkaste sig Kongens Herredømme. Ikke desto mindre blev det nødvendigt for Valdemar Aaret efter paany at gribe til Vaaben for at hævde sin og Kronens Ret, idet han nemlig endnu engang maatte lade de gjenstridige Nordfrisere føle Vægten af sin Arm. Uagtet der, efterat de sidste Gang med væbnet Haand vare bragte til Underkastelse, synes at være blevet anlagt flere faste Slotte i deres Land for at holde dem i Ave¹³⁸, havde de dog, benyttende sig af de ydre og indre Uroligheder og Kongens lange Fraværelse, paany brudt de Breve, de tidligere havde givet Kongen, og i flere Aar unddraget sig Erlæggelsen af Husskatten, der var dem i høj Grad forhadet. Men de fik haardt at føle, at Kong Valdemar nu atter var Herre i sit Hus. Han traf sine Forberedelser til at hjemsoge dem netop midt i Hjertet af Vinteren, da Frostens gjorde det ellers saa vanskelig tilgængelige Landskab farbart overalt. Den 9de Februar 1374 faldt han ind i Ejdersted eller de tre Øer, der dannes af Ejder- og Heverstrømmens forskjellige Udløb, og tvang i kort Tid Marskbønderne til at underkaste sig paa Naade og Unaade. Husskatten blev yderligere forhøjet, de forskjellige Særrettigheder, der hidtil havde tilkommet Friserne, berø-

vede dem og Gisler modtagne for at sikre sig mod nye Rejsningsforsøg ¹³⁹.

Allerede inden Kong Valdemar saaledes paany underlagde sig det umiddelbart under Kronen hørende Marskland paa Sønderjyllands Vestkyst, turde han have stillet sig en Opgave, hvis Løsning unægtelig maatte lægge Beslag paa al hans Kløgt og Ihærdighed, og som i Virkeligheden ogsaa synes at have givet den haardt prøvede Konges Sjæl en saadan Spændkraft, at det var, som om Udlændighedsaarene med alle deres Skuffelser og Sorger vare gaaede sporløst hen over den. Denne Opgave gik ud paa intet Mindre end at søge gjeninddraget under Kronens umiddelbare Omraade den Del af Sønderjylland, der siden Abels Tid havde dannet et eget Hertugdømme, som kun stod i Lensforhold til Riget. Siden 1364 herskede Hertug Henrik i Lenet Sønderjylland, men var, som det synes, af et saa svageligt Helbred, at Kong Valdemar, om end langt ældre, kunde nære Haab om at overleve ham. Vel var i Løbet af henved et halvt Aarhundrede Lenets Arvelighed stiltiende anerkjendt af Kronen; men da Hertug Henrik var den eneste tilbageværende Mand af Abels Æt, idet en sandsynligvis ældre Broder Valdemar allerede var død inden 1361 ¹⁴⁰, og Henrik selv levede i barnløst Ægteskab med sin Hustru Kunigunde, vilde den hertugelige Stamme ved hans Bortgang være uddød og Lenet saaledes lovlige være faldet tilbage til Danmarks Krone.

Imidlertid vare betydelige Dele af Hertugdømmet ved Pantsætning gaaede over paa andre Hænder. Vi have tidligere omtalt, hvorledes Hertug Valdemar efter fra Grev Gerts Sønner at have gjenindløst Tørring og Tønder Slotte med deres Tilliggende ikke alene paany havde pantsat en Del

af dette, men ogsaa behæftet Dele af Als, der i sin Helhed havde ligget udenfor Pantsætningen til Greverne. Senere havde han paa samme og lignende Vis bestandig formindsket det Landomraade, over hvilket han herskede. I Aaret 1351 pantsatte han saaledes de tre store Sogne Vodder, Spandet og Arrild i Hvidding Herred til Valdemar Sappe, der 1360 med samme Adkomst ligeledes kom i Besiddelse af Øsby Sogn i Haderslev Herred¹⁴¹. I 1353 gav han en Erik Holk Pant i Bylderup Sogn i Slogs Herred og 1357 en Knud Fris i den Rest af Igen Sogn paa Als, han havde tilbage, ligesom han endelig 1361 skænkede Ribe Bispestol sin Andel i Møgeltønder Sogn i Lo Herred¹⁴². Af det stærkt beklippede Hertugdømme, som ved hans Død tilfaldt Sønnen Henrik, var endda Øen Als med Kjøbstæderne Sønderborg og Nordborg og paa Fastlandet Ris, Nybøl, Slogs, Lundtoft og Hvidding Herreder anvist sidstnævntes Moder Hertuginde Rikardis til Underhold i hendes Enkestand, og hun har sandsynligvis tiltraadt Besiddelsen af denne betydelige Livgeding, forsaavidt den ikke efter det Anførte var pantsat¹⁴³. Af det Lidet, Hertug Henrik beholdt tilovers, maatte han endda ved Pantsætning overdrage Adskilligt til Andre. Der foreligger os i alt Fald Breve, ved hvilke han 1368 pantsatte Roager og Vodder Sogne i Hvidding Herred til en Ridder Kristjern Frellevsøn, som desuden 1371 fik Vester Vedsted Sogn i samme Herred til Pant, 1370 Øsby Sogn til sin egen Hustru som Sikkerhed for hendes Morgengave og 1372 Skovby Sogn i Sønder Herred paa Als til en Jens Thormendsøn, som desuden maa have faaet Pantet over Kegenæsgaard sammesteds¹⁴⁴. Forsaavidt flere af de her anførte Sogne allerede tidligere vare pantsatte til Valdemar Sappe, turde det være mere sandsynligt, at

man i Fejden 1368 ved Vold har bemægtiget sig de denne Kongens tro Mand tilhørende Panter, end at man forinden skulde have udløst ham af Besiddelsen. Langt betydningsfuldere end alle de her berørte Pantsætninger var det imidlertid, at de rendsborgske Grever endnu bestendig i Henhold til Forliget af 23de Juni 1340 sade inde som Panthavere med Gottorp Slot og hele dets store Tiliggende, Stæderne Flensborg, Slesvig og Egernførde samt Danske Skov, Angel m. v., hvor de i Overensstemmelse med deres fra Faderen nedarvede Politik, der gik ud paa at faa saa fast Fod i Sønderjylland som muligt, tilmed som før berørt havde anlagt et nyt befæstet Punkt i Slottet Nyhus ved Flensborg. Efter deres hele hidtidige Holdning kunde der ikke være synderlig Tvivl om, at de, saasnart Hertug Henrik maatte falde fra, strax vilde gjøre et Forsøg paa at bemægtige sig Hertugdømmet, uagtet de allerede af den Grund ikke kunde støtte den fjerneste Ret dertil enten paa Kong Kristoffers Lensbrev af 25de Februar 1330 eller paa Arveforliget mellem Grev Gert og Hertug Valdemar af 2den Avgust 1333, fordi begge kun indrømmede det rendsborgske Fyrstehus Sønderjyllands Besiddelse under den Betingelse, at Hertug Valdemar selv døde uden Livsarvinger.

Under disse Omstændigheder maatte det for Kong Valdemar gjælde om at være paa sin Post, og saasnart Tanken om, at Hertug Henriks Død kunde være en mere nærliggende Mulighed, var falden ham ind, fattede han aabenbart den Plan, inden hin Begivenhed indtraadte, i Gjærningen at gjøre sig til Herre over en saa stor Del af Sønderjylland som muligt. I Gjennemførelsen af denne Plan var det nu langt fra, at han mødte nogen Modstand fra det hertugelige Huses Side. Hos Abels Stamme syn-

tes, hvad hans sidste Efterkommere angaar, det hidtil ellers bestandig nedarvede Had til deres kongelige Frænder at have tabt sig og samtidig at have rørt sig en Følelse af, at der randt dansk Kongeblood ogsaa i deres Aarer, og at den Befolkning, hvorover de herskede, i Sprog, i Sæder, i Love, kort i alle Henseender var ligesaa dansk som den, over hvilken Kongerne umiddelbart førte Spiret. Allerede Hertug Valdemar havde jo i lange Tider levet i venskabelig Forstaaelse med sin kongelige Svoger, og de senere Fjendtligheder og Fejder turde snarere være at tilskrive et Tryk fra hans mægtige holstenske Naboers Side end egen Tilbøjelighed. Hertug Henriks Deltagelse i det store Forbund mod sin Lensherre maa baade paa Grund af, hvad der gik forud, og af, hvad der fulgte efter, vistnok forklares paa samme Vis, og det er derfor ogsaa mere end sandsynligt, at hans Deltagelse i Fejden har indskrænket sig til det mindst Mulige, og at det, som ovenfor antydet, allerede i nogen Tid før Flensborg-Freden er kommet til Forlig mellem ham og Kongen. Under alle Omstændigheder var det inden denne Fredslutning, at Kongen gjorde de første Skridt til Gjennemførelsen af sin Plan til Sønderjyllands Gjenerhvervelse for Kronen.

Henriks Moder, Hertuginde Rikardis, for hvis Skyld Kongen 15 Aar tilbage i Tiden havde givet Afkald paa det erobrede Als, og som vistnok ikke har været upaa- virket af det nøje Venskabsforhold, der bestandig havde hersket mellem hendes Broder Hertug Erik og Kongen, levede endnu, og med hende maa denne Sidstnævnte først have sat sig i Forbindelse til sit Øjemeds Opnaaelse. Nytaarsdag 1373 udstedte hun i Sønderborg et Brev, der medbesegledes bl. A. af Grev Adolf af Holsten samt Biskopperne af Roskilde, Odense og Viborg, og hvori hun

erklærede, at hun havde valgt sin kjære Herre Kong Valdemar til og bestandig vilde beholde ham som Værge for sig og alt det Gods, der, som ovenfor berørt, var anvist hende til Underhold i hendes Enkestand. Hvad der heraf i Øjeblikket ikke var i hendes Værge, maatte Kongen, naar han kunde komme i Besiddelse deraf, beholde som sit eget, og hvad han allerede sad inde med — ventelig som erobret i Felttoget det umiddelbart foregaaende Efteraar — kunde han ogsaa beholde, medmindre hendes Søn eller anden ret Arving maatte indløse det, i hvilket Fald Kongen dog maatte beholde Løsesummen¹⁴⁵. Hvad der af Als var pantsat, maa Kongen efterhaanden alt have faaet i sin Besiddelse. Allerede i de første Dage af Aaret 1373 fik han den ovennævnte Jens Thormendsøn til at overdrage sig Retten til Skovby og Kegenæsgaard, i 1375 udvirkede han hos Panthaveren Markvard Rolstrup det Samme med Hensyn til Borgen Melvedgaard (nu Harespring) i Øens Nørre Herred med alt dens Tilliggende, og ved de under Erik af Pommern optagne Vidneforhør om Sønderjyllands Forhold erklæredes det udtrykkelig, at Kong Valdemar inden sin Død sad inde med hele Als¹⁴⁶. Af de fem Herreder paa Fastlandet, der hørte til Hertuginde Rikardis Livgeding, havde Lundtoft Herred, som det vil erindres, lige siden 1357 været givet i Pant til Lyder Limbek; men med Hertugindens Brev i Hænde gjorde Kongen ved Fredsunderhandlingerne i Flensborg Krav paa at faa sig det overdraget formodentlig mod Betaling af Pantegjælden. Spørgsmaalet gjordes ved Freden afhængigt af de meklenborgske Hertugers Kjendelse, der dog sandsynligvis er gaaet Kongen imod, siden Hr. Lyder og hans tre Sønner kort efter Valdemars Død gave Greverne Henrik og Klavs Løfte om, at Søgaard i nævnte Herred

skulde være deres aabne Slot¹⁴⁷. Ved Siden af den ønskelige Erhvervelse, som Brevet af 1ste Januar 1373 hjemlede Kongen, lod han ikke haant om at benytte enhver Lejlighed, der tilbød sig til i mindre Omfang at faa fast Fod i Hertugdømmet. Det ses saaledes, at han i Løbet af nysnævnte Aar af en Peder Fris fik sig overdraget Panteret til en Del Jordegods i Hejsager og Halk i Haderslev Herred og af en Peder Brun til Gaarden Foverdal i samme Herred saavel som til Byerne Magstrup og Ringtved samt nogle Jorder i Simersted i Gram Herred, ligesom han Aaret efter formaaede Besidderen af Tovskov Slot sammesteds til at give sig Brev paa, at Slottet skulde staa Riget aabent »i Lyst» og paa Forlangende nedbrydes¹⁴⁸. En langt betydningsfuldere Erhvervelse var imidlertid Haderslev Kjøbstad og Slot med Tilliggende, hvortil han, som det synes i Begyndelsen af 1374, afkjøbte Grev Adolf af Holsten Panteretten for 5000 Mark lybsk¹⁴⁹.

Efter at Kong Valdemar saaledes ved en klog Benyttelse af Omstændighederne og en rundhaandet Anvendelse af de Pengemidler, han i Tidens Løb havde opsamlet, allerede var kommen i Besiddelse af en god Del af Sønderjylland, vidste han ved sin personlige Paavirkning at formaa Hertug Henrik til et Skridt, der væsentlig skulde aabne ham Adgang til Erhvervelsen af Resten. Paa Danehoffet i Nyborg St. Hansdag 1374 udstedte nemlig Hertugen et Brev, hvorved han formelig overdrog Kongen sin Ret til at indløse Gottorp Slot med alt dets ovennævnte Tilliggende fra de holstenske Grever. Det tilføjedes i Brevet, at naar Valdemar i Henhold hertil havde faaet Pantet i sit Værge, maatte han lægge Beløbet af alle de Omkostninger, han havde havt ved at

indløse, tilkjøbe sig eller lade sig pantsætte Jordegods i Sønderjylland, saa og Udgifter, han i andre Maader havde anvendt i Anledning af denne Landsdel, til Pantegjælden, saaledes at Hertugen selv kun ved at betale Kongen den hele herved udkommende Sum skulde kunne faa Pantet i sin Besiddelse. Ved det samme Brev stadfæstede ogsaa Hertugen Kongen i Besiddelsen af Langeland, og vilde han eller hans Arvinger gjenindløse Pantet, skulde de betale den højeste Sum, for hvilken Øen nogensinde havde været pantsat¹⁵⁰. I Henhold til den Ret, der saaledes var ham overdragen, lod Kongen de holstenske Grever gjøre Tilbud om Betalingen af de 12,000 Mark Sølv, for hvilke Gottorp stod pantsat, imod at faa sig udleveret Slottet med Underliggende; men Greverne afsløge uden Skin af Ret at indlade sig paa nogen Udløsning, og Henneke Limbek, med hvem Kongen ligeledes lod indlede Forhandling om Indløsning af Tørning Slot, fulgte det saaledes givne Exempel¹⁵¹.

Det har vistnok været for under disse Omstændigheder at sikre sig et Punkt i Grevernes Ryg, der ligesom Erhvervelsen af det holstenske Slot Stege i Aaret 1347 kunde udøve et gavnligt Tryk paa disse, at Kongen omtrent ved denne Tid kastede sine Øjne paa den saakaldte Haseldorfer-Marsk. Dette Landskab, der, bestaaende af syv Kirkesogne, strakte sig langs Elbens højre Bred vest for Hamborg, hørte dengang ikke til Holsten, men dannede en Del af Grevskabet Stade og stod under det bremiske Erkestifts Højhed. Slottet Haseldorf var dog gjerne pantsat til en eller anden Ridder, der i Fejdetid benyttede sig af den heldige Beliggenhed til at hærje paa de holstenske Grevers Besiddelser. I de Aaringer, der gik nærmest forud for det Tidspunkt, hvormed her er

Tale, var der tvende Adelsmænd, som vare halvt om Panteretten til Slot og Land og laa i Fejde indbyrdes; men ved Underhandling mellem Erkebiskop Albert af Bremen og Kong Valdemar blev det afgjort, at den Sidstes hidtilværende Befalingsmand paa Tranekjær Henning Meinstorf paa sin Herres Vegne skulde sættes i Besiddelse af Haseldorf Slot med Tilliggende for 6000 Mark lybsk, som det udtrykkelig hedder, »til Landet Holstens Fordærv«¹⁵². Den holstenske Ridder Henning Meinstorf har dog neppe været den rette Mand til dette Hvervs samvittighedsfulde Udførelse, al den Stund han efter Kongens Død i sin daværende Egenskab af Befalingsmand over Slottene paa Als var en af dem, der, svigtende Ed og Pligt, lod sig købe til med sit Len at gaa over til Greverne¹⁵³. Under alle Omstændigheder kom det Tilsigtede ikke til Udførelse, idet Valdemars Vasal og Forbundsfælle Grev Adolf denne Gang søgte at gennemkrydse hans Plan og virkelig ogsaa kort efter Kongens Død fik sig Halvdelen af Slottet og Landet Haseldorf overdragen til Pant af Erkebiskop Albert¹⁵⁴.

Imidlertid har Kongen vistnok fortsat sin langsomme, men sikre Fremtrængen i Sønderjylland nordfra ved at tilkøbe sig eller lade sig pantsætte Slotte og Godser, og det turde have været endnu i Hertug Henriks levende Live, at han er kommen i Besiddelse af baade Aabenraa og Tønder Slotte, der begge vides at have været i hans Værge¹⁵⁵. I Sommeren 1375 — Dagen kan man ikke komme nærmere, end at denne maa ligge mellem 7de Juli og 25de September — døde endelig Hertug Henrik¹⁵⁶. Det venskabelige Forhold, hvori Kongen havde staaet til ham i hans sidste Leveaar, gik utvivlsomt over paa hans Enke, Hertuginde Kunigunde, der strax efter Dødsfaldet

maa have begivet sig til Kongeriget, hvor Valdemar forstrakte hende med Penge som Forskud paa, hvad der maatte tilkomme hende ved Opgjørelsen af Mellemværendet mellem ham og hendes afdøde Husbond, men med den nærmere Bestemmelse, at hvis der Intet tilkom hende, skulde hun beholde Pengene som Gave. Da Tønder og Haderslev Slotte, som det synes, vare hende forbeholdte til Underhold i hendes Enkestand, turde denne Forstrækning maaske have staaet i Forbindelse med Planer fra Kongens Side paa at faa hende til at give Afkald paa sine Rettigheder til hine Slotte¹⁵⁷. Under alle Omstændigheder havde Kong Valdemar inden sin Død Befalingsmænd paa dem begge og tør i det Hele med Sikkerhed antages i dette Øjeblik at have siddet inde med omtrent Halvdelen af Sønderjylland. Tiden var kommen, da denne Landsdels Skæbne for lange Tider skulde afgjøres, idet et Sammenstød mellem Danekongen og de rendsborgske Grever om dens Besiddelse efter Hertug Henriks Død syntes uundgaaeligt¹⁵⁸. At Greverne for deres Vedkommende ganske vist i Tide have gjort Alt, hvad der stod i deres Magt for i Tilfælde af Hertugens Død at tilegne sig Herredømmet i Sønderjylland, lader sig bl. A. slutte deraf, at de, da Slesvig Bispestol i Begyndelsen af 1375 var bleven ledig, toge skriftligt Løfte af Kantoren ved Domkirken sammesteds Niels Pedersøn, der var bragt paa Valg, om, at han som Biskop vilde yde Greverne Alt, hvad hans Formænd hidtil havde ydet Hertugerne af Sønderjylland, og stille dem tilfreds med Hensyn til Slottet Svabsted¹⁵⁹.

Hvorledes det vilde have gaaet i den Kamp, hvormed det saaledes truede, er vanskeligt nok at sige. Der er Noget, der taler for, at uagtet det i alt Fald denne

Gang ikke kunde være skjult for Nogen, at Kongen stod paa Rettens Grund, vilde Holstenerne dog maaske heller ikke nu ganske have savnet Forbundsfæller blandt de urolige jydsk Herremænd. Det ses under alle Omstændigheder, at Valdemar trods den skete Udsoning dog endnu i disse sine sidste Aar havde Grund til at beklage sig over, at flere af hans Undersaatter satte sig ud over Ed og Pligt og tilføjede ham Uret og Krænkelse. Disse Klager fik Luft i de Breve, han medgav nogle Sendebud, som han i Sommeren 1375 skikkede afsted til Pave Gregor XI. Denne besvarede Kongens Henvendelse til ham med den samme udsøgte Velvilje og Høflighed, som havde udmærket hans Forgængeres Forhold til Valdemar, og betegnede endogsaa Kongen som Kirkens »egen Søn« (peculiaris filius). Paven bemyndigede fremdeles Erkebiskoppen af Lund til med Biskopperne af Roskilde og Odense at stævne Kongens opsætsige Undersaatter for sig for at undersøge deres Forhold og efter Omstændighederne at straffe dem, medens han dog, forsaavidt Klagen tillige omfattede Gejstlige, erklærede, at han, hvormeget han end iøvrigt ønskede at føje Kongen, dog maatte forbeholde sig først at høre de Paagjældendes Forsvar¹⁶⁰. Af de Begivenheder, som senere paafulgte, turde det endvidere fremgaa, at de holstenske Grever tillige vilde have kunnet tælle de meklenborgske Hertuger paa deres Side i en mulig forestaaende Kamp. Der har vistnok da allerede i nogen Tid været en nøjere Tilnærmelse mellem Greverne og Hertugerne, hvad enten denne nu har været foranlediget ved eller maaske snarere været en Bevæggrund til, at Kongen, saavidt det stod til ham, har søgt at stemme de danske Stormænd til i Tilfælde af Thronledighed at foretrække Margrethes Søn Oluf for

hans meklenborgske Dattersøn, og et Besøg hernede i Danmark, som det er rimeligt, at Margrethe med sin unge Søn har aflagt Faderen sidst paa Aaret 1374¹⁶¹, har vel ikke været uden Forbindelse med disse forandrede Stemninger og Tilstande.

Derimod var Forholdet mellem Hansestæderne og Kongen nu saaledes, at der, om de end ikke kunde ventes ligefrem at ville have staaet paa hans Side i en Fejde med Holstenerne, dog neppe var nogen Fare at befrygte fra deres Side. Vel opfyldte Valdemar aldrig, saalænge han levede, sit Tilsagn om at ville hænge det store Rigssegel under Fredsoverenskomsten, vel var der gjentagne Gange paany rejst Klager over formentlige Overgreb imod dem fra dansk Side¹⁶²; men Tonen, hvori disse fremførtes, var saa yderst høflig og sagtfærdig, at det er tydeligt nok, at de ansaa det for at være i deres Interesse at vedligeholde det gjenoprettede fredelige Forhold til Kongen og nu atter i ham saa en mægtig Nabo, der maatte behandles med Hensynsfuldhed og Varsomhed. I en Skrivelse af 7de Maj 1373, i hvilken de i Lybek forsamlede Befuldmægtigede fra Stæderne besvære sig over, at nogle af Valdemars Ombudsmænd og Vasaller skulde have underslaet strandet Gods, afkrævet Kjøbmænd uhjemlede Afgifter m. v.; er det saaledes »de underdanige Borgmestre for Søstæderne«, som ydmyg anbefale sig til Kongen, deres »naadige Velynder«, og med Forsikring om skyldig Ærefrygt og Redebonhed til paa enhver Maade at være ham til Tjeneste »indstændig ansøge om, at han maatte værdiges at træffe Foranstaltning til, at Fredspagten udfærdiges under det store Rigssegel, og at de fremsatte Klager afhjælpes«¹⁶³. Og da Kongen paa Hansedagen i Lybek den 21de Maj 1374 ved Henning Pode-

busk og Rigman von der Lanken henstillede til Stæderne, om de ikke uanset, hvad der var bestemt ved Fredslutningen i Stralsund, allerede nu vilde udlevere ham de skaanske Slotte, mødte denne Begjæring ingenlunde nogen brat Afvisning. Men idet man ved at udsætte en endelig Beslutning i Sagen søgte at holde denne hen fra det ene Hansemøde til det andet, vedtoges det, da man endelig den 24de Juni 1375 bestemte sig for at beholde Slottene i det fastsatte Tidsrum, dog i alt Fald, at der skulde foreslaas Kongen en Sammenkomst enten i en af Søstæderne eller i Danmark for nærmere at forhandle om hans foranførte Andragende saavel som om de fra tysk Side fremsatte Klager over hans Lensmænds Overgreb¹⁶⁴. Tages alt det her Antydede i tilbørlig Betragtning og erindres det, at Valdemar som sagt jo allerede sad inde med godt og vel Halvdelen af Sønderjylland, saa tør det vel siges, at Partiet i Tilfælde af et Fredsbrud med de holstenske Grever og deres Hjælpere dog i alt Fald vilde have staaet omtrent lige og Udsigterne for et heldigt Udfald af Kampen ikke at have været helt ugunstige. Hvo veed desuden, om det ikke tilsidst vilde være lykkedes Kong Valdemars Snille at finde paa en Udvej, som paa fredelig Maade vilde have sikret ham Opnaaelsen af hans Maal og saaledes maaske sparet alt det Blod, som danske Mænd, og alle de Taarer, som danske Kvinder i det siden forløbne halve Aartusinde indtil den Dag idag have maattet udgyde for Gjenerhvervelsen og Bevarelsen af Sønderjylland for Danmark?

Men siden man i Midten af det 13de Aarhundrede fra dansk Side selv gjorde det første Skridt til at løsne Sønderjylland fra Moderlandet, har Forsynet aldrig været Danmarks Plæner for dets Gjenforening med samme

gunstigt. Just som Kong Valdemar stod ved Dørtærskelen til Maalet rede til at slaa det sidste Slag for at komme over den, bortrev Døden ham neppe et Fjerdingaar efter, at Hertug Henrik havde lukket sine Øjne. Midt imellem 50 og 60 Aar gammel synes han endnu at have været en kraftfuld Mand, stærk paa Legeme og Sjæl, hvad der bl. A. fremgaar af, at Kejser Karl, efterat Valdemar var bleven Enkemand, den 13de Maj 1374 rettede en skriftlig Opfordring til de danske Stormænd om at tilraade Kongen at indgaa nyt Ægteskab for saaledes at skaffe sig en mandlig Livsarving og undgaa Strid om Thronfølgen efter hans Død¹⁶⁵. Kongen havde kun Podagra at trækkes med — et legemligt Onde, der i og for sig ikke var livsfarligt; men i sin Utaalmodighed over, at dette Onde hemmede ham i hans Bevægelser, skal han have brugt en farlig Kur, nemlig jævnlig at stikke Fødderne i iskoldt Vand, hvorved han fandt en øjeblikkelig Lindring¹⁶⁶. Men Kulden maa have drevet Podagraen op, og efterat han havde tilbragt den første Halvdel af Aaret paa Rejser omkring i Jylland, Fyn og Skaane og endnu den 7de Oktober 1375 havde holdt Retterthing i Lund, maatte han kort efter søge Sygelejet paa Gurre¹⁶⁷. Dette Slot, som Valdemar, uvist naar, skal have ladet opføre i en af de smukkeste Egne af det paa Naturskønheder saa rige Nordsjælland, laa en Mil sydvest for Helsingør paa en inddæmmed Grund ved det sydostlige Hjørne af Gurre Sø, hvis blanke Vandspejl endnu den Dag idag næsten helt omkranses af tætte frodige Bøgeskove. Slottets Midtparti bestod af en firkantet Taarnbygning, 18 Alen lang og 12 Alen bred, omgivet af en med fire Taarne flankeret Ringmur, der dannede en noget uregelmæssig Fir-

kant, 69 Alen paa den ene og 63 paa den anden Led*). Udenfor Ringmurene og de denne omgivende Grave laa Udhusbygningerne, og omtrent 500 Alen sydost for Ringmuren det tidligere omtalte til St. Jakob indviede Slotskapel¹⁶⁸. Gurre Slot, hvis antydede ringe Udstrækning peger hen paa, at det, om end efter middelalderlig Skik stærkt befæstet, dog nærmest har været opført for Jagtens Skyld, skal efter Sagnet i høj Grad have nydt Kong Valdemars Yndest, og det er derfor mærkeligt nok, at Tilfældet vilde, man her skulde rede ham det sidste Leje. Kongens Tilstand blev snart saa betænkelig, at den lod befrygte det Værste, og at han selv i Forudfølelsen af sin Død fandt sig stemt til at opgjøre sit jordiske Regnskab.

I Overensstemmelse med, hvad der var vedtaget paa Hansemødet den 24de Juni, ankom der ved Mikkelsdagstid Befuldmægtigede fra Stæderne til Skaane for at indlede Forhandling med Kongen bl. A. ogsaa angaaende hans Andragende om de skaanske Slottes Tilbagegivelse. Efter deres Ankomst søgte de først Henning Podebusk, der allerede to Aar forud havde beklaget sig hos Stæderne over, at Kongen havde gjort ham hans Andel af hine Slottes Indkomster stridig¹⁶⁹. Det er vel umuligt nu helt at gennemskue, hvad Hensigten kan have været med dette Skridt; men man fejler neppe ved at antage, at det paa

*) Gurre Slot ødelagdes sandsynligvis i Grevefejdens Tid, og den Plads, hvor det havde staaet, henlaa i Aarhundrede derefter som et med yppigt Krat overgroet Voldsted. I Aarene nærmest efter 1832 blev imidlertid ved en fædrelandssindet Privatmands Foranstaltning Voldstedet ryddet og Slottets Grundmure blottede i en Højde af 4—6 Alen. Nu danne de røde Mure, dækkede med rigt Løvværk af Vedbend, Slaaentjørn og vilde Roser et malerisk Skue i de skønne Naturomgivelser.

en eller anden Maade har staaet i Forbindelse med Valdemars ovenantydede Andragende, og det turde i hvert Fald være hævet over Tvivl, at Klagen kun har været fremført paa Skrømt og efter Aftale med Kongen, til hvem Hr. Henning vedblivende stod i det bedst mulige Forhold. Ligesom han paa den Tid beklædte Embedet som Gjeldker i Skaane, Halland og Blekinge, saaledes varetog han da ogsaa efter Fornyelse af den derom tidligere indgaaede Overenskomst endnu bestandig Bestyrelsen af de skaanske Slotte paa Stædernes Vegne¹⁷⁰, og det var under hans Ledsagelse, at disses Udsendinge nu fra Falsterbo begave sig afsted paa Vejen til Gurre for at gjæste Kong Valdemar. Dennes Tilstand tillod imidlertid ikke længer, at de stededes til nogen Sammenkomst med ham. Gjennem Erkebispem af Lund, Biskopperne af Roskilde og Odense samt Henning Podebusk, Oluf Bjørnsøn, Peder Grubbe, Everd Moltke, Anders Jakobsøn, Tuve Galen og Rigman von der Lanken fik de efter deres Ankomst til Gurre den Besked, at Kongen var saa syg og »afmægtig«, at han ikke var i Stand til at forhandle om Slottene eller Andet, men at han, saafremt Gud skulde forhjælpe ham til sin Helsen igjen, vilde holde, hvad han havde tilsagt Stæderne. For det Tilfælde, at Kongen skulde dø, afgave de nævnte hans Mænd for deres Vedkommende samme Forsikring, og idet de ytrede Frygt for, at der i saa Fald vilde blive Ufred i Riget, erklærede de sig villige til at handle i Samklang med Stæderne, og anmodede derfor disses Udsendinge om at foranledige, at man i deres Hjem tog under Overvejelse, hvad man under hin Forudsætning vilde bestemme sig til. Da de hanseatiske Befuld-
 ▼

tigede vare vendte tilbage over Sundet til Skaane, hvorhen Hr. Henning fulgte dem, bragte denne dem endnu den Hilsen fra Kong Valdemar, at de skulde erhverve ham Stædernes Tilgivelse for, hvad han maatte have gjort dem til Forargelse, at saafremt han døde, skulde hans Mænd tilbagegive en Ladning Tøj, der var indstrandet paa Skagen, og at han, hvis Gud forundte ham at leve til næste St. Hansdag, da hans Raad kom sammen, vilde besegle Fredspagten med sit store Segl¹⁷¹.

Denne Hilsen tyder tilstrækkelig hen paa, hvad der ogsaa fra andre Sider bestyrkes, at den før saa ubøjelige Herre paa sin Sotteseng gik strængt i Rette med sig selv, og at Et og Andet i hans Liv, der før maa have forekommet ham at være ganske i sin Orden, nu, da det maatte staa ham klart, at hans Dage vare talte, har tynget paa hans Samvittighed. Dette gjælder saaledes særlig flere af de Erhvervelser, hvorved han havde forøget Kronens Gods, og for sin Sjæls Frelses Skyld bestemte han i sit Testamente, vel ikke uden Paavirkning af de nævnte gejstlige og verdslige Herrer, der vare tilstede hos ham paa hans Yderste, at adskilligt saadant Gods skulde gives tilbage til de tidligere Besiddere¹⁷². Onsdagen den 24de Oktober 1375 endte han endelig sit daadfulde og bevægede Liv. Lægen havde — hedder det — givet Kongen en Drik, der bragte ham i stærk Sved, af hvilken hans Omgivelser haabede Bedring, og budt alle at forlade ham for at unde ham Ro; men da man igjen vilde se til ham, fandt man ham død i Sengen. Hans Død maa de Stormænd, der paa det Sidste vare hos ham, have fundet det klogest foreløbig at hemmeligholde; thi endnu den 1ste November synes man i Kjøbenhavn ikke at have

været vidende om Dødsfaldet, og sandsynligvis er det blevet fortiet, indtil man kunde faa sendt Bud efter hans Datter Dronning Margrethe, der i alt Fald allerede Mortensaften var i Kallundborg¹⁷³. I de samme Dage, da Valdemar Atterdag droges med Døden paa Gurre, opholdt Kejser Karl IV sig i Lybek, hvorhen han havde begivet sig netop for at søge en personlig Sammenkomst med Danekongen. Da han her maa have modtaget Efterretningen om dennes Sygdom, drog han videre til Meklenborg. Herfra tilskrev han den 6te November de danske Rigsstænder et Brev, der iøvrigt neppe nogensinde er kommet dem i Hænde, til hvem det var stilet. I dette Brev, der gik ud paa at anmode Stænderne om ved Valget af en ny Konge at foretrække Sønnen af Valdemars ældste Datter Ingeborg, den meklenborgske Junker Albert, for den yngre Datter Dronning Margrethes Søn, udtalte han, at han havde følt saameget dybere Hjertesorg ved Budskabet om Kongens Død, som det var bekjendt nok, at han og Valdemar gjennem lange Tider havde været knyttede til hinanden ved broderligt Venskab¹⁷⁴. Med helt andre Følelser end dem, Kejser Karl saaledes gav Udtryk i Anledning af sin kongelige Vens Hedenfart, maa Dødsbudskabet være bleven modtaget i de rendsborgske Grevers Lejr, idet — som en holstensk Krønike fortæller — Grev Klavs siden stedse »priste Himlens Gud for at være bleven en saa mægtig Konge og Fjende kvit«¹⁷⁵.

Udover Valdemar Atterdags Død skal dette Skrift iøvrigt ikke føre Læseren. Vi skulle kun, netop fordi Kongens sidste Tanke vistnok har været fæstet paa Sønderjylland, i al Korthed minde om, at hans Død forspildte Udsigten til denne Landsdels Gjenforening med Kronen.

De rendsborgske Grever besatte strax den Del af Hertugdømmet, der ikke allerede var i deres Værge, de kongelige Slotte faldt tildels ved Forræderi i deres Hænder, og Hertug Albert af Meklenborg tilligemed hans Sønnesøn, hvem han allerede lod kalde sig Danmarks Konge, indgik med hine et Angrebsforbund mod Danmark, hvorved han bl. A. tilstod dem Sønderjylland som arvelig Besiddelse. Det blev nu vel ikke den meklenborgske Junker Albert, men Valdemars anden Dattersøn Oluf, der tilsidst blev valgt til hans Efterfølger. Desuagtet bleve Greverne dog i Besiddelse af Sønderjylland, og hvor meget end iøvrigt Kong Valdemars store Datter Margrethe havde arvet af Faderens Klarsyn og Kraft, saa havde hendes Opfostring og Udvikling under svenske og norske Omgivelser ikke tilstrækkelig givet hende Blik for Sønderjyllands Betydning for hendes fædrene Rige til at anspænde alle Kræfter for dets Gjenerhvervelse. Med Øjet fæstet paa sin store nordiske Politik bekvemmede hun sig 1386 til som Formynderske for sin Søn Oluf at meddele det rendsborgske Grevehus arvelig Forlening paa Sønderjylland, og Grev Henriks ældste Søn Gerhard blev saaledes den første tyske Hertug af »Slesvig«.

I Kapellet paa Vordingborg Slot, der i levende Live bestandig havde været hans kjæreste Opholdssted, blev Kong Valdemar efter eget Ønske stedet til Hvile, og tildels i Henhold til hans sidste Vilje blev der givet Esrom, Ringsted og Skovkloster i Sjælland samt Aas Kloster i Halland rige Gaver for daglig at lade læse en Messe for hans Sjæl ved St. Andreas' Alter og hvert Aar paa St. Severins Dag at holde en højtidelig »Bægængelse« for ham¹⁷⁶. Da det kun var et ringe og

uanseligt Hvilested, der var blevet indrettet den hensovede Konge i Vordingborg, søgte og fik hans Datter Margrethe allerede 1377 pavelig Tilladelse til at lade Faderens Lig henflytte til den skønne Klosterkirke i Sorø, hvor hun vilde berede ham en mere kongelig Grav¹⁷⁷. Her hensattes hans Kiste midt i Koret i en 4½ Alen lang, 2 Alen bred og ligesaa høj Sarkofag af sort Marmor, der oprindeligt paa alle fire Sider skal have været smykket med en dobbelt Række Billeder i ophøjet Arbejde og ovenpaa med et legemsstort Billede af den i Døden hvilende Konge i fuld Rustning og med Fødderne støttede mod den danske Løve — Alt af hvidt Alabast. Hertil sluttede sig senere en paa den sydlige af de to Piller, der begrænse Koret, anbragt og endnu for Haanden værende latinsk Indskrift. Efter nogle indledende Ord, der meddele, naar Kongen døde, og at hans Lig jordedes først i Vordingborg og senere i Sorø, fortsættes Indskriften med tolv hexametriske Verslinier, der ere affattede af Professor Kristian Macchabæus henimod Slutningen af det 16de Aarhundrede, og hvis Indhold paa Modersmaalet kan gjengives omtrent saaledes: »Valdemar, der ikke indtog den ringeste Hædersplads blandt de Danskes Konger, og hvis Støv den af Marmor opførte Grav her indeslutter, var landflygtig, men vendte med stor Manddom tilbage, drev den mægtige holstenske Fjende ud over Rigets Grænser og gjenindløste sine Fædres Borge og Land, der var pantsat i dyre Domme. Slagne til Søs og til Lands maatte Nabofolkene og de i deres Rigdom og Overmod saa stolte vendiske Stæder føle Vægten af den uovervundne Konges Vaaben. Kun altfor træt af Livets Byrde hensov han endelig paa Gurre. Ført hid til Sorø hviler hans Legeme i denne Grav; men

Aanden søgte den høje Himmel, og kun hans Ry blev her tilbage for at hædres af Efterslægten^{«*}). Ligesom Sarkofagen senere er flyttet fra sin Plads i Korets Midte hen i sammes sydostlige Hjørne, saaledes ere ogsaa dens ovennævnte Prydelser forlængst forsvundne fra Graven, saa at kun Mærkerne af deres Befæstelse til Marmorpladerne endnu kunne kjendes. Det synes, at vanhellig Fjendehaand har sønderslaaet dem for at haane Kong Valdemars Minde, og medens Lybekerne i Grevefejden skulle have gjort Begyndelsen, turde Svenskerne i Krigen 1658—1660 have fuldendt Ødelæggelsen. Under alle Omstændigheder maa Graven engang have været Gjenstand for Voldsfærd; thi da den 1756 blev aabnet, fandtes den kun at indeholde en lille, 34 Tommer lang og 13 Tommer bred Kasse af slet forarbejdede Fyrrebrædder, der strax skiltes ad, saa at de Ben, den indeholdt, faldt imellem hverandre. De samledes

*) Indskriften lyder i Originalsproget fuldstændig saaledes:

Valdemarus, cognomine quartus, Danorum rex, pater Margaretæ, moritur Gurræ anno Christi milesimo trecentesimo septuagesimo quinto et primum Varingburgæ, deinde, huc translatus a filia Margareta, tumulatur Soræ.

Valdemarus, regum non infima gloria Danum,
 Quem tenet extinctum constructa ex marmore tumba,
 Ejectus regno magna virtute regressum
 Obtinuit, pulso forti de finibus hoste
 Holsato, patrias arces terramque redemit
 Expositam pretio. Senserunt principis arma
 Invicti gentes, ponto terraque diremptæ,
 Vandalicæque urbes, opibus fastuque superbæ.
 O nimium tandem vitæ pertæsus obivit
 Gurræ. Translatum recubat post funera corpus
 Hoc tumulo Soræ; sed mens petit ardua coeli,
 Fama solo remanet studiis celebranda nepotum.

C. M. B.

paany i en Blykiste, og Graven tilmuredes derefter igjen. Tredive Aar forinden var denne iøvrigt ved et Tilfælde bleven aabnet og fandtes da foruden hin Kasse at indeholde nogle løse Ben, Stykker af tyndt blomstret Silketøj besat med anløbne Guldsnore, der formodenlig vare Rester af Ligklædningen og endelig et forrustet Sværdfæste¹⁷⁸.

SYVENDE KAPITEL.

Tildels uhjemlede Folkesagn om Kong Valdemar; Dronning Helvig og Forholdet mellem Kongen og hende; hvad vi vide om Valdemars rent personlige Tilbøjeligheder og Idrætter; Udkast til et Billede af ham som Konge og Statsmand; Samtids og Eftertids Dom om ham.

»Det er sjelden, man finder en historisk Helt, som tillige er Romanhelt« — siger en svensk Historiker — »men Valdemar har spillet en Rolle baade i Digtingens og Virkelighedens Rige«¹⁷⁹. I Aarhundreder har han for den almindelige Bevidsthed staaet som Helten i en hel Kreds af romantiske Sagn, der har været en Guldgrube for Digterne. Vi kjende jo Alle disse Sagn om, hvorledes Valdemar Atterdag havde Lede til sin Dronning Helvig og havde kastet sin Kjærlighed paa den yndige Tovelille, hvem man gjør til en Søster til Henning Podebusk, og i hvis Arme Kongen paa Skovslottet Gurre glemte Kronens Byrde, indtil Dronningen af Skinsyge i sin Husbonds Fraværelse lod Tove skolde til Døde i Badstuen — om hvorledes Valdemar til Gjengjæld lod Helvigs trofaste Elsker Ridder Folkvard Lovmandssøn dømme fra Livet og rulle til Døde i en Spigertønde — om hvorledes den Kjærlighed, han havde næret for Tove,

senere paa en eventyrlig Maade overførtes paa Gurre Slot og dets Omegn, i hvis dunkle Skove han tidlig og silde færdedes paa Jagten, undende Gud Himmerig, naar han selv kun maatte beholde Gurre og, som det undertiden tilføjes, Vordingborg og Helsingør. Af alle disse Sagn tilhører imidlertid maaske kun de Valdemar Atterdag, der angaa hans ivrige Jagtlyst. Der forekommer i alt Fald Spor til, at han virkelig satte Pris paa denne Idræt, og i Folketroen jager han endnu den Dag idag ved Nattetid, sprængende afsted paa en kulsort Ganger og fulgt af et Kobbelt Hund af samme Farve. Hvad Sagnet om Tove angaar, da har den nyere Forskning godtgjort, at dette ligesaa lidt har Noget med Valdemar Atterdag at bestille som Sagnet om Folkvard Lovmands søn med Dronning Helvig, idet hint hører hjemme i Valdemar den Stores, dette endog i den svenske Historie og begge først i en senere Tid ere blevne knyttede til Valdemar Atterdag og hans Dronning¹⁸⁰.

Hvorledes nu iøvrigt Forholdet mellem Kongen og Dronning Helvig i Virkeligheden har været, er imidlertid ikke let at sige. I de første 13 Aar af deres Ægteskab havde de, saavidt skjønnes, syv Børn med hinanden. Af disse kjende vi med Bestemthed følgende sex, nemlig Kristoffer, Margrethe, Ingeborg, Kathrine, Valdemar og den yngre Margrethe, af hvilke det andet, fjerde og femte døde i en ganske ung Alder¹⁸¹. Da det ovenfor nævnte af Hertug Valdemar den 13de Marts 1345 udstedte Brev udtrykkelig taler om Kongens »Sønner«, maa der imellem Kristoffer og den ældre Margrethe være født Kongen endnu mindst een Søn, der som den anden i Rækken ifølge Datidens sjelden fravegne Skik maaske tør antages efter Morfaderen at være kaldet Erik, og som

ligeledes maa have fundet en tidlig Død. Indtil Aaret 1350 forekommer Dronning Helvigs Navn ogsaa jævnlig ved Siden af Kongens i statsretlige Brevskaber, ligesom det fremdeles ses, at hun i sin Husbonds Fraværelse optraadte paa hans Vegne i Regeringsanliggender¹⁸². Men fra hint Aar er der ikke mere Spor til Saadant, og man har heraf draget den Slutning, at hun ved den Tid af en eller anden Grund er falden i Unaade, ja endog holdt i et Slags Forvisning eller Forvaring paa Søborg Slot. Her skal der da efter Sagnet engang i Sommeren 1352 af en Fejltagelse have funden en Tilnærmelse Sted mellem Ægtefællerne, der blev Ophav til den store Dronning Margrethes Tilværelse. Kongen var, hedder det nemlig, bleven i høj Grad indtagen i en ung Kvinde, han havde set paa et Jagtbesøg i Skovene ved Søborg, og Helvig, der havde faaet Nys om Kongens Følelser, fik hende til at lade sig bytte Dragt og Leje med sig¹⁸³.

Det turde imidlertid være et Spørgsmaal, om ikke maaske hele den hidtil herskende Anskuelse om Valdemars og Helvigs gjensidige Forhold maa gaa samme Vej som de ovenfor antydede Sagn. Det synes i alt Fald afgjort, at dengang Kongen, som ovenfor omtalt, i Aaret 1355 skikkede Sendebud til Paven, var Forholdet til hans Hustru endnu ikke præget af noget Fjendskab, ja end ikke af nogen Kulde; thi iblandt de Begunstigelser, som Kongen søgte og fik, var ogsaa en Tilladelse for ham til med Hustru og Børn paa Rejser at maatte gjæste Nonneklostre¹⁸⁴, og det vilde dog unægtelig have været besynderligt, om Kongen, hvis Forholdet da havde været, som tidligere forudsat, skulde have søgt om en slig Indrømmelse ogsaa for hende. Om der senere er indtraadt

nogen Kulde og Fjernelse mellem Ægtefællerne, og om Hvitfeld har Ret, naar han mere end 200 Aar senere skriver, at »hun levede mangen ond Dag med hannem«¹⁸⁵, faar staa hen; men Forklarings-Grunden hertil maatte da vistnok ikke være at søge i Brud paa den ægteskabelige Troskab fra nogen af Siderne, men snarere i det bestandig uheldigere Forhold, der udviklede sig mellem Kongen og hendes Broder Hertugen, og i, at Helvig maaske under disse Stridigheder ikke har kunnet finde sig til Rette i Sammenstødet mellem Ægtefællens og Dronningens Pligter paa den ene Side og Søsterens Følelser paa den anden. Skal der endelig engang uden nogen Støtte i Kilderne voves en Gisning, vilde det som Grund til, at Dronning Helvig fra Aaret 1355 saa at sige fuldstændig forsvinder af Historien, maaske komme det Sandsynlige allernærmest at gætte paa, at hint Sammenstød mellem stridige Pligter og Følelser har indvirket forstyrrende paa hendes Aandsevners Ligevægt og hidført en Sindssygdом, der har gjort det tilraadeligt at anvise hende et stille og afsides liggende Opholdssted som Søborg. Muligen er hun tilsidst indtraadt som Lægsøster i Esrom Kloster og der afgaaet ved Døden, som det synes, den 20de Februar 1374¹⁸⁶. Under alle Omstændigheder blev hun begravet i Klosterkirken her, hvor der ogsaa skulde læses Sjælemesser for hende, og hvorfra Dronning Margrethe senere fik pavelig Tilladelse til at flytte ogsaa hendes Lig til Sorø, uden at det dog er afgjort, om denne Beslutning, saaledes som Tilfældet var med Hensyn til Valdemars Lig, nogensinde kom til Udførelse¹⁸⁷.

Vide vi efter det Anførte Lidet eller Intet om Kong Valdemar i hans Forhold som Ægtefælle, saa er det Samme desværre Tilfældet med Hensyn til Alt, hvad der

angaar hans senere private eller personlige Forhold. Der er os ikke opbevaret noget Billede af ham eller endog blot nogen Antydning om hans Ydre, og det er ogsaa kun forsvindende, hvad der foreligger til at faa et Indtryk af hans Tilbøjeligheder, Idrætter eller Levevis som Menneske. Det hedder, men uden at Saadant støttes paa nogen samtidig Efterretning, at han elskede Sang og Musik, at han satte Pris paa Digtekunst og Historie, forsaavidt der efter Datidens fattige Lejlighed kunde være Spørgsmaal om disse, samt at han var den sidste af Danmarks Konger, der drog islandske Sagamænd og Skjalde til sit Hof¹⁸⁸. Af den ovenomtalte Nidvise om ham, der blev sungen paa Gulland i Aarhundreder efter Øens Erobring af Valdemar, tør man derhos maaske uddrage den Slutning, at han selv dyrkede Tonekunsten, idet Visen lader ham spille paa Luth. At Sagnet gjør ham til en vældig Jæger, have vi allerede berørt, og ligesom det er umiskjendeligt, at han fra Fædrene havde arvet den normanniske Lyst til at færdes vide og se sig omkring i fremmede Lande, saaledes tør det ogsaa sluttes, at han satte Pris paa Ridderspil og Vaabenleg. Skulle vi udkaste et Billede af hans Personlighed, maa vi saaledes holde os mere til Kongen end til Mennesket, idet vi samle sammen til et Hele de enkelte Træk, der i saa Henseende kunne udledes af hans Historie.

Det er da for det Første aabenbart, at Valdemar af Naturen maa have været begavet med en skarp Forstand, en klar Dømmekraft og en fin Iagttagelsesgave, der gjorde, at han sjelden tog fejl af Forhold eller Personer, naar de laa ham paa nogenlunde nært Hold, og som oftest var i Stand til at aflure disse saavel som hine enhver Side, der kunde stille dem blot for hans Angreb. Med disse

Egenskaber forbandt han en rastløs og ihærdig Virkelyst, der aldrig trættedes eller sløvedes, en Lethed og Spændighed i Sindet, der holdt ham oppe under Modgang og Prøvelser, en Seighed og Udholdenhed i at forfølge sit Maal, som først svigtede, da Alverden syntes at sammen-sværge sig imod ham. Derfor kunde han vel gaa af Vejen for en Fare eller Hindring, men i Reglen kun for at omgaa den, sjelden for ved den at lade sig bevæge til at opgive Endemaalet. Han havde derhos et aabent Blik for, hvad der lod sig udrette med Penge, og hvorledes Penge, naar man kun omgikkes dem fornuftig og husholderisk, avlede andre Penge. I det Hele forstod han grant Hemmeligheden ved, hvorledes det i og for sig Smaa ved en Forening af Tid, Klogskab og Anstrængelse efterhaanden kan voxe op til noget Stort, og medens han vel ikke kan frikjendes for, at hans megen Syslen med Penge tilsidst gav hans Blik derpaa en skjæv Retning, saaledes at han i sine modnere Aar synes at have eftertragtet dem ogsaa for deres egen Skyld, saa turde han iøvrigt ingenlunde have set sig nærsynet paa det Smaa, idet hans politiske Blik tvertimod bestandig beholdt en saa udstrakt Synsvidde, at den maaske endog nu og da har fristet ham til at tabe det Nærmere af Sigte for at gribe efter det Fjernere. At Valdemar kunde bie med Udførelsen af sine Planer, indtil det belejlige Øjeblik syntes at være kommet, have vi allerede berørt paa sit Sted i det Foregaaende, hvor vi omtalte Betydningen af hans Tilnavn. Men han kunde ogsaa tie, han snakkede ikke af Skole om sine Planer, og var der overhovedet Nogen, som med hans Venskab tillige havde hans fulde Fortroelighed, saa har det neppe været andre end Hertug Erik af Sachsen-Lauenborg. Idet han saaledes væsentlig var

henvist til at stole paa sig selv og med Bevidstheden om det høje Maal, han ved sin Regerings Tiltrædelse turde have sat sig, vistnok forbandt en Følelse af sin egen Overlegenhed over sine Omgivelser, vaktes naturligen en Ulyst hos ham til at lade sig hemme i sin Virksomhed ved Forskrifter, der bandt ham til at høre og følge Andres Raad, og en Smag for et uindskrænket Enevælde, hvoraf han da ogsaa i Virkeligheden var i Besiddelse den største Del af sin Regeringstid.

I Valget af de Midler, han benyttede til sine Planers Fremme, var han ikke nøjeregnende, naar de kun førte til Maalet. Kunde Penge hjælpe, var han lige saa rundhaandet i at give dem ud som til andre Tider ivrig for at samle dem; lod Gjenstanden for hans Attraa sig vinde med væbnet Haand; betænkte han sig ikke paa at slaa til, og hvor han hverken kunde aabne sig Adgang ved Guld eller hugge sig igjennem med Sværdet, der forsmaaede han ikke at liste sig igjennem. Fik hans Politik herved stundom et Præg af en vis Underfundighed, bør hans Færd i saa Henseende dog billigvis maales med hans egen Tidsalders Maal, thi om han end i enkelte Retninger kunde siges at være forud for denne, saa var og blev han dog i det Væsentlige kun et Barn af det 14de Aarhundrede. Og dette Aarhundrede, der endnu i det Udvortes bar Riddertidens Præg, havde med dennes brændende Tro og opløftende Begejstring ogsaa tabt Agtelsen for Ordets og Løftets Hellighed. Overalt i Evropa hørte det til Dagens Orden, at Fyrster og Stormænd i Guds og alle Helliges Navn afsluttede Forlig og Overenskomster, der indleddes med de frommeste Talemaader og sikredes ved Eder, Forlovere og Segl for Dagen efter hensynsløst at brydes, og ikke mindst var dette Tilfældet

i Tydskland, hvor Kong Valdemar var opvoxet og havde modtaget sin Uddannelse til det Hverv, han senere skulde overtage. Og hvor hensynsløs og rænkefuld var ikke den Politik, ved hvilken Danmarks Naboer inden Valdemars Thronbestigelse havde tilranet sig det ene Stykke af Riget efter det andet og efterhaanden bragt det til Randen af Afgrunden! I alt Fald ligeoverfor saadanne Modstandere ladet det sig forklare, om maaske ikke forsvare, at Valdemar ikke tog det saa nøje med Valget af sine Midler, at han satte Magt mod Vold, List mod Svig — kort udfægtede Kampen imod dem med lige Vaaben. Er der overhovedet Træk af Valdemar Atterdags Færd som Konge og Statsmand, som fra et moralsk Synspunkt ikke lade sig billige, saa tør dog Beskaffenheden af Hensigten og Formaalet med hans Stræben overhovedet ikke heller ganske lades ude af Betragtning, hvor villig vi end iøvrigt skulle indrømme, at Hensigten lige saa lidt i Politiken som ellers helliger Midlet, og at der i det Hele ikke for Staterne og deres Styrere tør opstilles nogen anden Morallov end for Menneskelivet i Almindelighed. Og hvad var hans Formaal? Herpaa kan Svaret ikke være tvivlsomt, saa vist det overhovedet er muligt fra et Menneskes Handlinger at slutte til hans Bevæggrunde. Hans Opgave var fra første Færd at frigjøre Danmark fra Fremmedherredømmet og gjengive sit Folk dets Fædreland i dets oprindelige Udstrækning, og et skjønnere Maal kan visselig ingen Fyrste stille sig. Man indvende ikke her imod, at det dog altid bliver uvist, om Valget af en sliq Opgave ej maaske var begrundet, ikke i ren og uegenlyttig Fædrelandskjærlighed, men kun i Hensynet til hans egen og hans Slægts Magt og Glans. Thi efterat Døden havde berøvet ham hans eneste tilbageværende Søn, og han

saaledes stod som den sidste Mand af sin Stamme, kunde der i alt Fald ikke være Tale om, at dynastiske Hensyn skulde være Drivfjedren i hans Politik, og til Tiden, efterat han havde lidt dette Tab, hører dog saavel Fuldendelsen af den fynske Øgruppes Udfrielse fra Fremmedherredømmet som Nørrehallands Gjenerhvervelse og fornemmelig den klogt anlagte og ihærdig gennemførte Plan til Sønderjyllands Gjenforening med Riget. Vi tro derfor, at den Ros ikke kan frakjendes Kong Valdemar, at han var i Besiddelse af den i hans Tid og blandt hans Omgivelser sjældne Følelse, en sand og uegennyttig Fædrelandskjærlighed, vi tro; at det var denne Følelse, der var Hoveddrivfjedren til 35 Aars ufortrødne Anstrængelser, som det skyldtes ej alene, at Danmark ikke allerede for et halvt Aartusinde siden udslettedes af Rigernes Tal for at opløses i et større eller mindre Antal tydske Smaafyrstendømmer, men ogsaa, at det endnu et Par Aarhundreder efter hans Tid hævdede den første Plads blandt Nordens trede Riger ¹⁸⁹.

Spørges der nu til Slutning, om Samtidens og den nærmeste Eftertids Opfattelse af og Dom over Kong Valdemar stod i det rette Forhold til det Billede, vi her have udkastet af hans Personlighed som Konge og Statsmand, da kan Svaret ikke blive Andet end et ubetinget Nej. Der er Fyrster, som uden nogen sand og blivende Fortjeneste af Folk og Rige blot i Kraft af en vindende privat Personlighed erhverve deres Undersaatters Kjærlighed i levende Live og et velsignet Minde iblandt dem efter deres Bortgang. Der er andre, som selv med de største og uomtvisteligste Adkomster til et Folks Taknemmelighed og Paaskjønnelse ikke høste Andet end Kulde eller endog Had, fordi Tidsforhold og Omstændigheder

ikke tillade dem at fare med Lempe, men tvertimod nøde dem til i mange Henseender at optræde skaansels- og hensynsløst og til at paalægge Undersaatterne Byrder, Savn og Anstrængelser. Valdemar Atterdag hørte til det sidste Slags Fyrster, og med Undtagelse af Kristjern II har vel neppe nogen dansk Konge i det sidst svundne halve Aartusinde været Gjenstand for saa meget Had som netop han — et Had, der har gjort sit Bedste for at tilføje og besudle hans Minde. Der er, som vi i det Foregaaende lejlighedsvis have antydnet, neppe nogen Forbrydelse eller Nederdrægtighed ligefra Falsk til Giftmord, som jo uden Skin af Bevis er bleven paaløjet Kong Valdemar, og baade i Tydskland og Sverig har man i lange Tider overbudt hinanden i deslige grundløse Paafund. Var dette nu dog kun Tilfældet med Krønikeskrivere i de nævnte to Lande, med hvilke Valdemar stod i saa megen fjendtlig Berøring, fik det endda være, og han havde i saa Henseende kun maattet dele Skæbne med sin Samtidige Kong Magnus Eriksøn, hvis Eftermæle det først er lykkedes den allernyeste Tids historiske Forskning at befri for det Smuds, hvormed upaalidelige Krøniker frivillig eller ufrivillig have bedækket det. Men ogsaa hos sit eget Folk høstede Kong Valdemar nok af Had og Misgjendelse. Dette har nu ikke alene været begrundet deri, at Valdemar stod paa Overgangen mellem to Tidsaldre — en Stilling, der altid er mislig for Samtidens Dom over en historisk Personlighed — og tilmed i mange Henseender var ilet et godt Stykke forud for de fleste af sine Samtidige ud af Middelalderen og hele dens Forestillingskreds og ind i den nyere Tid. Det har vistnok tillige for en Del ligget i, at hans rent menneskelige Personlighed neppe just var egnet til at skabe Kjærlighed. Der

har aabenbart ofte været noget Stolt og Bydende i hans Fremtræden, stundom vel ogsaa en kold og forstandig Overlegenhed, der, om den end parredes med et ejendommeligt Vid eller Lune, dog ikke var egnet til at udøve den uimodstaaelige Tiltrækning, som en Smule godmodig Nedladenhed hos Fyrsten altid er i Stand til at skabe. Om Stormændene, paa hvem dog hans hele ejendommelige Personlighed turde have øvet en vis bedaaende Indflydelse, siden de efter enhver Udsoning paany synes at være traadt i et personligt Omgangsforhold til ham — om de havde Øje for det Ædle og Store i hans Stræben og Planer, for, at Fædrelandets Velfærd og Anseelse dog, som vi ere tilbøjelige til at tro, var det sidste Øjemed for alle hans Anstrængelser og Kampe, faar staa hen. Og, om de end havde det, saa greb hans Foretagender tit saa mægtig ind i deres særlige Standsinteresser, som største Delen af dem vare vante til at sætte over det Heles Tarv, at det lader sig forklare, om deres Følelser for ham efterhaanden kom Uvilje og Had nærmere end Kjærlighed. Hvad den store Hob angaar, er det i hvert Fald afgjort, at den ikke var i Stand til at gennemskue eller havde tilbørlig Sans for, hvad der var hans Livs Opgave, men kun følte, at han stillede store Krav til den og var hensynsløs stræng i at fordre dem fyldestgjorte. Hos hine som hos denne fik han saaledes Tilnavnet den Onde, og to af de dygtigste, virksomste og i manges Henseende mest velsindede Konger, Danmark har havt, have saaledes maattet bære dette lidet misundelsesværdige Tilnavn.

Dette Navn og de Følelser, der havde skabt det, tilhyllede gennem mange Slægtled Bevidstheden om Kong Valdemars store og uvisnelige Fortjenester, om der end

gjennem de forskjellige baade samtidige og noget yngre Krøniker, der iøvrigt ere prægede af Uvilje imod ham, fremlyser en næsten ufrivillig Anerkjendelse af, at det var ham, der mandelig havde udfriet Landet af Tydskernes Vold. Allerede hos Arild Huitfeld, hvis Danmarks Riges Krønike udkom i Aarene 1595—1604, raader der dog en i det Hele mere skjønnsom Opfattelse af Kong Valdemar. »Hand vaar« — siger han — »særdelis tilskicket aff Gud igien at bringe dette Rige til Rætte. Aff hans Natur vaar hand strenge oc haard, Gierig oc Igienholdig oc derfor bleff kallet Kong Woldemar den onde, men den Tid fordret sligt. Hand tog Riget pansæt, forvustet, forkortet, forringet, men lod det efter sig forbedret, forvidet oc udi god Stand, udi det hand udløste de Holster oc flyde Skaane oc begge Hallinde under Riget igien. Hans Adel oc Undersaatte vaare hannem nogen gange oprørisk faare oc haffuer icke kund lidt, at hand ofte hanlet imod deris Privilegier, brugte oc besuæret dem oc deris Tienere udi Krig. Hand vaar begaffuet med naturlig Visdom oc Forstand, haffde oc aff Forfarenhed, huad der hørde til Regering, saa var hand oc driffuende oc en durrig Mand til huad hand skulde giøre oc dertil sparede ingen Flid«¹⁹⁰. Omtrent 130 Aar senere udtaler Ludvig Holberg sig i sin Dannemarks Riges Historie saaledes om Kong Valdemar: »Hvad man end kand sige om denne Konges Qualiteter, saa vare de saadanne, som just behøvedes paa de Tiider, da det Kongelige Huus var geraadet udi yderste Foragt og Riget deelt udi mange Parter, saa at dér behøvedes usædvanlige og undertiden violente Midler til at læge de Saar, det var inficeret af ligesom af en Gangrene og Forraadnelse. Naar man derfor dette altsammen nøye

betragter, kand man sige, at han har været en af de største og nyttigste Konger udi Dannemark, ja et bekvemt Instrument, som Himmelen havde dannet til at sætte dette forfaldne Rige paa Fode igjen og at rædde Nationens Ære, ja at hans Navn bør aldrig uddøe udi Danske Folks Minde, og at han med Billighed har fortient at kaldes det Danske Riges Restaurator og Fornyer.« Og paa et andet Sted udbryder han paa sin skjemtende Vis: »om det stod til mig at kanonisere, da kanoniserede jeg heller Kong Waldemar end Knud den Hellige« ¹⁹¹. Den lærde og skarpsindige Historieforsker Hans Gram bidrog ved sine i Aaret 1750 offentliggjorte »Forbedringer til Kong Woldemar Christophersøns Historie« end yderligere til at stille Valdemar Atterdag paa den Plads i Danmarks Historie, der med Rette tilkom ham. Siden den Tid har der hos os i det Hele taget snarere været Tilbøjelighed til en noget ensidig Forgudelse af hans Minde end til det Modsatte, medens derimod fremmede og da særlig svenske og tyske Forfattere lige indtil vore Dage paa faa Undtagelser nær vedblivende have set Kong Valdemar og hans Færd gennem de nationale Fordømmes og Lidenskabers farvede Briller. For vort Vedkommende har det været Opgaven i det Skrift, der nu lider mod sin Slutning, saa lidt som muligt at lade os hilde af nogen forudfattet Mening enten i den ene eller den anden Retning, men ærlig og uforbeholdent at udfinde og fremstille Sandheden, og have vi end søgt at undskylde hans Fejl, saa have vi dog ikke lagt Dølgmaal paa dem. Men ogsaa vi ere havnede i den Overbevisning, at faa af Danmarks Konger have gjort sig saa fortjente af Fædrelandet som den Fyrste, med hvem Valdemarernes

hæderkronede Navn forsvinder af den danske Kongerække, ret som om Forsynet ikke vilde, at dets Glans senere skulde plettes af nogen Uværdig. Ogsaa vi tro, at han med alle sine Fejl har Krav paa, at ingen dansk Mand eller Kvinde med aabent Hjerte for sit Fædrelands Ve og Vel uden dyb Ærefrygt, Beundring og Taknemmelighed kan nærme sig det simple Gravsted i Sorø Kirke, der nu i et halvt Aartusinde har omsluttet de jordiske Rester af Kong Valdemar Atterdag.

Anmærkninger og Henvisninger.

Til første Bog.

1) Hun er hidtil som oftest kaldet Agnes, men i Geheimearkivets Diplomatarium findes der et Brev, dat. 21 Sept. 1326, ved hvilket Hertug Valdemar stadfæster Ribe Kapitels Friheder med Hensyn til dets Jordegods, og ved hvis Udstedelse hans Moder var med som Vidne, og heri kaldes hun »ducissa Alheyde«.

2) Detmars Chronik herausgegeben von Grautoff I. S. 211.

3) A. Huitfeld Danmarckis Rigis Krönicke (Fol. Udgave) I. S. 410 f., jvfr. Detmar I. S. 212, G. F. Sartorius Urkundliche Geschichte des Ursprungs der deutschen Hansa herausgegeben von J. M. Lapenberg II. (Urkunden) S. 301 f., Urkundenb. d. Stadt Lübeck II. S. 329 f.

4) P. A. Munch Det norske Folks Historie; anden Hovedafd. I. S. 17.

5) Aarsberetninger fra det kgl. Geheimearchiv II. S. 9 ff.

6) Urkunden-Sammlung der schleswig-holstein-lauenburgischen Gesellschaft für vaterländische Geschichte II. S. 417, Detmar a. St. S. 213.

7) C. G. Styffe Bidrag till Skandinaviens historia ur utländske arkiver I. S. 2 ff. og S. 6 f., Meklenburgisches Urkundenbuch VI. S. 418 ff., O. S. Rydberg Sverges Traktater med främmande Magter I. S. 418—25, hvor alle herhenhørende Breve ere samlede.

8) Styffe Indl. S. IX. Rydberg a. St. I. S. 434.

9) G. C. F. Lisch Urkunden-Sammlung zur Geschichte des Geschlechts von Maltzahn I. S. 368, Hvitfeld I. S. 419. Mehl. Urk. buch VII. S. 38 f., smlgn. S. 30 f., Fabricius Urk. z. Gesch. Rügens IV. 4; S. 67 f.

10) P. F. Suhm Historie af Danmark XII. S. 348 ff.

11) Munch a. St. S. 52.

12) Continuatio chronici Danorum et præcipue Sialandiæ ab 1308 ad 1357 i Scriptores rerum Danicarum VI. S. 522, Detmar S. 214.

13) Hvitfeld S. 424. Naar iøvrigt H. lader baade Erkebisp og Ludv. Albertsøn have været i »aabnbare« Forbund med Knud Porse ved denne Lejlighed, da hænger dette — bortset fra, at det ogsaa af andre Grunde er usandsynligt — kun daarlig sammen med, at han hidleder deres fjendtlige Holdning mod Kristoffer af Skattepaalæget 1323, medens Kn. Porses Tog baade efter Detmar og den anførte paalidelige Krønike i S. R. D. forefaldt 1322. Noget Andet er det, at de vistnok i Smug ikke have været uden al Forbindelse med ham.

14) Mehl. Urk. buch VII. S. 114 ff., Hvitfeld S. 421, Suhm XII. S. 68.

15) Diplomatarium Suecanum utg. af B. E. Hildebrand III. S. 708 ff.

16) Hvitfeld S. 423.

17) Smstds. S. 425.

18) S.-H.-L. Urk. II. S. 57 ff., 59 ff., 61.

19) Detmar S. 219.

20) Hvitfeld S. 428.

21) Suhm XII. S. 107.

22) S.-H.-L. Urk. II. S. 161 ff.

23) Scr. rer. Dan. VI. S. 522, Detmar S. 221.

24) Uanset Udtrykkene hos Detmar a. St.: »Dar (paa Falster) ne wolde ene nemant laten«, maa Kristoffer dog have holdt sig c. 8—14 Dage paa det faste Nykjøbing Slot. Herfra ere nemlig de strax nedenfor nævnte Diplomer udstedte den 3 og 5 Maj, og umiddelbart i Fortsættelsen af det nys Anførte siger Detmar: »dar blef he mit angeste bet in de wekene to pinxsten, do seghede he over to rostoke«. Pinsen faldt 1326 paa den 11 Maj og inden den 14 Maj var Kr. i Ribbenitz, jvfr. Mehl. Urk. buch VII. S. 365. Hos Suhm og endnu mere hos Hvitfeld er, som Munch allerede har gjort opmærksom paa, Kronologien aldeles forvirret.

25) Jvfr. Diplom af 5 Maj 1326 i Mehl. Urk. buch VII. S. 364, hvoraf ses, at der den 20 Marts i Vordingborg har været ført Forhandlinger og truffet Aftaler mellem Kristoffer paa den ene Side og Herrerne af Meklenborg og Werle paa den anden Side.

26) Lisch a. St. S. 401 ff., 406 ff. Mehl. Urk. buch VII. S. 358—364.

27) Suhm XII. S. 429, Lisch a. St. S. 421 ff., Mehl. Urk. buch VII. S. 383.

28) Scr. rer. Dan. VI. S. 522 f., Detmar S. 222.

29) Mehl. Urk. buch VII. S. 378 ff. Hypotesen om den strax efter i Texten antydede Fordeling af Møn og Falster mellem Pant- haverne støttes ikke alene ved Besiddelsesforholdene, saaledes som vi vide disse vare 1344, men ogsaa derved, at Detmar S. 221 ligefrem allerede lader Kristoffer forlene »den van Mekelenborch« med Møn

og »den van Wenden« med Falster. Denne sidste Omstændighed tyder ogsaa hen paa, at Fordelingen maa være sket kort efter Pant-sættelsen, idet man i Lybek, hvor man kjendte de faktiske Besiddelsesforhold, men ikke de Diplomer, hvorpaa disse støttede sig, har opfattet Forholdet saaledes som af Detmar anført.

30) Detmar S. 223 f.

31) Aarsberetn. fra Geh. Arch. II. S. 11 ff.

32) Scr. rer. Dan. VII. S. 355 ff., S.-H.-L. Urk. II. S. 64 ff. Naar jeg i Texten aldeles ikke har omtalt den saakaldte constitutio Valdemariana, beror det derpaa, at jeg anser Spørgsmaalet herom for fuldstændig uddebatteret og Ikketilværelsen af hint Aktstykke bragt til en saadan Sandsynlighed, som overhovedet er muligt med Hensyn til et sligt Spørgsmaal. Jvfr. som det sidste afsluttende Indlæg fra dansk Side: E. C. Werlauff Om Constitutio Waldemari i Antislesvigholstenske Fragmenter Nr. 7.

33) Detmar S. 223, Hvitfeld S. 434 ff., jvf. J. Kinch Ribe Bys Hist. og Beskr. indtil Reform. S. 162 og Munch a. St. S. 86 Anm. 2. De to skaanske Herreder nævnes vel først 1329 i Knud Porses Eje (Hvitfeld S. 445), men det turde være sandsynligt, at de allerede ere fulgte med Sønderhalland 1326.

34) Reg. dipl. Dan. Nr. 1986, 1991, 1994, 2002, 2004, 2012.

35) Lisch a. St. I. S. 421 ff., 434 ff., Mekl. Urk. buch VII. S. 564 ff., Sartorius II. S. 315 f., S.-H.-L. Urk. II. S. 67 f., jvfr. F. W. Barthold Geschichte von Rügen und Pommern III. S. 198—220, samt Pommersche und Rügische Geschichtsdenkmäler, herausg. v. Kosegarten I. S. 363 f.

36) Hvitfeld S. 441 f.

37) L. Helveg Den danske Kirkehistorie indtil Reformationen II. S. 88.

38) Scr. rer. Dan. VI. S. 523, Hvitfeld S. 440. De to anførte Kilders Tyslundbro kan neppe være noget Andet end det i Texten nævnte Sted. Naar iøvrigt Detmar S. 226 samtidig med den her omhandlede Begivenhed — Høsten 1328 — lader Jyderne gjøre et Angreb paa Gottorp og i Gerts Fraværelse blive slaaede tilbage af Grev Johan, da synes denne Beretning saa usandsynlig, at det vistnok tør antages kun at være det den følgende Høst afholdte Slag ved Slesvig, som her gaar igjen for tidlig.

39) Hvitfeld S. 442, S.-H.-L. Urk. II. S. 171 f. — Om Betydningen af en Mand med Hjelm se Det kjøbenhavnske Vidensk. Selsk. Skr. IV. S. 79.

40) Lüb. Urk. buch II. S. 450 ff., Suhm XII. S. 162, 166.

41) Hvitfeld S. 443.

42) Detmar S. 227, Scr. rer. Dan. VI. S. 523, Hvitfeld S. 444. Kronologien er ogsaa her forvirret i de to sidstnævnte Kilder. Et Korrektiv i saa Henseende haves for det Første i de Diplomer, der

vide, at Valdemar endnu den 1 og 18 Juni var i Sjælland og der optraadte som Konge (Suhm XII. S. 180). Dernæst i Kong Kristoffers den 10 Juli i Lüttekenborch udstedte Brev (S.-H.-L. Urk. I. S. 235). Fremdeles i Grev Johans den 28 Juli ved Stafsclenorsund (sandsynligvis Bøtø Nor paa Falster) udstedte Brev (Dipl. Svec. IV. S. 118, jvfr. K. Koppmann Stafsclenorsund i Hansische Geschichtsblätter Jahrg. 1873 S. 156 ff., sammenholdt med S. 209 f.) og endelig i Kristoffers Brev ang. Estland af 21 Sept. 1329, der er udstedt i Kbhvn. (Suhm XII. S. 182, F. G. Bunge Liv- Esth- und Kurländisches Urkundenbuch II. S. 243 f.). — Med Hensyn til Spørgsmaalet om, hvem der kan have frarevet Herrerne af Werle Falster, turde der maaske gættes paa Knud Porse, som havde berøvet dem deres sjellandske Besiddelser, og mod hvem de netop paa samme Tid synes at have næret en meget forbitret Stemning, jvfr. Diplomet hos Hvitfeld S. 443.

43) O. Nielsen Kjøbenhavns Diplomatarium I. S. 68^f.

44) Scr. rer. Dan. VI. S. 523.

45) H. Sudendorf Urkundenbuch zur Geschichte der Herzöge von Braunschweig und Lüneburg VII. S. 220.

46) Th. Gheysmeri Compendium historiæ Danicæ i Scr. rer. Dan. II. S. 391. Hvitfeld (S. 444) lader dem ved denne Lejlighed udfri den unge Kong Erik af sit Fængsel, men kun for at sende ham »over til de andre Danmarks Raad i Skaane og Sjælland at gjøre dem en tilbørlig Forvaring«. At saa ivrige Venner af Kongehuset som de to Bisper efter først at have befriet Kongen paany skulde give ham i hans Modstanderes Vold, er saa urimeligt, at den hele Beretning aabenbart beror paa en ren Fejltagelse. Da Gert var bleven forlenet med Sønderjylland samt Ludvig Albertsøn og Lavrids Jonsøn belønnede paa anden Maade, er vistnok Pantsætningen til dem af Haderslev Slot bortfalden, og Kong Erik, der af Diplomet hos Hvitf. selv (S. 446 f.) ses særlig at have været betroet Ludv. Albertsøn »paa Danmarks Riges Vegne«, overført til et af dennes Slotte i Kongeriget. Paa denne Maade er han da kommen i Hænderne paa Hr. Ludvigs Arvinger, der ved det nysanførte Forlig overgave ham til Grev Johan.

47) Detmar S. 228, Scr. rer. Dan. II. S. 391.

48) Hvitfeld S. 445 ff., jvfr. Anm. 46.

49) Hvitfeld smstds.

50) Lisch a. St. I. S. 450 ff., Bunge a. St. II. S. 244 ff. (hos Suhm XII. S. 344 ff. fejlagtig dateret fra 1321).

51) Denne yderst vigtige Traktat er fuldstændig trykt hos Lisch a. St. I. S. 456 ff. og derefter i S.-H.-L. Urk. II. S. 175 ff.

52) Detmar S. 227, jvfr. ogsaa den nysanførte Traktat. Smlgn. S.-H.-L. Urk. II. S. 174.

53) Hvitfeld S. 449.

54) S.-H.-L. Urk. II. S. 75 ff.

55) Hvitfeld S. 451 f., jvfr. Kinch a. St. S. 168 f. Der er vistnok aldeles ingen Grund til med Munch (a. St. S. 120) at sætte Bestemmelsen om Pantsættelsen af det meste af Nørrejyland i Forbindelse med det af Detmar (S. 228) omtalte Fredsbrud mellem Kristoffer og Johan i 1330. Det er langt naturligere at antage, at det har været en Betingelse med ved Forliget i Ribe, uanset at det ikke er optaget i det Diplom, vi have, og som udelukkende kun angaar Forleningen, og under alle Omstændigheder giver Detmar ikke mindste Anledning til at antage noget Andet. Med Hensyn til Spørgsmaalet om Varde Syssel jvfr. min Afhandling i Historisk Tidsskrift 4de Række IV. S. 174 f.

56) Vidensk. Selsk. Skr. VII. S. 548 f.

57) Utrykt Brev, udstedt i Rendsborg den 24 Sept. 1331, i Geheimearkivets Diplomatarium.

58) C. L. E. Stemann Geschichte des öffentl. und Privatrechts des Herzogth. Schleswigs III. S. 3 f.

59) Scr. rer. Dan. II. S. 391, Hvitfeld S. 451, T. A. Becker De ældste danske Arkivregistraturer I. S. 97. Ved et Brev af 27 Nov. 1330 tilstaa Petrus Jonson, Nicholaus Michilson og Petrus Quighæ at skyldte Kristoffer II »quadraginta marchae puri argenti sub pondere Coloniensi vel quadraginta lagenae butiri boni« og forpligte sig til at betale ham det paa Skanderborg »in dominica mediae quadragesime proxime futura«. Dipl. Svec. IV. S. 188.

60) Scr. rer. Dan. VIII. S. 542.

61) Suhm XII. S. 207 ff.

62) Dipl. Svec. IV. S. 223, Pavebrev i Ny kirkehist. Samlinger IV. S. 207 f.

63) Pavebreve smstds. S. 203 ff., 212.

64) Trykt bl. a. St. i Scr. rer. Dan. VI. S. 551 ff. — Med Hensyn til Ordet »Sønderjylland« i 7de Vers af den strax nedenfor meddelte partielle Oversættelse af det omhandlede Digt bemærkes, at Originalen som et poetisk pars pro toto har Gottorp (Guttrup); men da der selvfølgelig sigtes til den 1326 Grev Gert meddelte Forlening paa hele Sønderjylland, har jeg ikke taget i Betænkning at benytte selve dette sidste Ord.

65) Detmar S. 229. Ifølge Brev af 10 Avg. 1330 bevidner Kristoffer II, at Grev Gert er Forlover for ham »pro compositione inter nos et dictum comitem Johannem ordinata«, og lover at holde ham skadesløs. (Geheimearkivets Diplomatarium.)

66) Hvitfeld S. 453 f.

67) Detmar S. 232 f., Hvitfeld S. 454.

68) Suhm XII. S. 383 ff., S.-H.-L. Urk. II. S. 82 ff.

69) Scr. rer. Dan. VI. S. 523.

70) Den store Tvist om Kristoffers Dødsdag og Dødsaar var allerede med stor Skarpsindighed løst af F. H. Jahn i Skand. Litt. Selskabs Skrifter XXII. S. 418 ff. til Fordel for, hvad i Texten er anført. For Aarets Vedkommende maa den Smule Tvivl, der endnu kunde være tilbage, anses fuldstændig hævet, jfr. Munch a. St. S. 121 Anm. 3.

71) Detmar S. 234, Hvitfeld S. 456, Suhm XII. S. 228 f. Om Overenskomsten i Kalmar se Rydberg a. St. I. S. 534 ff.

72) Brev af 9 Avg. 1332 i Dipl. Svec. IV. S. 279.

73) Rydberg a. St. I. S. 544.

74) Detmar S. 235.

75) Dipl. Svec. IV. S. 288 ff., Rydberg a. St. I. S. 537 ff.

76) Jvfr. Munch a. St. S. 150 f.

77) Dipl. Svec. IV. S. 647 f.

78) Ældste danske Ark. Reg. I. S. 30, A. L. J. Michelsen Nordfriesland im Mittelalter S. 88 f.

79) Bunge a. St. II. S. 272 ff.

80) Bilag til H. Grams Forbedringer til Kong Woldemar Christoffersøns Historie i Vidensk. Selsk. Skr. IV. S. 201, Suhm XII. S. 245 f. Et Vidnesbyrd om, at ogsaa Kejser Ludvig nærede Deltagelse for Junker Otto, haves i et Brev af 6 April 1334 i Sudentorf Registrum oder merkwürdige Urkunden f. d. deutsche Gesch. III. S. 69 f.

81) Suhm XII. S. 249, Schöppach Hennebergisches Urkundenbuch II. S. 11 ff.

82) Lüb. Urk. buch II. S. 531.

83) Schöppach Henneberg. Urk. buch II. S. 13 f., S.-H.-L. Urk. II. S. 184.

84) Detmar S. 237, Scr. rer. Dan. II. S. 392, Hvitfeld S. 464.

85) Detmar S. 239.

86) Ottos Tilstedeværelse paa Lolland i Foraaret og Sommeren 1334 fremgaar af det i Anm. 81 nævnte Brev og af et Brev i Geheimearkivets Diplomatar. dateret 31 Maj 1334.

87) Om Rejsningen se Detmar S. 239. Hvitfeld henfører S. 463 Ravnsborgs Anlæg til 1334; men har Detmar Ret med Hensyn til den omtalte Opstand paa Øerne og til Tiden, da Grev Johan atter fik Lolland eller — som det efter det i næste Anm. anførte Diplom maa forstaas — en Del deraf i sin Besiddelse, er det sandsynligt, at han først da har anlagt Borgen.

88) Det omtalte hidtil ukjendte Forlig er trykt i Tillæget til nærværende Skrift som Nr. 1.

89) Thorkelin Samling af gamle danske Kirkelove S. 44 ff.

90) Munch a. St. S. 171.

91) Scr. rer. Dan. VI. S. 629.

92) H. C. P. Sejdelin Diplomatarium Flensborgense I. S. 28.

- 93) Lüb. Urk. buch II. S. 622.
- 94) Hvitfeld S. 455, 457. Naar det førstnævnte 'Sted siges, at Hr. Stig blev Hertug Valdemars Marsk, er dette en Fejltagelse, som allerede Suhm har rettet.
- 95) Suhm XII. S. 283, Pavebrev i Ny kirkehist. Saml. IV. S. 223 f.
- 96) Ny Kirkehist. Saml. IV. S. 213 ff., 558 ff., jvfr. Helveg a. St. II. S. 94 ff., Stemann a. St. III. S. 4 ff.
- 97) S.-H.-L. Urk. II. S. 85 f., 179. At Taasinge, som strax nedenfor omtalt, 1337 var i Gerts Besiddelse, ses af Forliget hos Suhm XII. S. 383.
- 98) S.-H.-L. Urk. II. S. 186 f.
- 99) Suhm XII. S. 410 ff., S.-H.-L. Urk. II. S. 190 ff.
- 100) Dipl. Svec. IV. S. 603 f., Suhm XII. S. 404 ff.
- 101) Detmar S. 245.
- 102) S.-H.-L. Urk. II. S. 193.
- 103) F. C. Dahlmann Gesch. von Dänemark I. S. 483 Anm. 4.
- 104) Chronicon Holtzatiae auctore Presbytero Bremensi ed. J. M. Lappenberg S. 66 f.
- 105) Detmar S. 245.
- 106) Det af Gert udstedte Exemplar af Forliget har oftere været trykt, senest i Diplomatarium Flensborgense I. S. 34 ff., hvor nu ogsaa S. 29 ff. det af Hertugen udstedte Exemplar er trykt. Heri skriver han sig: »Wi W. van godes gnaden herthoge van Slesewich«.
- 107) De egentlige Kilder til hele den S. 73 til S. 78 givne Fremstilling ere kun Scr. rer. Dan. II. S. 392, VI. S. 524, Detmar S. 246 ff. og Lüb. Urk. buch IV. S. 90, jvfr. dog ogsaa Scr. rer. Dan. I. S. 395, Chronicon Holtzatiae auctore presbytero Bremensi S. 68 f. og Hvitfeld S. 468. Endelig tør som Kilde vistnok endnu nævnes Kæmpevisen om Niels Ebbesøn, der efter indre Kriterier at dømme baade hvad dens Oprindelse angaar turde ligge Begivenheden særdeles nær og i sine Grundtræk stemme med, hvad der virkelig er foregaaet. De øvrige tarvelige og spredte Data, hvorfra der kan hentes en og anden lille Notits om Niels Ebbesøns Hjemstavn eller desl. ere saa godt som alle berørte og tildels kritisk drøftede i den omstændelige og grundige Indledning til den nævnte Kæmpevisen i Danmarks gamle Folkeviser udg. af S. Grundtvig III. S. 476 ff. Senere har A. D. Jørgensen i sin Afhandling Niels Ebbesøn i »For Ide og Virkelighed« for 1869 S. 371 ff., saavidt skjønnes, med Held søgt at godtgjøre Sandsynligheden baade af, at N. E.s Forehavende har været baseret paa en ligefrem Sammen- sværgelse om at fælde G., og af, at Drabet selv er udført under en formelig Kamp. Derimod er hans Formening om, at Bestemmelsen i Lybek-Forliget om Nørrejylland's Overladelse til Hertug V. skal

betragtes som en Indrømmelse fra Gerts Side, vistnok uholdbar, og jeg kan i det Hele ikke skjønne rettere, end at den Opfattelse af de politiske Forhold omkring Begyndelsen af 1340, som er gjort gjældende i Texten, er bedre begrundet i de forhaandenværende Kilder end nogen af de mangfoldige andre, der efterhaanden ere fremkomne. Naar iøvrigt Detmar S. 246 f. lader Hertug V.s Angreb paa Ribe foregaa før G.s Indfald i Nørrejylland, da er dette vistnok en af de mindre Fejl mod Kronologien, som undertiden kunne paa-vises selv i den ellers mest paalidelige Del af hans Krønike. Det er nemlig aldeles urimeligt at antage, at V., medens G. endnu havde hele sin store Hærmagt samlet i hans Nærhed, skulde have povet en saadan Daad.

Til anden Bog.

1) At Valdemar var den tredje Søn i Rækken, er forlængst godtgjort af Gram a. St. S. 4 f. Med Hensyn til V.s Fødselsaar kan der vistnok ikke med Suhm XII. S. 4 lægges nogen synderlig Vægt paa Stedet i Scr. rer. Dan. VI. S. 627 f. Jeg anser Aaret 1320 for sandsynligst, fordi V., som ovenfor i Texten bemærket, først 1338 træder ud af sin tidligere Dunkelhed og derfor vistnok først i dette Aar er fyldt sit 18de Leveaar, der dengang ligesom nu betingede Indtrædelsen af den personlige Myndighed.

2) Scr. rer. Dan. VI. S. 532, 630 f., jvf. ogsaa smstds. III. S. 272, 564. Naar Hvitfeld intimerer det i Bispekrøniken S. 26 meddelte Brev: »Vi Valdemar den 4 osv.« saa beror dette vistnok kun paa en Skjødesløshed i den danske Gjengivelse af den latinske Original, da V. ikke i nogetsomhelst af de mangfoldige af ham udstedte Diplomer, der ere os opbevarede in originali, skriver sig med noget hans Plads i Kongerækken betegnende Tal. — Medens man tidligere har antaget, at V. selv paa et nu forsvundet Retterthingssigil, af hvilket der findes en Tegning i Geheimarkivet, selv har kaldet sig Waldemarus III (jvfr. Suhm a. St. XIII. S. 761 f.) gaa de særlig Sigilkyndige nu bestemt ud fra, at dette ikke er Tilfældet, og at det, som man har villet læse for III, maa tydes paa anden Maade.

3) Historiske Aarbøger ved C. Molbech I. S. 90.

4) A. D. Jørgensen Erland Kalv og Kong Valdemar i S. B. Thriges Historisk Aarvog 1878 S. 227. Bortset fra, at Tydningen af Ordet »Ter Taghe« i det iøvrigt skjødesløse og upaadelige Chron. Presb. Brem., som den plattyske Kronists Gjengivelse af det højtydske »der Tage«, jo dog kun er en Gisning, og at der med ligesaa megen Føje synes at kunne gættes paa, at hint Udtryk var Kronistens forkvaklede Gjengivelse af det danske »Atterdag«, saa finder jeg det under alle Omstændigheder noget dristigt med J. at antage, at Hvitfeld i Fortællingen om Erland Kalv af egen Op-

findsomhed skulde have gjengivet »Ter Taghe« ved »Atterdage«. Skulde J.s Tydning af »Ter Taghe« overhovedet være rigtig — hvad der, som allerede i Texten bemærket, noget bestyrkes derved, at det af Thomas Gheysmer opbevarede Krønikestykke kalder Kongen »Valdemarus des Daghes« (Scr. rer. Dan. II. S. 393) — forekommer det mig at ligge nok saa nær at antage, at allerede Kong Valdemars danske Samtidige, for hvis Flerhed selvfølgelig hint Udbrud har været uforstaaeligt, have opfattet og gjengivet det som Atterdag, og at dette Ord derefter er blevet tillagt Kongen som Tilnavn og gennem Traditionen bevaret til Hvitfelds Tid.

5) Hvitfeld S. 441, jvfr. Scr. rer. Dan. VI. S. 226, 524.

6) Gram S. 201 f.

7) Frigivelses-Diplomet hos Suhm XII. S. 206. Det er iøvrigt ikke hævet over al Tvivl, at V. har været Krigsfange i egentlig Forstand hos Hertug Barnim, da der ikke med Sikkerhed vides Noget om nogen Fejde, men vel om et spændt Forhold mellem Pommern og Brandenburg paa hin Tid, jvfr. F. W. Barthold Geschichte von Rügen und Pommern III. S. 256.

8) Diplomer hos Suhm XII. S. 409 f. og Bunge II. S. 325 f.

9) Annaler for nordisk Oldkyndighed og Historie for 1860 S. 377 ff.

10) Sudendorf Urk. buch VII. S. 221.

11) Smstds. VII. S. 221 ff.

12) Den førstnævnte af de tre Traktater er trykt først hos Suhm XIII. S. 775 ff., siden i S.-H.-L. Urk. II. S. 103 ff., den anden ligeledes først hos Suhm XIII. S. 782 f. og derefter i S.-H.-L. Urk. II. S. 198 f.; den tredje først, men unøjagtig i Scr. rer. Dan. VII. S. 319 ff., derefter med Revision af Texten i S.-H.-L. Urk. II. S. 200 ff., og endelig saavel i det af Hertug V. (efter Originalen), som i det af Greverne (efter en Vidisse af 21 Febr. 1348) udstedte Exemplar i Dipl. Flensborg. I. S. 39 ff. og 43 ff. Den sidste af de tre nævnte Overenskomster er ikke dateret fra noget bestemt Udstedelsessted, og naar den hos mange Forfattere er anført som udstedt i Sønderborg, hidrører dette vistnok kun derfra, at Vidissen, hvorfra vor Kundskab dertil hidrører, er udstedt sammesteds. — Med Hensyn til den Fremstilling, der i det Følgende er givet af det af Traktaterne af 19 og 21 Maj samt 23 Juni resulterende Retsforhold mellem alle de i Sagen interesserede Parter, henvises i det Hele til min Afhandling i Hist. Tidsskr. 4de Række IV. S. 159 ff., hvor der bl. a. ogsaa udførligt er gjort Rede for den formentlige lokale Udstrækning af hver af de fire Fjerdeparter hvori den Del af Nørrejylland, der ikke strax umiddelbart tilfaldt Kongen, inddeltes.

13) Scr. rer. Dan. VII. S. 366 f., Dipl. Svec. IV. S. 731, V. S. 6.

14) Sudendorf Urk. buch VII. S. 222.

15) Suhm XIII. S. 7, 779 ff.

16) Detmar S. 247, Scr. rer. Dan. I. S. 304, II. S. 393, VI. S. 226, 524, 532, 630.

17) Scr. rer. Dan. I. S. 304.

18) Detmar S. 247: »dat de hertoghe so grot eventurende dor des Koninghes willen dat kerede em manich to groter Dorheit.«

19) Suhm XIII. S. 16 f.

20) Detmar S. 249. Der synes ikke at kunne være Tvivl om, at Beretningerne her og hos Hvitfeld S. 492 sigte til en og samme Begivenhed, uanset at H. sætter Tilfangetagelsen til 1345, og Tidsangivelsen hos D., hvis Hovedkilde — den officielle lybske Krønike — umuligt kunde fare vild med Hensyn til et saadant Faktum, maa ubetinget nyde Fortrinet. At imidlertid Angivelsen om et toaarigt Fangenskab maa bero paa en eller anden Misforstaaelse, fremgaar af det hos Suhm XIII. S. 57 anførte Diplom af 24 April 1342, hvorefter Hertug V. den nævnte Dag var paa fri Fod i Ribe. Og at han allerede i Sommeren 1341 ikke længer var Fange, synes at fremgaa af det nedenfor nævnte Diplom af 1 Sept. s. A., hvor han udtrykkelig nævnes blandt Kong V.s Hjælpere i Krigen.

21) E. Pontoppidan Annales ecclesiæ Danicæ II. S. 157 f.

22) Detmar S. 248, Scr. rer. Dan. II. S. 392, VI. S. 524, Hvitfeld S. 469, 480, 505. Hvor højt jeg end iøvrigt er tilbøjelig til at vurdere Fortsættelsen af den sjellandske Krønike, formaar jeg dog ikke at følge den, naar den sætter Niels Ebbesøns Dødsaar til 1342, men maa i saa Henseende foretrække Angivelsen 1340 baade hos Detmar og i det af Thomas Ghejsmer opbevarede Krønikestykke, og det ikke alene, fordi dette sidste turde være nedskrevet eller afsluttet allerede 1342, men navnlig fordi et Hensyn til samtlige de forhaandenværende politiske Forhold formentlig gjør det saa godt som umuligt at antage, at N. E. og hans Jyder skulde kunne have fortsat deres Kamp mod Holstenerne gennem hele 2½ Aar.

23) Detmar S. 250.

24) Dipl. Svec. IV. S. 724 ff., 726 ff., 729 f.

25) Styffe a. St. I. S. 13 f.

26) Dipl. Svec. IV. S. 730 f.

27) Styffe I. S. 14 f., Mekl. Urk. buch IX. S. 289.

28) Dipl. Svec. V. S. 4 ff., 12 ff.

29) Jvfr. Udtrykkene i det nedenfor Anm. 31 omtalte Diplom, der aabenbart pege hen paa, at der har været meget stærk Spænding mellem Kongen og Greverne, men dog ikke synes, uagtet der er Tale om Hjælpere paa hver Side, med Nødvendighed at forudsætte, at det var kommet til aaben Fejde.

30) S.-H.-L. Urk. II. S. 105 f.

31) Det her refererede Brev af 8 Jan. 1341, der tidligere kun kjendtes af Hvitfelds forkortede Gjængivelse deraf (S. 478), er nu trykt efter Orig. i Geh. Ark. i Tillæget til nærv. Skrift som Nr. 2.

32) Aarsberetn. fra Geheimeark. II. S. 16.

33) Om V.s forskellige Foranstaltninger i den sjellandske Gejstlighedens Interesse se f. Ex. Suhm XIII. S. 27, 38, 64, og Aarsberetn. fra Geheimeark. V. S. 47 f.

34) Kbhvns. Dipl. I. S. 77 f. Naar Kongen i Indledningen (smstds. S. 78) til Diplomet af 11 Febr. 1341 takker Kjøbenhavns Raad og Borgere for udvist Uforsagthed og Troskab, Udtryk, der nærmest synes at tyde hen paa en ham fra deres Side ydet krigersk Hjælp, staa vi med Hensyn til Spørgsmaalet om, hvor og naar saadan Hjælp skulde være ydet ham, ligeoverfor en Gaade, som vi end ikke ved nogen Gætning skulde søge at løse.

35) Lüb. Urk. buch II. S. 655 f., 672 f.

36) Brevet i Kbhvns. Dipl. I. S. 79 ff. Den heri omtalte Marquard af Stove, antager jeg nemlig, er den ældre af dette Navn, der nævnes i de nys citerede Diplomer i Lüb. Urk. buch, og ikke den yngre M. af S., der var Høvedsmand paa Vordingborg.

37) Se Dronning Margrethes Brev af 7 Dec. 1375 hos Suhm XIV. S. 493 ff., og i Kbhvns. Dipl. S. 114, smlgn. S. 79, Scr. rer. Dan. VI. S. 254, 524.

38) Hvitfeld S. 478.

39) Detmar S. 250.

40) I Geheimearkivet haves utrykte Breve udstedte af Hertuginde Ingeborg fra Søborg af 10 Okt. 1331, 13 Dec. 1334 og 9 Okt. 1336; et Brev af 26 Jan. 1340 er uden Stedsangivelse, men angaar Søborg Slots Tilliggende. At Heine Brockdorf var Befalingsmand paa Kallundborg i alt Fald 1342 ses af Lüb. Urk. buch IV. S. 27.

41) Brevet i Kbhvns. Dipl. I. S. 79 ff., hvis Udstedelsestid er ubekjendt, da den ikke angives i den Vidisse af 15 Juni 1341, hvorefter det sammesteds er trykt. Medens man i Almindelighed har antaget, at Søborg allerede tidligere er faldet i Biskop Svends Hænder (jvfr. f. Ex. C. F. Wegener Om Udgravningen af Asserbos og Søborgs Ruiner i Annaler for nordisk Oldkyndighed for 1851 S. 305 f.), anser jeg det for rimeligt, at et Forsøg mod Slottet først er blevet foretaget ved denne Lejlighed, da det var kommet til aabent Brud mellem Kongen og Hertuginde Ingeborg. At Borgen endnu ved hint Brevs Udstedelse ligesaa lidt var i Svends som i Kongens Besiddelse, fremgaar klart af den Sidstes Løfte om at ville fri det ud »a detentione emulorum nostrorum«, medens de dertil knyttede Ord »et ab impetitione domini Arusiensis« antages at sigte til det Kiav, Biskoppen mulig som Borgens tilkommende Erobrer maatte ville gjøre paa at forlenes med den, hvorhos Udtrykkene »dictum castrum S. in magna parte per machinas destructum et forte in maiori destruetur« ligefrem synes at tyde hen paa, at Belejringen af den endnu stod paa. At Forsøget mod Søborg denne Gang glippede, turde bestemt fremgaa deraf, at det ifølge Scr. rer.

Dan. VI. S. 524 først var 1344, at »Dani obtinuerunt castra Kallundborg et Søburgh«.

42) Lüb. Urk. buch II. S. 671 f., Sartorius a. St. II. S. 367 f.

43) Lüb. Urk. buch II. S. 699 ff.

44) Lüb. Urk. buch II. S. 673.

45) Detmar S. 250 f.

46) Smstds.

47) Detmar S. 251.

48) Dipl. Svec. V. S. 63 ff.

49) Detmar S. 252. At intet af de tre Forlig, der i Dipl. Svec. V. S. 65 ff., 77 ff. og 79 f. henføres til 1341, kan vedkomme dette Aar, er allerede antaget af Munch a. St. S. 271 Anm. 4, hvor det første af de nævnte Diplomer henføres til Høsten 1342. Blandt de af M. anførte Argumenter fortjener formentlig det, der hentes derfra, at Grev Johan aabenbart henregnes til Kong V.s Modstandere (jvfr. Ordene: »illas nos regi et ducisse ac omnibus auxiliatoribus ipsorum debemus securare, nominatim Bobslaue et Baroni, ducibus Stetinensibus, amiculis [aabenbart Fejlskrift for avunculis] nostris charissimis, nobili viro comiti Johanni de Holstacia, patruo nostro perdilecto), skarpt at pointeres, idet Johan ikke alene i Efteraaret 1341, men endnu et godt Stykke ind i det næste Aar ses at have staaet i det venskabeligste Forhold til Danekongen (jvfr. navnlig den nedenfor Anm. 53 nævnte Traktat af 17 Febr. 1342). Hertil kommer endnu, at Kong Magnus, der if. Traktaten af 1 Sept. 1341 eventuelt skulde fungere som Opmand i Striden mellem de tvistende Parter, derimod i det første af de ovennævnte i Dipl. Svec. optagne Forlig aabenbart selv fremtræder som Part i den Fejde, der ved denne Overenskomst søges udjævnet. Der foreligger heller ikke mindste Datum for, at han paa nogensomhelst Maade skulde have deltaget i den Fejde, der fandt sin foreløbige Afslutning i Traktaten af 1 Sept. Endelig kan det bemærkes, at Frederik af Lochen, der i det i Dipl. Svec. IV. S. 65 ff. anførte Brev optræder som Befuldmægtiget for Markgreven af Brandenburg, ikke vel kan tænkes at fungere i denne Egenskab i Efteraaret 1341, da han dengang bevislig var Kong V.s Marsk, medens der er overvejende Sandsynlighed for, at han har opgivet sin Tjeneste hos Kongen i Efteraaret 1342, til hvilken Tid jeg er tilbøjelig til at henføre Diplomet. Under disse Omstændigheder kan jeg ikke tiltræde det Raisonnement, som O. S. Rydberg i sit nys udkomne Værk Sverges Traktater II. S. 48 f. opstiller til Forsvar for Diplomets Henførelse til 1341.

50) Beskjærmelsesbrevet for Biskop Jakob er i Overs. trykt hos Hvitfeld Bispekrøniken S. 26 f.

51) Suhm XIII. S. 48.

52) Lüb. Urk. buch II. S. 783, Detmar S. 251.

53) Lüb. Urk. buch II. S. 678 ff., 680 f.

54) Detmar S. 253.

55) Munch S. 269 ff.

56) Fremstillingen hos Detmar S. 253 er uklar. Han lader Frederik af Lochens Følgesvende være sendte Lybek til Hjælp af Kejseren og Markgrev Ludvig »paa deres egen Vinding og Forlis«, men lader dem ikke destomindre marschere til Rostok for derfra at sættes over til Danmark. Det ligger derfor nærmest at antage, at de have været lejede af deres Fører, Kong Valdemars Marsk, til dennes Tjeneste, og at Ridder F. først paa udtrykkelig Anmodning af hans Herres Forbundsfæller Lybekkerne har hjulpet disse til at tugte Holstenerne. — Det væsentligste af, hvad der vides om Frederik af Lochen i hans Forhold til Danmark, findes samlet af W. Møllerup i Hist. Tidsskr. 4de Række IV. L. S. 14 ff.

57) Detmar S. 253, jvfr. Munch a. St. S. 274.

58) Herm. Corneri chronicon i J. G. Eccards Corpus historicum medii ævi II. S. 1062.

59) Uanset at Diplom af 18 Nov. 1343 (jvfr. Brudst. i Kbhvns. Dipl. I. S. 88) kun nævner castrum Köpmannahampn, tør det dog vistnok af Diplom af 2 Avg. s. A. (smstds. S. 89) slttes, at Pantsætningen til Kong Magnus har omfattet alt det i Texten anførte (jvfr. ogsaa Rydberg a. St. II. S. 91 f.), og netop Valdemars Angreb paa Søbefæstningen gjør det sandsynligt, at Pantsætningen til Magnus er gaaet forud for Samme. Vor Kundskab om, at ogsaa Konrad Plessen skal have havt Panteret til Kjøbenhavn m. m., støtter sig kun til en saa sen og usikker Kilde som den svenske Rimkrønike (O. Klemming Svenska Medeltidens Rim-Kronikor I. S. 172), hvor det hedder:

Än varo danske skilloge thessen
Een som heet conradh van Plessen
at betala j kolnisk wikt fryi
iijm [3000] lödhogh mark ok femty
han hade ther till för borgha
[Köpmanna hampns hwss och gorgha] etc.

Men Angivelsen her synes efter sin hele Form at være baseret paa en nu tabt diplomatisk Kilde. Naar Rimkrøniken angiver Konrad Plessens Pantefordring til 3,050 Mark, synes heraf at kunne slttes, at han kun har havt Ret til omtrent Halvdelen af Pantet, siden Kong Magnus i Dipl. af 18 Nov. 1343 siger at have erhvervet samme for 7000 Mark.

60) Jvfr. i saa Henseende det hos K. Höhlbaum Hansisches Urk. buch II. S. 310 f. den 2 Okt. daterede Brev fra Grev Johan, som vi med Udgifveren ogsaa antage at maatte henføre til 1342.

61) Detmar S. 253, Scr. rer. Dan. VI. S. 524, 254, VIII. S. 643, jvfr. Beretningen i Joh. Vitodurani chronicon hos Eccard a. St. I. S. 1866 samt Peder Suchenwirts Werke herausg. von Alois Primmisser S. 54 f., hvor det udtrykkelig hedder: »Da waz der chunikch nicht selber pey«. Ifald min Gisning om Stedet, hvor Slaget leveredes, skulde holde Stik, er Stedbetegnelsen i de to anførte Krøniker i Scr. rer. Dan. VI: »i Kjøbenhavn« (Haffnis) forsaavidt korrekt, som Slaget da kunde siges at have været leveret i selve den Havn, hvorefter Staden havde Navn.

62) Sartorius a. St. II. S. 370 f.

63) Udt. i Register van Charters en bescheiden in het oude archief van Kampen I. S. 29.

64) Detmar S. 253 f.

65) S.-H.-L. Urk. II. S. 108 ff.

66) Lüb. Urk. buch II. S. 692 ff., 696 f.

67) Udat. Diplom i Dipl. Svec. V. S. 65 ff., som her henføres til 1341, men som jeg med Munch (S. 276 f.) anser det for overvejende sandsynligt at hidrøre fra Høsten 1342. Jvfr. iøvrigt ovenfor Anm. 49.

68) De i Dipl. Svec. V. S. 79 f. og 91 f. samt hos Rydberg a. St. II. S. 52 ff. og 55 resp. til 25 Nov. 1341 og 2 Febr. 1342 henførte Dokumenter forekommer det mig, at der er overvejende Grund til at henføre resp. til Tiden efter 25 Nov. 1342 og Tiden henimod 2 Febr. 1343. De af Rydberg for hans Mening om Brevenes Udstedelsestid anførte Grunde ere i det Væsentlige kun byggede paa hans Supposition om, at det hos ham S. 46 ff. aftrykte Diplom er udstedt den 22 Sept. 1341. Munch antager a. St. S. 271 Anm. 4, at de to Breve maa henføres til Aarene 1345 eller 1346 fornemmelig af den Grund, at Kong V. først til den Tid var faktisk Herre over Korsør og Vordingborg Slotte. Herved er imidlertid at bemærke, at den hele Pantsætning ligesom Tilfældet er med den, der indeholdes i V.s ovenfor anførte Brev til de rendsborgske Grever af 8 Jan. 1341, maa antages at indskrænke sig til, at vedkommende Slotsbefalingsmænd, der jo havde aflagt Hyldingsed til V. som retlig Landsherre, af ham fik Ordre til at holde Slottene til Sveakongens Haand. Snarere kunde det tænkes indvendt imod de omtalte Breves Henførelse til resp. 1342 og 1343, at V. ved sin nysberørte Forskrivning af 8 Jan. 1341 allerede paa lige Maade havde disponeret over de to Slotte til Fordel for Greverne. Men for det Første maa hin Forskrivning præsumeres at have tabt sin Kraft ved det senere paafølgte Fredsbrud med Greverne, og dernæst kan det bemærkes, at saafremt jeg skulde have Ret i min nedenfor opstillede Formodning om, at V.s Søn Kristoffer maa være født paa et tidligere Tidspunkt end hidtil antaget, vilde Forskrivningen af 1341 væsentlig have tabt sin reelle Betydning. Sluttelig bemærkes med Hensyn

til den i Texten hævdede Betydning af V.s Sikkerhed i Helsingborg og Lindholm Slotte, at Magnus endnu paa et saa sent Tidspunkt som 1347 ikke ganske havde afgjort sin Gjæld til Danekongen. Jvfr. Dronning Helvigs Brev af 12 Dec. s. A. i Dipl.-Svec. V. S. 740.

69) Detmar S. 255.

70) Scr. rer. Dan. VI. S. 226 f., 524, jvfr. Suhm XIII. S. 84. Beretningen om Nedbrændingen af Helsing Kirke m. m. og om den Nedsabling af Holstenere, der skulde være en Følge heraf, haves vel kun i to Krøniker fra det 16de Aarh., men Beretningen synes efter indre Kriterier at dømme at være øst af en ældre nu tabt Kilde.

71) Brev af 27 Sept. 1343 i Geheimearkivets Diplomatarium. I Udtog hos Suhm XIII. S. 87.

72) Lüb. Urk. buch II. S. 720 f.

73) Dipl. Svec. V. S. 178 ff., 182 f. 183 f.

74) Bunge a. St. II. S. 359 f. 365 f.

75) Dipl. Svec. V. S. 195 ff.

76) Smstds. S. 200—232. Med Hensyn til Fredslutningens Bestemmelse om Kjøbenhavn jvfr. ovenfor Anm. 59.

77) Valdemar maa have været i Aalborg 4 Maj 1343, jvfr. Suhm XIII. S. 65.

78) Scr. rer. Dan. VI. S. 524, jvfr. H. F. Rørdam Bemærkninger om den historiske Kritik i Vidensk. Selsk. Skr. Femte Række, Fjerde Bind IV. S. 398 f.

79) Detmar S. 256. Jeg tror det rigtigst ogsaa med Hensyn til Tidsangivelsen at følge Detmar. Naar den sjællandske Krønike i saa Henseende har 1344, lader begge Angivelser sig iøvrigt meget vel forene, idet den faktiske Bemægtigelse af Kallundborg Slot synes at maatte være foregaaet i Slutningen af 1343, medens den formelle Aftrædelse til Kongen saavel af dette som af Søborg først kan være sket 1344.

80) Scr. rer. Dan. a. St.

81) Beretningen om Slottets og Øens Indløsning fra Grev Johan findes hos Hvitfeldt S. 485, hvor det hedder: »Samme Aar (1343) løste Kong Woldemar fra Greffue Johan, Fredagen for Dominica Misericordiæ Domini, Falster oc Nykiøbing Slot, oc lod Greffue Johan Her Henning Podebusk oc Macarius Bruscowe leddig oc løs, for det Løffte de haffde gjort hannem Nykiøbing Slot oc Falster anlangendis paa Konning Woldemars vegne, dog med den Beskeed, om de bleff manet for hues ulige hannem vaar skeed inden Sonen, vil hand være uforsømmet der udi, saa hans Sone skulde bliffue ubrut«. Allerede det Mislige i den Antagelse, at Kong V. saaledes midt under Fejden med Grev Johan skulde have indladt sig paa Forhandlinger med denne om Indløsningen af Falster, bragte mig tidlig paa den Formodning, at der her maatte foreligge en Mis-

forstaaelse. Denne Formodning bestyrkedes allerede derved, at Hvitfeld paa et tidligere Sted S. 442 lader Kristoffer ved Forhandlingerne med Grev Johan 1328 pantsætte til denne baade Lolland og Falster, medens det ovenfor under Anm. 51 til første Bog anførte Diplom af 12 Nov. 1329, der fuldstændig opregner Johans Panter, kun nævner Lolland og ikke Falster. Kommer nu hertil, at ved det hos J. M. Pötter i Neue Sammlung mecklenburgischer Schriften und Urkunden II. S. 24 (nu trykt i Mecl. Urk. buch IX. S. 572 ff.) anførte Arveforlig af 20 Juli 1344 overdroge Albert og Johan af Meklenborg til Nicolaus og Bernhard af Werle bl. A. »dat huss to Steckeborg, stadt und dat land to Møne«, medens disse til Gjengjæld overlode hine »Falstere half husz, stad unde land unde manne«, samt at de to Herrer af Werle senere i Delingstraktaten af 14 Juli 1347 (Lisch Urk. Samml. z. Gesch. des Geschl. v. Maltzahn II. S. 65 ff., nu trykt i Mecl. Urk. buch X. S. 135 ff.) vedtage at ville beholde udelt »Nicopinge und dat land to Falstern«, saa synes det utvivlsomt, at Grev Johan aldrig har havt Besiddelsen af Falster. Spørges der dernæst om, hvorledes Hvitfeld er kommen til den ovenfor refererede Beretning om en Indløsning af Øen 1343, maa Svaret blive, at han simpelthen har gjort sig skyldig i en Fejllæsning af Aarstallet 1353 i et endnu i Geheimarkivet beroende Diplom udstedt af Grev Johan den 12 April (»des vrydaghes na misericordias domini«) samme Aar, hvilket Diplom nu findes aftrykt i Tillæget til nærværende Skrift som Nr. 5. — Suhm har, som hans Bemærkning a. St. S. 13 viser, anet den rette Sammenhæng, men ikke forfulgt sin Anelse videre.

82) Hvitfeld S. 485. At Klavs Limbek endnu senere var i Besiddelse af Kallø ses af Nebbe-Forliget af 22 Juli 1348 og Fredsforhandlingerne ved Vindinge Aa 1353 (hvorom nærmere nedenfor). Om man nu skal erklære sig for den i Texten hævdede Opfattelse, hvilken jeg for mit Vedkommende anser for den sandsynligste, eller antage, at Hr. Klavs 1343 fuldstændig er bleven udløst af Kallø, men senere af Kongen paany har faaet Pant i Slottet og endel af dets Tilliggende, beror paa, hvormegen Vægt, der bør tillægges de af Hvitfeld brugte Ord, at »Hr. Sti Andersson... fick en Quitantz, at Her Niels (o: Klavs L.) oc hans Arffvinge för Kalløslot aldælis at være fornøyede«. At Kongen 1345 har været faktisk Landsherre i alt Fald i Ommersyssel, turde sluttés deraf, at han den 6 Marts s. A. holdt Retterthing i Viborg, jvfr. Suhm XIII. S. 125.

83) T. Becker Slægten Limbek i Orion I. S. 383. Om Slægten i det Hele jvfr. — foruden nysnævnte, i Enkelthederne stundom noget kritikløse Afhandling — C. L. E. Stemann Beiträge zur Adelsgeschichte i Jahrbücher für die Landeskunde der Herzogthümer Schleswig, Holstein und Lauenburg IX. S. 226 ff.

84) Chron. Presb. Brem. ed. Lappenberg S. 72 f.

- 85) Scr. rer. Dan. VI. S. 524.
- 86) Smstds.
- 87) S.-H.-L. Urk. II. S. 114 f.
- 88) Scr. rer. Dan. a. St., Hvitfeld S. 491, jvfr. Wegener Om Udgravn. af Asserbos og Søborgs Ruiner i Ann. f. nord. Oldk. for 1851 S. 307 f.
- 89) Kbhvns. Dipl. I. S. 89 f.
- 90) S.-H.-L. Urk. II. S. 115.
- 91) Hertugens Brev er trykt hos Stemann Gesch. des öff. und Privatrechts der Herzogth. Schleswigs III. S. 9 f., Kongens og Grevernes Kompromis er efter Orig. i Geheimearkivet meddelt i Tillæget til nærværende Skrift som Nr. 3.
- 92) Scr. rer. Dan. VI. S. 524.
- 93) Brevet i Dipl. Svec. V. S. 77 ff., Munch a. St. S. 288 Anm. 4, sammenholdt med S. 271 Anm. 4. Næst foreløbig at bemærke, at Tallet 3604 paa førstnævnte Sted maa rettes til 3606, skal jeg iøvrigt ganske slutte mig til M.s fortrinlige Raisonnement for, at det nævnte Brev maa tilhøre 1344, imod hvilket Raisonnement Rydbergs Forsøg paa at hævde, at ogsaa dette Brev maa henføres til 1341, formentlig ikke kan komme i Betragtning, saameget mere som han synes at have overset den egentlige Nerve i M.s Bevis, der indeholdes i Anm. 4 til S. 288.
- 94) Scr. rer. Dan. I. S. 133, 305, VI. S. 525, Hvitfeld S. 491, Ældste danske Arkivreg. I. S. 4 f. (Aarstallet 1363 er en Fejllæsning for 1343), Michelsen Nordfriesland S. 190, jvfr. G. Waitz Schleswig-Holsteins Geschichte I. S. 234 f.
- 95) S.-H.-L. Urk. II. S. 118 f. (Hvitfeld S. 490).
- 96) Scr. rer. Dan. VI. S. 525.
- 97) Hvitfeld S. 490. Kristoffers Fødselsaar sættes af Hvitfeld (S. 490), men vistnok uden samtidig Hjemmel, til 1344. Det vilde dog allerede have været mærkeligt, om et saa frugtbart Ægteskab som Valdemars og Helvigs skulde have været barnløst i de fire første Aar. Men hertil kommer, at Kongen, som senere skal berettes, i Aaret 1358 sendte Kristoffer i Følge med nogle af sine Raadgivere afsted til et Møde med Udsendinge fra de oprørske Jyder aabenbart i den Hensigt, at han skulde indlede Forhandlinger med dem om en Udsoning med Valdemar — et Hverv, som det dog vilde være altfor mærkeligt at betro en kun 14aarig Dreng, og at det fremdeles i Februar 1360 paatænkte eventuelt at gjøre ham selvanden til Voldgiftsmand i Tvisten mellem hans egen Fader og Kong Magnus af Sverig, hvad der dog ogsaa skulde synes at forudsætte, at han i alt Fald da havde opnaaet Mindreaarigheds-Alderen. Fødselsaaret 1344 turde ogsaa af den Grund være mindre sandsynligt, fordi Hertug Valdemar i det strax nedenfor omtalte Brev af 13 Marts 1345 bl. A. lover Troskab ogsaa imod Kongens Sønner

(pueris), af hvilke han da altsaa maa have haft mindst to. Jeg skulde være mest tilbøjelig til at sætte Kristoffers Fødselsaar allerede til 1341, idet han efter denne Forudsætning vilde have naaet Myndighedsalderen, da han i Aaret 1359 af Valdemar udnævntes til Hertug og i denne Egenskab forlenedes med Lolland, samt valgtes til sin Faders Efterfølger paa Thronen.

98) S.-H.-L. Urk. II. S. 121 (Suhm angiver XIII. S. 126 Brevet fejlagtig som udstedt den 27 Marts). Med Hensyn til Notitsen smstds. »sigillum avulsum« bemærkes, at Langebæk under sin Afskriit af Dokumentet i Geheimearkivets Diplomatarium udtrykkelig har tilføjet: »adest sigilli fragmentum«.

99) Bunge II. S. 334. Med Hensyn til Margrethes Dødsaar jvfr. Detmar S. 245.

100) Den tydske Ridderorden synes allerede under Interregnet at have haft sit Blik henvendt paa Erhvervelsen af Estland. Se K. Höhlbaum Zur deutsch-dänischen Geschichte der Jahre 1332—46 i Hansische Geschichtsblätter Jahrg. 1878 S. 76 ff.

101) Bunge II. S. 105, 326, 342.

102) Gram a. St. S. 18 f., Suhm XIII. S. 92 f., 111, 126, Dipl. af 16 Maj hos Bunge II. S. 358 f. Se ogsaa den fortræffelige samtidige Krønike i Renners Livländische Historien, herausgeg. von R. Haussmann und K. Höhlbaum S. 86 ff., smlgn. K. Höhlbaum Die jüngere livländ. Reimchronik des Bartholomäus Hoeneke 1315—1348.

103) Suhm XIII. S. 103 f., Dipl. af 1 Avg. 1344 og 24 Jan. 1345 hos Bunge II. S. 373 og 377 f., Gram S. 202 f.

104) For min Anskuelse om Tiden for Estlands-Rejsen og dens Varighed har jeg udførlig gjort Rede i min Afhandling »Til Belysning af nogle Punkter i Valdemar Atterdags Historie« i Historisk Tidsskrift 4de Række III. S. 191 ff. Efterat saavel denne Afhandling som nærværende Kapitel vare nedskrevne, er der fremkommet tvende Udtalelser angaaende Estlandsrejsen dels hos Bunge Das Herzogthum Estland S. 75 smlgn. Anm. 267, dels hos Höhlbaum i Hansische Geschichtsbl. Jahrg. 1878 S. 92 Anm. 2. Den Første fastholder i sin Text Kong Valdemars Nærværelse i Reval fra Sept. 1345 til Maj 1346, medens han i Anmærkningen antager det for tvivlsomt, om Kongen overhovedet har været i Estland. Hos den Sidste er denne Tvivl bleven til Vished, men da hverken han eller Bunge ere gaaede ind paa en nærmere Drøftelse af de Argumenter, i Kraft af hvilke jeg er kommet til det af mig hævdede Resultat, har jeg ikke ment at kunne fravige dette.

105) Forskjellige Diplomer hos Bunge II., Gram S. 26.

106) Jvfr. navnlig de nedenfor anførte Diplomer af 15 Avg. 1346 og 24 Juni 1347. Smlgn. dog Joh. Steenstrups Bemærkninger desangaaende i Revue historique VI. S. 180.

107) Brevene af 15 og 29 Avg. samt 21 Sept. hos Bunge II. S. 405 ff., 407 ff., 411; Scr. rer. Dan. I. S. 306. Om Tiden for Ottos Indtræden i Ordenen jvfr. Renner a. St. S. 95.

108) Brevene af 20 Sept. 1346, 24 Juni 1347 og 8 Febr. 1348 hos Bunge II. S. 410 f., 430 f., 439.

109) Gram S. 47.

110) W. Mollerup Danmarks Forhold til Lifland 1346—1561 og J. Steenstrup a. St. S. 183 f.

111) Scr. rer. Dan. VI. S. 525.

112) Scr. rer. Dan. VI. S. 254 og 525, Hvitfeld S. 492, jvfr. Detmar S. 259, der iøvrigt sætter Korsør Slots Erobring allerede til 1345.

113) Scr. rer. Dan. VI. S. 525, jvfr. Beretningen hos Detmar S. 262.

114) Om Vordingborgs Erhvervelse se de nysanf. St. i Scr. rer. Dan. og hos Detmar samt førstn. Værk VI. S. 254. Iøvrigt bemærkes, at Spørgsmaalet om, hvilken Tid paa Aaret Sveakongens Mægling angaaende Vordingborg og hans øvrige dermed i Forbindelse staaende Forhandlinger med Valdemar er foregaaet, frembyder store Vanskeligheder, idet Magnus paa den Tid, Vordingborg siges virkelig at være overgivet til Valdemar, var højt oppe i Vestergötland og kun kan have været paa Sjælland i Maj eller Juni (Munch a. St. S. 457 ff.), medens Grev Johans Tog til Lolland, der maa have gaaet forud for Forhandlingerne om Vordingborg, efter Detmar a. St. først synes at være paabegyndt noget ud paa Sommeren. At Magnus ikke kan have været paa Sjælland den 23 Avg., er altsaa afgjort, medens Valdemars Nærværelse sammesteds ikke kan modbevises derved, at han 6 Dage senere i Marienborg udsteder Brevet om Estlands Salg til den tyske Orden. — Om Trolovelsen mellem Erik Magnussøn og Beatrix se Scr. rer. Dan. a. St., jvfr. Gram S. 55. Mærkelig nok synes de brandenborgske Historie-skrivere ikke at vide Andet eller Mere om Markgrev Ludvigs og Margrethes Datter end netop hendes Tilværelse, ja end ikke hendes Navn, se f. Ex. K. F. Klødens udførlige Værk Diplomatische Gesch. des Markgrafen Waldemar von Brandenburg III. S. 54.

115) At Lolland var indbefattet med under, hvad der indløstes for de 8000 Mark, siges udtrykkelig i de tvende rigtignok langtfra samtidige Krøniker i Scr. rer. Dan. I. S. 133 og VI. S. 227; men at det ikke kan have været det hele, ses af Scr. rer. Dan. VI. S. 254 og 525, hvor Indløsningen af Ravensborg omtales.

116) Den sjællandske Krønike Scr. rer. Dan. VI. S. 525 henfører Begivenheden til 1348 og siger kun: »munitio in Skioldenes obsessa«; men Krøniken smstds. S. 254, der netop ender med 1347, henfører den med Angivelsen af Datoen til 1346 og siger: »corruit castrum Skioldenes«.

117) Hos Munch a. St. raader der nogen Forvirring med Hensyn til Hertugdømmet Holbek og de unge Porsers Forhold dertil. For det Første miskjender han aabenbart, at Hertugdømmet Holbek og Grevskabet Kallundborg ere identiske. Dernæst lader han S. 459 hele Kong Valdemars 1346 trufne Disposition med Hensyn til samme til Fordel for Porserne indskrænke sig til »at eftergive Fordringer, som hvilede derpaa«, medens han S. 566 lader den dem over Hertugdømmet indrømmede Ret være mere end en blot og bar Forlening og imod al Rimelighed gjør den til en ren Ejendomsret. Om de unge Porsers Dødsaar se Scr. rer. Dan. VI. S. 525. At Samsø var i Kong Valdemars Besiddelse 1353, synes at fremgaa af Diplomet af 16 Juni s. A. hos Stemann a. St. III. S. 14 f.

118) J. P. Resens Atlas Danicus (1677).

119) Hvitfeld S. 554.

120) Diplomer af 6 Sept., 21 Okt. og 30 Nov. hos Bunge II. S. 409 f., 414, 419.

121) Diplom af 19 Dec. smstds. S. 421.

122) Smstds. S. 424.

123) Gram S. 188 ff.

124) Ny kirkehist. Saml. IV. S. 566 ff. Jvfr. iøvrigt med Hensyn til Bestemmelsen af Tiden for Valfarten til Jerusalem min Afhandling »Til Belysning af nogle Punkter i Valdemar Atterdags Historie« i Hist. Tidsskr. 4de Række III. S. 201 ff.

125) Bunge II. S. 431 ff.

126) Detmar S. 266 f., hvis noget uklare Beretning maa sammenholdes med det nedenfor omtalte Forlig til Nebbegaard af 22 Juli 1348; Diplomer af 24 Juni og 12 Juli (i S.-H.-L. Urk. II. S. 210 urigtig anført under 17 s. M.) 1347 samt 28 Juni 1348 i Lüb. Urk. buch II. S. 817 f., 820 f. og 834; Forbundet af 24 Avg. 1347 i S.-H.-L. Urk. II. S. 210 ff. Jvfr. iøvrigt W. Mantels Lübeck und Marquard von Westensee S. 27 ff.

127) Af Forliget paa Nebbegaard har der hidtil kun foreligget den mangelfulde Oversættelse hos Hvitfeld S. 496 ff. og et Aftryk af den første Halvdel i Originalsproget i S.-H.-L. Urk. II. S. 212 ff. efter Heinzes Kiel. Mag. I. S. 105, og der har paa Grund af denne ufuldstændige Kundskab til hin vigtige Overenskomst hersket en vis Forvirring i Opfattelsen af sammes Indhold. Forliget er nu fuldstændig aftrykt i Zeitschr. d. Gesellsch. f. die Gesch. d. Herzogth. Schleswig, Holstein u. Lauenburg III. (1873) S. 208 ff. En Afskrift af Kong Valdemars hidtil ukjendte Pantebrev til Greverne Henrik og Klavs, udstedt i Vejle den 25 Juli 1348, er meddelt i Tillæget til nærværende Skrift som Nr. 4. Sammenholdes Forliget med dette sidste, der giver Greverne Pant i Hindsgavl og Ørkel med den derunder liggende Halvdel af Fyn for 21,000 Mark Sølv, hæves Forvirringen, idet det bliver klart, at Greverne eftergive Kongen

10,000 Mark af de 41,000, for hvilke Fyn oprindelig hæftede, medens 10,000 Mark klares paa den Maade, at Stege overlades dem for 5000 og Resten afgjøres i Penge paa den i Forligets første Halvdel nærmere bestemte Maade. Ved den Omstændighed, at det tre Dage efter samme daterede Pantebrev er udstedt i Vejle, fjernes enhver Tvivl om, at det er Nebbegaard i Vejle Amt og ikke Gaarden af samme Navn i Sjælland, hvor hin Overenskomst er indgaaet.

128) Chron. Presb. Brem. ed. Lappenberg S. 73.

129) I den ene af de nævnte Overenskomster, der er trykt hos Stemann a. St. III. S. 16 ff., hedder det om Kolding: »Vmme de van Godendorph de scholen de greuen vor deghedinghen also verne, also se se to rechte vor deghedinghen moghen vmme Koldinghe. Vortmer so scholen de greuen mer redeleer minne mechtic wesen, dar wy also wol inne vor ~~av~~aret sin, also de van Godendorph, vnde de van Godendorph also wol also wy«. I den anden, der nu er trykt i Tillæget til nærværende Skrift som Nr. 7, hedder det bl. A., at Nichels Eriksen van Linden maa indløse noget nærmere omtalt, til Klavs Limbek pantsat Gods, »wilke tit he wil, dewile her Clawes Kalso heft, men wan de coningh Kalso loset van her Niclawese« osv.

130) Hvilken Del af Koldinghus Len Godendorferne og hvilken Breiderne have været i Besiddelse af, lader sig ikke med Bestemthed afgjøre, da de Førstnævnte if. utrykte Breve i Geheimearkivets Diplomatarium af 8 Dec. 1339, 8 Okt. 1340 og 10 Maj 1342 have pantsat Gods baade i Jelling og Almind Sysseleer.

131) Kbhvns. Dipl. I. S. 88 f., jvfr. Scr. rer. Dan. VI. S. 525 ad 1348: »rex obtinuit . . . aliqua (castra) in Jutia«, hvorved der vanskelig kan tænkes sigtet til andet end netop Skanderborg Slot, idet det bemærkes, at Pluralisformen (aliqua castra) ogsaa benyttes med Hensyn til Fyn, hvor Kongen bevislig kun fik det ene Slot, Nyborg.

132) Scr. rer. Dan. VI. S. 525.

133) Diplom af 17 Maj 1349 i Sudendorf Urk. buch VII. S. 221.

134) Scr. rer. Dan. VI. S. 525.

135) Munch a. St. S. 289 ff.

136) Smstds. S. 463 f.

137) Det paagjældende Sted i den sjellandske Krønike (Scr. rer. Dan. VI. S. 525: »rex pro redemptione castrorum docet se xxx marcarum auri puri de regno levata exsolvisse. Insuper x de proprio addidisse«) er, som allerede Genitiven »marcarum« viser, korrumperet og maa vistnok med Hvitfeld (S. 498) læses, som om der stod: »xxx millia marcarum argenti puri . . . x millia«. Da det gjensidige Værdiforhold mellem Sølv og Guld paa den Tid var som 1 : 11 $\frac{1}{3}$, vilde der, naar Stedet læstes, som det lyder, udkomme resp. 340 og 11,373 $\frac{1}{3}$ Mark Sølv og naar »millia« tænkes indsat foran

marcarum resp. 340,000 og 113,333 $\frac{1}{3}$ Mark Sølv — Summer, der omend i modsat Retning, ere lige urimelige.

138) Scr. rer. Dan. a. St. samt I. S. 307, sammenholdt med Suhm XIII. S. 203 f.

139) H. Matzen Den danske Panterets Historie indtil Kristian V.s Lov S. 358, Hvitfeld II. S. 858.

140) C. E. L. Stemann Den danske Retshistorie indtil Christian V.s Lov S. 507 f.

141) Diplomer af 16 Jan. 1341 (Kbhvns. Dipl. I. S. 77 f.), 25 Avg. 1341 (Hvitfelds Bispekrønike S. 26 f.), Diplom i Dipl. Svec. V. S. 65 ff., samt utrykt Brev i Geheimearkivets Diplomatarium af 24 Juni 1343, ved hvilket Peder Vendelbo til Iwan (Johan?) Rastorp pantsætter Halvdelen af Gjern Herred med alle kongelige Indkomster »excepta precaria, quam (!) dominus meus rex semel in quolibet anno petierit«.

142) Paa denne Maade maa det nemlig vistnok opfattes, naar den ellers paalidelige sjællandske Krønike (Scr. rer. Dan. VI. S. 524) under Aaret 1342 anfører, at Kongen igjen overdrog Tydskerne Borge ved Pantsætning, idet han til den angivne Tid ikke udenfor den nordlige Del af Nørrejylland havde nogen Borg at pantsætte, medmindre der har fundet en Forvexling Sted af Aaret og kun været tænkt paa den 1341 stedfundne Pantsætning af Kjøbenhavn.

143) Jfr. f. Ex. Brevet af 25 Nov. 1359 (S. H. L. Urk. II. S. 239), hvorved Johan og Hartvig Hummersbüttel kvittere Kong Valdemar for alle Breve, han har givet dem paa Ravensborg med underliggende Halvdel af Lolland for 3779 $\frac{1}{2}$ Mark Sølv.

144) Gram a. St. S. 16.

145) Diplomer af 1343 og 1344 aftrykte som Bilag Nr. 8, 9, 12, 13 og 15 til Matzen Den danske Panterets Hist. Om Tiden for Udstedelsen af Aalborgs Stadsret se J. L. A. Kolderup-Rosenvinge Samling af danske Love V. S. XXXX.

146) Suhm XIII. S. 27, Scr. rer. Dan. VI. S. 254 og 525. Slægten Rutze, der har sit Navn efter Landsbyen Russee ved Kiel, var en Gren af Familien van der Wisch; Medlemmer af den forekomme i Diplomer af 21 Sept. 1307 og 1 Nov. 1374 (S.-H.-L. Urk. II. S. 18 ff. og 509).

147) Suhm XIII. S. 55 f.

148) Smstds. S. 795 ff.

149) Scr. rer. Dan. VI. S. 525.

Til Tredje Bog.

1) Jfr. herved især Barthold Gesch. von Rügen und Pommern III. S. 370—383, Diplomer i Mekl. Urk.-buch X. S. 145 f., 194 ff., 212, 218.

2) Mekl. Urk. buch X. S. 222, 226 f., 265 f.

3) S. H. L. Urk. II. S. 217, nu ogsaa i Mekl. Urk. buch X. S. 256.

4) Scr. rer. Dan. VI. S. 525, sammenholdt med Munch a. St. S. 495, Detmar S. 273.

5) Jfr. herved Barthold a. St. S. 388 ff. og især K. F. Kløden *Diplomatische Geschichte des Markgrafen Waldemar von Brandenburg III.* S. 337 ff. B. oplyser S. 389 Anm. 2, at Detmar maa have Ret, naar han lader det være Straszborg, som Valdemar indtog, og ikke Stargard, som Hvitfeld vil (S. 499). Naar iøvrigt Gram a. St. S. 57 (jfr. ogsaa Suhm XIII. S. 206) efter Schwartz og Micrælius beretter, at Kong Valdemar i Løbet af Fejden skal have maattet optage et stort Laan hos sine pommerske Forbundsfæller og derfor maattet pantsætte ej alene sin kongelige Krone, men ogsaa »Stevns Herred, Lyster, Fleddingen og Hiddingen«, som ifølge den sidstnævnte af G.s Hjemmelmænd først skulde være indløst under Kristoffer af Bayern, da skal jeg ligesaalidt som G. selv benægte, at der maa ligge Noget til Grund for denne Beretning, der ogsaa omtales af Kløden (S. 357), som iøvrigt hverken citerer nogen Hjemmel herfor eller nævner Navnene paa de pantsatte Landskaber. Men at der med Hensyn til de tre af disse maa være indløben en Misforstaaelse, er indlysende; thi Landskabet Lyster kom jo først hele 11 Aar senere i Valdemars Besiddelse, og hvad der maa forstaaes ved det tredje og fjerde Navn, derom skal jeg ikke engang vove nogen Gissning. At der ogsaa turde ligge en Misforstaaelse til Grund for Beretningen om den sene Indløsning, turde fremgaa deraf, at Kløden S. 360 ifølge da utrykte Diplomer — hvorved der formentlig maa være sigtet til de Breve af 30 Nov., 6 og 9 Dec., der nu ere meddelte hos Riedel, *Codex diplomaticus Brandenburgensis* 1ster Haupttheil XIX. S. 217, XVIII. S. 394 og XIX. S. 75 — fortæller, at Markgrev Ludvig eftergav forskellige Stæder deres Skatter, fordi de foreskød Penge til Indløsning af, hvad hans Svoger havde pantsat.

6) Brevet er trykt hos Gram a. St. S. 209 men urigtig dateret: »Dinnstage nach vnser Frowen Tag Liechtmes« (9 Febr.), medens Orig. i Geheimearkivet har Donrestages n. Lichtmes. (4 Febr.).

7) Jfr. herved Kløden S. 367 ff. S. 391 afgiver K. iøvrigt et komisk Exempel paa, i hvilke Forlegenheder totalt Ubekjendtskab med Nabolandenes historiske Literatur kan bringe Forskeren, idet det ikke falder ham ind, at Navnene Bugge, Henning Bodebuz, Benedict Ahlefeld, Nickel Erichs og Boetius Valke, der forekomme blandt Vidnerne ved Forhandlingerne paa Mødet i Bautzen, ere Navne paa Kong Valdemars Ledsagere, hvorfor han gjør Bodebuz til Godebuz, der skal være en brandenborgsk Slægt, erklærer, at han slet ikke kjender nogen Bugge eller Benedict Ahlefeld, og at de to sidste Navne maa være fuldstændig fejlagtig læste.

- 8) G. A. H. Stenzel Geschichte des preussischen Staats I. S. 109 ff.
- 9) Gram a. St. S. 63 f., Reg. dipl. Dan. Nr. 2339.‡
- 10) Diplomer hos Gram a. St. S. 209 ff. (jfr. S. 70, 72 og 73), 222 f. og 229 samt i Lüb. Urk. buch II. S. 896.
- 11) Hvitfeld S. 503, jfr. Gram a. St. S. 78, hvorefter Forbundet er dateret in octava ascensionis domini, der bliver 13 og ej, som hos Suhm, 6 Maj.
- 12) Diplom i Scr. rer. Dan. VI. S. 499.
- 13) Gram a. St. S. 211 ff., samt Mekl. Urk. buch X. S. 381 ff.
- 14) Barthold a. St. III. S. 398.
- 15) Hvitfeld S. 505, Gram S. 217 jvfr. ogsaa S. 213 f., samt Mekl. Urk. buch X. S. 424 ff.
- 16) Gram a. St. S. 431 ff.
- 17) Trykt hos Styffe a. St. I. S. 17 f. samt i Mekl. Urk. buch X. S. 434 f.
- 18) Om den sorte Død i Almindelighed se Hecker Der schwarze Tod im vierzehnten Jahrhundert og C. Lange Den sorte Død i Dansk Maanedsskrift for 1862 II. S. 81 ff. og 185 ff. og særlig for Danmarks Vedkommende H. F. J. Estrup Den sorte Død i Blandinger fra Sorø 10de Hefte S. 35 ff, F. V. Mansa De epidemii maxime memorabilibus, quæ in Dania grassatæ sunt etc. S. 8 ff. og samme Forf.s Bidrag til Folkesygdommenes og Sundhedsplejens Historie i Danmark S. 65 ff.
- 19) Scr. rer. Dan. VI. S. 525.
- 20) Necrologium Ripense i Scr. rer. Dan. V. S. 534 ff., Necrologium Lundense smstds. III. S. 475 ff., Verset smstds. IV. S. 621, Versene hos Hvitfeld S. 504 og i Nye Danske Magazin VI. S. 52.
- 21) Detmar S. 276.
- 22) T. Hofman Historiske Efterretninger om velfortjente danske Adelsmænd II. S. 36 Anm. og J. M. Thiele Danske Folkesagn IV. S. 89, jvfr. Danske Samlinger I. S. 48.
- 23) Pontoppidan Ann. eccl. Dan. II. S. 172, J. A. Cypræus Annales episcoporum Slesvicensium S. 337, Thiele Danske Folkesagn III. S. 53.
- 24) Kinch a. St. S. 208.
- 25) Annales Danorum et præcipue Sialandorum ved Lappenberg i A. L. J. Michelsens og J. Asmussens Archiv für Staats- und Kirchengeschichte der Herzogthümer Schleswig, Holstein und Lauenburg II. S. 214.
- 26) Kinch a. St. S. 104.
- 27) Scr. rer. Dan. VII. S. 2 ff.
- 28) Smstds. VI. S. 377 ff.
- 29) Hvitfeld S. 496.
- 30) Jvfr. f. Ex. de efter Necrologium Ripense hos Kinch a. St. i Afsnittet S. 196—208 omtalte Donationer.

31) Pontoppidan a. St. II. S. 176.

32) Smstds. S. 177.

33) Jvfr. f. Ex. Necrol. Rip.

34) P. Terpager Ripæ Cimbricæ S. 103 ff., Pontoppidan a. St. II. S. 178, Suhm XIII. S. 299, Kinch a. St. S. 205 f.

35) Scr. rer. Dan. VI. S. 631.

36) W. Mantels Lübeck und Marquard v. Westensee S. 30.

37) I en den 5 Avg. 1349 udstedt Vidisse paa Hertug Valdemars Brev af 20 Sept. 1340 nævnes Kl. Limbek som Medudsteder; men ligesom der ikke til hans Navn tilføjes noget »dapifer«, saaledes sættes i Diplomet Navnet først efter Stig Anderssons og Niels Bugges. Vidissen findes i Geheimearkivets Diplomatarium.

38) De holstenske Grevers fortvarende Besiddelse af Gottorp med Underliggende følger af Diplomerne af 8 Nov. 1343 (S.-H.-L. Urk. II. S. 112 f.), 25 Maj 1351 og 27 Sept. 1354 (Noodt Beiträge z. Erläuterung der Civil-Kirchen- und Gelehrten-Historie der Herzogth. Schlesw. u. Holstein I. S. 175 f., 176 f., og S. 5), jvfr. A. G. Carstens, Oplysn. ang. det Spørgsmaal, om det kan lægges Dr. Margrethe til Last som en Statsfejl, at Grev Gert til Holsten blev i Aaret 1386 forlenet med Hertugd. Slesvig, i Vidensk. Selsk. Skr. X. S. 108 f.). — At Tørning kort efter 1340 maa være indløst fra Greverne, følger dels deraf, at Klavs Limbek meget tidlig ses at have været dets Besidder, dels af, at det if. Forliget af 23 Juni 1340 skulde indløses før Tønder, og at dette maa være indløst før 22 Marts 1344 følger af Pantebrevet til Johan Limbek paa Lundtoft Herred af nysnævnte Dato, der er trykt i S.-H.-L.-Urk. II. S. 117, hvor tillige S. 122 f. Pantebrevet til Samme paa Rømø findes meddelt. For Hertug Valdemars Besiddelse af Tønder med Underliggende fra Aaret 1344 og fremdeles kan endvidere anføres hans Gavebrev paa Tienden i Bredvad, dat. Tønder 20 Avg. 1344 (Scr. rer. Dan. VIII. S. 115), hans Stadfæstelse paa Overdragelsen af Gods til samme Kloster af 13 Nov. 1345 (smstds. S. 146 f.), hans Privilegier for Tønder By, dat. Tønder 11 Juni 1354 (Reg. Dan. Nr. 2372), hans Bevidnelse af Godsoverdragelse til Valdemar Sappe i Hviding Herred, dat. Tønder 16 Sept. 1355 (Scr. rer. Dan. VIII. S. 82). At iøvrigt ikke hele den nordlige Del af Hertugdømmet er fulgt med ved Pantsættelsen af Tørning til Klavs Limbek, kan sluttet af Hertug Valdemars Stadfæstelsesbreve paa Overdragelse af Gods i Vollerup og Gjænger Sogne i Rangstrup Herred, begge dat. Aabenraa henholdsvis 15 Juni og 20 Sept. 1360 (Scr. rer. Dan. VIII. S. 147 og 163). Pantebrevet paa Elstrup, dat. 3 Dec. 1357 hos Stemann a. St. III. S. 11.

39) Se nedenfor Anm. 50.

40) Se ovenfor Anm. 37. Udstederne ere Biskopperne Svend af Aarhus, Peder af Ribe og Peder af Viborg, Stig Andersson, Niels

Bugge, Klavs Limbek, Riddere, Erik Nielssøn, Marsk, Strange Ebbesøn og Esger Krok, Væbnere.

41) Scr. rer. Dan. VI. S. 526, Forliget af 27 April 1351 i S.-H.-L. Urk. II. S. 229 f. (af Hvitfeld S. 507 fejlagtig henført til 1353). At Beretningen hos Hvitfeld S. 504 om Belejringen af Klavs Limbeks Borg Tørning ikke vedkommer Aaret 1351, er vistnok med god Grund antaget af Lappenberg i hans Udgave af Chron. Presb. Brem. S. 91 Anm. 3, jfr. ogsaa Stemann Beiträge zur Adelsgeschichte i Jahrbücher für die Landeskunde der Herzogthümer Schleswig, Holstein und Lauenburg IX. S. 245. Iøvrigt er, som allerede i Texten antydet, Kronologien med Hensyn til Fejden meget vanskelig at faa Rede paa. Naar den sjællandske Krønike (Scr. a. St.) under 1350 anfører: »Rex fecit expeditionem in Fioniam et in Jutiam«, da lod det sig vel tænke, at Kongen kunde have begyndt Fejden med et Indfald i den grevelige Andel af Fyn, men vanskelig, at han tillige skulde kunne have gjort Angreb paa noget Punkt i Jylland, da Krøniken aabenbart selv lader Klavs Limbeks og de andre Jyders Rejsning begynde temmelig langt ind i 1351, og det af det anførte Diplom af 27 April vistnok tør sluttes, at Greverne dengang endnu ikke havde nogen Forbundsfølge hverken i Jyderne eller Hertug Valdemar, da der vistnok ellers vilde have været Tale om disse som deres Hjælpere. At Hertug V.s Brud med Kongen under alle Omstændigheder først maa tænkes at være foregaaet engang i Sommeren 1351, turde fremgaa af Maaden, hvorpaa Krøniken sætter denne Begivenhed i Forbindelse med Kongens første Rejse til Tydskland, som maa henføres enten til Juni-Juli eller til Juli-Avgust. Den 6 og 7 Juni var Kongen nemlig i Slagelse (Bilag Nr. 17 til Matzen Den danske Panterets Hist. og Reg. dipl. Dan. Nr. 2350), den 14 Juli gjenfindes han i Odense (Scr. rer. Dan. I. S. 308) og den 5 Sept. i Roskilde (Suhm XIII. S. 247), og der er saaledes Intet til Hinder for med Barthold (a. St. S. 398) at antage, at han har været i Stralsund, da Hertugerne af Wolgast her den 27 Juni gave Afkald paa hans Mægling med Meklenborg. At endelig Sammenkomsten i Kallundborg først kan tænkes at være afholdt henimod Aarets Slutning, turde fremgaa deraf, at Krøniken først nævner den efter Kongens anden Rejse til Tydskland (28 Oktbr.—20 Novbr.).

42) Scr. rer. Dan. a. St., Diplom af 16 Dec. 1352 hos Stemann a. St. III. S. 13 f. Den hos Hvitfeld S. 505 refererede Kjendelse af Grev Johan, der skal være dateret Søndagen efter Lætare 1352, er aabenbart den samme, der foreligger i det nysnævnte Diplom af 16 Dec. og Dateringen en Fejl læsning af dette, »des Sondages na Sunte Lucien Dage«; thi bortset fra, at Indholdet er aldeles overensstemmende, og at Diplomet hos Stemann viser, at Greven ikke hidtil havde fældet nogen Kjendelse i Sagen, er Dateringen hos

Hvitfeld saa urimelig, at alene den vækker stærk Mistanke om en Fejltagelse. Hvorfor skulde nemlig — som allerede Munch har spurgt (a. St. S. 569 Anm. 2) — den paagjældende Søndag ikke nævnes med sit eget Navn *Judica*, men efter sin Forgænger? Formodningen om Kongens Togt til Farvandet syd for Store-bølt støtter jeg dels paa Stilstands Overenskomsten af 16 Juni 1353 (Stemann a. St. S. 14 f.), hvorefter Langeland paa den Tid maa have været i Kongens Besiddelse, idet det, efterat Langeland i Forvejen er nævnt med blandt de Landsdele, hvorfra Kongen eller hans Folk ej maa forulempe Greverne, hedder: »vortmer love wy, also wy vore lovet hebben van unses leven heren weghen des koninghes, dat van sinen lande n, de vorbenomet sind« osv., dels paa Forliget ved Vindinge Aa (hos Stemann a. St. S. 16 ff.), der indeholder en Bestemmelse »vmme de vanghene, de vanghen worden, do wy, de coningh, vor deme Arnsholme leghen«. Og at i alt Fald den sidstnævnte Begivenhed maa tilhøre Tiden før Mødet paa Fyn, synes at følge deraf, at Hertugen af Meklenborg, som Forliget viser, havde fældet Kjendelse angaaende Indløsningen af de omtalte Fanger. — At hint Møde har været afholdt i Landsbyen Vejle, slutter jeg af det sidstnævnte Forligs gjentagne Henvisning til den tidligere indgaaede »sone to Wedele«, sammenholdt med Beretningen paa det citerede Sted af den sjællandske Krønike (»rex V. . . venit Othoniam et multi principes et terrarum domini occurrerunt, et rex cum Magnipolensi ad oppidum quoddam divertit, ibi cum ipsis principibus causas inter ipsos ventilatas definivit«).

43) *Scr. rer. Dan. a. St.* At Krønikens »Lychofum« maa være Lødøse, er paavist af Munch a. St. S. 572 Anm. 3, jvfr. Michelsens og Asmussens Archiv osv. II. S. 207, hvor Lappenberg oplyser, at baade Westphalen og det hamborgske Haandskrift af den sjællandske Krønike har »Lychosum«. — I Forliget af 26 Juli 1353 om Fangerens Frigivelse (jvfr. nedenfor Anm. 49) hedder det bl. A.: »Vortmer vmme de vanghene, de vppe Langhetinde vanghen worden, de scholen los wesen, wo se dat wulten, dat ghedeghedinget was mit hern Bugghen, also dat se hern Bugghen sine vanghene los maken, also de ghedeghedinget was, vnd se in ere haue ghelden«. — Hvem der har staaet i Spidsen for den kongelige Expedition til Jylland, slutter jeg af samme Forlig, der indeholder udførlige Bestemmelser om, paa hvilke Vilkaar Klavs Limbek skulde løsgive »Nickels Eriksen van Linden«.

44) *Scr. rer. Dan. VI. S. 526 f.*, hvis Beretning om, at de fem Rigsforstandere Dagen før Allehelgensdag udskreve Skatter, tyder paa, at Kongens Tog til Tydskland er tiltraadt engang i Løbet af Oktober. Med Hensyn til den rygenske Fejde jvfr. G. C. F. Lisch *Geschichte und Urkunden des Geschlechts Hahn II. S. 43 ff.* Barthold opstiller (*Gesch. von Rügen u. Pommern III. S. 403*) den Gisning, at »dominus de Slavia« har været en pommersk Fyrste;

men Lisch, med hvem jeg har brevvetet om Sagen, men som iøvrigt ikke har set sig i Stand til af meklenborgske Diplomer at oplyse Noget om den nærmere Sammenhæng med eller Aarsag til Fejden, kjender intet Exempel paa, at Hertugerne af Pommern i det 14de Aarhundrede nogensinde ere blevne betitlede »domini de Slavia«, og anser det for utvivlsomt, at der er sigtet til Junker Nikolaus III. af Werle-Güstrow, hvad der ogsaa, som i Texten antydet, bestyrkes ved Bestemmelsen i det nedenfor anførte Forlig ved Vindinge Aa af 26 Juli 1353, hvorefter Kong Valdemar og Junker »Clawes van Wenden van Gusterowe« (hos Stemann fejlagtig »Gustetowe«) skulle overgive deres Tvist til Macharius Brusehafueren. Ogsaa Gram har (Forbedr. til Kong Wold. Christophersøns Hist. S. 80 ff.) i »dom. de Slavia« set Junker Nikolaus; men hans Gisning om, at Kongens Angreb paa denne væsentlig skulde være foranlediget derved, at han havde antaget Titelen »Her tho Wenden« og Kongen heri havde set et imod sig fornærmeligt Overgreb, er saameget mindre fyldestgørende, som dette, efter hvad Lisch oplyser, var en almindelig Betegnelse for Herrerne af Werle (jvfr. ogsaa Suhm XIII. S. 264).

45) Scr. rer. Dan. VI. S. 526.

46) Lüb. Urk. buch III. S. 139 f., 141, 146 f.

47) Paa anden Maade end i Texten antydet formaar jeg ikke at forklare mig Betydningen af det Brev af 12 April 1353, der er meddelt i Tillæget til nærværende Skrift som Nr. 5. Det er tidligere berørt, at Grev Johan aldrig kan have haft nogen Panteret til Falster eller været i faktisk Besiddelse af Øen; men at han vistnok lige siden 1326 har forment at have Krav paa samme, turde sluttes deraf, at han flere Steder jvfr. t. Ex. et Diplom af 1328 i S.-H.-L. Urk. II. S. 68 bl. A. skriver sig »... terrarum Lalandie, Valstrie et Ymbrie dominus«.

48) Diplom i Stemann Gesch. der öff. und Privatrechts des Herzogth. Schleswig III. S. 14 f.

49) Hovedforliget er trykt hos Stemann a. St. S. 16 ff., to Aktstykker vedrørende Fredslutningen ere meddelte i Tillæget til nærværende Skrift som Nr. 6 og 7.

50) At Kong Valdemar 3dje Søndag i Fasten 1354 stadfæstede et Skjøde paa sit Retterthing i Ribe, oplyser Kinch a. St. S. 209 efter Suppl. til Ribe Stiftskapitels Dokumenter i Geheimearkivet Nr. 75, og at Hertugen har holdt Retterthing der i Juni 1352, turde fremgaa af det smstds. S. 220 ff. efter samme Kilde Nr. 73 meddelte Diplom.

51) Dette fremgaa deraf, at Kongen den 14 April 1354 i Aarhus bevidner, at en Ridder Peder Gøtessøn paa hans Retterthing havde skjødet til Thomas Henriksøn, Kannik i Aarhus, bl. a. Gods en Grund i Byen Grenaa (Suhm XIII. S. 292), hvorhos kan

bemærkes, at han den 29 Juli 1356 i Aalborg gav Borgerne i Ebeltoft Tilladelse til at holde Torvedag (smstds. S. 321).

52) At Koldinghus Fjerdepart temmelig snart efter Freden ved Vindinge Aa helt var i Valdemars Besiddelse, turde sluttes af den i Scr. rer. Dan. VI. S. 530 omtalte i Slutningen af 1355 udstedte Befaling fra ham til de kongelige Lensmænd paa Sjælland om at skikke ham Bueskytter i Møde i Kolding, samt af de tvende i Geheimearkivets Diplomatarium afskrevne Diplomer resp. af 16 Juni 1354, hvorved Twj Niclesson de Nybbe overdrager Kong V. al Ret, der er givet hans Hustru Lenes Fader Hennekino Byman af Tymme og Doso Godendorp, og af 3 Avg. 1355, hvorved Kongen stadfæster Vejles Privilegier, jvfr. Suhm XIII. S. 311. Om Godendorferne er der fra nu af heller ikke Tale i danske Diplomer, hvorimod de den 21 Dec. 1357 findes i Holsten overdragende Gods til Bordsholm Kloster (Suhm XIII. S. 352).

53) Forliget af 4 Sept. er trykt i S.-H.-L. Urk. II. S. 231, Afstaaelsesakten af 22 Nov., hvoraf Hvitfeld S. 508 har en dansk Parafese, er trykt i Tillæget til nærværende Skrift som Nr. 8. Med Hensyn til det Undtagne, der her skrives Lyungby, Steghe, Stauerby og Auelby, bemærkes, at S. og A. selvfølgelig ere de to Landsbyer i Nærheden af Middelfart, der den Dag idag hedde saaledes, medens jeg antager, at L. er Byen Lumby ved Odense Fjord og Steghe Øen Stegø i Nærheden af Bogense.

54) Scr. rer. Dan. VI. S. 527, Michelsen Nordfriesland S. 97, jvfr. Ældste danske Arkivreg. I. S. 1.

55) Scr. rer. Dan. VI. S. 527 f. og Aarsberetn. fra Geheimeark. V. S. 48 f.

56) Scr. rer. Dan. VI. S. 528.

57) Smstds. S. 529, hvorefter Fejden maa være forefalden i Tiden mellem Olai Dag (29 Juli) og Simons og Judæ Dag (28 Okt.), sammenholdt med Cont. chron. Sial. i Michelsens og Asmussens Archiv II. S. 214. Ifølge et Diplom i Scr. rer. Dan. VIII. S. 82 holdt Hertug Valdemar endnu den 17 Sept. 1355 Retterthing i Tønder, hvad der imidlertid ikke taler mod Sandsynligheden af den i Texten med Hensyn til Kongens Erhvervelse af Slottet opstillede Gisning.

58) Scr. rer. Dan. VI. S. 529.

59) Pontoppidan Ann. eccl. Dan. II. S. 174, jvfr. Suhm XIII. S. 193.

60) Scr. rer. Dan. a. St., Ny kirkehist. Saml. IV. S. 578 ff., 589 f., Helveg Den danske Kirkes Hist. til Reform. II. S. 139 ff.

61) Scr. rer. Dan. a. St.

62) F. Schiern Om en paatænkt Landgang i England af Kong Valdemar Atterdag i Forening med de Franske i Ann. for nordisk Oldkynd. for 1858 II. S. 344 f., jvfr. S. 355 ff., nu ogsaa trykt i samme Forfatters Nyere historiske Studier I. S. 31—64.

- 63) At Beretningen herom i Chron. Presb. Brem. er absolut uantagelig, er paavist af W. Junghans i hans Graf Heinrich der Eiserne von Holstein in den Kriegen des Nordens und im Dienste fremder Fürsten S. 13 ff.
- 64) S.-H.-L. Urk. II. S. 401 f., jvfr. S. 404.
- 65) Suhm XIII. S. 273, Diplomatarium Norvegicum VII. S. 241 ff.
- 66) Scr. rer. Dan. VI. S. 528 f.
- 67) Smstds.
- 68) K. C. F. Lützwow Versuch einer pragmatischen Geschichte von Meklenburg II. S. 187.
- 69) Scr. rer. Dan. a. St.
- 70) Styffe a. St. I. S. 20 ff.
- 71) Munch a. St. S. 609.
- 72) Scr. rer. Dan. VI. S. 530, jvfr. Munch a. St. S. 590 og Anm. 1.
- 73) Scr. rer. Dan. a. St.
- 74) Smstds. S. 529, Sartorius a. St. II. S. 430, Hanserecesse I. S. 123 f.
- 75) Styffe a. St. I. S. 25 f., 28 ff., jvfr. S. XXII f., Munch a. St. S. 642 f.
- 76) Styffe a. St. S. 33 f.
- 77) J. Hadorph Twå gamla Swenske Rijm-Krønikor II. S. 42 ff. (Item litteras et privilegia super terra Scaniae confecta et tradita a rege Danorum per dom. nostrum regem Magnum quatuor episcopis et quatuor potioribus consiliariis regni Sveciae nominandis praesentari et apud ipsos recondi debent ad dom. nostrorum regum et totius regni Sveciae ussum reservanda). Styffe a. St. S. 34.
- 78) Scr. rer. Dan. a. St.
- 79) Scr. rer. Dan. VI. S. 530, Brev af 25 Maj 1356 i Hanserecesse III. S. 9 f.
- 80) Scr. rer. Dan. a. St., Detmar S. 280, jvfr. Corner S. 1097 Gram a. St. S. 90 f.
- 81) Sartorius II. S. 437 f., Lüb. Urk. buch III. S. 263.
- 82) Jvfr. i saa Henseende Schiern a. St. S. 345. At Beretningen hos Presb. Brem. (Lappenbergs Udg. S. 75) om Henneke Limbeks Svende, der som Landevejsrøvere bleve halshuggede i Kiel, og om de vidtforgrene Følger, denne Henrettelse medførte, ikke som Hvitfeld (S. 513) og Suhm (XIII. S. 345) vil, vedkommer Fejden af 1357, men maa henlægges 20 Aar senere hen i Tiden, var i Grunden allerede antaget af A. G. Carstens i Vidensk. Selsk. Skr. X. S. 117 Anm. g og er senere paavist af Lappenberg i hans Anm. til Presb. Brem. a. St. og af Stemann i Jahrbücher für die Landeskunde der Herzogth. Schleswig, Holstein und Lauenburg IX. S. 248.
- 83) Ved et i Geheimearkivets Diplomatarium optaget Brev af 6 Maj 1357 kvittere Johan og hans Søn Adolf Kong V. for de dem givne Breve, undt. Breve, som lyde paa Femern og paa gjensidigt

Forbund. Brevet er med det urigtige Aarstal 1358 trykt i Antislesv. Fragm. 14de Hefte S. 64 og i S.-H.-L. Urk. II. S. 441.

84) Scr. rer. Dan. VI. S. 530 f. og Fortsættelsen af chron. Sial. i Michelsens og Asmussens Archiv II. S. 214, jvfr. Hvitfeld S. 513 samt min Afhandling om Slaget ved Gamborg i Hist. Tidsskr. 4de Række III. S. 211 Anm. 1.

85) Hovedkilderne ere Cont. chron. Sial. a. St. S. 214 f., Chron. Presb. Brem. S. 89 f., Detmar S. 284. At Hvitfelds Henførelse af Slaget til Gamborg kun er en løs Hypothese, og at det i Virkeligheden turde have staaet paa det i Texten anførte Sted, har jeg udførlig paavist i min nys anførte Afhandling i Hist. Tidsskr. 4de Række III. S. 205 ff., hvor der tillige indeholdes en Kritik af Beretningerne hos Hvitfeld om, at der i Slaget skulde være falden en Søn af Grev Gert ved Navn Johan, og om Kongens Angreb paa de ved Benedikt Alefelds Hustrus Jordefærd forsamlede Holstenere.

86) Ifølge en Registrant i det svenske Rigsarkiv forbandt Greverne af Holsten sig allerede den 6 Sept. 1357 med Erik Magnusson imod Kong Valdemar, Bengt Algotsøn og deres Forbundsfæller. Se D. Schäfer Die Hansestädte und König Waldemar von Dänemark S. 158 Anm. 1, samt Rydberg a. St. II. S. 244.

87) Jvfr. G. C. F. Lisch Geschichte der Stat Plau und deren Umgebungen i Jahrbücher des Vereins für meklenburgische Geschichte und Alterthumskunde XVII. S. 114, jvfr. ogsaa Sudendorf a. St. II. S. LXV.

88) Cont. chron. Sial. S. 215.

89) Michelsen Nordfriesland S. 102, 192.

90) Maaske erobredes der i det angivne Tidsrum endnu Mere og særlig maaske Sundeved, jvfr. det korrumperede Sted i Cont. chron. Sial. S. 216 og Diplomet hos Suhm XIII. S. 831 f.

91) Cont. chron. Sial. S. 217 og nysanførte Diplom. Naar det førstnævnte Sted ved Referatet af Kongens og Hertugens Sammenkomst hedder: »quidam de consilio regis, sicut prius consueverat, totum eorum consilium dissipavit«, da er det naturligvis ikke let at gætte paa, hvem den »quidam« er, som Forf. ikke vil nævne; men Et og Andet turde dog pege i Retning af, at Benedikt Alefeld maaske har været Manden.

92) Cont. chron. Sial. S. 217 ff. »Swondon« (S. 217) har Lappenberg vistnok Ret i at læse Svansen; i Sætningen »Deinde Flensburgh et Bornoburgh« (S. 219) er Verbet udfaldet, men at der maa have staaet »combussit« ell. desl., turde fremgaa af Presb. Brem. (Lappenbergs Udg. S. 90), hvorefter Kong Valdemar engang opbrændte Flensborg. Suhm erklærer (XIII. S. 362), at Bornoburgh er ham ganske ubekjendt, men det synes aabenbart at have maattet ligge paa det i Texten anførte Sted.

93) Lüb. Urk. buch III. S. 297 og 308 ff.

94) Cont. chron. Sial. S. 218 f. og 223, Corner a. St. S. 1109 (hvor Kampen ved Wismar iøvrigt urigtig henføres til 1364), samt A. Krantz Historia regnorum aquilonarium S. 175, Hvitfeld S. 516 og 519. Den sjell. Krønike nævner i sin Beretning om selve Kampen ikke, hvem der var de Danskes Fører, men siger under Aaret 1359: »Petrus Dane, qui captivus cum suis Vismer vinctus (est), . . . mirabiliter a vinculis liberatur«. Corner kalder Anføreren »Petrus Danus« og Krantz simpelthen »Petrus«. I et utrykt Diplom af 1355 forekommer en »Petrus Dænæ armiger«, der i sit Vaaben fører et Mandshoved en face, og i den nedenfor berørte rostokske Gesandtskabs Beretning fra 1360 nævnes en »Petrus Dene« som Kong Valdemars »famulus«, hvilket her aabenbart simpelthen vil sige Hirdmand eller Hofmand. Hvitfeld nævner derimod ligefrem som den danske Anfører ved hin Lejlighed Peder Skegge eller Jernskjæg og tilføjer, at han som Vaaben førte en hvid Ibskal i blaat Felt. Modsigelsen mellem Kilderne lader sig selvfølgelig paa Grund af Vaabnenes Forskjellighed ikke hæve ved den Antagelse, at Peder Dene og Peder Jernskjæg skulde have været identiske. Og da der nu, som i Texten antydet, fortrinsvis maa fæstes Lid til den samtidige og paalidelige sjell. Krønike, bliver der ikke Andet for end at antage, at Hvitfelds Henførelse af de omhandlede Bedrifter til Peder Jernskjæg maa bero paa en eller anden Fejltagelse.

95) Cont. chron. Sial. S. 219 f., Lisch a. St. S. 115 ff., hvor det ved Diplomer godtgjøres, at Hertug Albert fra Schwerin først begav sig til Pommern, hvis Hertuger han den 26 Juli i Tribsees forligede med Markgreven af Brandenburg, og dernæst til Neustadt i Holsten, hvorfra han ledsagede de holstenske Grever til Femern og derfra drog til Skaane. At Toget er foretaget efter Opfordring af Greverne, synes at fremgaa af Hertug A.s smstds. af et Pantebrev citerede Ytring: »in der tyd, do wy volgheden vsen vrunden den Holzsten heren«, og, at Greverne have fulgt med til Skaane, af de senere smstds. forekommende Ord: »in der suluen reyse der Holzsten heren by vs . . . vp Schone vnde vp Vemeren vnde anders war vp deme watere«. Naar det i det ligeledes smstds. (S. 117) meddelte Brudstykke af Otto v. Dewitz's Regning paa Krigsomkostninger i Hertug A.s Tjeneste i Anledning af, at han den 8 Sept. sendte dennes Søn Henrik afsted til Faderen, hedder: »Quum rex Dacie jacuit coram Helsenborgh, tunc dom. Otto misit« etc., da antager jeg, at der sigtes, ikke til nogen Belejring af H. Slot, der paa den Tid maa have været i Kong Magnus' Hænder (jvfr. Munch a. St. S. 652), men ikkun til en Iagttagelse af Færvandet foran Staden som det snevreste Sted af Sundet. Iøvrigt erfares af samme Regning det mærkelige Faktum, at Junker Henrik paa Rejsen til sin Fader ikke alene satte Kurs til Kbhvn., men endog gik i Land paa Sjælland og red fra nysnævnte Stad til Kjøge

(*ultra tunc dom. Magnopolensis dimisit suas naves iacere Cøpelhauen et equitavit versus opidum Køyk etc.*), hvad der neppe kan forklares anderledes, end at man i Meklenborg var saa vis i sin Tro paa, at Hertug A. allerede havde indtaget Sjælland, at man antog at maatte søge ham der og ikke længer i Skaane. — Slaget mellem Hertugerne Erik og Meklenborgerne stod ifølge Detmar S. 283, der iøvrigt fejlagtig henfører det til 1360, »up deme Yellande«, og i *Jahrb. des Vereins f. mekl. Gesch. osv. XX. S. 240* antager Lisch, at der ved Y. maa forstaas Sjælland, i hvilken Henseende han navnlig paaberaaber sig Köln-Forbundets »Gheland«. At Kampen imidlertid skulde have staaet paa Sjælland er uantageligt, ikke alene fordi en saadan Begivenhed absolut ikke vilde være bleven ladet uomtalt af Forf. til *Cont. chron. Sial.*, der netop med Hensyn til 1358 er saa usædvanlig udførlig og fuldstændig i sine Meddelelser, men især fordi det i saa Fald imod Krønikens udtrykkelige Forsikring maatte statuere at være lykkedes Hertug A. at gjøre Landgang paa Sjælland. Hertil kommer, at K. Koppmann nu i *Hansische Geschichtsblätter Jahrg. 1876 S. 174 ff.* har gjort det utvivlsomt, at Köln-Forbundets Gheland maa være Øen Hiddensee ved Rygen. Da det nu umuligt lader sig antage, at Slaget har været leveret paa denne Ø, maa man vistnok indtil videre opgive ethvert Forsøg paa at komme paa det Rene med Detmars »vp deme Yellande«.

96) Hertug Barnims Deklaration om Forliget mellem Kongen og Greverne er trykt i *S.-H.-L. Urk. II. S. 237*, jvfr. Hertug Barnims udaterede, men vistnok senere udstedte Diplom i *Lüb. Urk. buch III. S. 320 ff.*, hvori det hedder om Hertug Valdemar: »Wente he sich mit willen vten deghedingen heft gheworpen, hir vmme schal he buten al desser sone bliuen«, og om Hertug Albert: »De k. v. D. vnde de van Mekl. de hebben sich suluen berichtet vmme ere vanghenen, de wy vor desser tit losgesproken hebben«. Med de sidst anførte Ord kan derhos sammenholdes det hos Schäfer a. St. S. 159 Anm. 1 meddelte Brudstykke af Traktaten af 10 Avg. 1360, som nu fuldstændig er trykt hos Rydberg a. S. II. S. 274 ff.

97) Detmar S. 282, sammenholdt med Lisch a. St. S. 118 f. og Sudendorf a. St. III. S. LXX, der begge henføre Fredslutningen mellem Hertugerne Albert og Erik til 1358, samt *Jahrb. des Vereins f. mekl. Gesch. osv. XXIV. S. 199 ff.* Schäfer mener a. St. S. 160 Anm. 1, at Lisch fejler ved at henføre den nævnte Fred til 1358, men uden nærmere at dokumentere denne sin Anskuelse.

98) *Cont. chron. Sial. S. 220*, E. Pontoppidan *Danske Atlas III. S. 488*, VI. S. 665 f., N. M. Petersen *Bidrag til den danske Literaturs Hist. I. S. 196*, jvfr. ogsaa *Ældste danske Arkivreg. I. S. 98*. Ved Skrivelse af 26 Juni 1874 har Finansministeriet endelig gennem Fyns Stiftamt givet til Kjende, at den under Navnet

»Buggespenge« (ogsaa kaldet »Blodpenge«) af nogle Ejendomme i Middelfart betalte Afgift, i Alt 49 Sk. aarlig, for Fremtiden maa bortfalde. Fædrelandet 3 Juli 1874 Nr. 150.

99) Scr. rer. Dan. VI. S. 533, jvfr. S. 630, hvor Begivenheden urigtig henføres til 1359.

100) Diplom af 10 Dec. 1359 hos Suhm XIII. S. 833 f.

101) Cont. chron. Sial. S. 221. Krønikens Ord: »promittens se urbem Helsinghe resignaturum« maa selvfølgelig finde deres Supplement og Korrektiv i de nedenfor følgende: »nec terram nec castrum resignavit«, der bestemt vise, at Sveakongens Løfte ikke alene har omfattet Helsingborg Slot, endsige By, men tillige en større eller mindre Del af Provinsen. — Naar det iøvrigt om Margrethe hedder: »tunc septimum attingentem annum«, maa dog jevnføres Scr. rer. Dan. VI. S. 527, hvorefter hun maa være født 1353, formodentlig i Foraaret.

102) Cont. chron. Sial. S. 221 f., jvfr. Scr. rer. Svec. III. 1, S. 14. Med Hensyn til Begivenhedernes Kronologi ere navnlig de to den 13 April daterede Breve fra Erik til Lybek og Rostok af Interesse (Lüb. Urk. buch III. S. 328 f. og Rostok. wöchentl. Nachrichten 1754 S. 49) samt en Skrivelse fra en Borger i Malmø til Raadet i Lybek (Lüb. Urk. buch III. S. 336), jvfr. iøvrigt Munch a. St. S. 656 f.

103) Cont. chron. Sial. S. 222, Scr. rer. Svec. III. 1, S. 14, O. Klemming Svenska Medelt. Rim.-Krøn. I. S. 179, Styffe a. St. S. 39 ff., jvfr. Munch a. St. S. 658 ff. — Rydberg har i de tvende Afsnit a. St. II. S. 201 og 257 ff. i alt Væsentligt ganske det samme Syn paa Udviklingen af Forholdet mellem Kongerne Valdemar og Magnus i Tidsrummet fra 1351—1359, som ligger til Grund for min Fremstilling. Naar han i Kraft af et meget overbevisende Raisonnement a. St. S. 292 Anm. * kommer til det Resultat, at det i Strelows Guthilandiske Cronica S. 163 f. til 13 Febr. 1361 henførte Diplom retteligen maa tilhøre 1351, og bl. A. benytter dette Diplom til Bevis for, at der i sidstnævnte Aar maa have bestaaet en fjendtlig Spænding mellem de to Riger, skal det dog ikke lades ubemærket, at den politiske Situation, i hvilken Kong Valdemar var stedt 1351, gjør det i høj Grad usandsynligt, at han for sit Vedkommende da skulde have pønset paa noget Angreb paa Gulland, selv om Kong Magnus har næret nogen Frygt i saa Henseende. Naar R. fremdeles antager, at Kong Magnus ved den i Vaaren 1359 foregaaede Udsoning med sin Søn Erik bl. A. ogsaa har sagt sig løs fra sin i Kjøbenhavn indgaaede Forpligtelse ang. en ægteskabelig Forbindelse mellem Hakon og Margrethe, da turde han overse eller miskjende, at der i Kjøbenhavn ikke blot var indgaaet en traktatmæssig Overenskomst i saa Henseende, men at Trolovelsen var faktisk afsluttet og havde modtaget kirkelig Indvielse,

og at der altsaa forelaa en kirkeretlig Akt, som det ikke stod Parterne frit for saaledes uden videre at bryde.

104) Schiern a. St. S. 343 ff., jvfr. Instruxen S. 355 ff.

105) Gram a. St. S. 217 f.

106) Jvfr. Diplomet i Lüb. Urk. buch III. S. 320 ff.

107) Michelsen a. St. S. 97, 192 f.

108) S.-H.-L. Urk. II. S. 443 f. If. Diplom af 28 Dec. 1356 (Sudendorf a. St. VII. S. 223 f.) tager Kong Valdemar Hertug Albert i sin Tjeneste.

109) Cont. chron. Sial. a. St. S. 223 f. Tiden for det holstensmeklenborgske Angreb fremgaar deraf, at der i det schwerinske Arkiv findes et af Hertug Albert udstedt Brev, dat.: vpp Vemeren in sunte Kylianes daghe (8 Juli). — Det er til dette Tidspunkt, at Hvitfeld henlægger den bekjendte Fortælling om Ridder Erland Kalvs Frafald fra Kong Valdemar. H.s Beretning derom lyder saaledes: »Udi dette Oprør (1359) faldt Erland Kalv fra hannem (o: Kongen), som inde havde Ribe; han fik Møgeltønder og Gram derfor udi Forlening« (S. 519), hvorefter det under 1360 hedder: »Erland Kalv lod forsone sig paa den Tid med Kong Valdemar og faldt hannem til igjen med 3 Slot, Ribe, Møgeltønder og Gram. Derover sagde Kong Valdemar: Kalv er en god Ko, ifjor gik han bort som en Kalv; nu er han som en Ko kommen igjen med to« (S. 521). Hos Presb. Brem. (Lappenbergs Udg. S. 70) lyder Historien derimod saaledes: »Quidam nomine Calef, miles, cum duobus castris regni se comiti Nicolao tamquam homagialis se subdiderat fidelem. Cui Nicolaus unum aliud castrum tradidit ad fideles manus custodiendum. Tunc in Dacia adolevit rex Waldemarus, qui successive recuperavit omnia castra regni. Nam dictus Calef miles togam vertit et regi Woldemaro predicta tria castra restituit. Tunc rex derisorie dixit: Atter daghe! bonus vitulus est; cum duobus castris abibat, ut bos cum tribus rediit« — og herefter følger saa den latterlige Udvikling af, at, da Calef er et jødisk Navn, ere Jyderne det Samme som Jøder osv. (jvfr. A. Krantz Saxonia lib. IX. cap. 25, der gjenfortæller Presb. Brem.). I Almindelighed har man ved Fremstillingen af den omhandlede Begivenhed baaret sig saaledes ad, at man ved Hjælp af det anførte Sted hos Presb. Brem. har udfyldt den Mangel hos Hvitfeld, at han ikke nævner, til hvem Erland Kalv gik over. Men hvad enten man nu følger denne Fremgangsmaade eller ej, frembyder den hele Fortælling og særlig dens Henførelse til Aarene 1359—1360 overordentlig store Vanskeligheder. Som det vil erindres, havde Erland Kalv allerede under den første jyske Opstand i Begyndelsen af Aarene 1350 svigtet Kongen og stillet sig iblandt hans Fjender, og selv om Valdemar nu senere havde udsonet sig med ham, er det i sig selv lidet rimeligt, at han netop skulde have betroet ham Befalingen i en saa vigtig Grænse-

fæstning som Riberhus. Det lader sig derhos under ingen Omstændigheder antage, at de rendsborgske Grever 1359 skulde have kunnet disponere over Gram og Møgeltønder Slotte. Men selv om saa var, saa vil den følgende Fremstilling vise os, at Erland Kalv i Februar 1360 var en af de Mænd, der i Ribe skulde indlede Fredsunderhandlinger med de rendsborgske Grevers Befuldmægtigede, og det vilde dog have været højst besynderligt at betro et saadant Hverv til en Mand, der umiddelbart i Forvejen havde spillet Greverne det Puds at franarre dem tre Slotte. Vilde man nu for at undgaa de nysberørte Indvendinger gætte paa, at det ikke var Greverne, men Hertug Valdemar, til hvem Ridder Erland gik over, fjernes dog herved ikke alle Vanskeligheder; thi om det end tør antages, at Hertugen til hin Tid raadede over Gram Slot, saa tilhørte Møgeltønder Ribe Bispestol, jvfr. Kinch a. St. S. 211, og man maatte derfor, hvis man vilde holde paa Hvitfelds Beretning, med den anførte Forf. ty til en ny Gisning og f. Ex. substituere Tønder i Stedet for Møgeltønder Slot. Følger man strængt Hvitfeld og henlægger Frafaldet til Efteraaret 1359 og Omvendelsen til 1360, er det ogsaa yderst vanskelig i Tiden at faa Plads til de forskjellige Arrangements, der maa tænkes at være truffne i Anledning af det Passerede, eftersom Hr. Erland jo som anført allerede først i Februar 1360 var Kong Valdemars Mand. Hertil kommer endelig som det efter mit Skjøn mest afgjørende, at medens den sjællandske Krønike iøvrigt med stor Interesse følger hele den jyske Opstand og berører langt mindre betydende Begivenheder i denne, veed den ikke et Ord at berette om en Begivenhed af en saa fremragende Vigtighed, som at Riberhus til en Tid skulde have været unddraget Kongens Raadighed. Under disse Omstændigheder er der vistnok ikke andet for end med Lappenberg i hans Note til Presb. Brem. a. S. og A. D. Jørgensen i hans Afhandling Erland Kalv og Kong Valdemar i S. B. Thrige Hist. Aarb. 1878 S. 219 ff. at henføre Begivenheden til Fejden 1368—1372. For paa et Sted saa vidt muligt at udtømme det hele Emne skal det dog allerede her bemærkes, at denne Udvej dog ogsaa frembyder sine Vanskeligheder. Det er notorisk, at Erland Kalv i sidstnævnte Fejde atter svigtede Kong Valdemar, at han af de rendsborgske Grever var forlenet med Aalborg- og Riberhus (S.-H.-L. Urk. II. S. 287 f.) og at han ifølge Fredslutningen af 24 Jan. 1373 (S.-H.-L. Urk. II. S. 287 ff.) paany maatte underkaste sig Kongen. I Mellemtiden mellem 1360 og 1368 vides han i Aaret 1365 at have været Valdemars Befalingsmand paa Slottet Skanderborg (Suhm XIII. S. 563), men at han ikke var det under hin Fejde, følger deraf, at, som den paafølgende Fredslutning med Hansestæderne udviser, Kongens tro Mand Kersten Vendelbo da sad som Høvidsmand paa nysnævnte Slot. Om Hr. Erland derimod ved Fejdens Udbrud har været kongelig Befalings-

mand for noget andet jydsk Slot, faar lades uafgjort, og der kan højst kun opstilles en Formodning om, at det kan have været ham, som Grev Klavs i Sept. 1368 belejrede paa Aalborghus, og at han ved Kapitulation har overgivet Greven Slottet, som han da har reserveret sig at beholde som Len (Diplom af 15 Sept. 1368 S.-H.-L. Urk. II. S. 278 ff.). Det er saaledes med Urette, at A. D. Jørgensen a. St. synes at anse den nysantydede Formodning som en bevislig Kjendsgjerning, og naar denne Forf. med Hensyn til Erland Kalvs Forhold i det Hele — selvfølgelig dog med Undtagelse af, at Ridderens Tilbagevenden til Kongen skulde være en frivillig Sag — tror at kunne følge Presb. Brem. og antager, at Hvitfeld ikke har havt anden Kilde for sig end dennes Krønike, som han vilkaarlig har fordrejet, da kan jeg ikke være ganske enig med ham i saa Henseende. Netop Rimene i Hvitfelds Version af Valdemars Udbrud om den tilbagevendende E. K. synes stærkt at tyde hen paa, at vi her have dette Udbruds ægte og oprindelige Form for os, som ved en mundtlig Tradition er kommen ned til Hvitfeld, der iøvrigt har udfyldt Traditionen paa sin Vis. Efter alt det Anførte kan jeg for mit Vedkommende ikke havne i andet Resultat, end at det Højeste, der i den omhandlede Henseende kan slaaes fast, er, at Erland Kalv under Fejden 1368—1372 for anden Gang svigtede Kong Valdemar og gik over til Holstenerne, at han af disse til Løn for sit Frafald fik Forlening først paa Aalborghus og siden tillige paa Riberhus, at han i Henhold til Fredslutningen mellem Valdemar og Greverne af 24 Jan. 1373 med begge de nævnte Slotte maatte stille sig til Kongens Raadighed, og at denne, da den men-svorne Ridder paany har skullet aflægge ham Hyldingseden, har modtaget ham med det vittige og spydige Udbrud til sine Omgivelser, som Hvitfeld har opbevaret os, og i hvilket da kun Ordet »ifjor« behøver at udelades, idet Udbruddets Form lader det uafgjort, om han ved Overgangen til Holstenerne medtog noget Slot eller ej.

110) Munch a. St. S. 679.

111) Jvfr. den noget uklare Notits hos Hvitfeld S. 521: »Samme Aar (1360) gjordes en Anstand imellem Kong Valdemar, hans Søn Kristoffer, Stæderne og de meklenborgske Herrer«. For-saaavidt »Stæderne« her medtages, kan der i alt Fald ikke være sigtet til andre end dem, der anerkjendte meklenborgsk Lands-højhed, da der ikke er Spor til, at Lybek endnu paa den Tid stod i noget fjendtligt Forhold til Danmark.

112) Dipl. Flensb. I. S. 51 ff.

113) Gram a. St. S. 218 f.

114) Vor Kundskab om den hidtil fuldstændig ukjendte Fredslutning med Holstenerne paa Fønøkalv skyldes den hos Rydberg a. St. S. 274 ff. meddelte Traktat af 10 Avg. 1360, hvori det S. 277

hedder: »vnd wat tho Fenecalf tuschen vns koningh Woldemar vnd den greuen van Holzsten tho ener sone deghedinghet wart, wat in der suluen sone nicht vultoghen is, dat vulthee me noch, oft de greuen van Holzten willen, tuschen hir vnd wynachten, de neghest kumpt«. Tiden for Overenskomstens Indgaaelse er ubekjendt, kun skal det bemærkes, at Valdemar den 13 Maj vides at have været i Kolding, altsaa i umiddelbar Nærhed af Fænøkalv (Hanserecesse III. S. 13).

115) Dette slutter jeg af den 5te Artikel i Flensborg-Freden af 24 Jan. 1373 (S.-H.-L. Urk. II. S. 289 ff.), hvor der fastsættes, at Kongen og Jyderne gjensidig skulle give hverandre en Forsikring i Overensstemmelse med, hvad der var vedtaget paa Fænøkalv og i Kallundborg — idet jeg ved Nævnelser af Kallundborg antager, at der er sigtet til Danehoffet 1360 — og derefter hedder: »Vnde wes de de ... vultoghen wart«.

116) Aarsberetn. fra Geheimeark. II. S. 17 ff.

117) Cont. chron. Sial. S. 224 f.

118) Scr. rer. Dan. VI. S. 630. Det fornødne Korrektiv med Hensyn til Kronologien haves formentlig dels i, at V. ifølge den nedenfor omtalte rostokske Gesandtskabs Beretning den 26 Juni var i Nestved, dels i, at det ligeledes nedenfor berørte Lejdebrev for Hertug Albert er udstedt fra Malmø den 4 Juli.

119) At Kongen allerede i Vaaren 1360 var traadt i venskabelig og intim Forhandling med Stæderne, derom vidner hans i Kolding den 13 Maj udstedte Brev. Hanserecesse III. S. 13.

120) S.-H.-L. Urk. II. S. 240 f.

121) Styffe a. St. Indl. S. XXVI.

122) Reg. dipl. Dan. Nr. 2449.

123) Beretningen er trykt hos Sartorius a. St. II. S. 476 ff. og i Hanserecesse I. S. 163 ff.

124) Sartorius S. 480 f. og 490, Hanserecesse I. S. 166 f.

125) Sartorius S. 476, Lüb. Urk. buch III. S. 377 f. Brevet er her anført under 10 Juli, men med Koppmann (Hanserecesse I. S. 165 Anm. 4) og Schäfer (a. St. S. 168 Anm. 1) tror jeg det rettest at henføre samme til 17 s. M.

126) Sv. riksarch. pergamentsbrev I. Nr. 471, jvfr. Munch a. St. S. 699 Anm. 1.

127) Detmar S. 282 f., jvfr. ovenfor Anm. 97 nærv. Bog.

128) Suhm XIII. S. 420 ff.

129) Denne Traktat, der hidtil kun har været kjendt i Udtog (jvfr. Suhm XIII. S. 422 f.) er nu efter Orig. trykt hos Rydberg a. St. II. S. 274 ff.

130) Scr. rer. Dan. I. S. 258, VI. S. 533.

131) Styffe a. St. I. S. 42 f.

132) Hanserecesse I. S. 162 f., jvfr. smstds. III. S. 112 f., sammenholdt med Rydberg a. St. II. S. 287 f. Anm. *, til hvilken sidste jeg for mit Vedkommende ganske kan henholde mig. — Naar det i Begyndelsen af Brevet hedder: »Vobis prius asscripsimus . . . quod magnificus princeps . . . Magnus, Swecie rex et Norwegie, nos contra litteras eius apertas et eiusdem regnorum diffidaverat«, og derhos tages i Betragtning, at det Brev, hvortil V. sigter, aabenbart maa være skrevet efter, at han den 19 Juli havde afskediget de hanseatiske Sendebud, ledes Tanken naturlig hen i den Retning, at Voldgiftskjendelsen er gaaet Kong Magnus imod, at han ikke har villet respektere samme, og derfor har begivet sig bort fra Krigsskuepladsen.

133) Hanserecesse III. S. 14.

134) Suhm XIII. S. 424, Styffe a. St. Indl. S. XXX. At Hertugen i alt Fald selv har ment sig at have fortjent de lovede 10,000 Mark Sølv, synes at fremgaa deraf, at han to Aar senere, 3 Sept. 1362, lod tage en Vidisse af Brevet af 3 Nov. 1350. Styffe a. St. S. 18, jvfr. Indl. S. XXIX f. og Schäfer a. St. S. 168 Anm. 1.

135) Cont. chron. Sial. S. 225 (multis conditionibus interjectis), jvfr. Scr. rer. Dan. VI. S. 533 og I. S. 258.

136) Med Hensyn til hele dette Afsnit jvfr. Rydberg a. St. II. S. 282—292, hvis Fremstilling forekommer mig at være det Fortrinligste, der endnu hidtil er skrevet om Begivenhederne 1360. Naar R. derimod i det Følgende vil statuere, at det i Slutn. af 1360 maa være kommet til en egentlig Fredslutning mellem Valdemar og Magnus, og at Fejden 1361 saaledes maa betragtes som en ny Krig, da formaar jeg endog bortset fra den allerede i Texten antydede Grund ikke at tiltræde denne Anskuelse. De to Hovedargumenter, hvorpaa R. beraaber sig — alle øvrige af ham anførte Data ere nemlig kun understøttende Bevisgrunde, som der uden hine ikke vilde kunne tillægges synderlig Betydning — ere (1°) følgende Ord i Cont. chron. Sialandæ: »Guerra inter Magnum Sveciæ et Waldamarum Daniæ reges, ut prius exorta super multis articulis et promissionibus prius habitis et in posterum habendis« og (2°) de tvende Notitser hos Hvitfeld S. 521: »(Da) fick hand (Kong M.) hannem Slaattet ind met mange Vilkaar som giordis: Hand skulde finde hannem til Hielp aff al macht, nar hand blev fordret, den begynte Ecteskafs Handel imellem beggis Børn skulle haffue sin Gienge«, og S. 524: »Aar 1360 fick Voldemar med Kong Magni gode vilie hves andre Slotte oc Fæster ind, hannem endnu restet i Skaane oc Bleginde, som hand icke før hafde indtaget. Disligeste antvordet Konning Magnus hannem Gref Johannis Kiøbebrief oc Landskabens Hyldingsbrief paa Skaane. Kong Woldemar loffuet igien at være hannem en huld Broder oc Ven udi al hans Nød oc Anliggende

imod huer mand«. Det skjønnes imidlertid ikke rettere, end at der af det citerede ovenikjøbet korrumpereede Sted i Continuatio med fuld saa megen Føje lader sig uddrage den Slutning, at den der omhandlede guerra ligefrem er en Fortsættelse af den allerede tidligere bestaaende Fejde, som at den skulde være en hel ny Krig. Og hvad Notitserne hos Hvitfeld angaa, da kunne disse aabenbart ikke støtte sig paa noget H. foreliggende diplomatisk Datum, da han ellers efter sin Sædvane vilde have meddelt et omend nok saa kort Udtog af samme, men maa opfattes som nogle af de udfyldende eller forklarende Indskud af egen Opfindelse, hvormed H. saa jævnlig afbryder Gjengivelsen af de af ham benyttede Kilder. Jævnfør desuden det tidligere berørte samtidige svenske Partiskrift i Scr. rer. Svec. III. 1, S. 15 (»nec securitate vivendi inter homines et regna facta vel accepta«).

137) Cont. chron. Sial. S. 225. Det fremgaar aldeles bestemt af Krøniken, at Lindholm Slot allerede 1360 erhvervedes af V., og det er saaledes en Fejltagelse, naar Rydberg efter Uddraget af Krøniken i Scr. rer. Svec. siger, at dette først skete 1361.

138) At Sønderhalland inden Udgangen af 1360 er kommet i V.s Hænder, tør sluttet deraf, at han 7 Jan. 1361 var i Halmstad og gav denne By Privilegier. Suhm XIII. S. 437, jvfr. dog iøvrigt Rydberg a. St. II. S. 296 Anm. 5.

139) Reg. dipl. Dan. Nr. 2460, 2463 og 2464.

140) Hvitfeld S. 560 ff., jfr. Suhm XIII. S. 428.

141) Suhm XIII. S. 439.

142) Jfr. f. Ex. Ann. Dän. Sorani i Scr. rer. Dan. V. S. 533: »Valdemarus rex dolo et fraude, abusus simplicitate Magni regis Sueciæ, iterum vindicavit Scaniam ex Suecorum possessione«.

143) C. G. Styffe Skandinavien under Unionstiden S. 38.

144) Det synes næsten utænkeligt, at Kong Valdemar ikke skulde have formaaet sin Svoger Hertugen til at afhænde ham Ejendomsretten til den omtalte Halvdel af Varde Syssel eller i alt Fald under et af de hyppige Fredsbrud med Magt have fravristet ham Besiddelsen deraf. Jeg skulde heller ikke have taget i Betænkning i Texten at optage en i denne Retning gaaende Antydning, hvis der ikke i Ældste danske Arkivreg. I. S. 7 forekom følgende Notits: »Item hertugh Gerdz breff aff Jwttland, som greffwe war i Holsten og Stormarn, greffwe Clawis, g. Albrecht oc gr. Henrick alle theris breff, met huilketh the kennis at Warde oc Wardesysel er them affløst aff d. M. oc antworde henne thet ighen och melæ alle the breffue dōthe at bliffwe som fynnis kwnne ludendes paa forne leen, som the eller theris arffwinge haffwe. Datum mcccxxv.« (sic). Denne Notits, hvis korrumpereede Aarstal aabenbart maa tilhøre Tiden efter 1386, nøder En imidlertid til at antage, at Hertug Valdemar eller

hans Søn Hertug Henrik maa have overdraget de rendsborgske Grever en Panteret til den nævnte Del af Varde Syssel.

145) Scr. rer. Dan. VI. S. 529. Saavel her som andensteds i nærværende Skrift er Reductionen af Datidens Mønt til vore Penge i Regelen foretagen efter, hvad der i saa Henseende indeholdes i F. H. Grautoff Gesch. d. lübischen Münzfuszes bis zum Jahre 1463, der er optagen i hans Historische Schriften III.

146) Dette synes i alt Fald at turde sluttes af Diplomerne af 20 April 1354 og 11 Nov. 1357 henholdsvis hos Sartorius a. St. II. S. 431 f. og Lüb. Urk.-Buch III. S. 297.

147) Ældste danske Arkivregistraturer I—IV.

148) Suhm XIII. S. 321.

149) Ældste danske Arkivreg. I. S. 111.

150) Gram a. St. S. 214 f., Suhm XIII. S. 307 f.

151) Scr. rer. Dan. VI. S. 529.

152) Smstds. S. 528.

153) Cont. chron. Sial. S. 215.

154) Scr. rer. Dan. VI. S. 529. .

155) Smstds. S. 530, jvfr. Cont. chron. Sial. S. 215.

156) Suhm XIII. S. 750.

157) Scr. rer. Dan. VI. S. 531 samt 529 f.

158) Sartorius a. St. S. 477. Hanserecesse I. S. 164.

159) Scr. rer. Dan. IV. S. 493.

160) B. W. Luxdorph Indberetning om nogle gamle danske Mønters Prøvelse i Aaret 1764 i Vidensk. Selsk. Skr. ældste Række IX. S. 715. — Med Hensyn til, at der i Texten er regnet at gaa 240 Penninge paa Marken eller med andre Ord 10 paa Ørtugen, bemærkes, at C. Paludan-Müller vel i sine Studier til Danmarks Historie i det 13de Aarhundrede (Vidensk. Selsk. Skr. 5te Række IV. S. 235 f.) imod Luxdorph og Velschow vil godtgjøre, at der har gaaet 12 Penninge paa Ørtugen eller 288 paa Marken, men at jeg — endog bortset fra at Pal.-M. senere har frafaldet hin Anskuelse, se samme Forf.s Kong Valdemars Jordebog, et Stridsskrift S. 51 Anm., jvfr. K. Erslev Om Møntregningen i »Valdemars Jordebog«, Danske Saml., 2den Række V, S. 130 f. — har troet at burde holde mig til den ældre Anskuelse om Delingsforholdet, netop fordi det Resultat, man paa Basis af Ørtugens Deling i 10 Penninge kommer til, naar man ved Hjælp af de 1764 undersøgte, fra Valdemar Atterdag hidrørende Pennings Lødighed udregner Forholdet mellem dansk Mønt og lødigt Sølv under samme Konge, passer langt bedre til de Oplysninger, vi ad anden Vej have om dette Forhold, end naar man gaar ud fra Ørtugens Deling i 12 Penninge. Paa Grundlag af denne sidste Forudsætning bliver Regningens Resultat omtrent Forholdet 1 : 4, paa Grundlag af den hidtil antagne Deling i 10 Penninge 1 : 5, og dette

er netop det Forhold, hvori i alt Fald skaansk Mønt under Valdemar Atterdag vides at have staaet til lødigt Sølv.

161) Der tør navnlig ikke udledes Noget for en modsat Opfattelse deraf, at der i Indledningen til Forordningen af 1354 paa-beraabes ikke alene »consilium«, men ogsaa »consensus« dominorum episcoporum, dapiferi, marescalci, ceterorumque conciliariorum nostrorum et hominum, jfr. J. E. Larsen Om Rigsdage og Provinsialforsamlinger samt Rigsraadet i Danmark fra det 13 Aarh. indtil Statsforandringen 1360 i Hist. Tidsskr. I. S. 269.

162) Cont. chron. Sial. S. 224 og med den Hvitfeld S. 520 sætter Kristoffers Udnævnelse til Hertug af Lolland til 1360; men at den allerede er sket 1359, ses af Brevet fra Johan og Hartvig Hummersbüttel af 25 Nov. s. A. (S.-H.-L. Urk. II. S. 239), hvori K. benævnes med den anførte Titel. Gisningen om hans Valg til Thronfølger støtter jeg derpaa, at han selv i Brevet af 5 Jan. 1360 (Hvitfeld S. 520 f.) skriver sig »Danorum Sclavorumque regni verus hæres«, i Forbindelse med Hansestædernes Brev til Fikke Moltke af 13 Jan. 1363. (Sartorius S. 509 og Hanserecesse I. S. 213 f.), hvor der tales om »treugis . . . ex parte illustrium principum dominorum Waldemari et Christophori, Danorum et Slauorum regum«, jvfr. ogsaa Gram a. St. S. 108.

163) Med Hensyn til Palle Jonsøn se Scr. rer. Dan. VI. S. 527 og Suhm XIII. S. 310, til Niels Jonsøn Suhm S. 204, 279, 306, 313, 321 og 438 f., til Ove Stigsøn smstds. S. 321. At der har været flere Ihændehavere af Kanslerværdigheden, turde bestemt fremgaa af Diplomet af 30 Sept. 1341 i Aarsberetn. fra Geheimerark. V. S. 47, som af Valdemar er udstedt til »cancellario et vicecancellariis nostris sigilla servantibus, magnum secretum et legale«.

Til fjerde Bog.

1) Jfr. herved F. W. Barthold Geschichte der deutschen Hansa II. S. 96—123, Fock a. St. III. S. 117—125, og nu især Schäfer a. St. Cap. VIII.

2) Om Gulland og Visby se C. Säve Bemærkninger over Øen Gottland, dens Indbyggere og disses Sprog i Hist. Tidsskr. IV. S. 188 ff., A. T. Snøbohm Gotlands land och folk S. 3 ff., 42 ff. og 73 ff., C. G. Brunius Gotlands konsthistoria I. S. 125 ff., jfr. ogsaa J. Paludan-Müller Gullands Forhold til Danmark og Sverig i det 14de, 15de og 16de Aarh. S. 7 ff.

3) H. N. Strelow Den guthilandiske Cronica S. 163 og 173 f., jfr. O. Carlén Gotland och dess fornminnen S. 177 f.

4) Strelow a. St. S. 166, jvfr. Munch a. St. S. 707 og Schäfer, a. St. S. 268, Anm. 4. — At det hos Strelow S. 163 f. anførte

Brev maa antages at tilhøre 1351, er som berørt godtgjort af Rydberg a. St. II. S. 292 ff. Anm.

5) Strelow a. St. S. 168 ff.

6) Kilderne med Hensyn til Kong Valdemars Tog til Øland og Gulland ere Cont. chron. Sial. S. 225, Detmar S. 282, Annales fratrum minorum Wisbyensis i Scr. rer. Dan. I. S. 259, jfr. Hvitfeld S. 524, Strelow a. St. S. 170 ff. og Snøbohm a. St. S. 143 ff. Strelows Angivelse, at Landgangen fandt Sted ved Kronewall er, som Snøbohm paaviser, sandsynligere end den store svenske Rimkrønikes (Klemming I. S. 183 ff.), hvorefter den skete ved »Garnahamn« : Vestergarn, der ligger nærmere ved Visby end Fjälemyr. Med Hensyn til Kronologien bemærkes, at Ann. Wisb. a. St. lade det første Sammenstød finde Sted Marie Magdalene Dag (22 Juli), paa hvilken jeg derfor antager, at Landgangen har funden Sted. Slaget foran Visby lade samme Ann. paa eet Sted leveres Dagen før, paa et andet Dagen efter St. Jakobs Dag eller henholdsvis 24 og 26 Juli; men i saa Henseende er naturligvis Indskriften paa Korset den bedste Hjemmel. At Visby strax efter er overgivet, fremgaar deraf, at Kong Valdemars Privilegier for Staden (trykte hos Suhm XIII. S. 839) allerede ere daterede Olaidag eller 29 Juli. — Korset ved Visby er afbildet hos Suhm a. St. ad S. 444 og udførlig beskrevet hos Brunius a. St. I. S. 322 og Snøbohm a. St. S. 58 f. — Titelen »de Gothers Konge« forekommer, saavidt vides, første Gang i Valdemars Privilegier for Staden Kampen af 21 Avg. 1362 (Suhm XIII. S. 468).

7) Sartorius S. 490 f., Hanserecesse I. S. 185.

8) Overenskomsten er trykt hos Suhm XIII. S. 837 og i S.-H.-L. Urk. II. S. 242 f. — Man er i Almindelighed hidtil uden Betænkelse gaaet ud fra, at den Datter af Grev Gert, der blev trolovet med Kong Hakon, var den samme, der ved Forliget i Spandau 1340 blev bestemt til Brud for Valdemar Atterdag. Ifølge Corner (hos Eccard S. 1104) var Hakons Brud 1362 i en Alder af 22 Aar. Hun maatte altsaa herefter være født ganske kort før eller efter sin Faders Drab. Da det nu ikke kan antages, at man i Spandau bestemte et ganske spædt Barn til Brud for den da formentlig 20-aarige Valdemar, maa et af to være Tilfældet: enten maa det have været en ældre os ubekendt Datter af Grev Gert, som Valdemar skulde have ægtet, eller — hvad der maaske er det Sandsynligste — Corner maa have Uret i Angivelsen af Elisabeths Alder, og hun maa 1362 have været c. 30 Aar gammel.

9) Sv. riks-arch. pergamentsbref I. Nr. 511, Lüb. Urk. buch III. S. 418, Sartorius S. 491.

10) J. Ph. Cassel Samml. ungedruckter Urk., welche die Gesch. d. freien Reichsstadt Bremen in vorigen Zeiten aufklären S. 419 ff., 426 ff., 428 ff. og 431 ff., Sartorius S. 493 f. og 495 ff., Hanse-

recesse I. S. 187 ff. At der i Dagene omkring 8 Sept. ikkun kan være opsat Udkast til de paagjældende Traktater, men at disses endelige Udfærdigelse først kan henlægges til November Maaned, oplyser Koppmann i Hanserecesse I. S. 186. — Med Hensyn til de i Anm. u. Texten S. 306 meddelte Data jvfr. O. Fock a. St. III. S. 145 ff., jvfr. S. 259 ff. En omstændelig og interessant Skildring af hele det hanseatiske Krigsvæsen findes hos Schäfer a. St. S. 293 ff.

11) At samtlige holstenske Grever tilligemed Hertug Valdemar vare paa Parti med Kongens Fjender i denne Krig, fremgaar af de senere Stilstands-Overenskomster. Om Uantageligheden af den tidligere gængse Anskuelse, hvorefter Grev Henrik skulde have været Overanfører for den hanseatiske Krigsmagt, jvfr. min Afhandling: Om Begivenhederne i Hansekrigen mod Danmark 1362 i Hist. Tidsskrift 4de Række IV. S. 31—33.

12) Diplomer af 11 Avg. 1361 (Lüb. Urk. buch. III. S. 423), af 4 Juni 1362 (Sudendorf a. St. IX. S. 7 f., sammenholdt med Hvitfeld S. 526 og Gram a. St. S. 118) samt af 13 Avg. s. A. (Gram S. 219 f.), jvfr. ogsaa Dipl. af 25 Juli 1366 (Styffe a. St. S. 55), hvoraf fremgaar, at Kongen og Hertugen paa den Tid, Helsingborg belejredes, vare »in sunderlicher vrundschap vnd in velighem vrede.«

13) Lüb. Urk. buch III. S. 401 f. samt de to Breve hos Sartorius S. 498 og i Hanserecesse I. S. 402, der hist ere henførte til 1361 og her til 1368, men som, efter hvad Schäfer a. St. S. 292 Anm. 1 fyldestgjørende har paavist, utvivlsomt maa henføres til 1362.

14) I de 1370 mellem Kong Hakon og Hansestædernes Deputerede paa Bahuus førte Forhandlinger paastod hin udtrykkelig, at de svenske Sendebud havde sat sig ud over den dem meddelte Instrux (Sartorius S. 688 f. Hanserecesse II. S. 5 § 2). Denne Paastand synes ikke med Føje, som Schäfer a. St. S. 284 f. vil, at kunne gjøres til Usandhed ved en Henvisning til Hakons Brev af 22 Sept. 1361 (Hanserecesse I. S. 194), eftersom dette vistnok væsentlig kun kan betragtes som et eftersendt Kreditiv for Sendebudene og de holstenske Grever i deres Forhandlinger med Lybek, medens hin Instrux selvfølgelig ikke kan antages at have været meddelt nogen af Stæderne.

15) Scr. rer. Dan. I. S. 259, jfr. Munch a. St. S. 717 f.

16) Sv. riks-arch. pergamentsbref I. Nr. 539.

17) Sartorius S. 500 f. Hanserecesse I. S. 203 f.

18) Hovedkilderne ere Cont. chron. Sial. S. 226, Detmar S. 285 f., Ann. frat. min. Wisb. i Scr. rer. Dan. I. S. 259, Sartorius S. 685, 692, 693 og 697, Hanserecesse II. S. 1 f., 8 f., 13 § 19. Angaaende Ødelæggelsen af Trelleborg se Brev af 24 Avg. 1366 i Lüb. Urk. buch III. S. 616. Med Hensyn til den her fulgte Fremstilling af Begivenhederne saavelsom med Hensyn til de Spørgsmaal,

der i den Anledning kunne rejses, navnlig om Kjøbenhavn ved denne Lejlighed blev indtaget og plyndret, samt om der i Sundet har været leveret et eller to Slag, henvises til min ovennævnte Afhandling i Hist. Tidsskr. 4de Række IV. S. 189 ff. og de der citerede Bevissteder. — I mit Manuskript til nærværende Værk, der, som Forordet oplyser, var fuldendt i 1873, var jeg med Hensyn til Spørgsmaalene dels om Tidspunktet for Slaget ved Helsingborg, dels om, hvorvidt der umiddelbart efter samme kan antages at være indgaaet en foreløbig Stilstand, kommen til det Resultat, at Slaget maatte tænkes holdt henimod Slutningen af Juli og en Stilstands-Konvention som den antydede afsluttet i Begyndelsen af Avgust. Da jeg nogen Tid efter at have fuldendt Redactionen af det her foreliggende Kapitel — som saaledes i det Væsentlige svarede til den nu trykte Text — følte Trang til for at undgaa en altfor voluminøs Documentation til samme at undergive Krigsbegivenhederne i 1362 en monografisk Bearbejdelse og til den Ende paany gennemgik hele det forhaandenværende Materiale, kom jeg ved en, som jeg nu indrømmer, noget ensidig Opfattelse af de hanseatiske Deputeredes paa Bahus udtalte Beklagelse over i c. 12 Uger forgjæves at have ventet paa Kongerne ind paa den Theori om det præsumptive Tidspunkt for Slaget, som er opstillet i min oftnævnte Afhandling, og nødtes væsentlig eo ipso til at forkaste Antagelsen af en foreløbig Stilstand ved Helsingborg, ihvorvel jeg, som Slutningen af min Afhandling viser, ikke ret følte mig fyldestgjort ved nogen af Delene. Idet jeg nu ved Revisionen af mit Manuskript for tredje Gang er kommen til at gennemgaa hele Materialet, derunder nu ogsaa saavel min egen Afhandling som Schäfers i Exkurserne I—II indeholdte Imødegaelse af de to nys anførte Punkter i samme, har jeg troet det rettest at vende tilbage til mit eget oprindelige Standpunkt, som i det Væsentlige ogsaa er Schäfers, og har jeg i saa Henseende lagt særlig Vægt paa det mindre Sandsynlige i, at der skulde kunne være afholdt almindeligt Danehof paa Sjælland, medens en fjendtlig Flaade laa ubesejret i Sundet. De vigtigste kronologiske Holdepunkter for Krigsbegivenhederne 1362 ville saaledes, om end i negativ Retning, blive dels Hertug Alberts ovenanførte Brev af 13 Avg., der viser, at Valdemar var i Vordingborg den 10 s. M., forud for hvilken Dag Stilstanden ved Helsingborg maa tænkes afsluttet, og Hertug Kristoffers Brev af 25 Juli (Suhm XIII. S. 466), forud for hvilket det i alt Fald er sandsynligt, at Slaget er afholdt. Tæller man fra den første Uge i Avgust 12 Uger tilbage og lægger en Uge til, som tør antages at maatte være medgaaet for Flaaden til at naa Helsingborg og landsætte Tropper og Belejringsmaskiner, faar man som Tidspunkt for Flaadens Opbrud Begyndelsen af Maj. Hvad endelig angaar min i Afhandlingen hævdede Opfattelse af det Forhold, der maatte antages at være ud-

vist af de i 1362 i Øresund tilstedeværende Skibe fra Kampen med flere nederlandske Stæder — en Opfattelse, som Schäfer imødegaaer i Exkurs III, idet han i Modsætning til mig vil henlægge deres Hjemrejse til Tiden efter Slaget — bemærkes, at min Opfattelse selvfølgelig kun er en blot og bar Gisning, men dog — i alt Fald saaledes modificeret som nu i Texten sket — vedblivende forekommer mig at have nok saa megen indre Sandsynlighed for sig som hans. Fra et dansk Synspunkt har Sagen saare liden Interesse, og skal jeg derfor kun her indskrænke mig til at bemærke, at det er vanskeligt at indse, hvad Interesse Kongen efter Slaget og den foreløbige Stilstand skulde have havt af at faa Skibene til at vende hjem, at Forhandlingen mellem dem og Kongen selvfølgelig af begge Parter maa antages at være bleven absolut hemmeligholdt, hvorfor dens sande Karakter hverken er fremtraadt i Kongens senere Nederländerne meddelte Vidnesbyrd, eller paa anden Maade bleven Hanseraterne bekjendt, og at der ved den Forstærkning fra Tydskland, som de nederlandske Skibe skulde remplacere, muligen kun er tænkt paa nogle af de mindre i Greifswalde-Traktaten omtalte Fartøjer, som endnu ikke have været færdige til Opbrud, da Flaadens Hovedstyrke afsejlede.

19) Peder Nielssøns Brev er trykt i Sv. riks-archivets pergamentsbref I. No. 517. For den Formodning, at Peder Nielssøn kunde være en Jernskjæg, kan anføres, at der i den nedenfor berørte Traktat af 7 Juli 1365 blandt Vidnerne forekommer en Væbner Peder Nielssøn af Skjoldenæs, samt at nysnævnte Gaard 1406 besades af Mikkell Ruds Enke, Fru Anna Pedersdatter Jernskjæg, jvfr. Texten til Prospekter af danske Herregaarde, udg. af F. Richardt og T. A. Becker, Art. Skjoldenæsholm. Om det Hertug Kristoffer formentlig i Slaget overgaaede Uheld henvises til min titnævnte Afhandl. a. St. S. 200 ff. Med Hensyn til, at Schäfer a. St. S. 315 Anm. 1 udtaler sig noget misbilligende om den Udførlighed, hvormed jeg har behandlet nysnævnte Emne, bemærkes, at det dog vistnok maa findes ret naturligt, at en Dansk om muligt søger at trænge til Bunds i Spørgsmaalet om, hvad der kan have foranlediget, at det sidste mandlige Skud af vor gamle nationale Kongestamme blev bortreven af en saa tidlig Død.

20) De væsentligste Støttepunkter for Antagelsen af en foreløbig Stilstand ved Helsingborg ere, foruden de i næstforegaaende Anmærkning citerede Steder af Forhandlingerne paa Bahu, Cont. chron. Sial. S. 226 (ad ultimum treugis inter positus, ad patriam . . . remeavit), jvfr. ogsaa Scr. rer. Dan. I. S. 259 (et continuo ante Helsingborch . . . inter regem et civitates pax est reformata). — Om Johan Wittenborg jvfr. W. Mantels, Die hansischen Schiffshauptleute |Johan Wittenborg etc. i Hans. Geschichtsbl. Jahrg. 1871 S. 114 ff.

21) Sartorius a. St. S. 689, 693 og 696, Hanserecesse II. S. 6

§ 4, 9 § 5, 12 § 14. At Hertug Kristoffer var den egentlig Agerende ved denne Lejlighed, fremgaar bestemt af Udtrykkene S. 9 § 5: »Quod autem filius regis ... subjugavit sibi Finnidiam, fuit culpa vestri ipsius«. Om Kong Valdemar derimod selv var med, er tvivlsomt, jvfr. Udtrykkene S. 6 § 4: »rex Dacie misit non multo post homines suos et potenciam suam in terram Finnidie ad edificandum ibi castra, quam eciam terram sibi tunc subjugavit« med Sætningen S. 12 § 14: »edificavit rex in Finnidia et occupavit magnam partem terrarum nostrarum.«

22) Sartorius S. 501 f., 689 f. og 692, Hanserecesse I. S. 201 f., II. S. 6 § 7, 8 § 2.

23) Schäfer antager a. St. S. 310 Anm. 4, væsentlig støttende sig til den yngre Kilde i Scr. rer. Dan. I. S. 395, at Ølands Tilbageerobring allerede har fundet Sted 1361. Det forekommer mig imidlertid sandsynligere, at den netop ved Hjælp af de i Brevet af 1 Maj 1362 omtalte Skibe er foregaaet i Løbet af Vaaren eller Sommeren samme Aar, da Kong Valdemar var optagen af Hanseaternes Angreb paa Helsingborg.

24) Sartorius S. 513 f., Hanserecesse I. S. 221. Da Kong Valdemar, som senere skal paavises, ansaa det som en imod sig rettet fjendtlig Akt, at de preussiske Stæder underkastede sig Pundtolden, lader det sig ligefrem ikke tænke, at han skulde have funden sig i samme Fremfærd fra Visbys Side, naar denne Stads Borgere vare vedblevne at være hans Undersaatter.

25) Sartorius S. 502 f., Hanserecesse I. S. 201.

26) At der foruden ved Helsingborg har været ført foreløbige Stilstands-Underhandlinger saavel paa dansk som paa tydsk Grund, turde sluttes af Antydningerne hos Sartorius S. 504, 512, 519, Hanserecesse I. S. 207, 217 § 8, 227 § 12 ... »dem daghe, do her Vicke de stede sprak to deme Sunde.«

27) Sartorius S. 503 ff. og 507, Hanserecesse I. S. 206 ff. Hvitfeld S. 528 f. Bestemmelsen om Krigsfangerne er vistnok rigtig opfattet af Schäfer a. St. S. 321 Anm. 1.

28) Sartorius S. 510. Hanserecesse I. S. 214 f.

29) Sartorius S. 513 f. Hanserecesse I. S. 221.

30) Sartorius S. 509. Hanserecesse I. S. 212 f.

31) Sartorius S. 513. Hanserecesse I. S. 220.

32) Detmar S. 284, Corner a. St. S. 1104 f., der som Hjemmel paaberaaber sig »magistrum Elardum Schoneuelt in sua cronica«, sammenholdt med det hos Junghans a. St. S. 49 ff. meddelte Brudstykke af det paa det kgl. Bibliothek i Hannover opbevarede Haandskrift, der synes at være en, om end noget fri, plattydsk Oversættelse af Corner, Sartorius S. 521, Hanserecesse I. S. 229 § 25, jvfr. Munch a. St. S. 722 Anm. Medens det vel paa Grund af det tidligere anførte Diplom af 29 Juni 1361 er nødvendigt at forkaste Corners Hen-

førelse af Trolovelsen til 1362, synes der ikke paa Grund af Notitsen i Hamburgische Kämmererechnungen, herausg. v. K. Koppmann I. S. 76 (»1361. Dominis qui fuerunt ad hastiludium in Hamborch: duci Alberto, comiti de Sterneberch et consiliariis regis Norweygie ... comiti Adolpho Holtzacie et comiti Adolfo de Schowenborch et fratri suo domino Symoni«) at være Føje til med Schäfer a. St. S. 266 Anm. 3 ogsaa at henføre Vielsen per representationem til 1361, hvad der bl. A. vilde involvere den urimelige Antagelse, at man uden nogen Nødvendighed efter Vielsen skulde have ladet Bruden vente henved 1½ Aar i Holsten. Heller ikke turde der være Grund til med Schäfer at gaa ud fra, at den holstenske Trolovelse skulde have været en af Valdemars Bevæggrunde til Foretagelsen af Gullandstoget, da Forberedelserne til dette visselig ikke kunde være affærdigede i ganske kort Tid, medens omvendt de svenske Stormænds Aftaler med det holstenske Grevehus angaaende hin Trolovelse efter al Sandsynlighed ikke strax ere blevne Almenheden bekendte.

33) Jvfr. Erkebispens Brev af 8 Dec. hos Hvitfeld S. 527.

34) Sartorius S. 521, Hanserecesse I. S. 229 § 25.

35) Kongen var i Lund den 20 Dec. 1362 og den 9 Jan. 1363
Suhm XIII. S. 469.

36) Sartorius a. St. S. 509. Hanserecesse I. S. 213.

37) Munch S. 729 ff.

38) Munch anser (a. St. S. 735) Tiden og Stedet for Brylluppet som usikre og er, støttende sig til de islandske Annaler, tilbøjelig til at antage, at Vielsen allerede tidligere paa Aaret er indgaaet i Varberg og ikkun Bryllupsfesten afholdt i Kjøbenhavn den angivne Dag. Men Cont. chron. Sial., der — uanset at den turde fejle med Hensyn til det i Forbindelse hermed staaende Bispunkt Dronning Blankas Død (jfr. nedenfor Anm. 41) — dog i Henseende til Brylluppet selv vistnok maa anses for den troværdigste Kilde, siger aldeles bestemt og med Anførelse af Dagen S. 226: »nuptiæ celebratæ sunt Hafnis dominica proxima post pascha«, jvfr. Krøniken ad 1389 (Scr. rer. Dan. VI. S. 533), der til Beretningen om, at Kong Hakon »fecit solennes nuptias Hafnis«, udtrykkelig føjer den Notits: »ubi archiepiscopus Nicolaus celebravit suam primam missam«, som neppe lader nogen Tvivl tilbage om, at det er selve Vielsen, der er foregaaet i Kjøbenhavn. Hermed falder da ogsaa Beretningen hos Corner a. St. S. 1105 om, at Stedet var Roskilde.

39) Suhm XIII. S. 487.

40) Med Hensyn til Kong Magnus' Benyttelse af Titelen »Konge af Skaane«, se Suhm XIII. S. 548 og især Rydberg, a. St. II. S. 302, Anm. 2. — Antydningen om, at Skaane aftraadtes som et Slags Morgengave til Margrethe, findes i Olai Petri Chronica

(Scr. rer. Svec. I. 2, S. 271: »Tå lät konung Magnus konung Waldemar få Skåne igen till morgongåfvo, på thet att giftermålet skulle ju gå fram«), der rigtignok ikke kan betragtes som noget Kildeskift i strængere Forstand. — At Gotskalk Skarpenberg paa Hertug Eriks Vegne besad Bahuus 1363—1366, fremgaar af Sartorius a. St. S. 528, 553 og 688, jvfr. S. 699, Hanserecesse I. S. 244 § 17, 288, II. S. 4 § 10, jvfr. S. 14 § 38, og at det kun kunde løses med Varbergs Udlevering, af Bemærkningen i Sartorius S. 690, Hanserecesse II. S. 7 § 8: »quod castrum Bauahuus non potuimus (o: Magnus og Hakon) rehabere, priusquam castrum Wartberghe loco illius traderemus.« — Om at Magnus skal have overleveret Valdemar Brevene paa Skaane se Scr. rer. Svec. I. 2, S. 56 og II. 1, S. 106, samt Magni Mathiæ haandskrevne Regum Daniæ series etc. i det store kgl. Bibliotheks gl. kgl. Samling Nr. 2446 4to, under Aaret 1360 (litteris omnibus super ea redatis dolo exustis) jvfr. dog ogsaa Scr. rer. Svec. III. 1, S. 80. Med Hensyn til Margrethes Besiddelse af Bahuus som Morgengave se Suhm XIV. S. 237, jvfr. Munch a. St. II. S. 50 ff.

41) I Cont. chron. Sial. S. 226 hedder det efter Beretningen om, at Hakons og Margrethes Bryllup stod i Kjøbenhavn: »ubi domina Blancha, regina Sveciæ, infirme batur et moritur et exequiæ ejus solenniter præparantur«. Derefter fortsættes: »Eodem etiam tempore Christophorus, dux Lalandiæ et Hallandiæ, filius Valdemari regis Dacie, in infirmitate captus per aliquot septimanas, perdurante tandem eadem infirmitate expiravit.« Corner lader endog (a. St. S. 1105) begge Dødsfald ske ved selve Bryllupsfesten. Men medens Kristoffers Dødsdag ifølge Liber daticus Roskildensis (i Scr. rer. Dan. III. S. 272) bestemt vides at have været 11 Juni, har Munch a. St. S. 738 f. Anm. diplomatisk godtgjort, at Dronning Blanka i alt Fald endnu levede 1 Juli og sandsynligvis først er død i September eller Oktober 1363. — Rygtet om Forgiftelsen, der først forekommer i de islandske Annaler og yderligere er udpyntet af Messenius i hans »Scandia illustrata«, er udførlig gjendreven af Munch nysanf. Sted.

42) Sartorius S. 513, 518, 521, Hanserecesse I. S. 220, 224 § 12, 229 § 25, Junghans a. St. S. 26 Anm. 60.

43) Sartorius S. 577, Hanserecesse I. S. 331 § 2, jvfr. Junghans S. 27 Anm. 62.

44) Detmar S. 285.

45) N. Falck Sammlungen zur nähern Kunde des Vaterlandes in historischer, statistischer und staatswirthschaftlicher Hinsicht III. S. 221.

46) Sartorius S. 522 f., Hanserecesse I. S. 234 § 5.

47) Om Junker Alberts Valg til Sveakonge m. v. se Corner a. St. S. 1106 f., Hertug Alberts Brev af 20 Marts 1364 hos Junghans a. St. S. 67 ff., O. Klemming Sv. Medeltidens rimkrönikar I. S.

185, Scr. rer. Svec. I. 2, S. 272, II. 1, S. 109 og 2, S. 99, samt III. 1, S. 15, jvfr. Munch a. St. S. 755 Anm.

48) Han benævnes dux Lalandiæ et Hallandiæ saavel i Cont. chron. Sial. S. 226, som i Liber daticus Roskildensis i Scr. rer. Dan. III. S. 272.

49) F. H. Jahn Om Skaanes Adskillelse fra Danmark efter Kristoffer II.s Død og Gjenforening ved Valdemar Atterdag i Skand. Litt. Selsk.s Skr. XXII. S. 404 f.

50) Sudendorf a. St. III. S. LXXXIX ff.

51) Gram a. St. S. 225 f., S.-H.-L. Urk. II. S. 265 f.

52) Sartorius a. St. S. 518 ff., Hanserecesse I. S. 225 ff., III. S. 19, jvfr. Lisch Nordische Verhandlungen im Jahre 1363 i Jahrbücher des Vereins für mekl. Gesch. osv. IX. S. 233 ff.

53) Dette fremgaar udtrykkelig af Beretningen om Hansedagen den 24 Juni 1363 hos Sartorius S. 525, Hanserecesse I. S. 237 § 19, hvor det hedder: »quod civitates non possent nec vellent contentari in libertatibus insertis litteris regis«, idet der tilføjes: »sed si dom. rex sigillare vellet alias litteras a civitatibus conceptas et facere recompensam et restaurare dampnum civitatibus illatum ante gwerram et durantibus treugis, hoc ipse civitates libenter recipient«, jvfr. ogsaa Sartorius S. 525, 9de Stykke, Hanserecesse I. S. 237 § 20).

54) Sartorius S. 524 f., Hanserecesse I. S. 236 f. §§ 17 f.

55) Sartorius S. 510 og 520, Hanserecesse I. S. 214 og 230 § 27.

56) Sartorius S. 529 f., Hanserecesse I. S. 247 § 1.

57) Sartorius S. 516, 527, Hanserecesse I. S. 219 § 24, 241 § 5.

58) Sartorius S. 509 f., Hanserecesse I. S. 213 f.

59) Lüb. Urk. buch IV. S. 86, 89 og 93, Sartorius S. 527, 540 ff., Hanserecesse I. S. 241, 264 ff.

60) Sartorius S. 687, Hanserecesse II. S. 3 § 6.

61) Sartorius S. 508 f., jvfr. S. 516 og 513, Hanserecesse I. S. 211—212, jvfr. S. 219 § 23 og S. 221.

62) Gram a. St. S. 221.

63) J. Kosegartens Udg. af Th. Kantzows Pomerania I. S. 336.

64) Sartorius S. 531, 540, Hanserecesse I. S. 254, 264 § 2. Den smstds. S. 536 ff., Hanserecesse I. S. 255 f. aftrykte, den 6 Nov. daterede Fremstilling af de Friheder, Hansekjøbmændene hidtil havde nydt i Danmark, Skaane indbefattet, har aabenbart været fremlagt ved Forhandlingerne i Wolgast.

65) Idet Gram a. St. S. 125—131 paaviser den Uvished, der er om Tiden for Karls og Elisabeths Bryllup, godtgjør han udførlig, at det under alle Omstændigheder ikke, som flere Forfattere have villet, kan have staaet allerede i Fastelavn 1363, men sandsynligvis først engang hen i November. Denne Antagelse svækkes ikke derved, at Kejserens yngre Biograf F. M. Pelzel lader Brylluppet i Krakow staa i Vaaren 1363 og Elisabeth kronet til Kejserinde den

18 Juni næstefter (Kaiser Karl der Vierten II. S. 726 og 729, jvfr. nu Huber Die Regesten Kaiser Karl IV. S. 320 f.); thi bortset fra, at han ikke beviser hine Antagelser diplomatisk, fremløser deres Urigtighed alene deraf, at han i Overensstemmelse med de af Gram citerede Forfattere lader Kong Valdemar være med ved Bryllupshøjtidelighederne, uagtet denne i Vaaren 1363 umulig kan have været i Krakow. Noget Modbevis mod Gram kan heller ikke hentes derfra, at de Stæder, som havde været anviste den sidstafdøde Kejserinde som Livgeding, den 15 og 21 Sept. 1363 udstedte Breve, ved hvilke de forpligtede sig til ligeledes at tilhøre Elisabeth, saalænge hun maatte hensidde i Enkestand (Pelzel S. 735), idet der Intet er til Hinder for at antage, at Livgedingen fastsattes inden Brylluppet. Forsaavidt endelig Pelzel (nys a. St.) godtgjør, at Karl endnu den 3 Nov. var i Prag, taler dette endnu mindre mod Grams Antagelse, da Brylluppet ogsaa af den Grund først kan antages at have staaet henimod Slutningen af Maaneden, fordi Valdemar efter de citerede Stæder hos Sartorius i Begyndelsen af Maaneden var i Pommern.

66) Gram a. St. S. 223 f.

67) Smstds. S. 221 ff.

68) Lüb. Urk. buch III. S. 297.

69) Gram a. St. S. 147 og 230 ff., Lüb. Urk. buch III. S. 529. Deraf, at Kurfyrst Rudolf var Vidne med ved Stadfæstelsesbrevet af 5 Jan. 1364, og at Biskop Bertram af Lybek har udstedt Vidisser paa Anvisningen af 16 Marts 1363 til Rudolf og paa hans Kvittering af 29 Avg. 1364, der findes her i Geheimearkivet, tror Gram (a. St. S. 149) at kunne slutte, at Valdemar har ladet Rudolf hæve Skatten for sig. Men dette behøvedes jo under alle Omstændigheder ikke med Hensyn til Skatten for Aaret 1360, da Kongen og Lybek endnu ikke vare Fjender, og at Skatten for de senere forløbne Aar ikke var kommen Kongen til Gode, fremgaar jo klart af, hvad der foregik paa Fredsmødet i Nykjøbing i Mai 1363, jvfr. desuden ogsaa Kejserens Brev til Rudolf af 1369, hvorefter nedenfor.

70) Gram a. St. S. 138 ff.

71) Smstds. S. 224 f.

72) Smstds. S. 224.

73) Scr. rer. Dan. VI. S. 533, Gram a. St. S. 136 f., jvfr. Ny kirkehist. Saml. V. S. 850 ff.

74) Gram a. St. S. 137, 227 f., Ny kirkehist. Saml. V. S. 857 ff.

75) Ny kirkehist. Saml. V. S. 853 ff.

76) Helveg Den danske Kirkehist. indtil Reform. II. S. 156, Gram a. St. S. 228 f.

77) Ny kirkehist. Saml. V. S. 859.

78) Gram a. St. S. 138.

79) Naar Munch a. St. S. 747 Anm. 1 mener, at Valdemar var hjemme, da Stilstanden af 22 Juni 1364 afsluttedes, har han over-

set, at det netop af de i den Anledning udfærdigede Breve bestemt fremgaar, at Kongen da endnu var borte, jvfr. Sartorius S. 552, Hanserecesse I. S. 287 (i Fikke Moltkes m. Fl.s Brev: »Were over, dat unse here, de koning, bynnen desse tiid [ø: Maria Himmel-farts Dag] nicht to lande qweme«) og Sartorius S. 556, Hanserecesse I. S. 291 (i Stædernes Brev: »were ok, dat de koning van Dene-marken twischen hir unde sunte Jacobes daghe, edder twischen hir unde unser vrowen to deme hoghesten, alse se to hemmele vuer, neghest to komende, nicht to lande qweme«). Suhms Tvivl (XIII. S. 526) om, at den hos Gram S. 221 ff. aftrykte Vidisse, dateret den 29 Avg. 1364, af Karl IV.s sidste Brev om Byskatten af Lybek godtgjør Valdemars Tilstedeværelse i Vordingborg samme Dag, forekommer mig ubegrundet, da Valdemar jo dog selv maa have hjem-bragt Kejserbrevet.

80) Sartorius S. 532 f., Hanserecesse I. S. 259 ff.

81) Sartorius S. 540, 542, Hanserecesse I. S. 264 § 2, 266 § 11.

82) Sartorius S. 544, Hanserecesse I. S. 273 f.

83) Sartorius S. 545 f., Hanserecesse I. S. 276 §§ 2, 7, 9 f.

84) Sartorius S. 544 f., Hanserecesse I. S. 274.

85) Sartorius S. 545 f., Hanserecesse I. S. 276 §§ 5 og 2.

86) Sartorius S. 546, Hanserecesse I. S. 279.

87) Sartorius S. 548, Hanserecesse I. S. 282 §§ 11 og 18.

88) Hanserecesse III. S. 20 f.

89) Samtlige i Anledning af Stilstanden udstedte Breve ere trykte hos Sartorius S. 551—562 og Hanserecesse I. S. 286 ff., jvfr. Diplomet smstds. III. S. 21, af hvis Udstedere de, der ikke nævnes i selve Stilstandsoverenskomsten, aabenbart først senere have hængt deres Segl under.

90) Sartorius S. 551, 562, Hanserecesse I. S. 285 § 2, 298.

91) Dette var saaledes Tilfældet med Stade, Dorpat, Riga og Reval, Sartorius S. 564 og 572 f., Hanserecesse I. S. 295 § 2, 298.

92) S.-H.-L. Urk. II. S. 270 f.

93) Anderledes kan jeg nemlig ikke forstaa de hertil sigtende Ord i Beretningen om Nykjøbing Mødet hos Sartorius S. 521, Hanserecesse I. S. 229 § 24.

94) Sartorius S. 545, Hanserecesse I. S. 274 f., jvfr. Beretningen om Mødet den 6 Jan. 1364 Sartorius S. 542, Hanserecesse I. S. 266 § 9.

95) Lüb. Urk. buch IV. S. 94 f. Det paagjældende Sted i Brevet lyder ordret saaledes: »Nv is de sone vortgheghan, de dv (ø: Arnold v. Kymen) brachtest my van Praghe, de het volthogen des koninges droste vnde sin rat van Denemarken. Do sprack ik: Leue here, wor late gy stede? Do berichtede he my, dat sin veddere hedde sik to deme koninghe dan vnde hedde sik mit eme vorbvnden to alle sinen noden, nv moste he sik sonen, eder he were anders vorderft. Des sprack greue Clawes to my: hedde he

in gengher vorbindinge seten eder genghe holpe sik vromodet, so en hedde he de sone nicht aneghan«.

96) Jvfr. Ordene i det nedenfor anførte Diplom af 7 Juli 1365: »vortmer vmme dat, dat gebroken is bynnen der sone, de tho Fængkalf belouet wart« etc.

97) Denne Antagelse støttes dels ved den tidligere berørte Omstændighed, at Hertug Albert i Sept. 1362 havde ladet tage en Vidisse af Brevet af 3 Nov. 1350, dels ved hvad Schäfer a. St. S. 410 Anm. 2 efter et Diplom i det schwerinske Arkiv meddeler om Instruxen for den meklenborgske Afsending til Kejseren, Johan Swalenberg.

98) Munch a. St. S. 746 f.

99) Begge Brevene ere trykte som Bilag hos Junghans a. St. S. 66 ff., Hanserecesse I. S. 278 f.

100) Styffe a. St. I. S. 45 f., smlgn. Scr. rer. Svec. III. 1, S. 15 og Corner a. S. S. 1107.

101) Scr. rer. Dan. VII. S. 360, S.-H.-L. Urk. II. S. 269.

102) Suhm XIII. S. 554.

103) Ericus Olai (Scr. rer. Svec. II. 1, S. 111) siger udtrykkelig: »rex Magnus ... collegit exercitum de Dacia et Norvegia et parte Succiaë suæ obedientiaë adhuc subjecta«, den svenske Rimkrønike (Klemming I. S. 186), at Kong Magnus »sände til Norge ok Danmark ok sampnade sik en häär stark«, og Laurentius Petri (Scr. rer. Svec. II. 2, S. 100): »ther till fick han (Kong M.) och undsettning af Konung Waldemar i Danmark«; alle tre ere visselig kun urene Kilder, hvorimod der i den omhandlede Henseende turde fæstes mere Lid til det samtidige Partiskrift smstds. III. I, S. 15, hvor det hedder: »Magnus ..., accito filio suo rege Norvegiaë et alios, qvos de Dacia habere poterat«. Med Hensyn til Slaget ved Gaata og dets Følger jvfr. Munch a. St. S. 764 f. og de der citerede Bevissteder.

104) Se Kong Hakons Brev, udstedt i Aalborg den 8 Juni 1365, i Diplomatarium Norvegicum I. S. 296 f., jvfr. Munch a. St. S. 770 Anm. 4 og 773 Anm. 1.

105) Grevernes Brev om Fredslutningen, der hidtil kun har været kjendt af Parafrazen hos Hvitfeld S. 536 ff., er nu trykt i Tillæget til nærværende Skrift som Nr. 9.

106) At Nørrehalland med Varberg var i Kong Valdemars Værge i Sommeren 1366, fremgaar deraf, at Hertug Albert ved Mødet paa Aalholm den 28 Juli s. A. forpligtede sig til at haandhæve ham i Besiddelsen deraf, jvfr. Diplomet hos Gram a. St. S. 235 (by Hallande, by Wartberghe vnde by deme gantzen rike to Denemarke beholden scholen), og han turde da vel allerede i nogen Tid have været Herre derover, siden det ses, at han endnu i Løbet af 1366 erhvervede Panteret over privat Gods sammesteds,

jevfr. Ældste danske Arkivregistr. I. S. 156, IV. S. 25. — Med Hensyn til hvad der i Texten er anført om Torkil Erngislesøn, jvfr. Diplomatar. Norveg. III. S. 272 samt Sartorius S. 690 og Hanserecesse II. S. 7 § 8. — At Bahus samtidig havde den forhenværende Befalingsmand paa Aabo Slot Narve Ingevaldsøn til Høvedsmand, viser Munch a. St. S. 769. — Hakons Brev af 13 Juli 1363 er trykt i Diplomatar. Norveg. VI. S. 212 f.

107) Falck Sammlungen III. S. 221. Dette har Munch overset, siden han S. 771 antager, at Meklenborgerne imod de holstenske Grevers Vilje have besat Kalmar og derved stødt disse fra sig.

108) Ved Fredslutningen med Hansestæderne af 1370 nævnes Heyn Cabold og Henningh Kötelsbergh som Kong Valdemars Befalingsmænd paa Ørkel og Peter Ywansson (o: Peder Iversøn) som hans Høvedsmand paa Hindsgavl Sartorius a. St. S. 678 og 680, Hanserecesse I. S. 486 og 488, jvfr. det nedenfor anførte Brev af 16 Juli 1369, der bl. A. viser, at Peder Iversen ogsaa var Kong V.s Befalingsmand paa Hønborg Slot, der laa ved Snoghøj og altsaa netop i den Halvdel af Brusk Herred, som Greverne i sin Tid havde reserveret sig. — Hvad Ærø angaar, ses det i alt Fald af de meklenborgske Hertugers Pantebrev til de holstenske Grever af 21 Jan. 1376 (S.-H.-L. Urk. II. S. 318 ff.), at Øen dengang ikke længer var i de sidstes Besiddelse. — Taasinges Skjæbne er meget dunkel. Som tidligere berørt, var Øen 1337 i Grev Gerts Væрге, og den Omstændighed, at Hertug Albert af Sachsen 1340 erhvervede Valdemars Stadfæstelse af Kristoffer den Andens Gavebrev paa Øen, godtgjør ikke, at denne da var frakommen Holstenerne, eftersom Stadfæstelsen kan være søgt ex tuto eller for rettelig at hjemle Holstenerne Besiddelsen. I Aaret 1362 ses Slottet Kjørstrup paa Taasinge at have været i Slægten Krummediges Væрге, formodentlig ifølge Pantsætning fra de holstenske Grevers Tid (Suhm XIII. S. 469 f.); senere skal Slottet være overdraget Benedikt Alefeld og efter dennes Frafald 1368 af Valdemar være inddraget under Kronen. (Prospekter af danske Herregaarde udg. af F. Richardt og T. A. Becker VI. Art. Valdemarsslot). Ifølge Ældste danske Arkivregistr. I. S. 107 og IV. S. 16 erhvervede V. i Aarene 1366 og 1367, dels Indløsningsret dels ligefrem Ejendomsret til privat Jordegods paa Taasinge, og beviser dette end ikke, at han da faktisk var Landsherre over Øen, saa peger det dog i alt Fald i den Retning.

109) Utrykt Brev i Geheimearkivet.

110) Ældste danske Arkivregistr. I. S. 106; jvfr. IV. S. 14, hvor Beløbet angives til 2070.

111) Sartorius a. St. S. 568 ff., Hanserecesse I. S. 312 ff. I den første af de af Stæderne de danske Sendebud overrakte Artikler er iøvrigt Ericus rex Danorum fejlagtig gjort til pater domini Woldemari istedetfor avus. Det til yderligere Forhandlinger ud-

sete Sted er formentlig Agernæs i Skam Herred og ikke den Halvø af samme Navn, der ligger i Baag Herred en Mils Vej sydost for Assens, eftersom sidstnævnte Herred da endnu maa antages at have tilhørt de rendsborgske Grever.

112) Sartorius S. 575, Hanserecesse I. S. 316 ff.

113) Sartorius S. 574, Hanserecesse I. S. 318 f. Det er denne Bekjendtgjørelse, Hvitfeld S. 529 f. og efter ham Suhm XIII. S. 505 — der dog atter retter Fejlen S. 562 — har henført til 1363.

114) Suhm XIII. S. 847 ff., Sartorius S. 575 f., Hanserecesse I. S. 319 ff.

115) Sartorius S. 590 f., Hanserecesse I. S. 322 f.

116) Dette synes i alt Fald at turde sluttes af Raven Barnekows Regnskaber hos Styffe I. S. 103 f., hvor der er Tale om tabte Heste og sandsynligvis derfor om Fægtninger endog saa langt fremme som ved Lødøse og Oppensten.

117) Sartorius S. 540, jvfr. S. 547 f. og Intimationen af Brevet til de preussiske Stæder S. 579, Hanserecesse I. S. 264 § 3, 281 § 1 og S. 341.

118) At Gulland var kommen under Valdemars Herredømme allerede inden 28 Juli 1366, turde fremgaa af Aalholm Forliget, jvfr. næste Anm. At det var i dansk Besiddelse ved Udbruddet af Fejden 1368, viser Traktaten af 13 Febr. s. A., Sartorius S. 646 in fine, jvfr. ogsaa Brevet til Raadet i Visby af 6 Okt. s. A. Sartorius S. 636 f., Hanserecesse I. S. 438 f. og endnu ved Kong Valdemars Død Hyldingsbrevet til Kong Oluf af 15 Avg. 1376 i Jahn Danmarks politiske og militære Hist. u. Unionskongerne S. 529 f.

119) Af de ved Mødet paa Aalholm opsatte Breve ere de 4, der ere forsynede med Hertug Alberts og hans to Sønner Henriks og Magnus' Segl, og som opbevares i Geheimearkivet i Kjøbenhavn, trykte hos Gram a. St. som Bilag Nr. 34—37 (S. 232 ff.), de 3, der ere beseglede af Kong Valdemar og opbevares i det storkertugelige meklenborgske Arkiv, trykte hos Styffe a. St. som Nr. 31—33 (S. 49 ff.). Det er alene af disse Breve, at vi kunne slutte os til Tiden for og Begivenhederne i den forudgaaende Fejde. I Brevet Nr. 34 hos Gram bestemmes det, »dat alle vanghenen vnde alle dynknisse, de nv in dessem pranghe to Sweden tuschen hir vnde pingsten, de neghest was, ghevanghen sint edder vordinghet sint, scolen an beyden siden leddich vnde los wesen«, og da det er urimeligt at antage, at ikke alle i den daværende Krig tagne Fanger skulde løsgives, men at der i saa Henseende skulde være opstillet en vilkaarlig terminus a quo, maa Felttoget først antages at være begyndt ved Pinsetid. Med Hensyn til Afstaaelserne hedder det i Nr. 37 smstds.: »dat wy (Kong Albert) hebben laten vnde laten mit des gantzes rikes rade vnde vulbort to Sweden desse gantse lant, de hir na screuen stat, to eneme rechten erve vnde

ewichliken to brukende vnde to besittende vnde to bliuende by vsemi leuen brodere koning Woldemere to Denemarken ... als de lant Gotlande gantz mid der stat to Wysbu vnde dat gantze lant to Werende vnde dat gantze land, dat Vinnewit het, vnde Kin vnd Mark vnde dat hus, dat men Eluesborgh het, mit der haluen oe to Hysingen vnde dat gantze herde, dar dat hus Eluesborgh inne licht. Licht auer Luddehusen in dem suluen herde, so scal doch io Luddehusen bliuen by deme rike to Sweden vnde by vs koning Alberte ... Were auer, dat wy de Eluesborgh hadden in vsem weren, edder wan ze vs wurde edde yemande van vser weghene, so schole wy se koning Woldemere to Denemarken antworden ... Vortmer de vorbenomede slote vnde lant, als Gotlande mid Wisbu, Werende, Vinnewyt, Kin vnde Marke, Eluesborgh mid dem herde behaluen Luddehusen, oft id in deme herde licht, vnde half Hysingen, vnde dar to al de slote vnde alle de lant, de to Sweden hørt hadden, de koning Woldemere to Denemarken hadde in zinn weren to pingsten, de nu neghest was, late wy deme koninge to Denemarken«. Heraf i Forbindelse med den længere fremme forekommende Passus: »dat hus, de de Eluesborgh gheheten is, dat scal men koningh Woldemere to Denemarken vntobroken antworden«, synes nu at fremgaa, at Elfsborg med Tilliggende ved Brevets Udstedelse ikke endnu var erobret af Valdemars Krigsmagt, hvorimod det netop per antithesin tør sluttes, at dette gjælder samtlige de øvrige opregnede Landskaber. Da nu tilmed disse stilles op som en særlig Række ved Siden af »alle de Slotte og alle de Laude, som havde hørt til Sverig, og som Kong Valdemar havde i sit Væрге til sidstafvigte Pinse«, maa det antages, at de første ere erobrede i Tidsrummet mellem 24 Maj og 28 Juli; men hvad var det da for svenske Besiddelser, der allerede ved Pinsetid eller med andre Ord ved Krigens Udbrud vare i hans Besiddelse? Med Hensyn til dette Spørgsmaal kan jeg for mit Vedkommende ikke komme til andet Svar, end at herved er sigtet til de gamle danske Landskaber østen for Øresund, som ganske vist i en længere Aarrække »to Sweden hørt hadden«, og som Valdemar alle havde i sit Væрге ved Fejdens Udbrud, saaledes at der med andre Ord ved denne Lejlighed tilsigtedes opnaaet en formel Stadfæstelse fra svensk Side paa Kong Valdemars Gjenerhvervelse af samme. At Warberg og Halland nævnes separatim længere fremme i Traktaten, kan ikke afkræfte denne Opfattelse, da der, netop fordi det var Valdemars sidste Erhvervelse, kunde være god Grund for ham til at forlange den særlig nævnet. Jvfr. dog med Hensyn til det sidstberørte Punkt Rydberg a. St. S. 304, der i saa Henseende har en noget afvigende Opfattelse.

120) Dipl. Norv. V. S. 192 f.

121) Sartorius a. St. S. 690, jvfr. S. 558, Hanserecesse II. S. 6 § 7, jvfr. I. S. 348 § 9. Af Beretningen om Hansemødet den 24 Juni Sar-

torius S. 573, Hanserecesse I. S. 333 § 18 ses, at den hanseatiske Befalingsmand Frederik Suderland, der overgav Borgholm til Hakon, skulde forblive paa Slottet til Mikkelsdag, og Overgivelsen maa saaledes være sket forinden. Heraf fremgaar da tillige Tiden for Belejringen af Kalmar, da Overgivelsen eller Tilbudet derom skete, »quando potencia regis Dacie obsedit Kalmarniam et nos (o: Kong Hakon) cum ea«. At Kalmar ej indtoges, ses af det nedenfor omtalte sammesteds udstedte Diplom af 5 Febr. 1367. Naar Schäfer a. St. S. 412 Anm. 2 tror at kunne fixere Tidsbestemmelsen nøjere, maa det dog bemærkes, at Hakons Nærværelse i Kjøbenhavn den 30 Juni er ham ubekjendt, at der af Hakons nys citerede Ord ikke, som S. vil, tør udledes, at Valdemar selv var tilstede ved Kalmars Belejring, og at dermed Forudsætningen om, at Borgholm ikke kan være overgivet efter 28 Juli, synes at maatte falde til Jorden.

122) Dipl. Norveg. III. S. 275 f.

123) Af Raven Barnekows Regnskab fremgaar det, at Hertug Albert allerede ved Nytaarstid 1367 var i Sverig, og at han og Kong Albert vendte tilbage til Nykjøbing fra Kalmar Fastelavns Søndag (Styffe a. St. S. 94 og 97), og af den under 5 Febr. udstedte Anvisning paa 100 Skippund Kobber til de holstenske Grever Henrik og Adolf (Scr. rer. Dan. VII. S. 360 f.), at de den nævnte Dag vare i Kalmar. Om Kong Valdemars Ophold i Stralsund og den der udstedte Vidisse se Gram a. St. S. 164. Munch mener a. St. S. 787 Anm. 3), at dette Ophold gjør Valdemars Tilstedeværelse ved Mødet paa Grænsen mellem Blekinge og Smaaland usandsynlig; men det forekommer mig, at Hensigten med hint Besøg i Stralsund netop gjør det Modsatte i høj Grad sandsynligt, jvfr. ogsaa Styffe S. XLV.

124) Af Fredstraktaten med Hansestæderne af 1370 ses, at der da var en dansk Befalingsmand paa Øresten (Sartorius S. 678, Hanserecesse I. S. 485). Oppensten overgaves tilligemed Falkenberg og Laholm den 1 Sept. 1376 til Dronning Margrethe af Hertug Erik den Yngre af Lauenborg, hvis Fader Kong Valdemar turde have pantsat eller forlenet med disse Slotte (Styffe S. LII. Anm. 3). Elfsborg var endnu dansk 1377, da Dronning Margrethe den 8 Sept. pantsatte det for 200 Mark Sølv (Gram S. 164).

125) I Maj 1367 var Kong Valdemar i Nørrejylland, hvor han holdt Retterting i Viborg og Skive, Suhm a. St. XIII. S. 587, Matzen Den danske Panterets Hist. Bilag Nr. 28. Med Hensyn til Afskedigelsen af fremmede Lejetropper se Diplomerne af 29 Juni hos Gram a. St. S. 166 og Suhm XIII. S. 854.

126) Styffe a. St. S. 118 ff., Sv. riksarch. Pergamentsbref I. Nr. 773—775.

127) Suhm XIII. S. 593, Sartorius S. 612.

128) Breve af 27 Sept. og 12 Okt. i Lüb. Urk. buch III. S. 669, 672 f.

129) Cont. chron. Sial. a. St. S. 226.

130) Gram a. St. S. 220.

131) Suhm XIII. S. 587 (»nec truncatum nec ferrea catena aggravatum« er vistnok en for Tilfælde som det omhandlede sædvanlig Formular, svarende til vore kriminelle Forhørers »fri for Baand og Tvang«).

132) Cont. chron. Sial. S. 224 f.

133) Suhm XIII. S. 763 f.

134) Ny kirkehist. Saml. V. S. 850 ff.

135) De omhandlede Slottes Tilværelse fremgaar tildels af Diplomer, blandt hvilke især Fredstraktaten med Hansestæderne af 1370 hos Sartorius a. St. S. 678 ff., Hanserecesse I. S. 485 f. er af Vigtighed i saa Henseende. Hvad særlig Hønborg og Lerbeksholm angaar bemærkes, at deres Tilværelse som kongelige Slotte allerede i denne Periode turde fremgaa af det nedenfor berørte Diplom af 16 Juli 1369. Med Hensyn til Ørum og Aggersborg jvfr. Gram a. St. S. 183. Næsbyhoved er ikke nævnt blandt de kongelige Slotte i dette Tidsrum, da det først tilfaldt Kronen 1368, se Vedel Simonson Bidrag til Odense Byes Historie I. 2, S. 57 f.

136) Fremgaar Alt af forskellige tidligere citerede Steder hos Sartorius og i Hanseceresse.

137) At Klavs Limbek har ledsaget Kongen paa hans Udenlandsrejse, synes at kunne sluttes af den særlig fremtrædende Maade, hvorpaa han nævnes i den »rotulus regis Dacie«, som P. A. Munch har afskrevet i det vatikanske Arkiv, og senere meddelt Geheimarkivet i Kjøbenhavn. Og det kan formentlig ikke anføres som noget egentlig Modbevis herimod, at han var med at afslutte det tidligere berørte foreløbige Forlig af 1364 med de rendsburgske Grever paa Fænøkalv, da han — hvis det overhovedet er ham, der sigtes til, og ikke en i hans Fraværelse fungerende Vicedrost — jo meget vel kan tænkes at være kommen tilbage til Riget noget før Kongen selv.

138) Jvfr. Texten til Prospekter af danske Herregaarde udg. af F. Richardt og T. A. Becker (senere C. E. Secher) IX. Artiklen »Vallø«.

139) Jeg anser det nemlig ikke for sandsynligt, at den Niels Erichssøn, der forekommer blandt Forloverne for Freden af 7 Juli 1365, er den her omtalte, da denne ellers altid nævnes med Tillægget »af Linde«.

140) Om Slægten Moltke se T. Hofmann Efterretninger om velfortjente danske Adelsmænd III. S. 341 ff., hvorved dog bemærkes, at hverken de i samme indeholdte Notitser eller den der meddelte Stamtavle for den her omhandlede Tids Vedkommende

kunne betragtes som paalidelige. Hvad der i Texten er anført saavel om de forskjellige Medlemmer af Familien Moltke som om de øvrige der nævnte Personer, er udelukkende støttet paa — til dels i det Foregaaende citerede — Diplomer. I den nysanførte »rotulis regis Dacie« nævnes Rigman von der Lanken som notarius regis, clericus Roskildensis.

141) Suhm XIII. S. 556, 562, 587 f., 701 og 726 f., jvfr. Lexikon over adelige Familier i Danmark, Norge og Hertugdømmerne I. S. 114.

142) Notitserne om Niels Bugges og Stig Anderssons Familieforhold ere tildels tagne af Texten til Prosp. af danske Herregd. V. Art. »Høgholm«, VI. Art. »Støvringgaard«, X. Art. »Margaard« og XI. Art. »Hald«, jvfr. Suhm XIV. S. 7. Iøvrigt kan det bemærkes, at naar det i det nævnte Værk IV. Art. »Kongsdal« hedder, at Hr. Stig i Aaret 1363 var Marsk, da er dette en Fejltagelse; thi af Sartorius S. 519, Hanserecesse I. S. 230 Nr. 294 fremgaar det udtrykkelig, at Anders Frost i hint Aar beklædte den ovennævnte Værdighed. Ægteskabspagten mellem Stig Andersson og Klavs Limbek af 10 April 1362 er nu trykt i K. Barner Familien Rosenkrantz's Hist. I. Diplom. S. 9 ff. Af det smstds. S. 11 f. meddelte Diplom, udstedt 30 Nov. 1362 af Iver Nielsson, turde det med Bestemthed sluttes, at Stig Andersson da maa have faaet sine 1359 konfiskerede Godser tilbage.

143) Med Hensyn til Tiden for Biskop Jakobs Død se Hvitfelds Bispekrønike S. 27. Biskop Svend levede endnu sent paa Aaret 1352, da han i Forening med Biskopperne af Roskilde, Ribe og Børglum samt Klavs Limbek, Niels Bugge o. Fl. havde en Sammenkomst med Kongen i Anledning af de jyske Uroligheder, men var død inden Danehoffet i Nyborg 1354, hvori hans Efterfølger Povl deltog, Scr. rer. Dan. VI. S. 526 og 527.

144) Scr. rer. Dan. VI. S. 528.

145) Pavebrev af 29 Sept. 1365 i Ny kirkehist. Saml. V. S. 861, jvfr. Kinch a. St. S. 223.

146) Ny kirkehist. Saml. V. S. 850 ff., 853 ff.

147) Pavebrev af 22 Nov. 1365 smstds. S. 861 f. Erik var som Biskop af Odense tilstede endnu f. Ex. ved Danehoffet St. Hansdag 1374, Suhm XIII. S. 726.

148) Scr. rer. Dan. VI. S. 631.

Til femte Bog.

1) Hanserecesse I. S. 108 f., smlgn. Y. Nielsen Bergen fra de ældste Tider indtil Nutiden S. 201.

2) Sartorius a. St. II. S. 592, Hanserecesse I. S. 342 f.

3) Hanserecesse I. S. 329.

4) W. Mantels Der im Jahre 1367 zu Köln beschlossene zweite hanseatische Pfundzoll S. 30.

5) Sartorius S. 589 f., Hanserecesse I. S. 348 § 13 og S. 350 f.

6) Sartorius S. 596, Hanserecesse I. S. 357 § 2, Lüb. Urk. buch III. S. 659 f.).

7) Sartorius S. 597 ff., Hanserecesse I. S. 359 ff. §§ 1, 14 f., 19.

8) Hanserecesse I. S. 362 f.

9) Sartorius S. 600 f., Hanserecesse I. S. 364 f. § 1—4, Lejdebrevet trykt smstds. I. S. 364.

10) Scr. rer. Dan. VI. S. 631.

11) Sartorius S. 602 ff., Hanserecesse I. S. 367 f.

12) Sartorius S. 606 ff., Hanserecesse I. S. 373 ff. Med Hensyn til Beregningen af den hanseatiske Krigsstyrke bemærkes, at man i Almindelighed hidtil har opfattet Köln-Forbundets Bestemmelser om den Styrke, de nederlandske Stæder med Undtagelse af Kampen og Stæderne i Zeeland skulde stille saaledes, at hver af hine Stæder skulde stille 1 Kogge med 100 Mand. Der er imidlertid, som Fock har gjort opmærksom paa i sin Rygensch-pommersche Gesch. III. S. 189 Anm. 2, efter de brugte Ord (»de van Dordrecht, van Amstelredamme, van Staveren, van Herderwyk vnde alle de stede, de by der Zuderzee beseten sin, utghenomen de van Kampen, schollen utmaken enen cogghen mit hundert ghewapenden mannen«) neppe mindste Tvivl om, at det var i Forening, de skulde stille hin Styrke. Dette bestyrkes desuden ved den paa Hansemødet den 6 Okt. 1368 (Sartorius S. 634, Hanserecesse I. S. 439 ff.) stedfundne Fordeling af Pundtolden, idet samtlige nederlandske Stæders Andel her beregnes efter 425 Mand, hvad der endda bliver 25 mindre, end Antallet under den antagne Forudsætning skulde have udgjort. — Angaaende Betydningen af »Gheland«, Mødestedet for Østersøflaaden, se K. Koppmann i Hans. Geschichtsblätter 1876 S. 174 ff. Med Hensyn til Beregningen af Pundtoldens Forhold til Værdien af Ladning og Skib jvfr. Mantels a. St. S. 8 f.

13) Hanserecesse I. S. 377, jvfr. Udtrykkene i det nedenfor omtalte Diplom af 5 Febr. 1368: »quod si illa potuissent nobis obviassse super termino purificationis Marie, secundum quod in Colonia fuimus separati« etc.

14) Sartorius S. 612 f., Hanserecesse I. S. 378 f.

15) Jvfr. herved Schäfer a. St. S. 447 ff.

16) Sartorius S. 605 f., Hanserecesse I. S. 372 § 10.

17) Sartorius S. 598, Hanserecesse I. S. 360 §§ 5—6.

18) Sartorius S. 601 og 605, Hanserecesse I. S. 366 § 14 og S. 370 f. § 2.

19) Sartorius S. 612, Hanserecesse I. S. 394.

20) Sartorius S. 610 f., Hanserecesse I. S. 380 f.

21) Sartorius S. 614, Hanserecesse I. S. 383 § 13..

22) Det af de meklenborgske Hertuger udstedte Brev om det indgaaede Forbund er trykt i J. M. Pøtkers Neue Sammlung meklenburgischer Schriften und Urkunden III. S. 19 f. og det af de holstenske Grever samt jydsk Herremænd udstedte i S.-H.-L. Urk. II. S. 277 f., Delingstraktaten hos Pøtke a. St. S. 21 f., S.-H.-L. Urk. II. S. 276 samt hos Gram a. St. S. 167.

23) Sartorius S. 616, Hanserecesse I. S. 386 f.

24) Sartorius S. 643 ff., jvfr. Hanserecesse I. S. 396 f.

25) Lüb. Urk. buch III. S. 686 f. og Hanserecesse I. S. 401 (af Jyderne mangle her Povel Jenssøn, Niels Eriksøn, Lave Ovesøn og Niels Glob).

26) Hvitfeld S. 542.

27) Sartorius S. 617, Lüb. Urk. buch III. S. 681 ff., 685, 693 ff., 595 ff., Hanserecesse I. S. 389 f.

28) Lüb. Urk. buch. III. S. 688 f.

29) Jvfr. Sartorius S. 617, Hanserecesse I. S. 387 § 7, fremdeles Diplomet af 25 Febr. 1368 i Lüb. Urk. buch III. S. 687 f. og af 29 s. M. i Hanserecesse III. S. 25, se endelig ogsaa Stædernes Indlæg i Striden med Hertug Albert af 22 Maj 1373 § 9 (Lüb. Urk. buch IV. S. 199 ff., Hanserecesse II. S. 60 f.) At der er sluttet en tilsvarende Neutralitets-Traktat med Grev Adolf, turde fremgaa af Sartorius S. 618 f., Hanserecesse I. S. 395 § 9. Lejdebrevet er trykt i Lüb. Urk. buch III. S. 691 f. og i Hanserecesse I. S. 402 f.

30) Sartorius S. 619, Hanserecesse I. S. 396 § 11.

31) Sartorius S. 618, 624, 631 f., 659, 662, Hanserecesse I. S. 395 § 5, 420 §§ 16 og 18, 435 §§ 15—17, 449 § 25, 455 § 6, jvfr. S. 392 f.

32) Sartorius S. 636 f. og 677, Hanserecesse I. S. 438, 484 § 16, II. S. 66 § 8 jvfr. S. 72 f.

33) Sartorius S. 619 og 620 f., Hanserecesse I. S. 395 f. §§ 10—14 og 398 ff. jvfr. Hertugerne af Meklenborgs udaterede Gjælds-brev paa 3000 Mark i Hanserecesse I. S. 403, Lüb. Urk. buch III. S. 697 f. Krigsmaskinernes Antal kan ikke angives bestemt, fordi det overlodes Lybek enten at stille »duas machinas, duo instrumenta machinalia, unum dictum een driuende werk, aliud dictum een katte« eller »II driuende-werk cum una machina.« At Forslaget om Forøgelsen af Mandskabet med 15 Procent paa Grund af Modstand fra Stettin og Greifswalde ikke antoges, turde fremgaa af Regnskabet hos Sartorius S. 634, Hanserecesse I. S. 441. Med Hensyn til Lybeks Paastand om at have havt endog $\frac{1}{3}$ mere Mandskab i Felten, end det i og for sig var forpligtet til, jvfr. Diplomet af 22 Maj 1373 § 2 i Lüb. Urk. buch IV. S. 199 f., Hanserecesse II. S. 59.

34) Det omhandlede Vers er os kun opbevaret i de fra en forholdsvis nyere Tid hidrørende kompilatoriske Arbejder, Petri Olai Krønike (Scr. rer. Dan. I. S. 135) og den navnløse Forfatters Krønike, der ender med 1523 (smstds. VI. S. 228). Begge disse henhøre det til den i Anledning af Toget mod Gulland udbrudte Hansekrig, medens det, hvis det iøvrigt hører noget Steds hjemme, efter Antallet af de paagjældende Stæder nødvendigvis maa henføres til 1368.

35) Scr. rer. Dan. VI. S. 631.

36) Islenzkir Annálar sive Annales Islandici ab anno Christi 803 ad annum 1430, sumtibus legati Arnæ Magnæani, S. 316, hvor det Skete dog urigtig henføres til 1367, jvfr. Sartorius S. 697 f., Hanserecesse II. S. 13 § 19. Fock vil (a. St. III. S. 204 Anm. 3) godtgjøre, at Angrebet paa de norske Kyster først kan være foregaaet, efterat de to Flaadeafdelinger fra Vesterhavet og Østersøen i Sundet havde forenet sig, idet han i saa Henseende navnlig paaberaaber sig Usandsynligheden af, at den lille nederlandske Flotille skulde have angrebet Norge alene, hvortil kommer, at der ved Fredshandlingerne 1370 (Hanserecesse a. St.), ligesom Tilfældet er i de islandske Annaler, nævnes Tydskere ved Siden af Nederlænderne som Gjerningsmænd. Men hin Usandsynlighed forsvinder, naar der, som Alt turde pege hen paa, slet ikke fra norsk Side var truffet nogen Forsvarsanstaltning; og at de tydske Stæder siden nævnes ved Siden af de nederlandske som dem, der maatte bære Ansvaret for Ødelæggelsen, er, efter at Indholdet af Køln-Forbundet maa antages at være blevet bekjendt, ganske naturligt, selv om kun de sidste havde været umiddelbare Gjerningsmænd. Det vilde ogsaa være besynderligt, om man i Køln havde bestemt Marstrand som Samlingssted for de nederlandske Skibe, naar ikke Meningen var, at de skulde samles her for strax at angribe Norge, og hertil kommer endelig, at det efter de nyere Oplysninger, der ere komne frem om Stædernes Krigsforetagender mod Danmark, ikke lettelig er muligt at finde nogen Tid, da den hele forenede Flaade skulde have kunnet foretage Angrebet paa Norge.

37) Isl. Ann. S. 318, Scr. rer. Dan. VI. §. 373, VIII. S. 542, Detmar S. 292, hvor Begivenheden urigtig henføres til 1369, Corner hos Eccard a. S. II. S. 1114, Sartorius S. 623, Hanserecesse I. S. 419 § 4, 420 § 11.

38) Detmar og Corner a. St., sammenholdte med de mellem Lybek og Hertug Albert vexlede Indlæg resp. af 11 April og 22 Maj 1373, der ere trykte i Lüb. Urk. buch IV. S. 186 ff. 199 ff. og Hanserecesse II. S. 56 ff., samt med Sartorius S. 638 og Hanserecesse I. S. 437 § 39, hvor der som erobrede Punkter i Skaane nævnes Skanør, Malmø samt Verpinge med Tilføjelsen »og flere«; se ogsaa Hvitfeld S. 545. At Falsterbo Slot endnu den 17 Juni havde en

dansk Høvedsmand, Magnus Magnussøn, fremgaar af Diplomet i Lüb. Urk. buch III. S. 700.

39) Sartorius S. 622 f., 626, 628, Hanserecesse I. S. 420 § 9, 425 § 10, 427 § 6.

40) Isl. Ann. a. St., jvfr. Hvitfeld S. 543, se ogsaa de ovenfor i Anm. 124 til 4de Bog citerede Steder. Privilegierne af 25 Juli ere trykte Sartorius S. 648 ff., Lüb. Urk. buch III. S. 712 ff. og Hanserecesse I. S. 410 ff.; heri optræder bl. A. som Vidne Tuve Galen og ved Helsingborgs nedenfor omtalte Kapitulation af 21 Juli 1369 som Forlovende paa Fjendens Side foruden ham endvidere Følgende, der vistnok alle tør antages for skaanske Adelsmænd, Anders Jacobesson, Jonse Thuvesson, Nickels Hack, Truwels Haas, Gregors Nicklesson, Magnus Esbernsson, Tuve Nicklesson og Aghe Peterson.

41) Med Hensyn til Verpinge se Sartorius S. 638, Hanserecesse I. S. 437 § 39. Haandhævelsen fra dansk Side af de øvrige faste Slotte fremgaar deraf, at Befalingsmændene paa disse deltog i Fredslutningen 1370.

42) At Hertug Albert var bleven saaret eller syg, fremgaar af Sartorius S. 628 og Hanserecesse I. S. 427 § 10. Med Hensyn til Togtet selv og dets Resultater se Diplomerne af 11 April og 22 Maj 1373, sammenholdte med Detmar og Corner a. St. samt Sætningen hos Sartorius S. 677, Hanserecesse I. S. 484 § 14: »schal en iewelk syne borghere warnen, dat malk se, wo dat he seghele to Aleborgh, to Randershusen, to Nikopinghen vnde to Stekeborgh«, hvilke Steder efter Sammenhængen da maa antages at have været i respektive holstensk og meklenborgsk Besiddelse. Ved Fredslutningen 1370 nævnes heller ikke nogen kongelig Befalingsmand hverken paa Stege eller Nykjøbing Slotte. Henning Aldestorfs Kapitulationsbrev er efter Orig. i det schwerinske Arkiv trykt i Tillæget til nærv. Skrift som Nr. 10, og at Slottet virkelig kom i Hertug Alberts Besiddelse, fremgaar bestemt af to utrykte Breve smstds., udstedte resp. 6 April 1370 af Fikke Moltke og 16 Dec. 1372 af Diderik Suckowe, ved hvilke de kvittere Hertug Albrecht for Afdrag paa hans Pantegjæld til dem for Nykjøbing Slot og Falster.

43) Med Hensyn til Ordren om at tage danske Skibe jvfr. f. Ex. Sartorius S. 623, Hanserecesse I. S. 420 § 12. Fortegnelsen over Rostoks Priser findes hos Sartorius S. 653 ff. Disses betydelige Antal, hvoriblandt alene 17 Fartøjer er hjemmehørende i Nykjøbing, turde afgive et ikke værdiløst Korrektiv til de Bemærkninger, hvori Schäfer a. St. S. 176 vil reducere den danske Søfart og Søhandel i det 14de Aarhundrede til noget aldeles ubetydeligt.

44) Indlæget af 22 Maj 1373 § 2. Jvfr. Anm. 38 til nærv. Bog.

45) Hvitfeld S. 526; Begivenheden henføres vel her til den første Hansekrig, men hører den noget Steds hjemme, maa det aabenbart være i Fejden 1368—1370.

46) At Riberhus maa være faldet i Grevernes Hænder, turde fremgaa deraf, at det i den paafølgende Sommer var forlenet til Oprørernes første Mand Klavs Limbek (Brev af 6 Juli 1368 i S.-H.-L. Urk. II. S. 493 f.), og at det Samme gjælder Koldinghus, deraf, at ingen Befalingsmand derfra deltog i Fredslutningen af 1370, hvad derimod er Tilfældet med Hensyn til de nedenfor nævnte Slotte Nebbe, Skanderborg, Bygholm og Kallø. At Skodborg til den angivne Tid ej endnu var falden, ses af et Brev i Geheimearkivet af 17 Juli (trykt i Udt. hos Nielsen Hist. Efterretn. om Malt Herred S. 53), hvori Hertug Henrik bevidner, at en vis Nic. Petersøn, »coram nobis ante castrum Skodbwrg« har bortskjød det noget Jordegods, og at Koldinghus midt i Juli 1369 belejredes af Greverne, turde fremgaa deraf, at Peder Iversens nedenfor omtalte Brev af 16 s. M. er udstedt »ante castrum Koldingh«. Jvfr. K. Koppmann, Hamburg. Kämmererechnungen I. S. 101. Tiden, da Greverne vare naaede til Viborg, fremgaar af det nedenfor anførte Brev af 20 Maj 1368, og Tiden for Aalborg Slots Belejring af det i S.-H.-L. Urk. II. S. 280 aftrykte Brev af 15 Sept., hvorved Grev Klavs i Lejren udenfor hint Slot overlader Ridder Nic. Esgysson alt Gods i Jylland tilhørende Thordo Jacobsen. At saavel Aalborg som Randers Slotte tilsidst faldt i Fjendens Hænder, ses af det ovenfor citerede Sted hos Sartorius S. 677, Hanserecesse I. S. 484 § 14.

47) Suhm XIII. S. 856 f.

48) Smstds. S. 713 f.

49) At Stig Andersson i alt Fald endnu i Slutningen af 1366 var i Besiddelse af Bjørnholm, fremgaar deraf, at han i et af Prædikebrødrene i Lybek den 11 Nov. s. A. udstedt Brev (i Geheimearkivets Diplomatarium) kaldes: »dominus Stigotus Andree de Börnholm.«

50) S.-H.-L. Urk. II. S. 278 ff., Hanserecesse I. S. 431 ff., jvfr. Texten til Prosp. af danske Herregaarde VII. Art. »Aalholm«.

51) Hvor stor Fremgang de Allieredes Vaaben end maa erkjendes at have gjort i den omhandlede Fejde, kan det dog ikke undgaa at vække Forundring, naar Schäfer (a. St. S. 482 f.) giver det Udseende af, at der fra dansk Side væsentlig kun ydedes alvorlig Modstand af Valdemars »mindesten halbdeutschem Lehnsadel«, al den Stund blot et Blik paa Fredstraktaterne af 1369 og 1370 viser baade, at Halvdelen af Rigets faste Slotte da endnu vare i dansk Værge, og at det overvejende Flertal af disses Befalingsmænd bare rent danske Navne.

52) Sartorius S. 627 og 629, Hanserecesse I. S. 462 § 2, 468 § 14.

53) Sartorius S. 625, 630, Hanserecesse I. S. 383 § 16, 421 § 22, 433 § 2.

54) Sartorius S. 630 ff., 635 f., Hanserecesse I. S. 433 ff. §§ 3, 9, 11, 18, 22, og S. 437, jvfr. Diplom af 14 Juni 1368 smstds. I. S. 417.

55) Sartorius S. 658 ff., Hanserecesse I. S. 446 ff. §§ 1—13, 15, 26.

56) Om Fjendtlighederne paa de norske Kyster se Sartorius S. 696 ff., Hanserecesse II. S. 12 f.; Stilstands-Diplomerne findes hos Sartorius S. 671 ff. og i Hanserecesse I. S. 460 ff.

57) Lüb. Urk. buch III. S. 737-f.

58) Indlæggene af 11 April og 22 Maj 1373 § 6 i Hanserecesse II. S. 57 og 60.

59) Sartorius S. 642 f., Lüb. Urk. buch III. S. 752 f.

60) Sartorius S. 662, Hanserecesse I. S. 454 § 3.

61) Overenskomsten trykt hos Bunge III. S. 230 ff. samt i Hanserecesse I. S. 456 ff. Den Rejse til de vendiske Stæder, hvortil den til Helsingborgs Besætning hørende Timmo Meynerstorp ved den smstds. S. 456 samt Lüb. Urk. buch III. S. 824 aftrykte Skrivelse af 27 Maj udbad sig Lejdebrev, har efter Indholdet neppe staaet i Forbindelse med Slottets Overgivelse.

62) Lüb. Urk. buch IV. S. 117.

63) Med Koppmann (Hanserecesse III. S. 291) anser jeg det nemlig for sandsynligst, at det smstds. optagne Brev fra Thideke Rosche, hvori det hedder: »dat lut also gheyt, dat de Denen unde de Schoninghe dat hus bestallen villen«, maa henføres til 1369 og angaa Helsingborg. Schäfer har derimod S. 495 Anm. 2 en afvigende Opfattelse.

64) Jvfr. Dronning Margrethes Brev af 7 Dec. 1375 hos Suhm XIV. S. 493 ff. samt Kjbhvns. Diplomatar. I. S. 114 ff.

65) Diplom af 18 Avg. hos Bunge III. S. 230 og i Hanserecesse I. S. 459 f.

66) Bruno Warendorps Dødsdag fremgaar af hans Gravskrift, der meddeles af Reimar Kock, jvfr. Tillæget til Grautoffs Udg. af Detmar I. S. 475 f. Om B. W. se iøvrigt W. Mantels Die hansischen Schiffshauptleute Johann Wittenborg, Bruno Warendorp und Tidemann Steen i Hansische Geschichtsblätter 1871 S. 122 ff.

67) Diplom af 15 Juni i Svenska Riksarkivets pergamentsbref I. Nr. 872.

68) Peder Iversøns Brev, hvis Hovedindhold hidtil kun har været kjendt af Texten til Prosp. af danske Herregaarde IX. Art. »Hindsgavl«, jvfr. Orion I. S. 357 og Falck Samml. zur nähern Kunde des Vaterl. etc. III. S. 235, er nu trykt i Tillæget til nærv. Skrift som Nr. 11.

69) Sartorius S. 661 f., Hanserecesse I. S. 454 § 2.

70) Sartorius S. 664 f., Hanserecesse I. S. 469 § 11.

71) Hanserecesse I. S. 466 sammenholdt med S. 501 ff. og de der anførte Bevissteder.

72) Lüb. Urk. buch III. S. 823.

73) Diplom af 24 Avg. 1368 hos Sudendorf a. St. III. S. 255 f. (i Rubrum smstds. er Beløbet fejlagtig angivet til 1500 istedetfor 15,000 Mark), jvfr. iøvrigt Indledningen S. CXLII samt Hanserecesse I. S. 464.

74) Sartorius S. 625, 628 f., 630 f., Hanserecesse I. S. 421 § 28 f., 428, 433 §§ 1 og 12.

75) Detmar (S. 292) beretter under Aaret 1369, at Hertug Erik døde »to Kalingborch tusschen unser beiden vrouwen dage.« At nu Aarstallet er fejlagtigt og maa være 1368, fremgaar bestemt af de nedenfor anførte Diplomer af 27 Jan. og 18 Febr. 1369. Der er saaledes kun Spørgsmaal om, hvilken Tid paa Aaret Dødsfaldet kan være indtruffet, eller med andre Ord, hvilke to Fruedage Detmar sigter til. Da Hertug Erik ifølge det foranførte Diplom af 24 Avg. 1368 dengang endnu maa have været i Tydskland og først derefter kan have begivet sig til Danmark, hvor han døde, synes der ikke godt at kunne have været tænkt paa Mariæ Himmelfarts- og Fødselsdag (15 Avg. og 8 Sept.), men snarere paa Mariæ Ofring og Mariæ Undfangelse (21 Nov. og 8 Dec.), og med Sudendorf a. St. III. S. CXLVIII tror jeg, man bør holde sig hertil, uanset at Koppmann i Hanserecesse I. S. 446 Anm. 1 mærkværdigt nok erklærer, at han ikke veed, hvorpaa S.s Angivelse beror.

76) Jvfr. fornævnte Diplom af 24 Avg. 1368, hvorved Hertug Magnus bl. A. ogsaa forpligter sig til for det Tilfælde, at Kongen døde, at yde Hertug Erik Tjeneste paa betinget Vis for 15,000 Mark.

77) Blandt de flere Data, der tyde hen herpaa, kan navnlig anføres den Omstændighed, at Detmar næsten altid betegner Hertug Erik som »der gude«.

78) Sudendorf a. St. III. S. 271 ff.

79) Smstds. S. 274 og S.-H.-L. Urk. II. S. 448 f.

80) Lüb. Urk. buch III. S. 735, Hanserecesse I. S. 446.

81) Sartorius S. 658 f., Hanserecesse I. S. 447 f. §§ 5 og 12.

82) Sartorius S. 661, Hanserecesse I. S. 454 § 1.

83) Sudendorf a. St. III. S. 277 f.

84) Smstds. S. CLII f.

85) Gram a. St. S. 171 ff.

86) Diplomer af 17 Sept. 1369 samt 11 April og 22 Maj 1373 § 1 i Lüb. Urk. buch III. S. 757 f. og IV. S. 191 ff., Hanserecesse II. S. 56 ff.

87) Nysanførte Dipl. af 11 April 1373 § 1, Hanserecesse II. S. 56, jvfr. Sudendorf a. St. III. S. CLIV og Hanserecesse I. S. 465.

88) Dipl. af 11 April 1373 § 8 og 22 Maj s. A. § 9 i Hanserecesse I. S. 58 og 60, Sudendorf a. St. III. S. 294 f., jvfr. S. CLIV. og IV. S. VI. og XVI f. (hvor Fremstillingen navnlig med Hensyn til Kronologien dog er noget forvirret), Detmar S. 293 f. (hvor Begivenheden fejlagtig sættes til 1370) og Hanserecesse I. S. 465. De to Fredslutninger ere trykte hos Sudendorf IV. S. 27 ff. og S.-H.-L. Urk. II. S. 284 f.

89) Jvfr. Fredstraktaten af 30 Nov. 1369, hvorefter de danske Underhandlere kontrahere »mit hete, willen und vulbort unses heren vorbinomet.«

90) Hanserecesse III. S. 33 Nr. 32 og S. 36 Nr. 41.

91) De danske Underhandlers Brev angaaende den merkantile Del af Fredsbetingelserne er trykt hos Suhm XIII. S. 857 ff., hos Bunge a. St. III. S. 239 ff., i G. W. Dittmers Geschichte des Krieges der See- oder Wendischen Städte mit Dänemark und Norwegen in Folge der Cöllner-Konföderation vom J. 1367 S. 58 ff. samt i Hanserecesse I. S. 474 ff., Brevene om de politiske Betingelser hos Bunge III. S. 234 ff. samt i Hupels Neue nordische Miscellaneen 1. und 2. Stück S. 389, jvfr. Bunge S. 79.

92) Karl var i Udine den 13 Avg. og i Breslau 21 Sept. 1369 (F. M. Pelzel Kaiser Karl der Vierte II. S. 815 f. Smlgn. nu ogsaa Huber Die Regesten Kejsers Karl des Vierten. S. 396 f.)

93) Lüb. Urk. buch III. S. 701 f.

94) Smstds. S. 767 f.

95) Hanserecesse III. S. 455.

96) Diplomer af 28 Jan. og 17 Febr. 1370 i Hanserecesse I. S. 480 ff. Terminen i det andet Diplom »festum b. Walpurgis« kan være baade 25 Febr. og 1 Maj. Medens Lappenberg i hans Udg. af Sartorius S. 675 og Koppmann i Hanserecesse I. S. 482 gaa ud fra, at Mødet har fundet Sted førstnævnte Dag, anser jeg det for sandsynligst, at hin Betegnelse saavel i det anførte Diplom som i Indledningen til Beretningen om Hansestædernes Forhandlinger paa Mødet er at forstaa som 1 Maj, jvfr. den tilsvarende Betegnelse (»to sunte Walburghe daghe«) for Mødet i Nykjøbing paa Falster i Stilstands-Overenskomsten af 10 Nov. 1362 (Sartorius S. 504, Hanserecesse I. S. 207), der henset til den Tid, da Mødet virkelig fandt Sted, ikke kan være Andet end 1 Maj.

97) Sartorius S. 676, Hanserecesse I. S. 482 § 2.

98) De i Anledning af Freden udstedte Breve med tilføjede Udkast til Ratifikationerne ere dels samtlige dels i alt Fald for en Del trykte hos Sartorius S. 678 ff., Bunge III. S. 247 ff., Lüb. Urk. buch III. S. 787 ff., Dittmer a. St. S. 73 ff., Fock a. St. III. S. 268 ff. og Hanserecesse I. S. 485 ff.

99) Beløbet i vore Penge af de ved Fredslutningerne i Vordingborg 1365 og i Stralsund 1369—1370 fastsatte Afgifter lader

sig ikke med fuldkommen Nøjagtighed angive. De Faktorer, med hvilke der kan regnes, ere følgende: 1368 svarede 1 Pund Grot til 6 Mark lybsk, og dette Forhold kan med nogenlunde Sikkerhed antages at have bestaaet i længere Tid forud for Aaret 1368. 1364 gik der 3 Mark 12 Skil. 5 Penn., 1367 derimod 4 Mark 4 Skil. 11 Penn. lybsk paa en Mark Sølv; endnu 1365 tør 1 Mark skaansk antages at have gjældt $\frac{1}{5}$ Mark Sølv, medens den efter Stralsund-Fredens udtrykkelige Bestemmelse kun skulde tages for Halvdelen af en Mark lybsk. Paa Grundlag af disse Data har jeg for de to Fredslutningers Vedkommende regnet 1 Pund Grot til resp. 58 Kroner 80 Øre og 51 Kroner 60 Øre, samt en Mark skaansk til 7 Kroner 40 Øre og 4 Kroner 30 Øre.

100) Sartorius S. 677, Hanserecesse I. S. 484 § 14, Diplomerne af 11 April og 22 Maj 1373 § 3.

101) Sartorius S. 702 f.

102) Scr. rer. Svec. I. 2, S. 274.

103) Det kan kun glæde mig at konstatere, at den nyeste tyske Forsker paa det foreliggende Omraade, H. Denicke, i sit nys udkomne Værk Die Hansestädte, Dänemark und Norwegen 1369—1376 (Halle 1880) S. 96 ff. gennem en udførlig og skarp-sindig Udvikling i det Væsentlige er kommen til den samme Opfattelse af den her omhandlede Bestemmelse i Stralsund-Freden som den, jeg har hævdet. Jvfr. ogsaa Th. Lindner Gesch. d. deutschen Reiches unter König Wenzel (Braunschweig 1880) II. S. 233 f.

104) Sudendorf a. St. IV. S. X f. og XIV, Hanserecesse II. S. 61.

105) Lüb. Urk. buch III. S. 799.

106) Sudendorf IV. S. XV.

107) Rostock. wöchentl. Nachrichten 1754 §. 114.

108) Suhm XIII. S. 866 f.

109) Sartorius S. 709 f., Lüb. Urk. buch III. S. 816. Det i Anmærkningen under Texten berørte Gavebrev er trykt i Zeitschr. d. Vereins f. lübeckische Gesch. I. S. 254.

110) Diplom af 25 Maj 1371 hos Bunge III. S. 260 ff. og Hanserecesse II. S. 24.

111) Gram a. St. S. 239, jfr. iøvrigt Sudendorf IV. S. LXXII.

112) Suhm XIII. S. 867 ff.

113) Brevet der er dat. Callundburgis, 3 feria ante Dyonisii ep., men uden Angivelse af Aar, er i Dipl. Norveg. III. S. 343 f. henført til 1376. Imidlertid forekommer det mig rimeligere at henføre det til Aaret 1370, i hvilket Aars politiske Begivenheder dets Indhold passer særdeles godt ind.

114) Valdemars Brev om Fredslutningen, der hidtil kun har været kjendt af det korte Uddrag i G. G. Gørdes Nützliche Sammlung

verschiedener guten theils ungedruckten Schriften und Urkunden, welche die Mecklenburgische Landesrechte, Geschichte und Verfassung erläutern können S. 610 f., samt af det hos Schäfer a. St. S. 536 Anm. 1 meddelte Brudstykke, er nu efter Originalen i det schwerrinske Arkiv fuldstændig trykt i Tillæget til nærv. Skrift som No. 12. Det hos Gerdes smstds. refererede og der til 14 Avg. 1371 henførte Brev, ved hvilket Kort Moltke lover at støtte Junker Alberts Kandidatur til den danske Krone, findes ligeledes i det schwerrinske Arkiv, men dateret 1377. G.s Fejltagelse med Hensyn til Udstedelsesaaret maa bero paa en Originalen af Chemnitz meddelt Paategning om, at Brevet formentlig maatte tilhøre 1371. Da det er udstedt i Arneborg, forklares heraf, at Sudendorf a. St. IV. S. LXXXIII lader selve Fredslutningen mellem V. og Hertug A. være foregaaet her.

115) At det, som Fock a. St. III. S. 220 antager, er ved denne Lejlighed, at der fra dansk Side er renonceret paa Lenshøjheden over Rostock, bestyrkes derved, at et de meklenborgske Hertuger kort efter meddelt kejserligt Lensbrev ogsaa omfattede hint Landskab, jvfr. D. Frank: Des Alt- und Neuen Mecklenburgs 6stes Buch S. 281.

116) Riedel a. St. Zweiter Haupttheil II. S. 532 ff., samt Styffe a. St. S. LXII. Anm. 1 og No. 52.

117) Beretning om Hansedagen den 27 Oktober 1371 i Hanserecesse II. S. 29 ff.; Udkastet til Henning Podebusks Erklæring om Slottenes Overtagelse er trykt smstds S. 34 f. og samtlige i Anledning af Fredens Ratifikation udstedte Brevskaaber S. 35 ff.

118) Breve fra Wedeckind von dem Berge og Hartvig van der Sulten af 19 og 26 Okt. 1371 henholdsvis hos Sudendorf IV. S. 157 og i Lüb. Urk. buch IV. S. 176 (hvor det sidste urigtig er henført til 1372), jvfr. Hanserecesse II. S. 41 f.

119) Diplom af 13 Juli 1371 hos Sudendorf IV. S. 142.

120) Ældste danske Ark.-Reg. I. S. 98, sammenholdt med Dipl. af 25 Juli 1372 hos Sudendorf IV. S. 202 f., se endv. Dipl. af 14 Nov. 1371 smstds. S. 163.

121) Schäfer har paa forskjellige Steder i sit titanførte Værk en Fremstilling af Begivenhederne i Tydskland under Kong V.s frivillige Landflygtighed og af dennes Forhold til samme, der paa flere Punkter fjerner sig ikke lidet fra min. Jeg har imidlertid ikke ved hans afvigende Fremstilling kunnet lade mig bestemme til at modificere den Opfattelse af hine Begivenheder og deres indbyrdes Sammenhæng, som jeg efter nøje Prøvelse af Kilderne har maattet anse for den rette.

122) Den 29 Juli 1372 udstedte nemlig Johan Hummersbüttel paa egne og Hartvig Tzabels Vegne fra Ravnsborg en Kvittering til Kongen for Modtagelsen af 800 Mark 21 Skilling lybsk. Den paafølgende 11 Avg. udstedte Valdemar selv fra Nestved et Diplom

angaaende noget Gods, han havde tildømt Hospitalet for Spedalske i Svendborg (Suhm XIII. S. 701, Ny kirkehist. Saml. 3dje Række I. S. 551 f.)

123) I Svenska Riksarkivets pergamentsbref er i alt Fald Nr. 1047, dateret den 28 Avg. 1372, det sidste Diplom, i hvilket A. fører denne Titel.

124) Styffe a. St. I. S. LXVII. jvfr. Anm. 124 til forrige Bog.

125) Brev af 6 Juli 1368 i S.-H.-L. Urk. II. S. 493 f.

126) Diplom af 26 Jan. 1372 i Vidensk. Selsk. Skrifter I. S. 304 f. samt S.-H.-L. Urk. II. S. 287 f.

127) Detmar S. 296, Chron. Presb. Brem. Lappenbergs Udg. S. 90 f., Hvitfeld S. 504, hvor Begivenheden fejlagtig henføres til 1351, jvfr. Stemann Beiträge zur Adelsgesch. i Jahrbücher für die Landeskunde der Herzogthümer etc. IX. S. 240.

128) Chron. Presb. Brem. a. St. S. 88, jvfr. min Afhandling i Hist. Tidsskr. 4de Række III. S. 220 f.

129) Diplom af 25 Juni 1372 i Vidensk. Selsk. Skr. I. S. 254 f. samt hos Suhm XIII. S. 869 f.

130) Jvfr. Hansetædernes Skr. til Kong Valdemar af 7 Maj 1373. (Lüb. Urk. buch IV. S. 194 ff.), hvor det hedder: »quod tempore illo, dum civitatem Flenseburgensem expugnassetis, abtulerunt et receperunt ibi homines vestri naves, que cum bonis inibi constitutis ciuibus Wismariensibus pertinebant, et ad vsus vestros, ut dicitur, deuenerunt, et quod ipsis Wismariensibus sint in Oppenra equi eorum per vestros ablati« etc., samt Skr. fra det lybske Raad til Borgmesteren i Lüneborg Diderich Springintgud, dat. die s. Valentini Martiris (Hanserecesse II. S. 62 f. der bl. A. meddeler: »quod dom. rex Danorum cum potencia gentis sue civitatem Flensborgh, ut dicitur, cepit et sibi subjugavit«. Den sidstnævnte Skr. er a. St. dateret den 14 Feb. 1373; men da Freden allerede sluttedes den 24 Jan., maa den henføres til den anden Valentini Dag, nemlig 7 Jan. At Feltoget først er paabegyndt noget ud paa Efteraaret, turde fremgaa deraf, at Kongen endnu den 29 Sept. var i Skanør (Suhm XIII. S. 707).

131) At Udsoningen med Hertug Henrik har funden Sted endnu i 1372, gjøres sandsynligt derved, at det nedenfor omtalte Brev af hans Moder allerede er udstedt Nytaarsdag 1373. At det allerede inden den almindelige Sone er kommet til et Forlig med Benedikt Alefeld, og at der er sluttet en foreløbig Overenskomst i Svendborg, fremgaa af Freden af 24 Jan. 1373.

132) Brevet er først trykt som Bilag til 2det Bind af Jenssens Oversættelse af Dahlmanns Gesch. von Dänemark, siden i S.-H.-L. Urk. II. S. 289 ff.

133) Gram a. St. S. 183 f.

134) I Fredstraktaten af 24. Jan. 1373 nævnes vel i den omhandlede Henseende kun Aalborghus; men at ogsaa Riberhus skulde overgives Kongen, følger af Traktatens Bestemmelser i det Hele, der jo gik ud paa at retablere status quo ante bellum. Om Erland Kalv jvfr. iøvrigt ovenfor Anm. 109 til 3dje Bog.

135) Gram a. St. S. 184, Orion I. S. 130.

136) Scr. rer. Dan. VII. S. 288.

137) Hvitfeld S. 553.

138) Michelsen Nordfriesland im Mittelalter S. 97 ff., 193 f.

139) Scr. rer. Dan. I. S. 313, Hvitfeld S. 552, Cypræus Ann. episc. Slesv. S. 339, jvfr. Michelsen a. St. S. 105.

140) Fremgaar af nedenfor anførte Diplom af 9 Jan. 1361.

141) Ældste danske Arkiv-Reg. I. S. 98.

142) Diplomer af 25 April 1353 i S.-H.-L. Urk. II. S. 230 (jvfr. Dipl. af 2 Okt. 1362 smstds. S. 247), af 3 Dec. 1357 i Ste-manns Gesch. des öff. und Privatrechts des Herzogth. Schleswigs III. S. 19 samt af 9 Jan. 1361 hos Suhm XIII. S. 839 f.

143) Fremgaar af nedenanførte Dipl. af 1 Jan. 1373.

144) Breve af 30 Dec. 1368, 31 Marts 1370, 30 Jan. 1371 og 24 Juni 1372 i Geheimearkivets Diplomatarium.

145) Vidensk. Selsk. Skr. X. S. 127. f. og S.-H.-L. Urk. II. S. 288 f.

146) Diplom af 2 Jan. 1373 i S.-H.-L. Urk. II. S. 297, hvor Brevet fejlagtigt er opført under 26 Dec. (jvfr. Schäfer a. St. S. 538 Anm. 1), Ældste danske Ark.-Reg. I. S. 94, Scr. rer. Dan. VII. S. 400.

147) Brev af 19 Nov. 1375 i Geh.-Ark.s Diplomatarium; ogsaa omtalt af A. G. Carstens i hans Afhandling »Oplysning ang. det Spørgsmaal, om det kan lægges Dr. Margrethe til Last som en Statsfejl, at Grev Gert til Holsten blev i Aaret 1386 forlenet med Hertugd. Slesvig« i Vidensk. Selsk. Skr. X. S. 114 Anm. 1.

148) Ældste danske Ark.-Reg. I. henholdsvis S. 93, 99 og 92.

149) En Kvittering for 1000 Mark af Overdragelsessummen for Haderslev, dateret 25 Jan. 1374, findes i Afskrift i Geh.-Ark.s Diplo-matarium en anden ligeledes for 1000 Mark, dateret 16 eller maaske rettere 19 Juni s. A., er trykt i S.-H.-L. Urk. II. S. 303 f.

150) Vidensk. Selsk. Skr. X. S. 128 f., Scr. rer. Dan. VII. S. 322 f., S.-H.-L. Urk. II. S. 304 f.

151) Scr. rer. Dan. VII. S. 400, 402, 404, 409, 411, 413, 415.

152) A. L. J. Michelsen Die Haseldorfer-Marsch im Mittel-alter i Archiv für Staats- und Kirchengesch. der Herzogth. Schles-wig, Holstein und Lauenburg I. S. 24 og Kilden, den holstenske Præst Frederik Kraus' Optegnelser, smstds. S. 63 f. (vppe des landes vorderff tho Holstein).

153) Scr. rer. Dan. VII. S. 400, 411 m. fl.

154) Diplom af 31 Okt. 1375 i Archiv f. Staats- u. Kirchengesch. etc. I. S. 51 ff. og S.-H.-L. Urk. II. S. 310 f.

155) Scr. rer. Dan. VII. S. 400.

156) Af 7 Juli haves nemlig et af Kongen og Hertugen i Forening udstedt Diplom (Scr. rer. Dan. VIII. S. 164), og af Hertuginde Kunigundes nedenfor omtalte Brev af 25 Sept. fremgaar, at hendes Husbond da var død.

157) Hertuginde Kunigundes Kvittering, dateret Kallundborg den 25 Sept. 1375, hos Gram a. St. S. 184 og Suhm XIII. S. 875 f. samt i S.-H.-L. Urk. II. S. 308. At Tønder og Haderslev Slotte vare hendes Livgeding siges i den rigtignok upaalidelige Chron. Presb. Brem. S. 75 og bestyrkes for det sidstnævnte Slots Vedkommende ved Diplomet af 15 Juli 1377 hos Suhm XIV. S. 506 og i S.-H.-L. Urk. II. S. 325.

158) I Vidneforklaringerne af 1414 siges det udtrykkelig, at Kong Valdemar havde gjenerhvervet hele Sønderjylland med Undtagelse af Gottorp og Tørning, scil. med Tilliggende (Scr. rer. Dan. VII. S. 411 og 413), jvfr. ogsaa Jydernes Vidnesbyrd af 4 Avg. 1421 (Antislesvigholstenske Fragmenter XIII. S. 121). At det allerede i Kong Valdemars Tid skulde være kommet til aaben Fejde med Holstenerne om Sønderjylland, som Carstens (a. St. S. 113) og Flere formene, kan ikke antages, da en slig Fejde ikke ret kunde tænkes udbrudt før efter Hertug Henriks Død, og der efter de Oplysninger, som foreligge om, hvor Kongen opholdt sig i de sidste Maaneder af sin Levetid, ikke vilde blive Plads for en saadan Fejde. Vel hedder paa flere Steder i førstnævnte Vidneforklaringer (f. Ex. S. 409 og 415), at der i Anledning af Holstenernes Vægning ved at lade sig udløse af Gottorp blev ført Krig, men det siges ikke, at Kong Valdemar førte denne, og naar Krigen i sidstnævnte Vidnesbyrd i Modsætning hertil udtrykkelig henføres til Valdemars Tid, maa der vistnok være tænkt paa Felttoget i Efteraaret 1372.

159) Diplom af 1 Febr. 1375 i Zeitschrift der Gesellschaft für die Gesch. der Herzogth. Schleswig, Holstein und Lauenburg III. S. 100.

160) Pavebrev af 9 Avg. 1375 i Ny kirkehist. Saml. V. S. 863 f., jvfr. Gram a. St. S. 192 ff. Mærkeligt nok synes iøvrigt Kongens Klage denne Gang ogsaa at have været rettet mod nogle af Rigets Stæder, jvfr. Pavebrevets Udtryk: »quod nonnullae personae civitatum et diocesium diversarum in regno suo Dacie consistentes« etc.

161) Munch Det norske Folks Hist. anden Hovedafd. II. S. 53.

162) Lüb. Urk. buch IV. S. 194 ff., Hanserecesse II. S. 100 § 2, 103 f., 116—118.

163) Lüb. Urk. buch a. St.

164) Hanserecesse II. S. 81 § 1, 86 § 3, 99 § 1, 100, 103.

165) Suhm XIII. S. 872 f.

166) Hvitfeld S. 554.

167) Kongen var den 16 Febr. 1375 i Aarhus (Scr. rer. Dan. VI. S. 499), den 31 Maj i Svendborg (Svenska Riksarchivets pergamentsbref I. Nr. 1153), den 7 Juli i Ribe (Scr. rer. Dan. VIII. S. 164), den 25 Sept. i Kallundborg (turde fremgaa af Hertuginde Kunigundes ovenfor omtalte Brev) og den 7 Okt. i Lund (Sv. Riksarch.s perg.-bref I. Nr. 1180). Naar et ligeledes i Lund feria quinta post omnium sanctorum, men uden Angivelse af Aarstal, af Kong Valdemar udstedt Dombrev sidst anf. St. under Nr. 1183 henføres til Aaret 1375, da er dette selvfølgelig fejlagtigt, da Kongen utvivlsomt allerede døde 24 Okt.

168) M. Kall-Rasmussen, Efterretninger om Gurre Slot i Sjælland i Hist. Tidsskr. I. S. 467 ff.

169) Hanserecesse II. S. 66 og 81, jvfr. Dehnicke a. St. S. 199 ff.

170) Henning Podebusk skriver sig i et utrykt Brev af 17 Avg. 1375, som findes i Geheimearkivets Diplomatarium »to Schone, tho Hallande vnde tho Blekinghe en Gelker«; om Fornyselsen af hans Overenskomst med Stæderne om Slottenes Bestyrelse se Hanserecesse II. S. 81 § 2 og 87 § 4.

171) De hanseatiske Sendebuds Beretning i Hanserecesse II. S. 117 f.

172) Diplomer af 25 Febr. og 1 Marts 1377 henholdsvis hos Suhm XIV S. 505 f. og i Scr. rer. Dan. VI. S. 172.

173) At Dødsdagen var 24 Okt. (crastino s. Severini) siges bestemt i den samtidige Krønike ad 1389 i Scr. rer. Dan. VI. S. 533 og Annal-Fragmentet ad 1409 smstds. III. S. 259, jvfr. Corn. Hamsfort smstds. I. S. 41 og 313 (9 Kal. Nov.) og Obituarium b. virg. Hafniensis smstds. VIII. S. 547, samt Petri Olai Ann. smstds. I. S. 192 (profesto Crispini), medens den sidste i sit Chron. smstds. I. S. 135 har 25 Okt. (festo Crispini et Crispiani) ligesom Krøniken ad 1523 smstds. VI. S. 229, og at Dødsstedet var Gurre, siges ligeledes udtrykkelig i den første af de citerede Kilder. Herimod kan Detmars afvigende Beretning S. 303 om Dagen (22 Sept.) og Stedet (Søborg) ikke komme i Betragtning. Suhms og Fleres Tvivl om, hvorvidt der ved Gurre i denne Sammenhæng sigtes til det i Nordsjælland liggende Slot af samme Navn, er efter de hanseatiske Sendebuds foran citerede Beretning grundløs. Beretningen om Dødsmaaden findes hos Hvitfeld S. 554, men drages i Tvivl af Suhm XIII. S. 750. At Kongens Død var ubekjendt i Kjøbenhavn den 1 Nov., fremgaa af Beretningen fra de hanseatiske Gesandter (Hanserecesse II. S. 117 f. § 7) og Dronning Margrethes Nærværelse i Kallundborg den 10 s. M. af Lensbrevet paa hendes Gods i Uby i Arts Herred til hendes Klærk, den roskildske Kannik Peder Jenssøn (Danske Magazin IV. S. 291).

174) W. Mantels Kaiser Karls IV. Hoflager in Lübeck i Hans. Geschichtsblätter 1873 S. 120. Suhm XIV. S. 7. At Brevet aldrig er kommet Adressaterne i Hænde turde sluttes deraf, at Orig. endnu den Dag i Dag henligger i det schwerinske Arkiv.

175) Chron. Presb. Brem. a. St. S. 93.

176) Ældste danske Ark.-Reg. I. S. 143, Suhm XIV. S. 42 og 60.

177) Ny kirkehist. Saml. V. S. 866.

178) Scr. rer. Dan. IV. S. 542, Morten Pedersen Biskops Absalons och her Esbern Snaris Herrekombst ock Adelige Stamme osv. (Kbhvn. 1589) G III S. 2, A. Berntsen Danmarckis oc Norges frugtbare Herlighed I. S. 31 f., Thura Den danske Vitruvius II. S. 179, H. Hofman Samling af Foundationer osv. VII. S. 549, Suhm XIII. S. 755, F. F. Wendelbo Beskrivelse af Mindesmærker i Sorø Akademis Kirke, med Incl. af H. F. J. Estrup S. 15 og 68.

179) A. Cronholm Skånes politiske Historie I. S. 233.

180) Danmarks gamle Folkeviser udg. af S. Grundtvig III. S. 35 ff. og 691 ff., jvfr. ogsaa A. D. Jørgensen Bidrag til Nordens Historie i Middelalderen S. 93 ff.

181) Scr. rer. Dan. VI. S. 254 og 525 ff.

182) Se f. Ex. hendes den 12 Dec. 1347 til Kong Magnus Eriksøn udstedte Kvittering for Modtagelsen af en Del af hans formodenlig fra Forliget i Helsingborg 1343 hidrørende Gjæld til Valdemar (Dipl. Svec. V. S. 740).

183) Erasmus Lætus Rerum Danicarum libri XI. 4°. S. 180 f.

184) Pavebrev af 7 Sept. 1355 i Ny kirkehist. Saml. IV. S. 580 f.

185) Danm. Rigis Krøn. S. 554.

186) Brev af 28 Okt. 1374 hos Gram a. St. S. 240, jvfr. Historiske Aarbøger ved C. Molbech I. S. 93.

187) Ny kirkehist. Saml. V. S. 866. Det fortjener dog at anføres, at Wendelbo a. St. antyder, at der paa V.s Sarkofag er Tegn til, at to Figurer have været anbragte paa samme.

188) Suhm XIII. S. 763.

189) Det har selvfølgelig ikke kunnet forarge mig, at Schäfer (a. St. S. 168 ff.) har udkastet et Billede af Valdemars Regent-Personlighed, der er saare forskjelligt fra det, som jeg efter aarelang Syslen med hans Historie har maattet danne mig. Imidlertid kan jeg dog ikke undlade at nedlægge en Indsigelse imod den noget overlegne Maade, hvorpaa S. vil hævde, at en samvittighedsfuld Benyttelse af Kilderne nødvendigvis maa føre til det Resultat, hvortil han i saa Henseende er kommen — en Overlegenhed, der turde være saa meget mindre paa sin Plads, som netop det samme Af-snit af hans Bog, der indeholder hins Karakteristik, afgiver flere Exempler paa en noget mindre omhyggelig Benyttelse af Kilderne, jvfr. f. Ex. S. 128, hvor han lader Hertug Valdemar af Sønderjylland være Meddeltager i Afslutningen af Forliget i Spandau,

S. 340 og S. 146, hvor han lader Øerne Møn og Falster endnu i Begyndelsen af det andet Decennium af V.'s Regeringstid være under meklenborgsk Højhed. Som et Modstykke til S. kan jeg ikke undlade at henlede Opmærksomheden paa den uhildede og fordomsfri Opfattelse af Valdemars Personlighed og Virken, der har funden sit Udtryk hos to andre nyere tyske Historikere, nemlig Höhlbaum i Hansische Geschichtsblätter Jahrg. 1879 S. 13 og Denicke a. St. S. 98 m. fl.

190) Danm. Rigis Krøn. S. 554.

191) Dannemarks Riges Hist. I. henholdsvis S. 465 og 193.

Tillæg af hidtil utrykte Diplomer.

1.

1336 Oktober 6.

Kiel.

Wi Johan van der gnade godes greue to Holsten vnde to Stormeren betughet vnde bekennet in desseme oppenen breue, dath twischen vseme leuen vedderen greuen Gherde van der enen weghene vnde vs van der anderen weghene ghedeghedinghet is an desse wis. Wi greue Johan vor vs vnde vse rechtten erfnamen latet vseme vorbenomeden vedderen greuen Gherde vnde sinen rechtten erfnamen vse guth, dath wi hebben in Warthsysel, vnde alle dath guth, dath vse vader kofte van deme herthoghen van Brunswich, dath in Fune beleggen is, Lungby, Stauerby, Auerby, Steke vnde alle dath, dar to beleggen is, vnde guth, dath in den Fresen beleggen is, vnde kortliken al dath guth, dath benomet is in den breuen des koninghes van Denemarken vnde des herthoghen van Brunswich, al so dan guth, dath wij vnvorseth hebben. Dath auer vorseth is, dath maght vse vorbenomede veddere losen van her Heynen Scarpenbergh vnde sinen broder kinderen vnde van den anderen, den it seth is, beyde in Warthsysel, in Fune vnde in den Vresen, vor al sulke summen, also vse openen breue spreken, to eneme kope rechtlyken mit aller vryheyt vnde mit alleme rechtte, also it vse vader vnde wi brukelickes hath hebben bet an desse tyth. Vortmer scolle wi vnde vse rechtten eruen greuen Gherde vnde sine rechtten erfnamen waren des gudes, also en recht is, vnde vryghen van aller ansprake, de dar op spreken willen mit rechtte. Des scal use vorbenomede veddere greue Gherd vs vnde vsen rechtten eruen laten dath hus to Alholme mit al der gulde, de dar to beleggen is, vnde kortliken wath use veddere in Lalandde gulde, man vnde herscop heft, vnde scal bi

namen her Johanne van Plesse wisen an vs. Vnde her Johan van Plesse scal sin guth beholdden, dath eme seth is, also langghe, bet wi dat losen van eme vmme al sulke summen, de he redelyken bewisen magh, so scal dath guth vs bliuen ganzliken. Och scal greue Gherd de man, de dar wonen in der herscop, an vs wisen. Vortmer scolle wj wisen vsen vorbenomeden vedderen an dath land to Erre, vnde scollen eme, dath laten vmbeworren, also, also it vs leth. Och scal vse veddere Gherd de vorbenomede greue vnde sine rechtten eruen vs vnde vsen rechtten erfnamen gelden vnde geuen vor dith vorbenomede guth susteyn hundred march lodyghes sulueres kolnisszer wight to al sulken daghen vnde tyden, also men dath bewisen magh mit vse vedderen oppenen breuen, de oppe desse beredingghe geuen sint. Vortmer scolle wi vsemi vedderen doitwerden al de breue, de wj hebben oppe dith vorbenomede guth, de sin des koninghes van Denemarken oder des herthoghen van Brunswich oder an welker achtte se sin, vnde scollen ith eme mit gudeme willen brukelich maken, also wi best moghen. To ener bewisinghe al desser dingh so hebbe wj vse ingheseghel hengghet to desseme breue. Desse bref is screuen vnde geuen to deme Kyle, dusent iar drehundert iar jn deme sus vnde dorthegesten iare na godes bort, des sunnendaghes vor sunte Dyonisius daghe.

Original paa Pergament med Seglet. Geh. Arch. Gemeensch. Arch. Cap. XII. No. 6.

2.

1341 Januar 8.

Helsingborg.

Wi Waldemar van godes gnaden en koning der Denen vnde der Wende vnde en herthoghe to Estlande bekennen openbarliken in dessem breue, dath wi mith den edelen luden Hinrike vnde Clawese greuen tho Holsten vnde tho Stormeren vsen omen deghedinghet hebben, vnde vp dat al misloue vnde twiuel twischen en vnde vs benomen vnde scheydet si, so sint wi mith en ouer eyn worden in desser wis. Wi sethen en tho pande vse vesten vppe Selande, Werdingborgh, Corsöre vnde Seborgh, went wi Seborghes

woldigh werden. Icht wi de sone, de tviscen den vorsprokenen greuen vnde vs tho Lubeke deghedinghet is, in jenighen stugken ouervoren eder breken, vnde ogh de deghedinghe, de nu tho Helsingborgh twischen vs belouet vnde bebreuet sint, sunder vmme vsen broder jungherren Otten vnde vmme dat erue des landes tho Phyne, dar wi sunderlike wisheyt vnde breue vp ghedan vnde gheuen hebben, wes vs herthoghe Alberth van Sassen vse om be-seghede vnde bespreke na vser ome claghe vnde na vser wederrede, ight wi des night enhelden eder weder deden binnen ver wekenen dar na, so scolen vse houetlude, de desse vorbenomeden vesten inne hebben, sig mith den vesten an vse ome de greuen holden vnde scole vs en openen vnde helpen en mith den vesten vp vs vnde vp al vse hulpere, also langhe went wi dat weder dun, des wi besproken werden. Dith scolen vse houetlude, den wi desse vesten nu beualen, den greuen vorwissenen mith twelf borghen, jewelt houethman mith veren, vnde scolen dat sunderliken vorwissenen. Weret dat se vorstoruen eder vorsat worden, dat se de vesten night van sigh antwerden, den greuen si de sulue wisheyt schen van den, de in ere stede treden, de se vore dan hebben. Och so ne scole wi desse vesten nemende beualen, wanne de dar van komen, de se nu inne hebben, mer dydeschen, de de greuen dar tho kesen vth vsemi rade vnde vth vsemi sinde. In desser suluen wise scolen vs de greuen weder wisenen mith eren vesten uppe Phyne, Nyborgh, Orkyl vnde Hincegael, vnde dewile dat wi des huses tho Seborgh night woldigh ent sint se mede to wissende, so ne doruen se vs mith Hincegaele nene wisheyt dun. In vse deghe-dinghe neme wi vse bischoppe, vse papen, vse riddere, vse knapen vnde al andere lude binnen vnde buthen vsen landen, de vs mith rade eder mith dade in desser twidraght behulpen hebben wesen. Alle desse deghedinghe de scolen der sone vnde den breuen, de tho Lubeke deghedinghet sint, an nighte schaden, sunder de scolen an erer maght stede vnde ganz bliuen. Tho eyneme orkunde al desser dinghe hebbe wi vse ingheseghel tho dessem breue hethen henghen. Na godes borth duser drehunderth iar in dem eyn vnde verthegestem iare, des mandaghes in den aghtedagen tho twelfthen tho Helcingborgh.

Original paa Pergament med Seglet. Geh. Arch. Gemeinsch. Arch. Cap. XII No. 22 a. Udenpaa med gammel Haand: Placita dominorum Waldemari regis Danorum et H. et N. comitum Holsatie, in quibus ipsis comitibus impigneratur castrum Werdingborg, Corsore etc.

3.

1344. Maj 3.

Sønderborg.

Van ghodes gnaden we Woldemar der Denen vnde der Wende eyn koningh vnde eyn hertoghe tho Estlant bekennen vnde tughen oppenbare in desseme breue, dath we stede vnde gantz holden willen vnde skollen wes vns de edele man, hertoghe Waldemar van Sleswik, vorskedet an minne, oft he se vinden kan, oder an rechte, vm alle sake vnde skelvinghe, de twisken vns vnde vnsen helperen vnde de edelen liden Hinrike vnde Clawese, vsen ömen, vnde Gherde, ereme veddern greuen tho Holtsten vnde tho Stormeren an beyden siden mith eren helperen ghewesen heft wente an dessen dach. De sake vnde skelvinghe skole we bescreuen gheuen an oppenen breuen vnder vnsen ynghesegele deme vorbenomden hertoghen oppe des hilghen lichamen dach, dhe nu negest kumt, tho Svnderborgh, vnde de hertoghe schal vns jö skeyden twisken hir vnde svnte Mertins daghe, de nu negest kumt, mith minnen, oft he se vinden kan, oder mith rechte, des we eme jo nicht enthören scholen noch en willen; vnde wath he uns vor eyn recht spricht, dar schal vns jo ane nöghen, vnde scholen dath jo vol ten, vnde dath recht, dath he vs spricht, dath schal he vs bescreuen gheuen in der stat tho Ripen in sinen oppenen breue vnder sineme ynghesegele oppe den seluen svnte Mertens dach. Vortmer alle breue vnde louede, de vnde dath gheschen is er desser thit, de skolen bliuen bi erer macht vnde vnghebroken mith dessen breuen vnde löuede, mer wes he vns vorskeydet mith minne oder rechte, dath schal doch sin endet vnde lendet. Vortmer neman schal den andern rouen, bernen oder van binnen vsen landen, mer wil jenich man den anderen veyden, de schal ene veyden an deme liue vnde nicht an deme ghode. Vortmer willen her Johan van Lembeke, Clawes Bugge, Jacob Jenson vnde Peter Laurensen in vnsere sone wesen, dath skole we deme hertoghen kvndeghen oppe des hilghen lichamen dach, de ghenomet is, willen se des nicht don, so schal doch vse sone stede vnde vast bliuen. Alle desse stvkke stede vnde vast tho holdende hebbe we Waldemar koningh vorbenomet vnde mith vns vnde vor vns her Offe Nielsson, her Peter Wendelbo, her Jens Hwiding, her Clawes Lembek, Eric Nielsson, Peter Mvnk de elder, Peter Mvnk de junger, Paul Glop, Sweningh Ywerson, Niels Erikson van Linde, Palli Nielsson, Peter Nielsson, Johan Paulson, Peter Paulson,

Anders Jensson van Bothum, Peter Lotwikson, Peter Duuæ, Palli Jensson, Lotwik Albertson dessen vorbenomden greuen vnde tho erer hant hern Marquard van der Wiske Rorlant, hern Marquard van der Wisk, hern Tymmen van Ghodendorp, Dosen van Ghodendorp, Marquarde, Alberte vnde Buske van Westense, Wulf Poggewiske, Marquard Wulf, Tunnen van Rantzowe, Godschalk van Rantzow. Detlef Wensinen, Conrade Metzeken, Marquard Sesteden, Claves Porsfelden vnde Hinrike Barsbeken jn truwen ghelouet mith sameder hant vast tho holdende vnde louet an dessen breuen, de ghegheuen vnde de screuen is tho Synderborgh, vnder vnser aller jnghesegelen mit vnseme willen vnde weten, na ghodes bort dusent jar drehundert jar in deme ver vnde vertigesten jare, an deme daghe des hilghen cruces also it ghevunden wart.

Original paa Pergament. Geh. Arch. Gemeensch. Arch. Cap. XII. No. 26. Af Seglene ere endnu en Del bevarede.

4.

1348 Juli 25.

Vejle.

Omnibus presens scriptum cernentibus Waldemarus dei gracia Danorum Sclauorumque rex salutem in domino sempiternam. Tenore presensium recognoscimus publice protestantes, nos nobilibus principibus awunculis nostris dilectis dominis Hinrico et Nicholao, Holzacie et Stormarie comitibus, castra nostra videlicet Hyncegaf et Ørkil vna cum dimidietate terre nostre Feonie et insulis eidem dimidietati adiacentibus pro viginti vno milibus marcharum puri argenti impignerasse, pro vsibus suis sine intromissione vel impedimento quorumcunque clericorum vel laycorum, cuiuscunque condicionis, dignitatis siue status exstiterint, libere ordinanda, donec predicta summa argenti secundum tenorem literarum placitacionis, per vtrumque partem facte, predictis dominis comitibus vel ipsorum heredibus per nos vel nostros heredes integraliter fuerit persoluta, tali adiecta condicione, quod predicta castra, videlicet Hyncegaf et Ørkyl, vna cum dimidietate terre nostre Feonie predicta et insulis eidem dimidietati adiacentibus statim et sine vlla protract-

cionis materia vel impedimenti cujuscunque prolacione, quando predicta summa argenti predictis dominis comitibus vel ipsorum heredibus per nos vel nostros heredes integre persoluta fuerit, nobis vel nostris heredibus per prefatos dominos Hinricum et Nicholaum, comites, vel ipsorum heredes, absque omnis fraudis siue doli materia libere penitus debent assignari pro nostris vel heredum nostrorum beneplacitis liberius ordinanda. Hec autem omnia rata et firma vna cum nobiles principibus domina Heylwygh regina nostra, dominis Erico duce Saxonie, Waldemaro duce Jucie, Barnum duce Stetinenci iuniori et domicello Nicholao de Werle dicto de Ghystrowe, nobiscum compromittentibus, sub nostra fide et absque dolo sepredictis dominis comitibus et ad manus ipsorum dominis Johanni comiti Holzacie et Stormarie, domicello Gerardo, Alf comiti de Skowenborgh, Johanni et Gerardo comitibus de Hoya et Ghyselberto seniori et filio suo Ghyselberto dominis de Brunkhorst nos promittimus habituros. In cuius rei testimonium sigillum nostrum vna cum sigillis domine Heylwigis regine nostre predictae et minorum principum prescriptorum nobiscum premissa compromittencium presentibus est appensum. Datum Wethle, anno domini m^o ccc^o x^ol octauo, die beati Jacobi apostoli.

Original paa Pergament. Geh. Arch. Gemeensch. Arch. Cap. XII. No. 8. Af Seglene findes endnu Kongens.

5.

1358 April 12.

Wy Johan van ghodes gnaden greue to Holtsten vnde to Stormern bekennet oppenbar vnd betughet in dessem breue, dat wy hern Hennyng van Podebuz vnd Brusehauern ledich vnd loos laten vor dat lof des huses to Nykopyng vnd des landes to Valster, dat se vns van konyng Waldemers weghene van Denemarken ghedan hadden, in desser wys vnd mit dem vndercedede, dat wy vnser manendes vnde vm al dat vnlyk, dat binnen sone schen is, vnvorsumet sin, vnd vnse sone dar mede vntobroken bliue vnd vnuorsumet. To orkunde desser dingh vnd to betughinghe so hebbe wy vse ingheseghe[1] ghehegtet vor

dessen bref, de ghescreuen is na ghodes bort dritteynhunder iar in deme dre vnde vifteghesten iare, des vrydaghes na misericordias Domini.

Original paa Pergament med Seglet. Geh. Arch. Holsten Nr. 7.

6.

1353 Juni 26.

Vindinge Aa.

Wy coningh Woldemar van der gnade vnser heren godes coningh der Denen vnde der Wende bekennen openbare vnde betughen in desseme breue, dat al de olden breue, de greue Hinrik vnde greue Claves van Holtsten vnde van Stormeren van vns hebben, de scholen ganzse vnde vntobroken bliuen van der sone weghene, de nu deghedinghet is bi der ouwe to Winnighe a, ane vmme den afslach also vefteyn hwdert lodeghe mark suluers van deme haluen lande to Phyne, also vnse olden breue spreken, des afslaghes late wy coningh Woldemar vnde vnse erfnamen ghreuen Hinrike vnde ghreue Clause van Holtsten vnde eren rechten erfnamen ledech vnde los also, also wy dar nige breue vppe gheuen hebben. Vortmer schole wy der greuen vanghene los maken, de in desseme orleghe vanghen sint, also vnser beyder deghedinghes lude sproken vnde be-seghelt hebben. Vnde dat wy desse stucke ganzse, stede vnde vntobroken holden, so hebbe wy vnse ynghesegel ghehengt laten to ene betughinghe desser ding vor dessen bref, de ghegheuen is vnde gheschreuen bi der vorsproken ouwe to Winnig a bi Nyborgh, na godes bort dwsent iar dre hwdert iar in dem dre vnde veflichsten iare, des neghesten daghes na sunte Jacobes daghe des hilghen apostoles.

Original paa Pergament. Geh. Arch. Gemeensch. Arch. Cap. XII. No. 22 b. Af Seglet findes endnu Seglremme, hvori Spor af Voxet. Udenpaa med gammel Haand: Placita juter Waldemarum et comites.

7.

1353 Juli 26.

Vindinge Aa.

Witlich schal wesen, dat ghedeghedinghet is vmme de vanghene in desse wys, also hiir na gheschreuen steyt. To dem erstem male dat al de vanghene scholen los wesen, de deme coninghe van Denmarken vnde den sinen greue Hinrik vnde greue Clawes vnde ere man vnde ghesinne aue vanghen hebben in desseme orleghe, vnde dar mede scholen och los wesen alle de, de de coningh vnde de sine greue Hinrik vnde greuen Clause vnde eren mannen vnde ghesinne aue vanghen hebben wedder in der suluen wys behaluen Ywan Sandbergh vnde Hennike Wildbergh, willen de los wesen, so scholen se Otto Wensinen knechte, Duncker van deme Sedorph vnde Lentzeken, ere schattinghe wedder gheuen.

Vortmer vmme des hertoghghen vanghene van Sleswik, is dat de herteghe deme coninghe Vitken van der Osten wil los maken siner venghense, so schal de coningh Otte Riben los maken, vnde och schal de coningh deme herteghen los maken al sine vanghene, de de vanghen sint in desser heren orleghe, de nicht en wissint hebben eder bereth, dat sulue schal de hertoghe wedder don deme koninghe vmme de, de em aue vanghen sint in desser suluen wys.

Vortmer vmme Nickels Eriksen van Linden schal it stan in desse wys, also, dat he los schal wesen siner venghense, vnde dat gut, dat he hern Clausese van deme Lembeke set heft vor twe hwdert lodeghe mark, dar schal her Clawes en inne vorwaren, wan he dat gut vor twe hwdert lodeghe mark wil losen, so schal he it em to losende don, vnde dat ghelt schal Nickels hern Clawese eder sinen erfnamen bereden in Jwtilande in ener stede, dar it in vntvereth is; dit gut mach losen Nickels van hern Clawese wilke tit he wil, dewile her Clawes Kalso heft, men wan de coningh Kalso loset van her Niclawese, so schal Nickels dat vornomde gut van her Niclawese losen en iar dar na, dede he des nicht, so schal dat gut vorstan wesen, also he vore teghen her Nicholawese wilkoret hadde, vnde dar en teghene schal Strwue van Rantzowe los wesen. Vortmer schal her Offe Sthychsen los wesen vnde Ankerman teghen ene, were och her Offe beschattet, der schattinghe schal her Niclawes en vntledeghen. Och schal Wilhelm los wesen vnde Ions Rantzowe teghen ene. Vortmer schal her Niclawes Lembek Peter Fredghersen vnde Thruels Ghetstede

los maken, vnde were, dat her Niclawes vnde sine brodere vnde er ghesinne genighe vanghene hadden van des coninghs vanghene eder van den sinen, de scholen los wesen, vnde heft de coningh edder de sine genighe vanghene van her Niclawese eder van den sinen, de scholen och wedder los wesen in der suluen wys, vnde sunderlken hadde Ions Kalf geniche vanghene, he edder de sinen, van deme coninghe eder van den sinen, de scholen los wesen, vnde also scholen de sine van deme coninghe wedder los wesen in der suluen wys.

Vortmer her Iohan vnder her Luder Lembeke vnde ere helpere, hebben se deme coninghe eder den sinen genighe aue vanghen, de scholen los wesen, vnde heft de coningh edder de sine in eder den eren wedder genighe aue vanghen, de scholen och los wesen in der suluen wys. Och scholen her Clawes Lembeke Kudi, her Nickels Eriksen van Ierps-torph vnde her Iöns Paulsen vnde ere helpere dat holden mit eren vanghenen also, also her Niclawes van deme Lembeke van Kalso dat holt mit den sinen, vnde scholen an sinen deghedinghen wesen. Vortmer vmme Tuke Essen eruen, were dat, dat se den coninghe eder den sinen genighe reysegheere aue vanghen hadden, de scholen los wesen; were dat, dat de coningh edder de sinen in eder den eren genighe reysegheere aue vanghen hadden wedder, de scholen och los wesen in der suluen wys. Och schal Vollerth Smeker los wesen.

Vortmer were, dat de coningh vnde sine man edder denere van hern Buggen vnde van sineme brodere hern Erike vnde van her Erlant Kalue eder van iummende, de se vordeghedinghen willin, vanghen hadden, de scholen los wesen; vnde och were, dat her Bugghe vnde sin broder vnde her Erlant vorbenomet eder iummende, den se vordeghedinghet, vanghene hadde van deme coninghe eder van den sinen, de he vordeghedinghen wil, de scholen wedder los wesen in dersuluen wys. Were och, dat Ywer Lokken, den her Bugghe vordeghedinghet, siner knechte genich beschattet were eder dinghet hadde, de beschattinghe eder dinghense schal de coningh los maken, dat gheschen is, sodder Hafrum wunnen wart.

Vortmer vmme de vanghene, de vppe Langhetinde vanghen worden, de scholen los wesen, wo se dat wulden, dat ghedeghedinghet was mit hern Buggen, also, dat se hern Buggen sine vanghene los maken, also do ghedeghedinghet was vnd se in ere haue ghelden; were dat se des

nicht en deden, so schal her Bugghe siner maninghe vnvorsumet wesen also vore.

Hadde och Ywer Luoke eder de sine deme coningh eder de sinen genighe aue vanghen, de scholen los wesen in der suluen wys.

Vortmer schal Luder Crummedich los wesen teghen Sten Duuenest, vnde Henneke Moller teghen Slaweken, vnde Hartuwich Meynerstorph teghen hern Thwre Knuthsen knechte.

Vortmer vmme Iacob Withsen sone, wil Mosse Ioonsen, de ene vanghen heft, in hern Buggen sone wesen, so schal he en los laten vnde nemme sine oreveyde, wil he des nicht don, so en schal he in hern Buggen sone nicht wesen. Vortmer is dar genich vanghen in beyden siden, de hiir nomet eder vnghenomet is, de de nicht en wissint heft, de schal och los wesen. Dit sint de degdinghes lude des coninghes, her Benedichts van Aleuelde, her Palle Jonson vnde Machorius Brusehafre, vnde dit der greuen, Ludeke Schinkel Kwne, Ludeke Schinkel Bredehals vnde Hinric Glusink Piwesbergh, de beseghelt hebben desse degdinghe van der heren weghene in beyden siden bi Winingh a, na godes bort dusent iar dre hwdert iar in deme dre vnde veftichsten iare, des neghesten daghes na sunte Jacobes daghe.

Original paa Pergament (en lang Pergamentstrimmel). Geh. Arch. Gemeinsch. Arch. Cap. XII. No. 30. Der har været 6 Segl, hvoraf de tre endnu ere bevarede.

8.

1353 November 22.

Odense.

Wy Johan van godes gnade greue to Holzten vnde to Stormeren bekennen vnde betughen openbare in desseme breue, dat wy deme achbarn vorsten konich Woldemar van Denemark scotet vnde vpghelaten hebben al vnser moder erue vnde ghud, wor it in Denemarken ghelegghen is, behaluen dat ghud to Vune, Lyungby, Steghe, Stauerby vnde Auelby, dat wy greuen Gherde van Holzten vnseme vedderen vorkoft hebben. Dit vorbenomede ghud scal de

konich vnde syn erfnamen hebben vrigh vnde besitten vnbeworen vor vns vnde vnse erfnamen ane ghenigherhande bewernse eder ansprake, vnde bekennen, dat vns dar vol vorschē is, dat vns noghet. Vnde hebbe wy eder vnse erfnamen ghenich ansprake mer in Denmarkē, dar late wy af ganzlechen, vnde alle breue, de wy hebben van eme eder synen voruaren, de scolen dot vnde los wesen bet in dessen dach, behaluen de breue de wy vppe Vemerē hebben, dar wy em manscop af don scolen, de scolen by erer macht bliuen. Were och, dat vnse here de konich breue van vns hadde vmme denste van Vemerē, de scolen och by erer macht bliuen in der suluen wiis. Desse bref is gheuen vnde screuen to Odense, van godes bort dusent iar dre hondert iar in deme dre vnde veftighēsten iare, sunte Clementes auende des hilghen paues, vnder vnse yngeseghel to desser dinge betuginge.

Original paa Pergament med Seglet. Geh. Arch. Holsten Nr 8.

9.

1365 Juli 7.

Kolding.

Wy Hinrik vnde Clawes, brudere, van der gnade gots greuen tho Holsten vnde tho Stormerē, wy enbeden heyl an gode alle den ghenen, de dessen breff horen edder seen, vnde dun witlich vnde betughen openbare, dat wy vns mit deme hochgeboren vorsten koning Woldemar tho Dennemarken vnsem leuen ome voreneghet hebben ener gantzen steden ewighen fruntschap vnde sone tho holdende ewigliken, tvuweliken, vnthobroken sunder allerleye argelist vnde hulperede, de desser sone tho scaden komen moghen, vnde desse sone by namen nicht up tho sekgende deme koninge vnde deme rike tho Dennemarken in der wiis, als hir nascreuen steit. Tho dem irsten sculle wy vnde de vnse den koning tho Dennemarken vnde sine man vnde sine denere vnde alle de sinen nicht hinderen in sinen sloten, in sinen erue, in sinen lande vnde in sinen panden, wor see in deme rike tho Dennemarken vnde in deme lande tho Holsten belegen sin, mit rade,

mit dade, edder mit jengherleye hulpe, de een vnde deme rike tho Dennemarken scaden moghen.

Vortmer vmme dat, dat gebroken is bynnen der sone, de tho Fenøkalf belouet wart, dat scal staan tho twen vnser manne vnde tho twen des koninges tho Dennemarken mannen. Van vnser wegghen scullen wesen de erbaren lude, her Niclawes van deme Krummendike, Meseke geheten is, ridder, vnde Syuart Dosenrode, vnde van des koninges tho Dennemarken wegghen scullen wesen de erbaren riddere, her Niclawes van deme Leembeke, des rikes droste, vnde her Woldemar Zappi. Desse vorbenomden vere scullen dat entscheden mit mynne edder mit rechte upp sente Michels dach, de nu neghest thokomende is, in der stad tho Odensee. Kunden desse vere des endrachlicken nicht entscheden, so scullen see kesen enen ouerman by eren eden, mit welken twen de ouerman tho vald, dar scal id by bliuen, dat scal man jo entscheden upp der suluen stede vnde upp de suluen thiid. Were ock, dat desser verer jenich van nootwerue dar nicht komen kunde, so scal men enen anderen bedderuen man setten in de suluen stede, de dat entschede in der suluen stede vnde upp de suluen thiit. Wes de vere endrachtich werden edder de ouerman, wes see kundigen vor mynne edder vor recht, dat scullen de ghenne holden, de dat bebreuet edder belouet hebben, vnde dar staat desse nabescreuene louere nicht vore.

Vortmer vmme alle de breue, de wy deme koninge tho Dennemarken geuen hebben, de scullen bliuen by erer vollen macht, wes dar brock ane worden is, dat scal staan tho den veren edder tho deme ouermanne, mit welken twen de ouerman tho volt, dar scal id by bliuen, de sculle dat entscheden in der suluen stede vnde upp de suluen thiit, als hir vore screuen steit, wes de were endrachlich werden eddir de ouerman, wes see kundighen vor mynne edder vor recht, dat scullen de ghenne holden, de dat bebreuet edder belouet hebben, vnde dar staat desse nabescreuene louere jo nicht vore.

Vortmer hebben vnse man edder vnse denerre mit des koningis tho Dennemarken mannen edder deneren an beiden siden schelinge, tweidracht edder veyde een teghen den anderen, de scullen sick nicht rouen, bernen edder vaen vndirtwischen, eddir nynerleye stuccke dun teghen dat landrecht, men een scal den anderen veiden upp sin recht.

Vortmer hebben des koningis tho Dennemarken man vnde denere gut in vnser landen, edder in vnser panden, ane in vnser panden tho Fyne vnde in den Ølanden, de dar tho belegen sint, des sculle wy vnde willet een gunnen, dat see dat winnen mit rechte, dar see recht tho hebben, vnde see scullen vns dar aff don also vele, als in deme lande een recht is, vns edder den vnser.

Vortmer were, dat de koning tho Dennemarken eddir de sine buten dessen vorscreuen landen denen wolden herren edder anderen luden, nemen see dar scaden edder vromen, dar sculle wy see nicht vmme sculdighen, vnde desse sone scal dar nicht mede broken werden, vnde wy scullen jo vrede holden in dessen vorscreuenen landen.

Vortmer were, dat vnse man eddir denere breken wolden desse stücke, de hir vorscreuen staan, teghen dat landrecht, dar sculle wy eddir de vnser vnde vnse louere, de hir na screuen staat, tho beholpen wesen, dat see dat wedder dun bynnen den negesten vere weken dar na, wanne wy vnde see dar vmme gemanet werden. Were ock, dat de koning tho Dennemarken vnde sine medelouere vnser vnde der vnser hulpe vorder bedroften upp de ghenne, de sine man vnde sine denere sint, de dessen vorbenomden stücke vorbreken vnde vns eddir de vnser dar tho esscheden, so scullen wy eddir de vnser een beholpen wesen ock bynnen vere weken dar na mit alle vnser vnde der vnser macht upp de ghenne, de dat vorbroken hebben.

Vortmer were, dat wy eddir de vnse demē koning van Sweden edder van Norweghen wolden beholpen wesen buten deme ryke tho Dennemarken vnde buten deme lande tho Holsten, de kōre scal tho vns staan, dar scal desse vorscreuene sone vnuorbroken mede wesen. Were ock, dat wy eddir de vnse dat hws tho Wartperghe in vnser were hadden eddir vns na desser thiit worde, dat sculle wy also vort van steden an van vns antworden sunder jengherleye argelist, wanne vns dat irst tho enboden werd.

Dit sint de herren, de de koning van Dennemarken vordeghedinghet vnde an sine sone nynt. Tho dem irsten herthoghen Johanne wan Sassen, biscop tho Kamyn, herthoghen Erike van Sassen, herthoghen Barnym van Stetyn den elderen, herthoghen Bugzslae, herthoghen Barnym, herthoghen Wartzslae van Stetyn de jungeren, herthoghen Alberte van Mekelenborgh vnde sine kindere, greuen Alue van Holsten, greuen Gherde vnde greuen Johanne van der Hoye, greuen Hinrik vnde greuen Ernste van Glychen,

welk desser vorbenomden herren desse sone hebben wil, de scal see suluen vorwissen. Alle desse stucke in der wis, als hir vorscreuen is, loue wy Hinrik vnde Clawes, brudere, greuen tho Holsten vorbenomet mit dessen erbarn luden vnser medeloueren, vnde se mit vns, als Gotschalk Wiltpergh, Clawes van deme Krummendike, Meseke gheheten is, Jwan van dem Krummendike, gheheten Engel, Borgchard van Itzsehude, Johan van Sestede, Johan van Siggem, Otto Lembeke, riddere, Ludeke Schinkil, Bredehals geheten, Hinrik Glusingh, Wulf Pokwisch, Syuard Dosenrode, Borgkard Krummendik, Iwan Krummendik, Staurby geheten, Hartwich Portzfelt, Detlef Walstorp, Wulf Kickstorp, Otto Reymerson van Sestede, Otto Rantzow, Eghard Krummendik, Eler Rantzow, geheten Scloyf, Emeke Reuentlo, Grote Albrecht van der Wisch, Marquard van der Wisch, Arned van der Wisch, Grote Wischmann, Gherd van der Herberghe, Erik Krummendik, Clawes Krummendik, Hartwich Schinkil van Hesel, Hartwich van deme Knope, Wulf Sestede, Emeke Lembeke, Tymmo Lembeke, Johan Schinkil van Ramstorp, Knut Laurenson, Nisse Truwelson, Starke Marquard van Sestede, Otto van Sestede, brudere, Johan Vood, Johan Rennow, Kurleuitz gheheten, Marquard Rennow, Groper geheten, Eghard Wunsulete, geheten Hund, Gherd Huskummer, Hartwich van der Wisch, Henneke Krummendike, Wittekop geheten, Kretheke Buchwolde, Clawes Rennow, Kristofer van den Borstalle, knechte, mit ener samenden hand, vnder vnser truwe deme vorbenomden hochgeboren vorsten koning Woldemar tho Dennemarken vnde deme rike vnd den eraftigen luden tho siner hand, als her Nickelse dem ertzebiscope tho Lunden, biscope Magnuse van Wendilsisel, her Niclawese van deme Lembek, des rikes droste, her Henninge van Pudbusk, Tuuo Gallen, des rikes marscalk, Stig Andirson, Ficke Møltike van Møne, Erik Nicleson, Anders Nicleson van Schabirsy, Euert Moltiken, Nickels Agison, Erik Barnymson, Ludeke Schinkil, Esge Kroog, Erland Kalf, Kersten Kule, Peter Grubbe, Jacob Olauison, Peter Stigison, Jøns Euer, Agho Ingwerson, Heyno Kabolt, Mathias Kethelhut, Kersten Kaaz, Paul Jønson, Peter Iwerson, Jacob Vrne, Steen Basse, Lodewich Andirson, David Andirson, Mathias Falster, Jøns Frendison, Hennynghe van der Osten, Detlef van Siggem, Olaf Lunghe, Olaf Petirson van Nydorp, Jøns Peterson van Bellinghe, Lasse Offeson, Ebbo Strangison, Erik van Seborgh, Gunder Jæcobson, Niclæs

Tuueson, Eler Porzfelt, Luder Jesowe, Man Basse, Laughe Petirson, Nicles Ericson riddere, Paul Gloob vnde Peter Niclæson van Schioldenes, knapen, stede, vast vnde ewichliken vnthobroken, mit gantzen truwen, sunder jengherleye hulperede edder argelist, de tho desser sone scaden mach, tho holdende. Tho ener betughinghe alle desser vorsecreuenen dingh, so hebbe wy vnse ingesegelle mit den ingesegellen vnser medelouere vorgescreuen heten hengen vor dessen bref, de gheuen vnde gescreuen is tho Koldinghe, na gods bord dusent jar drehundert jar an deme vif vnde sostigesten jar, des negesten mandages vor sente Kanutes daghe, des hilgen koninghes vnde merteleres.

Original paa Pergament. Geh. Arch. Holsten Nr. 10. Af de 50 Segl, som Diplomet har havt, ere endnu 45 tilbage; foroven har der endnu været et Segl, hvoraf Rammen er tilbage.

 10.

1368 August 15.

Nykjøbing.

Dit sint de deghedinghe de ghedeghedinghet sint twyschen hertoghen Alberte van Mekelenborgh vp ene side vnd Henninghe Aldiistorpe, anders ghenomet Vndeer, knape, vp de anderen side vmme dat slot to Nykopinghe, also dat her Vicko Molteke van Danitze schal dat vorbenomet slot mit Hennighe vorbenomet innemen, vnd scholen allike vele ludes vp deme slote hebben, vnd scholen vnderlanghes sweren, louen, wysnen vnd holden enen rechten borghvrede; vnd we se edder de ere edder dat hus edder de stad to Nykopinghe edder dat land to Valstere edder dat land to Ghetzøre anverdeghen wil, dat schal erer en deme anderen mid ghantzen truwen, mid liue vnd mid ghode vnd mid sinen vrunden keren vnd weren helpen in ghantze truwe sunder jenegherhande argelist. Were auer, dat koningh Woldemar van Denemarken edder sine hulpere twyschen hir vnde sunte Michaels daghe, de neghest kumt, hertoghen Alberte van Mekelenborgh vorbenomet vnd alle sine hulpere drenghede mid maght vt deme ryke to Denemarken, so schal de sulue Henningk her Vicken vorbenomet vnd al sinen vrunden, de hee mid sik vp deme slote heft, schepe scheppen vnd schal see velich bewaren vnd

scheppen see velich went in hertoghe Albertes land vorbenomet in dudesche land vor alle de jenen, de dor koningh Woldemars vorbenomet vnd dor al siner vrunt willen doon vnd laten willen. Were dat des nicht en schude, dat id koningh Woldemar reddede, als vorscreuen is, twyschen hir vnd sunte Michaels daghe, de neghest kump[t], so schal Henningh Aldiistorp vorbenomet vnd al sine vrunte sunder ienegherleye argelist vnd hulperedde, de hertoghe Alberte vorbenomet to schaden komen mochten, ghentzelken laten van dem vorbenomet slote Nykopinghe vnd van al deme, dat vp dem slote nu is, dat koningh Woldemar van Denemarken anhort, vnd dat sulue slot vnd al, dat koningh Woldemar dar vppe nu heft, schal den her Vicko Molteke vorbenomet inne beholden brukelken vnd vnbeworen to hertoghen Albertes vorbenomet vnd to siner eruen hant, vnd so schal her Vicko Molteke vorbenomet Henningh Aldiistorpe vorbenomet vnd al sinen vrunden, de hee mid sik vp dem vorbenomet slote heft, scheppen schepe vnd schal se mid al deme, dat ere hort, velighen vnd bewaaren weret in ere behoolt vor hertoghen Alberte vnd vor al sine hulperen. Vnd dat men al desse sthucke stede vnd vast helden schal, dat heft hertoghe Albert vorbenomet vnd mid em Vicko Molteke, Dyderick Sukow, Henningh Kop, riddere, Luder Lutzowe vnd Claus Smeker, knapen, gelouet. Ok hebbent in der anderen side ghelouet Henningh Aldiistorp vorbenomet vnd mid en sin broder Lydike Aldiistorp, Helrik Beyndolet, Bertolt Smalensee, Werner Brokere vnd Hinrick Zubbezow, knapen, in ghoden truwen. Vnd to tughe al desser dinck, dat de al dus ghedeghedinghet vnd gheendet sin, so hebbe wi hertoghe Alberte vorbenomet ok ich Henningh Aldiistorp vorbenomet vse inghesegel ghehenghet vor dessen bref, de ghegheuen is to Nykopinghe, na godes bort drutteynhundert jar in deme achte vnd sosteghesten jare, in vser vrowen daghe, alse me dat krut wighet.

Original paa Pergament med to Segl i Archivet i Schwerin.

11.

1369 Juli 16.

Foran Koldinghus.

Ego Petrus Ywersson miles capitaneus castris Hinze-
gauæl recognosco me publice protestandum per presentes,
quod promisi et promitto nobilibus dominis Henrico et
Nicholao fratribus dei gracia comitibus Holzscacie et Stor-
marie eorumque veris heredibus, quod si rex Dacie Walde-
marus ad terram Feonie redierit, me ipso ibidem inueniente
castra sua mihi per ipsum commissa videlicet Hinzegauæl,
Hønæborigh et Lærbækæsholm sibi debeo exhibere, et si
habere voluerit, infra mensem proximam sequentem sibi
eadem assignare presentandum et protinus hoc cum licite et
laudabiliter facere potero saluo honore secundum consilium
amicorum meorum volo et debeo me diuertere ad seruicium
dictorum dominorum comitum nobilium et ad amicos meos
apud ipsos existentes cum omnibus amicis meis et seruito-
ribus me habentibus absque omni arte mali. Ceterum si
contingeret, quod dominus rex abiret modo quocumque vel
resignaret regnum et terras alteri aut etiam demonstrando
alienaret vel totaliter expulsus fuerit de regno, ita quod
nullam spem ad regnum habeat, seu si viam vniuerse
carnis transiret moriendo, tunc astringo me dicta castra
cum aduocacia dictis castris adiacentia mihi a domino rege
commissa habere et tenere ad fideles manus videlicet truer
hand dictorum nobilium dominorum comitum, quousque mihi
vel heredibus meis secundum consilium quatuor amicorum
meorum et quatuor eorum vasallorum pro dampno et amis-
sione mea et amicorum meorum propter hoc habita tantum
fecerint, vt litere eorum tenent, et promissis octo personis
ex vtraque parte possibile videatur et rationi consonum
Illo autem facto et mihi satisfacto pro amissione mea et
dampno præmissis ac amicorum meorum astringo me vel
heredes meos eisdem nobilibus dominis comitibus vel eorum
veris heredibus dicta castra cum aduocacia et suis adia-
centiis absque vltiori dilacione et protractione libere et
indisbrigate presentando assignare, et ego dictis dominis
comitibus omnia et singula licita et honesta vbique locorum
et ipsi mihi in melius debemus cummutare. Ac si dicti
nobiles domini comites absque veris heredibus et liberis,
quod deus auertat, mori contigerit, tunc litere ex vtraque
parte inter ipsos et me date ob hanc causam nullum
habeant effectum et vigorem. Hec omnia et singula pre-
missa promisi et promitto vna mecum et pro me promise-

runt et promittunt per presentes honesti viri Goscalcus Stampe, Jonas Huiit, Stygotus Bryningh, Elerus Stampe, Andreas Skelesen, Johannes Jønssen de Terby, Petrus Laughissøn dictus Brynningh, Laurencius Jønssen dictu, Glindæ et Matheus Pæterssøn de Dyslingh manu coniuncta et insolidum fide data, dictis dominis nobilibus comitibus Holsacie Henrico et Nicholao fratribus eorumque veris heredibus et ad manus eorundem nobilibus viris Ywaro Niclæssøn, Lydero Lembek, Andree Offæssøn, Nicholao Eyssøn, Paulo Jønssøn, Nicholao Eriksøn, Thellauo Stampe et Benedicto de Aluelde, militibus, Syfrido Dosenroden et Johanni Rønnow dicto Kurleftitz, armigeris, firmiter tenendum et inuiolabiliter conseruandum omni arte mali penitus exclusa et exempta, et si aliquem de premissis fideiusoribus ex vtraque parte interim mori continget, quod deus auertat, alius loco ipsius ponatur, qui omnia premissa ratificet et confirmet. In cuius rei testimonium et maioris euidenciam sigillum meum vna cum sigillis meorum compromissorum presentibus est appensum. Datum et actum ante castrum Kalding, sub Anno domini m. c. c. c. sexagesimonono, crastino diuisionis apostolorum, in signum premissorum.

Original paa Pergament med alle Segl undtagen Nr. 3. Geh. Arch. Gemeinsch. Arch. Cap. XII. Nr. 38. Udenpaa: Obligaciones ad resignandum castra Hinzigagel vnd Hømborch jn einer dhennschen vhedde.

12.

1371 Avgust 14.

Wy Woldemar van godes gnaden konigh der Denen, der Vende vnde der Ghoten bekennen vnde bethugen openbare in desme breue, dat wy dorch svnderlyke lyue vnde dorch des wyllen, dat vs dy irluchtededen vorsten vnse vront hertoghe Alberth van Mekelenborgh de øldere vnde hertoghe Hinrik, syn sone, wedder gheuen vnde laten vnse slote, dy se vs afghedrvngen vnde wnnen hadden mit eren hulperen in deme ryke to Denemarken, vnde ok vmme svnderlyker lyue vnde vmme natvrlykes rechtes wyllen, dat

wy bylken hebben scholen tu vnserer dochtere kinderen, also dat wy hebben gheløuet vnde louen vestelyken to holden in desme breue vnser vorbenomeden vronden hertoghen Alberte van Mekelenborgh vnde hertoghe Hinrik, syme sonen, vnde eren eruen, were dat [wy] afgynghen edder storuen ane eruen manesgheslechtes, dy van vsume lyue gheboren weren, dat nement dat ryke to Denemarken na vsume dode hebben schal vnde also eyn konigh besitten scal, met alme konighlykeme rechte svnder hertoghe Alberth, hertogen Hinrikes sone, vnser eldestern dochter sone vern Ingheborghe. Doch so schal men vnser anderen dochter, konigh Haken wyues, husvrower van Norweghen, vnde ereme kinde vmme ere deyl vnser erues dun also vele, also moghelik vnde redelik is. Were ok, dat vs edder ymende van vnser weghene dessee vorscreuenen hertoghe Alberth dee ølderee edder hertoghen Hinrike edder ere eruen iennegherleye bryue gegheuen hadden edder anders jenegherleye louede dan hadden, de dat desme vorbenomeden hertoghen Alberte, hertogen Hinrikes sone, vnser vorscreuenen dochter sone, an desme vorbenomeden konighryke to Denemarke vnde an syme erue dessee vorscreuen konighrykes tu ghenghen schaden komen muchten edder moghen, dy dode wy met desme breue vnd maken se degher vnde altomale vmmechtich vnde vndogelik in al ereme doghende vnde in al ereme wesende, wodane wys sy ludden edder screuen sint. Vnde vp dessee vorscreuene degedinghe hebbe wy vntfangen myt hande vnde myt munde dessen vorscreuen hertoghen Alberte, vnser vorscreuen dochter sone vern Ingheborgh also, dat na vnseme dode, ofte wy steruen ane eruen mannes gheslechtes, dy van vsume lyue gheboren sint, nemant schal hebben, besitten vnde beholden dyt vorghescreuene vnse konighryke to Denemarken svnder vnser vorghescreuene øldeste dochter sone ver Ingheborghes hertoghe Alberth, hertoghe Hinrikes sone van Mekelenborgh, svnder hynder, wernisse edder weddersprake van al den, dyt anroret edder van rechtes weghen anroren mach. Al dessee vorscreuene dynk stede vnde vast to holdende loue wy konigh Woldemer vorbenomet vnd vnse eruen dessen vorbenomeden hertoghen Alberte van Mekelenborgh deme ølderen vnde konighe Alberte van Sweden, hertoghen Hinrike vnde hertogen Magnuse, synen sonen, vnde hertogen Alberte, vnser dochter sone, vnde eren eruen vnde den nakomelynghen in guden truwen in desme breue, dar wy tø thughe vnse

inghesegelle anghenghen hebben, dy ghescreuen vnde gheuen is na godes bort dusent jar dry hundred iar in deme eyn vnde souentygesten jare, in svnte Eusebius daghe des hilgen mertelers. Tughe desser dyngh sint dy eddelen heren vnde lude Gherard, greue tu der Hoghe, Wedeghe, here tu deme Berghe vnde eddele voghet t \emptyset Minden, Wedeghe Bughenhagen dy \emptyset ldere, Kersten Kule, Hennygh Meynestorpe, Hinrik Stralendorpe, Hinrik van Bulow, Vicko Molteke, ryddere, vnde Busse Parys, knape, vnde ander ereborer lude nuch, dy truwen vnde louen wol werdich syn.

Original paa Pergament med Kongens Secret i Archivet i Schwerin.

Rettelser.

- S. 17 L. 14 f. n. Grændserne læs Grænserne.
- 88 L. 14 f. n. Istedetfor Anførselstegn læs 11.
 - 153 L. 6 f. n. hvorfor l. hvorfra.
 - 200 L. 14 f. n. Ebbesen l. Ebbesøn.
 - 202 L. 6 f. n. i Fald l. i alt Fald.
 - 338 L. 13 f. n. Stralsund l. Greifswalde.
 - 417 L. 18 f. o. 12te l. 20de.
 - 459 L. 3 f. o. Læs: Stormesteren, Winric v. Kniprode, at dennes Efterfølger osv.
 - 515 L. 3 f. o. bekvemt l. bequemt.
 - — L. 9—10 f. o. kanonisere l. canonisere.
 - 519 L. 7 f. n. og i det Følgende for Hvitfeld l. Huitfeld.
-

